ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 1
VENDREDI
1er JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.235

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.235

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԸՆԴԼԱՅՆՄԱՆ պատասխանատուն յայտարարած է Յունիս 29-ին, որ "պէտք է ուշադրութեամբ մօտիկ ընենք քաղաքացիները եւ դիւրացնենք խոր երկխօսութեան մը հաստատումը անդամ երկիրներու քաղաքացիներուն միջեւ": Եւրոպական Յանձնախումբը ճշդած է նաեւ որ "յատուկ տեղ" մը պիտի յատկացուի Թուրքիոյ, որովհետեւ "տարակարծութիւնները ու մտահոգութիւնները աւելի տարածուած են այդ երկրին պարագային": Պիտի ջանայ նախապատուութիւն տալ Եւրոպական Միութեան քաղաքներու զուգորդութեան Թրքական վայրերու հետ:

"ՖԻԿԱՐՕ" հարցազրոյց մը հրատարակած է Ն. Սարքոզիի հետ, ուր ան կը չեշտէ որ իր գաղափարները կը յառաջդիմեն, թէ իր առաջարկներն ալ նոյն ճամբուն վրայ են: Կարելի չէ Ֆրանսացիներուն հարցերը լուծել 25 տարի առաջուան գաղափարներով: Զի փնտռեր Ազգ. Ճակատի ընտրողները եւ կ'աւելցնէ թէ գաս չունի առնելիք անոնցմէ որոնք օգտուեցան Ազգ. Ճակատէն՝ յաղթելու համար ընտրութիւններուն, Ֆ. Միթերանի երկու եօթնամեակներուն, ատեն: Կ'արդարացնէ ինչ որ ըսած է դատաւորներու պատասխանատուութեան համար. ինք կ'ուզէ ժողովուրդին ձայնին արձագանգն ըլլալ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ տիրողներու պետը՝ Վալիտ Ճումպլաթ հարցազրոյց մը տուած է Լիպերասիոնի (Յունիս 30), ուր նախ կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ Պէրրին ընտրած են որպէս Նախագահ Խորհրդարանի, դիտել տալով որ արեւմտեան վարչապետութիւնները չեն, որոնք պիտի որոշեն թէ պէտք է պաշտել Պէրրիէն, աւելցնելով թէ Սաալը եւ Հեզպոլլան երկու յենարանները կան են լիբանանեան դիմադրութեան եւ Հեզպոլլայի պահանջն իսկ էր: Կ'ընդունի որ, շշուկներ կան թէ իր կեանքը վտանգուած է ու լրագրողը կ'ըսէ թէ Պուշ սեւ ցանկ մը ունի սպաննուելիք անձերու, ինչ որ քսել կու տայ Ճումպլաթի՝ "Եթէ Պուշ սեւ ցանկ մը ունի, թող տայ Մելի. չենք տրտմած": Լրագրողը կը յիշեցնէ թէ հայրը սպաննուած է 1977-ին. ո՞վ էր պատասխանատուն: Թերեւս Դամասկոս, կ'ըսէ Ճումպլաթ, բայց ինք էջը դարձուցած է, իսկ ինչ կը վերաբերի մեծ հօր՝ Ֆուատ պէյի սպանութեան (1921) Ճումպլաթ աւելի բացատրութիւն կու տայ ու կ'աւելցնէ.– "Պաշիր Ճումպլաթն ալ սպաննուած է Սէն-Ժան-տ'Աքր, Պաղեստինի օսմանեան կառավարիչին կողմէ: Զաւակը՝ Սայիտ մեռած է բանտը 1861ին, թունաւորուած: Ի. դարուն Ֆուատ պէյ եւ հայրս սպաննուեցան, յետոյ հօրաքոյրս: Հայրս միշտ կ'ըսէր.– «Հաղուադէպ է որ Ճումպլաթ մը անկողինը մեռնի»": Կը ժխտէ որ տղան Ֆրանսա ղրկած ըլլայ պաշտպանելու համար, այլ կ'ըսէ, որովհետեւ ընդունուած է Քաղաքական Գիտութեանց վարժարանը, եթէ կարողութիւն ունենայ կրնայ պաշտպանուիլ դառնալ, ոչ ժառանգութեամբ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետին այցին նախօրեակին, Բաքու ընդունած է Կիպրոսի գրաւեալ գօտիին բնակիչ Թուրքերուն իրենց "Հանրապետութեան" անցագիրով մուտքի արտօնութիւն տալ: Թուրքիա որպէս փոխադարձութիւն, Ազրպէճանցիներուն այցագրերուն տեւողութիւնը պիտի կրկնապատկէ, մէկ ամիսէն երկուքի բարձրացնելով:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային Ժողովին Մարդկային Իրաւունքներու յանձնաժողովը որոշած է արձակուրդին ալ աշխատիլ: Սակայն անհրաժեշտ նկատուեր է Ցեղասպանութեան պնդումներուն դէմ ամբողջ աշխարհի խորհրդարաններուն ղրկուելիք հաղորդագրութեան մը պատրաստութեան համար: Յանձնաժողովին նախագահը Մ. Էլքաթմըշ յայտնած է թէ հաղորդագրութիւնը թէ' պիտի դատապարտէ, թէ' լուսաբանէ. անով պիտի բացատրուի թէ Հայկական Ցեղասպանութեան պնդումները ընդունիլ անկարելի է. նաեւ պիտի չեշտուի թէ Թրքական բոլոր դիւանները առանց որեւէ սահմանափակումի բաց ըլլալով հանդերձ, ամբաստանութեան բնոյթով հոս ու հոն տրուած որոշումները ափսոսանք ու ցաւ կը պատճառեն Անգարայի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարը հակայարձակման անցած է եւ չի ծածկեր թէ "ընկճուած է" իրեն դէմ եղած յարձակումներուն պատճառաւ, երբ վարչական պատասխանատուներէն էր Ռոտիային: Անընդունելի խաղ մը կը տեսնէ իրեն դէմ։Խնդրոյ առարկայ է 1999էն 2002ի Ռոտիայի սխալ հաշուապահութեան համար, քանի այդ շրջանին է որ վարչական պատասխանատու էր:

ԻՍՐԱՅԷԼ - ԼԻԲԱՆԱՆ սահմանին վրայ բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են Յունիս 29ին եւ ըստ իսրայէլեան աղբիւրներու, իսրայէլցի զինուոր մը մեռած է: Հեզպոլլայի կրակոցներուն Իսրայէլ պատասխանած է ռմբակոծութիւններով: Միւս կողմէ, Գազայի պարպումին հետեւանքով, մթնոլորտը միշտ լարուած կը մնայ եւ Շարոն տեղի չի տար: Ինը Իսրայէլցիներ (Գազա տեղաւորուած) ձերբակալուած են: Ցուցարարներու տողանցքը չի վերջանար, բոլորն ալ նարնջագոյն հագուած, ապարէզ կը կարդան իսրայէլեան բանակին: Ամբողջական պարպումը նախատեսուած է եօթը շաբաթէն (Օգոստոսին): Գազայի գօտին գրաւուած է Իսրայէլի կողմէ 1967էն ի վեր: Բայց Շարոն չի յաջողիր զսպել ծայրայեղ տարրերը, որոնք նարնջագոյնը ընտրած են յայտնելու համար իրենց ընդդիմութիւնը պարպումին:

ՓԱՐԻԶԻ Բանակներու դատարանին դատախազը դիմած է հարցաքննիչ դատաւորին, որ կարենայ ունկնդրել ռուանտացի վեց բողոքողներ, որոնք Փետրուարին բողոք մը ներկայացուցած են ֆրանսական բանակին դէմ, 1994ի Ռուանտայի ցեղասպանութեան կապակցութեամբ: Ըստ բողոքողներու, ֆրանսացի զինուորները ձգած են որ ռուանտացի զինուորականներ կամ հութու զինուորեալներ ներս մտնեն այն կայաններէն, որոնք իրենց պաշտպանութեան յանձնուած էին, եւ ձեռք դնեն Թութցիներու վրայ:

ՄԱԿ-Ի աՀաբեկչութեան յատուկ տեղեկատուն Մանֆրէտ Նովաք յայտարարած է որ "բազմաթիւ տեղեկութիւններ կան, ըստ որոնց արգելափակման գաղտնի վայրեր կան ԱՄՆ-ու հակակշռին տակ: Լսեցի նաեւ որ նաւեր կ'օգտագործուին բանտարկեալներ արգելափակելու համար: Մեզի կը մնայ ստուգել այդ շշուկները": Այս ուղղութեամբ, 2004 Յունիսին, դիմումներ ալ եղած են Ուաշինկթընի, այցելելու համար Կուանթանամօ եւ այլ վայրեր, Իրաք եւ Աֆղանիստան, բայց դիմումները անպատասխան մնացած են, ինչ որ ըսել տուած է մասնագէտներուն, որ երբ ամբաստանութիւններ կան եւ կառավարութիւնը չի գործակցիր, կը նշանակէ որ ամբաստանութիւնները ճիշդ են: Նովաքի համար, եթէ արգելափակման գաղտնի վայրերու գոյութիւնը հաստատուի, "մարդկային իրաւանց շատ լուրջ բռնաբարում մը" կ'ըլլայ: ՄԱԿ-ի տեղեկարերը դեռ կ'աւելցնէ.– "այս տեսակ պարտադրեալ անհետացումներ տեսած ենք մենատիրական վարչակարգերու մէջ, բայց դեռ երբեք չէր տեսնուած ժողովրդավար երկրի մը մէջ": Միշտ ըստ իրեն, չարչարանքի պարագաները շատ աւելի յաճախակի են իննսունական թուականներու պարագաներու մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ԿՐՕՆԱՓՈԽ ՀԱՅՈՒ ԹՈՌ ՄԸ՝ ԵՒԻԾԷԼ ԱՇՔԸՆ (ՎԱՐԴՈՎԵԱՆ)

"Ակօս" շաբաթաթերթը (Յունիս 17) կ'անդրադառնար "Վաքըթ" թերթին (Յունիս 10) մէկ հրապարակումին որով Վանի համալսարանին տեսուչը՝ Եւիճէլ Աշքըն վարկաբեկուած է որպէս "Հայ մեծ հօր մը թոռը որուն համալսարանին մէջ կանգնած արձանները խաչի կը նմանին": Գրութիւնը խորագրուած է. "Ասոնք ի՞նչ են պարոն տեսուչ":

Խնդրոյ առարկայ "Հայ մեծ հայրիկը" Օսմանեան կայսրութեան մէջ թատրոնի հիմնադիր դէմքերէն Յակոբ Վարդովեանն է. ծանօթ՝ "Կիւլլիւ Յակոբ" անուանումով: Անոր թոռնուհին Աշքըն Նէճիպի անձնաթուղթին մէջ նշուած է որ հայրը կրօնափոխ եղած, առած է Մէհմէտ Եաղուպ անունը: Ապտիւլհամիտի շրջանին ան մահմետական դարձած է ու թաղուած Պէշիկթաշի իսլամական գերեզմանատան մէջ: "Վաքըթ" տեսուչը իր հասկցած ձեւով վարկաբեկելու համար հարց ալ տուած է թէ ան արդեօք վերադարձ մը կատարած է դէպի պապենական հաւատքը, քանի որ ոչ միայն խաչի կը նմանին ընտրած արձանները, այլ նաեւ փակել տուած է իր ղեկավարութեան յանձնուած հաստատութեան աստուածաբանութեան փաքիւլթէն, ան ալ "արմատական իսլամութեան բերդին վերածուած համալսարանի մը մէջ":

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-Ի ՏԵՂԵԿԱԲԵՐԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՄԻԱՑՆԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.ի Լեռնային Ղարաբաղի տեղեկաբերը Կ. Լէնմարքէր պատրաստած տեղեկագիրը Ուաշինկթընի մէջ Յուլիս 1-5 պիտի ներկայացնէ կազմակերպութեան ընդհանուր ժողովին: Ան կ'առաջարկէ որ Ղարաբաղը մաս կազմէ Հայաստանին: Կ'ըսէ թէ գաղթականներու եւ գրաւուած տարածքներու մասին Բաքուի պնդումները երկրորդական են: Միւս կողմէ միջազգային հանրութիւնը անպատրաստ կը նկատէ ընդունելու Հարաւային Կովկասի ցեղային փոքր խմբաւորումներուն կարելի անկախութիւնը, վախնալով որ տարանջատման շարժումները շրջանը կ'ապակայունացնեն:

Լէնմարքէր դիտել կու տայ որ Հայաստանի համար լուծումի գլխաւոր ազդակը ազգային ապահովութիւնն է: Երկիրը գտնուած ըլլալով օսմանեան, ռուսական, խորհրդային ենթակայութեան տակ, զարգացած է անապահովութեան ու անպաշտպանութեան զգացումը: Իսկ Ազրպէյճանի հիմնական հարցը անարդարութեան զգացումն է, քանի որ երկրին կարեւոր մէկ տոկոսը գրաւուած է ու կան մէկ միլիոն գաղթականներ:

Լէնմարքէր կ'առաջարկէ երականութեան եւ հաշտութեան միացեալ յանձնաժողով մը կազմել, փոխանակ սպասելու որ գտնուի երկու կողմը գոհացնելիք լուծում մը:

ԱԶՐՊԷՅՃԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իսա Ղամպար Ազրպէյճանի ընդդիմադիր Մուսաւաթ կուսակցութեան նախագահն է: Այդ աթոռին վրայ է Հայր Ալիեւի օրերէն: Վերջերս յաջողած է դաշինք կազմել ժողովրդական ճակատ եւ ժողովրդավարական կուսակցութիւններուն հետ, որպէս պատրաստութիւն Նոյեմբերի խորհրդարանական ընտրութեան:

Ի. Ղամպար Յունիսի երկրորդ շաբաթը Պոլսոյ մէջ մասնակցած է "Ընդարձակուած Միջին-Արեւելքի մէջ ժողովրդավարացում եւ ապահովութիւն" խորագրուած համագումարին: Հոն հանդիպում ունենալով Թուրք լրագրողներու հետ, պնդած է թէ Վրաստանէն եւ Ուկրանիայէն ետք յեղաշրջումի ալիքը պիտի հասնի Ազրպէյճան ու տեղի ունենայ Նոյեմբերեան ընտրութեան ընթացքին:

Ազրպէյճանի ընդդիմադիր ղեկավարը պատասխանելով կովկասեան փոփոխութիւններուն եւ ԱՄՆ-ու ազդեցութեան մասին հարցումի մը, ըսած է թէ մինչեւ երէկ Ուաշինկթըն նեցուկ կու տար Ի. Ալիեւի: Այսօր ատիկա չէ պարագան: Պատճառները՝ ժողովրդավարացման հոլովոյթին դանդաղութիւնը, ռուսական ազդակը եւ Ի. Ալիեւի պատճառած յուսախաբութիւնները եղած են: Ժողովրդավարացման դանդաղումը զարկ կու տայ ահաբեկչութեան, անոր դէմ պայքարը ապարդիւն դարձնելով: Ռուսաստանի վարած քաղաքականութիւնը ցոյց կու տայ որ այդ երկիրը իր շուրջը հեղինակաւոր երկիրներու ցանց մը կը հիւսէ: Ինչ կը վերաբերի Ի. Ալիեւի, սկիզբը կը նկատուէր երիտասարդ, անգլիախօս, հետեւաբար աշխարհի իրականութիւններուն ծանօթ ղեկավար եւ որպէս այդ ակնկալուեցաւ որ արագընթաց յեղաշրջումներու ձեռնարկէ: Սակայն սպասուածներէն ոչ մէկը իրականացաւ: Ուստի յարմար գետին կայ նարնջագոյն նոր յեղափոխութեան մը համար: Իսկ "Ազրպէյճանէ՞ն ետք" հարցումին կը պատասխանէ. "Կ'ուզէք գրեցէք, կ'ուզէք ձեր միտքը պահեցէք. կարգին մէջ են Ուզբեկստանը, Հայաստանը, Ղազախստանը եւ նոյնիսկ Թիւրքմէնիստանը":

Ի. Ղամպար վստահ է որ իրենց կազմած դաշինքը տեւելու պարագային, կրնան քուէներու մինչեւ 75-80%ը առնել: Անշուշտ, նաեւ եթէ քուէատուփերը խարդախութեան զոհ չըլլան: Կ'ըսէ թէ նախագահական յաջորդ ընտրութեան ալ թեկնածու պիտի ներկայանայ (2008):

Թուրքիա - Ազրպէյճան յարաբերութիւնները փայլուն չեն իր կարծիքով, թէեւ միշտ այդպէս կ'ըսուի: Ինք կը փափաքի Անգարայի եւ Բաքուի միջեւ ռազմավարական յարաբերութիւններու լայն ցանց մը ունենալ: Գոհ չէ Անգարայի ղեկավարներուն բռնած դիրքէն որ վճռական չէ: Մինչդեռ Թուրքիան, համոզուած է որ հզօր երկիր է. պէտք է գլխաւորէր աշխարհի ժողովրդավարութեան պայքարը: ԱՄՆ-ու ուզածն ալ ատիկա էր: Որպէս վերջաբան, կերպով մը սխալ հասկցուելու վախով, կը չեշտէ. "Երբ կ'ըսեմ թէ Թուրքիան հզօր երկիր է, բայց իր զօրութիւններն ու առաւելութիւնները չի կրնար գործածել, պէտք չէ սխալ հասկցուիմ. ատիկա իմ երկիրս է":

ԹԷՆԻՍ

ՈՒԻՄՊԼԸՏՈՆ

Զորրորդ ատարտականին, Եոհանսոն (Շուէտ) յաղթեց Դաւիթ Նալպանտեանի (Արժանթին) 7-6 (7/5), 6-2, 6-2:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԳՈՅԱՏԵՒԷ

Արեւմտեան կիսագունդ հաստատուած հայութիւնը մարդկային աւելի լայն իրաւունքներով, աւելի հանգստաւէտ կենցաղով եւ ապահովուած ապագայով որքան ալ ինքզինք աւելի գերադաս զգալով վերէն նայի երէկուան իր մերձաւորեւելեան բնակավայրերուն՝ ազգային տեսակէտով Արեւմուտքը շատ բան կը վիճի Արեւելքին: Պարսկաստան, Եգիպտոս, Սուրիա եւ յատկապէս Լիբանան հաստատուած հայութիւնը տնտեսական ու մշակութային գետնի վրայ նախանձելի վիճակի մը հասած էին իրենց ազգային հաստատութիւններով՝ եկեղեցիներու, դպրոցներու եւ միութենական ու կուսակցական հաւաքավայրերու լայն ցանցով մը: Կուսակցութիւններն ու միութիւնները բազմանդամ էին եւ իրենց այլազան գործունէութեամբ իրարու հետ կը մրցէին, երբեմն գերազանցելով նոյնիսկ տեղական կազմակերպութիւնները:

Կեդրոնականութեան այս նախանձելի շրջանին յատկապէս լիբանահայութիւնն էր որ աւելին եւ ուղղութիւն կը ջամբէր Սփիւռքին: Բոլոր կուսակցութիւններուն ու միութիւններուն կեդրոնական մարմինները Լիբանան կը գտնուէին: Բացառութիւն էր Հայկական Բարեգործական Ընդ. Միութիւնը, որուն կեդրոնը նիւթական ապահովութեան նկատումներով նախ Ժընեւ, ապա Նիւ-Եորք եղած էր, սակայն անդամակցութեան հոծ շարքերով, դպրոցական ցանցով, մամուլով ու մտաւորական առաջնորդութեամբ Լիբանան է եղած Հ.Բ.Ը. Միութեան ալ համաշխարհային ողնասիւնը: Պէյրութի թաղային եւ երկրորդական քաղաքներու շուրջ երկու տասնեակ մասնաճիւղերով, սեփական վարժարաններու ցանցով, մարզական ու մշակութային ակումբներով եւ շուրջ 20.000 անդամներով՝ Հ.Բ.Ը. Միութիւնը ծանրակշիռ ու յարգուած մեծագոյն միութիւնն էր: Իր գործունէութիւնը համալիբանանեան էր: Տարին անգամ մը՝ Հոկտեմբեր ամսուն, կատարուող «Մշակոյթի օր»ը հարիւրաւոր երիտասարդ-երիտասարդուհիներ անխտիր ամբողջ հայութեան դռները զարնելով հանգանակութիւն կը կատարէին: Պաշտօնի վրայ ըլլալու, ծառայելու մրցակցութիւն կար, եւ այդ մրցակցութիւնը կ'արդիւնաւորուէր ընտրութիւններով: Իւրաքանչիւր մասնաճիւղ իր վարչութիւնը կ'ընտրէր ընդհանուր ղեկավարութեան տակ Լիբանանի Շրջանային յանձնաժողովի: Ահա այսպիսի ռամկավարական դրութեամբ կը կառավարուէր Լիբանանի եւ ինծի ծանօթ այլ գաղութներու Հ.Բ.Ը. Միութեան կեանքը: Բացառութիւն կը կազմէր Շրջանային յանձնաժողովը, որուն անդամները կը նշանակուէին կեդր. վարչութեան կողմէ, եւ որ իր կարգին, ընտրուած մարմին մըն էր: Շրջանային յանձնաժողովներու նշանակման երեւութապէս այս ոչ-ռամկավարական գործընթացը եւս կարելի է օրինական նկատել, հիմնուելով այն իրականութեան վրայ որ անոնք կը նշանակուէին ընտրուած օրինաւոր գերագոյն ղեկավարութեան՝ կեդր. վարչութեան կողմէ: Այս պարագային ուղղակի ընտրութեան փոխարէն անուղղակի ընտրութիւնն էր կիրարկուած ձեւը:

Լիբանանի կրթական յանձնախումբը իր վերահսկէր Լիբանանի Հ.Բ.Ը. Միութեան դպրոցական ցանցը, յանձնանձելով անոնց պիւտճէի մեծագումար բացերը. իսկ իր հսկողութենէն դուրս մնացող բազմաթիւ վարժարաններու նիւթական նպաստ կը յատկացնէր եւ կամ Միութեան կողմէ վճարուած ուսուցիչներ կը տրամադրէր:

Կրթական այս ընդարձակ գործունէութեան կողքին չէր անտեսուած նաեւ դասական բարեգործութիւնը՝ ժողովուրդի տրամադրութեան տակ դնելով ձրի դարմանատուներ եւ դեղօրայք, եւ ի հարկին, ուղղակի դրամական նպաստ:

Տարիներու փորձառութեամբ զինուած, եւ սփիւռքահայութեան անտեսապէս հետզհետէ զօրանալուն գիտակ՝ Հ.Բ.Ը.Մ.ը իր գործունէութիւնը կեդրոնացուց կրթական մարզի վրայ, ամէն կարեւոր հայ գաղութի մէջ բանալով իր սեփական վարժարանները: Այսօրուան Սփիւռքը շատ բան կը պարտի Հ.Բ.Ը. Միութեան: Ազգապահպանումի հիմնական ճիգին մէջ անփոխարինելի դեր կատարեցին ու կը կատարեն տակաւին Հ.Բ.Ը.Մ. սեփական վարժարանները որոնք կը կոչուին Մելգոնեան կրթական հաստատութիւն, Յովակիմեան-Մանուկեան Մանչերու երկրդ. վարժարան, Դարուհի Յակոբեան Աղջկանց երկրդ. վարժարան, Ալեք եւ Մարի Մանուկեան, Նազարեան, Տեմիրճեան, Կարմիրեան, Գալփաքեան վարժարաններ եւայլն:

Իսկ ի՞նչ է պատկերը այսօր:

Բացառութեամբ մի քանի մասնաճիւղերու, Հ.Բ.Ը. Միութեան անդամական մարմինը վերածուած է անուանական, ոչ գործօն պահածոյի մը, հին յիշատակներով տակաւին ինքզինք Բարեգործականի կապուած զգալով: Միութիւնը կորսնցուցած է համազգութային իր հանգամանքն ու կեդրոնացեալ դրութիւնը՝ տեղի տալով տեղայնական եւ անհատական ըմբռնումով ու ճաշակով առաջնորդուող գործելակերպի մը, որ յաճախ կը հակասէ Միութեան համահայկական հանգամանքին եւ տեսլականին: Տեղական մասնաճիւղերով եւ Շրջանային յանձնաժողովներով ստեղծուած համազգային կապը գոյութիւն չունի ներկայիս: Ատոր համար է որ վաստակ ու հանգամանքներ կը մոռցուին ու կ'անտեսուին, տեղի տալով յուսախաբութեան, դառնութեան ու անտարբերութեան:

Ներկայիս այս փառաւոր անցեալ ունեցող Միութիւնը վերածուած է հիմնադրամի մը, կամ ֆորփոթէյշընի մը, որուն տէր - տնօրէնները, բացառութեամբ մի քանի յարգելի անձնաւորութեանց, իրենք զիրենք միայն կը ներկայացնեն, քանի որ չունին այդ բարձրագոյն դիրքի վրայ ըլլալու ոչ վաստակը եւ ոչ ալ անդամական մարմնին ուղղակի կամ անուղղակի քուէն: Անոնցմէ ոմանք հայերէն իսկ չեն գիտեր, հաղորդ չեն ազգային - կրթական կեանքին, եւ սակայն կը համարձակին սփիւռքահայ կրթական կեանքի ճակատագրով խաղալ, նիւթական անբաւարարութեան, կամ անարդիւնաւէտութեան պատճառաբանութեամբ վարժարաններ փակելով, իբրեւ վերջին թիրախ ունենալով Մելգոնեանը:

Սուտ ու սխալ են Մելգոնեանի փակումը արդարացնել փորձող պատճառաբանութիւնները, թէ Մելգոնեան իր առաքելութիւնը չի կատարեր եւ մեծ ծախքերու կ'ենթարկէ Միութիւնը: Տոլարի երկրպագուները պարզապէս հմայուած են Մելգոնեանի կալուածներուն բերելիք քանի մը հարիւր միլիոն տոլարով: Հակառակ իրենց կեղծ ու սխալ կարծիքին, Մելգոնեանը կը մնայ Սփիւռքի լաւագոյն վարժարաններէն մէկը, որուն առջեւ հայութիւն ջամբելու նոր հորիզոններ ալ բացուած են: Գալով պիւտճէի հարցին, Կիպրահայութեան հանգուցեալ ներկայացուցիչ Արամ Գալայճեանի եւ Հայկաշէն Ուզունեանի նախաձեռնութեամբ, Լառնաքա - Լիմասոլ ճամբաներու եռանկիւնին վրայ շինուած խանութներն ու գրասենեակները տարեկան 550.000 տոլար վարձք կը բերեն, որ սակայն, հաշուակալական անըմբռնելի տրամաբանութեամբ, Հ.Բ.Ը.Մ.ի ընդհ. պիւտճէին մէջ կ'արձանագրուի, փոխանակ Մելգոնեանի: Եւ տակաւին, Նիկոսիոյ մէջ կեդրոնական դիրք ունեցող Մելգոնեանի 16.000 քառ. մեթր հողամասը շահագործումի նոր ու մեծ կարելիութիւններ ունի, սակայն, ներկայ «ղեկավարները» մանրուքներու փոխարէն կը նախընտրեն Մելգոնեան կալուածին մեծագումար վաճառքը:

Մինչ այս յօդուածը մաքրագրելու աշխատանքին վրան էի, ուրախ լուրը հասաւ, թէ կիպրական դատարանը արդար վճիռ արձակած է Մելգոնեան կրթ. հաստատութիւնը փակելու եւ ծախելու դէմ:

Մելգոնեանի յուղարկաւորութեան կազմակերպիչ Կարտըն Էնտրըսըն իր «առաքելութիւնը» աւարտած նատելով արդէն Աթէնք ուղղուած է, հոն եւս փակելու համար Հ.Բ.Ը.Մ.ի հոգատարութեան տակ գտնուող Գալփաքեան վարժարանը: Բայց յունահայութիւնը, որու համայնքային կազմակերպութիւններու ղեկավարման մէջ մեծ թիւ կը ներկայացնեն Մելգոնեանցիները, վստահաբար, մէկ մարդու պէս ոտքի ելած՝ արգելք պիտի հանդիսանան Կորտըն Էնտրըսըններու նոր «առաքելութեան», մեծապէս յուսախափ ձգելով հայ դպրոցներ թաղելու յուղարկաւորութեան արարողապետերը:

Մելգոնեանի փակման դէմ տրուած վճիռին համար խորապէս շնորհակալութիւն յայտնելով կիպրական արդարադատութեան, կը շնորհաւորենք նաեւ քաջարի եւ արդարակորով պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանը, ու Սփիւռքի հազարաւոր Մելգոնեանցիները, որոնց կազմակերպած բազմաթիւ կոլէգները պատրիարք հօր հետ միասնաբար ու հետեւողական պայքարով այս ազգավնաս որոշումին արգելք հանդիսացան:

Կը յուսանք նաեւ որ Հ.Բ.Ը. Միութեան ներկայ ղեկավարութիւնը այս առթիւ հարկ եղած դասը քաղած ըլլայ, հիմնովին վերատեսութեան ենթարկելու համար իր ազգավնաս ուղեգիծը, եւ կամ իր տեղը զիջելով ուրիշներու, որոնք գիտակից են Սփիւռքահայութեան գոյատեւման կարեւորութեան՝ հայ վարժարաններու միջոցաւ նոր սերունդները զինելով հայերէն լեզուով, հայու ոգիով եւ հայ ապրելու վճռակամութեամբ ու հպարտութեամբ:

ՀԱՅԿ ՆԱՑԳԱՇԵԱՆ

Մոնրէալ, Յունիս 16

ՀԶՕՐԱՑՆԵՆՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԴՈԿՏՈՐ ԱՐՄԷՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ(*) ՀԵՏ

Հ.– Սփիւռքահայ լրատուամիջոցներից տեղեկացանք, որ երկամսեայ այցով գտնուել էք Միացեալ Նահանգներում, ուր հանդէս էք եկել դասախօսութիւնների մի ամբողջ շարքով: Ո՞րն էր ձեր ելոյթների հիմնական նիւթը:

Պ.– Նիւթը Հայաստանի ներկայ ռազմավարական մարտահրաւէրների հետեւեալ շրջանակն էր.

– ազատագրուած տարածքների պահպանում եւ իւրացում,

– ժողովրդագրական ճգնաժամի յաղթահարում,

– Ջաւախքի հայկական դիմագծի պահպանում,

– Հայաստանում տնտեսական ու սոցիալական իրավիճակի կտրուկ բարելաւում,

– Թուրքիայի եւ Ադրբեջանի սանձազերծած քարոզչական ու հոգեբանական պատերազմին համարժէք պատասխանի կազմակերպում:

Իսկ այս մարտահրաւէրներին դիմագրաւելու ամենաարդիւնաւէտ միջոց ես համարում եմ Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ յարաբերութիւնների կարգաւորումը՝ հայրենիքի հզօրացմանը միտուած գործողութիւնների համակարգման ու Սփիւռքի ներուժի ճիշդ օգտագործման միջոցով:

Հ.– Խնդրում եմ մանրամասնէք:

Պ.– Սկսեմ փոքր-ինչ հեռուից: Հայութիւնը հասել է սահմանային վճռորոշ մի իրավիճակի, որը, մի կողմից, տալիս է մեզ անկախ պետականութիւնն ամրապնդելու, տնտեսական եւ ազգային սրընթաց զարգացում կազմակերպելու բացառիկ հնարաւորութիւններ, միւս կողմից՝ այդ հնարաւորութիւններից չօգտուելու դէպքում, մեզ սպասում են շատ մեծ վտանգներ:

1988ից մինչեւ 2005 թուականն ընկած ժամանակահատուածում Հայաստանը կարողացել է դիմագրաւել ծայրաստիճան բարդ ու վտանգաւոր արտաքին սպառնալիքներին, մեծ զոհաբերութիւնների գնով, նաեւ՝ Սփիւռքի օժանդակութեամբ, ստեղծել է հաստուն պետականութիւն կառուցելու համար արմատական նախադրեալներ, որոնք են.

1. աւելի քան 40.000 քառ. քմ. կազմող պաշտպանունակ տարածքը՝ ներառեալ Արցախն ու ազատագրուած շրջանները: (Այսօրուայ Հայաստանը ոչ միայն Հայաստանի Հանրապետութիւնն է, այլեւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը՝ ազատագրուած տարածքներով հանդերձ: Թէեւ առայժմ այս իրողութիւնը իրաւական փաստ չէ (եւ, ըստ երեւոյթին, դեռ երկար ժամանակ այդպիսին չի լինի), սակայն այն ռազմավարական փաստ է, ռազմական ու տնտեսական իրականութիւն է, որին ժամանակի ընթացքում պէտք է հաղորդել միջազգային ճանաչում ու լեգիտիմութիւն: Ուրեմն, եւ՛ Հայաստանի Հանրապետութիւնն է Հայաստան, եւ՛ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնն է Հայաստան, եւ՛ ազատագրուած տարածքներն են Հայաստան),

2. հայկական բանակ, որն Անդրկովկասի ամենակայացած ու մարտունակ զինուժն է,

3. հրաշալի բնութիւն եւ բաւականին հարուստ ընդերք, այդ թւում՝ ջրային վիթխարի ռեսուրսներ, որոնք մի քանի տասնամեակ անց նաւթից ու կազից պակաս չեն արժելու,

4. աշխատասէր, տաղանդաւոր, հայրենասէր ու ճիշդ առաջնորդման պարագայում՝ ամէն տեսակ զոհողութիւնների պատրաստ ժողովուրդ,

5. ժառանգուած հնագոյն մշակոյթ, ներառեալ՝ մեծ գրականութիւն, երաժշտութիւն ու արուեստ, որոնց զարգացումը մայր հողի վրայ կանգ չի առնել նոյնիսկ այս ծանր ժամանակներում,

6. ազգային լեզուով զարգացած կրթական ու գիտական համակարգ,

7. Սփիւռքի ներուժի ճիշդ օգտագործման հնարաւորութիւն,

8. դաշնակից ու բարեկամ պետութիւններ:

Հ.– Եթէ կարելի է, փոքր-ինչ բացէք Հայաստանի՝ ձեր տուած ռազմավարական սահմանումը եւ նրանում յատկապէս ազատագրուած տարածքների նշանակութիւնը:

Պ. – Եթէ մէկ նախադասութեամբ սահմանելու լինենք, ապա այսօրուայ Հայաստանն այն աւելի քան 40.000 քառ. քմ. տարածքն է, որը վերահսկում են հայկական զինուած ուժերը: Առհասարակ, հողը՝ տարածքը, ինչպէս անցեալում, այնպէս էլ այժմ շարունակում է մնալ ռազմավարական ամենամեծ արժէքը: Այս իրողութիւնը, թւում է, թէ լաւ պէտք է պատկերացնենք յատկապէս մենք՝ հայերս, որ կորցրել ենք մեր պատմական հայրենիքի 9/10րդը եւ հէ՛նց այդ պատճառով էլ այսօր աշխարհառազմավարական աննախանձելի կացութեան մէջ ենք:

Սակայն, արի ու տես, որ մեզանում այդ տարրական ռազմավարական ճշմարտութիւնը շատերի կողմից չի ընկալւում: Տարածքները զիջելու կոչերով հանդէս եկողները երբեւէ իրենք իրենց հարց տուե՞լ են, թէ ինչո՞ւ ցամաքի 1/6րդի վրայ իշխող ահռելի Ռուսաստանը չի համաձայնում Ճափոնիային զիջել իր կենտրո-

(*) Ա. Այվազեան քաղաքական գիտութիւններու եւ պատմագիտութեան տոքթ. է, Երեւանի Ամերիկեան համալսարանի դասախօս եւ կաշառակերութեան դէմ պայքարի ծրագրին ղեկավար:

նական շրջաններից հազարաւոր մղոններ հեռու գտնուող Կուրիլեան կղզիների մի մասը, այսինքն՝ իր ամբողջ տարածքի 1 տոկոսից էլ պակաս մի բեկոր:

Վերջապէս, ինչո՞ւ է Ադրբեջանն այդքան յամառօրէն ցանկանում տիրանալ խորհրդային շրջանում իրեն ենթակայ տարածքի մի փոքր՝ մօտ 1/7րդ մասին, մինչդեռ մեզանում յաճախ չեն տեսնում կամ չեն ուզում տեսնել, որ Արցախը՝ ազատագրուած տարածքներով հանդերձ, կազմում է այսօրուայ Հայաստանի (ո՛չ Հայաստանի Հանրապետութեան) աւելի քան 1/4րդ մասը:

Պէտք է հաշուի առնել նաեւ այն, որ 1990ական թթ. համեմատ՝ միջազգային քաղաքական համակարգը խոր ձեւափոխումներ է ապրել: Միջպետական յարաբերութիւններում գերիշխում է ուժի պաշտամունքը, որը ներառում է նախ եւ առաջ այնպիսի չափանիշներ, ինչպիսիք են պետութեան զբաղեցրած տարածքը, բնակչութեան թիւը, անվտանգութեան կայացած համակարգը, զինուած ուժերի պատրաստուածութիւնը, մարտական պատրաստուածութիւնն ու ոգին, ժողովրդի՝ ազգային նպատակների շուրջ համախմբուած լինելու աստիճանը, տնտեսութեան կարողականութիւնը: Այսինքն՝ մեծ եւ տարածաշրջանային պետութիւնների աչքում Հայաստանի ռազմավարական կշիռն աճում անկում կ՚ապրի, եթէ մեր վերահսկած տարածքից որեւէ հատուած զիջենք: Դա, ի հարկէ, անթոյլատրելի է նաեւ այլ պատճառներով, յատկապէս՝ Հայաստանի երկարաժամկէտ անվտանգութեան տեսանկիւնից:

Հ.– Բայց այսօրուայ Հայաստանի ամբողջ տարածքը պահպանելու եւ իւրացնելու համար մենք ամուր պետութեան եւ առողջ հասարակութեան կարիք ունենք: Այլապէս կարող ենք չդիմանալ արտաքին ճնշումներին: Ինչպիսի՞ն էք տեսնում Հայաստանի հզօրացման ճանապարհը:

Պ.– Խնդիրների լուծման ձեւերը գտնելու համար նախ անհրաժեշտ է յստակ շարադրել մեր առաջնահերթ համազգային նպատակները: Ցաւօք, վերջիններս ո՛չ հեշտադրւում են, ո՛չ իսկ քննարկւում, նոյնիսկ վերնախաւ քաղաքական գործիչը չի կարողանայ պարզօրէն մատնանշել, թէ որո՞նք են Հայաստանի եւ հայութեան երկարաժամկէտ համազգային նպատակները՝ դրա փոխարէն նախընտրելով սովորական դարձած խօսակցութիւնները Հայաստանի՝ "Եւրոպայի մաս դառնալու", "համաշխարհային տնտեսութեանը ինտեգրուելու", "էներգետիկ ու տրանսպորտի տարածաշրջանային ծրագրերում ինտեգրուելու", "ՕԹԱՆի եւ Ռուսաստանի ռազմական համագործակցութեան ծրագրերին ինտեգրուելու", նոյնիսկ Անդրկովկասի տնտեսական ու քաղաքական ինտեգրման անհրաժեշտութեան ու բազմատեսակ այլ ինտեգրացիաների մասին: Բնականաբար, նման ծրագրերը հայկական համազգային նպատակներ չեն:

Այդ ծրագրերն ընդամէնը ներկայացնում են Հայաստանի զարգացման համար կարծեցեալ նախընտրելի ուղղութիւններ, մասամբ էլ դրանք ցանկութիւնն իրականութեան հետ շփոթող ֆանտազիաներ են (ինչպէս, օրինակ, Անդրկովկասի ինտեգրացիան է, որը նախատեսում է Հայաստանի, Արցախի, Ադրբեջանի, Վրաստանի, Լեռնային Ղարաբաղի, Հարաւային Օսէթիայի եւ Աբխազիայի միջեւ ինտեգրում, մինչդեռ այս միաւորները լուծման չենթարկուող հակամարտութիւնների կողմեր են):

Հետեւաբար, մեր ժամանակը, մեր անելիքները ինքնուրոյնաբար պէտք է ծրագրենք, մենք պէտք է ծրագրենք, այլապէս օտար ուժերը կը ծրագրեն այն մեր փոխարէն: Այնպէս, ինչպէս արեցին վերջին տասնամեակի ընթացքում՝ ցիրուցան անելով հայութիւնն աշխարհով մէկ, ծրագրելով աղքատութիւնը, արտագաղթը, կրթութեան ու գիտութեան նահանջը, արդիւնաբերութեան փոշիացումը, ոգու անկումն ու պարտուողականութիւնը:

Միայն մեր ազգային նպատակները եւ խնդիրները պարզ շարադրելուց յետոյ հնարաւոր կը լինի մշակել դրանց իրագործման մեխանիզմները: ԻԱ. դարում հայութեան առանցքային երկարաժամկէտ երկու համազգային նպատակները, որոնք վեր են կանգնած քաղաքական, կուսակցական, դաւանական, հայրենակցական եւ բոլոր տեսակի այլ խնդիրներից, հակասութիւններից ու նպատակներից, կարող են համարուել միայն երկուսը.

Առաջին՝ Հողապահպանում: Առաջիկայ տասնամեակներում Հայաստանն ու Արցախը պէտք է պահպանեն այն բոլոր տարածքները, որոնք այժմ իրենց վերահսկողութեան տակ են:

Երկրորդ՝ ժողովրդագրական աճ: Քսան տարի անց՝ 2025 թ., Հայաստանը պէտք է ունենայ 4 միլիոնից ոչ պակաս բնակչութիւն, 2050 թ. լինի 6 միլիոնանոց երկիր, իսկ ԻԲ. դար Հայաստանը պէտք է մտնի 10 միլիոնանոց հոծ ազգաբնակչութեամբ՝ որպէս իր արմատներին հաւատարմօրէն կառչած, ռազմականապէս ամուր ու տնտեսապէս բարգաւաճ մի պետութիւն:

Այս նպատակները լիովին իրատեսական են: Առաջին քսանամեակի համար դրանք նախատեսում են տարեկան 50 հազար, իսկ յետագայ ժամանակահատուածի համար՝ տարեկան մօտ հարիւր հազար մարդաճ: Յատկապէս 2015 թ. սկսած՝ այդ մարդաճն զգալի չափով ապահովուելու է հայրենադարձութեան հաշուին: Եկող տասնամեակը լինելու է վճռորոշ: 2005-2015 թթ. Հայաստանը պէտք է բարելաւուի այն աստիճան, որ այնուհետեւ կարողանայ զանգուածաբար ընդունել ներգաղթող Հայերին:

Հ.– Իսկ ի՞նչ է պէտք հիմա Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները այդ՝ որակապէս նոր աստիճանի բարձրացնելու համար:

Պ.– Հայաստան – Սփիւռք բազմաբնոյթ կապերի առանցքում պէտք է դրուի հայրենիքում ՀԱՅԱՀԱՒԱՔԻ գաղափարն ու դրա իրագործման բազմաբնոյթ աշխատանքները:

Հայաստան – Սփիւռք կապերի կարգաւորումը նախատեսում է նաեւ կառուցուածքային յստակ լուծումներ ինչպէս հայրենիքում, այնպէս էլ արտերկրի հայկական գաղթավայրերում:

Մասնաւորապէս, Հայաստանի կառավարութեան կազմում անհրաժեշտ է հիմնել լայն լիազօրութիւններով օժտուած՝ Սփիւռքի հետ կապերի նախարարութիւն, իսկ արտերկրում՝ իր մասնաճիւղերն ունեցող անկախ համահայկական նոր մի մարմին, որը, հեռու մնալով կուսակցական, լոբբիստական, քաղաքական բոլոր տեսակի գործողութիւններից, իր օրակարգում կ՚ունենայ ընդամէնը մէկ պարզ հարց. բոլոր հնարաւոր միջոցներով, ներառեալ ֆինանսական, խրախուսել ու կազմակերպուած բնոյթ հաղորդել հայրենադարձութեան՝ արդէն իսկ սկսուած գործընթացին:

Ի վերջոյ, Հայաստանն է հայութեան արդար իղձերի կատարման միակ գրաւականը: Ուստի Հայաստանի հիմնախնդիրները միայն Հայաստանում ապրող ժողովրդինը չեն: Հայաստանի ապագայի համար պատասխանատու է ողջ գիտակից հայութիւնը: Հայութեանն այսօր իրական հնարաւորութիւն է ընձեռուած՝ տնօրինելու իր ճակատագիրը, կառուցելու հայկական լիարժէք պետութիւն՝ յաղթահարելով ներքին եւ արտաքին մեծ ու փոքր դժուարութիւնները:

Զրուցեց՝
Վ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԸ

"Ե ր կ ի ր"
Երեւան, Յունիս 17

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՇԱՄԻՐԱՄ ՍԵՒԱԿԻ ՀԵՏ

Շտապելու, ինքնաշարժերը մտնելու, տեղաւորուելու յաջորդական հրահանգներուն երախաները կը հարցնէին.
– Ո՞ւր կ՚երթանք:
– Որո՞ւ հետ հանդիպում է:
– Ո՞վ: Ռուբէն Սեւակի աղջի՞կը:
– Մինչեւ հիմա կ՚ապրի՞:
– Քանի՞ տարեկան է:

Այս ու նման հարցումներ ուղղելով իրարու եւ իրենց ուսուցչուհիին՝ Արմինէ Գէորգեանի, Մխիթարեանի միօրեայ վարժարանի աշակերտները հասան Փարիզի Հայ Մշակութային միութեան սրահը: Հոն իրենց կը սպասէին տեղի միօրեայ դպրոցին աշակերտներն ու ծնողները, ուսուցչուհի Զեփիւռ Մեհրապիի գլխաւորութեամբ:

Սրահին մէջ ներկաներուն առջեւ նստած էր նրբամարմին, ազնուական կեցուածքով, գեղեցկադէմ ու շիկահեր իննըսունամեայ կին մը. ան 1915ի նահատակներէն Ռուբէն Սեւակի զաւակն էր. Շամիրամ Սեւակը:

Ան երկու դպրոցներու աշակերտներուն պատմեց հօրը մասին. ներկայացուց Ռ. Սեւակի բանաստեղծական խառնուածքն ու էութիւնը: Յուզիչ էր դրուագը որ կը վերաբերէր երիտասարդ բժիշկ-գրագէտին աքսորէն փրկութեան կարելիութեան: Հիւանդ Թրքուհիի մը բուժումին կապուած այդ միջադէպէն ետք պատմեց նաեւ մօրը ապրած դառնութիւններուն մասին: Գերմանուհի մայրը Պոլսոյ գերմանական դեսպանատան իր դիմումներուն արդիւնք չառնելով, յուսահատութեամբ ու զայրոյթով յայտարարած էր թէ նորածին տղան մեծնալով կը կռուի Գերմանացիներուն դէմ: Ցեղազգային իրաւ ալ Լեւոն Սեւակ Բ. Աշխարհամարտին բանակ տարուած, պատերազմին մասնակցած ու կռուած էր Գերմանացիներուն դէմ:

Աշակերտները մէջ ընդ մէջ կը ներկայացնէին Ռ.Սեւակի քնարական բանաստեղծութիւնները: Ցետոյ պատումին թելը կը շարունակէր Շ. Սեւակ. հօրը մահէն ետք կու գան մօրը հայրենիքը՝ Զուիցերիա: Ցետոյ կը վերադառնան Ռ. Սեւակի հայրենի գիւղը Սիլիվրի: Վերջնականապէս կը լքեն զայն 1922ին, քանի որ նոր կոտորածի սպառնալիք կար: Կը հասնին Փարիզ: Կեանքի պարագաները այնպէս կը բերեն որ Ռ. Սեւակի զաւակները հայրենի կրթութիւն չեն ստանար:

Այս ամէնը պատմելով հանդերձ, Շամիրամ Սեւակ կը յորդորէր որ երախաները իրենք սորվին հայերէնը զոր բացառիկ լեզու կը նկատէր: Իսկ տղաքը կը շարունակէին արտասանել: Սամուէլ – Մուրատի աշակերտները կը ներկայացնէին Սիամանթոյի "Պար"ը:

Հետաքրքրական հանդիպումը կազմակերպուած էր Հայ մշակութային միութեան միօրեայ դպրոցին ուսուցչուհի Զ. Մեհրապիի եւ Մխիթարեանի ուսուցչուհի Ա. Գէորգեանի գործակցութեամբ:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մայրավանքին մէջ, Մայիս 30ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Արամ Ա. Ս. Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանով պարգեւատրած է ամերիկահայ գրող՝ Փիթըր Պալաքեանը, հեղինակ՝ Ցեղասպանութեան նուիրուած հատորներու: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Կաթողիկոսարանի դիւանապետ՝ Խաչիկ Տէտէեան, որ ներկայացուցած է մեծարեալը: Գեղարուեստական յայտագրէն ետք, բեմ հրաւիրուած է Փիթըր Պալաքեան, որ յայտնած է որ ալեկոծուած էր յատկապէս Միջին Արեւելք կատարած իր այցելութեամբ, մանաւանդ Տէր Զօրի իր ուխտագնացութեամբ: Հոն հաւաքած է նահատակներու ոսկորներ, որպէսզի հետը տանի ԱՄՆ եւ դնէ աշխատասեղանին վրայ, զգալու համար անոնց ծանրութիւնը: Արամ Ա. քանի մը կէտերով զարգացուցած է Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման հարցը, որ քաղաքական հաշիւներէ հեռու, միջազգային օրէնքներու հիման վրայ պէտք է քննուի: Ապա, չեշտած է որ Բ. հանդրուանը հատուցումն է: Աւարտին, պարգեւատրած է մեծարեալը: Հաւաքոյթը վերջ գտած է "Կիլիկիա" երգի հաւաքական երգեցողութեամբ:

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Կարմիր Լեռ կոմիտէին, Մայիս 15ին տեղի ունեցած է Գէորգ Աբէլեանի "Ցկեանս նահատակութիւն" գիրքին գինեձօնը: Յանձնախումբին կողմէ խօսք առած է Յակոբ Այնթապլեան, որ ներկայացուցած է հեղինակը, ապա խօսք առած է քէսապահայ գրագէտ Յակոբ Չոլաքեան: Կատարուած են ընթերցումներ հեղինակին հատորէն:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 5ին, հովանաւորութեամբ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ, Թորոնթոյի հայ երգչախումբը տուած է իր առաջին համերգը նուիրուած Կոմիտաս Վարդապետի վախճանման 70-ամեակին: 50 հոգինոց երգչախումբը ներկայացուցած է Կոմիտասէն երգեր: Փակման խօսքը կատարած է կազմակերպիչ յանձնախումբին ատենապետը Ժան Արբահամեան: Հասոյթը յատկացուած է Հայաստանի որբախնամ ծրագիրներու սատարման:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վ. ՏԱՏՐԵԱՆ ԹՐՔԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Ռ. Զարաքօլուի "Պէլկէ" հրատարակչականէն լոյս տեսած է Վ. Տատրեանի յօդուածներուն թրքերէնի թարգմանուած Բ. հատորն ալ: Ան ունի "Հայկական Ցեղասպանութիւնը Թրքական աղբիւրներու մէջ" խորագիրը: Ա. հատոր մը անցեալ տարի հրատարակուած էր, "Հայկական Ցեղասպանութեան մէջ հաստատութիւններու դերը" խորագրով:

Նոր լոյս տեսած հատորը կ՚ամփոփէ Վ. Տատրեանի Թրքական աղբիւրներու մէջ կատարած հետազօտութիւններուն արդիւնքը: Մօտ 400 էջի մէջ առնուած են եօթը երկարաշունչ յօդուածներ:

ՇԱՒԻԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Կիրակի, Յունիս 19ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ուխտի օրն էր: Այդ ուրախ առիթով, Շաւիլ ժամանած էր Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝ Գիւտ Արք. Նազգաշեան որ պատարագեց ու պատշաճ քարոզ մը արտասանեց: Ապա, կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ եկեղեցին բոլոր մահացած սպասաւորներուն, հոգեւորական թէ աշխարհական, որոնք եօթանասուն երկար տարիներ վառ պահած էին Շաւիլի այս հոգեւոր կառոյցը: Կրօնական այս արարողութենէն վերջ, հաւատացեալները ուղղուեցան մերձակայ Վիրոֆլէի "Փարք տիւ Պօն Ռըփօ" զբօսավայրը ուր ճաշ մը սարքուած էր:

Այս տարի, եկեղեցին հոգաբարձութիւնը որոշած էր պատուել մեր գաղութէն ներս բացառիկ արժանիքի տէր անձ մը՝ Պ. Սալբի Ռաչօ-Յովհաննէսեանը: Պ. Յովհաննէսեանի անձէն անդին կը մեծարուէին նաեւ իր որդիները՝ Իսրայէլ եւ Յովհաննէս ու իր բազմաթիւ թոռնիկները որոնք ընտանեօք, ամէն Կիրակի երկու հարիւր քիլոմեթր ճամբայ կտրելով տարիներէ ի վեր կ՚ապահովեն Շաւիլի կիրակնօրեայ պատարագներուն բարեպաշտութիւնը եւ նոյն ատեն տեղւոյն վրայ կենդանի ներկայութիւն մը կը կազմեն: Այս առթիւ, Գիւտ Արք. մեծարեալին յանձնեց էջմիածնայ մարմարէ գեղեցիկ խաչ մը ու եպիսկոպոսական շնորհաւորագիր մը "Եկեղեցւոյ ծառայել իր անձին ծառայել է" նշանաբանով: Գիրին ընթերցումէն վերջ որ "Հայերէնէ հայերէն" (իմա՝ գրաբարէն աշխարհաբար) թարգմանեց իր որդին՝ Յովհաննէսը. Պարոն Յովհաննէսեան շնորհակալութիւն յայտնեց այս պատիւին արժանանալուն համար եւ խորապէս յուզուած ստացաւ պզտիկ յիշատակ մըն ալ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողմէ:

Այս յուզիչ պահէն վերջ, ցերեկոյթը շարունակուեցաւ "Լեւոն Շանթ" շաբաթօրեայ դպրոցի փոքրիկ աշակերտներու ներկայացումով, հաճելի պահ մը ապահովելով ներկաներուն: Ի շնորհակալութիւն տարուան ընթացքին տարած աշխատանքին, երեք ուսուցչուհիները՝ Ռոզին Թաշճեան, Լառա Վարդանեան եւ Անի Նարկիզեան-Գալըղը, ստացան երախտագիտութեան պզտիկ նուէր մը:

Ապա, Շաւիլի հոգեւոր հովիւ Գրիգոր Արք. Խաչատրեան խօսք առնելով շեշտեց նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութեան կարեւորութիւնը ու քաջալերեց ծնողները իրենց զաւակները հայկական դպրոց ղրկելու:

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիի անուանակոչութեան այս տարուան նշումը աւարտեցաւ վիճակահանութեամբ մը, Ընկերակցութեան որոշ գումար մը ապահովելով, որպէսզի ան լաւագոյնս կարենայ շարունակել իր հոգեկան եւ դաստիարակչական առաքելութիւնը:

Հ. ՀՐԱՉԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 3: Պայծառակերպութիւնն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Թափօր Լերինն

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,

Ծանօթ·– Այսօր *Հոգեհանգիստ* չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 4: Բ· օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Հոգեհանգիստ՝ "Վասն համօրէն ննջեցելոց":

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 3: Տօն է Վարդավառի

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 4: Մեռելոց:

Ժամը 11ին:՝ Հոգեհանգիստ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Արշալոյս Թաղէոսեան" մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յուլիս 2, ժամը 13·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամ քէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette

75009 PARIS

☎ 01 48 78 02 99

Télécopie: 01 42 80 61 45

Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)

☎ 01 39 83 20 67

— GONESSE (Val d'Oise)

☎ 01 39 85 24 24

— SAINT RAPHAEL (Var)

☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :

FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT

13/3 Khandjian, Erevan,

frenchfund@web.am

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչական խորհուրդը եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·–

Տիկին Անիկ Լըհէրիսէ 80 *Եւրօ, Պ· Ներսէս Տիւրման* 400, *Տէր եւ Տիկին Գըրգեաշարեան* 300, *Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբեան* 150, *Տիկին Իտա Գասպարեան* 1·000, *Տէր եւ Տիկին Ժան–Օհաննէս Արմաղանեան* 50, *Պ· Ժագ Գուսինեան* 300, *Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ալըճը* 100, *Տէր եւ Տիկին Էտուար Զիլինկիրեան* 100, *Տէր եւ Տիկին Ժերար Շարթիէ* 100, *Տէրեւ Տիկին Լօրիս Տիրատուրեան* 100, *Տիկին Քաթիա Գասպար* 100, *Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Պարտաք* 50, *Տէր եւ Տիկին Նշան Քայան* 50, *Տիկին Վեհանոյշ Գափլանեան* 20, *Պ· Ժան Պոյաճեան* 50, *Տէր եւ Տիկին Տիգրան Սարաֆեան* 50, *Պ· Ժագ Սարաֆեան* 50:

(Շար·)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ

Հայդաս Միութիւնը ուրախութեամբ կը յայտարարէ միօրեայ վարժարանի բացումը Մոնմորանսիի մէջ: Դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 14ին (14–17), 5էն 12 տարեկան փոքրերու համար:

Ծրագիրը կը բաղկանայ հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան եւ երգեցողութեան պահերէ: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Մոնմորանսիի Հանգըստեան Տան նոր սրահին մէջ:

Տեղեկութեան համար դիմել՝

Պ. Արթօ Քիլմլի՝ 06· 09· 02· 04· 54

Արձանագրութիւնը անվճար է:

Vient de paraître

CD

Armenian and Iranian Melodies

«HAYREN» Music Band

par l'ensemble **«HAYREN»**

S'adresser aux adresses habituelles

(FNAC, Virgin, etc...)

HAMAZKAYIN FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՍ 21 – ՕԳՈՍՏՈՍ 3, ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու շաբթըուան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- ■ *Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն*
- ■ *Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու*
- ■ *Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ*
- ■ *Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին*
- ■ *Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր*
- ■ *Վայելելու մշակութային, երաժըշտական եւ թատերական կեանքը*
- ■ *Կազմակերպելու եզրափակիչ անմոռանալի հանդէս–հաւաքոյթ մը, միասին վերապրելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ:*

Մասնակցութեան սակ·–

(առանց ճանապարհածախքի)

Գիշերօթիկ 675 *ամերիկեան տոլար*

Մասնակի 400 *ամերիկեան տոլար*

Տեղեկութեանց համար դիմել՝

EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)

Tél. : (44.20) 7603-8452

Fax : (44.20) 7603-9518

E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)

Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24

E-mail : navasti@wanadoo.fr

Հ·Մ·Ը·Մ·–ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»

Հ·Մ·Ը·Մ·–*Ֆրանսի սկաուտական 21րդ տարեկան բանակումի* "Այցելութեան Օր"՝ Կիրակի, Յուլիս 10*ին, ժամավիլի բանակավայրէն ներս, ժամը 11էն 19·–*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

խորոված եւ համադամ ուտելիքներ

ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ

Սկաուտական տպարողութիւններ փանփարի ընկերակցութեամբ խարուկահանդէս

Կիրակի, Յուլիս 10, ժամադրավայրի հասցէ·–

Centre de Formation des Scouts de France

Château de JAMBVILLE

78440 JAMBVILLE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. SERENGULIAN»**

d'Issy-les-Moulineaux

organise

une balade sur la Seine

en Bateau-Mouche

suivie

d'un barbecue au Chalet de Vaupereux

le Dimanche 10 juillet

Départ: 10h15 devant la M.C.A.

45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx

Inscriptions auprès de :

— Alice : 01 46 42 90 68

— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»**

de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet

SORTIE EN AUTOCAR

A AUVERS SUR OISE

Au programme:

Visite du Musée d'Auvers sur Oise

déjeuner au restaurant

et visite de l'exposition

Edgar Chahine du Musée d'Aubigny

P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:

01 43 83 87 68

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville

organise son

GALA ANNUEL

DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE

le Vendredi 1er juillet

à partir de 20 heures 30

à la salle «Charles Aznavour»

à Arnouville

Au programme :

Chants —

Danses —

Poésies —

Sketches

— Venez nombreux nous encourager —

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine

la Section «Agnouni» d'Asnières

propose pour les 16 et 17 juillet de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :

— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;

— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;

— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:

Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès

— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et

— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie

50 ans de découverte

50 ans d'amitié

50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.

Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER

A LA COLONIE POUR

LA GRANDE FETE

du DIMANCHE 17 JUILLET

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian

et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE

78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83 rue d'Hauteville 75010 Paris

Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84876

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 2
SAMEDI
2 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.236 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.236

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՇՏ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՆ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարի ժեկօ երկարօրէն կ'անդրադառնայ Մոնտի մէջ (Յուլիս 1) Թուրք ընդդիմադիրներու դժգոհութիւններուն եւ իշխանութիւններու արգելքներուն՝ քրտական եւ հայկական հարցերու վերաբերեալ: Կը գտնէ որ Անգարայի իշխանութիւնները յետքայլ կ'ընեն ինչ կը վերաբերի ազատութիւններուն, մինչ բանակցութիւններու թուականը կը մօտենայ:

Մ. Պելկէ (Պոլսոյ Պիլկի համալսարանէն) կը բացատրէ թերթին Թղթակիցին թէ սեղմումները վերջ չեն գտներ եւ կը յիշէ Մայիսին արգիլուած Հայկական Հարցին նուիրուած գիտաժողովը որու նախաձեռնած էր քանի մը պաշտօնակիցներու հետ: Արգելքը եղած էր, կ'ըսէ, ապահովութեան պատճառով: Հայկական Ցեղասպանութեան հարցը, կը գրէ Մ. Ժեկօ, որ տեղ չունի Կոփենհակընի չափանիշներուն մէջ, չի դադրիր ջղագրգռելէ Թուրքիան, ուր յաջորդական կառավարութիւններ միշտ մերժած են "ցեղասպանութիւն" տարազը եւ զոհերու թիւը: Պաշտօնական թէզը "փոխադարձ ջարդեր"ու մասին կը խօսի Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ, որոնց զոհ գացած կ'ըլլան 400 հազար հոգի:

Հայկական Հարցը, ինչպէս Քրտական Հարցը, կամ Կիպրոսի եւ Աթաթիւրքի պաշտամունքի յաւիտենականացումը մաս կը կազմեն "ազգային հարցեր"ուն, կը գրէ Թղթակիցը, հարցեր զորս կը պաշտպանէ քեմալական ճակատը (բանակ, նախագահութիւն, դատական կազմ, ապահովութեան սպասարկութիւն, դիւանագէտ) եւ խնդրոյ առարկայ չեն կրնար ըլլալ: Թապու մը խախտած ըլլալուն համար է որ Պելկէ հանգիստ չէ եւ կը խոստովանի որ սահմանափակումներ ու սպառնալիքի նամակներ կը ստանայ: Յարձակումները զանազան բնոյթ ունին: Ռատիքալի խմբագիրը գրած է որ Պելկէի դիմագիծը իրեն յիշեցուցած է Հ.Յ. Դաշնակցութեան մէկ փնտռուելին դիմագիծը, մինչ ուրիշ խմբագիր մը յարմար դատած է յիշեցնել թէ ենթակային մայրը հայ է: Պելկէ ալ դիտել կու տայ որ 2004 Դեկտեմբերէն ի վեր, երբ բանակցութեան թուականը տրուեցաւ, կառավարութիւնը յետքայլ ըրած է, ինչ որ կը նպաստէ ազգայնամոլներուն: Ինք համոզուած կը մնայ որ արգիլուած գիտաժողովը (Հայկական Հարց) տեղի պիտի ունենայ, որովհետեւ, կ'ըսէ.- "Այս ընկերութեան ամէնէն մեծ ոճիրն է" ու կ'աւելցնէ.- "Թուրքիոյ մէջ յանցագործութեան բարդոյթ մը կայ այդ նիւթին կապակցութեամբ: Բայց, ճիշդ հակառակն է քրիստոնեայ տեսակէտին, ուր մեա գուլփայի ըմբռնումը կայ, մեր տեսակէտով զղջում չկայ":

Մոնտ որ ամբողջ էջ մը նուիրած է Թուրքիոյ, կ'արձագանգէ նաեւ Եւրոպական Յանձնախումբին պատրաստած փաստաթուղթին (տե՛ս. "Յառաջ", Յունիս 30): Յանձնախումբէն ներս վէճերը բուռն եղած են, ըստ ընդլայնումի պատասխանատուին՝ Ֆինլանտացի Օլի Ռեհնի: Եւրոպական Ժողովրդական կուսակցութեան բազմաթիւ անդամներ, որոնց կարգին իտալացի Ֆրանքօ Ֆրաթինի, լիւքսանպուրկցի Վիվիան Ռետինկ, աւստրիացի Պենիթա Ֆէրէրօ-Վալտնէր, սլովաք Եան Ֆիժէլ յայտնած են թէ կը նախընտրեն առանձնաշնորհեալ ընկերակցութիւն մը անդամակցութեան փոխարէն: Ֆրանսացին ալ (Ժագ Պառօ), -բացակայ-, նոյն կարծիքը յայտնած էր: Պ. Ռեհն, որու զօրավիգ եղած են Գերմանացին, Պելժիացին եւ Յանձնախումբի նախագահը՝ Պարոզօ, կրցած է բարձի թողի ընել այդ կարելիութիւնը: Խորհրդարանին մէջ, Արտաքին Յանձնախումբին նախագահը մեղադրած է Յանձնախումբին անդամները, որ բնաւ նկատի չեն առած անցած - դարձածը: Իի. ԷՄ. Փի. երեսփոխաններու անունով, Ալէն Լամասուր դիտել տուած է որ Յանձնախումբը ոչ մէկ կարեւորութիւն տուած է Սահմանադրութեան ուխտին ձախողութեան, չնշելով թէ Ֆրանսայի եւ Հոլանտայի "Ոչ"ի յաղթանակը հիմնուած էր գլխաւորաբար Թուրքիոյ անդամակցութեան ընդդիմութեան: Միայն ընկերվարականներն են որոնք իրենց հաւանութիւնը տուած են Յանձնախումբին գիրքին եւ ողջունած են անոր կեցուածքը Թուրքիոյ նկատմամբ:

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆ

Թ. ԷՐՏՈՂԱՆԻ ՆԵՑՈՒԿԸ

Բաքու այցի ընթացքին Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողան Ի. Ալիեւի հետ տեսակցութենէն ետք միասնական մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին իր ու իր երկրին նեցուկը խոստացած է Բաքուի, շատ մը մարդոց մէջ որոնցմէ է Ղարաբաղի հակամարտութիւնը: Յիշեցնելով թէ Եւրոպայի Խորհուրդին մէջ Անգարայի յատուկ ջանքերով Հայաստան Ղարաբաղի մէջ "գրաւեալ" տարր որակուած էր, ըսած է. "Մենք հարցին երկխօսութեամբ լուծումին կողմնակից ենք, սակայն ատոր համար հարկ է որ գրաւողը քաշուի գրաւած շրջաններէն":

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան, Հայաստանի սահմանին բացումը Կոփենհակընի քաղաքական չափանիշներէն չըլլալով, կարելի չէ, ըստ Թուրքիոյ վարչապետին, յամառիլ այդ կէտին վրայ. արդէն Անգարա պիտի չնդունի նման պայման: Էրտողան հաստատած է որ Հոկտ. 3ին բանակցութիւնները պիտի սկսին:

Իսկ Ի. Ալիեւ պատասխանելով իրեն ուղղուած հարցումներու, ըսած է թէ լաւագոյն յարաբերութիւններ ունին Իրանի հետ ու կը փափաքին որ անոնք նոյն բնոյթով մնան նորընտիր նախագահին օրով ալ:

Ասուլիսին նիւթ եղած է Բաքու - Թիֆլիս - Ճէյհան քարիւղատարին կարեւորութիւնն ալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ եւ Իրանի նոր յարաբերութիւնները լաւ ճամբու վրայ չեն, որովհետեւ Թեհրանի ամերիկեան դեսպանատան նախկին պատանդները ըսած են թէ Իրանի նոր նախագահը՝ Մ. Ահմատինեժատ 1979ի դեսպանատան գրաւման ղեկավարներէն մէկն էր: Ծանօթ է որ 1979 Նոյեմբեր 4ին, պարսիկ յեղափոխականները յարձակում գործած էին դեսպանատան վրայ, ուր 90 հոգի կար: 52 նախկին պատանդներէն հինգը ճանչցած են Ահմատինեժատը եւ թէ 25 տարի ետք իրենց յիշողութիւնը անվրէպ է: Գրաւումը 444 օր տեւած էր, բայց ուրիշ պատանդ մը, օդային ուժերու հանգստեան կոչուած գնդապետ մը կ'ըսէ թէ չէ ճանչցած նորընտիր նախագահը, որպէս առեւանգում կատարողներէն մէկ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ԱՆՅԱՅՏ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ՕՐԸ

Յունիս 29ին վեցերորդ տարին ըլլալով նշուած է Անյայտ կորսուած զինուորներու յիշատակի օրը, Ստեփանակերտի մէջ: Յուշահամալիր գացած է նախագահ Ա. Ղուկասեան, բարձրաստիճան պաշտօնատարներու ընկերակցութեամբ: Ծաղկեպսակներ զետեղուած են յուշահամալիրին ու հանրահաւաք տեղի ունեցած: Բացման խօսքին մէջ գնդապետ Ռ. Բաղրեան ըսած է թէ անյայտ կորսուածներու խնդիրը ծագած է 1992 Յունիսին, երբ ժամանակաւոր անյաջողութեան օրերուն Մարտակերտի Հասանղայա գիւղին մօտերը աղէտի ենթարկուեցան "Արաբօ" ջոկատին անդամները. անոնց ու հարիւրաւոր ուրիշներու ճակատագիրը 13 տարիէ ի վեր անյայտ կը մնայ:

Բանակին հրամանատարը, Պաշտպանութեան Նախարար Ս. Օհանեան անդրադարձած է Արցախեան ազգային ազատագրական պայքարին եւ անկախութեան համար զոհողութիւններու անհրաժեշտութեան: Ըսած է թէ անհրաժեշտութեան ուղղութեամբ գործողներէն ոմանց վիճակեցաւ "անյայտ կորսուած"ի ճակատագիրը: Իրմէ ետք յուզիչ ելոյթ մը ունեցած է անյայտ կորսուած զինուորի մայր Վ. Գրիգորեան: Ան կոչ ըրած է մոռացումի չմատնելու իր զաւկին ճակատագրակից երիտասարդներուն յիշատակը, անոնց վերադարձի յոյսը: Իրեն յաջորդած է որդեկորոյս ուրիշ մայր մը, Բոդա Աթանասեան: Ան ալ միշտ գտօն դառնուլ թելադրած է, "քանզի թշնամին երբեք չի քնում":

Արցախի թեմի հոգեւոր հովիւ Հ. Յակոբի գլխաւորութեամբ օրհնութեան եւ ոգեկոչման արարողութիւն կատարուած է:

ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆԻՍՏԸ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան նորընտիր Խորհրդարանը առաջին նիստը գումարած է Յունիս 30ին: Կատարուած է նախագահի ընտրութիւն միայն մէկ թեկնածուով. Աշոտ Ղուլեան որ գրաւած է նախագահի աթոռը, Արցախի Ժողովրդավար կուսակցութեան ղեկավարն է:

Ընդդիմադիր Հ.Յ.Դ.-Շարժում 88 դաշինքին երեսփոխանները նախագահի, փոխ նախագահի ու մշտական յանձնաժողովներու նախագահներուն ընտրութեան անվաւեր քուէներ տուած են:

Խորհրդարանի փոխնախագահ ընտրուած է Ազատ Հայրենիք կուսակցութենէն Ռուդիկ Հիւսնունց որուն միայն մէկ դէմ քուէ տրուած է: Վեց յանձնաժողովներէն չորսին նախագահ ընտրուած է Արցախի Ժողովրդավար կուսակցութենէն, երկուքին՝ Ազատ Հայրենիքէն:

Առաջին նիստին օրակարգին վրայ գտնուելով հանդերձ, Օգոստոս 1ին յետաձգուած է կառավարութեան ծրագրին վաւերացումն ու վստահութեան քուէն: Պատճառը այն է որ կանոնակարգը կառավարութեան ամիս մը պայմանաժամ կու տայ իր ծրագիրը պատրաստելու:

Կազմուած են խորհրդարանական խմբակցութիւններն ալ. Արցախի Ժողովրդավար կուսակցութիւնը ունի 16 հոգինոց Ժողովրդավարութիւն խմբակցութիւնը, Ազատ Հայրենիքը 12 անդամով Հայրենիք խմբակցութիւնը:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԽՕՍՈՂԸ ԿԸ ՊԱՏԺՈՒԻ

Անգարայի Փաստաբանական կաճառին փաստաբաններէն Մէտէնի Այհան 2004 Հոկտ. 17ին նոյն կաճառին ընդհանուր խորհուրդին մէջ ունեցած ելոյթին պատճառով կրնայ մինչեւ երեք տարի բանտարկուիլ: Այդ ելոյթին ան ըսած էր թէ Օսմանեան կայսրութիւնը բնաջնջած է Հայերը, ինչ որ իրեն արժած է "ատելութեան ու թշնամութեան փառնդաւոր գրգռութիւն" ամբաստանութիւնը ու դատը Յունիս 29ի նիստին յղուած է Ծանր պատիժներու ատեանին:

Ենթական պնդած է թէ ամբաստանութեան հիմ ցոյց տրուած իր խօսքերը կաճառին մէկ հրատարակութեան մէջ տեղ գտած տեսակէտներուն հակազդելու նպատակը կը հետապնդէին: Իսկ դատը բացուած է Սպայակոյտի նախագահութեան յայտնած զանգատին վրայ:

ՎՐԱՍՏԱՆ

ՄՈԼԼԱՆ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ Է

Վրաստանի Մառնէուլի շրջանի Սադախլօ գիւղին մէջ որ ծանօթ շուկայ է Հայաստան, Վրաստան եւ Ատրպէյճանի սահմաններուն միացեալ կէտին վրայ, անհետացած է մոլլան: Շրջանին մէջ ուր հոծ թիւ ունին ատրպէյճանցի բնակիչները, գիւղացիները փակած են Վրաստանէն Հայաստան հասնող կառուղին, պահանջելով որ մոլլան գտնուի:

Նախորդ օրը մոլլային ազգականները ոստիկանութեան յայտնած են որ ան ոչխարները տուն բերելու գացած ու չէ վերադարձած: Քրէական հետաքննութեան ձեռնարկուած է, բայց տեղացիները արգելք եղած են ոստիկաններուն, թոյլ չտալով որ անոնք գիւղ մտնեն:

Սադախլոյցիները կ'ենթադրեն որ կրօնաւորը սպաննուած է ու կը յիշեցնեն որ քանի մը ամիս առաջ անոր գլխաւորութեամբ բողոք յայտնած էին ոստիկանապետ Շարվաձէի դէմ:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ "Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ"ի նոր (315) թիւը նուիրուած Կոստան Զարեանի ծննդեան 120ամեակին, հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

"Կղզոպտիչներու աւազակախումբ"ին անդամը

Ա. ԲԱԽՉԻՆԵԱՆ

Կոստան Զարեան՝ խորհրդային գործակա՞լ

Վ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՆՈՐ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կոստան Զարեան երկու անգամ այցելած է Հոլանտա՝ 1926ին եւ 1949ին: Զոյգ ուղեւորութիւնները առիթ դարձած են ճամբորդական նօթերու գրառումին, որոնք լոյս տեսած են մամուլին մէջ եւ միայն քանի մը տարի առաջ՝ գիրքի մէջ մտած (1): Այդ նօթերը վերջերս յօդուածի մը նիւթ դարձած են(2):

Զարեանի եւ իր երկրորդ կնոջ՝ Ֆրէնսիս Պրուքս-Զարեանի 1949ի այցելութիւնը, որ ընդգրկած է Փետրուար, Մարտ եւ Ապրիլ ամիսները, ըստ երեւոյթին զուտ զբօսաշրջային բնոյթ ունեցած է: Անոր մասին մեզի հասած է հոլանտական մամուլէն կարճ հաղորդում մը(3), որ, ինչպէս եւ այս յօդուածին մէջ յիշուող բոլոր գրութիւնները, քաղած ենք Կոստան Զարեանի անձնական արխիւէն(4): Այդ այցելութեան ընթացքին է, որ Զարեան բանակցութեան մէջ մտած է Ամսթերտամի հրատարակչատուններու հետ՝ «Երկիրներ եւ աստուածներ»ու հոլանտերէն թարգմանութիւնը լոյս ընծայելու շուրջ, որ սակայն աւարտած է ձախողութեամբ: Այս առիթով իր ստացած մէկ պատասխանէն յայտնի է, որ գէթ 200 էջ թարգմանուած ու պատրաստ էր «Լէնտըր ունտ կէօթըր» խորագրով(5):

Սակայն, 1926ին Զարեան հրաւիրուած էր իր բարեկամին՝ ճարտարապետ Մաասի կողմէ, հայ մշակոյթի շուրջ դասախօսութիւններ տալու: Հոկտեմբեր 21ին Ութրեխթի մէջ դասախօսած է «Հայ արուեստ եւ մշակոյթ» նիւթին շուրջ(6): Դասախօսութիւնը կրկնուած է քանի մը օր ետք Ամսթերտամի մէջ(7), իսկ այնուհետեւ, դարձեալ Ութրեխթի մէջ, Զարեան խօսած է «Արեւելեան մշակոյթը Արեւմուտքի քաղաքակրթութեան մէջ» նիւթով(8): Եուրի Խաչատրեան յիշած է նաեւ հայ հին ու նոր բանաստեղծութեան մասին տրուած դասախօսութիւն մը, հաւանաբար հիմնուելով հայ մամուլի տեղեկութիւններու վրայ, զորս չենք տեսած(9):

Ֆրանսերէն դասախօսութիւնները դրականօրէն գնահատուած են թէ՛ ունկնդիրներէն եւ թէ մամուլէն: Զարեան սահիկներով ցոյց տուած է հայ արուեստի նմոյշներ:

Այս այցելութեան ընթացքին է, որ հոլանտացի նկարիչ Վան Մելս պատրաստած է Զարեանի դիմանկարը(10):

Ութրեխթի դասախօսութեան յաջորդ օր՝ Հոկտեմբեր 22, 1926ին, տեղի ունեցած է Շիրակի աւերիչ երկրաշարժը, որու վերնակեդրոնը Լենինականն էր: Աւերները նաեւ ընդգրկած էին շրջակայ գիւղերը: Զարեան անմիջապէս արձագանգած է յօդուածով մը (հաւանաբար ֆրանսերէն գրուած), որ թարգմանաբար լոյս տեսած է Ութրեխթի եւ Ամսթերտամի երկու թերթերու մէջ(11): Հոն, հայոց պատմութեան ընդհանուր պատկեր մը գծելով (որոշ տուեալներ քաղած է իր առաջին դասախօսութենէն), անդրադարձած է երկրաշարժին, օգնութեան կոչ ուղղելով հոլանտացի ժողովուրդին:

Ստորեւ թարգմանաբար լոյս կ՚ընծայենք այս յօդուածը, շնորհակալութիւն յայտնելով տիկ. Մայէս Գրիգորեանին (Հոլանտա), որ սիրայօժար կերպով կատարած է հոլանտերէնէ անգլերէն բառացի թարգմանութիւնը: 1944ին Զարեան գրած է Բենիամին Նուրիկեանին.- «Ապա աշխատակցած եմ, հազար ծածկանուններու տակ, ֆրանսական, բելգիական, իտալական, հոլլանտական, սպանիական (սիֆ), անգլիական եւ չգիտեմ ինչ լեզուներով գրուած հանդէսներին եւ թերթերին, ի խնդիր ապրուստի»(12): Մեզի ծանօթ են երկու յօդուած եւս՝ «Հայ վիպասան մը» (13) (Աւետիս Ահարոնեանի մասին) եւ՝ «Գրական շարժումը Պուլկարիոյ մէջ»(14): Բացառուած չէ, որ ուրիշներ ալ կ՚ըլլան:

Վ.Մ.

Հոլանտա հրաւիրուած ըլլալով հայ արուեստի եւ գրականութեան մասին դասախօսութիւններ տալու, ինչպէս եւ երկու երկիրներուն միջեւ հոգեկան կապեր հաստատելու, կ՚իմանամ որ նոր աղէտ մը հարուածած է հայրենիքս: Հայաստանի Հանրապետութեան մայրաքաղաք Երեւանի տուներուն մէկ քառորդը աւերակներու մէջ է(15), Լենինականի (նախկին Ալեքսանդրապոլ) կէսը աւերուած է, առանց հաշուելու տասնեակ գիւղեր եւ հազարաւոր մեռելներ ու վիրաւորներ:

Դժբախտաբար, մարդ շատ քիչ գիտէ այս երկրին, այս ժողովուրդին մասին, զոհ՝ սոսկալի դժբախտութեան, իր հսկայական տառապանքով եզակի՝ ժողովուրդներու պատմութեան մէջ: Հայ ժողովուրդը, որ կը սերի հնդեւրոպական մեծ ընտանիքէն, Քրիստոսէ շատ դարեր առաջ Արարատ լերան ոտքը հաստատուած է: Բ. դարուն բազմաթիւ հայեր քրիստոնեայ դարձած են եւ Նոր Խօսքը հեռաւոր երկիրներ տարածած, նոյնիսկ՝ Տոսկանա, ուր Ս. Մինաս(16), ժողովուրդին կողմէ «Հայոց Թագաւոր» կոչուած, 250 թուականին Քրիստոսի ուսմունքը բերած է:

301ին, մեծն Կոստանդինէն տասներկու տարի առաջ, Տրդատ Գ. թագաւորի օրով, Հայաստանը առաջին երկիրը կ՚ըլլայ, որ քրիստոնէութիւնը կ՚որդեգրէ որպէս պետական կրօնք: Ու անկէ ետք հայ ժողովուրդը, բազմաթիւ թշնամիներէ շրջապատուած, ժողովուրդներու շարքին ամենադաժան նահատակութեան ենթարկուած է: Պարսիկներէն յարձակումի ենթարկուած, Արաբներէն ճնշուած, Սելճուքներէն եւ ապա օսմանեան Թուրքերէն ջարդուած, այս ժողովուրդը դարերու ընթացքին ստեղծած է բոլորովին ինքնատիպ մշակոյթ մը, որու ազդեցութիւնը մեր օրերուն ուսումնասիրած են նշանաւոր գիտնականներ, ինչպէս Եոզէֆ Ստրժիկովսկի, Շլումպերժէր, Մէյէ, Շառլ Տիլ, եւայլն:

Հինգերորդ դարէն ի վեր Հայաստանը կը դառնայ արուեստի եւ գրականութեան փարոս մը: Կը ստեղծէ ճարտարապետութիւն մը, որ, ըստ այսօր ընդհանրապէս ընդունուած կարծիքին, ռոմանական եւ գոթական ոճերու նախատիպարն է: Իր ճարտարագէտներն ու արուեստագէտները կ՚ուղարկէ դրացի երկիրները, բիւզանդական կայսրութեան գոյատումին կը սատարէ, տալով մաս մը անոր ազնուականներուն, բանակներուն եւ իրաւաբաններուն, փիլիսոփաներուն եւ զինուորականներուն, որոնցմէ 13 այր (17) եւ 8 կին գահ բարձրացած են:

Միջնադարուն երկայնքին, բարբարոսներու հորդաներէ ճնշուած, Հայաստանը կը փոխէ իր մայրաքաղաքը, կը պայքարի իր կրօնքին, լեզուին ու մշակոյթին պահպանումին համար: Մեծ ջերմեռանդութեամբ կը միանայ ժամանող խաչակիրներուն եւ անոնց հետ միասին կը կռուի Միջին Արեւելքին տիրող մահմետական յորձանքին դէմ:

ԺԴ. դարուն իրենց անկախութիւնը կը կորսնցնեն եւ երբեմնի ծաղկեալ երկիրը կը դառնայ, բազում դարեր, սոսկալի դժոխք մը:

Նուաճողական հրոսակախումբերու պատճառած տգիտութեան խաւարը եւ մտաւորական անկումը երբեք չէ մարած ապագայի ու ազատութեան հանդէպ հայ ժողովուրդի անկոտրում հաւատքը:

Առանձին, լքուած՝ Եւրոպայէն հեռաւոր այս անկիւնին մէջ, վայրենի ու անգութ ցեղերու միջեւ, հզօր բռնատիրութեան մը լուծին տակ, որուն ընդդիմութեան ամէն ձեւ միայն կրնար աղէտալի ըլլալ, հայ ազգը (ըստ Լէոն Պլուայի՝ պատմութեան ամէնէն խորհրդաւորը) (18) վայրկեան մը իսկ չէ մոռցած իր ազնիւ անցեալն ու առաքելութիւնը:

1895-1896ին երեք հարիւր հազար հայեր սպաննուեցան Թուրքերու սուլթան Ապտուլ Համիտի հրամանով:

1914ին, Մեծ Պատերազմին սկիզբը, հայերը խորհեցան, որ իրենց ազատութեան օրը հասած էր: Գունդեր կազմեցին, ռուսերուն հայթայթեցին աւելի քան 200.000 զինուորներ, բոլոր սահմաններուն վրայ կռուեցան: Թուրքերը, պարագաներէն օգտուելով, չորս միլիոն հայերէն աւելի քան մէկ միլիոնը սպաննեցին:

Դաշնակիցները հանդիսաւորապէս խոստացան Հայաստանի ազատութիւնն ու անկախութիւնը պատերազմի ընթացքին, որովհետեւ ենթադրաբար կը կռուէին ճնշուած ազգերու ազատութեան համար:

Սեւրի դաշնագիրը կտոր մը թուղթ է միայն եւ Եւրոպայի տէրերը նորէն դաւաճանեցին ազգի մը, որ ամէն ինչ զոհած էր:

1917ին հայկական բանակին մնացորդը նահանջեց դէպի երկրին ռուսական նահանգները, կռիւը շարունակեց եւ Հայաստանի անկախութիւնը հռչակեց: Երեք տարիներու ընթացքին, հայերը՝ տկար, առանց դրամի, առանց զէնքի, երեք պատերազմ դիմագրաւեցին: 1919ին Թուրք եւ բոլշեւիկ բանակները յարձակեցան անոնց վրայ, եւ մէկ ամսուան դիմադրութենէ ետք, անձնատուր եղան(19): Չարեաց փոքրագոյնը ընտրելու ստիպուած, Հայաստան խորհրդային հանրապետութիւններու միութեան անդամակցեցաւ:

Մէկ միլիոն բնակիչով ամբողջովին աւերուած երկրի մը մէջ, որու քաղաքները նուաճողները այրած են, իսկ գիւղերը՝ թնդանօթները աւերած, երիտասարդ հանրապետութիւնը անլուր ճիգ թափած է՝ կազմակերպուելու եւ իր մշակութային կեանքը վերականգնելու համար: Մինչ հազարաւոր մարդիկ անօթութենէ կը մեռնէին փողոցներուն մէջ եւ աւելի քան հարիւր հազարաւոր որբեր խոտով կը սնէին, լեռները թափառելով, կառավարութիւնը համալսարան մը հաստատեց՝ հինգ ճիւղերով եւ 1400 ուսանողներով, եւ բացաւ անթիւ դպրոցներ, թանգարաններ ու գրադարաններ: Հինգ տարուան մէջ Ռուսաստանի ամենամեծ փապուղին(20) շինած է, ոռոգումի միջոցներ ստեղծած, քաղաքներ ու գիւղեր կառուցած, երկաթուղի գիծեր բացած, ու այդ բոլորը գրեթէ առանց որեւէ արտասահմանեան օժանդակութեան:

Տոքթ. Նանսէնը՝ Նորվեգիացի մեծ յայտնագործողը, որ Հայաստան էր քանի մը ամիս առաջ(21), Ազգերու Ընկերութեան ժողովին առջեւ հիացումով ու զարմանքով խօսած է այս ջղուտ, շինարար ու խելացի ժողովուրդին մասին: Բոլոր անոնք, որոնք Հայաստան այցելած են վերջին տարիներուն կը բաժնեն այս տեսակէտը, որ այս փոքրիկ ժողովուրդը պէտք է օրինակ մը դառնայ Միջին Արեւելքի բոլոր բնակիչներուն համար: Եթէ ժամանակը ներէր, կրնայի հոս յիշել ամերիկացի, անգլիացի եւ ռուս անհատներու բազմաթիւ ուրիշ վկայութիւններ:

Այս ժողովուրդը, որ քսան դարերու ընթացքին իր մարմինը ենթարկած է սոսկալի չարչարանքներու, իր կրօնքն ու ոգին փրկելու համար, հիմա ուրիշ աղէտի մը զոհ դարձած է: Լենինական քաղաքը 40.000 որբերու օճախն էր, որոնք հոն ապաստանած ու խնամուած էին: Հոն տիրող ներկայ ցուրտին, անոնք պէտք է փողոցները ապրին: Երեւանը, որ պատերազմէն առաջ միայն 25.000 բնակիչ ունեցող քաղաք մըն էր, հիմա 100.000 ունի: Հարիւրաւոր աւեր տուներ, այնքան զոհողութեամբ ու ջանքով վերակառուցուած, մէկ օրուան մէջ աւերուած են, ինչ որ կը նշանակէ, որ բնակչութեան մեծ մասը ներկայիս անտուն է:

Ուրեմն, թէեւ քիչ մը համարձակ կրնայ ըլլալ, կը յուսամ որ խօսքս պիտի հասնի այս լուռ, հարուստ եւ երջանիկ երկրի գթասիրտ մարդոց, երկիր՝ որու հանճարը կը պաշտեմ եւ զոր կ՚ուզեմ որպէս օրինակ ներկայացնել ժողովուրդիս:

Չափազանցութիւն պիտի ըլլա՞յ, եթէ դիմեմ Հոլանտայի քրիստոնեաներուն, իրենց ըսելով, թէ կարեւոր պարտքեր գոյութիւն ունին այս առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդին հանդէպ, որ այքան տառապած է յանուն մեզ բոլորս լուսաւորող հասարակաց հաւատքին ու իտէալին:

Ներքին զգացողութեամբ՝ ո՛չ: Վստահ եմ, որ այս դիմումը ձայն բարբառոյ յանապատի պիտի չըլլայ եւ որ սրտով ու ոգիով ազնիւ ժողովուրդը պիտի երկարեցնէ իր օգնական ձեռքը քոյր ազգի մը, նոյնիսկ եթէ այս ազգը հեռու է:

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

(1) Կոստան Զարեան, «Հոլանդական տպաւորութիւններ», *Արարատ*, Դեկտեմբեր 1, էջ 3-4 եւ Դեկտեմբեր 15, 1926, էջ 2-3. Նոյն, Հոլանդական յուշատետրից», *Հայրենիք ամսագիր*, Դեկտեմբեր 1949, Յունուար եւ Փետրուար 1950: Տե՛ս այժմ Կոստան Զարեան, *Նաւատոմար*, Երեւան, 1998, էջ 235-240 եւ 425-458:

(2) Նարինէ Պետրոսեան, «Հոլանդիան Կոստան Զարեանի օրագրութիւններում», *Գարուն*, 3, 2004, էջ 92-95:

(3) *Elseviers Weekblad*, 2 April 1949:

(4) Փետրուար 1998ին զանոնք ազնուաբար մեզի տրամադրած էր գրագէտին հարսը՝ հանգուցեալ տիկ. Մարիա Զարեանը:

(5) Տե՛ս. International Publishing Company Ltd.ի վարչական տնօրէն J. M. Ph. Uitmanի անգլերէն նամակը, Ապրիլ 28, 1949, ուր յիշուած է, թէ "յաջորդ Շաբաթ օր" Զարեան ուրիշ հրատարակիչի մը հետ պիտի տեսակցէր (Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան, Երեւան, Կ. Զարեանի ֆոնտ, թիւ 107):

(6) Զարեանը ներկայացնող եւ դասախօսութիւնը յայտարարող յօդուած մը տե՛ս. *Utretsch provinciaal en stedelijk dagblad*, 13 October 1926: Դասախօսութեան մանրամասն թղթակցութիւնը տե՛ս. *idem*, 24 October 1926. *Utretsche Courant*, 25 October 1926:

(7) Մանրամասն թղթակցութիւնը տե՛ս. *De Tijd*, 2 November 1926:

(8) Մանրամասն թղթակցութիւնը տե՛ս. *Maasbode*, 5 November 1926: "Նաւատոմար"ի կազմողը՝ Եուրի Խաչատրեան, որ յայտնապէս միեւնոյն լրատուները օգտագործած է, թերթին անունը գրած է "Wetenschap maasbodenoo soir" (Զարեան, *Նաւատոմար*, էջ 622): Թիւրիմացութիւն մըն է, անշուշտ, քանի որ յօդուածին վերնագիրը "Wetenschap Oosten en Westen" է, որու քովը Զարեան գրած է "Maasbode" ու տակը՝ "5 nov. soir": «5» թիւի անտեսումով, ֆրանսերէն "nov[embre]" եւ "soir" բառերը իբրեւ հոլանտերէն հասկցուեր են...:

(9) Զարեան, *Նաւատոմար*, էջ 621:

(10) Առաջին հրատարակութիւնը տե՛ս. Կոստան Զարեան, "Նաւատոմար. Բանաստեղծութեան եւ անհատի մասին", *Զուարթնոց*, թիւ 2, 1931 Յուլիս 15, էջ 45:

(11) Constant Zarian, "Nieuwe ellende in Armenië", *Utretsch provinciaal en stedelijk dagblad*, 25 October 1926 եւ *De Tijd*, 27 October 1926:

(12) Վարդան Մատթէոսեան, "Կոստան Զարեան եւ Բենիամին Նուրիկեան. նամականի", *Բազմէպ*, 3, 1997, էջ 123:

(13) Constant Zarian, "Armeensche Letteren. Een Armeensch Romanschrijver", *Die Tijd*, 1927 (կտրօնին վրայ ուրիշ թուական չկայ):

(14) Const[ant] Zarian, "Bulgarische Letteren. De Literaire Beweging in Bulgarije", *Die Tijd*, 14 Januari 1928.

(15) Ըստ երեւոյթին, առաջին լուրերը չափազանցուած էին, քանի որ Երեւանը չէր վնասուած:

(16) Իտալերէն՝ San Miniato:

(17) Ցանկը տե՛ս. Sirarpie Der Nersessian, *Armenia and the Byzantine Empire. A Brief Study of Armenian Art and Civilization*, Cambridge (Ma.), 1945, p. 20-21:

(18) Զարեան իր առաջին դասախօսութեան մէջ բառացիօրէն մէջբերած է Պլուայի խօսքը.– "Le peuple arménien est le plus mystérieux et l'histoire arménienne est la plus mystérieuse" (*De Tijd*, 2 November 1926):

(19) Թուականը սխալ է, պէտք է 1920 ըլլայ:

(20) Բնագրին մէջ՝ tunnel: Կ'ենթադրենք, որ խօսքը կը վերաբերի Շիրակի ջրանցքին, որ օգտագործման յանձնուած էր 1925ին:

(21) Ֆրիտեօֆ Նանսէն Հայաստան այցելած է 1925 Յունիսին:

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ԱՆԱՂՄՈՒԿ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Այս տարի Կոստան Զարեանի (1885 – 1969) ծննդեան 120ամեակն է: "Կլոր", ծափ ու ծնծղայով նշուելիք տարեդարձ մը չէ: Սակայն, Զարեան իր ողջութը թէ յետմահու ո՛չ Սփիւռքի եւ ոչ ալ, անշուշտ, Հայաստանի մէջ արժանացած է յոբելեաններու ենթադրեալ մեծարանքին:

Անցեալ Մարտին երկու էջ նուիրելով այս տարեդարձին, "Գրական Թերթ"ի խմբագիր Նորայր Ադալեանը նշած է այսօրուան վիճակը.–

"Ամէն յոբելեանական միջոցառում ուրախութիւն է ողջին կամ նրա երկնային հոգուն: Այդպէս եւ՝ «Գրական թերթ»ի այս էջերը: Ուրախութեան հակառակ կողմը ցաւն է: Այսօր ինչպէ՞ս ցաւ ու վիրաւորանք չապրել, որ մեծ գրողն իր հայրենիքում յոբելեան չտեսաւ: Սա բացարձակապէս Հայաստանի Գրողների Միութեան եւ «Գրական թերթ»ի համեստ նախաձեռնութիւնն է եւ նշւում է ոչ պետականօրէն, այնինչ գրողն արժանի էր պետական-համազգային ուշադրութեան՝ որպէս ժողովրդի ու երկրի հարստութիւն"[1]:

Ցայտնապէս, "գնա՛ մեռիր, եկուր սիրեմ"ը այս պարագային չէ կիրարկուած: Ադալեան շարունակած է երէկուան վերյիշումներով.–

"Լինելով պատմական «Մեհեան», «Բարձրավանք» հանդէսների ստեղծողներից, դասաւանդելով Եւրոպայի եւ ԱՄՆ-ի նշանաւոր համալսարաններում[2], այստեղ մենք նրան ընդամէնը վստահեցինք Գրականութեան ու Արուեստի Թանգարանի աւագ գիտաշխատողի հաստիքը, երբ նա մի ամբողջ համաշխարհային ակադեմիա էր: Նրան փշոտ վերաբերմունքով ընդունեցինք նաեւ ՀԳՄ շարքերը: Հայրենիքում նա ապրեց գրեթէ միայնակ ու լքուած: Նրա թաղմանը խնայուեց նաեւ ՀԳՄ դահլիճը, վերջին հանգրուանը Արուեստի Աշխատողների ննջուածք սրահը եղաւ, որտեղ ներկայ էին ընդամէնը քսան մարդ: Սրանք նրա նշաններն չեն, այլ՝ մեր"[3]:

Միջոցին, սակայն, մանաւանդ 1998-էն ետք, տեղի ունեցած է Զարեանի այնքան սպասուած, բայց գլխապտոյտ պատճառելու աստիճան արագ վերյայտնութիւնը: Անտիպ կամ մամուլի մէջ թաղուած նիւթը հաւաքող չորս հատոր, երկու վերատպում, մէկ թարգմանութիւն եւ երկու ուսումնասիրութիւն հրատարակուած են[4]: Ինը գիրք՝ եօթը տարուան մէջ: Գումարը իրապէս պատկառելի թիւ մը կը կազմէ: Հրատարակութիւնները բոլորովին անարձագանգ չեն անցած, մարդիկ սկսած են յայտնաբերել ցարդ անծանօթ կամ սխալ ճանչցուած աշխարհ մը:

Այսուհանդերձ, Արծրուն Աւագեան դիտել տուած է.–

"Բայց հատորների հասնող նրա շատ գործեր այսօր էլ շարունակում են մնալ գրաւէրների, անհատ մարդկանց, մասնաւոր գրողի մերձաւորների մօտ, օտարագիր մամուլի էջերում՝ մոռացուած ու փոշեպատ, ճիշդ այն վիճակում, որում գտնւում է Երեւանի քաղաքային պանթէոնում ամփոփուած նրա համեստ շիրիմը"[5]:

Հայաստանէն դուրս ալ, Սէնեկայի խօսքը փոխ առնելով "նորութիւն չկայ արեւուն տակ": Սփիւռքի մէջ, ուր "յոբելեան"ի մերօրեայ հասկացողութիւնը քահանայական ձեռնադրութեան 10ամեակ նշելու մակարդակին հասած է, կարելի՞ է ակնկալել, որ լայն զանգուածներուն եւ դասագիրքերուն գրեթէ անծանօթ գրագէտ մը ոգեկոչուի, նոյնիսկ եթէ ի. դարու հայ գրականութեան լաւագոյն անուններէն մէկը նկատուած ըլլայ: Քսանամեակ մը առաջ, Անդրանիկ Ծառուկեան դիտել կու տար, որ "Սփիւռքի կշիռքները հազիւ Շահնուր կամ Որբունի կրնան վերցնել: Զարեան կամ Օշական փորձեն՝ կշիռքը կը կոտրի"[6]: "Սփիւռքահայութեան ռահվիրայ"[7] Զարեանը կը շարունակէ անտեսուած մնալ... նոյնինքն Սփիւռքի կողմէ:

Թող յարակարծիք չթուի այս հաստատումը:

Արդարեւ, 1974ի եւ 1985ի Հայաստանեան տպագրութիւններուն բացառութեամբ, մինչեւ 1998 Զարեանի յետմահու բոլոր հրատարակութիւնները եւ թարգմանութիւնները տեղի ունեցած են Սփիւռքի մէջ: Բայց Սփիւռքը լրջօրէն չէ կարդացած իր հրատարակածը: Հազուագիւտ բացառութիւններով, շարունակած է կրկնել նոյնքան յայտնի, որքան մաշած "ճշմարտութիւններ":

Ստեղծուած հետաքրքրութեամբ հանդերձ, առայժմ տարբեր չէ կացութիւնը Հայաստանի մէջ:

Գրագէտին նշանաւոր տողերը լիովին իրենց արժէքականութիւնը կը պահեն տակաւին.–

"Ամէն մի խորհող հայ՝ մրրկահար այս դարու ալիքների կատարին՝ նմանում է յուսահատ ռադիոկայանին, որ անյայտ տարածութիւններին պատգամներ է ղրկում, բայց ոչ մի պատասխան չի ստանում:

Մտքերի ելեկտրական կայծկլտումը կորչում է մրափող խղճերի թանձր խաւարում:

Ամէն ինչ սոսկալիօրէն լռել է"[8]:

Կրկնութիւնը, ի վերջոյ, թէ՛ փաստն է նորոգումի անկարելիութեան եւ թէ անտեսումը՝ նորոգումի կարելիութեան:

Անշուշտ, Զարեան այսպէս կոչուած "ժողովրդական" գրող մը չէ եղած, ոչ ալ պիտի ըլլայ: Կենսագրութիւնը կնճիռներու ցանց մըն է, գրականութիւնը՝ ծովածաւալ տարածք մը: Իր շուրջ առասպելներ լրիւ չեն քօղազերծուած, վէճերը չեն դադրած, վերապահութիւնները չեն անհետացած: Ի մի բան, ջուրերը չեն հանդարտած: Իր կեանքին թէ գրականութեան մէջ նաւարկումը կը պահանջէ յարատեւ ու համբերատար ուսումնասիրութիւն: Բայց մանաւանդ՝ թափանցող ընթերցում:

1994 Դեկտեմբերին, "Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ"ը, որքան մեզի յայտնի է, սփիւռքահայ միակ բեմը կը հանդիսանար, որ մահուան 25ամեակին առիթով թիւ մը կը նուիրէր գրագէտին: "Միտք եւ Արուեստ"ի 2005 Յուլիսի համարը կրկին համեստ փորձ մըն է նորայայտ փաստեր շրջանառութեան մէջ դնելու եւ վերապահութիւններ հերքելու: Մեծարանքին քովն ի վեր՝ Զարեանի իրական դէմքին բացայայտումը քայլ մը առաջ տանելու:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

1) Նորայր Ադալեան, "Կոստան Զարեանի նաւը", *Գրական Թերթ*, 2005 Մարտ 25, էջ 4:

2) Աւելորդ չէ նշել, որ Զարեան Եւրոպայի մէջ չէ դասաւանդած առհասարակ:

3) Ադալեան, *անդ*:

4) Ցուցակը հետեւեալն է. – Կոստան Զարեան, *Նաւատոմար*, Երեւան, 1998. Նոյն, *Սպանիա*, Երեւան, 1999. Նոյն, *Դէպի Արարատ*, Երեւան, 2001. Նոյն, *Միացեալ Նահանգներ*, Երեւան, 2002. Նոյն, *Նաւը լերան վրայ*, Պէյրութ, 2002. Նոյն, Strany i bogy: Ispania, Երեւան, 2003 (ռուսերէն թարգմանութիւն), Նոյն, *Գիրք դիւցազներգութեանց*, Երեւան 2004. Արծրուն Աւագեան, *Կոստան Զարեան. կեանքը եւ գործը*, Երեւան, 1998. Վարդան Մատթէոսեան, *Կոստան Զարեանի շուրջ*, Անթիլիաս, 1998:

5) Արծրուն Աւագեան, "Սուլոցներ արձակող նաւը", *Գրական Թերթ*, 2005 Մարտ 25, էջ 5:

6) Անդրանիկ Ծառուկեան, *Մեծերը եւ... միւսները*, Պէյրութ, 1992, էջ 262 (առաջին հրատարակութիւն՝ *Յառաջ*, 1983 Հոկտեմբեր 27, էջ 2):

7) Յարութիւն Քիւրքճեան, "Սփիւռքահայը եւ իր «մայրենի»լեզուն. առընչութիւնները՝ առօրեայի եւ գրական մշակոյթի հետ", *Բագին*, 2005 Մարտ, էջ 60:

8) Կոստան Զարեան, *Երկեր*, Անթիլիաս, 1975, էջ 9:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՑՆՃԱՐԻ (Լիբանան) Հայ աւետարանական երկրորդական վարժարանի գիշերօթիկի հիմնադրութեան 50ամեակին առիթով, հեղինակ – բեմադիր՝ Ռուպէր Առաքելեան, գիշերօթիկին մէջ ապրող 12 աշակերտներու աշխատանքով, ներկայացուցած է "Բարեւ հայրիկներ" իր թատերախաղը: Գիշերօթիկը բնաւ որբանոցի համդամանք չունի: Այդ մանուկները նահատակներու որբ մնացած զաւակները չեն, այլ այսօրուան "ծնողազուրկ" սերունդն են որոնց ծնողները գտած են իրենց "Նոր երջանկութիւնը", կը գրէ Ազդակի Թղթակիցը:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՀՕՄ-ի Սօսէ մասնաճիւղի ընկերային յանձնախումբը Մայիսի ընթացքին ձեռնարկած է զանազան հաւաքոյթներու, Մայիս 12ին, Հայ կեդրոնի "Ահարոնեան" սրահին մէջ տեղի ունեցած է Մայրերու օրուան տօնակատարութիւնը: Յանձնախումբի ատենապետուհին՝ Վերժին Տայեան բարի գալուստ մաղթած է, ապա բեմ հրաւիրած օրուան բանախօսը՝ Սօսի Առաքելեան – Փալանճեան, որ վեր առած է մայրերու զոհողութիւնը եւ հայ մայրերու դերը ազգապահպանման գետնի վրայ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, ապա, յուշատախտակով պատուած են ինը մայրեր: Մայիս 31ին, տօնուած է Մայիս 28ը, որու ընթացքին գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Մայիս 17ին, ընկերային յանձնախումբը կազմակերպած էր պտոյտ մը դէպի Օթթաուա մասնակցելու տարեկան կակաչներու փառատօնին: Խումբին առաջին այցելութիւնը եղած է Գանատայի Հայաստանի դեսպանատունը, ուր ընկերուհիները ընդունուած են Պ. Միքայէլ Վարդանեանի կողմէ: Կակաչներ դիտելէ եւ ճաշի շուրջ հաւաքուելէ ետք, խումբը վերադարձած է Մոնրէալ:

ԳԻՄՊՐԻՃԻ (Գանատա) Հայ կեդրոնին մէջ, Յունիս 5ին, նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Արամ-Կարօ Կոմիտէին եւ կազմակերպութեամբ յատուկ յանձնախումբին, տօնուած է Հայաստանի Ա. Անկախ Հանրապետութեան հռչակման 87րդ տարեդարձը: Հանդիսավարութիւնը կատարած է Վրէժ Գասամանեան եւ ծանրացած է ազատութեան եւ անկախութեան հասնելու համար հայ ժողովուրդին տարած վճռական պայքարին վրայ: Խօսք առած են Արա Պապեան եւ Խաժակ Արք. Ցակոբեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ հաւաքոյթը փակուած է Առաջնորդին Պահպանիչով:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Խնդիրը անապատին մէջ չմոլորելն էր: Տեղացիները հարցուփորձելով, իմացանք որ եթէ Խուպուրի եզերքը բռնելով քալէինք 7-8 ժամ Սինճէրը պիտի տեսնէինք հեռուէն, որովհետեւ այդ ընդարձակ անապատին մէջ միակ խոշոր լեռն է:

Օր մը երբ մօտակայ աղօրիք մը գացած էինք, հանդիպեցանք Արաբի մը, որուն հետ Ալի Րիզա խօսակցութեան մտաւ եւ խօսքը բերաւ Սինճէրի վրայ.

- Շատ աղէկ գիտեմ Սինճէրը ըսաւ Արաբը, յաճախ գացած եմ այդ կողմերը, մինչեւ իսկ քանի մը անգամ Հայեր առաջնորդած եմ:

- Որո՞նք կրցած են հասնիլ մինչեւ Եզիտիներու քով:

- Անշուշտ, միայն թէ ես մինչեւ լեռ չեմ գացած, այս լերան քանի մը ժամ մընալով ետ դարձած եմ:

- Ինչո՞ւ համար:

- Որովհետեւ Եզիտիները արաբներուն հակառակ են ու երբ ձեռքերնին արաբ մը անցնի կը սպաննեն, ինչպէս որ մենք ալ զիրենք կը սպաննենք:

- Իրա՞ւ է որ Եզիտիները բարեկամ են Հայերուն հետ:

- Այո՛, որովհետեւ Թուրքերուն դէմ ապստամբած են: Ո՛չ Թուրք, ո՛չ արաբ կրնայ մօտենալ իրենց լերան: Բայց Հայերը սիրով կ'ընդունին:

- Մեզի ալ կ'ուզե՞ս առաջնորդել:

- Ինչո՞ւ չէ, եթէ դրամ վճարէք:

Տեսանք որ ճիշդ մեր փնտռած մարդն էր այս Արաբը:

Հետեւեալ օրուան համար ժամադիր եղանք մեր սենեակը որպէսզի սակարկութիւնը կատարենք: Ալի Րիզա բաւական դրամ ունէր եւ ինք պիտի վճարէր նաեւ Թէվֆիքի համար, որ իր ազգականն էր Գալով ինծի՝ մօրեղբայրս խոստացած էր չորս ոսկի տալ փախուստս դիւրացնելու համար: Մարդը հետեւեալ օրը եկաւ եւ ամէն մէկերնուս համար մէկուկէս ոսկի պահանջեց: Յետոյ ըսաւ որ պէտք էր էշ մը գնել մեր ջուրը եւ ուտելիքը փոխադրելու համար: Այս էշը յետոյ իրեն պիտի տայինք իբրեւ նուէր:

Գիւղին մէջ կարելի էր դիւրաւ էշ մը գտնել 4-5 մէճիտիէ վճարելով:

Արաբին հետ համաձայնեցանք որ երկու օրէն ճամբայ ելլենք:

Մենք առանձին պիտի երթայինք ժամ մը ճամբայ, յետոյ ինք, ուրիշ ընկերոջ մը հետ, պիտի գար մեզի միանալու: Այս կարգադրութիւնները ընելէ ետք մարդը մեկնեցաւ:

Հազիւ թէ դուրս էր ելած՝ մեր տանտէրը եկաւ քովերնիս:

- Այս դուրս ելլող արաբը ո՞ւր ճանչցաք, հարցուց մեզի:

- Հոս, աղօրիքի մը մէջ, պատասխանեցինք:

- Ի՞նչ բանի համար եկաւ ձեզի հետ տեսակցելու:

- Ոչինչ... եկաւ հարցնելու թէ ծախու բան մը ունէի՞նք:

- Ո՛չ, պատասխանեց տանտէրը, եկաւ ձեզի առաջարկութիւն մը ընելու:

- Ի՞նչ առաջարկութիւն:

- Առաջարկեց ձեզի Սինճէր փախցնել:

Նախ բացարձակապէս մերժեցինք, բայց տանտէրը պնդեց եւ ըսաւ թէ շատ աղէկ կը ճանչնար այդ մարդը եւ անոր անցեալը գիտէր:

- Ձեզի խորհուրդ կու տամ բարեկամաբար իրմէ զգուշանալու, ըսաւ, այդ մարդը ամէն բան ընելու կարող է:

- Ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

- Ձենէ առաջ ուրիշ Հայեր ալ համոզած՝ Սինճէր տանելու համար ճամբայ հանած ու ճամբան զանոնք սպաննած է դրամնին գողնալու համար:

Մեր տանտիրոջ այս տեղեկութիւնները բնականաբար մեզ վրդովեցին: Մարդը իր խօսքերուն անկեղծ ըլլալը ապացուցանելու համար մէկ քանի ուրիշ տեղացիներ ցոյց տուաւ եւ ըսաւ որ անոնցմէ տեղեկութիւն առնենք մեզ փախցնել առաջարկող արաբին մասին:

Ալի Րիզա գնաց ցոյց տուած անձերուն: Ամէնքն ալ նոյն բանը հաստատեցին:

Այդ արաբը աւազակ ոճրագործ մըն էր:

Ու այսպէս հրաժարեցանք իր առաջնորդութենէն, բայց որոշեցինք մեր ծրագիրը գործադրել առանձին:

Չէ՞ մի որ 6-7 ժամ քալելէ ետքը Սինճէրի լեռը պիտի տեսնէինք: Ուրեմն կրնայինք առանց առաջնորդի երթալ դէպի հոն:

Մէկ երկու օրուան մէջ ինչ որ ունէինք աւելորդ ծախեցինք: Յետոյ 4-5 օրուան համար հաց պատրաստեցինք, երկու օխա արմաւ առինք ու ճամբայ ելանք:

Մեր ընկերները սակայն վերջին ժամուն կը խորհէին թէ մեր փախուստը կրնայ իրենց վիճակը ծանրացնել, որովհետեւ միտիրը ըսած էր որ մեզ ազատ կը թողու գիւղին մէջ, բայց փոխադարձաբար ամէնքս իրարու երաշխաւոր կը նկատէ:

Եւ ահա՛ երբ հազիւ ժամ մը հեռացած էինք, վազն ի վազ մեր ետեւէն կը հասնին մէկ քանի ընկերներ:

Ի զուր կը փորձենք զիրենք համոզել որ մեր փախուստը իրենց որ եւ է վնաս չէր պատահեր, թէ միտիրին ըսածը պարապ խօսք մըն էր եւն.:

– Չէ՛, կը պնդեն, կա՛մ ետ կը դառնաք կամ կ'երթանք, ոստիկաններուն իմաց կու տանք ձեր փախուստը:

Տեսնելով որ ճար չկայ զիրենք համոզելու, ետ կը դառնանք:

(Շար. 86)

Վ Ա Ր Դ Ա՛ Վ Ա Ռ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 3: Պայծառակերպութիւնն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Թափօր Լերինն

Վ Ա Ր Դ Ա Վ Ա Ռ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,

Ծանօթ·– Այսօր *Հոգեհանգիստ* չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 4: Բ· օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Հոգեհանգիստ՝ "Վասն համօրէն ննջեցելոց":

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 3: Տօն է Վարդավառի

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 4: Մեռելոց:

Ժամը 11ին:՝ *Հոգեհանգիստ*:

ԱՐՑԱԽՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առեն:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Լիւսի Նէտիլեանէ 150 Եւրօ, Տիկին Պայծառ Կարապետեանի *մահուան առթիւ:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ Կրթական Ընկերակցութեան վարչական խորհուրդը եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· –

Պ· Միքայէլ Յակոբեան 1·000 *Եւրօ, Տիկին Սէլի Պապայեան* 25, *Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Խնճէարարեան* 100, *Ոմն* 200, *Տիկին Դուրսարգսեան* 150, *Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան* 200, *Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Գուլեան* 40, *Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Քիւրքճեան* 150, *Տիկին Էլիզապէթ Ներկարարեան* 100, *Պ· Ռոժէ Քազեան* 20, *Պ· Միքայէլ Յակոբեան* 1·000, *Լեւոն Էգէկեան* 2·000, *Օ* Պէրժ տէ զ'Արոմ 100, *Օր· Անի–Ռոզ Գանճեան* 200, *Պ· Միշէլ Թէսէտոր* 4·000 *եւ Տիկին Գուլէթ Սիմար* 4·000:

Տիկին Անի Պէրպէրեան, հօրը՝ Վարդան Նուրիջանեանի *յիշատակին* 200 *Եւրօ:*

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պալեան, հօրը՝ Եդուարդ Պալեանի *մահուան առթիւ* 1·500 *Եւրօ, նոյն առիթով Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան* 100:

Տիկին Անահիտ Տավլաչեան Գեղուհի Էվէնեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի* 30 *Եւրօ:*

FRANCE-CULTURE
93.5

Le jeudi 7 juillet à 22 heures 30
Reconnaissance à
A R M E N L U B I N
avec la participation de **Krikor Beledîan**
(Emission de Mathieu Benezet)

Հ·Մ·Ը·Մ·–ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»

Հ·Մ·Ը·Մ·–Ֆրանսի սկաուտական 21րդ տարեկան բանակումի "Այցելութեան Օր"՝ Կիրակի, Յուլիս 10*ին, ժամպլիլի բանակավայրէն ներս, ժամը 11էն* 19·–

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
խորոված եւ համադամ ուտելիքներ

Կ Է Ս Օ Ր Է Ն Ե Տ Ք
Սկաուտական ստրղութիւններ փանփարի ընկերակցութեամբ խարուկահանդէս

Կիրակի, Յուլիս 10, ժամադրավայրի հասցէ·–
Centre de Formation des Scouts de France
Château de JAMBVILLE
78440 JAMBVILLE

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette 75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16 et 17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette **Paris 9e - Métro Cadet;**
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise
une balade sur la Seine
en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux
le Dimanche 10 juillet
Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx
Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

15 jours / 14 nuits
de découvertes ou redécouvertes grâce aux excursions quotidiennes
1405 €
Hôtel Nor Dzoraberd
Circuit organisé et demi-pension
•
Dépliant détaillé et renseignements
www.ucfaf.com
et auprès des secteurs UCFAF
•
Inscriptions :
Mme Yazidjian
29-33, av. Pasteur
93100 Montreuil
01 42 87 95 98

ARMÉNIE
Vols Directs
PARIS > EREVAN > PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés de 8 Jours et de 12 Jours

Saberatours SevanVoyages

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com

www.saberatours.fr

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
Armavia
Արմավիա

Studio VICKEN 2005/2

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

(Տար· Ա· Էջէն)

կը: Սպիտակ Տունը հարցը շատ լուրջի առած է եւ Պուշ քննութիւն բանալ տուած է, քանի որ պէտք է ճշդել թէ Ահմատինեժատ ահաբեկի՞չ է թէ ոչ: Թեհրան հերքած է եւ բարենորոգիչ խմբակի ծանօթ անձնաւորութիւն մըն ալ՝ Միրտամատի ըսած է մամուլի ֆրանսական գործակալութեան, որ սխալ է, նկարի շփոթութիւն մը կայ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ *նախագահը՝ Էմիլ Լահուտ կառավարութեան գլուխը նշանակեց սիւննի երեսփոխան՝ Ֆուատ Սինիորան, ազատական տնտեսագէտ մը: 62 տարեկան է եւ մտերիմ բարեկամն էր սպաննուած Ռաֆիք Հարիրիի եւ Ելմտական նախարար եղած էր անոր հինգ կառավարութիւններուն մէջ* 1992*էն* 2004: *Նոր նախարարապետը խոստացած է շարունակել Հարիրիի քաղաքականութիւնը, գործադրելով բարենորոգումներ բոլոր մակարդակներու վրայ:*

ԿԻՊՐՈՍԻ *Խորհրդարանը, Յունիս* 30*ին, վաւերացուց Եւրոպական Սահմանադրութեան ուխտը եւ այս ձեւով Եւրոպական Միութեան* 11*րդ պետութիւնը դարձաւ այդ ուղղութեամբ: Ներկայ բոլոր կուսակցութիւնները իրենց հաւանութիւնը տուին, բացի Համայնավար կուսակցութենէն* (ԱՔԷԼ), *որ խիստ կերպով դատապարտած էր այդ "ազգամոլաշէն" եւ "նոր պահպանողական" ուխտը:*

Ս· ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ *մէկ դատարանը* 20 *եւ* 23 *տարի բանտարկութեան դատապարտեց Եուրի Կոլըշինը եւ Վիտալի Ակշինը որոնք ամբաստանուած էին Գալինա Ստարովոյտովայի սպանութեամբ* 1998 *Նոյեմբերին: Զոհը Դումայի (Երեսփոխանական ժողով) ազատական ընդդիմութեան ազդեցիկ մէկ դէմքն էր, սպաննուած էր իր բնակարանին առջեւ իսկ:*

ՅՈՒԼԻՍ 1*էն, շարք մը յաւելումներ կատարուած են ինչպէս ամէն տարի նոյն օրը: Կազը* 4%*ի յաւելում մը կը կրէ, փոխադրական միջոցներն ալ՝* 1,8% *եւ մեթրոյի տոմսերուն տետրակը* (10 *հատ*) 10 *Եւրօ* 50*էն կ'անցնի* 10 *Եւրօ* 70*ի:*

ՎՐԱՍՏԱՆԻ *Ելմտական նախարարը Վալերի Չէչելաշվիլի պաշտօնազրկուած է, որովհետեւ գեղծարարութիւններ յայտնաբերուած են իր նախարարութեան տուրքերու բաժանմունքին մէջ:*

ԹՈՒՐՔԻԱ 5,3%*ի աճ մը արձանագրած է* 2005*ի առաջին եռամսեային, բաղդատմամբ անցեալ տարուան:* 2004*ին Թուրքիա կրցած էր* 9,9%*ի աճ մը արձանագրել, մինչ նախատեսուած համեմատութիւնը* 5% *էր:*

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 3
DIMANCHE
3 JUIILLET
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 315

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·237
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21·237

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱ՞Լ

(ԳՐԱԿԱՆ "ՊԱՏՄԱՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ" ՆՄՈՅՇ ՄԸ)

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Կոստան Զարեանի կեանքին ու գործին շուրջ ամէն տեսակ վիճաբանութիւններ ու բանակռիւներ ծագած են գրեթէ հարիւր տարիէ ի վեր: Տարբեր ձեւի մեղադրանքներ բարդուած են անոր վրայ, իրական թէ չինծու: Առասպելին քօղը դեռ լրիւ չէ պատռուած:

Այդ նպատակով, կը հրաւիրենք ընթերցողը, որ հայրենի գրականագէտ Ալմաստ Զաքարեանի "Եղիշէ Չարենց. կեանքը, գործը, ժամանակը" եռահատոր գործին ցարդ լոյս տեսած երկու հատորներուն (1400 էջ) ընթերցումի տաժանակիր աշխատանքը ստանձնէ:

Ինչո՞ւ տաժանակիր: Ա. Զաքարեանի աշխատութեան աւարտումը, ինչպէս իր յառաջաբանին մէջ կը գրէ խմբագիրը՝ Սերգէյ Սարինեան, հեղինակին "կեանքի գիրքը" պիտի դառնայ: Բայց ցարդ լոյս տեսածին մէջ տիրական են աւելորդ բառակոյտերը, անհարկի մէջբերումները, կիսաբերան գրուած նախադասութիւնները, հեռաւոր կամ ոչ իսկ հեռաւոր կապ ունեցող անթիւ շեղումները, ողջերու եւ մեռելներու հետ հաշուեյարդարները, տեղի ու անտեղի մեկնաբանութիւնները, մէկ խօսքով՝ անկլլելի խճողում մը:

Մեզ հետաքրքրողը Բ. հատորին մէջ[1] առկայ բազմաթիւ հաշուեյարդարներէն մէկն է՝ Կոստան Զարեանի հանդէպ շատ բացայայտ հակակրանքը, որ կը դէմ – կ'անցնի գրականութեան պատմութեան սահմանը: Եթէ ընդունինք, անշուշտ, որ այս աշխատութիւնը այն ակադեմական բնոյթը ունի, զոր պիտի ակնկալէինք Չարենցի գործի հաւաքումի եւ ուսումնասիրութեան մէջ իր մեծարժէք վաստակը ունեցող Ա. Զաքարեանէն:

Մանաւանդ, երբ Սարինեան կը պնդէ, որ "խնդիրն այն է, որ Ալմաստ Զաքարեանը երեւոյթը հիմնաւորում է փաստերի տրամաբանութեամբ եւ իրերը գնահատում գիտական մի որոշակի աշխարհահայեցողութեամբ, որը ինչքին արդէն տեսակէտ է" (էջ 7. ընդգծումը մերն է, Վ. Մ.): Ընթերցողը պիտի նկատէ, որ փաստերու տրամաբանութիւնը եւ գիտական որոշակի աշխարհահայեցողութիւնը, դժբախտաբար, հոս կը փայլին իրենց ճչացող բացակայութեամբ:

Հատորը կ'ընդգրկէ Չարենցի կեանքին Յունուար 1923 – Փետրուար 1925 շրջանը: Նոյեմբեր 1922–Յունիս 1924ին Զարեան ապրած է Երեւան, ուր զիրար ճանչցած են: Հեղինակը կը փորձէ այդ յարաբերութեան պատմութիւնը վերականգնել[2], գիրքին մօտ մէկ տասներորդին մէջ խնդրոյ առարկայ դարձնելով Զարեանը:

1923–24ի խորհրդահայ գրապայքարը, որու բեւեռներէն մէկը Չարենցն է, ըստ հեղինակին հակահայ դաւի մը քօղարկուած դրսեւորումն է, որու ետին գտնըւած են Արցախը Ատրբեջանին վերջնականապէս յանձնելու (1923), ապա՝ Ալեքսանդր Մեասնիկեանը դաւադրաբար ըսպաննելու (1925ի ուղղաթիռի կասկածելի արկածը) աշխատանքները, որոնց մըղիչ կամ թելադրող ուժը Ստալինն էր: Չարենցի ամէն շարժում, նոյնիսկ "լենինեան պաշտամունք"ի թեմայով գրած գործերը, իբրեւ թէ այդ նկրտումներուն հակազդեցութիւն մըն է:

Չարենց–Զարեան յարաբերութեան Ա. Զաքարեանի վերականգնումին կանխադրոյթը այն է, որ Զարեան հակահայ ուժերուն մէկ լծակն էր կամ գործիքը, երեւութաբար: Աւելի պարզ՝ խորհրդահայ վարչակարգի, մինչեւ իսկ Չեկայի գործակալն էր, եւ որպէս այդպիսին, Չարենցի թշնամի:

Նման ծանրակշիռ մեղադրանք կը կառուի ապացոյցներու եւ ո՛չ թէ ծաղրանքի, արհամարհանքի, նախատինքի դէգերու: Յակոբ Պարոնեան ըսած է, թէ "հայհոյանքը փաստ սուտ է": Զաքարեան, իր կանխակալ վարկածը փաստելու համար, ձեռնարկած է լոկ խօսքով հողին հաւասարեցնելու հայ գրականութեան մէջ Կոստան Զարեանի անունը կրող անձը: Եթէ համոզիչ փաստեր ըլլային, գրիչ շարժելու իրաւո՛ւնքն իսկ պիտի զլանայինք մենք մեզ: Բայց ճշմարտութեան փաստարկներու պատճառական չինծու շղթային մը առջեւ գտնուելով, այդ իրաւունքէն կ'օգտուինք քանի մը անդրադարձներ կատարելու համար:

Կանխաւ յայտնենք, որ մեր գիրքին մէջ Զարեանի կեանքին 1923–1925ի շրջանին նուիրուած գլուխը վերնագրած էինք "Առաջին ներգաղթ եւ արտագաղթ. խորհրդահայ վարչակարգի «ուղեկից»ը"[3]: Խորհրդային Միութեան մէջ "ուղեկից" կը կոչուէին այն գրագէտները, որոնք համայնավար շարքային չէին, բայց կը հետեւէին վարչակարգի ընդհանուր ցուցմունքներուն: Բայց "ուղեկից" էին նաեւ Դերենիկ Դեմիրճեանը, Ստեփան Զորեանը եւ ուրիշներ, աւելի ուշ՝ Աւետիք Իսահակեանը եւ Շիրվանզադէն: Նման տրամաբանութեամբ, բոլորն ալ գործակա՞լ էին:

Անցնելով այս բազմածալ խաղարկութեան տարբեր արարներուն, ստիպուած պիտի ըլլանք ընդարձակօրէն մէջբերելու Զաքարեանի գործէն՝ մեր նկատողութիւնները աւելի հասկնալի դարձնելու համար: Ու եթէ դեռ անհասկնալի ըլլան, պատճառը մասամբ այն է, որ հեղինակին ոլորապտոյտ եւ ճապաղ ոճը կ'արգիլէ ամէն ամփոփում:

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՇԷՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆ

1923ին սկսած է լոյս տեսնել "Պայքար" պարբերականը, խմբագրութեամբ Արտաշէս Կարինեանի, սկիզբը որպէս "Խորհրդային Հայաստան" օրաթերթի յաւելուած եւ ապա որպէս ինքնուրոյն գրական-գեղարուեստական կիսամսեայ:

1922ին Չարենցի ու Գէորգ Աբովի հետ "Երեքի դեկլարացիա"ն ստորագրած Ազատ Վշտունին նոյն տարուան վերջերը ստեղծած էր Հայաստանի Պրոլետարական Գրողների Միութիւնը: 1923ի սկիզբը Միութիւնը, մասամբ Վշտունիի դէմ գրուած չարենցեան "Ռոմանս անսէր"ին առիթով, "շատ քննութեան է առնում (...) երկի բուրժուական-քաղքենիական «յեղափոխական տրամադրութիւնները» դատապարտող որոշումով" (էջ 11): Կարինեան միացած է այս արշաւին.– "Քննարկմանը մասնակցում են եւ Հայաստանի կենտգործկոմի նախագահի տեղակալ Ա. Կարինեանը՝ իր խմբագրութեամբ եւ Կոստան Զարեանի աշխատակցութեամբ Յունուարի 15ից լոյս տեսնող «Պայքար»ի խստաշունչ բորբոքումներով" (անդ. ընդգծումները մերն են, Վ.Մ.):

Զարեանի առաջին յիշատակումն է գիրքին մէջ: Զաքարեան կը թուի փրէօյտեան սլիփի մէջ ինկած ըլլալ: Նախապատրաստելով իր յետագայ յարձակումները, յոգնակի կը խօսի ("մասնակցում են"), երբ միայն Կարինեանն է, որ արշաւի ձեռնարկած է Չարենցի դէմ: Զարեան աշխատակցած է "Պայքար"ին, եւ այդքան: Արշաւին մասնակից չէ եղած, գոնէ գըրաւոր կերպով: Բայց ուսումնասիրողը պէ՛տք է Զարեանը յիշէ հոն, որպէսզի "փաստէ" մեղսակցութիւնը:

Ի՞նչ բանի մեղսակցութիւն:

"(...)Նորէն 1919–1922 Պոլիս[4]. արդէն այս դէպքում միանգամայն հաւաստի [Զարեանը, Վ.Մ.] սպասում է նախ Քեմալին, ապա 1922ի օրերին սովորաբար Յովհ. Թումանեանի –իրականում Ա. Կարինեանի գլխաւորած՝ Յովհ. Թումանեան՝ որդի Համլետի եւ Արմենուհի Տիգրանեանի հետ, որոնք շարունակում են ճանապարհը դէպի Փարիզ–, եւ Դանոյշ Շահվերդեանի խմբով..." (էջ 28. ընդգծումը Վ.Մ.):

Հոս նորէն քերականական սխալ մը կայ ("սպասում է... Ա. Կարինեանի գլխաւորած... խմբին..." պէտք է ըլլայ), բայց հիմնականը այդ չէ: Հիմնականը այն է, որ Ա. Զաքարեան ըստ երեւոյթին չի գիտեր, որ Թումանեան Պոլիս այցելած է Քէմալի ժամանումէն շա՛տ առաջ՝ Դեկտեմբեր 1921ին: Չի գիտեր, քանի որ այլապէս պիտի չհարցնէր, թէ "այդ եւ յետագայ օրերին Կ. Զարեանը բարեհաճե՞լ է արդեօք տեսնել (նաեւ հանդիպում թէ այլ վայրում) արդէն ծանր հիւանդացած Թումանեանին" (անդ): Թումանեանի նախաձեռնութեամբ հիմնուած Հայ Արուեստի Տան վարչութեան անդամներէն էր Զարեանը, որ նաեւ վկայած է անոր այցելութեան մասին[5]: Անգիտութեան կ'աւելնայ յերիւրանքը, որ հետըզհետէ ախտաբանական բնոյթ պիտի զգենու. "Ի՜հ, տեսած էլ չլինի, թերեւս օրերից մի օր նրա բազմահատոր հուշագրությունում գտնուի (կարելի է թէ փոքր-ինչ տաշուած) «Հազարան բլբուլ»ը..." (անդ. ընդգծումը բնագրային է): Այսինքն, ըսել կ'ուզէ, թէ Զարեան թերեւս բանագողած ըլլայ Թումանեանի անաւարտ մնացած "Հազարան բլբո՞ւլ"ը: "Լեզուն ոսկոր չունի" ժողովրդային ասացուածքը կարծէք այսպիսի պարագաներու համար ստեղծուած ըլլայ:

Արդեօք ո՞վ էր Զարեան, որ Քէմալի հետ գործ ունենար: Իսկ ի՞նչ էր իր "գործը".–

"Անշուշտ, այդ օրերին Քէմալի հետ Կարինեանի համաձայնութիւնների կողքին՝ համաձայնեցւում է ու Կ. Զարեանի փոխադրուելը Երեւան. Ղարաբաղեան հարցի քննութեանը նախորդած ամիսներին՝ դէնդիական ապրելակերպով արտասահման անցնելու ցանկութեամբ վառուելու յատկապէս Սարեանին ու Չարենցին. յաջողուել–չյաջողուելու պարագայում էլ սադրիչ մեքենայութիւններով ըզբաղեցնելու համար հանրութեանը" (անդ. ընդգծումը Վ.Մ.):

Օդը նետուած փաստագուրկ խօսքը փաստելից չըլլար "անշուշտ"ի մը յաւելումով: Ի՞նչ աչքառու դեր կրնային ունենալ Սարեանը կամ Չարենցը, որ զիրենք պէտք էր արտասահման հրապուրել՝ տեղւոյն կեանքի "հէքեաթասաց" մը Պոլիսէն հրաւիրելով: Արցախի հարցը փաստօրէն վճռուած էր 1921 Յուլիս 5ի Կովկասեան Բիւրոյի տխրահռչակ նիստին: Ի՞նչ հալածախտի արտայայտութիւն է այս մէկը, որ կ'ենթադրէ, թէ մէն մի հակահայ արարքի ետին անպայմա՛ն Քէմալի ձեռքը պէտք էր տեսնել, նոյնիսկ՝ արդէն վերջացած – գացած հարցի մը պարագային: Թուրք-բոլշեւիկեան համագործակցութիւնը, որ 1920ին Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան անկումին բազմաթիւ պատճառներէն մէկը եղաւ, առատ փաստաթուղթերով ապացուցուած է: Բայց Զաքարեանի պնդումը, թող ներուի դառնահիկ արտայայտութիւնը, թուքով փակցուած է...:

Ի հարկէ, դաւը "սկիզբ" ու "վերջ" ունեցած է: 1924 Յունուար 2ի Թիֆլիսի գրական "մեծ դիսպուտ"էն ետք, որ յաջորդած էր Կարս-Դարվինչի ապագայապաշտութեան նուիրուած զեկուցումին եւ աւարտած՝ Կարինեանի հակա- զեկուցումով, Կարինեանը իբրեւ թէ "ասես, որոշ ժամանակով յայտարարում է «զինադադար». շուտով դադարում է եւ նրա խմբագրութեամբ լոյս տեսնող «Պայքար»ը: (Չէ որ արդէն լուծուած էր Ղարաբաղի հարցը, Կ. Զարեանն էլ արդէն մեկնելու էր արտասահման)" (էջ 167): Հոգ չէ, որ "Պայքար"ը դադրած ըլլայ "մեծ դիսպուտ"էն առաջ[6], հոգ չէ, որ Զարեան հինգ ամիս ետք մեկնած է եւ ոչ թէ "արդէն մեկնելու էր", հոգ չէ, որ ան "սադրիչ"ներու ամէն ցանկէ բացակայ է...:

Ու դեռ սկիզբն ենք երկանց: Ընդարձակ ու անտեղիօրէն մէջբերելէ ետք Խորհրդային Միութեան ՊԱԿ-ի (ՔԱ. Կէ. Պէ.) հակահետախուզութեան նախկին պետ Օլեգ Կալուգինի "Առաջին վարչութիւն" գիրքէն (1992) ծանօթ հատուածը (թեր ու դէմ լայնօրէն վիճարկուած 1900ական թուականներուն), ուր կը խօսուի Հ.Յ. Դաշնակցութեան մէջ ՊԱԿ-ի ներթափանցումին մասին, Զաքարեան կը նշէ.–

"Դէ՛, քաղուած հատուածները վերաբերում են 60–80ական գործակալներին. աւել է յաջորդելով Ա. Կարինեան, Ս. Վրացեան, Կ. Զարեան, Տ. Հախումեան եւ միւս դասակացներին...

Ուրեմն եւ. «Պիտ պարտուի, պիտ մեռնի կեղծիքը մեր կեանքում, որ ապրի մեր ժողովուրդը (Գ. Նժդեհ)" (էջ 29. ընդգծումը բնագրային է):

Ահաւասիկ թացն ու չորը իրար խառնած: Ուղղափառ բոլշեւիկ Կարինեանի կողքին՝ Զարեան ու Սիմոն Վրացեան Չեկայի գործակա՞լ: Ո՞րն է նման լուրջ մեղադրանքի մը հիմքը: Պարապ խօսքերով չէ, որ "պիտ մեռնի կեղծիքը մեր կեանքում", ոչ ալ աւելորդ – պակաս Գարեգին Նժդեհ մէջբերելով:

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ ԵՒ ԷՄԻԼ ՎԵՐՀԱՐԷՆ

Զարեանի "Պայքար"ի աշխատակցութիւնը 1923 Մարտ 15ի թիւով կը սկսի, ուր պելժ նշանաւոր բանաստեղծ Էմիլ Վերհարէնի (1844–1916) նուիրուած բաժին մը լոյս տեսած է: Հոն առաջին անգամ ըլլալով Զարեան խօսած է Վերհարէնի հետ իր այն հանդիպումին մասին (Պրիւսէլ), որմէ ծնած է հայերէն սորվելու իր ցանկութիւնը[7]: Նաեւ թարգմանած է "Սեղանաւորը" եւ "Տրիբունը" բանաստեղծութիւնները[8]:

Այդ նոյն շրջանին Չարենց թարգմանած ու "Նորք" հանդէսի երրորդ թիւին մէջ (1923) հրատարակած է Վերհարէնի "Բանկիր"ը: Զաքարեանի համաձայն, "Վերհարնին թարգմանելու գործին, ինչ խօսք, Չարենցը ձեռնարկում է 1917–1918ի այս իրողութիւնների [Թիֆլիսի 1917 Յունուարի գրական ձեռնարկներու մէջ Վերհարէնի յիշատակումը. Վ.Մ.], ինչպէս եւ Աբովի հետ մտերմութեան տարիներին կուտակած այլ եւ այլ կարգի ընդհանուր եւ մասնակի իմացութիւններով. բայց եւ 1923ի Վերհարնի հանդէպ Հայոց գրական շրջաններում բորբոքուած հետաքրքրասիրութեան պայմաններում մեծ չափով եւ ի հեճուկս ընդդէմ[9] Կ. Զարեանի" (էջ 96, ընդգծումը Վ.Մ.):

Այդ թարգմանութիւնները, անշո՛ւշտ, "մի որոշ չափով թաքցնում են բանալէն Կ. Զարեանի ենկատելիօրէն տաղացի, անշունչ, ճապաղ թարգմանութեան դէմ (...)" (էջ 97. ընդգծումը բնագրային է): Ինչո՞ւ բանալէն: Չենք գիտեր, թէ "Նորք"ի այդ թիւը լոյս տեսած է "Պայքար"էն առա՞ջ կամ ետք (հաւաքածոն ձեռքի տակ չունինք, որ "հրատարակութեան ստորագրուելու" թուականը ստուգենք): Ի դէպ, "Նորք"ի երկրորդ գիրքին մէջ, որ նոյնպէս լոյս տեսած է 1923ին, Զարեան հրատարակած էր 1923 Յունուար 1 թուակիր "Երեւանում" բանաստեղծութիւնը[10]: Խնդրական է նաեւ, որ Զարեանի ըրածը կարելի ըլլայ զամբիւղ նետել մէկ նախադասութեան ու մէկ մէջբերումի ուղեկցութեամբ:

Զարեանը ամէն գնով Կարինեանի արբանեակ դարձնելու իր սեւեռումին մէջ, Ա. Զաքարեան կը նշէ.– "Պրոպագանդելով

(Շար.ը Գ. էջ)

«ԿՈՂՈՊՏԻՉՆԵՐՈՒ ԱՒԱԶԱԿԱԽՈՒՄԲ»ԻՆ ԱՆԴԱՄԸ

Գրեց՝ ԱՐԾՈՒԻ ԲԱԽՉԻՆԵԱՆ

···1908 Յունուար 18ին 28ամեայ ռուսահպատակ հրէուհի Սառա Ռաւիչը Մինխենի դրամատուներէն մէկուն մէջ ռուսական ռուբլի փոխանակած էր։ Դրամատան պաշտօնեան, տեսնելով, որ թղթադրամներուն թիւը նոյնական էր Թիֆլիսի մէջ անցեալ տարի Յունիսին կողոպտուած դրամներու թիւերուն հետ, անհապաղ բարձրացուցած էր եւ Ռաւիչը ձերբակալել տուած։ Նոյն օրը ձերբակալուած էին Շթուըթկարթէն շոգեկառքով Մինխեն ժամանած երկու Հայեր, որոնք իրենք զիրենք ներկայացուցած էին որպէս Միհրան Խոջամիրեանց եւ Տիգրան Բաղդասարեան։ Առաջինը Ռուսաստանի Սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան Բաքուի մասնաճիւղի ղեկավարներէն Արմէն Բէկզադեանն էր (1881–1939)։ Իսկ երկրորդը Կոստանդին Եղիազարեանն էր, արեւելահայ թատերախումբերու նախկին դերասանը եւ Պրիւսէլի համալսարանի ուսանող, որ յետագայ հայ գրականութեան մէջ պիտի անմահանար Կոստան Զարեան անունով։

Ճշդելու համար, թէ ի՞նչ պատճառով ձերբակալուած էր ապագայ հայ գրագէտը, հարկ է նախ պատմական անդրադարձ մը կատարել։

1907 Յունիս 17ին Թիֆլիսի Երեւանեան հրապարակին վրայ անյայտ անձեր ռումբեր նետած էին 250 հազար ռուբլի փոխադրող Պետական Դրամատան հաշուապահի կառքին եւ անոր ուղեկից պահակախումբին վրայ, որու հետեւանքով ուղեկիցները ծանրօրէն վիրաւորուած էին, իսկ ահաբեկիչները յափշտակած էին դրամի պարկերը։ Այս գործողութեան կազմակերպիչը եղած էր Գորի քաղաքի բնակիչ Սիմոն Տէր Պետրոսեանը, յայտնի՝ Կամօ անունով, իսկ գաղափարը տրուած էր Ռուսաստանի Սոցիալ-դեմոկրատ բանուորական կուսակցութեան արմատական թեւի ղեկավար Վլադիմիր Ուլեանովը, աւելի յայտնի՝ Լենին անունով։ Այս գործը, ծանօթ որպէս "Թիֆլիսեան սեփականազրկում", նպատակ ունէր վնաս հասցնել ցարական Ռուսաստանի կառավարութեան եւ, Լենինի խօսքերով, "հոգեբանօրէն նախապատրաստել" գալիք յեղափոխութիւնը։

Գողցուած գումարը անմիջապէս առաքուած էր Քուօքքալա (Ֆինլանտա), ուր Լենին կ'ապրէր այն ատեն։ Սակայն դրամի մանրումին հարցը յառաջացաւ։ Գողօնը մեծ մասամբ հինգ հարիւրնոց թղթադրամներէ բաղկացած էր, զորս անկարելի պիտի ըլլար մանրել առանց նկատուելու։ Հետեւաբար, արկածախնդրութիւնը իրականացնողները որոշած էին գումարը արտասահմանի մէջ մանրել, այն յոյսով, որ ցարական իշխանութիւնները հասցուցած պիտի չըլլային թղթադրամներու թիւերը փոխանցելու։ Աւարը ուղարկուած էր Փարիզ, ուր խումբ մը կուսակցականներու յանձնարարուած էր մանրումի գործողութիւնը։ Անակնկալներէ խուսափելու համար, դրամը մանրելու գործողութիւնը ծրագրուած էր կատարել եւրոպական տարբեր քաղաքներու մէջ։ Այդ գործը իրականացնողը նոյնինքն Կամօն պէտք է ըլլար, որ 1907 Օգոստոսին կեղծ անձնագրով մեկնած էր Եւրոպա, բայց Նոյեմբերին մատնութեամբ ձերբակալուած էր Պէրլինի մէջ։ Այս գործին մէջ իր հետ համագործակցած էին պոլշեւիկեան կուսակցութեան արտասահմանեան մասնաճիւղերուն անդամները՝ Շուէտէն մինչեւ Զուիցերիա, որոնք, սակայն, մեծ մասամբ ձերբակալուած էին եւ բանտ նետուած։

Ահա այս գործով ձերբակալուածներէն էր նաեւ Կոստանդին Եղիազարեանը, որ Ռուսաստանի Սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան Ժնեւի մասնաճիւղի անդամ եղած էր։ Հոն է, որ ծանօթացած էր Լենինին[1]։ Ժնեւ լոյս տեսնող "Ռատուկա" ("Ծիածան") ամսաթերթին մէջ (1906) ան հրատարակած էր ազատասիրական բանաստեղծութիւններ։ Զարեան 1907ի վերջերուն Փարիզ յայտնուած էր եւ հոն գնած՝ պարսկահպատակ կօշկակար Տիգրան Բաղդասարեանի անձնագիրը, հնարաւոր հետապնդումներէ խոյս տալու համար։ Այսպէսով ան կը ներկայանար որպէս Պարսկաստանի Թաւրիզ քաղաքէն ուսանող։ Զարեան բանտարկութեան շրջանը գործադրած է Զուլցպախի մէջ։ Այս ժամանակաշրջանին է, որ Բաղդասարեանի եւ միւսներուն անունները կը յիշուին Լենինի եւ իր կնոջ՝ Նատեժտա Կրուպսկայայի նամակներուն մէջ[2]։ Ի դէպ, Լենինը վկայած է, որ Զարեան եւ Խոջամիրեան բանտին մէջ դժուար կացութեան մատնուած էին եւ բողոքած՝ հացադուլով։ Գերմանական բանտին մէջ Զարեան մնացած է մինչեւ 1909 Ապրիլ՝ պաւարական կառավարութեան հրամանով անմիջապէս լքելով Պաւարիոյ թագաւորութեան սահմանները։ Զարեան Գերմանիայէն մեկնած է Փարիզ, ուր, Լենինի միջնորդութեամբ եւ վերջինիս Պրիւսէլի բարեկամ Քամիլ Հիւսմանսի օժանդակութեամբ, աշխատանքի անցած է Կովկասի հնագիտութեամբ զբաղող գիտականի մը մօտ որպէս թարգմանիչ[3]։ Այսպէս փակուած է Կոստան Զարեանի սոցիալ-դեմոկրատ անցեալի, կրնանք ըսել, անփառունակ էջը։ Սակայն Կամոյին վերաբերող գրականութեան մէջ պարբերաբար յիշուած է Տիգրան Բաղդասարեանի անունը[4], իսկ Զարեանի կենսագրութեան այս արկածալից դրուագը տեղ գտած է գրողին նուիրուած աշխատութիւններուն մէջ[5]։ Նոյնինքն գրագէտը անդրադարձած է իր մինխենեան ձերբակալութեան "Քաղաքներ" յուշագրութեան մէջ։

Ռուսական "Ռոտինա" ("Հայրենիք") հանդէսի "Իսթոչնիք" ("Սկզբնաղբիւր") յաւելուածի 2003 թուականի երրորդ թիւին մէջ (էջ 56–67) պատմաբան Դմիտրի Գուտնով լոյս ընծայած է "Ձերբակալուածները կը պատկանին կողոպտիչներու միեւնոյն աւազակախումբին եւ խօսքը միեւնոյն կողոպուտին մասին է" վերնագրով նիւթը, ուր առաջին անգամ ըլլալով հրատարակած է Փարիզի ոստիկանութեան արխիւին մէջ պահուող Կոստան Զարեանի եւ միւսներուն ձերբակալութեան գործին փաստաթուղթերը (գերմաներէնէ թարգմանած)[6]։ Ստորեւ ռուսերէնէ թարգմանութեամբ կու տանք այդ փաստաթուղթերուն մէջ Կոստան Զարեանին առնչուող հատուածները, որոնք հետաքրքրական մանրամասնութիւններ կ'աւելցնեն գրողին կենսագրութեան։ Այս փաստաթուղթերուն տպագրութիւնը առանձնակի արժէք ունի, քանի որ մեզի կու տայ ճշգրիտ թուականներ եւ անձնական մանրամասներ Զարեանի շարժումներուն մասին, որոնք մութ մնացած են մինչեւ հիմա (նոյնիսկ եթէ ցուցմունքներուն մէկ մասը կրնայ կեղծ ըլլալ)։ Օրինակ, անակնկալ է գիտնալ, թէ Զարեան Ժնեւի մէջ դաս սորված է, ինչ որ նշուած չէ "Անցորդը եւ իր ճամբան" ինքնակենսագրական պատումին մէջ···

Երեւան

ՎԱՒԵՐԱԳԻՐ ԹԻՒ 2
(Միւնիխի ոստիկանութեան նախագահ Օ. Տիլմանի՝ Փարիզի ոստիկանութեան յղուած գաղտնի ծանուցագիրէն, 1908 Յունուար 27)

···Բաղդասարեան Տիգրան (գրական կեղծանունով՝ "Կոնստանդին Զարեան[7]"), հայ, կաթոլիկ, ամուրի, ուսանող Թեբրիզէն (Պարսկաստանի Ատրպէջանի նահանգ), ծնած է Թեբրիզ, 1884 Սեպտեմբեր 8ին, որդի հանգուցեալ առեւտրական Խրիստոֆ Բաղդասարեանի եւ իր կնոջ Սոֆիայի (ծնեալ Պետրոսեան), Թեբրիզի բնակիչ։ Տիգրան Բաղդասարեան կը հաւաստէ, որ ունի Մոշա (Մարիամ անունով քոյր, զարմիկ՝ Լէոն Եղիազարեան[8] անունով, որ կը բնակի Իքսէլ քաղաքը (Պելժիա), հասցէ՝ Արդիւնաբերութեան հրապարակ, տան թիւը յայտնի չէ (հաւանաբար 47) ու մէկ այլ զարմիկ՝ Իւան Եղիազարով անունով, ճարտարագէտ ի Բաքու, Կովկաս։ Բաղդասարեան այս Եղիազարովէն, ինչպէս ինք կ'ըսէ, ամսական 20 ռուբլի կը ստանայ, զոր կը փոխանցէ Ժնեւի Դաշնակցային Դրամատան միջոցաւ։

Կատարուած հետաքննութենէն պարզուեցաւ, որ Իքսէլի ոստիկանական բաժնին մէջ Լէոն Եղիազարեան արձանագրուած չէ, իսկ Արդիւնաբերութեան հրապարակին վրայ թիւ 47 տուն չկայ։ Մինչեւ կայ ուսանող Կոնստանդին Եղիազարեան, ծնած՝ 1883 Փետրուար 8ին (նոյնն է՝ 1885ին), Շեմախա (Կովկաս), որդին Խրիստոֆ Եղիազարեանի եւ Սոֆիայի, ծնեալ՝ Ստեփանեան։ Կոնստանդին Եղիազարեան Պելժիա եկած է 1907 թուականի Յունուարին եւ 1907 թուականի Յունիսի 22ին ոստիկանութեան մօտ արձանագրուած է Պրիւսէլ, Վանվըր թիւ 52 ճեմուղի հասցէով։ Սակայն Պրիւսէլի "Նոր համալսարան"ին մէջ այս Կոնստանդին Եղիազարեանը չկայ, մինչդեռ Լէոն Եղիազարեանը "Նոր համալսարան"ին մէջ կը յիշուի իբրեւ թէ Պրիւսէլի Տը Լօմբրոէ թիւ 20 հասցէի բնակիչ, որ սակայն ոստիկանութեան մօտ արձանագրուած չէ։

Տիգրան Բաղդասարեանի մօտ կային 500 ռուբլի արժողութեամբ 17 թղթադրամ 063771–063780 և 063784–063790 թիւերով՝ AM թողարկման (գողցուած՝ Թիֆլիս) 100 ռուբլի արժողութեամբ երեք թղթադրամ, հինգ 25 ռուբլիանոց, երկու 10, երկու 3 եւ մէկ միառուբլիանոց թղթադրամներ (ընդհանուր գումարով՝ 8259 ռուբլի), 1123 մարք 60 փէնինկ գերմանական դրամ (ասոնցմէ տասնմէկ թղթադրամ՝ 100 մարք արժողութեամբ, մէկ թղթադրամ՝ 20 մարք արժողութեամբ, 3 մարք՝ 50 փէնինկ արծաթով եւ 10 փէնինկ պղինձով), 90 ֆրանք 5 սանթիմ ֆրանսական դրամ (չորս դրամ 20 ֆրանք արժողութեամբ, մէկ 10 ֆրանք, մէկ 5 սանթիմ դրամ) եւ 1 զուիցերական դրամ։

Ասկէ զատ, Բաղդասարեանի մօտ եղած են՝ դեղին կաշուէ 1 դրամապանակ, 1 պողպատէ սեւ ժամացոյց սեւ թուացոյցով, "Ռէժան" թատրոնի (տուն 15, Պլանշ փողոց, Փարիզ) 1 ծրագիր, երկու գիրք՝ "Տրամաթիք արուեստի տեսութիւն" (թիւ 170 եւ 173), երկու տետրակ ռուսերէն լեզուով, հինգ մատիտանկար, մէկ գրպանի դանակ, մէկ մօրուքի սանտր, երեք ռուսական բացիկ (այսպէս կոչուած կատակային բացիկներ՝ իշխանութեան ներկայացուցիչներու վերաբերեալ ծաղրանկարներով), մէկ կարճ ծխամորճ, թուղթի մէկ տրցակ՝ ծածկագրութիւններ կատարելու համար, տան երկու բանալի, Վիեննայէն երեք թամվէյի տոմսակներ, մէկ գրութիւն՝ "Լիւքսամպուրկ հիւրանոց, Վօժիրար փողոց թիւ 12" եւ "Արվիդ Մէյն" նշումով, մեթրոյի տոմսակ (թիւ 0068 14, Բ. կարգ, գինը՝ 0,15 ֆրանք), "Ժ. Թիմփ" ֆիրմայի բաց գոյնի կաշիէ ճամբորդական պայուսակ։ Բաղդասարեանը հագած ունէր՝ "Ֆ. Քօնուատ" ֆիրմայի փափուկ սեւ նրբաթաղիքէ (ֆէօթր) գլխարկ, "Մ. Նոյման, Ք. Հօֆէֆէրան. Վիեննա" չագանակագոյն ձմեռնային վերարկու՝ չագանակագոյն թաւշեայ օձիքով եւ մոխրագոյն ու ճերմակ վանդակներով աստառով, սեւ գոսթիւմ, չագանակագոյն թաւիշէ վզպատ, "Լիւթեսիա Քօնտէ 38" ֆիրմայի կանգնող ծալովի օձիք, "Հէնրի Պոնզոն" ֆիրմայի ճերմակ պիսակով սեւ փողկապ, դեղին լայքայէ ձեռնոցներ, "Կրան Մակազէն տը Լիւթեսիա" (Փարիզի Մոնժ փողոց, Կոպլէններու պողոտայ եւ Պաժէլ փողոց) ֆիրմայի երկու աղտոտ օձիք։ Բաղդասարեան ուրիշ հագուստ ունեցած չէ։ Անձը հաստատող փաստաթուղթ գտնուած չէ մօտը։

Ինքզինքը Տիգրան Բաղդասարեան անուանած անձին արտաքին նշաններն են՝ հասակը 1,74 մեթր, ամրակազմ, խիտ ալիքաձեւ սեւ մազեր, սեւ կարճ մօրուք, խիտ սեւաչագանակագոյն յօնքեր, չագանակա-դարչնագոյն աչքեր, ճակտին վրայ կնճիռներ, ռունգին վրայ փոսիկ, դէմքին արտայայտութիւնը մռայլ է եւ խորամանկ։ Ռուսերէն կը խօսի, ֆրանսերէն լաւ կը խօսի, կը հաւաստէ, թէ հայերէն եւ թրքերէն կը խօսի, սակայն ոչ մէկ բառ՝ գերմաներէն։

Բաղդասարեան ըսաւ հետեւեալը. ան երբեք Թիֆլիս չէ եղած, սակայն եղած է Բաքու. 2 տարի առաջ մեկնած է Բաքուէն, յետոյ եղած է Ալեքսանդրով, Պէրլին եւ Պրիւսէլ, մէկ տարի բնակած է Իքսէլ (Պելժիա), Տէ Լոնտրէ փողոց թիւ 42 հասցէն, իր իսկական անունով արձանագրուած է ոստիկանատունը (սակայն Պրիւսէլի պաշտօնական իշխանութիւններուն ղրկած վկայականին մէջ Տէ Լոնտրէ փողոցին վրայ տուն 42 չկայ եւ Պրիւսէլի մէջ Տիգրան Բաղդասարեանի մասին ոչինչ յայտնի է. հաւանաբար խօսքը կը վերաբերի Լեւոն Բաղդասարեանի անունով այսպէս կոչուած պայմանական "Պրիւսէլ, Տէ Լոնտրէ փողոց թիւ 20" հասցէին)։ Այնուհետեւ, ան եկած է Ժնեւ եւ տեղւոյն համալսարանին մէջ ընկերային գիտութիւններ ուսանած է։ Վերջին շրջանին բնակած է Ժէօրժ Ֆաւնի պուլվար, տուն 25-Բ. հասցէն, տիկնոջ մը քով՝ Վէռնէ կամ Նման անունով։

Մինխենի մէջ իր հետ ձերբակալուած Միհրան Խոջամիրեանցին հետ ան ծանօթացած է առաջ՝ Ժնեւի մէջ։ Վերջերս ան գացած է Փարիզ եւ հոն պատահաբար հանդիպած՝ Միհրան Խոջամիրեանցին։ Ան չի ճանչնար Սառա Ռաւիչը կամ Սառա Խայնինը (Շայնին)։

(Սառա Ռաւիչ նոյնպէս յայտարարած է, որ կը ճանչնայ ո՛չ Տիգրան Բաղդասարեանը, ո՛չ Միհրան Խոջամիրեանցը, որոնք իրեն ցոյց տրուած են)։

Տիգրան Բաղդասարեան այնուհետեւ ըսած է, թէ ռուս մը, որու հետ ինք վերջերս պատահաբար ծանօթացած է զբօսանքի մը ատեն եւ որու անունը չըսեր, իրեն ըսած է, թէ շատ դրամներ ունի եւ չի կրնար զանոնք գործածել։ Այդ ռուսը ռուսական թղթադրամներով պահարան մը տուած է իրեն եւ ըսած, թէ չի կրնար փոխել այդ գումարը առանց աչքի զարնելու։ Այդ անունը չըսուած ռուսը իրեն յանձնարարութիւն տուած է թղթադրամները յանձնել իր ուղեկից Միհրան Խոջամիրեանցին՝ Մինխենի մէջ փոխանակելու համար։

Ի պատասխան այն ենթադրութեան, թէ 500 ռուբլիանոց թղթադրամները հաւանաբար արդէն փոխանակուած կրնային ըլլալ Շթութկարթի եւ Քառլսռուհէի մէջ, Բաղդասարեան պարզաբանեց, որ Խոջամիրեանցը մէկական թղթադրամ փոխանակած է Շթութկարթի եւ Քառլսռուհէի մէջ։

Բաղդասարեան կը հաւաստէ, թէ ինք կը պատրաստուէր Մինխենէն վերադառնալ Ժնեւ։ Ան իմացած չէ, որ իր քովը եղած թղթադրամները ժամանակին գողցուած են։ Կը հաւաստէ, թէ կը պատկանի ռուսական Սոցիալ-դեմոկրատ բանուորական կուսակցութեան, սակայն քաղաքական շարժումներով պատասխանատուութեան կանչուած չէ։

Երկու ամիս առաջ եղած է Վիեննա, որպէսզի հոն հանդիպէր "եղբօր"։ Այն ատեն բնակած է "Մոսկուա" պանդոկը։ Արդէն չի յիշեր, թէ ի՞նչ անունով իջեւանած է "Մոսկուա" պանդոկը։

Բաղդասարեան մերժեց ստորագրել իր տուած ցուցումները և արձանագրութիւնը։

ՎԱՒԵՐԱԳԻՐ ԹԻՒ 3
(Միւնիխ, 1908 Յունուար 22)

···Հոս ձերբակալուած երեք ռուսահպատակներ Սառա Ռաւիչ, Կոնստանդին Եղիազարեան (որ մինչեւ 1908 թ. Յունուար 16 հաւանաբար Փարիզ մնացած է Տիգրան Բաղդասարեանի՝ Տաւրիզայէն (sic), Պարսկաստան, անուան տակ) եւ Միհրան Խոջամիրեանցը շատ շուտով պիտի կանգնին Մինխենի երկրամասի արքայական դատարանին առջեւ՝ մեղսակցութեան կամ պարտակչութեան գործով դատավճիռ կայացնելու համար, քանի որ ցանկացած են Գերմանիոյ տարածքին մէջ փոխանակել այն դրամները, որոնք յանցաւոր նպատակներով գողցուած են Թիֆլիսի մէջ։

1) Կոստան Զարեանի եւ Լենինի հանդիպման մասին մանրամասն տե՛ս. Կոստանդին Սերեբրեակով, Շարժման խմաստութիւնը, Երեւան, 1977, էջ 109–119։

2) Տե՛ս. Լենինեան ժողովածու, թ. 8, Մոսկուա 1931, էջ 166 (ռուսերէն), Վ. Ի. Լենին, Երկերու լիակատար ժողովածու, հատոր 47, Մոսկուա, 1975, էջ 163 (ռուսերէն)։

3) Լենին, նշ. աշխ., էջ 183։

4) Արդէն 1934ին Կամոյի հին ծանօթ, բոլշեւիկ գործիչ Սուրէն Երզնկեան Հելսինքիի մէջ ֆինլանտերէն եւ շուէտերէն լեզուներով Հ. Լորեյի ծածկանունով հրատարակած իր "Կամօ. Լենինին բարեկամը, Ստալինին ընկերն ու համերկրացին եւ ցարիզմին դէմ պայքարողը" գիրքին մէջ յիշած է Տիգրան Բաղդասարեանի անունը։ Այս մասին մանրամասն տե՛ս. Գ. Բ. Ղարիբջանեան, Կամօ արտասահմանի մէջ, Երեւան, 1982 (ռուսերէն)։

5) Տե՛ս. Վարդան Մաթէոսեան, Կոստան Զարեանի շուրջ, Անթիլիաս, 1998, էջ 34–41. Արծրուն Աւագեան, Կոստան Զարեան. կեանքը եւ գործը, Երեւան, 1998, էջ 22։ Տե՛ս. նաեւ մեր "Կոստան Զարեանը՝ սոցիալ-դեմոկրատ" յօդուածը, Հայաստանի Հանրապետութիւն, 1997 Նոյեմբեր 4, էջ 5։

6) Սոյն հրապարակումը ստացած ենք պատմաբան Ազատ Օրդուխանեանէն (Պոխում, Գերմանիա), որուն կը յայտնենք մեր շնորհակալութիւնը։

7) Ռուսերէն թարգմանուած էր Ցարեան, քանի որ գերմաներէն Z կը կարդացուի Ց։

8) Կոստան Զարեան իսկապէս ունեցած է համահայր եղբայր մը՝ Լեւոն Եղիազարեան անունով, որ բնակած է Ֆրանսա եւ Ռումանիա ու եղած՝ երաժիշտ ու խմբավար։

9) Սոյն վաւերագրին մէջ նոյն ոստիկանութեան նախագահ Տիլմանը փարիզեան ոստիկանութեան հարց կու տայ, թէ Յունուար 17ին Փարիզի մէջ նոյն՝ բոլշեւիկեան գործին մասնակցելու կասկածով

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱ՞Լ

(Շար. Ա. էջէն)

Վերհարնին՝ Կարինեանը հետամուտ էր գաղափարական մի նպատակակէտի (...) եւրոպական «քաղքենիական ցնորքներ» ցրելու, «մեծամասնական» գործնականին ու գաղափարականութեանը ծառայելու, իրօք, ոսկերչական հմտութեամբ, կարինեանը Զարեանի հետ մասսայականացնում էին Վերհարնին: Զուգահեռաբար օգտագործելով Փուտուրիզմի դէմ, որի ջախջախումը յանուն պրոլետարական զտարիւն հեգեմոնիայի (...)" (էջ 98· ընդգծումը բնագրային է): Այսինքն, օգտագործելով Զարենցի դէմ: Սակայն, Վերհարէնի մասին Զարեանի գրածը ուսումնասիրութիւն չէ՛, այլ յուշագրութիւն, ուստի Կարինեանի հետ "մասսայականացման" լծակցութիւն չկայ: Ամէնէն չահեկանը այն է, որ երեւանեան տարիներուն Զարեանի գրած միակ հակա-չարենցեան ակնարկութիւնը, որքան յայտնի է, հրատարակուած է "Նորք"ի 4րդ գիրքին մէջ, որ, Աշոտ Յովհաննիսեանի խմբագրութեամբ ու Զարենցի մտերիմ Սամիկոն Գէորգեանի քարտուղարութեամբ, "չարենցանպաստ" հանդէս մըն էր[11]: Այս մասին Զաքարեան լուռ ու մունջ կը մնայ:

"Պայքար"ի Ապրիլ 15ի թիւին մէջ լոյս տեսած է համայնավար օրհներգին՝ "Ինտերնացիոնալ"ի Փրանսերէնէ թարգմանութիւն մը, անստորագիր, որուն առիթով խմբագրութիւնը առաջարկած է "ընկերներին եւ թարգմանիչներին արտայայտել իրենց կարծիքը գոյութիւն ունեցող թարգմանութիւնների մասին": Զաքարեանի համաձայն, այս "մեղմ ասած, ոչ այնքան յաջողուած" թարգմանութեան "ձախողած թարգմանիչը, ամենայն հաւանականութեամբ Կ. Զարեանն էր", որուն "ձեռնոց է նետում" Զարենցը "Կայկայ" թամաշայում մէջ զետեղուած իր "վեհաչունչ թարգմանութեամբ" (էջ 126): Ինչո՞ւ "ամենայն հաւանականութեամբ" Զարեանն էր (Փրանսերէնէ ուրիշ թարգմանիչ չկա՞ր), ինչո՞ւ "ոչ այնքան յաջողուած" թարգմանութիւն մըն էր. բացատրութիւն տրուած չէ:

Վերհարէն առիթ եղած է նաեւ "պատմաշինարարութեան". – "(...) Զօպանեանին՝ տասնեակ հեռագրերով[12] հեղեղած Կ. Զարեանը, այդ ինչպէս է, որ գոնէ մէկ անգամ չի յիշատակում Զօպանեանին: Եւ հակառակը. «Էմիլ Վերհարն» ծաւալուն դիմապատկերում իր եւ Էդգար Շահէնի [իմա՝ Շահինի, Վ.Մ.] հետ տեւական մերձաւոր - մտերիմ մտաբերումներում Զօպանեանն էլ չի յիշում – յուշարկում Կ. Զարեանին: Այլ առիթներով անուն - ազգանունով անդրադառնում է, բայց այդ նուիրական դիմապատկերում երբեք: Անեղծուածը բացառուած է..." (էջ 144· ընդգծումը Վ.Մ.): Արդեօք ի՞նչ կը նշանակէ "անեղծուածը բացառուած է...". գրականագէտը որեւէ բան չաւելցներ եւ կը գոհանայ Զօպանեանէն երեք մանրատառ էջնոց քաղուածքով, կրկին "ապացուցելու" համար Վերհարէնի սէրը հայ ազգին հանդէպ, կարծես ընթերցողը Զօպանեանի երկերու 1988ի երեւանեան հրատարակութեան գոյութեան ծանօթ չըլլար:

Անեղծուածը բացառուած է, քանի որ գոյութիւն չունի՛: Զարեանի շուրջ ամէն տեսակ կասկած յարուցանելու մոլուցքէն տարուած հետազօտողը ուղղակի չէ՛ կարդացած Զարեանի գրածը Վերհարէնի մասին. – "Յաճախ խօսում էր Զօպանեանի մասին եւ գովում էր Շահինը: / Իր սեղանի վրայ ընտրեալ գրքերի մէջ նա պահում էր Զօպանեանի թարգմանած «Հայ աշուղները» եւ ասում էր, որ այդ երգերը համաշխարհային գլուխ գործոցների շարքին են պատկանում"[13]: Ո՛չ միայն Զօպանեանը կայ, այլեւ Շահինը:

Ինչո՞ւ Զօպանեան չէ յիշած Զարեանը: Հաւանաբար պէտք է վերագրել այն իրողութեան, որ Զօպանեան Վերհարէնին հանդիպած է Զարեանէն առաջ, իսկ վերջինս Զօպանեանի հետ ցարդ ծանօթ իր նամակագրութեան մէջ ընդհանրապէս խօսք չէ ըրած Վերհարէնը ճանչնալու մասին (Զարեան ու Զօպանեան 1910ական թուականներուն անձամբ չեն հանդիպած, որքան գիտենք):

ՆՈՐ ՓԱՍՏԵՐ՝ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ "ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ"

Զարեան – Զարենց կապին նուիրուած մեր ուսումնասիրութիւններուն մէջ փորձած ենք մէկտեղել մեզի մատչելի բոլոր տուեալները: Ա. Զաքարեան, իր "մեկնաբանական" նորութիւններէն անդին, նաեւ փաստական նորութիւններ կ'ընծայէ: Օրինակ, 1923 Մարտ 30ին Վահան Թոթովենցի, Կարօ Հալաբեանի, Կ. Զարեանի, Տիգրան Հախումեանի, Միքայէլ Մազմանեանի, Ե. Զարենցի, Միքայէլ Մանուէլեանի եւ Մարտիրոս Սարեանի կողմէ հիմնուած է "Գրականութեան եւ Արուեստի Դիսկուսիոն Ակումբ"ը: Այս խմբակին առաջին ձեռնարկը եղած է Զարենցի "Արդի ռուսական պոէզիա" դասախօսութեան կազմակերպութիւնը: Գործունէութիւնը դադրած է քանի մը ձեռնարկներէ ետք, բայց ասիկա դարձած է մտաւորական որոշ խաւի մը համագործակցութեան վայրը: Հարկաւ, կ'աւելցնէ Զաքարեան, "ծպտեալներով հանդերձ" (էջ 54), ակնարկելով Զարեանին եւ Հախումեանին, որոնք լրտեսի, "պրովոկատոր"ի կամ նման բաներու տեղ կ'անցնին իր աչքին:

Մտասեւեռումի հասնող այս կասկածամտութեան դրսեւորում մը եւս պէտք է նկատել հետեւեալը: Մարտ 21ին գրական – երաժշտական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Պետական թատրոնը, "Մայրութեան եւ մանկութեան պաշտպանութեան" շաբաթի ծիրին մէջ որուն մասնակցած են, ի շարս այլոց Զարենցը եւ դաշնակահարուհի Թագուհի Զարեանը, "հաւանական է ամուսնու՝ Կոստան Զարեանի հետ" (էջ 78): Մեզի ցարդ անծանօթ այս տեղեկութիւնը նշելով, գրականագէտը անմիջապէս յուշած է. – "Ըստ այդմ, նըւաստս խնդրելով պարտաւորեցնում է լաւ պատկերացնել այդ երեկոյթի սրբութիւնը՝ անշուշտ, յիշեցնելու եւ պարտաւորեցնելու միտումով նոյն «եղելութեամբ» ծայր առնող Կոստան Զարեանի ստորագրութիւնը կրող «Բանկօօպը եւ մամութի ոսկորները» գրպարտագրի դահճային պղծութեան անչափելի չափերը" (անդ. ընդգծումը Վ.Մ.):

Կ'ենթադրենք, որ Զաքարեան նկատի ունի "Բանկօօպը..." վէպին մէջ "Ինտերնացիոնալ" սրճարանը տեղի ունեցող հաւաքոյթը, ի նպաստ Հայաստանի անապաստան երախաներուն, ուր Թիֆլիսէն երգիչ մը ելոյթ պիտի ունենար, եւ ուր գինով թաւջութակահար մը կը հարուածէ համալսարանի դասախօս մը, գայթակղութեան վերածելով ձեռնարկը[14]: "Դահճային պղծութեան անչափելի չափերը" եթէ ցոյց կը տրուին այդ դէպքով, որ տեղի կ'ունենայ "Հայաստանի անապաստան երախաներուն" ի նպաստ ձեռնարկի մը ընթացքին, ուստի՝ անոր "սրբութիւնը" "պղծելով", նախ Զաքարեան պէտք է փաստէ, որ իրական եւ վիպական համերգները իրարու հետ կապուած են: Նոյնիսկ եթէ կապ ունենան, թերեւս պէտք է յիշէ, որ գեղարուեստական գործ մը ազատութիւնը ունի՝ "ճշմարտութիւնը" կամ "իրականութիւնը" երեւակայութեան ուժին տակ ճզմելու: "Սոցիալիստական ռէալիզմ"ի ժամանակները չատոնց անցած են:

Աւելի անհասկնալի է յաջորդ նախադասութիւնը. "Չմոռանալով, որ երեկոյթից ընդամէնը երկու օր յետոյ էլ վախճանուել է Յովհ. Թումանեանը, եւ հեղինակային անձնակազմը հարկ չի համարել պահ իսկ սանձել դաժնութիւնը..." (անդ): Թումանեանը մահացել է 1923 Մարտին, իսկ "Բանկօօպը" սկսած է գրուիլ ու հրատարակուիլ 1931ին: Եթէ "դաժնութիւն" ըսելով կ'ակնարկուի "Բանկօօպը"ին, ի՞նչ կապ ունին համերգը, Թումանեանի մահը եւ վէպը: Ըսել կ'ուզէ, թէ "հեղինակային անձնակազմը" Չեկա՞ն է, որ Զարեանին պատուէր տուած ըլլայ հակախորհրդային քննադատութիւն պարունակող "Բանկօօպը" գրել: Արդեօք Զաքարեան կարդացա՞ծ է վէպը...:

"Բանկօօպը"էն ետք, կարգը "Նաւը լեռան վրայ"ին կու գայ: Առիթը Զարենցի "Երկիր Նայիրի" վէպի այն հատուածն է, ուր նկարագրուած է "Նայիրեան քաղաքի գետ"ին յորդումը, ուր նաւակ մը, ջուրերէն քշուած, "հոսանքի մէջ ընկնելով ընկնելով՝ քշուել էր դէպի Վարդանի կամուրջը": Նաւակին յիշատակումը կը բաւէ, որ տողատակի ծանօթագրութեամբ գրուի, թէ "կամայ, թէ՞ ակամայ հոլովւող նաւակը զուգորդւում – հակազուգորդւում է Կոստան Զարեանի «Նաւը լեռան վրայ»ին... Ի հարկէ «Մասիս սարով հանդերձ»... ծանակուող" (էջ 220):

Ա. Զաքարեան գիտէ՞ արդեօք, որ լեռան վրայ գտնուող նաւուն Զարեանի առաջին ակնարկութիւնը լոյս տեսած է 1927ին "Հայրենիք" ամսագրին մէջ ("Անցորդը եւ իր ճամբան")[15], իսկ վէպի առանցքային նիւթի վերածուած՝ 1943ին, երկու պարագաներուն ալ՝ Զարենցի վէպէն ետք: Ի՞նչ տեսակ զուգորդւում կրնայ ըլլալ պատահական նաւակի մը, որ կ'երթայ զարնուելու Վարդանի կամուրջին դէմ, եւ դէպի լիճ տարուող նաւու մը միջեւ: Ուրկէ՞ ուր մէջտեղ նետուած է "ծանակուող" Մասիս սարը:

Յաջորդը "Տատրագոմի հարսը"ն է: Զարեանի վիպերգը իր հրատարակութեան պահէն բազմաթիւ հակասական կարծիքներու տեղի տուած է, "հիանալի"էն (Ռուբէն Տէր Մինասեան)[16] մինչեւ "մտքի ընդարձակ գիջութիւն" (Վազգէն Շուշանեան)[17]: Ըստ սովորութեան, Զաքարեան չորս էջնոց ծանօթագրութիւն–շեղումի մը մէջ "Երկիր Նայիրի"ի հետեւողութեամբ Տէր Մինասեանի յուշերուն Ա. հատորին՝ "Կարսի հնոցին մէջ"ի հաշիւը կը մաքրէ, ինչպէս նաեւ Ռուբէն Դարբինեանի՝ յուշերուն հատորային հրատարակութեան առիթով գրած յառաջաբանին:

Ասիկա հասկնալի է, երբ գիտենք, որ "Երկիր Նայիրի"ն ամբողջ ազգը մեղաւոր նկատած է Կարսի 1920ի անկումին համար՝ առանց կուսակցական զանազանութեան: Բայց Դարբինեանի յառաջաբանէն քաղելով "Տատրագոմի" մասին յիշատակում մը[18], Զաքարեան չի կրնար զիմանալ Զարեանի վրայ հերթական հարուածը իջեցնելու փորձութեան. –

"Եթէ ողնուծուծով ուղղուած չլինէր սրբազան Տարօն աշխարհի եւ հայդուկային շարժման դէմ, եւ, բնականաբար՝ չգիտես ո՞ւմ գրիչին պատկանէր (եւ ո՞ւմ պատուէրով...) պարզապէս կարելի էր համարել անարուեստ գործ..." (էջ 28· ընդգծումը Վ.Մ.):

Նկատելի է, անգամ մը եւս, "վերլուծում"ի ոճը. մէկ նախադասութեամբ ու անառարկելի չեշտով վճիռը յայտնել, առանց երբեք հիմնաւորելու ըսուածը: Ապա, տողընդմէջ պէտք է հասկնանք, որ այս գործը "հայդուկային շարժման դէմ" գրուած է Չեկայի պատուէրով: Բայց 1929ին, երբ աւարտած է[19], Զարեան արդէն Չեկային "թաղումը" կատարած էր "Անցորդը"ի մէջ: Եթէ երբեւէ գոյութիւն ունեցեր է նման "պատուէր", ինչպէ՞ս է, որ 1930–31ին վիպերգը կը քննադատուէր Հայաստանի մէջ որպէս գործ մը, որ "ճիգ է անում միշտ վառ պահել նացիոնալիստական ատելութիւնը դէպի օտարները, ամրացնել խաչի ու խաչվառի միջոցով հայ ցեղական նացիոնալիզմի ատելութիւնը"[20], "տալիս է նացիոնալիստական շարժման եւ իդէոլոգիայի բաւական ճիշդ բնութագիրը"[21], որուն "բովանդակութիւնն աւելի քան դաշնակցական է եւ նրա ամբողջ գիրքը նոյնպէս մերկապարանոց դաշնակցական, հակայեղափոխական եւ այլասերող"[22]:

Շարունակենք. – "Եւ զարմանալի չէ՞. միայն Աւ. Ահարոնեանը կարող էր չափել «գնահատել» չէքսպիրեան չափումներով (խե՛ղճ Շէքսպիր)" (անդ): 1930ին "Հայրենիք" ամսագրին մէջ տպուած Ահարոնեանի գրախօսականը օրին քննադատած էին Շուշանեանը[23] եւ Զօպանեանը, որ յատկապէս ծանրացած էր "չէքսպիրեան դրամա" կոչելու սխալին վրայ[24]: Զաքարեան պէ՛տք է իր "մէկ տողանի" յուշան աւելցնէր, ամբողջացնելու համար Ահարոնեանի հաշուեյարդարը, զոր արդէն սկսած էր, օրինակ "Ազգային երազ" վիպերգի մեկնաբանութեան ընթացքին[25]:

Յաջորդ մեղադրանք. – "(...) Վերնագիրն էլ լինէր «Տատրագոմ» – հէնց, եւ ոչ թէ Տատրաբերդ, Տատրավանք, Տատրաձոր – ի ծանակումն Հայոց տոհմ–տաբուի..." (էջ 28): Այսինքն, Ռուբէն Տէր Մինասեանի կամ Զարեանի յանցա՞նքն էր, որ Սասնոյ այդ գիւղը իրօք կոչուեր է Տատրագոմ:

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՌՆԱՊՈՒՐ

Ա. Զաքարեանի կողմէ Զարեանի բնութագրումը չփոթներու գլուխ գործոց մը պէտք է սեպել: Կ'արժէր իմանալ, թէ անոր կենսագրութեան մասին վերջին 15 տարիներուն լոյս տեսած նիւթերէն ի՛նչ կարդացած է հեղինակը: Հետեւինք իրեն. –

"Եւ այսպէս. տակաւին 1903–1905 թթ. աշխարհում թիւ առաջին պրոլետարական ճանաչուած երկրում, ռէակցիայի տարիներին ուռճանալով, – արդէն իսկ Առաջին Համաշխարհայինի շեմին, 1913ին Պ. Միլեակովի [իմա՝ Միլիւկովի Վ.Մ.] եւ իր «Ռեչ»ի տխրահռչակ «կուլտուրական» վերափոխումներով վերաճում է հրոսակային մակարդակի"[26]:

Թերեւս ընթերցողը կարենայ մեզի բացատրել "հրոսակային մակարդակ"ին ի՛նչ ըլլալը: Վերջինս կարեւոր է, որովհետեւ Ա. Զաքարեան կը շարունակէ այսպէս. –

"Հայութեան կողմից բարձրակարգ [հրոսակային մակարդակ]՝ մի կողմից Տ. Օլգենինի[27], միւսից Կ. Զարեանի գործունէութեան միմեանց ձայնակցող ցուցանիշերով:

Ճիշդ եւ ճիշդ տեղին ու ժամանակին հաւաքագրուած ցարական գեներալի որդի՝ «միթոմ» [բարբառային՝ "իբրեւ թէ". Վ.Մ.], Վենետիկում կրթութիւն ստացած (հապի՛ւ թէ)... ահա այցելել էր Վերհարնին հէնց այն օրերին, երբ նա դառնալի «Աղաղակ»ով արձագանգել էր Սղերդի (Տարօնի) արիւնալի եղեռնին" (էջ 28):

Զաքարեան, կասկածի որոմի հերթական սերմանումով, յամենայնդէպս կ'ուզէ ըսել, թէ Ա. Աշխարհամարտի նախօրեակին Զարեան որպէս գործակալ հաւաքագրուած էր ցարական վարչակարգին կողմէ: Հոգ չէ, թէ այդ նոյն վարչակարգին հետապնդումով 1907 – 1909ին Գերմանիա բանտ նետուած ըլլար, կամ այնուհետեւ անոր Կովկաս մուտքը արգիլուած էր: Ճիշդ է, սակայն, որ Վենետիկի մէջ "հապիւ թէ" կրթութիւն ստացած ըլլայ Զարեանը, քանի որ ասկէ-անկէ կենսագրական քանի մը տող ճարած ու սխալ կարդացած բանասէրը չփոթած է Վենետիկը, ուր Զարեանը գացած է հայերէն սորվելու Մխիթարեաններուն մօտ, եւ Պրիւսէլը, ուր իր համալսարանական կրթութիւնը ստացած է:

Շարունակենք. –

"Այցելել էր Ա. Զօպանեանի և Էդ. Շահէնի վաղեմի բարեկամին, եւ նրա խորհրդով դարձել մայրենի հայերէնով բանաստեղծ... ինչպէս ինքն էր արձանագրում (երեւի թէ յետագայում): Ի հետեւանս՝ 1916ին իտալերէն լեզուով լոյս է տեսնում նրա առաջին "Երեք երգ" գիրքը.. եւ նոյն թուականի Նոյեմբերի 27ին վախճանում է Վերհարնը... Թուերի լեզուով վերծանման կարօտ, քանի որ ինքնակենսագրութեան տուեալով էլ՝ 1915ին Կ. Պոլսից մեկնել է Բուլղարիա, այնտեղից էլ, թէ՞ երբ - Ֆլորենցիա (...)" (անդ. ընդգծումը բնագրային է):

Բանասէրին ստեղծած աւելորդ թնճուկը "թուերի լեզուով" քակենք, ընդառաջելով իր խնդրանքին: Զարեան Վերհարէնին այցելած է ո՛չ թէ 1915ին, ինչպէս Զաքարեան սխալմամբ կարծած է, այլ 1909–1910ի շուրջ, որմէ ետք մեկնած է Պոլիս ու ապա՝ Վենետիկ: "Երեք երգեր տալու համար միշտը երկրի եւ միշտը երկնքի" (եւ ո՛չ թէ "Երեք երգ") իտալերէն առանձին գիրքով 1916ի հրատարակութիւնը ո՛չ մէկ կապ ունեցած է Վերհարէնի հետ: Զարեան Պոլսէն մեկնած է 1914ին, իսկ 1915ին Պուլկարիայէն անցած է Իտալիա, նախ՝ Հռոմ եւ ապա միայն Ֆիրենցէ:

ԶԱՐԵԱՆ – ՕՇԱԿԱՆ – ԶԱՐԵՆՑ

1924ին Հայաստանէն մեկնելէ ետք, Զարեան մինչեւ 1925ի վերջը բարեկամական դիրք պահած կ'երեւի խորհրդահայ վարչակարգին հանդէպ, մերթ ընդ մերթ աշխատակցած է Երեւանի մամուլին, թղթակցած է տեղւոյն գրագէտներուն հետ, եւայլն[28]: Ասիկա կը հակասէ "Անցորդը..."ի վերջաւորութեան, բայց դեռ պէտք եղած վճռական փաստերը կը պակսին մեզի՝ նոյնքան վճռական եզրակացութեան մը յանգելու համար:

Ըստ Զաքարեանի, կարծես թէ Զարեան Փարիզի մէջ ուրիշ գործ չէ ունեցած, քան Զարենցի դէմ խաչակրութիւնը շարունակել: Ան իր "արշաւ"ին զինուորագրած կ'ըլլայ ոչ այլ ոք, քան Գահիրէ ապրող Յակոբ Օշականը: Օշական, որ կարծէք խելք չունէր նման յօդուած մը սեփական նախաձեռնութեամբ գրելու, կը թուի թէ ակնդէտ կը սպասէր Զարեանի "փսփսուք"ին, որպէսզի Նոյեմբեր 1924 – Փետրուար 1925ին "Հայրենիք" ամսագրին մէջ հրատարակէր "Եղիշէ Զա-

ձերբակալուած երկու ռուսահպատակները (Ավրաամ Պորիսիւֆ եւ Ֆրիտա Եանսփոլսկա) արդեօք որեւէ առընչութիւն ունի՞ն "Միւնիխ ձերբակալուած ռուսեր Սառա Ռաւիչի, Կոնստանտին Եղիազարեանի (նոյն ինքը՝ Տիգրան Բաղդասարեան) եւ Միհրան Խոջամիրեանցի հետ" (տե՛ս. Իսթոչնիք, նշուած թիւը, էջ 64): Սակայն նոյն թուականի Յունիս 2ին փարիզեան ոստիկանութեան մարզպետարանի (փրէֆէքթիւր) քննչական բաժնի տնօրէնին 3րդ պրիկատի ղեկավարի տուած զեկոյցին մէջ նշուած է, որ ո՛չ մէկ ապացոյց գտնուած է, թէ փարիզ ձերբակալուածները "կապ ունեցած ըլլան Միւնիխ ձերբակալուած այսպէս կոչուած Սառա Ռաւիչի եւ անոր մեղսակիցներ Կոնստանտին Եղիազարեանի (իրեն Տիգրան Բաղդասարեան անուանող) եւ Միհրան Խոջամիրեանցի հետ" (Իսթոչնիք, էջ 66):

րենց" վերնագրուած ուսումնասիրութիւնը։

Աւելորդ չէ նշել, որ ցարդ ո՛չ մէկ փաստ ունինք, որ 1924 – 1925ին Օշական ու Զարեան նամակցած ըլլան, եւ կ'ենթադրենք, որ Զարենցի հալածանքը Փարիզէն Գահիրէ հեռաձայնելու գինը չէր արժեր։ Հետեւաբար, Զարեանի "յուշաբարական" դերին այս յոյժ օդակառոյց վարկածը լուրջի առնելու հիմք գոյութիւն չունի։

"Բայց քննենք դիտողութիւններն ըստ կարգի ու էութեան", կը յայտարարէ Զաքարեան, "ընթացքում գուցէ թէ, յաջողուի պարզել Օշականի ասեսանսպառ, չարախնդրութեան թիկունքում գործող ինչ-ինչ դրդիչներ" (էջ 274)։

Այսինքն, Օշականի տողերուն ետին "խամաճիկներու վարպետ" մը կայ։ Այդ անձը իրեն յուշած է, օրինակ, "Սասնեցական" վիպերգին բացասական վերլուծումը ("Ոչ մէկ տեղ այնքան յայտնի կ'ըլլայ Զարենցի հիմնական անընդունակութիւնը կլիները տեսնելու, զգալու եւ զգալը ըսելու...."), քանի որ, ըստ Զաքարեանի, "սա այն դէպքն է, երբ, կրաք, սովորականից-սովորական «տղու» տեղ դրած քննադատը՝ կանխակալ – կանխամտածուած ինչ ուզեցել (ի՛նչ չսել), այն էլ գրել է (...)" (էջ 275)։

Ընկերվարական իրապաշտութեան տեսութիւններով սնած գրականագէտ մը միայն կրնայ չհասկնալ, որ Օշականի ակնարկած "հիմնական անընդունակութիւնը", ճիշդ կամ սխալ, բնա՛ւ կապ չունի սեռային – կենսաբանական հարցի մը հետ, այլ՝ գեղագիտական։ Ուստի, Զարենցի մասին ինչ-ինչ բամբասանքներ հասցնող յուշարարի պէտք չկար։

Անխուսափելիօրէն, "հաշիւ" մը կայ այդ պնդումներուն ետին. Օշական դրիչը կը հիւսէ Զարեանի արձակին (որ, ընդունինք, 1924ին դեռ մեծ նուաճումներ չէր կատարած) արդիական չունչին, հակադրելով արեւելահայ բանաստեղծութեան "ժողովրդութեան", "տափակութեան"։ Այս քննադատութիւնը յայտնապէս ջղաձիգ կը դարձնէ Զաքարեանը, ըստ որուն "վատ հոտ է փչում, ընդհանրապէս արեւմտահայութիւն – արեւելահայութիւն ճողկալի հոտ" (էջ 280. ընդգծումը բնագրային է)։ Հետեւաբար, Օշականի պնդումը, թէ "Եղիշէ Զարենցը մինակը տուած է արեւելահայ տաղանդուորին այնքան պատկեր, որքան չէ ըրած անոնց քերթողներուն ամբողջ չարանը, սկսելով Աբովեանէն", կը ներկայացուի որպէս "«նոկաուտային հարուած» արեւելահայ ողջ գրականութեանը" եւ կ'եզրափակուի յո՛յժ գիտական "Տէ՛ր Աստուած..."ով։ Օշական չափազանցութիւն ըրող հեղինակ էր, բայց 1850–1920 ժամանակաշրջանի արեւելահայ բանաստեղծութեան գլխաւոր անուններուն շարքին մէկը կա՞յ, որ Զարենցը գերազանցած ըլլայ պատկերային ճոխութեամբ, թարմութեամբ ու քանակով։

Ինչո՞ւ արեւմտահայ գրագէտին ըսածը այնքան գայթակղալից պէտք է նկատել։

Որովհետեւ, ըստ հայրենի գրականագէտին, "հայութեան միջեւ սեպ խրելու, հայութեան ընդհանրութիւնը ջլատելու նպատակին ուղղուած մի ծառայութիւն [էր], որը հազիւ թէ կատարուէր առանց վարձատրութեան եւ կատարողն էլ չլինէր մի առանձնակի «դէնդի»..." (էջ 280. ընդգծումը բնագրային է)[29]։ Այսինքն, հասկցէք, որ Օշականի շնորհիւ, Զարեան ուռճացուցած է Զեկայէն ստացած իր աշխատավարձը...։ Գրական բանավէճը արդէն վերածուած է հայրենասիրական – քաղաքական հարցի, քանի-երորդ անգամ ըլլալով, ուր նաեւ "Հայրենիք"ի հրատարակիչներէն հաշիւ պահանջուած է, քանի որ "գլխի չէի՞ն ընկնում, որ նման հրապարակումներով վնասում են հայութեան ընդհանուր եւ առանձին-առանձին վերցրած շահերին..." (անդ. ընդգծումը բնագրային է)։

Ցայտնապէս "գլխի չէին ընկնում"։ Զաքարեանի հանճարեղ "գիւտ"երուն պէտք է սպասէինք։

ՉԱՐԵՆՑ ԵՒ ԶԱՐԵԱՆ՝ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Չարենցի գրադարանը գտնուող Հրանտ Նազարեանցի "Խաչուած երազներ"ուն (1912) չեղումնալից 20 էջ տրամադրելէ ետք, ընդ որում՝ երկու տող ալ "Երդչուհի" բանաստեղծութեան, որ "Կոստան Զարեանին" ձօնով լոյս տեսած է (էջ 294-313), Զաքարեան կ'եզրափակէ այդ բաժինը հետեւեալ ազդարարութեամբ.-

"Իսկ 1913ի այդ օրերից «Խաչուած երազներ»ի միջոցով հեռակայ ծանօթութեամբ Արշակ Չօպանեանի –ապա եւ Կոստան Զարեանի պարագայում արդէն՝ Տրապիզոնից Պոլիս եւ յետոյ ճանապարհին Չարենցը հաստատ գիտէր, որ հեռաւոր Փարիզում առաջինը սպասում է իրեն անձկութեամբ ու սիրով, երկրորդը՝ անւանարկելու – վարկաբեկելու յանձնառու ծարաւով..." (էջ 313. ընդգծումը բնագրային է)։

Փարիզի մէջ, 1925 Յունուար 3ին Արշակ Չօպանեանի գրական – հանրային գործունէութեան 35ամեակը կը նշուէր։ Բանախօսներէն մէկը եղած էր Կոստան Զարեանը՝ յանուն Հայաստանի Լուսաւորութեան կոմիսար Ասքանազ Մռաւեանի։ Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ, Չօպանեան չէ մոռցած ըսել, թէ "(...) մանաւանդ ինչ բախտաւորութիւն, որ այսօր լսեցաւ Հայաստանի կենդանի ձայնը Կոստան Զարեան բարեկամիս բերնով, ինչպէս նաեւ հայ կոմիսարի մը պրն. Ա. Երզնկեանի ներկայութեամբ" (էջ 333)։

Զարեանի այդ ճառը, որուն բնագիրը մեզի հասած չէ եւ չի թուիր տպուած ըլլալ, նոյնիսկ՝ մէջբերումի ձեւով, որոշ ազմուկ բարձրացուցած է թէ՛ մամուլի եւ թէ մտաւորական շրջանակներու մէջ[30]։ Հարցը այն է, որ Զարեան ի միջի այլոց Չօպանեանին թելադրած է, որ գրականութեամբ զբաղի եւ քաղաքական գործունէութիւնը դադրեցնէ։ Աթէնքի դաշնակցական "Նոր Օր"ը տպած ըլլալով, թէ Զարեան յորդորած է յոբելեարին, որ "պ. Արշակ Չօպանեան բարձր ու գեղեցիկ գրականութեան հետ կապ չունեցող խնդիրներով չզբաղի" (անդ. ընդգծումը բնագրային է), Զաքարեան կը ծանօթագրէ.– "Կարելի է թէ Մռաւեանը տեղեկութիւն չի էլ ունեցել։ Մինչդեռ Զարենցի ուղեւորութիւնը Բեռլինի վրայով, ձգձգւում եւ արգելւում էր, – համապատասխան (այդ եւ այլ) յանձնարարականներով շտապ անապարում է Կ. Զարեանը։ Ուրեմն եւ հետեւենք ընթացքներին եւ արդիւնքներին..." (անդ. ընդգծումը Վ.Մ.)։

Ըստ Զաքարեանի, Մռաւեանի (Զարեանի) թելադրանքը կատարած է Չօպանեանի գործունէութիւնը խափանելու մըտքով, իսկ վերջինս, անսալով "Մռաւեանի խրատին", երկար ժամանակով մեկնած է Փարիզէն (էջ 333-334)։ Կարելի չէ՞ ի յառաջագունէ մտածել, որ Զարեան իր խորհուրդը տուած է ո՛չ քաղաքական, այլ՝ գրական նկատումներով, ցանկալով տեսնել Չօպանեանը ձերբազատած կուսակցական-քաղաքական պայքարէն բըխող մխումէն։ Այո՛, քանի որ այս ենթադրութիւնը կը փաստէ ո՛չ այլ ոք, քան Ծիրվանզադէն՝ յոբելենական ձեռնարկին նախագահը, Զարեանին ուղղուած 1925 Փետր. 21ի իր նամակով։ Ան, կարդալէ ետք համայնավար "Բանվոր–Պարիզ"ի մէջ լոյս տեսած տեղեկատուութիւնը, յար եւ նման՝ "Նոր Օր"ի մէջ գրուածին, գրած է.–

"Ես շատ լաւ յիշում եմ որ այդ խօսքերը դու ասացիր ոչ Մռաւեանի, այլ քո կողմից։ Արդ՝ խորհուրդ եմ տալիս քեզ անմիջապէս այդ սխալը հերքել քո ստորագրութեամբ նոյն լրագրի մէջ։ Այդ պահանջում է գրական էտիկան" (ընդգըծումը բնագրային է)[31]։

Իսկ Չօպանեանի երկարաժամ մեկնումը "բամբասիրական երեւակայութեան" հերթական օրինակ մըն է։ Ան յոբելեանէն 8–9 ամիս ետք մեկնած է՝ աշնան[32]։

Ցոբելեանին պահուն, Չարենց Պոլիս էր տակաւին, ուրկէ Յունուար 9ին մեկնած է Աթէնք[33], ուր, կարճատեւ կեցութենէ մը ետք, Յունուար 22էն առաջ Հռոմ ժամանած էր։ Վերջին ապացոյցը կարելի է նկատել Թաղուհի Զարեանին այդ օր գրած նամակին առաջին տողերը. "Խորին շնորհակալութեամբ եւ ուրախութեամբ ստացայ Ձեր բացիկը, շատ ցաւում եմ որ Կոստանը այստեղ չէ։ Մի ամսից յետոյ ես Փարիզում կը լինեմ, այնտեղ կը հանդիպեմ նրան" (էջ 384)։ Ամբողջութեամբ մէջբերելով նամակը, որ մեզի ցարդ անծանօթ էր[34], Զաքարեան տուած է հետեւեալ մեկնաբանութիւնը.–

"Հանելուկային հանգամանքներով վաւերագիր, որի շուրջը, կարելի է թէ, լինեն վարկածներ։ Օրինակօրէն, նուաստիս սոյն վարկածի կողքին եւ այս հաւանականութեամբ։ Կարելի է ենթադրել, որ իրենց հանդիպման միջոցին [Վահան] Նաւասարդեանը տեղեկացրել է Չարենցին, թէ Փարիզում որպիսի եռանդով է վարկաբեկում Զարեանը իրեն, եւ ահա, այս նամակին նախորդած բացիկով դիմել է կնոջը սատուգելու նպատակով։ Ճշգելուց յետոյ, այլեւս նամակագրութիւնը շարունակելու կարիք չկար, ըստ այդմ [Ա. Զարեանի] մօր [ուղղուած] նամակի տակ բացակայում է իր հասցէն։ Վարկածը հաստատող լրացուցիչ փաստարկներ են [նա]եւ. ինքնագրի չարենցեան ծանօթ ներդաշնակութիւնը, սխալմունք ամսաթըւում՝ Փետրուարի փոխարէն Յունուար(1) եւ որ նոյնպէս կարեւոր է, որոշ ժամանակ անց՝ Կ. Զարեանի արարքի բացայայտ ակնարկը Նաւասարդեանի խմբագրած «Յուսաբեր»ի էջերում։ Բայց այդ մասին տեղում" (էջ 385-386)։

Քանի մը դիտողութիւններ տեղին են.–

1) Զարենցի "ներդաշնակութիւնը" փաստ չէ, որ նամակը գրուած ըլլայ "վարկաբեկում"ի որպէս հակազդեցութիւն։

2) Երբ ան կը խնդրէ Թ. Զարեանէն, որ "(...) եթէ Դուք ունէք Հռոմում ծանօթներ՝ խնդրում եմ ինձ գրէք նրանցից մի երկուսի հասցէն, ես կը հանդիպեմ նրանց՝ գուցէ բարի լինեն ինձ մի քիչ աջակցել քաղաքը եւ շրջակայքը տեսնելու գործում"; կը նշանակէ, որ ո՛չ մէկ հայու հանդիպած էր, ներառեալ՝ Նաւասարդեանը, ուստի անկէ տեղեկութիւն չէր կրնար ունենալ փարիզեան անցուդարձերուն մասին։

3) Այնպէս կ'երեւի, որ Չարենց նոր հասած էր Հռոմ եւ կը փորձէր կողմնորոշուիլ՝ քաղաքին ծանօթանալու համար։ Բացիկը կրնար ղրկած ըլլալ Աթէնքէն ելլելու ժամանակ՝ Զարեանը տեղեակ պահելու թէ Հռոմ կ'երթար, կամ այլապէս՝ Հռոմ հասնելուն պէս։

4) Մեր կարծիքով տարեթիւը ճիշդ է։ Սխալ համարելու հիմքը այն է, որ Զարենց իբրեւ թէ մինչեւ Յունուարի վերջը Աթէնք էր։ Այդ կեցութեան վերաբերեալ Ա. Զաքարեանի երեւակայածին վարկածները (էջ 328-377) արժանի են առանձին ուսումնասիրութեան։

Զարեանի 1924–1925ի փարիզեան կեանքէն կարգ մը մանրամասնութիւններ դեռ յայտնի չեն մեզի, ուստի եւ վերապահութեամբ կը մօտենանք հարցին, սպասելով, որ Զաքարեան նոր տուեալներ կը հայթայթէ։ Նաւասարդեանի "բացայայտ ակնարկ"ին մասին տեղեկութիւն չունինք ("այդ մասին տեղում"ը կը վերաբերի յաջորդ հատորին, յայտնապէս)։

Ինչպէս գրած է Սարինեան, "կարող է վիճելի եւ անգամ անստոյգ թուալ առանձին գործիչների վերաբերեալ գրականագէտի բնութագրերը, եւ ես չեմ բացառում մօտեցման երկրորդ տարբերակ" (էջ 7)։ Ջանացինք առարկայօրէն ներկայացնել ա՛յդ՝ երկրորդ տարբերակը, ըսպասելով երրորդ հատորին, ուր Զարեան – Չարենց յարաբերութեան փարիզեան հանգրուանին ընթացքին հեղինակին "գիտական ոճի գրաւչութիւնն ու ճանաչման հաճոյքը" (անդ) նորէն մեզի պիտի "առաջնորդեն"...։ Բայց արդեօք անոր դրոյթը ամրացնող մէկ փաստ պիտի տա՞ն մեզի։

Վ. Մ.

Նիւ Յորքի

1) Ալմաստ Զաքարեան, *Եղիշէ Չարենց. կեանքը, գործը, ժամանակը*, գիրք երկրորդ, Երեւան, 2003, 432 էջ։ Այսուհետեւ, բոլոր յղումները պիտի յիշուին փակագիծերով, շարադրանքին մէջ։

2) Տե՛ս. Վարդան Մատթէոսեան, "Կոստան Զարեան եւ Եղիշէ Չարենց", *Յառաջ-Միտք եւ Արուեստ*, Նոյեմբեր 1993, 1-3։ Յօդուածը վերամշակած ու ընդլայնած ենք նախապէս մեր *Կոստան Զարեանի շուրջ* (Անթիլիաս, 1998, էջ 234-259) հատորին մէջ, իսկ երկրորդ անգամ անգլ. (Vartan Matiossian, "A Tale of a Neglected Relation: Yeghishe Charents and Constant Zarian", in Marc Nichanian and Vartan Matiossian (eds.), *Yeghishe Charents. Poet of the Revolution*, Costa Mesa, 2003, p.235-261)։

3) Մատթէոսեան, *Կոստան Զարեանի*, էջ 173։

4) Փաստուած իրողութիւն է, զոր անեւլորդ չէ յիշել, որ Զարեան իր ընտանիքով Պոլիս ապրած է Դեկտեմբեր 1921 – Հոկտեմբեր 1922ին։

5) Կոստան Զարեան, *Երկեր*, Անթիլիաս, 975, էջ 36։

6) "Պայքար"ը դադրած է 1923ին իսկ, ընդամէնը 13 ("Պայքար", *Հայկական Համառօտ Հանրագիտարան*, Երեւան, 2003, էջ 152) կամ 18 թիւ (Գարեգին Լեւոնեան, *Հայ պարբերական մամուլը* (1794-1934), Երեւան, 1934, էջ 125) լոյս ընծայելէ ետք։

7) Կոստան Զարեան, "Էմիլ Վերհարէն. յիշողութիւններ եւ տպաւորութիւններ", *Պայքար*, 15 Մարտ 1923, էջ 65 (հմմտ. Նոյն, *Նաւատոմար*, Երեւան, 1998, էջ 149)։

8) Էմիլ Վերհարէն, "Սեղանատը", "Տրիբունը", թարգմ. Կ. Զ., *Պայքար*, 15 Մարտ 1923, էջ 67-68։

9) "Ի ենէուկս" կը նշանակէ "հակառակ", ուստի "հակառակ ընդդէմ Կ. Զարեանի" գրելը սխալ է։

10) Կոստան Զարեան, "Երեւանում", *Նորք*, Բ. գիրք, 1923, էջ 93-96։

11) Կոստան Զարեան, "Վարդատան", *Նորք*, Դ. գիրք, 1924, էջ 288 (հմմտ. Նոյն, *Դէպի Արարատ*, Երեւան, 2001, էջ 265)։

12) Արդեօք Չօպանեանի ծովածաւալ արխիւին մէջ Զարեանի ստորագրութեամբ հեռագիրնե՞ր ալ պահուած են։ Մեզի միայն յայտնի են տասնեակ *նամակներ*։

13) Զարեան, "Էմիլ Վերհարէն" էջ 66 (հմմտ. Նոյն, *Նաւատոմար*, էջ 151)։ Ընդգծումը Վ.Մ.։

14) Կոստան Զարեան, *Բանկօոպը եւ մամութի ոսկորները*, Անթիլիաս, 1987, էջ 217-234։

15) Զարեան, *Երկեր*, էջ 298-305։

16) "Մեր աշխատակիցներու նամակները", *Հայրենիք ամսագիր*, Նոյեմբեր 1963, էջ 22։

17) Վազգէն Շուշանեան, "Տատրագոմի հարսը", *Մենք*, 1, 1931, էջ 49։

18) Ռ. Դարբինեան, "Յառաջաբան մը", տե՛ս. Ռուբէն Տէր Մինասեան, *Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները*, հատոր Ա., Լոս Անճըլըս, 1952, էջ 29։

19) Տե՛ս. Մատթէոսեան, *Կոստան Զարեանի*, էջ 270։

20) Ա., "Կոստան Զարեան. Տատրագոմի հարսը", *Նոր Ուղի*, 8-9, 1930, էջ 94։

21) Ա. Ս., "Հայ էմիգրացիայի գրականութիւնը", *Նոր Ուղի*, *գիրք Ա.*, 1931, էջ 113։

22) Վաղարշակ Նորենց, "Մի գրական «յայտնութեան» մասին (Կ. Զարեան - «Տատրագոմի հարսը»)", *Գրական դիրքերում*, 1, 931, էջ 63։

23) Շուշանեան, "Տատրագոմի", էջ 49։

24) Արշակ Չօպանեան, "Քրոնիկ", *Անահիտ*, Նոյեմբեր – Դեկտեմբեր 1930, էջ 111։

25) Ալմաստ Զաքարեան, *Եղիշէ Չարենց. կեանքը, գործը, ժամանակը*, գիրք 1, Երեւան, 1997, էջ 339-351։

26) Քերականական լուծումի փնտռտուքին, "ո՞վ կամ ի՞նչ" հարցումին "վերաբերում է" բային, բայց պատասխանը՝ ենթական... չգտանք։

27) Ռուս լրագրող եւ իբրեւ թէ ցարական գործակալ Օլգենինի մասին, տե՛ս. Զաքարեան, *Եղիշէ Չարենց*, գիրք 2, էջ 37-40։

28) Տե՛ս. Մատթէոսեան, *Կոստան Զարեանի*, էջ 173-216։

29) "Dandy" բառը անհամութեան ստիճան կրկնելէ ետք (առանց միաժեւ տառադարձութեան յանգելու), գրականագէտը ծանօթագրութեան մէջ յիշած է, թէ 1914ին Օշական ու Զարեան հրատարակած էին "«տէնդիական» «Հանդէս գրականութեան եւ արուեստի» (ամսագիր)", յղելով Մ. Բաբլոյեանի հայ մամուլի ցուցակը (էջ 282), բայց մոռնալով անունը յիշել, ինչ որ լուեւայն խոստովանութիւն մըն է, թէ "Մեհեան"ը չէ տեսած։ Հետեւաբար, չենք գիտեր, թէ ինչո՞ւ "տէնդիական" հանդէս էր։

30) Մատթէոսեան, *Կոստան Զարեանի*, էջ 190-191։

31) Գրականութեան եւ Արուեստի թանգարան, Երեւան, Կոստան Զարեանի ֆոնտ, թիւ 79։

32) Չօպանեանի 1925ի ցարդ տպուած նամակները (Յունուար, Փետրուար եւ Մայիս) գրուած են Փարիզէն (Արշակ Չօպանեան, *Նամականի*, Երեւան, 1980, էջ 157-160)։ Նոյն տարուան աշնան մեկնած է Լոնտոն, Մանչեսթըր, Պրիւսէլ եւ Անվերս, հայ մշակոյթի եւ խորհրդային Հայաստանի մասին բանախօսելու (Կարլէն Դալլաքեան, *Արշակ Չօպանեան*, Երեւան, 1987, էջ 392)։

33) Տե՛ս. Ալ. Միասնիկեանին հասցէագրուած Յունուար 8, 1925 նամակը Պոլիսէն (Եղիշէ Չարենց, *Երկերի ժողովածու*, հ. 6, Երեւան, 1967, էջ 412)։

34) Արմէն Զարեան զայն հրատարակութեան յանձնած է իր մահէն քիչ առաջ։ Զաքարեանի գիրքին մէջ կարդալէ ետք յղումը ("Հայութիւն", Յունիս 1994, թիւ 7), նամակը փնտռեցինք թերթի հաւաքածոյին մէջ (Հայաստանի Ազգային Գրադարան, Յուլիս 2004), սակայն չկըրցանք զայն գտնել. ըստ երեւոյթին՝ վրիպած է մեր ուշադրութենէն, կամ սխալ յղուած է։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 5
MARDI
5 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 21.238 — Foudateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.238

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱՆ, սկսելով Հանրապետութեան Նախագահէն իրարանցումի մէջ է եւ անձկութեամբ կը սպասէ Յուլիս 6ի Թուականին, երբ Սինկափուրի մէջ ողիմպիականի միջազգային կոմիտէն պիտի հաղորդէ իր որոշումը, ինչ կը վերաբերի քաղաքին ընտրութեան 2012-ին համար: Սինկափուր ժամանած են արդէն Թոնի Պլէր, Սպանիոյ Թագուհին, Շիրաք կը ժամանէ Յուլիս 6ին: Հոն են արդէն բազմաթիւ այլ Ֆրանսացիներ, ինչպէս Փարիզի քաղաքապետը՝ Պ. Տըլանոյէ: Ողիմպիական կոմիտէի նախագահը Ժ. Տրէ հրաժարեցաւ երթալէ, քանի քննութեան տակ է: Ֆրանսայի համար մեծ յուսախաբութիւն պիտի ըլլայ, եթէ չընտրուի, բայց, Անգլիացիները արդէն վստահ են որ ընտրութիւնը Լոնտոնի պիտի տրուի: Ամէն պարագայի մէջ, չորս մրցակիցները կը մնան, եթէ նոյնիսկ գնահատման յանձնախումբին գատումով նախընտրութիւն տրուած էր Լոնտոնի եւ Փարիզի: Փարիզի քաղաքապետին համար՝ «արժանի ենք աշխարհն ընդունելու»:

ԿԱԼԻՆԻՆԳՐԱԴԻ մէջ է, որ Փութին, Շիրաք եւ Շրէօտէր հանդիպում ունեցան շաբաթավերջին եւ բացայայտ կերպով արտայայտեցին իրենց համաձայնութիւնը Սկովտիոյ վեհաժողովի նախօրեակին: Շրէօտէր եւ Շիրաք ապահովութիւն տուին Փութինի որ Եւրոպայի ալ բաժ տագնապը ոչ մէկ հետեւանք կ'ունենայ Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններուն վրայ: 2006ին Ժէ8ի նախագահութիւնը կ'ապահովէ Փութին: Ժէ7 կը ներկայացնէին աշխարհի եօթը ամէնէն հարուստ պետութիւնները, որոնց վրայ աւելցաւ Ռուսաստան:

ՊԱՂՏԱՏԻ կեդրոնը, երբ փողոցէն կ'անցնէր ու թերթ մը գնելու համար դուրս ելած էր, եօթը հոգիի կողմէ առեւանգուած է Եգիպտոսի դեսպանը: Առաջին անգամն է որ դիւանագէտ մը կ'առեւանգուի եւ դեսպանն ալ՝ Իհապ ալ-Շերիֆ նոր նշանակուած էր: Եգիպտոս եւ Իրաք նոր հաստատած էին դիւանագիտական յարաբերութիւններ (Յունիս 1), քանի անոնք խզուած էին 1991ին, Ծոցի պատերազմի առեն: Միւս կողմէ, ոճրափորձերը չեն դադրած եւ միշտ բազմաթիւ զոհեր կան:

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻՈՅ մէջ, սպաննուած է Մարոքցի մը՝ Մ. Խալրահիմ ալ-Հայարի, որ ալ-Քաիտայի ղեկավար մը կը նկատուի: Ռիատ տեղի ունեցած բախումի մը ընթացքին է որ ենթական սպաննուած է եւ Ներքին նախարարին համաձայն 3 կասկածելիներ ալ ձերբակալուած են եւ 6 ոստիկան ալ վիրաւորուած է:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Գոսթաս Գարամանլիս Անգարա գացած է ընդառաջ երթալով Էրտողանի հրաւէրին: 1959էն ի վեր պաշտօնական առաջին այցելութիւնն է Յունաստանի վարչապետի մը համար:

ԱՇԽԱՐՀԻ ՏԱՍԸ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ մէջ, Յուլիս 2ին, տեղի ունեցան տասը նուագահանդէսներ, որոնց ներկայ եղան մէկուկէս միլիոն հանդիսատեսներ եւ որոնց նպատակն էր ստիպել Ժէ-8ի երկիրները, որ իրենց վեհաժողովէն առաջ (Յուլիս 6, Սկովտիա) դիտակցին աղքատութեան եւ դարման մը գտնեն: Նախաձեռնութիւնը կը պատկանէր իրլանտացի ռոքըրին՝ Պօպ Կելտորֆի եւ նուագահանդէսները տեղի ունեցան Պէրլին, Փարիզ (Վերսայլ), Եոհաննէսպուրկ, Լոնտոն, Մոսկուա, Ֆիլատելֆիա, Պարի (Գանատա), Հռոմ: Լոզունգն էր՝ ողորմութիւն չենք ուզեր այլ՝ արդարութիւն:

ՊԱՂՏԱՏԷՆ 280 քիլոմեթր արեւմուտք, ամերիկացի մարինզները սպաննած են ՄԱԿի մօտ Իրաքի դեսպանին զարմիկը՝ Սամեր ալ-Սումայտայ: Ամերիկեան բանակը քննութիւն բացած է: Դեսպանը յայտնած է որ իր զարմիկը, 21 տարեկան, սպաննուած է իր բնակարանին մէջ, առանց որեւէ դրդապատճառի, ինչ որ ըսել կու տայ իրեն որ «լուրջ ոճիր մը գործուած է»:

Լ. ՖԱՊԻՒՍ, արդէն իսկ քաղաքական ծրագիր մը պարզեց Ռուանի իր շրջանը (Կռան-Քեվիյի), ուր տեղի կ'ունենար "բարեկամութեան կոչունք" մը, հաւաքելով 2000 ընկերվարականներ: Իր եւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔԻՒՐՏ ԱՀԱԲԵԿԻՉ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Անգարայի մէջ Արդարութեան նախարարութեան առջեւ ոստիկանական ուժեր սպաննած են քիւրտ երիտասարդ մը որ կ'ըսուի թէ վրան կրած պայթուցիկ սարքով ահաբեկչական արարք մը գործելու կը պատրաստուէր: Ենթական որ երկու տարիէ ի վեր հետախուզութեան մէջ էր, յաջողած է նախարարութեան շէնքը մտնել, սակայն կասկած արթնցնելով պարտաւորուած է խոյս տալ: Երբ արգելք եղած են փախուստին ու ձեռնակապեր անցուցած, փորձած է պայթեցնել կրած սարքը, որ սակայն կրակ չէ առած:

Ապահովութեան ուժերը կրակած են արգելք ըլլալու համար փախուստին, վիրաւորած զինքը. ապա շարունակած են կրակել մինչեւ որ անշունչ դիակը մնացած է փողոցին մէջտեղը:

Ըստ քրտական լրատւիչներու, կատարուածը ուղղակի մարդասպանութիւն է, ան ալ հրապարակաւ, քանի որ գլխէն վիրաւորուած երիտասարդը արդէն չէր կրնար փախուստ տալ, սակայն հանդերձ շարունակած են կրակել անոր վրայ:

⁂

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐ

Յուլիս 2, Շաբաթ կէսօրին Էլազիղէն Դադուան գացող շոգեկառքին դէմ հեռաւոր ռումբով ահաբեկչական արարք մը գործուած է: Պայթումը տեղի ունեցած է Բինկէօլի եւ Բալուի միջեւ, պատճառ դառնալով հինգ հոգիի մահուան ու տասնըեակ մը վիրաւորներու: Օգնութեան փութացող զինուորական շոգեկառքն ալ ռումբերու թիրախ եղած է, բայց մարդկային կորուստ չէ արձանագրուած:

Թրք. թերթերը արարքները կը վերագրեն քիւրտ զինեալ խմբաւորումներու որոնք կ'ըսուի թէ ստանձնած են պատասխանատուութիւնը: Թուրք զինեալ ուժերու միաւորներ հետախուզական լայն գործունէութեան ձեռնարկած են շրջանին մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՕԹԱՆ-Ի ԱՆԴԱՄ ԸԼԼԱ՞Լ ԹԷ ՈՉ

Հարցումը Երեւանի Ռազմավարական ուսումնասիրութիւններու կեդրոնին կողմէ ուղղուած է 1500 հոգիի: Պատասխանողներու 34%ը կողմնակից յայտնուած է այդ անդամակցութեան, 34%ը դէմ, 31%ն ալ անորոշ մնացած է: Դէմ պատասխանները մեծ մասով մեկնած են Թուրքիոյ եւս այդ կազմակերպութեան անդամ ըլլալու իրողութենէն: Թեր արտայայտուողները բացատրած են թէ ՕԹԱՆ-ը ապահովութեան յարմարագոյն կազմակերպութիւնն է:

ԿԻԼԻԿԻԱ ՆԱՒԸ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ ("Յառաջ"). –

Պայծառ երկինքի մը եւ կիզիչ ու ճնշող արեւի մը տակ, ժամը 11ին հազարէ աւելի ուխտաւորներ ժամադրուեցան Մարսէյլի Կեդրոնական քաղաքապետարանի մայր շէնքին առջեւ եւ մեծ ոգեւորութեամբ դիմաւորեցին "Կիլիկիա" նաւը որ յաղթական երթով մը մտաւ Մարսէյլի Հին նաւահանգիստի ջուրերուն մէջ եւ խարիսխ նետեց պատուոյ քարափը, որպէս իր ուխտագնացութեան մէկ նոր հանգրուանը:

Օրը Կիրակի էր, Յուլիս 3՝ տօն Վարդավառի: Բարեդէպ զուգադիպութիւն մը, խորհրդանիշերով հարուստ, որոնք կու գան մեր պատմութեան եւ բարքերու խորերէն:

Ընդունելութեան յատուկ արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ Հայաստանի Ֆրանսայի դեսպանատան հովանաւորութեան ներքեւ:

Հնչեցին Ֆրանսական եւ հայկական ազգային փառերգները:

Ողջոյնի խօսքը ըրաւ դեսպան Էտ. Նալպանտեան յայտնելով հոգեկան բացառիկ ցնծութիւն, հաճոյք եւ յուզում: Հպանցիկ ակնարկ մը նետեց պատմութեան: Ընդգծեց նախաձեռնութեան խորհրդանշական իմաստը: Շնորհակալութեան խօսք յայտնեց տեղական իշխանութիւններուն եւ հրաւիրեց Մարսէյլցիները Հայ կամ ոչ, այցելել առագաստանաւը որ 72 ժամուան համար հայկական հարազատ հող էր այս ափերուն վրայ:

Ապա; աւանդական կարգով, երիտասարդ Հայուհի մը, հայկ. տարազ հագուած, ներկայացուց հացն ու աղը ափսէի մը վրայ: Դիւտ Արք. Նազարեան՝ Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան օրհնեցին հացն ու աղը եւ "Ուրախ լեր" շարականի երգեցողութեամբ առաջնորդեցին անձնաւորութիւններու թափօրը դէպի "Կիլիկիա" առագաստանաւը: Անձնակազմը միջնադարեան զգեստներով եւ յատուկ հանդիսութեամբ ընդունեցաւ բարի գալուստի խօսքերը, բաժնելով հացն ու աղը: Նաւապետն է Կարէն Բալայեան: Անձնակազմին կ'ընկերանայ գրագէտ, հրապարակագիր Զօրի Բալայեան:

Անձնաւորութիւնները "Կիլիկիա" նաւուն անձնակազմով վերադարձան քարափ, ժողովուրդին մէջ, որ հետզհետէ կը խտանար: Երաժշտութիւն Առանց Սահմանի նուագախումբի երգիչը Մանուէլ մեկնաբանեց "Կիլիկիա" եւ "Ես իմ անոյշ Հայաստանի" երգերը: Յետոյ, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի եւ Հայ Մշակոյթի Տան միացեալ պարախումբը ելոյթ ունեցաւ: Նոյնպէս պարեցին Համազգային դպրոցի աշակերտները: Հայ սկաուտները եւս, համազգեստով, բերին իրենց մասնակցութեան բաժինը:

Հուսկ, խօսք առաւ "Կիլիկիա" նաւուն մէջ ճանապարհորդ եւ գրող Զօրի Բալայեան: Արտասանեց հայրենաշունչ եւ խանդավառիչ ճառ մը ընդմէջ ըսելով, "Մենք երկնքից չենք ընկել, բոլորս էլ Հայաստանի տարբեր վայրերից ենք, բայց մեզ հաւաքել է փարոսը՝ Հայրենիքը": "...Մենք պահած ենք մեզի դարերէ ի վեր, փոխանցած ենք աւանդութիւններ, կերտած ենք պատմութիւն եւ պարտականութիւն ունենք դրանք ապրելու եւ ապրեցնելու": "...Ծովէ ծով Հայաստանի գաղափարը իրականութիւն է Կիլիկիա նաւի կառուցումով", եւլն...:

Այս արարողութեան ներկայ եղան Մարսէյլի քաղաքապետին ներկայացուցիչը՝ երեսփոխան Տոմինիք Թիան, Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահին ներկայացուցիչը՝ Ռընէ Օլմէթա, Փրովանս-Ալփ-Գոթ տ'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդի նախագահին ներկայացուցիչը՝ երեսփոխան Սիլվի Անտրիէօ: Նոյնպէս քաղաքապետարանի անդամ Ժ.-Փ. Պէրպէրեան, 11րդ եւ 12րդ Թաղամասերու խորհրդատու Էլիան Գազանճեան եւ բազմաթիւ հայկական միութիւններու ներկայացուցիչներ ու անդամներ պատասխանելով Հայաստանի դեսպանատան հրաւէրին:

⁂

Զօրի Բալայեանի "Զիմ Կիլիկիա" հատորէն կը քաղենք հետեւեալը՝ "Կիլիկիա առագաստանաւը կառուցուել է մեր օրերում պահպանուած ձեռագրութիւնների եւ մանրանկարների հիման վրայ, որոնք պատկերում են 11-14րդ դարերի Կիլիկիոյ հայկական պետութեան միջերկրածովեան նաւատորմի նաւերը: Սեւ ծովեան Փոթի նաւահանգստից հեռանալով «Կիլիկիա» առագաստանաւը մեկնարկ է տուել Սեւ ու Միջերկրական ծովերով եւ Ատլանտեան օվկէանոսի հիւսիս - արեւելեան մասով երկարատեւ ճանապարհորդութեան առաջին փուլին: Արշաւախմբի էութիւնն ու միտքն այն է, որ մօտ 1000 տարի անց միջնադարեան հայկական նաւերի բացարձակ պատճէնահանմամբ կրկնել նշանաւոր կիլիկիացի նաւաստիների ու վաճառականների նաւագնացութեան երթուղին: Այդ հեռաւոր ժամանակներից «Կիլիկիա»յի այսօրուան անձնակազմի կենսակերպը, սնունդը եւ կենցաղը քիչ բանով են տարբերւում":

⁂

"Կիլիկիա" նաւը Մարսէյլէն կը մեկնի Յուլիս 7ին ու խարիսխ կը նետէ յաջորդաբար՝ Պարչելոնա, Մալակա, Ճիպրալթար, Գատիքս, Լիզպոն, Լա Գորոնիա, Սան Սեպաստիան, Լա Ռոշէլ, Պրեսթ, մինչեւ Փորցմութ եւ ապա Հիւսիսային ծով:

⁂

"Կիլիկիա" առագաստանաւուն յատկանիշներն են. – երկարութիւն 20 մեթր, լայնք՝ 5 մեթր, կայմ՝ 14 մեթր բարձրութիւն: Շինուած է երկու տեսակ փայտով՝ ծովային կաղնի եւ շոճի: Անձնակազմը կը բաղկանայ 14 հոգիէ, կրնայ ընդունիլ մինչեւ 50 հոգի: Նաւը 20 թոն բեռ կրնայ տանիլ: 5 թոն պղնձեայ գամ գործածուած է: Վեց պահեստի առագաստ ունի: Առաջին փորձերը կատարուած են Սեւանայ լիճին վրայ:

⁂

2005ի Վարդավառը Մարսէյլի գաղութին համար եղաւ խնդութեան եւ պատմական օր մը, ալյմուներով, հայրենաբաղձութեամբ լեցուն: Մարսէյլի նաւահանգիստը կրկին "հաշտուեցաւ" իր պատմութեան հետ, նաւահանգիստ մը՝ բացուած բոլոր ծովերէն, բոլոր հորիզոններէն եկող ազգերուն եւ մարդոց առջեւ:

Բարի երթ եւ երկար ճանապարհ "Կիլիկիա" առագաստանաւուն: Ջուրերն ու ծովերը աւելի թեթեւ ըլլան քան պատմութեան ծանրութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՅԱՅՏՄԱՆ ՓՈՐՁ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐՈՂ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԳԷՏ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Փարիզաբնակ մտաւորական, գրականագէտ, բանաստեղծ, արձակագիր Գրիգոր Պըլտեանի ստեղծագործութիւնը հայաստանեան խիստ նեղ գրական մի շըրջանակի ծանօթ էր դեռեւս 80-ականներից: 1987 թ.-ից սկսած իր հայաստանեան այցերն ու շփումները լայնացրին այդ շրջանակը: "Ազգ"ի ընթերցողն առաջին հանդիպումն է ունենում սփիւռքահայ մտաւորականի հետ, եւ մեր հարցերը շօշափում են գրողի ստեղծագործական հետաքրքրութիւնների աւելի անհատական, «ներքին» տարածքները՝ փորձելու հասկանալ եւ մերձենալ թերեւս որոշակի գեղագիտական, մշակութային պատրաստուածութիւն պահանջող իր գըրական աշխարհին:

Գրիգոր Պըլտեանը Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանն աւարտելուց յետոյ ուսումը շարունակել է Փարիզի Սորբոնի համալսարանում՝ փիլիսոփայութեան ասպարէզում: Դոկտորականից յետոյ շուրջ 10 տարիների հրատարակչական եւ լրագրական աշխատանքներին յաջորդել է դասախօսական գործունէութիւնը, որ ցայսօր Պըլտեանը շարունակում է Փարիզի Արեւելեան լեզուների եւ Լիոնի Աստուածաբանական ինստիտուտներում, ուր դասաւանդում է հայ մշակոյթի պատմութիւն, արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրականութիւն եւ հայ հին գրականութեան պատմութիւն:

Գր. Պըլտեանը հեղինակ է բանաստեղծական եւ արձակ բազմաթիւ ժողովածուների ("Տեղադրութիւն քանդուող քաղաքի մը համար", "Վայրեր", "Մանտրաներ", "Էր", "Հակաքերթուած", "Հատուածներ հօր", "Եւք (Մանտրաներ Բ. շարք)", "Սեմեր", "Հարուածը" եւ այլն) եւ գրականագիտական մի շարք ուսումնասիրութիւնների ("Գրիգոր Նարեկացի. Լեզուի սահմաններուն մէջ", "Կրակէ շրջանակը Դանիէլ Վարուժանի շուրջ", "Տրամ", "Մարտ", "Զրոյցներ բանաստեղծութեան մասին" եւ այլն): Ստեղծագործում է հայերէնով, ունի նաեւ ֆրանսերէնով հրատարակութիւններ:

Ստեղծագործել սկսել է բանաստեղծութեամբ, զուգընթաց նաեւ արձակ գործերով, 1966թ.-ից գրել է իր "Ընթերցումները", որոնցում գրագատի ինքնօրինակ մօտեցումներով է փորձում ուսումնասիրել հայ դասական քերթուածները, մեթոտաբանական որոշակի համակարգի տեսանկիւնից, գլխաւորապէս անցեալի գրական ստեղծագործութիւնների նկատմամբ նորօրեայ վերաբերմունքը՝ մշակուած այդ անցեալի մշակութային ժառանգութիւնը ներկայի մէջ ներբերելու բաւականին արժէքաւոր եւակէտային մօտեցումներով:

Մեր զրոյցը սկսեցինք մշակոյթ – գրականութիւն, անցեալ – ներկայի յարաբերութիւն – յարաբերակցութեան հասկացութիւններից, մասնաւորապէս գրականագիտութեան նկատմամբ իր մօտեցումներից:

– Որոշ չափով կը կարծեմ, որ մեր քննադատութիւնը եւ գրականագիտութիւնը պէտք եղած մեթոտները, հնարաւորութիւնները չունին նոր գործերը հասկնալու: Եւ մանաւանդ յաճախ մեր դասական գրողներ մեզի կը ներկայացուին սխեմայացուած մտածումներով: 1966 թ.ին սկսայ գրել "Ընթերցումները" իբրեւ գրող կամ մէկը, որ կ'ուզէր մշտապէս գրագէտ (գրող) ըլլալ: Այս "Ընթերցումներ"ուն ընթացքին կը փորձէի կատարել պզտիկ մտածման յեղաշրջում մը: Առաջին փորձս Մեծարենցի պարագան եղաւ, կը կարծեմ, որ խորքին մէջ Մեծարենցի ամբողջական ներկայացում մը չկար եւ անոր ներքին համակարգը տակաւին չէր ուսումնասիրուած: Աշխատանքը շարունակեցի Դ. Վարուժանով, Ահարոն Տատուրեանով, Ինտրայով, Սարաֆեանով: Այս "Ընթերցումներ"ը հրատարակեցի 1980 թ. "Տրամ" խորագրով, ուր կը խօսիմ մեթոտաբանական հարցերու մասին՝ ընթերցումը, անոր ենթադրեալները: Մենք չենք կրնար բանաստեղծական կամ վիպական արտադրութիւն կարդալ առանց հարցադրութեան:

= Ի՞նչ ի նկատի ունէք եւ ի՞նչ հարցերի մասին է խօսքը:

– Տարբեր գրողներու առիթով տարբեր հարցադրումներ կ'ընեմ. Վարուժանի պարագային, օրինակ, քերթուածի խնդիրն է, որը բանաստեղծութիւնը չէ, այլ պոէմն է: Վարուժանի գործերուն մասին յետագային գրեցի "Կրակէ շըջանակը", որուն նիւթը շատ յստակ է. Վարուժանի բանաստեղծութիւնը ենթարկել մանրազնին քննութեան եւ կարդալ համակարգային կերպով: Չորս գործերը կարդալ իբրեւ ամբողջական համատեքստ մը, թէ ինչպէս Վարուժանի գործը կ'արձագանգէ Եղեռնի թեմային եւ փորձեցի կապել նաեւ հեթանոսութեան հարցը: Իմ խնդիրն այն էր, թէ ինչպէս այս այլազանութիւն ունեցող բանաստեղծութիւնը կը կազմէ մէկութիւն, ամբողջութիւն մը, եւ որ պէտք է կարդալ իբրեւ մէկ տեքստ, այս էր իմ մեթոտաբանական մտահոգութիւնը: Կը փորձէի նաեւ ցոյց տալ, թէ Վարուժանի գործը ինչպէս կը զետեղուի ժամանակի մտահոգութիւններու մէջ: Հեթանոսութիւնը Վարուժանին յատուկ բան մը չէր, այլ ամբողջ եւրոպական բանաստեղծութեան մէջ տարածուած շարժում մըն էր, եւ Վարուժանն ինքն ալ իր կարգին ժամանակին կը հետեւի՝ ոչ թէ անոր ազդեցութեան տակ, այլ յատուկ՝ հայկական աւանդութեան սահմաններուն մէջ:

= Պրն. Պըլտեան, 20րդ դարասկզբի արեւմտահայ գրողներին ձեր անդրադարձները՝ ամփոփուած "Տրամ" հատորի մէջ, իրենց մեթոտաբանական ուսումնասիրութիւնների շարունակութիւնը դրսեւորում էք մէկ այլ՝ հայ քերթողական արուեստի բոլոր ժամանակների հանճարի՝ Գր. Նարեկացու "Լեզուի սահմաններուն մէջ":

– Կը կարծեմ, որ Գր. Նարեկացին հայ բանաստեղծութեան մէջ անշրջանցելի հեղինակ է, այսինքն ոչ Նարեկացիի գործին հետ շփում չէ ունեցած, անոր ոլորտէն չէ գրաւուած, հայ գրականութեան հետ առնչութիւն չունի: Ինծի համար Նարեկացին կը կազմէ տեսակ մը հայ գըրականութեան հիմնաքարերէն մէկը: Բայց ինչպէս խօսիլ այդ գործին մասին այսօր, ոչ թէ իբրեւ աղօթք, կամ բարձի տակ դրուելիք գործ: Ահա այս մեկնակէտէն սկսած եմ ուսումնասիրել Ողբը, կըրկնումի (եւ ոչ՝ կրկնութեան) գաղափարը, ինչո՞ւ, օրինակ, Նարեկացին կը կրկնէ:

Իմ հայեցակէտն այն է, որ ընթերցումը կամ քննադատութիւնը պիտի չպարզացնեն գործերը, այլ՝ մտածումը պէտք է բարդանայ, այլապէս քննադատութիւնը կը դառնայ բարդ գործերը պարզի վերածելու դժբախտ աշխատանք մը, մինչդեռ պէտք է գործերուն հետ մեր շփումի ընթացքին գործերը հարստացնենք եւ նոյն ատեն մենք հարստանանք: Այս փոխադարձ հաղորդակցութիւնը անհրաժեշտ է, որպէսզի ինչ-որ մենք աւանդութիւն կը նկատենք, դառնայ կենդանի, գրեթէ այսօրուան գործ մը, պահպանելով իր տարբերութիւնը մեզմէ: Մենք չենք կրնար ըսել, թէ Նարեկացիի գրաբարն այսօրուան հայերէնն է, անշուշտ, տարբեր են, սակայն անոր դրած հարցերը կրնան մեր հարցերու պատասխանները ըլլալ: Փոխադարձ յարաբերութիւնը ներկային եւ անցեալին կազմաւորիչ է ներկային համար, եւ կարող ենք մեր ներկան հասկնալ անցեալի հետ շփում ունենալով: Իմ աշխատանքը երբեք անցեալէն խօսելու աշխատանք չէ եղած, այլ անցեալի գրականութիւնը խորացնելու եւ զանցելու, այսինքն, թէ յիշել, թէ մոռնալ, եթէ կ'ուզէք նոյն ատեն մոռնալ զայն՝ բերելով նորէն ներկային: Գրականագիտութեան նպատակը գիտութիւնը չէ, բանասիրութիւնն ալ չէ, այլ գործերու բովանդակութեան ուսումնասիրութեան եւ անոր բացայայտումն ընթերցողին, այնպէս որ ընթերցողը գանէ տեսնէ իբրեւ նոր գործեր, այսինքն՝ ընթերցումը կը նորոգէ գործերը:

= Սակայն նման պարագայում գրականագէտի ենթակայութիւնը (աշխարհընկալումը, ճաշակը, մօտեցումը) արդեօք գերակշռող դեր չի՞ կարող ունենալ:

– Գրականագէտը չի կրնար մոռնալ իր ես-ը եւ պէտք չէ մոռնայ իր ես-ը եւ իր ժամանակը: Կեղծ է մտածել, որ մենք կրնանք մեր ժամանակէն դուրս ըլլալ, հետեւաբար գրականութեան այդ խարկանքը, թէ ինքն առարկայական պիտի ըլլայ, հնարաւոր չէ, սակայն գրականագիտութիւնն ունի վերացական խօսքերու առարկայական ըլլալու ձգտումներ, որոնք կըրնան արդարանալ որոշ չափով, բայց խորքին մէջ ենթակայական են եւ կրնամ ապացուցանել, որ աւանդական մեր գրականագիտութիւնը պարզապէս կրկնութիւններու ամփոփում մըն է, տեքստի նորոգում չէ, եւ աւանդութեան հետ կենդանի յարաբերութիւն չէ: Իմ մօտեցումը գրականագիտական, աւանդական մօտեցում չէ: Ես բանասիրական մտահոգութիւններ չունիմ, բանասիրութիւնը զուցէ անհրաժեշտ է, բայց իմ մօտեցումը ատիկա չէ:

Վերջին շրջանին գրեցի նաեւ "Մարտ" հատորը, որ 19-20րդ դարերու հայկական արձակի մասին է, գլխաւորապէս արեւմտահայերէնն է իմ կալուածս:

= Կարծեմ, վերն ասածում նկատի ունէք նաեւ արեւելահայ գրականութիւնը:

– Այո, քանի որ արեւելահայ գրականագէտները կը գրեն նաեւ Սիամանթոյի, Վարուժանի, Մեծարենցի մասին, եւ ես յաճախ ատոնք անբաւարար կը նկատեմ, քանի որ ատիկա չափազանց աւանդական եւ հին է, անոր քով Յակոբ Օշականի քննադատութիւնը շատ աւելի նոր է: Ես Օշականի քննադատութիւնն ալ խնդրոյ առարկայ կը դարձնեմ, ան ալ ունի դըրական եւ ժխտական կողմ:

= Ինչպիսի՞ն են ձեր մօտեցումներն այդ խնդրին:

– Չկայ գործ մը արեւմտահայերէնով, որու մասին Յ. Օշական կարծիք յայտնած չըլլայ. Օշականի գործերուն հանդէպ ունի կեցուածք, այդ գործերը լաւ կը ճանչնայ եւ յաճախ շատ լաւ կրնայ հասկնալ տալ իր կարծիքը: Բայց Օշականի հետ բանավէճ ընելն իմաստ չունի, ինչպէս կ'ընեն այստեղ գրականագէտները, պարզապէս պէտք է գիտնալ և քննութեան առնել Օշականին դրոյթները: Օշականը, օրինակ, Երուանդ Օտեանի "Անիծեալ տարիները" կը նկատէ թերթօնային անկարեւոր բան մը: Ես կը յարգեմ իր կարծիքը, բայց համաձայն չեմ իր հետ: Ինծի կը մնայ ապացուցել, որ Օտեանի յուշագրութիւնը մեծ աշխատանք մըն է, որուն նմանը մենք չունինք, դժբախտաբար: Եւ Յ. Օշական, ինքն ալ ինչո՞ւ չէ գրած այն տարիներու կեանքը, որ անցուց Պոլիս՝ գաղտնի. 1915-1917 թթ., որովհետեւ չափազանց դժուա՞ր էր: Իսկ Օտեանն ինքը գրեց, ասիկա պզտիկ արժանիք մը չէ, շատ մեծ արժանիք է, եւ Օտեանի գործն ինծի համար շատ կարեւոր գործ մըն է: Իմ "Մարտ" հատորին մէջ Օշականին հետ երկխօսութիւն կը ծաւալեմ: Օշականի քննադատութեան հետ մեր կապն այսօր չի կրնար ըլլալ պարզ քննադատական յարաբերութիւն մը, Օշականն ունի իր սխեմը, որուն մէջ գործերն այլ կերպ կ'արժեւորուին:

Զրոյցը վարեց՝
ՄԵԼԱՆԻԱ ԲԱԴԱԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱՏՐԱՐ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԳՈՅԱՏԵՒՄԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՏՈՔԹ. ՆՈՒՐԻԼ ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Խմբ.– Մելգոնեանի Կիպրոսի Սանուց Միութենէն հրատարակութեան խնդրանքով ստացանք հետեւեալ գրութիւնը որ կը վերաբերի դատական ընթացքին նորագոյն փուլին: Նախապէս ամփոփ ձեւով տուած ըլլալով հանդերձ Կիպրոսի դատարանին որոշումներուն լուրերը, կը հրատարակենք մանրամասն գրութիւնը, դրական պատասխան մաղթելով զայն փակող հարցումին:

2005 Յունիս 2ին, Կիպրոսի մէջ դատարան դիմեց Կ. Պոլսոյ Պատրիարքը, Ամեն. Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, պահանջելով որ դատարանը արգելք ըլլայ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան ապօրինի կերպով փակման այս տարեշրջանի վերջաւորութեան: Ամբաստանուող կողմերն են Հ.Բ.Ը.Մ. Ժընեւ եւ Հ.Բ.Ը.Մ. Նիւ Եորք: Յիշենք որ Կարապետ Մելգոնեան իր համաձայնութիւնը գոյացուցած էր Ժընեւի Հ.Բ.Ը.Մ.ի հետ:

Հակիրճ կերպով, Հ.Բ.Ը.Մ.ի ուղղըւած իր դատակոչով (subpeona) դատարանը այսպէս կը բացատրէ ամբաստանողին օրինական պահանջքը.-

Այսու կու գանք ձեզի տեղեկացնելու թէ Կ. Պոլսոյ Պատրիարք Ամեն. Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան ձեզի դէմ դատ բացած է Կիպրոս-Նիկոսիոյ դատարանին մէջ, Յունիս 2, 2005 թ. դատակոչի հրահանգով:

Ամբաստանողին պահանջքները հետեւեալներն են.-

ա. Դատարանի հաստատումը թէ Մելգոնեան վարժարանի կալուածները աւանդ (Trust) մըն են Կիպրոսի եւ համայն Սփիւռքի հայութեան ծառայելու համար,

բ. Արգելք դնել որպէսզի Մելգոնեան Կրթ. Հաստատութենէ դատ որեւէ անձ կամ կազմակերպութիւն չկարենայ օգտըւիլ նիւթապէս այս հաստատութեան կալուածներէն կամ նիւթական միջոցներէն,

գ. Արգելք հանդիսանալ որեւէ անձի կամ կազմակերպութեան որ կը փորձէ այս վարժարանը փակել կամ այլ կերպով անոր գործունէութիւնը կաղացնել,

դ. Ամբաստանեալներէն պահանջել որ հաստատութեան եկամուտներու եւ մատակարարման նիւթական հաշուետուութիւնը կատարէ,

ե. Ջնջել Մելգոնեանի կալուածի փոխանցումը ամբաստանեալին եւ զայն փոխանցել Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանին որ անոր պաշտպան ըլլայ Կիպրոսի եւ Սփիւռքի հայութեան անունով,

զ. Այլ որեւէ տնօրինութիւն որ դատարանը յարմար կը դատէ

է. Ծախսեր

Ձեզի կը հրաւիրենք որ 45 օրուայ մէջ ներկայանաք մեզի պաշտպանելու համար ձեր ընթացքը:

Ձեզի կը տեղեկացնենք նաեւ որ եթէ անտեսէք ներկայանալ դատարան, Պատրիարք Հայրը կարող է շարունակել դատը եւ որոշում կրնայ առնուիլ ձեր բացակայութեան:

Յունիս 7, 2005 թուակիր յայտարարութեամբ Նիկոսիոյ շրջանային դատարանի նախագահ Միխայիլիտու կը ծանուցանէ հետեւեալը.-

- Կ'արգիլենք որ ամբաստանեալները ինչպէս նաեւ որեւէ այլ անձ կամ կազմակերպութիւն Մելգոնեան հաստատութիւնը կամ իր կալուածները օգտագործեն վարժարանի բնական գործունէութենէն զատ որեւէ այլ նպատակաւ, կամ որեւէ ձեւով փորձեն ծախել կամ փոխել կալուածին գործածութիւնը:

- Նաեւ, այս դատարանը կ'արգիլէ որ ամբաստանեալը կամ իր ներկայացուցիչը առնեն որեւէ քայլ որ կրնայ դադրեցնել վարժարանը կամ դժուարացնել անոր գործունէութիւնը:

Ամբաստանեալները կրնան ներկայանալ

այս դատարանը Յունիս 17, 2005ին առարկելու այս դատական որոշումներուն։

Կը հաստատենք նաեւ թէ եթէ ամբաստանեալները անտեսեն այս դատարանի որոշումները, պատասխանատու անձերը կրնան ձերբակալուիլ եւ իրենց կալուածները կրնան բռնագրաւուիլ։

Նոյնպէս Յունիս 7, 2005ի դատակոչի յայտարարութիւնը կ'ըսէ.-

- Այսու կ'արտօնենք որ դատակոչ ուղարկուի ամբաստանեալ կողմերուն որոնք կը բնակին Իրաւական այլ վայրերու մէջ,
- Դատարանը նոյնպէս կը հրահանգէ որ ամբաստանեալները 45 օրուայ մէջ ներկայանան դատարան,
- Եթէ ամբաստանեալները անտեսեն 45 օրուայ մէջ մեզի ներկայանալ, այնուհետեւ այս դատի վերաբերեալ որեւէ այլ հաղորդագրութիւն, պիտի յայտարարուի քանի մը օր դատարանի ծանուցումներուն մէջ եւ պիտի նկատուի օրինական։

Այսպէսով, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը մահավճիռէ ազատելու ճիգը կը մտնէ նոր փուլի մը մէջ, այս անգամ Կիպրոսի մէջ, ուր դատարանը շատ աւելի կ'ըմբռնէ հարցին լրջութիւնը քան թէ հեռաւոր Գալիֆորնիայի մէջ, ուր «Մելգոնեանի Սաներ եւ Բարեկամներ» կազմակերպութիւնը արդէն առած է քայլեր վերատեսութեան ենթարկելու նախապէս տրուած աննպաստ որոշումը։

Մինչ այդ, անստոյգ աղբիւրներու համաձայն Եւրոպական երկիրներու մէջ բնակող ազգայիններ նոյնպէս կը ծրագրեն դիմել տեղական դատարաններ, պահանջելու համար Մելգոնեանի շարունակականութիւնը քանի որ ան հիմնուած է համայն Հայութեան ծառայելու համար, եւ այսօր Մելգոնեանը միակ հայկական երկրորդական վարժարանն է բովանդակ Եւրոպական Միութեան մէջ։

Իսկ ի՞նչ է ՀԲԸՄ-ի դիրքը այժմու կացութեան մէջ։

Նախ ըսենք որ ցարդ ՀԲԸՄ-ը ապօրինի քայլ մը չէ առած. ան միայն յայտնած է մտադրութիւնը ապօրինի քայլ մը առնելու, Կարապետ Մելգոնեանի եւ Պոլսոյ Պատրիարքարանին հետ իր համաձայնութիւնը չեղեալ նկատելով Մելգոնեանը փակելու։

Ուստի, այս նոր դատը որ կը բացուի Կիպրոսի մէջ առիթ մը պէտք է ընծայէ որեւէ խորհող անձի որ մաս կը կազմէ ՀԲԸՄ-ի կեդրոնական վարչութեան, յիշեցնելու համար որ Մելգոնեանը անտէր մնացած որբ մը չէ, այլ աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած հայորդիներ պատրաստ են զայն պաշտպանելու համար դիմելու ամէն տեսակի օրինական միջոցներու, եւ հիմա լաւագոյն պահն է յետս կոչելու Մելգոնեանը փակելու անմիտ որոշումը որ առնուած էր ով գիտէ ինչ անմիտ պատճառաւ։

Այնքան ատեն որ Մելգոնեանը չէ փակուած, ՀԲԸՄ-ը կարող է նոր որոշումով ուղղութիւն փոխել. ուրեմն ՀԲԸՄ-ը մեծ բարիք մը պէտք է նկատէ որ այս նոր դատի գլխաւոր կէտերէն մին ալ այն է որ վարժարանին գործունէութիւնը չկասեցուի։ Հակառակ պարագային, ըստ դատարանի բացատրութեան Կիպրոսի կառավարութիւնը կրնայ բռնագրաւել կալուածները։ Իսկ եթէ ՀԲԸՄ-ը յաջողի փակել վարժարանը (երեւակայեցէք, վարժարան փակելը ՀԲԸՄ-ի համար յաջողութիւն պիտի ըլլայ եղեր...) եւ շուտով կրկին վերականգնի իր բարեկամներուն ճիգերուն շնորհիւ որոնք ընկրկելու բնաւ միտք չունին, ՀԲԸՄ-ը բոլորովին կորսնցուցած պիտի ըլլայ վարժարանը վարելու բարոյական իրաւունքը։

Այո՛ հասած է մետասաներորդ ժամը։

Հիմա կ'ուզենք տեսնել թէ ՀԲԸՄ-ի գլուխը ունի՞նք մի քանի լայնախոհ անձեր։

Ն. Պ.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 26, Կիրակի դպրոցին դահլիճը լեցուցած հանդիսատեսներուն առաջին ներկայացողները եղան մանկապարտէզի երախաները որոնց երգերով ու արտասանութիւններով սկաւ 2004-2005 դասաշրջանը փակող հանդէսը։ Ներկայացուցին կատուին ու մուկին արդիական յարաբերութիւններուն մասին երգիծական պատկերը, արժանանալով ջերմ ծափերու։ Յետոյ բեմ բարձրացան վերի դասարաններու աշակերտները, երգելով դպրոցական քայլերգը։ Իրենք եւս արտասանեցին, երգեցին, հիմնապէս Գիրերու գիւտին 1600ամեակին թեմայով։ Կատարուած լուրջ աշխատանքին լաւագոյն փաստը եղաւ Գ. Էմինի «Մեր այբուբենը» գործին յաջող մեկնաբանութիւնը։ Յաջորդեցին Վ. Տէրեանի տաղերը։ Իսկ 1600ամեակի նշումին նուիրուած էին «Ո՛վ մեծասքանչ»ին յաջորդած «Խօսք Մաշտոցին»ը որ խմբային ելոյթ էր, առանձին աշակերտներու արտասանական բաժիններով։ Բեմական այս յօրինումին հեղինակն էր Արմինէ Գէորգեան։

Յ. Թումանեանի «Հայրենիքիս հետ»ը երգուեցաւ Ալ. Յարութիւնեանի դաշնաւորումով, դպրոցին երկսեռ երգչախումբին կողմէ։ Ապա ցեղասպանութեան 90ամեակին ձօնուած Սիամանթոյի «Պարը»ով փակուեցաւ յայտագիրը։

Փակման խօսքը արտասանեց Հ. Գաբրիէլ, գնահատելով ուսումնական պատասխանատու Արմինէ Գէորգեանի հետեւողական աշխատանքը, ինչպէս կրթական մարմնին - տիկիններ՝ Պերճուհի, Աշխէն եւ Հռիփսիմէ, օր. Քնարիկ - նուիրումը։ Դրուատեց նոյնպէս պարի դասարանին յաջողութիւնը որուն մէջ մեծ էր դերը ղեկավար Փաթրիկիա Իգնատիոսեանի։

Հ. Գաբրիէլ ծնողներուն կոչ ուղղեց միշտ զգօն ըլլալու որպէսզի հայախօսութիւնը տեղի չտայ եւ տան մէջ շարունակելու դպրոցը ուսուցչին կատարած աշխատանքը։ «Ծնող-ուսուցիչ-դպրոց կապը հայկական գոյութեան հիմնաքարն է» եզրակացուց ան։

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

ԱՐԺԱՆԹԻՆ ԿԸ ՍՐԲԱԳՐԷ ԻՐ ԱՆՑԵԱԼԸ

Արժանթինի Գերագոյն ատեանը պատմական վճիռ մը արձակած է, հակասահմանադրական հռչակելով «հնազանդութեան պարտականութիւն» եւ «վերջակէտ» որակուած օրէնքները որոնք 1976-83 շրջանի մարդկութեան դէմ ոճիրներու պատասխանատուները պատիժէ զերծ պահեցին։ Վճիռը պատմական էր մարդասիրական ընկերակցութիւններու ղեկավարներուն, իրաւագէտներու համար ու մեծապէս մխիթարական՝ 30 հազար անհետ կորսուածի ընտանիքներուն, ինչպէս եւ պետական ահաբեկչութեան այդ տարիներու վերապրողներուն։

Լուրը կորսուածներու մայրեր, մեծ մայրեր խմբած է ատեանին դրան առջեւ, տօնելու տրուած որոշումը. միւս կողմէն մենատիրութեան մօտիկ լրասփիւռներ զգուշացուցած են բանակին շարքերու մէջ հաւանական խռովքի մը դէմ։ Սակայն պաշտպանութեան նախարարը մերժած է նման հաւանականութիւն։

Որոշումը վերջապէս կարելի պիտի ընէ տասնեակներով դատավարութիւններ, հետախուզութիւններ, որոնք մինչեւ այսօր անդամալուծուած էին գոյութիւն ունեցող օրէնսդրութեան պատճառով։ Արդարեւ, ատենին նախագահ Ալֆոնսինի դէմ պետական հարուածի սպառնալիքը պատճառ եղած էր որ Գոնկրէսը անպատժելիութեան օրէնքներ քուէարկէ։ Իսկ զինուորական խունթային անդամները 1990ին ներումի արժանացած էին նախագահ Մէնէմի կողմէ։

Գերագոյն ատեանի վերոնշեալ վճիռին մէջ մեծ է դերը մարդկային իրաւունքներու կազմակերպութիւններուն, եւ յատկապէս մայրերուն մղած պայքարին. անոնք 1977էն Մայիսեան հրապարակին վրայ հաւաքուելով սկսան պահանջել իրենց անյայտացած զաւակները։ Վերջապէս, 2003ին Ն. Քիրշնէրի գործի գլուխ գալով աշխուժացաւ մարդկային իրաւունքներու քաղաքականութիւնը եւ անոր դիմումով Գոնկրէսը ջնջեց նշեալ օրէնքները, թոյլ տալով որ որոշ թղթածրարներ բացուին։ Գերագոյն ատեանի դատաւորներն ալ նորերով փոխարինուեցան։ Այս վերջիններն էին որ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ հակասահմանադրական հռչակեցին խնդրոյ առարկայ օրէնքները։

Նախագահը գոհունակութիւն յայտնած է վճիռին, ըսելով թէ ան արդարութեան նկատմամբ մարդոց հաւատքը կը վերահաստատէ։ Ցամաքային ուժերու սպայակոյտին նախագահն ալ Արժանթինցի ժողովուրդին համար հաշտութեան առիթ նկատած է զայն։ Օրէնքի մարդին մարդիկ վերապահութիւններ յայտնած են, ըսելով օրինակ թէ վճիռը տեղին է, բայց այսքան տարի ետք վերաբացուելիք թղթածրարներուն համար նոր փաստ հաւաքել դժուար պիտի ըլլայ։ Այսուհանդերձ, ամէնքը համաձայն են որ վճիռը պատմական էր։

Մարդկային իրաւունքներու կազմակերպութիւնները այն կարծիքը ունին որ արձակուած վճիռով կարելի պիտի ըլլայ ձերբակալել հանգստեան կոչուած քանի մը հարիւր զինուորականներ եւ ոստիկաններ։ Անոնք ոչ միայն հազարաւորներ սպաննած ու անյայտացուցած են, այլեւ աւելի քան 400 նորածիններ առեւանգած։ Առանց հաշուելու իրենց զոհերուն կալուածային եւ այլ բնոյթի հարստութիւններուն իւրացումը։

Մայիսեան հրապարակին մայրերէն մէկը ուրախութեան արցունքներով գոչած է թէ վերջապէս արդարութեան արժանացան։ Ուրիշ մը յիշեցուցած է իրենց անընդմէջ ճնշումները յաջորդական բոլոր կառավարութիւններուն վրայ, մինչեւ որ ներկայինը ընդառաջած է իրենց ակնկալութիւններուն։

Հալածանքի տարիներուն ծանօթ ոճրագործներէն մէկը նախկին ոստիկան մըն է. Ժիւլիօ Հեկտոր Սիմոն որուն տրուած էր «Թուրք Ժիւլիօ» անուանումը։ Ան մաս կը կազմէր աշխատանքի խումբի մը որ հարիւրաւոր հոգի առեւանգած է. անոնց մէջ գտնուած են շիլիցի 23 տարեկան Խոսէ Փոպլէթը եւ արժանթինցի կինը, երկուքն ալ հաշմանդամ։ Անոնք չարչարանքներու ենթարկուած են կեդրոնացման ճամբարի մը մէջ, ինչպէս ականատեսներ կը վկայեն. իսկ իրենց 8 ամսու աղջիկը առեւանգուած ու որդեգրուած է գնդապետի մը ու անոր կնոջը կողմէ։ 22 տարի ետք երիտասարդուհին գտնուած է մեծ մայրերուն կողմէ ու կրցած ճանչնալ հարազատ ընտանիքը։

Ներկայի հոլովոյթը սկսած էր 2001 Մարտին երբ դատաւոր Գաւալլօ հակասահմանադրական կը հռչակէր այս բոլոր ոճիրներուն պատասխանատուները պատիժէ զերծ կացուցանող օրէնքները։

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Միւտիւրը կը շարունակէր բարեացակամ ըլլալ մեզի հանդէպ։

Իր փափաքն էր որ մեր մէջ գտնուող արհեստաւորները իրենց արհեստը ի գործ դնէին։

Միւտիւրին այս տրամադրութենէն օգտուելով՝ Քիլիսցի Զաքար որ կօշկակարութիւն գիտէր. հրաման խնդրեց իրմէ Տէր-Զօր երթալու որպէսզի իր արհեստին վերաբերեալ գործիքները ճարէ, Ալի Րիզա եւս ուզեց ընկերանալ ոսկերչութեան գործիքներ բերելու համար։ Միւտիւրը հաւանեցաւ զիրենք ղրկելու ոստիկանի մը հսկողութեամբ։

Զաքարի ծրագիրն էր Տէր-Զօր հասնելէ ետքը ոստիկանը կաշառել ու փախչիլ։

Նոյն միջոցին Ստեփան եւս ուրիշ նորեկ Կիւրինցիի մը հետ փախուստի պատրաստութիւն կը տեսնէր։

Ամէնուն ալ նպատակն էր Հալէպ երթալ։

Իսկ ես աւելի յանդուգն ծրագիր մը ունէի։

- Հալէպ երթալով, կը խորհէի, ազատած պիտի չըլլամ, պիտի ստիպուիմ մինչեւ ետքը ծածկուած մնալ, եւ եթէ օր մը օձիքս ձեռք տամ, աւելի մեծ փորձանքներ կրնան գալ գլուխս, քանի որ փախչելու վտանգները աչք պիտի առնեմ, լաւագոյն է երթալ այնպիսի տեղ մը ուր միանգամ ընդմիշտ ազատ ըլլամ Թրքական լուծէն։

Էլ Պուսերայի մէջ, գրեթէ ամէն օր կը հանդիպէինք փախստական Թուրք զինուորներու, ամենախղճալի վիճակի մէջ, որոնք Պաղտատի կողմէն կու գային իրենց երկիրը երթալու համար։ Յաճախ խօսակցած էի իրենց հետ եւ իմացած էի որ 20-22 օրէն եկած էին Պաղտատէն, Եփրատի եզերքը բռնելով։ Այդ զինուորները պատմած էին թէ ճամբան Արաբները հիւրընկալած էին զիրենք ու կերակրած։

- Ո՛ր վրանը որ երթանք մեզի ուտելիք կու տան, կ'ըսէին։

Ամիսէ մը ի վեր Էլ Պուսերա էի ու բաւական ուսումնասիրած վրանաբնակ արաբներու բարքերը։ Գիտէի թէ ամէնքն ալ աւազակ են՝ բայց մարդ չեն սպաններ, թէ իրենց վրանը գացողը կը հիւրընկալեն, կը կերակրեն, թէ սարսոյն այդ եղանակին, այսինքն Յունիսին, Եփրատի ամբողջ երկայնքը արաբներու վրաններ կը գտնուէին։

- Փախանակ Հալէպի՝ Պաղտատ կ'երթամ, վճռեցի։

Այդ միջոցին բաժնուած էի Ալի Րիզայէն ու եկած աւերակ տուն մը, մէկ սենեակով ուր կը բնակէի Ստեփանին, Ատանացի վարժապետին ու անոր կնոջը հետ։

Մտադրութիւնս յայտնեցի Ստեփանին։ Շատ վտանգաւոր ու արկածախնդրական գտաւ։

- Լաւագոյն է որ միասին Հալէպ երթանք, առաջարկեց։

Բայց ես անդրդուելի մնացի։

- Կա՛մ բոլորովին կ'ազատիմ կամ ճամբան կը մնամ, պատասխանեցի։

Արաբ Շավիներէն չկողոպտուելու համար որոշեցի մուրացկանի կերպարանք առնել։

Հին, աղտոտ, պատառատուն «մաշլախ» մը գտայ իբրեւ վերարկու։ Կօշիկս որ բաւական նոր էր զմելիով կտրեցի, բզիկ բզիկ ըրի, նոյնպէս պատռեցի ներքին ըզգեստներս անգործածելի դարձնելու աստիճան։ Գուլպայ բնականաբար պիտի չըհագնէի։ Իսկ գլուխս պիտի առնէի հին լաթ մը արաբական «էկիլ»ով։

Բաց ի Ստեփանէն ո՛չ ոք գիտէր փախուստի ծրագիրս եւ ո՛չ իսկ մօրեղբայրս։ Կը վախնայի որ եթէ իմաց տային՝ կա՛մ արգելք կը յարուցանէին եւ կամ զիս մտադրութենէս կը դարձնէին։

Վերջին վայրկեանին միայն ըսի վարժապետին ու իր կնոջը, խնդրելով որ գաղտնի պահեն։

Ինէ երկու օր յետոյ Ստեփան, ուրիշ Իսկէնտէրունցի Հայու մը հետ, պիտի փախչէր դէպի Հալէպ։

Հետս, իբրեւ ուտելիք քիչ մը հաց եւ 100 տիրհէմ արմաւ ունէի, ատոնցմէ զատ 50 տիրհէմ ծխախոտ, քանի մը տուփ լուցկի, մատիտ մը, թերթ մը թուղթ եւ երկու ղրշ. արծաթ դրամ։ Ուրիշ ոչինչ։

Լուսնալէն առաջ ճամբայ ելայ, փայտէ գաւազան մը ձեռքս։

Գեղեցիկ լուսին մը կար։

Մեր տունը գիւղին ծայրն էր եւ վայրկեան մը ետքը հասայ Խապուրի եզերքը եւ անցայ կամուրջէն։

Քանի մը մշակուած արտերէ վերջ, ընդարձակ անապատն էր որ կը բացուէր առջիս։

Շուտ շուտ կը քալէի ժամ առաջ Էլ Պուսերայէն հեռանալու համար։ Հակառակ արկածախնդրական այս յուսահատ փախուստիս զուարթ տրամադրութեան մէջ էի եւ նախազգացում մը ունէի թէ պիտի յաջողէի։

Ապագայի ծրագիրներ կը յղանայի։

- Անգամ մը որ Պաղտատ հասնիմ, կը մտածէի, կ'երթամ Հայոց եկեղեցին, ինքնութիւնս կը յայտնեմ, տեղացի Հայերուն հետ յարաբերութեան կը մտնեմ ու անոնց նիւթական օժանդակութեամբը վրաս գլուխս կը շտկեմ, յետոյ կը հետազօտեմ եղբօրս որ Պոմպայ կը գտնուի, որպէսզի ինծի դրամ ղրկէ։ Ապա, Անգլիացիներուն օժանդակութեամբը կ'երթամ Պասրա, հոնկէ Պէնտէր Պուշիր եւ հոնկէ ալ շոգենաւով Պոմպայ։ Հոն քիչ մը ժամանակ կը մնամ եղբօրս քով ու կ'անցնիմ Եգիպտոս...

(Շար. 87)

(Շար․ Ա․ էջէն)

Հոլանտի Թիրախը կը մնայ Ն․ Սարքոզի։ Հոլատ, հարցազրոյցով մը ժուռնալ տիւ Տիմանշի բուռն կերպով կը քննադատէ Սարքոզին, որ "իր տեսակէտները կը պարտադրէ"։

ԼԻՈՆԻ մէջ, կին մը քահանայ ձեռնադրուեցաւ զբօսաշրջութեան նաւու մը վրայ, որ կը գտնուէր Ֆուրվիէրի բլուրին առջեւ, Արքեպիսկոպոսարանին կողքը։ Ժընըվիէվ Պենէ բանադրուեցաւ։ Արքեպիսկոպոսը յայտարարած էր որ այդ ձեռնադրութիւնը Կաթողիկէ եկեղեցւոյ պահանջած ոչ մէկ պայմանը կը լրացնէ եւ արարքը խզումի ծանր դէպք մըն է Կաթողիկէ եկեղեցւոյ հանդէպ։

ՏԱՂՍՏԱՆԻ մայրաքաղաքին մէջ, Յուլիս 1ին 10 ռուս զինուորներ սպաննուած են եւ եօթը ուրիշներ ալ վիրաւորուած, զօրանոցի ռումբի մը պայթումին հետեւանքով։ Ռումբը պայթած է Թաղապետական բաղնիքին առջեւ, ուր զինուորները սովորութիւն ունէին երթալու Ուրբաթ օրերը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՆԵԽՕ․– Ռոզա Տակառեան 250 Եւրօ Վարդավառի առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ – Սօնա Մոմճեան նխադրեալ Տիկին Ալիս Տէյիրմէնճեանի մահուան առթիւ 100 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը Տիկին Սիրարփի Փափազեանի մահուան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները․– Տիկին Յակոբեան 40 Եւրօ, Տիկին Ճիգմաճեան 50, Տէր եւ Տիկին Ուրբաթեան 100։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20։ Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առնել։

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ։ Կ'արժէ 8 Եւրօ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

FRANCE-CULTURE
93.5

Le jeudi 7 juillet à 22 heures 30
Reconnaissance à
ARMEN LUBIN
avec la participation de **Krikor Beledian**
(Emission de Mathieu Benezet)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9ᵉ - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise

une balade sur la Seine

en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux
le Dimanche 10 juillet
Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx
Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE
Association humanitaire
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE

Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

Prix : 1300 Euros pour 12 jours.

Le Prix comprend: Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.

Le prix ne comprend pas : Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.

Formalités : Passeport en cours de validité et visa.

Santé : Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.

Climat : Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.

Monnaie : La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.

Décalage horaire : En été + 3 heures.

Heures de vol : Environ 5 heures.

Courant électrique : 220 volts à l'hôtel, prises à la française.

Pour tous renseinements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ 04 78 89 28 07

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette 75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի։
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ։

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

Հ․Մ․Ը․Մ․–ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»

Հ․Մ․Ը․Մ․–Ֆրանսի սկաուտական 21րդ տարեկան բանակումի "Այցելութեան Օր"՝ Կիրակի, Յուլիս 10ին, ժամավիլի բանակավայրէն ներս, ժամը 11էն 19․–

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
խորոված եւ համադամ ուտելիքներ

Կ Է Ս Օ Ր Է Ե Տ Ք
Սկաուտական պարողութիւններ փանփարի ընկերակցութեամբ խարուկահանդէս

Կիրակի, Յուլիս 10, ժամադրավայրի հասցէ․–
Centre de Formation des Scouts de France
Château de JAMBVILLE
78440 JAMBVILLE

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 6
MERCREDI
6 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1.20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-32 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.239 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.239

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ անջրպետային կեդրոնը (ՆԱՍԱ) կարեւոր յաջողութիւն մը արձանագրած է, անջրպետանաւէ մը արձակուած հսկայական փամփուշտով մը հարուածելով Թէմփըլ-1 գիսաւորը: Ան կը գտնուի երկրագունդէն 133 միլիոն քմ. հեռաւորութեան վրայ ու գործողութեան ճշգրտութիւնը Թէքնոլոժիք մեծ նուաճում կը նկատուի: Բախումը տեղի ունեցած է Յուլիս 4ին, ԱՄՆ-ու անկախութեան օրը: 372 քկ. ծանրութեամբ "փամփուշտ"ը գիսաւորէն Մանհաթընի կղզիին մեծութեամբ բեկոր մը փրցուցած է: Նպատակն է ձեռք ձգուած տուեալներով ստուգել արեգակնային դրութեան, գիսաւորներուն երկրաբանական ու քիմիական բաղադրութեան, կազմաւորումին տեղեկանալ: Անջրպետանաւը գիսաւորին հասած է ժամական 37 հազար քմ արագութեամբ 173 օրուան ճամբորդութենէ մը ետք: Գործողութիւնը արժած է 333 միլիոն տոլար:

ԿԱԼԻՆԻՆԳՐԱԴԻ մէջ, ուր հաւաքուած էին Պուտինի կողքին Շրէօտէր եւ Շիրաք (հրաւէրին պատրուակը քաղաքին 750-ամեակն էր), Ֆրանսայի Նախագահը կարգ մը կատակներ ըրած է եւ զուարճացուցած է սեղանակիցները: Շիրաք ծաղրած է Բրիտանացիները եւ ըսած.-"Միակ բանը, զոր Բրիտանացիք բերին եւրոպական հողագործութեան, խենթ կովն է" եւ աւելցուցած՝ "ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ վստահիլ մարդոց որոնք այդքան վատորակ ճաշեր ունին: Ֆինլանտայէն յետոյ, այն երկիրն է ուր ամէնէն գէշ ճաշերը կան": Պուտին ալ, իր կարգին, յիշած է՝ "իսկ Համպուրկըրնե՞րը", որպէսզի ԱՄՆ ալ մաս կազմէն, բայց Շիրաք ճշդած է՝ "Ո՛չ, համպուրկըրները բան մը չեն...": Լիպերասիոնն է որ կ'արձագանգէր այս կատակներուն (Յուլիս 4), բայց Ելիզէ հերքեց: Թէեւ Յուլիս 5ի իր թիւին մէջ, Լիպերասիոն կը պնդէ որ իր տուած արձագանգները բացարձակապէս ճիշդ են: Շիրաք կ'ուզէր պարզապէս վարկաբեկել Անգլիան, Սինկափուրի որոշումէն առաջ: Մնաց որ Անգլիա - Ֆրանսա մրցակցութիւնը շատ սուր է եւ միւս երեք քաղաքները շուքի մէջ կը մնան: Անգլիացիք շատ յարձակողական կը նկատուին, կը քննադատեն Ֆրանսայի Սթատը, զոր ժամանակավրէպ կը գտնեն, մինչ Ֆրանսացիք համդարտութիւն կը ցուցաբերեն: Շիրաք եւ Պլէր Յուլիս 5ին հասած են Սինկափուր, պաշտպանելու համար իրենց դատը, բայց ոչ մէկը պիտի մնայ արդիւնքը լսելու համար: Երկուքն ալ օդանաւին մէջ պիտի ըլլան դէպի Սկովտիա (վեհաժողովին) եւ օդանաւին մէջ պիտի տեղեկանան որոշումին:

ՖՐԱՍԱՅԻ քաղաքացիական օրինագիրքին մէջ հիմնական փոփոխութիւն մը կատարուեցաւ, ինչ կը վերաբերի օրինաւոր եւ ապօրինի զաւակներու, որոնց միջեւ այլեւս ոչ մէկ տարբերութիւն կայ: Դարերու ընթացքին շատ բան փոխուած է, ամուսնութենէ դուրս ծնած երախաներու համեմատութիւնը 46%ի հասած է:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Նոր Նացիները կը պատրաստուին յունական Մորէա կղզիին մէջ բանակումի մը, Սեպտ. 16-18ին. իրենց բանակումին լոզունգը պիտի ըլլայ "Թուրքիա Եւրոպայէն դո՛ւրս": Կը սպասուի որ Գերմանիայէն, Սպանիայէն, Ռումանիայէն, Իտալիայէն, Յունաստանէն ծայրայեղ աջակողմեան կազմակերպութիւններու խումբեր մասնակցին: Յունաստանի հրէական համայնքը խստիւ հակազդած է, պահանջելով որ իշխանութիւնները արգիլեն նախաձեռնութիւնը:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, ամերիկեան բանակը սխալմամբ ռմբակոծած է Քունարի գաւառը եւ սպաննած 17 բնակիչներ, ինչ որ Ամերիկացիք ալ խոստովանած են:

ՊՈՒՇ միշտ դէմ կը մնայ Քիոթոյի դաշնագրին զոր "փտած դաշինք մը" կը նկատէ եւ կը մերժէ ԱՄՆ-ու մասնակցութիւնն ալ ապահովել: Դաշնագիրը կը պահանջէ ԱՄՆ-էն որ կազի արձակումները 7% համեմատութեամբ նուազին 1990ի մակարդակէն մինչեւ 2012:

ԻՐԱՔԵԱՆ - ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ուժերը մաքրագործումի լայնածաւալ գործողութեան մը ձեռնարկած են Յուլիս 4ին եւ շուրջ 100 կասկածելիներ ձերբակալած են, որոնց մէջ Եգիպտացիներ: Յուլիս 5ին, առեւանգումէն 48 ժամ ետք, ոչ մէկ լուր կար Եգիպտոսի դեսպանին մասին: Ոչ առեւանգողները ծանօթ էին, ոչ ալ պահանջ ներկայացուած էր:

ՀԱՄԱՍԸ (պաղեստինեան ծայրայեղ շարժում) մերժած է մասնակցիլ Ազգային Միութեան կառավարութեան մը, ինչպէս կ'առաջարկէր Պաղեստինեան Իշխանութիւնը Իսրայէլացիներու քաշուելէն ետք Գազայի գօտիէն: Համասը կըրկին կը պահանջէ "երեսփոխանական ընտրութիւններ որքան կարելի է շուտ": Պաղեստինեան Խորհրդարանին համաձայն, այդ ընտրութիւնները կրնան տեղի ունենալ Յունուար 20ին:

ԻՍՐԱՅԷԼԱՅԻ տեղաւորուած գաղթատէրերու ղեկավարները "բարի վարուց վկայական"ի դրութիւն մը պատրաստած են, որու նպատակն է պայքարիլ բիրտ արարքներու դէմ Գազայի գօտիէն քաշուելու գործողութեան ընթացքին: Այս որոշումը տրուած է վերջին ցոյցերու իբրեւ հետեւանք, քանի այդ բրտութիւնը մթագնած էր իրենց պատկերը: Ճշդուած հրահանգները կ'արգիլեն որեւէ բիրտ արարք զինուորներուն կամ ոստիկաններուն դէմ:

ԱՂԹԱՄԱՐԻ ՏԱՃԱՐԻՆ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Աղթամարի եկեղեցին նորոգելու ծրագրին հայ ճարտարապետ Զաքարիա Միլդանօղլուի ընդգրկումէն զատ, ճարտարապետական կոթողներու պահպանումի եւ ամրացումի մասնագէտ, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի մէջ պաշտօնի տէր իտալացի Փաօլօ Փանեի եւս հրաւիրուած է աշխատակցութեան:

Զ. Միլտանօղլու ուրախութիւն յայտնելով իր մասնակցութեան, ըսած է թէ կարեւորը մարդկութեան համար նման կոթողի մը փրկութիւնն է: Մանաւանդ որ "Աղթամարը շատ տանջած են. հասնողը կրակած է, գանձ փնտռած, այս կամ այն անկիւնը պեղած":

Եկեղեցիին նորոգութեան աշխատանքը շատ երկար պիտի տեւէ, ըստ հայ ճարտարապետին ու սխալ է կարծել որ վեց ամիսէն, կամ տարիէ մը կ'աւարտի: Ներկայիս իտալացի մասնագէտը տաճարին քարերը կ'ուսումնասիրէ, որոշելու համար թէ քիմիական ինչ նիւթեր պէտք է գործածուին անոնց մաքրութեան համար:

Նորոգութեան գործը ստանձնած է "Գարթալգայա" ընկերութիւնը: Անոր նախագահը ըսած է թէ հարկաւոր քարերը պիտի տարուին Դաղուանէն:

"ԵԱՓԱ" ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱՏՈՒՆԷՆ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«ՈՒՐՖԱՅԻ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԸ»

(1919 - 1921)

Թուրքիոյ մէջ սա վերջին շրջաններուն կը հրատարակուին ծայր աստիճան հետաքրքրական գիրքեր, որոնք Թուրք ընթերցողներուն կը տրամադրեն հայկական հարցի ու Հայերու անցեալի մէջ ապրած կեանքին մասին սրտաճմլիկ տուեալներ: Ստացանք "Եապը" հրատարակչատան կողմէ հրատարակուած գիրք մը, որ շատ կարեւոր փաստեր կը ներկայացնէ Ուրֆայի Հայոց երբեմնի որբանոցի ներքին կեանքէն: "Ուրֆատա Էրմէնի Եթիմխանէսի" ("Ուրֆայի Հայկական Որբանոցը") խորագրեալ գիրքը գրուած է ամերիկացի մարդասէր գործիչի մը կողմէ, Մարի Քարոլին Հոլմս, որ 1919ին, ականջ տալով Անատոլուի արեւելեան նահանգներէն բարձրացող օգնութեան կոչերուն ու պաղատանքներուն, Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած եւ եկած է մինչեւ Ուրֆա, բախտին բերումով դառնալու համար Որբանոցին տնօրէնուհին: Ուրֆա երթալէ առաջ ան հինգ օր մնացած է Մեծ Կղզիի մէջ, յետոյ կանչուած է Սուրիա: Սուրիա երթալու ընթացքին անցած է զանազան քաղաքներէ, բայց հասկցած է որ քաղաքական դժուարութիւններու հետեւանքով պիտի չկարենայ երթալ մինչեւ Սուրիա: Բախտը գինքը պաշտօնի կոչած է Ուրֆա: Այդ շրջանին Ուրֆա այլեւս ամբողջովին Թրքաբնակ դարձած էր, բայց հայ խլեակներու ու որբերու վիճակը ողբերգական էր: Մարի Քարոլին Հոլմս այս վայրկեանէն սկսեալ կը նուիրուի մարդասիրական աշխատանքի մը: Այդ աշխատանքը իր շրջանին քանի՞ հարիւր, կամ քանի՞ հազար մարդ ուրախացուցած է, կրնանք չգիտնալ, բայց կրնանք նշմարել որ անով իսկ պատմութեան մէջ էջ մը արձանագրուած է իր վերջոյ: Այդ էջն է որ այսօր Թրքերէնի կը թարգմանուի Վէհպի Իւմէնի կողմէ, որ իրեն պարտականութիւն նկատած է Թուրք ընթերցողներու ներկայացնել այս հատորին բովանդակութիւնը:

Ամերիկացի հեղինակը կը պատմէ որ չէր կրնար չտառապիլ ամէն անգամ որ նոր մանուկ մը կը դիմէր որբանոց:

Մանուկներէն ամէն մէկը տարբեր պատմութիւն մը ունէր: Ամերիկուհին կը հարցնէր անոր անունը, եթէ գիտէր, նաեւ ծնողներուն անունները, կը հարցնէր թէ ի՞նչ եղած էր հօրը արհեստը, ազգականներ ունէ՞ր, եւայլն: Բոլոր մանուկները մէկ երազ ունէին միայն. ազգական մը գտնել:

Անգամ մը փոքրիկ աղջնակ մը կու գայ: Ան ալ պիտի ընդունուի որբանոց: Բայց նախ պէտք է լոգանք առնէ: Ուստի կը ղրկուի խոհանոց: Խոհանոցին մէջ աշխատող կին մը ուշադրութեամբ կը նայի նորեկին ու կը բացագանչէ. "Բայց ասիկա իմ աղջիկս է": Խեղճ կինը այսպէս գտած էր իր մէկ աղջիկը, բայց երբեք պիտի չկարենար գտնել իր միւս երկու որդիները: Որբանոցին տնօրէնուհին չափազանց զգոյշ էր այն պատեհապաշտներուն դէմ, որոնք իբրեւ թէ իրենց ազգականները կը փնտռէին, բայց միայն աղջիկներով կը հետաքրքրուէին, եւ ո՛չ թէ մանչերով: Եւ անոնց նպատակն էր ազգական ձեւանալով, մանուկները առնել ու զանոնք վաճառել ընտանիքներու կամ օգտուիլ անոնց մարմնական շնորհներէն:

Հայ դժբախտ մանուկներու ու մարդոց պատմութիւնները կը յաջորդեն իրարու եւ Ամերիկուհին կ'ընէ այն ինչ որ պէտք է կատարուի, միաժամանակ պայքարելով բոլոր այն արարքներուն դէմ, որոնք պէտք չէ կատարուին: Ցեղապաշտութիւններու առումներ, գիրքին մէջ կը մեկնաբանուէին այդ շրջանի քաղաքական անցուդարձերը ու փոփ-խաղամական շարժումը, որ ծայր տուած էր երկրին մէջ:

"ՄԱՐՄԱՐԱ"

Յունիս 24

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.-Ն ՄԵՐԺԵՑ ՊԱՔՈՒԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի խորհրդարանական ժողովը որ գումարուեցաւ Յուլիս 4ին, Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ մերժեց Բաքուի պահանջները: Անոնց առաջինը ազրպէյճանական դերիշխանութեան վերահաստատումն էր Ղարաբաղի վրայ, երկրորդը հայկական զինեալ ուժերուն շրջակայ գրաւեալ տարածքներէն առանց նախապայմանի նահանջը: Ժողովը անգամ մը եւս բանաձեւ մը քուէարկեց կողմերուն կոչ ընելու որ մօտ ապագայի մը խաղաղ կարգադրութիւն մը գտնեն հակամարտութեան: Բանաձեւը շարադրած էր դանիացի օրէնսդէտ Կ. Լէնմարքըր: Ան շեշտեց որ Ղարաբաղի կնճիռը հարթելու հրաշք լուծում գոյութիւն չունի:

Քուէարկուած բանաձեւին սրբագրութեան առաջարկներով հանդէս եկաւ ազրպէյճանցի պատուիրակ մը, յատկապէս Ղարաբաղը Ազրպէյճանի մասը յայտարարելու միտումով ու պահանջելով որ հայկական ուժերը իրենց գրաւած ազրպէյճանական շրջաններէն մեկնին: Ան կ'ուզէր նաեւ որ Հայաստան վերջ տայ այդ շրջաններու մէջ բնակեցումի իր քաղաքականութեան: Պատուիրակութեան նախագահները կասեցուցին սրբագրութեան այս երկար ցանկը որուն թեր կեցուածք ունէին միայն հինգ երկիրներ, մէջն ըլլալով Ազրպէյճանը եւ Թուրքիան:

⁂

ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԻՆ ՋՆՋՈՒՄԸ ՇԱՏ ԲԱՆ ՉԻ ՓՈԽԵՐ

Եւրոպական Միութեան կողմէ Երեւանի մէջ հիմնուած Քաղաքական ու իրաւական խորհուրդներու կեդրոնը ուզած է տեսնել թէ Թուրքիոյ սահմանին բացումը ի՛նչ աստիճանի կ'ազդէ Հայաստանի տնտեսութեան: Կատարուած հետազօտութեան Յուլիս 4ին հրապարակուած արդիւնքներուն համաձայն, սահմանին բացումը անկարեւոր ազդեցութիւն մը միայն կ'ունենայ Հայաստանի տնտեսական բարգաւաճման վրայ: Հետեւութիւնը այն է որ Երեւան քաղաքական զիջումներ յանձն առնելու պէտք չունի Թուրքիոյ շրջափակումը վերցնել տալու համար: Ասիկա հակասական է Համաշխարհային դրամատան, արեւմտեան կարգ մը երկիրներու եւ Հայաստանի կառավարութեան որոշ անդամներու պնդումներուն որոնք խնդրոյ առարկայ կ'ընեն յատկապէս ապրանքներու փոխադրութեան Վրաստանի վրայով ըլլալու պարտաւորութիւնը: Ասիկա թէ՛ կ'երկարէ ճամբան, թէ՛ պատճառ կ'ըլլայ որ Թիֆլիս յաճախակի յաւելում պահանջէ փոխադրութեան գիներուն: Պարզ է որ շրջափակումը վերնալու պարագային թէ՛ ճամբան կը կարճնայ, թէ՛ Թիֆլիս կը զրկուի ուժի իր դիրքէն: Այսուհանդերձ, վերոյիշեալ կեդրոնին ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուած է որ տնտեսելի գումարը տարեկան 20 միլիոն տոլարէն աւելի պիտի չըլլայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՅԱՅՏՄԱՆ ՓՈՐՁ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐՈՂ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԳԷՏ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

= Հետաքրքրական է՝ գրականագիտական ձեր մեթոտաբանական մօտեցումները, հայեցակէտերը ձեր իսկ ստեղծագործութիւնների վրայ ունենո՞ւմ են ազդեցութիւններ, եւ ինչպէ՞ս ինքներդ կը մեկնաբանէք ձեր ստեղծագործական ընթացքները՝ բանաստեղծականի եւ արձակի տարածքում, եթէ այսպէս ասած ինքնադատումի փորձ անէք:

– Բանաստեղծութիւններուս կալուածն ունեցաւ բազմաթիւ փուլեր եւ իմ ամէն մէկ հատորն առանձին միաւոր մըն է, որ ունի իր թեմաթիկ միութիւնը, ինչպէս, օրինակ, "Վայրերը", որ ունի մէկ փրոպլէմ՝ ինչ է Վայրը ցրուած ապրող Հայուն համար, օտարութեան, տեղի խնդիրը, ինքնութեան խնդիրը, բայց նաեւ բանաստեղծութեան վայրը: Բանաստեղծութիւնը միայն հոգեկան վիճակներ կամ զգացումներ արտայայտելու տեղ չէ, անոնք բոլորը հնարաւոր են, եւ շատերը անոնք լաւ կ'ընեն: Իմ աշխարհը չէ, ինծի համար գրելը փրոպլէմ է. ինչո՞ւ կը գրենք, ինչո՞ւ պիտի գրենք, ի՞նչ նպատակով: Բանաստեղծութիւն գրելը մտային աշխատանք մըն է, հոգիի աշխատանք մըն է, ներքին աշխատանք մըն է, բանաստեղծութեան մէջ ողջ մարմինը կայ. բերանը, ականջը, հոտառութիւնը, ռիթմը, այս բոլորը միասին հարցում են եւ բանաստեղծութիւնը պատասխան է այս կացութեան:

"Վայրերը" եւ այդ շրջանի իմ բոլոր գործերը այս հարցերը կը դնեն: "Մանտրաներ"ու պարագային, օրինակ, երկար բանաստեղծութեան ֆորմը կը փորձէի, ամէն հատոր մէկ թեմայի շուրջ է, իր զանազան շերտաւորումներով: Երկրորդ մանտրան, օրինակ, սեռային բանաստեղծութեան թեման կը շօշափէ: Վահէ Օշականը նոյնիսկ կ'ըսէր, որ պոռնոգրաֆիական բանաստեղծութիւն է: Այդ մարդիկը կը մոռնան, որ այնտեղ կայ սրբազան լեզու, կայ մարմին, մօտենալու ձեւ, որ իր մէջ ունի սուրբ բարբառի մասնիկներ: Միայն պոռնոգրաֆիականն անել ճիշդ պիտի չըլլար, մանաւանդ յետագային գրած եմ ուրիշ մանտրա մը, որ կ'առնէ քնարական սէրը, մէկ ուրիշին մէջ՝ Հայաստան ճամբորդութիւնը, Հնդկաստանը, այսինքն՝ տեղերը կը ստեղծեն հնարաւորութիւններ եւ գաղափարներ կու տան: Բանաստեղծութեան մէջ կայ զգացողութեան մասը, պատկերը, ռիթմը, վերջինս շատ կարեւոր է, բանաստեղծութիւնը մեռած կ'ըլլայ, եթէ ռիթմ չունենայ: Ռիթմը հոգին է, կենդանի մարմինն է բանաստեղծութեան:

=Ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ անցաք արձակի ժանրին, բանաստեղծութեան՝ ձեր առջեւ դրուած էսթետիկական խնդիրները, կարծեմ շատ տարբեր են, գլխաւորապէս վերյուշի միջոցով ստեղծած գեղարուեստական արձակի այն միջավայրից, որում կարեւորւում է հայկական աւանդոյթների եւ Հայի ինքնութեան խնդիրը տարագիր իրականութեան մէջ:

– "Մանտրաներ"ուն մէջ մտած էին իրական առօրեայի շեշտեր, կամաց-կամաց սկսած էի գործածել սովորական, խօսակցական արեւմտահայերէնի տարրեր: Ատիկա առիթ մը եղաւ, որպէսզի ես կարողանամ իրագործել հին ծրագիր մը, որ սկսած էի 1972 թ.ին, որն ունէր պըղտիկ պատում մը: Մեր մեծ մայրերուն պատմութիւնները աքսորի, օտարութեան, որբութեան, որ ընտանեկան պատում կը կոչենք, եւ որոնք ժամանակին փորձած էի եւ չէի յաջողած, որովհետեւ կարծեմ հասուն չէի բաւականին: Առաջին անգամ փորձեցի "Սեմեր"ով, երբ որ զանազան տիպարներու ընդմէջէն ուզեցի վերակենդանել աշխարհն այն մարդոց, որ ես ճանչցած եմ մանկութեանս՝ Պէյրութի մէկ թաղամասը՝ 1945–69 թուականներուն: Այն մանրաշխարհը եւ այդ մարդոց փրոպլէմները եւ նաեւ այդ պատմողը, որ ինքն ալ կամաց-կամաց պատմութեան մաս պիտի կազմէ: Այս շարքն ունի հինգ հատոր ("Սեմեր", "Նշան", "Պատկերը", "Անունը լեզուիդ տակ", "Հարուած"): Ինծի համար այդ արձակները կոմպոզիցիաներ են եւ ունին իրենց ներքին օրէնքները, ինծի համար վէպն արուեստ է, պէտք է ունենայ իր ուրոյն օրէնքները: Բանաստեղծութեան օրէնքները եւս կը գործեն արձակին մէջ, թէեւ բանաստեղծութիւնը ես-ով գրուող բան մըն է, մինչդեռ արձակն ունի աւելի ընդարձակ հնարաւորութիւններ, եւ գործածուած լեզուն իւրայատուկ է, որովհետեւ բազմաթիւ շերտեր ունի իր մէջ՝ այդ լեզուն գոյութիւն չունի իրականութեան մէջ, ան յօրինուած է, թէեւ կը գործածուի ամէնօրեայ յարաբերութիւններու մէջ: Բայց միեւնոյն ատեն գրողը պէտք է ստեղծէ երկրորդ լեզու մը, որ լանկաժ կը կոչուի, եւ կը հակադրուի լանկին եւ ան իւրայատուկ երկրորդ լեզուն է, զոր ամէն գրող կը ստեղծէ, եւ ունի իր քոտը, նոյնքան անհրաժեշտ արձակի, բանաստեղծութեան, որքան գրականագիտութեան մէջ:

= Գրողի անհատական լեզուից անցում կատարենք գրողի ստեղծագործութեան լեզուին, ինչպիսի՞ վերաբերմունք ունէք օտարագիր հայ գրողների ստեղծագործական "պատկանելութեան" խնդրին:

– Այս հարցը սկսաւ սերնդափոխութեան ատեն (նկատի ունի 1915 թ.ի երրորդ սերունդը, խմբ. "Ազգ"ի), երբ հայերէն գրողներու թիւը սկսաւ նուազիլ: Եթէ լեզուն կը բնորոշէ գրականութիւն մը, անոնք ամերիկեան գրականութեան կը պատկանին (Սարոյեանը, Փ. Պալաքեանը եւ միւս անգլիագիրները – խմբ. "Ազգ"ի), եթէ սահմանենք այս երեւոյթն իբրեւ գիտակցութեան երեւոյթ, երբ մէկը ինքզինք կը դաւանի հայ, կը դառնայ ամերիկահայ գրականութիւն:

Բայց կայ կարեւոր հանգամանք մը, որ սփիւռքահայ գրականութիւնը կը բնորոշէ, որուն մէջ միշտ երկու լեզուները կան: Ես հայերէն կը գրեմ, բայց ֆրանսերէն կրթութիւն նաեւ ունիմ եւ այդ երկու լեզուները քով-քովի են եւ անոնք մրցումի մէջ են միշտ: Այդ լեզուները (անգլերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, արաբերէն եւլն.) սփիւռքահայ մարդու մէջ կը ստեղծեն ներքին ինքնութեան երկուութիւն: Այդ երկուութեան խնդիրը կը կազմէ սփիւռքահայ գրականութեան յատկանիշներէն մէկը եւ այդ երկուութիւնը կ'ենթադրէ, որ Սփիւռքահայու մէջ օտար մը կայ: Ես-ս ունի Հայու եւ օտարի երեսներ եւ այդ երկուքն իրարու հետ կը շփուին անդադար եւ երկու լեզուները երբեմն կրնան խառնուիլ, այսինքն՝ Սփիւռքահայը երբեք կարելի չէ նկատել իբրեւ մէկը, որ ունի մէկ ինքնութիւն:

= Պրն. Պըլտեան, թէեւ շատ չարչրկուած, բայց թերեւս անշրջանցելի եւս մէկ հարց. ի՞նչ էք խորհում մեր ժողովրդի ճակատագրական՝ բազմաթիւ երեսակներով երկփեղկուածութիւնների մասին՝ լեզուական, մշակութային, ուղղագրական:

– Մենք ունինք երկու բարբառ, գրական երկու լեզուներ՝ արեւմտահայերէն եւ արեւելահայերէն, որոնցմէ մէկը պետական լեզու կը նկատուի, թէեւ Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն արեւելահայերէնը չէ, այլ հայերէնն է, պէտք է ճշդել ատիկա: Ունինք հին հայերէնը՝ գրաբար լեզուն եւ բազմաթիւ բարբառներ Հայաստանի մէջ: Լեզուի այս զանազանութիւնները իրարու հակասող երեւոյթ չեմ նկատեր, այլ հարստացնող: Ճիշդ է, որ արեւելահայերէնը որոշ զարգացում ունեցաւ եւ հիմա երկու լեզուներուն իրարմէ բաւականին սկսած են հեռանալ: "Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ"ը, որ կը հոլովուի յաճախ, լոզունգ է միայն, խորքին մէջ մէկ ազգ թերեւս, բայց մէկ մշակոյթ՝ չէ՛, մշակոյթներ՝ համաձայն եմ: Մէ՞կ լեզու պիտի ըլլար. այդ ալ անհրաժեշտութիւն մը չէ: Ուրեմն այդ լոզունգներէն անդին կարեւորը, կը խորհիմ, այն է, որ կրնան երկուքը իրար հասկնալ, երկու մշակոյթները, երկու լեզուները իրարու հետ կենակցիլ: Արեւմտահայերէնը դժբախտաբար հոս պէտք եղածին չափ ներկայ չէ, օրինակ, դպրոցական համակարգին մէջ պէտք է տրուէր սկիզբէն եւ շատ կանուխէն, եւ չտրուէր իբրեւ ախպարիկի լեզու, այլ տրուէր ամբողջական մշակոյթի մը լեզու: Հեռատեսիլէն, մամուլէն արեւմտահայերէնը տրուէր իբրեւ բնական լեզու մը: Այս բոլորը պիտի նպաստէին, որ մեր ժողովուրդին երկու հատուածները իրարու հանդէպ յարձակողական կեցուածք չունենային, փոխանակ հակադրուելու, պիտի համադրուէին, պիտի համարկուէինք, քանի որ ներկայ Հայաստանի պայմաններն այնպիսին են, որ շատ Սփիւռքահայեր այստեղ կու գան եւ հակառակը: Այս փոխադարձ տեղափոխութիւններն անպայման ժխտական չեն, կրնան ստեղծել նոր տեսակի երեւոյթ մը, թերեւս նոր տեսակի լեզու մը, որ այս երկուքը կրնայ համադրել իր մէջ:

Ուղղագրութեան խնդիրը տարբեր խնդիր մըն է: Ինծի համար յստակ պարագայ մը կայ: Ան, որ փոխած է իր ուղղագրութիւնը, պէտք է վերադառնայ իր տեղը: Գուցէ Արեւմտահայերն ալ պէտք է որոշ չափով փոփոխութիւններ ընեն, փոխադարձ հասկացողութեան լաւագոյն եզրերը գտնեն: Կը խորհիմ, որ հարցը աւելի գաղափարական, քաղաքական երեւոյթ է, քան թէ զուտ լեզուաբանական: Նախ պէտք է լեզուաբանները դուրս դրուին այս հարցէն: Ուղղագրութիւնը ազգի մը աւանդութեան, մշակոյթին, պատմութեան պատկանող երեւոյթ մըն է, ընդհանուր համաձայնութեան մը ենթակայ: Ուղղագրութիւնը քոտի խնդիր մըն է, մենք պէտք է համաձայնինք ընդհանուր քոտի մը շուրջը, ինչպէս այբուբենը ստեղծելու պարագային: Ինչու Մաշտոցը չգործածեց լատինական, յունական այբուբենը, պարզապէս քոտ մը ստեղծեց իր լեզուին համար, որ այդ լեզուի մարդիկ իրարու հետ հաղորդակցին այդ քոտով, ուղղագրութիւնն այդ է, ոչ աւելի, ոչ պակաս: Պէտք է ընդհանուր համաձայնութեան գալ, առանց մէկը միւսին նկատմամբ առաւելութիւն հանդէս բերելու, նոյն քոտով իրարու հետ խօսելու, բառերը նոյն ձեւով տեսնելու:

Առաւելաբար, եթէ բարբառները անդադար խօսուին միասին, կամաց-կամաց աւելի հաշտ կ'ըլլանք, փոխանակ ինծի երիտասարդ մը ըսելու, ինչ է՝ գրաբար կը խօսիս, չեմ հասկնար: Բայց ես ալ նոյնը կրնամ ըսել իր դէշ արեւելահայերէնին համար, որովհետեւ մարդիկ հոս արեւելահայերէնը դէշ կը խօսին:

= Եւ ինչպիսի՞ տպաւորութիւններ ունեցաք այս այցելութիւնից՝ լեզուական, մշակութային, առօրէական, քաղաքական, ինչպիսի՞ էական փոփոխութիւններ նկատեցիք:

– Վերջին տասը տարիներու ընթացքին Հայաստանի մէջ յայտնուեցաւ ուրիշ խաւ մը: Նախկին մշակուած խաւն անհետացաւ, գնաց կամ տեղափոխուեցաւ, եկաւ ուրիշ խաւ մը, որ աւելի հարուստ է, իշխանական որոշ լծակներ գրաւած եւ, անշուշտ, կը խօսի խառն բարբառով: Լեզուի մը ներքին փոփոխութիւնները արտաքին պայմաններու բերմամբ կրնան նաեւ օրինաչափ դիտուիլ, այնպէս կը պատահի, որ լեզուին մէջ յանկարծ ուրիշ շերտեր աւելի կ'ակտիւանան, աւելի գործօն կը դառնան, քան նախորդները: Հարցն այն է, որ հաւասարակշռութիւն մը պէտք է գտնել եւ մանաւանդ ուշադիր ըլլալ հեռատեսիլի, թերթերու մէջ: Այսինքն՝ լեզուական քոտ մը հաստատուի, համաձայնութիւն մը, որ այս շատ արագ փոփոխուող լեզուն մեզ չտանի Ափրիկէի մակարդակին: Որովհետեւ շատ փոփոխուող լեզու մը վտանգաւոր է այն իմաստով, որ 20 տարի վերջ չես ճանչնար նախկին լեզուդ:

Վերջին անգամ եկած էի երկու տարի առաջ, փոփոխութիւններն ակնյայտ են: Երեւանի կեդրոնը նկատի չունիմ անպայման, մարդոց ընդհանուր մտայնութիւնը աւելի փոփոխութեան ենթարկուած է, այն տպաւորութիւնն ունիմ, որ ընկերային շերտերն աւելի հաստատուն են, աւելի խտացուած: Չեմ կրնար աւելի խօսիլ քաղաքական, ընկերային երեւոյթներու մասին, որովհետեւ 15 օրը բաւարար չէ, եւ բացի այդ ես լաւ տեսնող մը չեմ: Քիչ մը դուրսէն կը տեսնես եւ տեսածդ անպայման ճիշդ չես հասկնար: Հայաստանի երեւոյթը շատ բարդ երեւոյթ մըն է, երբեմն կը թուի քաոս, երբեմն շատ լաւ համակարգուած, ո՞ր մէկը ճիշդ է՝ չես գիտեր…

Զրոյցը վարեց՝
ՄԵԼԱՆԻԱ ԲԱԴԱԼԵԱՆ

"Ազգ", Երեւան

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ

ԱՒԵԼՈՐԴԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ինքնաբուխ նկարագիրը հետաքրքրական է, սակայն աւելի կամ պակաս խօսիլը՝ նուազ չահեկան: Ասիկա իր հոգեվիճակը դուրս թափող ենթակային չափ զինքը մտիկ ընողներու համար ալ խիստ նեղացուցիչ է: Ի՞նչ է արդեօք մեկնակէտը առանց զգաստութեան իր ներքինը դրսեւորելու արարքին: Պէտք եղածէն աւելի խօսիլ կամ «բերանացիօրէն մերկանալ»ը ենթակային իր անձին, ինչպէս նաեւ իր շրջապատին հետ շփման խանգարումը կը բացայայտէ: Ամէն անձ որ առանց նախաքննութեան անցընելու իր անձնական մտերիմ կեանքը կը պատմէ, այնքան տարուած է իր յուզումներէն, իր ցանկութիւններէն եւ իր վախերէն որ վերջապէս ուրիշի մը հետ յարաբերութեան իմաստը կը կորսնցնէ: Բոլորովին իրենց ուրոյն աշխարհին մէջ փակուած՝ «անկեղծ խօսելու» հետեւորդները իրենց խօսքը կ'ուղղեն ունկնդիրներուն, առանց նկատի ունենալու թէ այս վերջինները իրենց յատուկ հետաքրքրութեան կեդրոնները ունին: Արդարեւ անոնց խնդիրը ուրիշներու յարմարելու անգիտակցութիւնն է:

Գոյութեան առանձնութենէն խոյս տալ

Ճշգրիտ միջոցը պահելու այս դժուարութիւնը ո՞ւրկէ կու գայ. Պարզապէս գոյութենական առանձնութեան պատճառած զրկանքին հանդուրժելու անկարողութենէն: Հաւաքական հոգեբուժութեան մասնագէտներու համաձայն, ամէն բան ըսելու փափաքը ետքայլի արարք մըն է, ուրիշ խօսքով՝ մարդկային ճշմարտութիւնը ուրանալու տղայական փորձ մը որու մեկնակէտը աշխարհի դէմ, գոյութեան դէմ, տառապանքի եւ մահուան դէմ առանձին ըլլալու զգացումն է:

Հոգեվերլուծողները իրենց կարգին շեշտը կը դնեն ներքինը արտաքինէն, եսը ոչ-եսէն զանազանելու դժուարութեան վրայ: Աւելորդը ըսել կը բացայայտէ որոշ շփոթ մը ենթակային եւ ուրիշին միջեւ, այս վերջինը երեւակայականօրէն ընկալուած՝ իբրեւ երկարաձգումը առաջինին: Այս պարագային իրականութեան մէջ ոչ մէկ խորհրդանշական պատկառում, խզում տեղի ունեցած է, անհատական սահմանները պղտոր են:

Երեւակայութեան եւ իրականութեան շփոթ

Ըստ հոգեբոյժ Նիքոլ Բրիէօրի այս ինքնաբուխ մտերիմ խոստովանութեանց հակամէտ անձերը չեն յաջողած իրենց անհատական հողամասը, ուրիշ խօսքով՝ իրենց ներքին աշխարհը կառուցանել: Այս տեսակ անձերու հոգեկան տարածութիւնը, իր գաղտնիքներու բաժանումով չէ կազմաւորուած: Ճշմարիտը երեւակայականէն, առարկայականը անձնականէն զանազանելու դժուարութեան կը բախին: Ըստ հոգեբոյժին, այս երեւոյթը

տարբեր պատճառներ կրնայ ունենալ· ճնշող եւ սպառնացող շրջապատ, ձախողած ծնողներ կամ անյաջող ընտանեկան միջավայր, ինչպէս նաեւ որոշ ծնողներու պարագան երբ այս վերջինները իրենց զաւակը կը նկատեն իբրեւ իրենց երկարաձգումը կամ բնական շարունակութիւնը եւ չեն հանդուրժեր ո՛չ տարբերութիւն, ոչ ալ խորհրդանշական հեռաւորութիւն։ Այս կարգի ծնողները լռութեան տեղ չեն ձգած եւ այսպէսով պարտադրած իրենց զաւկին ըսել այն ինչ որ կը խորհի։

Հաւնուելու անզսպելի մարմաջը

Ըստ հոգեբոյժներու, անոնք որոնք միշտ հարկ եղածէն աւելին կ՚ըսեն, Ջըլախոփ նման խանգարումէ մը կը տառապին։ Այս վերջիններուն ենթագիտակցական ձգտումը պարզ է. տպաւորութիւն ստեղծել, ի գին ամէն բանի ուշադրութիւն գրաւել։ Հիսթերիք անձնաւորութեանց նման, դէպի առաջ խուսափումի գործընթացն է որ կը կիրարկուի. «Ես առաւելագոյնը կը յայտնեմ, վստահ ըլլալու համար որ զիս պիտի չհարցաքննէք այն ինչի մասին զոր չեմ փափաքիր ձեզի յայտնել»։ Ցնցիչ բառերը, ծայրայեղ խօսքերը կը ծառայեն պարզապէս իբրեւ պատուար որ աչքերը կը հանգիստանայ իրենց տկարութեանց բացայայտումին եւ պատուար կ՚ըլլայ ուրիշներու անոնց մերձեցումին։

Հոգեբոյժ Ճէյն Թըրնըրի բացատրութեան համաձայն, այս կեցուածքը կը ծառայէ ենթակային ինքնապաշտպանութեան, նաեւ փորձելու ուրիշի հետ յարաբերութեան չափը. «Հիմնական վարկածը հետեւեալ ձեւով կարելի է ամփոփել. եթէ այն անձը որուն առջեւ իմ բուն եսս կը մերկացնեմ՝ կը հանդուրժէ զիս մօտիկ ըլլալ, ներառեալ իմ անձնաւորութեանս ժխտական երեսակները, կը նշանակէ թէ իսկական բարեկամի մը հանդիպած եմ»։

Այս չափահաս անձերը կը վարուին այն անհանդուրժելի տղոց նման որոնք փորձելու համար թէ իրենց ծնողքը զիրենք իրապէս կը սիրե՞ն թէ ոչ, ամէնէն անախորժ արարքներու կը դիմեն։ Եզրակացնելու համար, ըսենք թէ ենթագիտակցութեան մէջ թաքնուած հոգեկան սեղմումը զոր ունին անոնք որոնք միշտ աւելորդ բաներ կ՚ըսեն, կը թարգմանուի հետեւեալ նախադասութեամբ. «Արդեօք ես սիրոյ եւ յարգանքի արժանի՞ եմ»։

ԱՍՏՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ ԳԻՏՈՒԹԻ՞ՒՆ Է

Ի հեճուկս բնութեան, աստղային կրօնի եւ Ցոյներէ ժառանգուած անզիջող բանականութեան միջեւ կնքուած ամուսնութենէն ծագում առած աստղաբաշխութիւնը, դարերէ ի վեր այժմէութիւնը կը պահէ ու անխորտակելի կը մնայ։ Այս երեւոյթը բաւարա՞ր է արդեօք զայն գիտութեան դիրքին հասցնելու։ Ըստ «Ի՞նչ գիտեմ» շարքի նորագոյն օրինակներէն մէկուն հեղինակներուն Գունթ եւ Զարգայի, պատասխանը ժխտական է, եթէ նոյնիսկ աստղաբաշխութեան օգուտը ընդունինք։ Փօլ Գուտէր, եօթանասունական թուականներու բանապաշտներու մխութեան արշաւանքէն քաջալերուած, 1984ին կրակոցներ արձակած էր, աստղաբաշխութիւնը ծիծաղելի նկատելով։ Փոխադարձ պաշտպանողականը եկաւ ազգային գիտահետազօտութեան կեդրոնի տնօրէն Միշել Պրէշէն որ 1989ին լոյս ընծայած մէկ հրատարակութեան մէջ, աստղաբաշխութեան ի նպաստ կողմնորոշուեցաւ, անդրբնական դաւանանքներու վերածնունդին եւ տարածմա՛ հոսանքին հետեւելով։

Սակայն եւ այնպէս համալսարանի տպարանը այս հրատարակութիւնը վաճառքէ հանեց, նոր տարբերակը ուրիշ երկու հեղինակներու վստահելով։ Աստղագէտ Գունթ եւ աստղաբնագէտ Զարգա այս նոր հրատարակութեան մէջ կը ջանան աստղաբաշխութեան գոյատեւման պատճառները պրպտել, հակառակ այդ պատճառներուն գիտական հիմքէ զուրկ ըլլալու հանգամանքին գիտակցումին։

Հեղինակները չեն բաւականանար հանրութեան լայն խաւերու աստղային բնաբանին, նշանին, սերող (ասանտան) ի կամ լուսատու նշանակէտերուն իմաստները։ Ուսումնասիրութիւնը երկարօրէն կը ձգտի մերկացնել աստղաբաշխութիւնը աստղագիտութեան կապող երկդիմի յարաբերութեանց բնոյթը. «Աստղաբաշխութեան եւ աստղագիտութեան միջեւ ամուսնալուծումը իբրեւ մեկնակէտ ունի աստղաբաշխութեան բախտագուշակի դերով մեկնաբանութեան ժամկէտը, ուրիշ խօսքով՝ երկկիմատ երկինքի մը գոյութիւնը որ կը խանգարէ ընդհանուր համակարգը» կ՚ըսեն անոնք։ Հեղինակները կը ջանան ապացուցանել այս վարդապետութեան պատրանքը։ Իբրեւ համոզիչ փաստ առաջ կը մղեն եղանակադարձերու ընթացքին տեղի ունեցող յեղաշրջումի երեւոյթը որ ըստ իրենց կ՚արժեզրկէ, ժամանակակից աստղաբաշխներու գործածած երկնային քարտէսին գիտական հիմքը։ Որովհետեւ երկրագունտին ծիրը աստղերու նկատմամբ անշարժ չէ, քանի որ իր յեղաշրջումի առանցքը ինքն իր շուրջ լման շրջան մը կը բոլորէ 25800 տարին անգամ մը։ Եթէ աստղահոյլի (զոտիաք) 12 նշանները իրենց երբեմնի պատկանած համաստեղութեանց անունները կը ներկայացնեն, այս անուանումը այսօր ի զօրու չէ այլեւս։ Արդիւնք. խոյ նշանը այսուհետեւ «Ձուկ» համաստեղութեան վերածուած է։

Հեղինակները կը բացատրեն զոր օրինակ այն տարբերութիւնները որոնք կը բաժնեն արեւմտեան աստղաբաշխութիւնը հնդկականէն եւ ուրիշ ծագում ունեցողներէն։ Եւ կը հետեւցնեն թէ այդ այլազանութիւնը այս վարդապետութեան ծնունդին եւ ընկալման հիմնական առարկութիւն մը չի ներկայացներ, այսուհանդերձ իրենց գոյակցութիւնը ժամանակի ընթացքին եւ փոխադարձ անգիտութիւնը մէկզմէկու միջեւ, ինչպէս նաեւ անոնց հակասական բնոյթը, այս կարգապահական մարզին գիտական իմաստով ըմբռնումին ներհակ են։

Միւս կողմէ վիճակագրական վերլուծումը, ըստ իրենց չի թոյլատրեր վաւերացնել անցեալի աստղաբաշխութիւնը, այս վերջինը զանազանելով պատահական աստղաբաշխութենէն։

Միշել Պրէշ իր կայքէջին վրայ կը յայտնէ թէ վերոյիշեալ հրատարակութիւնը պարզապէս յարձակողական ձեռնարկ մըն է ի վնաս գիտական աստղաբաշխութեան եւ ոչ համալսարանավայել լրջութիւն ունեցող հանրագիտական գործ։ Մինչդեռ հեղինակները չեն ուրանար աստղաբաշխութեան ընկերային օգտակարութիւնը, նոյնիսկ եթէ այս վերջինը ըստ իրենց հոգեբանական նկարագիր ունի, աւելի զգացական ոլորտի մէջ քան թէ տրամաբանական։

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՖ

ԺԻՐԱՅՐ ԷՆՔՉԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ժիրայր Էնքչեան ալ գնաց յետ հիւանդութեան մը։ Բացառիկ անձ մըն էր, բարեսիրտ եւ ազնիւ, հաւատարիմ հայկական մեր աւանդութիւններուն։ Մեր զարմիկը՝ Ժիրայր զաւակն էր Միքայէլ Էնքչեանի, Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան կառավարութեան անդամ։

Մայիս 28ին, երբ ամէն տարի կը տօնենք մեր առաջին Հանրապետութեան ծնունդը միտքս կու գայ անցեալը։ Միքայէլ Խոփրնեցի էր, իր հօրը մահուան ատեն, մեծ Հայրս՝ Ցակոբ Էֆէնդի Թէրզեան իր խնամակալը եղաւ եւ դեղագործ դարձաւ, ինչպէս մեծ Հայրս, միաժամանակ պայքարելով։ Միքայէլ զէնքի ընկերն էր Պետրոս Սերեմճեանի, որ ձերբակալուեցաւ եւ կախաղան հանուեցաւ Խարբերդ։ Միքայէլ կախաղանէն ազատեցաւ շնորհիւ իր փախուստին Պուլկարիա, ուր շարունակեց իր գործունէութիւնը Հ.Յ.Դաշնակցութեան մէջ։ Երբ Բոլշեւիկները հասան, հեռացաւ երկրէն եւ Պարսկաստան ապաստանեցաւ, ուր դեղարան մը բացաւ։ Իր զաւակները Զուիցերիա եկան, ուր Լօզան եւ Ցիւրիխ իրենց փայլուն ուսումը կատարեցին։

Ժիրայրի մահուան առթիւ, հարկ էր յիշել այդ ղօհարներուդ սերունդը, որոնց շնորհիւ ստեղծուեցաւ ազատ եւ անկախ Հայաստանը։ Մեր մանկութեան միշտ կը լսէինք Պետրոս Սերեմճեանին ձօնուած երգը՝ վէրքերով լի···

Հողը թեթեւ Ժիրայրին եւ բոլոր միւսներուն վրայ։

ՍՈՆԱ ՔԵՖԷՆԷԿԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ "Տուտեան" մշակութային տան սրահը, Մայիս 29ին, տօնուած է առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեանի քահանայական ձեռնադրութեան 50ամեակը եւ ծննդեան 75ամեակը։ Բազմաթիւ Հայեր Պուքրէշ ժամանած էին այս առթիւ զանազան քաղաքներէ, որոնց մէջ նաեւ Ռումանիոյ Հայոց Միութեան ներկայացուցիչները։ Հանդիսութեան բացումը կատարած է Մարգար Եագէճեան, ապա խօսք առած է Հայաստանի դեսպանատան ներկայացուցիչը որ կարդացած է դեսպան Եղիշէ Սարգիսեանի շնորհաւորագիրը։ Ելոյթ ունեցած են բոլոր քաղաքներու ներկայացուցիչները, որոնք շնորհաւորած են առաջնորդը եւ իրենց գնահատանքը յայտնած անոր յիսնամեայ գործունէութեան հանդէպ։ Այս առթիւ, Ռումանիոյ Հայոց Միութիւնը ռումաներէն եւ հայերէն գրքոյկ մը հրատարակած է, պատկերազարդ, նուիրուած Տիրայր Արք.ի կեանքին ու գործունէութեան։

Livres reçus

L'INTRADUISIBLE
Deuil, mémoire, transmission

JANINE ALTOUNIAN

Ed. DUNOD,
Paris 2005

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Այս գեղեցիկ հեռապատկերներով ինքզինքս կը քաջալերէի, որովհետեւ ներկան բնաւ յուսալից չէր։

Լուսնի լոյսով կ՚երթայի անապատին մէջ առանց որոշ ուղղութեան, միշտ դէպի Արեւելք քալելով, որովհետեւ գիտէի թէ այդ կողմը պիտի գտնէի Եփրատը ուրկէ առ այժմ կը հեռանայի։

Ո՛չ բնակութիւն, ո՛չ վրան, ո՛չ մէկ մարդկային հետք կար շուրջս։ Ատեն ատեն ջագալներու ոռնալուն ձայնը կը լսուէր միայն ու երբեմն ալ կատուի խոշորութեամբ եւ աւելի մեծ, մողէզի նմանող անասուններու արագ վազքը կը տեսնէի։

Երկու ժամի չափ քալելէ ետքը արշալոյսը ծագեցաւ, կանանչ թռչուններ, որոնց բոյնը հողին մէջ փորուած ծակեր են, սկսան թռչտիլ։ Քիչ յետոյ արեւն ալ բարձրացաւ հորիզոնէն իրեն հետ բերելով հեղձուցիչ տաքութիւն մը։

Մէկ երկու ժամ քալելէ ետքը հեռուն նշմարեցի խումբ մը ծառեր։ Եփրատի մօտեցած էի, որովհետեւ միայն գետին մօտերը ծառ կը գտնուի։

Ասիկա քաջութիւն եւ յոյս ներշնչեց ինծի։ Կրնար ըլլալ որ անապատին մէջ մոլորէի եւ այն ատեն մահը անխուսափելի էր անօթութենէ ու ծարաւէ։

Գետինը կէս ժամի չափ հանգչեցայ, յետոյ ճամբաս շարունակեցի ծառերուն ուղղութեամբ։

Մէկ երկու ժամէն հասայ անոնց մօտ։ Եփրատը քիչ մը անդին էր։

Քիչ մը հաց ու արմաւ ուտելէ ետքը, ծառի մը տակ պահ մը քնացայ, դեռ կէսօր չէր եղած։

Յետոյ ելայ, գացի Եփրատի եզրը, լուացուեցայ, ծարաւս անցուցի եւ աւազին վրայ նստայ, երեսս գետին դարձուցած։

Հեռուն կ՚երեւային արաբական սեւ վրանները ուղտի ստեւէ շինուած։ Երեք հազար տարի առաջ Երգ Երգոցի հեղինակը կը յիշէ «Կեդարու սեւ վրանները», այդ օրերէն ի վեր ահա՛ փոփոխութիւն չէր կրած վրանաբնակ արաբներու կենցաղը։

Հազիւ թէ քանի մը վայրկեանէ ի վեր նստած էի երբ յանկարծ մօտս շնչառութեան ձայն մը առի, գլուխս դարձուցի եւ աջ ու ձախ կողմս նստած տեսայ երկու արաբ։ Անոնք զինուած էին իրենց սովորական զէնքերով, այսինքն կարճ թուր մը, խոշոր մուրճ մը եւ հաստկեկ պոճ մը, որուն մէկ ծայրը բոլորակ երկաթ մը անցած է։ Սարսափելի զէնք մըն է այս եւ անով գլխին տրուած միակ հարուած մը բաւ է մարդս մեռցնելու համար։

Այս մարդիկը առանց բառ մը արտասանելու, սկսան մաշլախս գրպանը խուզարկել։ Ծխախոտս, սիկառի թուղթերս եւ լուցկի տուփերը առին. ինչպէս նաեւ երկու ղրուշ արծաթ դրամս։ Իսկ թողուցին քիչ մը արմաւը եւ հացը։

Յետոյ, բերանս բանալ տուին տեսնելու համար թէ ոսկեզօծ ակռայ ունի՞մ, մարմինս շօշափեցին ստուգելու համար թէ ծածկաբար տեղ մը դրամ պահա՞ծ եմ եւ իրենց բացասական խուզարկութենէն դժգոհ առին քալեցին, առանց բառ մը արտասանելու եւ ո՛չ իսկ «մնաս բարով» ըսելու։

– Աժան ազատեցայ, մտածեցի։

Գիտէինք որ ոսկեզօծ ակռաները շատ վտանգաւոր են, որովհետեւ արաբները զանոնք միաձոյլ ոսկի կարծելով կը քաշեն կը հանեն Հայերուն բերանէն։ Մեր մէջ մէկ քանի հոգի կային որոնք դեռ Տէր Զօր չեկած՝ իրենց ակռաներուն վրայէն ոսկին քերթել տուած էին։

Բարեբախտաբար որ իմ բերնիս մէջ այդ տեսակ ակռայ չունէի։

Երկու անախորժ հիւրերուն մեկնումէն ետքը ճամբայ ելայ դէպի վրանները։

Ճամբան, Եփրատի եզերը, ծառի մը տակ նստած տեսայ ժանտարմա մը, որուն ձին քիչ մը անդին կապուած էր։

Կամաց մը հեռանալ փորձեցի՝ բայց ոստիկանը զիս նշմարած էր։

– Հօս եկո՛ւր, պոռաց արաբերէն։

Ստիպուեցայ հնազանդիլ։

– Ո՞վ ես դուն, հարցուց երբ մօտեցայ իրեն։

– Հայ գաղթական, պատասխանեցի։

– Ո՞ւր կ՚երթաս։

– Ապու Քէմալ։

– Ի՞նչ գործ ունիս հոն։

– Էֆէնտի, մեզի Տէր Զօրէն ճամբայ հանեցին Ապու Քէմալ ղրկելու համար։ Երբ Միատին հասանք, ես ծանրապէս հիւանդացայ, չկրցայ ճամբաս շարունակել։ Կինս եւ զաւակս միւս գաղթականներուն հետ գացին։ Հիմակ որ աղէկցայ, կ՚երթամ կոր զանոնք գտնելու։

– Բայց Միատին եւ Ապու Քէմալ գետին միւս եզերքը կը գտնուին, դուն ինչո՞ւ այս կողմը անցար։

– Էլ Պուսերա ազգական մը ունիմ, անիկա տեսնելու համար։

– Սուտ կը խօսիս կոր։

– Ճշմարիտ է, պէյ էֆէնտի։

Ժանտարման ծուռ ծուռ երեսս նայեցաւ եւ ըսաւ.

– Ես քեզի հիմա թեւերդ կապած Միատին կը տանէի, բայց ի՛նչ ընեմ որ այս կողմերը գործ ունիմ։

– Եթէ կ՚ուզէք երթանք Միատին, պատասխանեցի, հոն ոստիկանները կը ճանչնան զիս եւ պիտի տեսնէք որ սուտ չեմ խօսիր։

– Սա ձիս քակէ՛ ու տար գետեզերքը ջուր խմցուր, հրամայեց։

– Գլխուս վրայ···

Իր հրամանը կատարեցի։

– Հիմա կրնա՞մ երթալ, հարցուցի։

– Կորսուէ՛, պոռաց։

Եւ ես մեկնեցայ ուրախ ըլլալով որ այսչափ աժան ազատած էի։

Հազիւ թէ Արաբներու վրաններուն մօտեցած էի, գաւազանով զինուած պատանի մը քովս մօտենալով մաշլախս առնել ուզեց։

Դիմադրեցի, սպառնաց եւ ի վերջոյ կռուի բռնուեցանք, որու միջոցին յաջողեցայ գաւազանը ձեռքէն առնել։

Ճամբաս շարունակեցի դէպի վրանները մինչ պատանին ետեւէս կու գար գաւազանը պահանջելով։

(Շար· 88)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Նւէրի.— Տիկին Ս. Գույումճեան 50 Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը խորով կիրակոսեանի մահուան առթիւ Տիկին Մաթեանէ շնորհակալութեամբ ստացած է 70 Եւրօ:

FRANCE-CULTURE
93.5

Le jeudi 7 juillet à 22 heures 30
Reconnaissance à
A R M E N L U B I N
avec la participation de **Krikor Beledian**
(Emission de Mathieu Benezet)

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 73 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ **01 39 83 20 67**
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի սկաուտական 21րդ տարեկան բանակումի "Այցելութեան Օր"՝ Կիրակի, Յուլիս 10ին, Ժամպվիլի բանակավայրէն ներս, ժամը 11էն 19.-

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
խորոված եւ համադամ ուտելիքներ

Կ Է Ս Օ Ր Է Ն Ե Տ Ք
Սկաուտական ապարողութիւններ փանփարի ընկերակցութեամբ խարուկահանդէս

Կիրակի, Յուլիս 10, ժամադրավայրի հասցէ.-
Centre de Formation des Scouts de France
Château de JAMBVILLE
78440 JAMBVILLE

HAMAZKAYIN FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՍ 21 - ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու շաբթըւան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն
- Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու
- Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ
- Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին
- Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր
- Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը
- Կազմակերպելու եզրափակիչ անմոռանալի հանդէս-հաւաքոյթ մը, միասին վերապրելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ:

Մասնակցութեան սակ.-
(առանց ճանապարհածախսի)
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Archalouys Tatéossian»** de la C.B.A.F. organise UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section "Agnouni" d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— **6h15** Maire d'Asnières pour un départ à **6h30 précises;**
— **7h** Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— **7h30** Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne: Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **"D. SERENGULIAN"** d'Issy-les-Moulineaux organise

une balade sur la Seine

en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux
le Dimanche 10 juillet
Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx
Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €. ամէն գիրքի:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակացինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"ի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 7
JEUDI
7 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO: 1.20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.240

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.240

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՑ

ՄԱՀ ՎԻԳԷՆ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

95 տարեկանին մահացած է Աւ. Իսահակեանի միակ զաւակը Վիգէն Իսահակեան: Ծնած է 1910ին Թիֆլիսի մէջ: 1920-26 աշակերտած է Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանին, ապա հետեւած Սորպոնի դասընթացքներուն: Կանուխէն աընչուելով շարժանկարի աշխարհին, Փարիզի մէջ աշխատած է Ռ. Գլէրի ու Մ. Գառնէի հետ: 1935ին Ս. Այզէնշթայնի հրաւէրով գործած է Մոսկուայի շարժանկարի աշխատանոցին մէջ: Հօրը Հայաստան վերադարձէն ետք Վ. Իսահակեան կէս դար (1936-86) որպէս կրկնօրինակումի բեմադիր աշխատած է "Հայֆիլմ"ի մէջ: Բ. Աշխարհամարտին տեսագրած է Մոսկուայի, Լենինգրադի, Ռոստովի պատերազմները:

2000ին լոյս տեսած է իր "Հայրս" յուշագրութիւնը: Մօտ օրէն կը հրատարակուի "Փարիզ, Քոչար, անցած օրեր"ը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունիս 25ին:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Սահմանադրութեան ընդունման տասներորդ տարեդարձին առթիւ Յուլիս 5-ին Նախագահ Ռ. Քոչարեան շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է ժողովուրդին: "Մեր երկրի հիմնական օրէնքը քաղաքացիական համերաշխութեան, օրինականութեան եւ կայունութեան գլխաւոր երաշխիքն է" ըսած է ան, ապա տեղեկացուցած թէ Սահմանադրութեան բարեփոխումի աշխատանքները աւարտական փուլին հասած են: Բարեփոխումներով ստանձնուած են նաեւ միջազգային պարտաւորութիւններ:

Նոյն առթիւ Գարեգին Բ. եւս շնորհաւորած է ժողովուրդը:

Տասնամեակը Սահմանադրական դատարանին մէջ նշուած է մեծ հանդիսաւորութեամբ: Գիտական խորհրդաժողով մը տեղի ունեցած է "Սահմանադրական մշակոյթ. պատմութեան դասերը եւ ժամանակի մարտահրաւէրները" խորագիրով. մասնակցած են ատեանին անդամները, երեսփոխաններ, նախարարներ, քաղաքագէտներ, իրաւաբաններ, պետական գործիչներ, կուսակցութիւններու ղեկավարներ:

ՄԱՄՈՒԼ

"ԱԼ ՀԱՅԱԹ"

(Յունիս 30)

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՐԲ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՂՋԱԿԷԶԸ»

Սուրիացի գրող Ա. Ալրապիու այս խորագիրը կրող էջով մը անդրադարձած է հայեւարաբ բարեկամութեան, իրենց արաբացած հայ դրացիներուն, անմիջական հրջանակին մէջ պահպանուած յիշատակներուն: Անդրադարձած է նաեւ հրէական Ողջակէզը անհաւասարելի, միակ նկատող ձգտումին, յիշած դայն քննադատող "Ողջակէզի ճարտարարուեստը" հատորը: Վերջաւորութեան ըսած է թէ Հայկական Ցեղասպանութեան ուրացումը քաղաքական ու գաղափարական ազդակներէ մղուած է: Այն օրէն երբ Թուրքիա ՕԹԱՆ-ի անդամ է ու բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակէ Իսրայէլի հետ, ԱՄՆ որեւէ ճնշում չեն բանեցներ այդ ուղղութեամբ: Գրութիւնը աւարտած է երկու հարցականով. ինչո՞ւ Թուրք վարչապետը չընդունիր Հայկական Ցեղասպանութիւնը. ինչո՞ւ ժամանակակից Թուրքիան չընդունիր Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ հեգնանքով կը յարձակի Շիրաքի վրայ Կալիֆորնիագրաւ ըրած անոր հակաբրիտանական կատակներուն համար: Գանար-Անշէնէն ալ առանձին յօդուածով մը կ'անդրադառնայ հարցին իր ծանօթ երգիծական ոճով: Շիրաք ինքնապաշտպանութեան համար ըսած է Տիկին Պլէրի, որ պէտք չէ հաւատալ ինչ որ անգլիական մամուլը կը գրէ, բայց հարցը հոն է որ առաջին գրողը ֆրանսական մամուլն էր (Լիպերասիոն, Յուլիս 4): Թայմզի համար, Շիրաքի խօսքերը "դիւանագիտական բարձրագոյն թերացում մըն է", Սըն ամէնէն խիստն է եւ Ֆրանսայի նախագահը կ'որակէ "ցեղապաշտ, ծաղկամիտ, չար եւ ողորմելի" եւ այսպէս, ոչ մէկ թերթ կը խնայէ Ֆրանսայի նախագահը: Տէյլի Թելեկրաֆն ալ ետ չի մնար ծաղրելով Շիրաքի տարիքն ալ զայն "hազ պին" մը նկատելով եւ "յուցամոլ մը որ սխտոր կը հոտի":

ՄԵՏԷՖԻ (Ֆրանսայի Ձեռնարկներու Շարժում, այլ խօսքով՝ գործատիրութիւն) նախագահուհի ընտրուեցաւ ԻՖՈՓի նախագահուհին՝ Լորանս Փարիզօ 271 ձայնով (բացարձակ մեծամասնութիւնը՝ 255) առաջին հրջանին իսկ: Առաջին անգամն է որ կին մը կ'անցնի Ֆրանսայի գործատիրութեան գլուխը: Իր մրցակիցները՝ Իվոն Ժագօպ 150 եւ Հիւկ-Արնօ Մէյէր 85 ձայն ստացան: Այս յաղթանակին առթիւ, Լորանս Փարիզօ չծածկեց իր հպարտութիւնը: 45 տարեկան է եւ պայքարող խառնուածքի տէր կին մըն է, ինչ որ առիթ տուած է Գանար-Անշէնէի (Յուլիս 6) մէկ ծաղրանկարին, ուր կ'ըսուի "Եթէ օր մը ըսէին մեզի թէ Պառոնը պիտի փնտռենք..." (Պառոնը կը վերաբերի նախկին նախագահին՝ Պառոն Էռնէսթ-Անթուան Սէյէրի):

ՏԱՂՍՏԱՆԻ մայրաքաղաքին՝ Մախաչկալայի մէկ ոստիկանատան մօտ ռումբ մը պայթած է Յուլիս 5ին երեք ոստիկան սպաննելով եւ չորրորդ մըն ալ վիրաւորելով: Բիրտ արարքները բազմացած են Չեչէնիոյ սահմանակից այս հանրապետութեան մէջ:

Օ. Ա. ԷՍ.ի փառքին նուիրուած յուշարձանին բացումը գաղտագողի կատարուած է Յուլիս 5ի առաւօտուն Մարինեան (Պուշ-տիւ-Ռոն) մինչ նոյն ատեն նահանգապետը Ք. Ֆրէմոն կը ստորագրէր. արարողութեան հանդիսաւոր բացումը արգիլող հրամանագիրը: Յուշարձանը նուիրուած է "գնդակահարուածներուն եւ մեռած մարտիկներուն որպէսզի ապրի ֆրանսական Ալժերիան": Բողոքի ցոյցեր նախատեսուած են, մէկը Յուլիս 6ին տեղի կ'ունենար տեղւոյն քաղաքապետարանին առջեւ եւ կը պահանջուէր յուշարձանին քանդումը:

ՎԱՌԻ նահանգին մէջ բուռն հրդեհներ ծագեցան Յուլիս 5ին եւ 5000 հոգի տեղահան եղան իրենց բնակումնե*րէն: Ութ հարիւր հեկտար հրոյ ճարակ եղած է Փիւժէ-սիւր-Արժանս եւ Յուլիս 6ին հովն ալ մտահոգութիւն կը պատճառէր:

ԻՐԱՔԻ ալ-Քախտայի ճիւղը, որուն գլուխն է յորդանանցի ալ-Զարքաուի տէր եղաւ Եգիպտոսի դեսպանին առեւանգումին: Ստանձնումը հաղորդուած է կարճ գեկոյցով մը որուն մէջ ոչ մէկ պահանջ կայ ենթադրեալ ազատ արձակման մը համար:

ԿԼԻՆԻԿԼՍ (Սկովտիա) շատ խիստ հսկողութեան տակ առնուած է Յուլիս 5-էն իսկ, ընդունելու համար Ժէ-8ի մեծերը եւ աւելի քան տասը հազար ոստիկան կը պաշտպանեն հինգ աստղանոց այն պանդոկը ուր իջեւանած են պետական եւ կառավարական ղեկավարները: Պանդոկը կտրուած է աշխարհէն և պաշտպանուած երկու մեթր բարձրութեամբ երկաթէ վարագոյրով մը: Բոլոր թռիչքները արգիլուած են: Ութ մեծերու մէջ ամէնէն տկար դիրքը կը պատկանի Շիրաքի եւ օրուան բուն հերոսն է հիւրընկալողը՝ Թ. Պլէր: Մնաց որ Շիրաք կ'ընդդիմանայ նաեւ օրակարգի բազմաթիւ հարցերու, ինչպէս Պուշի տեսակէտներուն: Շիրաք համաձայն չէ Ափրիկէի օգնութեան հարցին մէջ, Պուշ ալ կ'ընդդիմանայ "միջազգային զօրակցութեան զանձումին", որ նոր անունն է Ֆրանսայի առաջարկին՝ միջազգային տուրք մը դնելու օդանաւի տոմսերուն վրայ մնայուն կերպով ապահովելու համար զարգացման հանրային օգնութիւնը: Այս է որ կը բախի ամերիկեան մերժումին. ԱՄՆ կը նախընտրեն անգլիական ընտրութիւնը որ փինանսաւորումը կ'ապահովէ փոխառութեամբ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Ֆ. Տուսթ-Պլազի եռօրեայ այցելութիւն մը կատարեց Ուաշինկթըն, ուր առաջին առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցած է իր պաշտօնակիցին՝ Գ. Ռայսի հետ: Տուսթ-Պլազի դեռ գործնական դիրք մը կը պահէ Իրանի նոր նախագահին հանդէպ, բայց ճշդած է որ "Եւրոպացիները երբեք պիտի չընդունին պարսկական հիւլէական գործունէութիւնը":

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ մերժեց անշուշտ արգելքի այն բանաձեւը զոր ներկայացուցած էր Ընկերվարական կուսակցութիւնը "առարկելու համար Խորհրդարանի իրաւունքներու արհամարհանքին դէմ": Զախը չէր ընդուներ որ Վիլփէնի որոշումը հրամանագրով տնօրինելու, այսինքն առանց անցնելու Խորհրդարանի վիճարկումէն եւ քուէարկութենէն: Նման պարագայի մէջ, կը քուէարկուի միայն ներկայացուած բանաձեւը եւ ան ստացաւ 174 քուէ (577 երեսփոխան կայ): Քուէարկած են միայն ընկերվարականները, համայնավարները եւ կանաչները: Իւ. Տէ. Էֆ.ը չէ մասնակցած քուէարկութեան, բայց դէմ արտայայտուած է կիրարկուած դրութեան:

ԲԵՆԵԴԻԿՏՈՍ ԺԶ. Պապը Քէօլնի մէկ սինակոկը պիտի այցելէ Օգոստոսին, երբ տեղի կ'ունենան Երիտասարդութեան Համաշխարհային Օրերը: Նպատակն է մերձեցում մը ցոյց տալ կաթողիկէներու եւ Հրեաներու միջեւ:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ծնունդներու թիւը սկըսած է աւելնալ շնորհիւ օտարներուն եւ ի մասնաւորի Չինացիներուն: 1992էն ի վեր ծնունդներու նուազումը բաւական զգալի էր եւ հաւասարակշռութիւնը խախտած: Գաղթողները տեղացի Իտալացիներէն երեք անգամ աւելի զաւակ կ'ունենան: 2004ին, մօտ 700 հազար է թիւը այն օտարականներուն որոնց կեցութեան պայմանները օրինականացուած են:

«ԵՐԲ ԱՆՈՆՔ ՄԵԿՆԵՑԱՆ, ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՓԼԱՒ»

Թրքական "Աքթիւէլ" շաբաթաթերթին (Յունիս 29 – Յուլիս 5) մէջ հարցազրոյց մը կատարուած է Թուրքիոյ Հայերուն ընկերային պատմութեան մասնագէտ Օսման Քէօքէրի հետ: Ան ծանօթ անուն մը դարձաւ մեր իրականութեան մէջ յատկապէս Պոլիս կազմակերպած "Սիրելի եղբայրս" խորագրուած բացիկներու ցուցահանդէսով: Վերջերս ալ խմբագրատունս տուած այցը առիթ եղած էր համառօտ զրոյցի մը ("Յառաջ", Յունիս 24):

"Աքթիւէլ"ի զրոյցին նիւթը Թուրքիայէն Հայերու մեկնումով արձանագրուած հիմնական փոփոխութիւնն է ու յետագայ զարգացումին վրայ 1915ին ազդեցութիւնը:

Թուրքիոյ մէջ Հայերը թիրախ առնող քաղաքականութիւնը կը սկսի 1894 – 96 տարիներուն երբ քաղաքացիական իրաւունքներու ընդհանրացումը կ'ըլլայ Ապտիւլհամիտի օրով, ու քիւրտ պէյերը դժգոհ կը մնան Հայերու վայելած հաւասարութենէն: Ապտիւլհամիտ երբ թիկունք կը կանգնի դժգոհներուն, կը սկըսին Հայերու կեղեքումները, կոտորածները, մինչեւ որ արտաքին ազդեցութիւններու ճնշումին տակ Քիւրտերը որոշ չափով կը սանձուին: Այսուհանդերձ, հրջանի հարստութիւնն ու դրամագլուխը տէր փոխել կը սկսին: Յատկապէս Վանի հրջանին մէջ հայապատկան գիւղերու մէկ մասը քրտական կ'ըլլայ: Հայերու մեկնումը կը քաջալերուի եւ արտադրութեան մարզերը կը մնան անձեռնհասներու ձեռքը:

" Հայկական գիւղերուն մէջ մինչ ոռոգման ցանցերով արդիական հողագործութիւն կը կատարուէր, անոնց յաջորդները բերք ունենալու համար անճրեւին սպասող մարդիկ էին" կ'ըսէ Օ. Քէօքէր: Կ'աւելցնէ թէ ԺԹ.-Ի. դարերուն օսմանեան քաղաքացի ոչ մահմեդականները սկսան աշխարհին բացուիլ ու արեւմտեան ձեւով քաղքենի դասակարգ մը գոյացնել: Անոնք բնակչութեան 2%ը կազմելով հանդերձ, ազգային եկամուտէն շատ աւելի բարձր համեմատութեան տէր էին: Այդ պատճառով 1915էն ետք Թուրքիա շատ մը մարզերու մէջ ետ մնաց:

Քէօքէր ապա կը թուէ տնտեսական, մշակութային ու քաղաքաշինութեան մարզերուն մէջ 1915էն առաջ այսօրուան համեմատութեամբ եղած յառաջդիմութիւնը: Հայերու բնակութեան հրջաններուն մէջ արտադրութեան բազմաթիւ ճիւղեր անցած էին գործատնային համակարգի:

Այսուհանդերձ, փլուզումը միայն Հայերու բացակայութեամբ չի բացատրըւիր: Օսմանեան ընկերութիւնը իւրայատուկ կազմութիւն մը ունէր Հայերը, Յոյները, Հրեաները, իսլամները ունէին իրենց մասնագիտութեան ոլորտները: Որեւէ մէկուն պակասը պիտի խանգարէր հաստատուած համակարգը:

"Ինչո՞ւ մեր քաղաքները այսքան տգեղ են, շինարարութիւնը ինչո՞ւ այսքան ձախող է" հարց կու տայ Քէօքէր: Ապա կը պատասխանէ. "Որովհետեւ գեղեցիկը ստեղծողները մեկնած են ու յատկապէս 1950էն ետք անոնց տեղը գրաւած են մարդիկ որոնք օտար էին քաղաքներու ապրելակերպին":

"Գեղեցիկը ստեղծող"ներէն կը յիշէ օսմանեան պալատին ճարտարապետները որոնք մեծ մասով Հայ էին, ինչպէս Սինանը: Կը թուէ հայ ճարտարապետներու ձեռակերտ մզկիթներէն, պալատներէն ոմանք:

Եզրակացնելով կ'ըսէ. "Կորսուածները փոխարինելու համար արեւմտեան արժէքները կը պարտադրուին: Լաչակի ներկայի վէճերը, ժողովրդավարութեան հարցերը... բոլորը կը կրեն 1915ի ազդեցութիւնը":

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ՝ ՄԵԾԱՅԱՐԳ ՊՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻՆ

Հ.Հ. ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԳԻՒՏԻ 1600ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

Այս գրութիւնը 25 Ապրիլ 2005 թուականով ուղարկուած էր Պր. Մարգարեանին: Սակայն, երկու ամիսէ ի վեր պատասխան ստացած չըլլալով եւ նկատի առնելով նամակին կորսուելու հաւանականութիւնը, ներկայիս խղճի պարտք կը նկատենք զայն հրապարակել:

Մեծայարգ Պարոն Մարգարեան,

Գրերու Գիւտի 1600ամեակը համազգային շուքով տօնելու և գիտարար Մաշտոցի հանճարը Իւնեսքոյի բեմէն ալ աշխարհին ծանօթացնելու նախաձեռնութիւնը պատիւ կը բերէ ամբողջ Հայ ազգին: Քրիստոնէութեան որպէս պետական կրօնք ընդունման 1700ամեակի տօնակատարութիւններէն յետոյ հայութիւնը անգամ մը եւս աշխարհին կը ներկայանայ որպէս ամենահին մշակոյթ ունեցող ժողովուրդներէն մէկը, որ իր ազգայնացուցած կրօնէն բացի, նաեւ իր ազգային գիրն ու գրականութիւնն է ստեղծած եւ մշակութային անկախութեամբ փոխարինած է քաղաքական անկախութեան կորուստը, ամբողջ 15 դարեր:

Սակայն Հայ ժողովուրդի քաղաքական, մշակութային, ընկերային եւ հոգեւոր կեանքին մէջ ճակատագրական դեր խաղացած այս մեծ իրողութեան 1600ամեակի տօնակատարութիւնը մեծ պատասխանատուութեամբ պէտք է տօնել եւ որեւէ հանգամանք ստուեր պէտք չէ ածէ այս հանդիսութիւններու իմաստին վրայ: Առ այդ, Ձեր ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ պարագան:

Մեսրոպեան Գիւտը կը ներառնէ նաեւ Ս. Մեսրոպի ստեղծած եւ 15 դարէ ի վեր օգտագործուած ուղղագրական հիմնական կանոնները, ընդլայն վանկագրութեան, ձայնաւորներու, երկբարբառներու եւ եռաբարբառներու մասին կանոնները, որոնց շնորհիւ է որ կարելի եղած է օգտագործել իր ստեղծած այբուբենը: Ոեւէ ժողովուրդի համար ամենամեծ հպարտութեան առիթ է ոչ միայն սեփական գիր ունենալը, այլ մանաւանդ 15 դարէ ի վեր անընդմէջ կերպով օգտագործուած ուղղագրութիւն ունենալը: Սակայն Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը 1922ի Դեկրետով «ԱՐԳԻԼԵԱԼ» վիճակի մէջ կը գտնուի Հայաստանի մէջ, մինչեւ այսօր:

Արդ, ինչպէ՞ս կարելի է՝

1) *Մեսրոպի ստեղծած* այբուբենը եւ ուղղագրութիւնը անջատել իրարմէ եւ միայն այբուբենի ստեղծման 1600*ամեա*կը տօնել, երբ Հայաստանի տարածքին 1922էն ի վեր «ԱՐԳԻԼԵԱԼ» կը մնայ իր ստեղծած ուղղագրութիւնը: *Ուղղագրութեան մասին չխօսիլ, ծածկել իրականութիւնը, մինչդեռ փառաբանել այբուբենի ստեղծման 1600ամեակը: Այսինքն, Գիւտին կէսը միայն ընդունիլ ու փառաբանել, մինչ միւս կէսը արգիլեալ կը մնայ:*

2) Արգիլեալ կը մնայ նաեւ «Մեսրոպեան» բառը *եւ մարդիկ, շրջանցելու համար այս թապու բառը, գրքերու եւ յօդուածներու մէջ ներկայիս կ'օգտագործեն* «հին», «գրաբարի», «արեւմտահայերէնի», «աւանդական» *ուղղագրութիւն բացատրութիւններէն մէկն ու մէկը:*

3) Արգիլուած է նոյնիսկ Մեսրոպի ըստեղծած տառերը կոչել իրենց անուններով, ի՛ր անուանածին նման, զինք զրկելով այդպիսով հայրական իրաւունքէ, *այսինքն՝ այբ, բէն, գիմ, դա, եչ, զա, է, ըթ, թօ, ժէ, ինի, լիւն, խէ, ծա, կէն, եւլն.: Այլ անոնք 1922էն ի վեր կը կոչուին՝ ա, բը, գը, դը, ե, զը, ը, թը, ժը, ի, լը, խը ծը... եւլն.:*

Ինչպէ՞ս կարելի է այսքան «արգելք»ներ»ու ենթարկուած Մեսրոպեան Գիւտի 1600ամեակը տօնել ճակատաբաց եւ մանաւանդ՝ միջազգային շուքով: Իր հայրենիքին մէջ իսկ արժեզրկուած, շնորհազրկուած գիւտի մը *փառաբանանքը ընելը անհանդուրժ կացութեան մը չի՞ մատներ Ձեր Նախագահութեան տակ գտնուող 1600ամեակի Յանձնաժողովը եւ ՀՀ իշխանութիւնները, մանաւանդ որ կ'ուզուի Իւնեսքոյի նման միջազգային կազմակերպութեան մը միջոցաւ միջազգային շուքով տօնել զայն:*

Այս անիրաւ կացութենէն դուրս գալու եւ արժանապատիւ կերպով տօնելու համար 1600ամեակը, կ'առաջարկենք՝

Ա. Յիշեցնել բոլորին, պաշտօնական յայտարարութեամբ եւ մամուլի միջոցաւ, որ Մեսրոպեան ուղղագրութեան Հայաստանի մէջ օգտագործումը արգիլող 1922ի Դեկրետը 12 տարիէ ի վեր փոխարինուած է 1993ին ընդունուած ՀՀ Սահմանադրութեան «ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՍԻՆ ՕՐԷՆՔ»ով, որ կը պատգամէ «Երկու ուղղագրութիւններու միասնականացումը»: Յիշեցնել բոլորին, որ Պետութեան կամքը միասնականացումն է եւ ոչ թէ Մեսրոպեան ուղղագրութեան արգիլեալ վիճակին յաւերժացումը:

Այս պարզ յիշեցումը կ'օգնէ որ «Մեսրոպեան» բառի կամ արտայայտութեան վերաբերող Թապուն *մէջտեղէն վերնայ, որպէսզի մարդիկ կարողանան անվախօրէն օգտագործել «Մեսրոպեան» բառը եւ կարողանան համակողմանիօրէն արտայայտուիլ Մեսրոպեան Գիւտի մասին՝ զեկուցումներով, յօդուածներով, մամուլով: Այս յիշեցումով, մտքերու մէջ տեղ կը գրաւէ միասնականացման գաղափարը, որ Մեսրոպի նպատակն էր եւ ներկայիս ալ Պետութեան կամքն է, որ պիտի իրականանայ յետագային: Այս յիշեցումով կ'ազատագրուին «Մեսրոպեան Գիւտ» կամ «Մեսրոպեան ուղղագրութիւն» արտայայտութիւնները: Եւ այս ազատագրումը կը դառնայ այս համազգային հիմնահարցի լուծման առաջին փուլը:* Այս յիշեցումով, ներկայիս գործող ուղղագրութիւնը չի դադրիր օգտագործուելէ, այլ կը շարունակուի, սակայն Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը մարդոց մտքերուն մէջ կը դադրի արգիլեալ ըլլալէ եւ կը գրաւէ Յոբելեարի վայել իր դիրքը: Սփիւռքահայութեան մէջ ալ չեն յառաջանար թամբասանքներ՝ կացութեան անիրաւութեան վերաբերեալ:

Այսպիսի յիշեցում մը կ'արտօնէ ճակատաբաց ու արժանավայել կերպով տօնել եւ փառաբանել Գրերու Գիւտի 1600ամեակը՝ իր ամբողջական արժէքով, *Այբուբենի մասին, նաեւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան եւ անով յառաջացած 15 դարու անգնահատելի գրականութեան վերաբերեալ համակողմանի ուսումնասիրութիւններով եւ ազատ արտայայտութիւններով:*

Խորին յարգանօք եւ յաջողութեան մաղթանքներով:

Ի դիմաց՝
«Մաշտոց», Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեան Վարչական Խորհուրդի

ԴՈԿՏ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Հիմնադիր եւ Նախագահ

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ ԻԹԹԻՀԱՏԻ, Մ. ՔԵՄԱԼԻ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ պաշտօնական թեզերուն ամէն օր աւելի չեշտուող թափին քով, հանրային կարծիքին մէջ իրենց տեղը կը պահեն "այլախոհ"ները: Այս վերջինները –լրագրող, պատմաբան, գրող, եւլն.– անոնք են որոնք նշմարած, հաւատացած են թէ պաշտօնական բերաններէ ըսուածը շատ կապ չունի իրականութեան հետ, ունին այդ իրականութիւնը լոյսին բերելու ձգտումը եւ այդ մասին հրապարակաւ արտայայտուելու համարձակութիւնը: Գլխաւորաբար մամուլն է որ իր ազատախոհ չերտով գետին կը տրամադրէ այդ մարդոց տեսակէտներուն:

Այդ մարդին անուններէն է "Ռատիքալ" օրաթերթը որ վերջին շրջանին Նէշէ Տիւզէլի կատարած հարցազրոյցներով այժմէութեան մէջ տեղ կը յատկացնէ զանազան նիւթերու առընչութեամբ պաշտօնականէն տարբերող համոզումներու, գաղափարներու: Աւելորդ է ըսել որ անոնցմէ անպակաս է հայկական նիւթը:

Թերթին Յունիս 27ի թիւին մէջ հրատարակուած զրոյցը կատարուած է դասախօս, պատմաբան Այքութ Քանսուի հետ: Ան բարձրագոյն ուսումը առած է ԱՄՆ-ու մէջ ուր նաեւ դասախօսած է. հեղինակ է Թրքական պատմութեան նիւթով բազմաթիւ յօդուածներու, հատորներու: Զրոյցով ան կը ծանրանայ պատմութեան շարադրանքին մէջ սուտին, գաղտնի պահուածին անխուսափելի յայտնութեան վրայ:

Առաջին մատնանշումը այն է որ 1908–18 իթթիհատական շրջանը արդէն օսմանեան պատմութեան անյարիր փակագիծ էր: 1908 թուականը որ Թրքական պաշտօնական պատմութեան մէջ Բ. Սահմանադրութեան յայտարարութիւնը կը նշէ, նոր դարաշրջան մը բացած է. սակայն այդ պատմութիւնը լուռ կը մնայ այդ դարաշրջանին յատկանիշներուն մասին. չի խօսիր սահմանադրական կարգերու հաստատումին, տնտեսական եւ ընկերային քաղաքականութիւններուն ազատականացումին մասին: Իր կարծիքով Հանրապետութեան հիմնումը (1923) իրականութեան մէջ այդ ազատութիւններէն յետքայլ մըն է:

Իթթիհատականները կը նկատէ քէմալականներուն հակադիր ուժ. կ'ըսէ թէ անոնք ղեկավարութեան աշխարհականացումին, արեւմտականացումին, տնտեսութեան դրամատիրականացումին, ազատականացումին կողմնակից էին: Իրենց Ելմտական Նախարարը Ճավիթ պէյ առաջինն ու միակն էր որ բանակին պիւտճէն շատ մեծ նկատած ու զեղչած էր: Սակայն այս իրողութիւնները միշտ քօղարկուած ըլլալով, 1923ին յաջորդող սերունդները սորվեցան ու կրկնեցին թէ օսմանեան իշխանութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ 1923, յետոյ հռչակուեցաւ Հանրապետութիւնը: Ատով՝ հիմնաւորուեցաւ տեսակէտը թէ Թուրքիոյ ժողովրդավարացումին, արդիականացումին հեղինակը քէմալականներն են: Մինչդեռ Քանսու 1908 – 1922 շրջանը "սահմանադրական միապետութիւն" կը կոչէ:

Ինչ կը վերաբերի գաղտնի պահուածներուն, –Ա. Աշխարհամարտը, Սարըքամիշի զոհերը, հայկական կոտորածները– ատոնց առընչութեամբ բուն հարցը իթթիհատականներուն սխալները քօղարկելէ աւելի պետութեան ակարութիւններուն քօղարկումն է: Քէմալականները բանակի ու վարչարարութեան մարդիկ էին. ատիկա զիրենք կը մղէր պետութեան տէր կանգնելու: Չէին կրնար օրինակ՝ քննադատել, դատապարտել հայկական կոտորածները, քանի որ անոնց մասնակիցներ կային իրենց շարքերուն մէջ: 1923էն ետքի շրջանին յարգուած քաղաքական դէմքերէն Ներքին գործերու նախարար Շ. Գայա գլխաւորած էր Գաղթականներու ընդհանուր տնօրէնութիւնը որ պատասխանատու էր հայկական կոտորածներուն:

Իթթիհատականները կերպով մը մեծ կալուածատէրերու, առեւտրականներու, այլ խօսքով՝ առեւտուրի դրամագլուխին ներկայացուցիչներն էին: Մինչդեռ քէմալականները յենած էին զէնքին ու պետական հեղինակութեան: Իրենց միջեւ կ'ընթանար իշխանութեան պայքարը որ պայքարն էր զէնքին ու դրամին:

Զրուցավար Ն. Տիւզէլ հարց կու տայ թէ հայկական կոտորածները իթթիհատականներուն յաջող ղեկավարութեան մէկ ցուցանի՞շն էին: Ի՞նչ էր յատկապէս "Թէշքիլաթը Մահսուսա"ն որ ծանօթ էր որպէս իթթիհատականներու յատուկ կազմակերպութիւնը: Պատմաբան Քանսու շատ վստահ չէ թէ այդ կազմակերպութիւնը հայկական կոտորածներուն նպատակով հիմնուած է յատկապէս: Սակայն կասկած չունի որ հայկական կոտորածներուն քաղաքական որոշումը իթթիհատականներուն կը պատկանի: Անոնք իշխանութեան գլուխ գտնուած իրենց շրջանին անպաշտպանելի կիրարկութիւններ ունեցան: Հայերու տարագրութիւնը անոնցմէ այն մէկկն է որ ոչ մէկ ձեւով կրնայ պաշտպանուիլ:

Քանսու Հայերու կեցուածքին նիւթին մէջ ալ կը տարբերի պաշտօնական բերաններէ որոնք կը կրկնեն Ռուսերու հետ գործակցութեան, դաւաճանութեան թեզը: Կ'ըսէ. – "1914ին պատերազմ էր Ռուսերու դէմ ու երկրին մէջ կար թըշնամի փոքրամասնութիւն մը որ թշնամիին պահպանութիւնը կը վայելէր: Իրականութեան մէջ Հայերը ջանացին անկողմնակալ ըլլալ, սակայն իթթիհատականները անոնց չվստահեցան: 1915ին երկու ճակատի վրայ պատերազմ կար: Երբ անգլիական բանակին Տարտանէլի ցամաքահանումին Պոլսոյ անկումին հեռանկարը նշմարուեցաւ, իթթիհատականները իրենց մորթը փրկելու խուճապով ուզեցին Հայկական Հարցը ցեղային խտրականութեան վրայ հիմնուած ամբողջական մօտեցումով մը անմիջապէս լուծել: Հայերը հաւաքեցին միմիայն որովհետեւ Հայ էին":

Իթթիհատականներու սխալներուն ամէնէն աւելի խղճահարութիւն պատճառողը հայկական կոտորածը կը նկատուի: Այդ նիւթով հաշուեյարդար չէ կատարուած. ատոր արգելք եղած է 1923ին հիմնուած իշխանութիւնը որ խորհրդարանի գերակշռութիւնը, մամուլի ազատութիւնը չէր յարգեր: Քէմալականները զանազան ձեւերով իթթիհատականներուն հաշիւը փակեցին: Յետոյ միակուսակցական վարչաձեւը շարունակուեցաւ մինչեւ 1946: Այդ վարչաձեւին պատճառով է որ մինչեւ այսօր Թուրքիոյ մէջ ոչ պատմութեան շարադրանքը, ոչ ալ քաղաքական եւ տնտեսական կառոյցը սրբագրել կարելի կ'ըլլայ:

Քանսու մինչեւ իսկ Աթաթիւրքի բարեշրջումները կը բացատրէ իթթիհատական ընդդիմութիւնը լռեցնելու, զանոնք անզօրացնելու նպատակով: Կը շեշտէ թէ քէմալականութիւնը արեւմտեան դրամատիրութեան տնտեսական, ընկերային հաւակարգին, քաղաքական մրցակցութեան հանդէպ հակազդող շատ պահպանողական հոսանք մըն էր:

Պատրաստեց՝
Ա. Թ.

ԴՈՂԱՆՋԷ ԴՈՂԱՆՋ

ՊՈԼՍՈՅ Ներսէսեան-Գալփայեան-Ճեմարանի սանուց միութեան սրահին մէջ, Յունիս 23ին տեղի ունեցած է Ս. Խաչ Դպրեվանքի շրջանաւարտներու հանդէսը, որու ընթացքին յանձնուած է իրենց վկայականները: Յանուն աւարտական դասարանին, հայերէն եւ թրքերէն ուղերձներ արտասանած են Գայեանէ Տինչէօզ եւ Ռոյ Գալփաքճիօղլու: Ելոյթներ ունեցած են խնամակալութեան ատենապետ Տօքթ. Թադէոս Անան, խնամակալներէն՝ Պարոյր Քէպապճը, Սանուց միութեան ատենապետը, որոնք բոլորն ալ մաղթած են որ աշակերտները չմոռնան իրենց վարժարանը եւ պատուաբեր անդամներ ըլլան համայնքին համար: Հայկ Նշան, իր ելոյթին մէջ յիշած է Ս. Խաչ Դպրեվանքի հիմնադիր՝ Գարեգին Պատրիարք Խաչատուրեանի իմաստալից սա տողերը.– "Երբ ինչէք ասպարէզ, մի ըլլաք երբեք համբաւատենչ այլ ջանացէք յառաջանալ իրաւ համբաւի այն շուքով որ անբաժանօրէն պիտի երկարի ձեր ետեւէն, ձեր գործերով: Եղէք մաքի, հոգիի այնպիսի մշակներ, որ չունենաք պատճառներ ամօթահար ըլլալու":

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Երեւան, Մարշալ Բաղրամեան պող. 24գ, հեռ. 589–431, 667–830

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ողջունելի է, որ Հայոց Գրերի Գիւտի 1600ամեակը նշելու նպատակով ՀՀ վարչապետի գլխաւորութեամբ հիմնուել է յոբելեանական յանձնաժողով:

Ցաւօք յանձնաժողովի մէջ Մեսրոպեան ուղղագրութեան ոչ մէկ Հայաստանցի հետեւորդ չի ընդգրկուել...

Յայտնի է, որ Ս. Մեսրոպը Հայոց գրերը արարելուց յետոյ մշակեց նաեւ Հայոց ուղղագրութիւնը. այն անփոփոխ փոփոխութիւններով մեզ ծառայեց մինչեւ 1922թ. Բոլշեւիկների պարտադրած նոր ուղղագրութիւնը, որի հիմնական նպատակը Հայոց աստուածատուր գրերի վերացումն էր...

Փաստօրէն Հայաստանում այսօր Ս. Մեսրոպի ստեղծած այբուբենը եւ դրա ուղղագրութիւնը շարունակում են, արհեստականօրէն անջատուած մնալ, այսինքն՝ շարունակւում է նշուել ու փառաբանուել գրերի գիւտը, բայց չի յիշատակւում այդ գրերի 1600ամեայ ուղղագրական կանոնները, որոնց շնորհիւ է որ օգտագործուել ու յարատեւել է Մեսրոպեան այբուբենը:

Հայաստանում չեն ուսուցանւում նաեւ Ս. Մեսրոպի հեղինակած 1600ամեայ տառանունները՝ այբ, բէն, գիմ, դա, եչ, զա եւայլն, ինչը անհանդուրժելի ամօթանք է:

Յոբելեանական յանձնաժողովին յորդորում ենք սոյն իրողութիւնները նկատի առնելով ՀՀ իշխանութիւններին առաջարկել.

ա. Սփիւռքի եւ Հայրենիքի մասնագէտներից կազմուած յատուկ յանձնախմբով միասնականացնել Հայոց ուղղագրութիւնը, այսինքն՝ Հայաստանի նոր խմբագրելի սահմանադրութեան մէջ ամրագրել Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնելու օրէնքը:

բ. Հայաստանի բարձրագոյն բոլոր ուսումնական հաստատութիւններում պատրաստել դասական հայերէնի՝ գրաբարի մասնագէտներ:

գ. Գրաբարը դասաւանդել հանրապետութեան բոլոր միջնակարգ ու բարձրագոյն դպրոցներում:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ
ՈՒԽՏԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Յուլիս, 1 2005 թ.

ԺՈՐԺ ՍԱՐԵԱՆ-Ի ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ, Յուլիս 1ի առաւօտուն, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր տաճարը ծայրէ ծայր լեցուած էր Ժորժ Սարեանի յուղարկաւորութեան առթիւ: Հոծ բազմութեան ներկայութիւնը կը վկայէր թէ մեր ողբացեալ պաշտօնակիցը կը վայելէր համակրութեան, յարգանքի ջերմ զգացումներ գաղութի մը մէջ, որ օրէ օր կը կորսնցնէ իր երբեմնի հիմնադիրները: Անձեր, որոնք իրենց ծառայութեան ոգիով, նուիրումով իրենց կարելին ըրած են հայկական դիմագիծի մը պահպանման համար: Ներկաներու մէջ էր Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեան, հայկական կազմակերպութեանց, միութեանց, մամուլի, յարանուանութեանց ներկայացուցիչներ եւ անանուն բազմութիւն մը:

Արարողութիւնը կատարուեցաւ Կաթ. Պատուիրակ Գիտ Արք. Նաղգաշեանի նախագահութեամբ, որու կողքին էին Հայ կաթողիկէ առաջնորդը՝ Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան եւ քահանայից լրիւ դասը:

Աւարտին, Գիտ Արք. քանի մը կարճ խօսքով ոգեկոչեց Ժ. Սարեանը, անոր հայրենասիրութիւնը, որ կը նշանակէ հաւատք եւ հաւատարմութիւն: Յանուն ընտանիքին, Ժ. Սարեանի ուղին յիշեց Հայրը, ջատագովելով քաջ նկարագրի տէր անձը, ջերմ, լաւատես, համոզումի մարդ մը: Մէկը որ ոչ փառք փնտռած է, ոչ դափնի եւ հաւատացած իր ժողովուրդին համար լաւագոյն ապագայի մը: Ուզած է փոխանցել եւ յաջողիլ այդ փոխանցումը կը նշանակէ խոյս տալ մահէն:

Յաջորդաբար խօսք առին Ժ. Տէտէեան, հայերէն եւ ֆրանսերէն, յանուն Աշխարհի, որ ջատագովեց բացառիկ կորովի տէր անձը, որ հեռու մնաց պատեհապաշտութենէն. ապա՝ Արա Թորանեան, որ Հայկական կազմակերպութեանց խորհուրդին խօսքը բերաւ, յիշելով անոր գործունէութիւնը Ապրիլ 24ի կոմիտէէն սկսեալ, տարած աշխատանքը Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման համար, Կոմիտասի արձանին կերտումին: Շեշտեց թէ Ժ. Սարեան իր հետքը ձգեց եւ այսօր էջ մըն է որ կը դառնայ: Յանուն ԺԱՖ-ի, որու հիմնադիրը եղած է ողբացեալը եւ ԻՒՔՖԱՖ-ի, Պրն. Է. Եանըքեան անդրադարձաւ Սարեանի կենսագրութեան եւ իր տարած աշխատանքին երկու կազմակերպութիւններուն մէջ, անսակարկ ոգիով:

Արարողութեան եւ դամբանականներու աւարտին, Ժ. Սարեանի մարմինը փոխադրուեցաւ Նոժան-սիւր-Մառնի գերեզմանատունը:

Ա. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ ("Յառաջ") .–

Յունիս 18ին, Հայ Մշակոյթի Տան Տարօն եւ Վասպուրական սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ տարեդարձի հացկերոյթը:

Աւանդական դարձած բայց ոչ հինցած ձեռնարկ մըն է: Կը համախմբէ Մշակոյթի Տան վարչութեան շուրջ համակիրներ, բարեկամներ, մշակութասէր հասարակութիւն մը, որ տարուան ընթացքին, եւ չատերուն համար տարիներու երկայնքին, իրենց մասնակցութեամբ զօրավիգ կը կանգնին այս յարկէն ներս կազմակերպուած զանազան նախաձեռնութիւններուն: Իրենց ներկայութիւնն է որ այս կառոյցին կու տայ կեանք, իմաստ եւ առաքելութիւն:

Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նախագահը չեշտեց այս կէտերը եւ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր սեղանակիցներուն, բոլոր մասնակցող միութիւններուն ու կազմակերպութիւններուն, իրենց հաւատարմութեան համար: Գիրերու գիւտի 1600ամեակի տարուան մէջ, պէտք չէ մոռնալ, ըսաւ ան, որ մեսրոպեան տառերը գոյապայքարի մէկմէկ վահաններ, զէնքեր են, որոնք կը պաշտպանեն մեր ինքնութիւնը մաշեցնող ժամանակին, անտարբերութեան եւ մեր հրաժարումին դէմ, մարտնչելով հոսանքին ի վեր:

Երեկոն ընթացաւ ջերմ և մտերմիկ մըթնոլորտի մը մէջ: Երաժշտութիւն Առանց Սահմանի նուագախումբը իր երգիչ՝ Մանուէլով միշտ բարձր պահեց տրամադրութիւնները: Ներկաները, մանաւանդ երիտասարդները, ազատ ընթացք տուին իրենց խանդավառութեան, յատկապէս հայկական պարերով: Հայ Մշակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի միացեալ Անի պարախումբը, զոր կը ղեկավարէ Լիլիթ Քնազեան, գնահատելի ելոյթ մը ունեցաւ ներկայացնելով աղջկանց երկու պարեր:

Մէջ ընդ մէջ եղան բաժակաճառեր, ելոյթներ. Լեւոն Զօլաքեան (Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամ), Բժ. Աւետիս Մաթիքեան (Ա.Ա.Ա.Ֆ.) Յակոբիկ Խաչատուրեան (Փրովանս – Արմէնի), Զարեհ Մինասեան (Հ.Յ.Դ.), Փրոֆ. Ռոպէր Տէր Մերկերեան, Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան եւ հուսկ Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան՝ Հայր. Պատ. Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի համար:

Ներկաներու ինքնաբուխ նուէրներով գոյացաւ տասներկու հազար հինգ հարիւր Եւրօ: Նուիրատուներու ցանկը կու տանք առանձին:

Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը յատուկ շնորհակալութեան խօսք ըրաւ Սէն Ժերոմի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի "Ջաւօ Շանթ" մասնաճիւղին եւ Տիկնանց Յանձնախումբին, հացկերոյթին պատրաստութեան իրենց բերած սիրայօժար աշխատանքին եւ նեցուկին համար:

2006ը Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան 30ամեակն է: Այս առթիւ վարչութիւնը կը պատրաստէ յատուկ յայտագիր, զուգընթաց Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի տարուան հետ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Երիտասարդական Կեդրոնի Համազգայինի սրահին մէջ, Յունիս 11ին տեղի ունեցած է Մարիամ Մաթոսեանի երգահանդէսը, ընկերակցութեամբ երաժիշտ Լեւոն Իշխանեանի եւ իր նուագախումբին, նուիրուած Հ.Օ.Մ.-ի ամէնօրեայ վարժարանի 25ամեակին: Օրուան հանդիսավարը եղած է Սիւզի Նաճարեան, որ իր բազման եւ բարի գալուստի խօսքերէն ետք ներկայացուցած է Վանքուվըրէն հրաւիրուած հայ ժողովրդական երգի նորայայտ մեկնաբանը՝ Մարիամ Մաթոսեանը: Ան ծնած է Վանքուվըր եւ հայերէն սորված է ընտանիքին մէջ, յաճախած է նաեւ հայկական շաբաթօրեայ վարժարան, ապա հետեւած է Վենետիկի ամառնային հայագիտական դասընթացքին: Համալսարանէն վկայուած է որպէս մանկավարժ-ուսուցչուհի: Երկու անգամ եղած է Հայաստան եւ անգլերէն լեզուի եւ մանկավարժական իր փորձառութիւնը ի սպաս դրած է կարօտեալ հայ փոքրիկներու ուսման գործին: Յայտագրի գործադրութեան ընթացքին Լեւոն Իշխանեան եւ իր նուագախումբը նուագած են Իշխանեանի յօրինումները: Մարիամ Մաթոսեան երգած է հայ ժողովրդական երգերու փունջ մը:

ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Վերջապէս առաջին հանդիպած վրանս մտայ եւ գաւազանը նետեցի պատանիին որ հայհոյանքներ ու սպառնալիքներ տեղալով իմ հասցէիս, հեռացաւ:

Վրանին տէրը, պատկառելի մօրուքով ծերունի մը, սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ:

Հարցուց թէ ո՛ւրկից կու գայի եւ ո՛ւր կ'երթայի:

Կցկտուր արաբերէնով մը կրկնեցի իրեն ինչ որ ըսած էի ժանտարմային:

Հետզհետէ քովի վրաններէն շուրջս հաւաքուեցան կիներ եւ էրիկմարդիկ որոնք՝ հետաքրքիր՝ զիս կը դիտէին: Պէտք է գիտնալ որ վրանաբնակ Արաբներու մէջ նամէհրամը շատ թոյլ է կամ աւելի ճիշդը բնաւ գոյութիւն չունի:

Վրանին սիրոզը լսի որ անօթի էի: Հըրամայեց կիներուն որ ուտելիք բերեն: Հաց, պուլկուր եւ այրան հրամցուցին եւ ես ախորժակով կերայ:

Հարցուցի թէ ե՞րբ ուրիշ վրաններու պիտի հանդիպէի:

– Երեք ժամ անդին, պատասխանեցին:

Երբ ճամբայ ելայ երկու հոգի, որոնք հրջակայ վրաններէն եկած էին, հետեւեցան ինծի:

– Ինչո՞ւ միասին կու գաք, հարցուցի:

– Ճամբան ցոյց տալու համար, պատասխանեց մին:

– Շնորհակալ եմ, պէտք չի կայ:

– Ո՛չ, կրնայ ըլլալ որ մոլորիս:

Նորէն պնդեցի որ պէտք չկայ ինծի ընկերակցելու, բայց ի զո՛ւր, մարդիկը օձիքս թոյլ չտուին:

Այս բարեացակամութիւնէն դժգոհ՝ ճամբաս շարունակեցի այդ երկու արաբներուն ընկերակցութեամբ: Քիչ մը ետքը եկաւ մեզի միացաւ նաեւ այն պատանին որուն հետ խնդիր ունեցած էի: Այս պարագան կասկածներս աւելի շատցուց:

Հազիւ կէս ժամ քալած էինք երբ Արաբները կանգ առին ու զիս ալ կեցուցին:

– Հանէ՛ մաշլախդ, հրամայեց իրենցմէ ամէնէն տարեցը, որ երեսուն տարեկանի մօտ մօրուօք, աւազակի դէմքով հուժկու մարդ մըն էր:

Փորձեցի աղաչանքով օձիքս ազատել, անկարելի եղաւ:

– Շո՛ւտ մաշլախդ տուր, եթէ ո՛չ հիմա գլուխդ կը ջախջախեմ, գոչեց եւ մէջքէն հանեց խոշոր մուրճը:

Անմիջապէս հնազանդեցայ:

Յետոյ մէկիկ մէկիկ հանել տուին միւս զգեստներս ալ, որոնք ինչպէս ըսի, պատառոտուն քուրջերու վերածած էի: Առին նաեւ գլխանոցս եւ կօշիկս ու այսպէս մօրէ մերկ ըրին զիս:

Ապա ծաղրական շեշտով մը.

– Մասս սէլամի (երթաս բարով) ըսին ու ետ դարձան:

Այսպէս, Ադամական վիճակի մէջ, պահ մը գետինը նստայ խորհելով թէ՝ ի՞նչ պէտք էր ընէի: Անշուշտ հազար անգամ զղջացած էի այս յիմարական ձեռնարկութենէս, սակայն չէի ուզեր ետ դառնալ այս վիճակով. մանաւանդ կը վախնայի որ էլ Պուսերայի ոստիկանները զիս կը բռնեն ու կը բանտարկեն ու հաւանաբար չարաչար կը ծեծեն ալ:

Որոշեցի ճամբաս շարունակել դէպի առաջ. բայց այս մօրէմերկ վիճակիս մէջ ինչպէ՞ս պիտի կրնայի վրանները երթալ հիւրընկալութիւն խնդրելու:

Բաւական քալելէ ետքը հանդիպեցայ ծերուկ հովիւի մը որ իր ոչխարներուն քով, դաշտին մէջ նստած կը ծխէր:

Մօտեցայ իրեն: Մերկութիւնս տեսնելով իսկոյն գուշակեց եղելութիւնը:

– Կողոպտեցի՞ն քեզի, հարցուց:

– Այո՛, պատասխանեցի:

– Ո՞ւր տեղ:

– Հոսկէ հազիւ ժամ մը անդին:

– Քանի՞ հոգի էին:

Պատասխանեցի թէ երեք հոգի էին որոնք հետս ընկերացան:

Ծերունի հովիւը տխրութեամբ գլուխը օրօրեց, ուրիշ քանի մը հարցումներ ըրաւ ազգութեանս, ուրկէ գալուս, ուր երթալուս մասին եւ սիկարէթ մը հրամցուց:

Յետոյ, քովը դրուած աղտոտ տոպրակ մը բացաւ ու վերարկուի նմանող հին ու մին լաթ մը հանեց եւ ինծի երկարելով.

– Հագի՛ր, ըսաւ:

Աղտոտութենէ սեփսեւ եղած խոշոր թաշկինակ մըն ալ տուաւ որպէսզի գլուխս ծածկեմ:

Այս անակնկալ զգեստաւորումը չափազանց ուրախացուց զիս: Երախտագիտութեամբ ձեռքը քաշեցի համբուրեցի եւ արաբերէն լեզուով գոց ըրած բոլոր մաղթանքներս կրկնեցի:

Վերարկուն առանց թեւի բաճկոն մըն էր որ հազիւ ծունկերս կ'իջնար:

– Անօթի՞ ես, հարցուց:

– Ո՛չ, պատասխանեցի, քիչ մը առաջ ճաշեցի:

– Քիչ մը հաց տամ քեզի:

Ու հէյպէին մէջէն երկու հատ թարմ բլիթ հանեց:

– Ո՞ւր կրնամ վրաններ գտնել, հարցուցի:

– Ասկէ երեք ժամ հեռուն, պատասխանեց:

Ժամանակ չկար կորսնցնելիք եւ հազիւ արեւը մարը մտնելէ ետքը պիտի կրնայի հասնիլ այդ վրանները:

Կրկին շնորհակալութիւն յայտնեցի ու մեկնեցայ:

Մութը կը սկսէր եւ տակաւին վրանները չէին երեւար:

Քայլերս արագեցի, որովհետեւ օդը զովանալ կը սկսէր:

(Շար. 89)

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի սկաուտական 21րդ տարեկան բանակումի "Այցելութեան Օր" Կիրակի, Յուլիս 10ին, *Ժամպվիլի բանակավայրին ներս, ժամը 11էն 19.-*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

խորոված եւ համադամ ուտելիքներ

ԿԷՍՕՐԷ.ԵՏՔ

Սկաուտական արարողութիւններ փանփարի ընկերակցութեամբ խարուկահանդէս

Կիրակի, Յուլիս 10, ժամադրավայրի հասցէ.-
Centre de Formation des Scouts de France
Château de JAMBVILLE
78440 JAMBVILLE

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍ-ՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"ի

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տես. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

FRANCE-CULTURE
93.5

Le jeudi 7 juillet à 22 heures 30
Reconnaissance à
ARMEN LUBIN
avec la participation de **Krikor Beledian**
(Emission de Mathieu Benezet)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Archalouys Tatéossian» de la C.B.A.F. organise
UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre
Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les 16 et 17 juillet de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne;
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise

une balade sur la Seine

en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux
le Dimanche 10 juillet
Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx
Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

15 jours / 14 nuits
de découvertes ou redécouvertes grâce aux excursions quotidiennes
1405 €
Hôtel Nor Dzoraberd
Circuit organisé et demi-pension
•
Dépliant détaillé et renseignements
www.ucfaf.com
et auprès des secteurs UCFAF
•
Inscriptions :
Mme Yazidjian
29-33, av. Pasteur
93100 Montreuil
01 42 87 95 98

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Մաղկափաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €. հատոր գլուխ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 8
VENDREDI
8 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.241 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.241

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ 2012 ԼՈՆՏՈՆ

ՖՐԱՆՍԱ ՅՈՒՍԱԽԱԲ Է ԱՅՍ ԵՐՐՈՐԴ ՄԵՐԺՈՒՄԷՆ

Ֆրանսա, Յուլիս 6ին, յուսախաբ էր, դառնացած, աւելին՝ Փարիզի քաղաքապետին համար անհասկացողութիւն մը կար: Ամբողջ երկիրը, աջ եւ ձախ, մէկ մարդու վերածուած, շաբաթներէ ի վեր բուռն պայքար տարին եւ բոլորն ալ համոզուած էին որ դատը շահուած էր: Այդ դատը կորսուած է չորս ձայնով, քանի Մոսկուայի, Նիւ Եորքի եւ Մատրիտի պարտութենէն ետք, չորրորդ եւ վերջին քուէարկութեան դէմ առ դէմ կը մնային Փարիզ եւ Լոնտոն: Փարիզ ստացաւ 50 ձայն, Լոնտոն՝ 54: Կասկած չկայ որ պարտութիւնը ծանր էր, այդ պարտութիւնը երրորդն էր Ֆրանսայի համար 1996 եւ 2008ի իր թեկնածութիւններէն ետք: Մեծն Բրիտանիա չի ծածկեր իր յաղթանակին պատճառած հպարտութիւնը եւ յաղթանակը կը պատկանի նաեւ Թոնի Պլէրի, որ դարձած է Եւրոպայի օրինակելի ղեկավարը:

Ինչո՞ւ Ֆրանսա պարտուեցաւ: Պէտք չէ անտեսել որ Ֆրանսա դադրած է ըլլալէ այն տիպար երկիրը որ նախանձը կը շարժէր աշխարհի: Քուէները կը վերաբերին նաեւ երկրին պարզած ներքին պատկերին: Հանրաքուէին "Ոչ"էն ետք, այս անգամ միջազգային "Ոչ"ի դէմ յանդիման է Ֆրանսա, ուր ընչէն դերէ մը աւելին խաղացած են Շիրաքի անհամ կատակները Գալինինկրադ, զուարճացնելու համար Շրէօտէրն ու Պուտինը: Եւ խորքին մէջ, Ողիմպիական Միջազգային Կոմիտէի որոշումէն անդին, Անգլիոյ յաղթանակն է Ֆրանսայի վրայ: Շիրաք որ լուրին տեղեկացած էր օդանաւին մէջ, որ զինք Սկովտիա կը տանէր, անմիջապէս շնորհաւորած է Թոնի Պլէրը: Ամէն պարագայի մէջ, ուզուի կամ չուզուի, Ֆիկառօ իր խմբագրականով (Յուլիս 7) զոր խորագրած է "Ապտակ"ը, մէկ խօսքով ամփոփած է ամբողջ կացութիւնը: Հարուածը ծանր է նաեւ Շիրաքի համար (որուն օդանաւը Սեւ ծովու վրայ էր երբ լուրը կ'առնէր) եւ բացայայտ է նաեւ որ Նախագահին միջամտութիւններուն արդիւնքը բացասական է եւ թերեւս լաւագոյն է որ բնաւ չմիջամտէ: Ֆրանսա կ'ամբաստանէ Անգլիացիներուն վարուելակերպը եւ Կոմիտէին քաղաքական բնոյթ ունեցող որոշումը: Ի դէպ, նման մեղադրանք պիտի չըլլար, եթէ որոշումը Փարիզի ի նպաստ եղած ըլլար, հակառակ անոր որ քաղաքական բնոյթը կարելի չէ անտեսել նման պարագաներու մէջ: Յատկանշական կէտերն ալ չեն պակսիր: Ծանօթ է որ մրցակից երկիրներուն ներկայացուցիչները չեն կրնար մասնակցիլ Կոմիտէին քուէարկութեան առաջին շրջանին: Յետագային, սակայն, երբ իրենց անունը ջնջուի, կրնան: Ինչո՞ւ Ամերիկացի, Ռուս եւ Սպանացի ի նպաստ Անգլիոյ քուէարկած են: Եթէ առաջինին դիրքը բացատրութեան չի կարօտիր, միւս երկուքին դիրքորոշումը աւելի տարօրինակ կրնայ թըւիլ: Ինչ որ յստակ է, այն է որ Ֆրանսա կորսնցուցած է իր փայլը եւ փառքը: Մնաց որ հարուածը ծանր է նաեւ եւ մանաւանդ նիւթական գետնի վրայ: Ողիմպիականի ծրագիրը ոչ միայն շահաբեր էր ազգային համար, այլեւ շատ սուղի նստաւ երկու տարիէ ի վեր: Յիշենք որ միայն Շան դ'Էլիզէի կիրակնօրեայ տողանցքը երկու ու կէս միլիոն Եւրօ արժած է եւ դեռ կան մսխուած այլ միլիոններ:

– Անգլիոյ յաղթանակը շատ բան կը պարտի նաեւ Սեպաստիան Գոյի որ կը ղեկավարէր Անգլիոյ ողիմպիական պատուիրակութիւնը: 48 տարեկան, կրկնակ ախոյեան (1500 մեթրի), քաջ ծանօթ քաղաքական լոպինկի:

– Ողիմպիական Միջազգային Կոմիտէն բաղկացած է 116 անդամներէ եկած 78 երկիրներէ: Ամէնէն աւելի անդամ ունի Զուիցերիան (5): Անդամները, ընդհանրապէս, մարզիկներ են որոնք մաս կը կազմեն միջազգային դաշնակցութիւններու, ողիմպիական ազգային կոմիտէներու, եւլն., եւլն.:

– Քուէարկութիւնը հետեւեալ պատկերը պարզած է.–

Ա. շրջան.– Լոնտոն 22 ձայն, Փարիզ 21, Մատրիտ 20, Նիւ Եորք 19, Մոսկուա 15 (որ դուրս կը մնայ այլեւս):

Բ. շրջան.– Լոնտոն 27 ձայն, Փարիզ 25, Մատրիտ 32, Նիւ Եորք 16 (դուրս կը մընայ):

Գ. շրջան. – Լոնտոն 39, Փարիզ 33, Մատրիտ 31 (դուրս կը մնայ):

Դ. շրջան. – Լոնտոն 54, Փարիզ 50 (դուրս կ'ելլէ):

– Ֆրանսացիք կը մխիթարուին այն յոյսով որ կրնան յաջողիլ 2014ի ձմրան ողիմպիականները Աննըսի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍ ԹԵԼԵՎԻԶԻՈՆԻ նախագահ ընտրուեցաւ Յուլիս 6ին, Փաթրիք տը Գարոլիս, հինգ տարուան համար: Ինք է որ կը ներկայացնէր "Տէ Ռասին է տէ գ'էլ" յայտագիրը: Հինգ ձայն ստացած է մինչ իր մրցակիցը՝ Մարք Թեսիէ (ներկայի նախագահը) երեք ձայն կը ստանար: Այս առթիւ ալ բանավէճ մը ծագած է, քանի վարչապետը Տ. տը Վիլփէն բացէ ի բաց զօրավիգ եղած էր Մ. Թեսիէի, ինչ որ առնուազն անտեղի էր:

ԻՐԱՔ գործող ալ-Զարքաուի խմբակը սպառնացած է սպաննել Եգիպտոսի դեսպանը Իհապ ալ-Շարիֆը, որ Շաբաթ, Յուլիս 2ին առեւանգուած էր, թէեւ որեւէ պահանջ չէ ներկայացուած: Եգիպտոս շատ չի ծանրանար այս հարցին վըրայ, բայց կը կարծուի որ "Եգիպտոս կը վճարէ իր նախաձեռնութիւնները" փորձելով մօտեցնել Իրաքի սիւննիներն ու շիիները: Միւս կողմէ, ռմբափորձերը չեն դադրիր. Յուլիս 6ին, 13 մեռեալ կար եւ երեսուն վիրաւոր: Յուլիս 7ի առաւօտուն ալ, Պաղտատ գործուած ռմբափորձէ մը 11 մեռեալ կար,

ՄՈՆԱՔՕՅԻ Ալպէր Բ. իշխանը պաշտօնապէս ճանչցաւ այն ապօրինի զաւակը, զոր ունեցած էր "Հանդիպման մը հետեւանքով" Թոկոյի օդանաւիչուհի մը հետ եւ որ այսօր 22 ամսու է: Երախան միայն նիւթապէս կրնայ ժառանգել հօրմէն, բայց ոչ գահաժառանգ կրնայ ըլլալ, ոչ ալ Կրիմալտի մականունը գործածել:

ՍԱՐՔՕԶԻ տեղի չի տար, ինչ կը վերաբերի դատաւորներու հասցէին իր ըրած մեղադրանքներուն, երբ առժամաբար ազատ արձակումներ կը շնորհեն յանցագործներու, որոնք կը կրկնեն աւելի ծանր ոճիրներ ալ: Պատասխանատուութեան այս

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

ՎՈՅԻ ՄԵԾ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վօյի (Ֆրանսական Զուիցերիա) Մեծ Խորհուրդը, Յուլիս 5ին ճանչցած է Հայոց Ցեղասպանութիւնը, ինչ որ անուղղակի ըրած էր արդէն 2003ին: Ընդունուած բանաձեւը չի վերաբերիր սակայն օրէնսդրական մարզին, Պետութեան Խորհուրդը նման դիմում մը անպատեհ նկատելով: Պետութեան խորհրդականը՝ Ժան-Գլօտ Մերմուտ լիակատար նիստին առջեւ յայտարարած է որ "տարակարծութիւնները աւելի ձեւին կը վերաբերին քան խորքին": Ցաւելեալ, այդ դիմումը իմաստ չունէր այլեւս, քանի Ազգ. Խորհուրդը ճանչցած էր արդէն Հայոց Ցեղասպանութիւնը 2003 Դեկտեմբերին: Ժ. Գ. Մերմուտ կը յիշեցնէ որ այդ բանաձեւին նկատի առնուիլը պատճառ եղած էր որ յետաձգուի Արտաքին Նախարարուհիին Թուրքիա ճամբորդութիւնը: Խորհրդարանականները չեն ուզած հետեւիլ գործադիրին դիրքին: Բանաձեւը ընդունուած է 86 ձայնով 35ի դէմ եւ 25 ձեռնպահութեամբ: Կը նշէ պարզապէս որ "Վօյի շըրջանի Մեծ Խորհուրդը կը ճանչնայ հայ ժողովուրդի 1915ի ցեղասպանութիւնը եւ կը մեծարէ զոհերու յիշողութիւնը": Բազմաթիւ արտայայտուողները շեշտած են որ եղածը Թուրք ժողովուրդին դէմ չէ, ոչ ալ ներկայ իշխանութեան, այլ միայն մոռացման դէմ է:

ՄԱՀ ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ ԳԷՈՐԳ ՋԱՀՈՒԿԵԱՆԻ

85 տարեկանին Երեւանի մէջ մահացած է Հ. Աճառեան լեզուաբանութեան հիմնարկի տնօրէն, դասախօս, ակադեմական, բանասէր փրոֆ. Գ. Ջահուկեան: Հեղինակ է լեզուաբանական բազմաթիւ հատորներու որոնք կը շօշափեն հայագիտական բազմազան մարզեր: Վերջին տարիներուն կ'աշխատէր ստուգաբանական բառարանի մը վրայ:

Բանասիրութեան փաքիւլթէի իր աշակերտները ընդհանրապէս դրական արժեւորումներով կ'արտայայտուին Ջահուկեան դասախօսին մասին. այսուհանդերձ, ան գլխաւոր պատասխանատուներէն էր Հայաստանի մէջ դասական ուղղագրութեան վերադարձը խոչընդոտող ճակատին, տարած անզիջող ու անհեթեթ պայքարով: Եւ տխրա՝ իր կենսագրութեան մէջ ունենալով հանդերձ "Հրաչեայ Աճառեանի աշակերտած" ըլլալու նշումը...

Հրաւէրը ըրած էր Ներքին նախարարը, երբ վայրագօրէն սպաննուած էր տիկին Գրեմէլ իր տան շուրջ ըրած ժոկինկին ատեն, օր ցերեկով: Սարքոզի կ'ըսէ. – "Գայթակղեցուցիչ ի՞նչ կայ երբ կ'ըսուի թէ առանց պատասխանատուութեան իշխանութիւն չկայ":

ՇԱՐՈՆԻ ծրագիրը Գազայի գօտին պարպելու կը վերաբերի մօտ 8000 հրեայ ընտանիքներու, հաստատուած 21 գաղթավայրերու մէջ եւ չորս ուրիշներու՝ Այսըրդանանի հիւսիսը: Պարպումը պէտք է սկսի Օգոստոս 15ին: Ըստ կառավարութեան 596 ընտանիք ընդունած են մեկնիլ հատուցման փոխարէն (200էն 400 հազար տոլար ընտանիք գլուխ):

«Quid»ի ԺԽՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Փարիզի դատարանին 17րդ ատեանը Յուլիս 6ին դատապարտած է "Ռոպէր Լաֆոն" հրատարակչութիւնն ու "Քուիտ" հանրագիտարաններու ընկերութիւնը, որոնք "Քուիտ"ի 2003ի հրատարակութեան մէջ ժխտողական դիրքէ տեղ տուած էին Հայկական Ցեղասպանութեան նիւթին:

Դատը բացուած էր Հայ Դատի յանձնախումբին կողմէ որուն միացած էին Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդը, "Ժ'Ագիզ"ը եւ "Մէմուառ 2000"ը: Ատեանը խորհրդանշական՝ մէկ Եւրօ վնասուց հատուցումի դատապարտած է "Քուիտ"ը:

Դատի պատճառը խնդրոյ առարկայ հրատարակութեան մէջ "Հայաստան" եւ "Թուրքիա" գլուխներուն հակասական տեղեկատուութիւնն էր, քանի որ երկրորդով արձագանգ կը տրուէր 1915ի մասին Թրքական տեսակէտին:

Ցանցաւոր համարուած կողմը դատապարտուած է նաեւ երեք օրաթերթի, երեք շաբաթաթերթի ու համացանցի իր կայքէջին վրայ հրապարակելու հաղորդագրութիւն մը որով կը յայտարարուի որ պատմական նիւթին իրենց ներկայացումին պարունակած սխալներով յանցաւոր նկատուած են:

Ատեանը մերժած է Հայ Դատի ու Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդին կողմէ մերժուածին փոխարէն 1915ի մասին շարադրուած էջին հրատարակութիւնը: Նաեւ կարելիութիւն տուած է դատապարտուած կողմին վերաքննութեան դիմելու:

"Ժ'Ագիզ"ի նախագահը գոհունակութեամբ հակադրած է "արդար" վճիռին, շեշտելով որ ժամանակը հասած է այլեւս որ ամէն տեղ ու բոլորին կողմէ ընդունուի հայ ժողովուրդին կրած տառապանքը եւ Ցեղասպանութեան իրողութիւնը:

Գոհունակութիւն յայտնած է Հայ Դատի յանձնախումբի նախագահ Յ. Մարտիրոսեան ալ, ըսելով որ Ֆրանսայի մէջ այլեւս պէտք չէ աւելի յապաղի Ցեղասպանութեան ժխտումը դատապարտող օրէնքը:

ԺԽՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂ ՉՈՒՆԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ Յունիս 15ին Հայկական Ցեղասպանութեան նիւթով նախաձեռնութիւն մը կազմակերպուած էր որուն Ճ. մաք Գարթիի նման հանրածանօթ ժխտողականի մը մասնակցութիւնը հակազդեցութեան մղած էր Եւրոպայի Հայ Դատի յանձնախումբը: Այս վերջինը չիման մէջ մտած էր նախաձեռնութեան նախագահող բրիտանացի երեսփոխան Ռ. Հուլիթի հետ, նիւթ ընելով մաք Գարթիի մասնակցութիւնը:

Հուլիթ պատասխանած է թէ ինք նախապէս տեղեակ չէր մաք Գարթիի մօտեցումներուն եւ նախագահութիւնը ընդունած էր այն մտածումով որ ան հաւասարակշռուած վիճարկումի մը գետին կ'ընծայէր կողմերուն, սատարելով հաշտութեան ու իրերհասկացողութեան:

Բրիտանացի երեսփոխանը ըսած է թէ ինք շատ լաւ կը հասկնայ Հայ Դատի ընդդիմութիւնը, թէ ո՛չ ինք, ո՛չ Խորհրդարանի ընկերվար խմբակցութիւնը, ո՛չ ալ Խորհրդարանը ոչ մէկ ձեւով զօրակից կ'ըլլան ցեղասպանութեան մը, կամ ցեղային հիմով որեւէ վայրագութեան ժխտումին:

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ «ԼՐԱԲԵՐ»Ը

Քանի մը շաբաթէ ի վեր թղթատարը կանոնաւոր կերպով կը բերէ Պոլսոյ պատրիարքարանին «Լրաբեր»ը: Շաբաթական երկլեզու (հայերէն-թրքերէն) 16 էջնոց գունաւոր պատկերազարդ պրակ մըն է ան. Նկատի առած հրատարակութեան պարագաները, բաւական ճոխ բովանդակութիւն ունի:

Ճիշդ է որ Պոլսոյ պատրիարքարանը կրօնական միակ աթոռ չէ, բարեբախտաբար, նման տեղեկատուի աէր: Շատ գաղութներու մէջ հոգեւոր իշխանութիւնները հարկը զգացած են ու հարկաւորին ձեռնարկած, իրենց հանրութեան հետ տեղեկատուութեան կապ մը հաստատելու եւ պահելու գայն: Սակայն Պոլսոյ նման միջավայր մը կը մղէ յատուկ մօտեցումով նկատի առնել այդ կապին ներկայացուցած իմաստը ու առօր գիտակցութեան պարագան:

«Լրաբեր»ը, կամ անոր նման տեղեկատուները չեն կրնար միմիայն կրօնական շրջանակով սահմանափակուիլ. համայնքի հարցին ալ կապուած բան չէ ան: Շատ աւելի լայն գետնի վրայ, նման հրատարակութիւն փաստը կու տայ «ղեկավարութեան» ու գանգուածին ամուր կապերուն: Եւ սխալ է կարծել որ պանդուածը միայն Պոլսոյ հայութիւնն է. հոն մինչեւ Մուսա լեռ Հայ կայ: Նոյնիսկ եթէ դժգոհութիւններ, արտունջներ, գանգատներ կան այդ յարաբերութիւններուն ոլորտին մէջ, մէկ կողմէն միւսին ուղղուած կարեւորը կապն է, այդ բոլորին արտայայտութեամբ: Եւ ո՞վ կրնայ ժխտել որ քաղաքական իշխանութիւն կոչուածէն շատ յաճախ զրկուած մեր բազմութիւններուն համար եկեղեցականը,– ուզենք թէ չուզենք–, անկախ՝ հաւատքի մարզէն, բացակայն փոխարինող հասցէ եղած է եւ կը շարունակէ այդպէս ալ ըլլալ: Հոս, անմիջական շրջանակի մէջ ուր այդ կապը հաւանաբար Սփիւռքի ամէնէն տկար պահուածներէն է, տակաւին թարմ են յիշողութիւնները 1988ի երկրաշարժի օրերուն, կամ անկէ ետք Ղարաբաղեան դէպքերուն, երբ Ֆրանսական ըրասփիւռներ, ըրադրողներ որպէս հոծ գաղութի մը կեդրոնը, կը դիմէին Ժան Կուժոն:

Պոլսոյ «Լրաբեր»ը կրնայ գլուխ-մարմին առողջ յարաբերութեան մը իրողէ փաստաթուղթին պատկերը համարուիլ: Աւելորդ է ըսել որ 16 էջերուն մէջ տիրականը կրօնական թեման, անցքերն են: Օրերու, դէմքերու նշումներ, քիչ մը դաստիարակչական նպատակով գրի առնուած խմբագրական, պատմական դէմքի մը – եկեղեցական կամ մշակութային – ներկայացում, եւլն.: Անոնց հետ անպայման կը տրուի համայնքին եկեղեցական կեանքին ու պատրիարքարանին մանրամասն շաբաթական ժամանակագրութիւնը: Կ՚արձանագրուին պատրիարքարանի հանդիպումները, ժողովները, հիւրերը, ընդունելութիւնները համայնքին դէմքերու, երկրին իշխանութեան ներկայացուցիչներու, Հայաստանէն կամ օտար այցելուներու պարագային: Ժամանակագրութիւնը տակաւին կ՚ընդգրկէ պատրիարքին գործունէութեան բազմազան երեսակները. կրօնական արարողութիւններու, մշակութային, ընկերային ձեռնարկներու մասնակցութիւն, ճամբորդութիւններ, խորհրդակցական կամ տեղեկատուական ժողովներ, եւլն.: Պոլսոյ պատրիարքին օրական ժամանակացոյցին մաս կը կազմեն տակաւին, օրինակ՝ Վանի եկեղեցիին համար հայկական ճարտարապետութեան լաւատեղեակ ճարտարապետ առաջարկելու, Մելգոնեանի փակումին դէմ ծառանալու նման գործնական «քուլիսի» զբաղումներ:

«Լրաբեր»ին Մայիս–Յունիսի թիւերը կ՚ըսեն նաեւ թէ որքան աշխոյժ է կապը պատրիարքարանին ու պետական իշխանութիւններուն միջեւ:

Եղած թուումին մէջ ամէնէն նախանձ պատճառողներէն է համայնքային ընտրութիւններուն (Մայիս 22) տեղեկատուութիւնը (Մայիս 27ի թիւին մէջ): Ճիշդ է որ ցաւ կ՚առթէ կարդալ որ հայութեան 10%էն պակասը քուէատուփ դիմած է, սակայն տակաւ ներհամայնքային հարց է: «Լրաբեր»ը տուած է Պոլսի 32 թաղերուն ցանկը ուր քուէատուփ հաստատուած է. տուած է ամէն մէկ քուէատուփի մէջ ձգուած քուէաթերթիկներու թիւը: Ընտրողներու թիւով առաջին տեղը կը գրաւէ Սամաթիան (1365), վերջինը՝ Գանտիլլին (10): 6567 հոգի մասնակցած է ընտրութեան: Տրուած են նաեւ ամէն մէկ հաստատութեան համար – Ս. Փրկիչ հիւանդանոց, Գալֆայեան տուն, Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցի եւ Կեդրոնական վարժարան, Գարակէօզեան տուն – ընտրուած վարիչներուն անունները: Ցանկը կ՚ամբողջանայ Ս. Խաչ Դպրեվանքով որուն կարգավիճակին առընչութեամբ յարուցուած դատը աւարտած չըլլալով, կարելի չէ եղած հոն ընտրութիւն կատարել:

Ուշագրաւ չէ՞ երեւոյթը օրինակ Փարիզի բնակիչ Հայու մը համար, որ ամիսներէ ի վեր կը լսէ քիթին տակ կատարուած նոյն զուգահեռի ընտրութեան մը լուրերը, ապօրինութիւններու, վէճերու, տգեղ բաներու շշուկներ, ու ոչ ոք պէնքը մարդու տեղ կը դնէ, պատշաճ տեղեկութիւն մը տալու համար: Հոս եկեղեցին գրեթէ կանոնաւորութեամբ երկու բանի կը տեղեկացնէ. առաջինը կրօնական արարողութիւններու ժամանակացոյցն է, երկրորդը՝ նուիրատուութիւններու ցանկերը: Անկէ զատ, ոչ մէկ վիճակագրութիւն, օրինակ՝ կատարուած ամուսնութիւններու, մկրտութիւններու, մահերու, ա՛լ չըսենք գաղութային կեանքի պատկերին, կամ համայնքին այս կամ այն հարցին, պարզ պատահարներու մասին: Ու այլեւս աղմկալից վիճակ մը ստեղծուած է որ փոխադարձ անտեսումը, անտարբերութիւնը տուն-տեղ եղած են մեր իրականութեան մէջ, առանց որ մարդ վրդովի:

Այնքան շեշտ է հակադրութիւնը որ կը յայտնուի 16 էջնոց սա պրակէն որ կը մղուիս հարց տալու թէ փարիզեան մեր լճացումին մէջ պոլսական քար մը նետելու չի՞ նմանիր «Լրաբեր»ին կանոնաւոր առաքումը:

Եւ ըսել տակաւին որ «Լրաբեր»ը պատրիարքարանին միակ տեղեկատուն չէ. ան ունի համացանցի կայքէջ մըն ալ նոյնպէս երկլեզու: Թերթին խմբագիրը Տրդատ Քհնյ. Ուզունեան կը կոչուի: Թերթը Կիրակի օրերը ձրի կը բաշխուի եկեղեցիներուն մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԼՈՆՏՈՆՑԻԻՆ ԱԿՆՈՑՈՎ ՓԱՐԻԶԻ ԺԽՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ողիմպիական խաղերու վայրին ընտրութիւնը սուր մրցակցութեան մը պատճառ եղաւ յատկապէս երկու մայրաքաղաքներու՝ Փարիզի ու Լոնտոնի միջեւ: Երկուքին ալ ձգտումը մեծ էր երջանիկ ընտրեալը ըլլալու, հակառակ ընդդիմադիր կեցուածքներու ալ: Մրցակցութիւնը ցոլացումը գտաւ մամուլի էջերուն մէջ ալ, յօղուածներով, քարոզչական հրապարակումներով, եւլն.: Լոնտոնի «Կարտիըն»ին մէջ լրագրողուհի Թ. Կոլտ 20 կէտէ բաղկացած ցանկ մը ներկայացուցած էր երգիծական ոճով, ըսելու համար թէ ինչո՛ւ պէտք չէր ընտրել Փարիզը որպէս 2012ի ողիմպիականները հիւրընկալող քաղաք:

ա– Փարիզցին զարմանալի կերպով հըպարտ է Գոնգորտի հրապարակով, հակառակ որ Յեղափոխութեան կառափնատներու վայրն էր ան: Այսօր երկրագունդին ամէնէն տարսափելի խճողումները կ՚ըլլան հոն որոնցմէ մարդ չի կըրնար դիւրին-դիւրին օձիքը ազատել:

բ– Փարիզի հանրային ճեմիչները երբեմն պղինձի շերտերով յարդարուած են, ունին ձուաձեւ փոքր հայելիներ: Անթոյլատրելի շռայլութիւն չէ՞ ատիկա: Լոնտոնի մէջ ճեմիչները գոնէ համեստութեան փաստը կու տան. անոնց հայելիները ճաթած են, թուղթ չեն ունենար ու գարշահոտ են, ինչպէս սովորութիւնը կը պահանջէ:

գ– Լոնտոն անվիճելիօրէն աշխարհի ամէնէն բազմոփոլիթ քաղաքն է: Նախակրթարանի տղաքը կրնան 307 լեզուով անարգել զիրար:

դ– Լոնտոն արդար համբաւ կը վայելէ իր ակումբներով: Եւ արդար է այդ համբաւը: Օրինակ, հպարտ է մատնոցներու, բացիկներու իր ակումբներով:

ե– Զբօսաշրջական վայրերէն Մոնմարթրի Թերթրի հրապարակը պատկերներու, պաստառներու խարեբայութեան վայրն է: Հոն խանութ ունեցողները իրենք զիրենք մեծ արուեստագէտներ ցոյց կու տան, մինչ իրականութիւնը այն է որ գործադրկութեան յատկացում կը ստանան: Ցաւելեալ անոնք զբօսաշրջիկներուն տարսափելի գիներ կը պարտադրեն, զիրենք իրենց բնականէն աւելի գեղեցիկ ցոյց տալու համար: Ու խեղճ ըզբօսաշրջիկներ հմայուած կը մեկնին: Շատ անգութ բան է:

զ– Թաքսիներու Լոնտոնի շարժավարները խօսակցութեան արուեստին վարպետներէն են: Կը պաշտեն բամբասանքը եւ մօտէն կը հետեւին քաղաքական կեանքին: Եւ հակառակը ըլլալով փարիզցի իրենց պաշտօնակիցներուն, երբ ձեռաձիր կը տրուի իրենց, յաճախորդին գլխուն անարգանք չեն տեղացներ:

է– Յաջող մատակարարումի որպէս օրինակ, Թագուհին անմրցակից յաղթական է, գլխուն վրայ աշխարհի մեծագոյն ադամանդը կը կրէ, քիթին վրայի ակնոցը Ընկերային ապահովութեան սնտուկէն վճարուած է:

ը– Լոնտոնի մէջ Ֆրանսայի դեսպանը կը գտնուի հոն ուր առենին բորտներու գաղութ մը հաստատուած էր. այլ խօսքով՝ Անգլիացիները այնքան բարեացակամ են, նոյնիսկ իրենց բորոտներուն նըկատմամբ:

թ– Լոնտոնեան կամուրջը այնպիսի հըրաշալիք մըն է որ Արիզոնայի նահանգը ուզած է գնել զայն: Համեստօրէն դիտել կու տանք որ Փոն Նէօֆը նման խանդավառութիւն չէ պատճառած. փաստ որ ան 1578էն ի վեր գնորդի կը սպասէ, լըքուած վիճակի մէջ:

ժ– Ի՞նչ ըսել հասար Ալեքսանդր Գ. կամուրջին ոսկեզօծ արձաններուն, որոնք թռչուններու ծիրտերով ծածկուած են:

ժա– Լոնտոնի մէջ կարելի է չափի վրայ չինուած հրացան գնել: Անով կարելի է բաւծանուած որսի կենդանի, կամ մոլորած եւրոպացիներ որսալ, եթէ գործը մինչեւ հոն հասնի:

ժբ– Լուվրը աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ թանգարանը ըլլալու համբաւը կը վայելէ: Մինչդեռ ընդարձակ մթերանոցէ մը տարբեր բան չէ, կը համարձակին մուտքի համար ալ վճարում պահանջել: Կը նմանի ԻՔԷԱ–յի հսկայական վաճառատան մը որուն ցուցափեղկերուն մէջ ժէ. դարու առարկաներ դրուած են: Հոն մարդ գլխու ցաւ կ՚ունենայ, բայց կը մղեն անպայման սրճագոյնի նրբերանգներով գծուած ժողովը դիտել:

ժգ– Լոնտոնի մեթրոն քաղաքին բնակիչները ամէն օր աւելի սերտօրէն իրար միացնող արտակարգ փորձառութիւն է: Ոմանք կ՚ըսեն թէ աւելի փայլուն օրեր ունեցած է, բայց այս վերջինները անցեալապաշտներ են որոնք կաթի շիշի մը ու արծաթէ թէյնիկներու կարօտը ունին:

ժդ– Լոնտոնի ոստիկանները զէնք չեն կրեր, այլ սանտուիչներ:

ժե– Եթէ ուզեն, լոնտոնցիները իրաւունքը ունին սագեր ու խոզեր տանելու քաղաքին կեդրոնը. կը բաւէ անցքի համեստ փոխարժէք մը վճարել: Փարիզի պարապային դժուար չէ երեւակայել որ անոնք առիթը չէին փախցներ քանի մը փետուրաւոր թռցնելու եւ գանոնք պարարտացնելու Ծնունդի սեղանին համար:

ժզ– Ալպէրին յուշարձանը Վիքթորիա թագուհիին կողմէ չինել տրուած է, իր ամուսնոյն յիշատակին: Կ՚ողեկոչէ իշխանին սեռային մեծ ախորժակը: Եւ ըսել որ Ալպէր գերմանացի ըլլալով հանդերձ Լոնտոն ապրեցաւ եւ ոչ թէ Փարիզ. ու ասիկա պարզ զուգադիպութեան արդիւնք չէ:

ժէ– Փարիզ մանրիկ շուներու դրախտն է: Անոնցմէ ոմանք սովորաբար հաւաքուած-կապուած փոքր կ՚ըլլան: Ուրիշներ կը բաւականանան խածնելով եւ գետնի քորձերուն վրայ միզելով: Իսկ խելացի փարիզցիները ոտքի հարուածով մը մէկդի կը նետեն զանոնք:

ժը– Փարիզցիներուն համար Էֆէլի աշտարակը վայելչագեղութեան բարձրակէտն է: Մինչդեռ ան մետաղէ հսկայական ցից մըն է որ սխալմամբ տեղ գտած է զբօսաշրջական բոլոր գրքոյկներուն մէջ:

ժթ– Փարիզ կարի նորաձեւութեան համաշխարհային մայրաքաղաքն է. այսինքն՝ տխմարութեան գաղափարակէտը: Որովհետեւ նորաձեւութիւնը ըսուածը տարապայման գիներով ծախուած քրջեղէն է միշտ նիհարներուն, ծերերուն եւ միւսներուն համար որոնք հազարաւոր տարբեր ձեւերով չաքարամանի նմանիլ կը ձգտին:

ի– Փարիզն է որ յօրինած է շիք հասկացողութիւնը, ինչպէս կ՚ըսէ ասացուածքը. «մենք շիք ենք, դուք՝ ոչ»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Մայիս 1ին, Պրաունշվայկի մէջ ի ներկայութեան Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի եւ շրջանի հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի տեղի ունեցած է Պրաունշվայկի Հայ համայնքի անդամական ընդհանուր ժողովը: Ժողովի ընթացքին ընտրուած է համայնքային նոր վարչութիւնը բաղկացած եօթը անդամներէ, որոնք են Յովհաննէս Գալուստեան, Տօքթ. Գէորգ Քալթաշ, Աւետիս Արաքսեան, Կարապետ Կէօքթաշ, Հրաչ Լազարեան, Վիքթորիա Սիմոնեան, Յակոբ Սրկ. Շահինեան:

• Մայիս 7ին, Շթութկարթի Ս. Լէոնհարտ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ յիշատակի երեկոյթ նուիրուած Հայերու եւ Ասորիներու ցեղասպանութեան, զոր կազմակերպած էր Վիւրթէնպէրկի Աւետարանական եկեղեցին: Միջոցառման ներկայ էին Աւետարանական եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ եւ քարտուղար Ցամթէրը ինչպէս նաեւ Կիւնլէն: Գերմանահայոց թեմէն ներկայ էին կուսակրօն երկու հոգեւորականներ՝ Օշական Վրդ. Կիւլկիւլեան եւ Արիստակէս Աբղ. Այվազեան, ինչպէս նաեւ Գոռ Սրկ. Գէորգեան, եւ տեղւոյն համայնքի վարչութեան անդամները: Երեկոյեան հոգեւորականները կատարեցին հոգեհանգստեան արարողութիւն նահատակներու յիշատակին, ապա դասախօսութեան առիթը ունեցաւ Պատըն-Վիւրթէն պէրկի եկեղեցական համայնքի վարչութեան ատենապետ Բենիամին Այնալ: Իր բնաբանն էր "Ցեղասպանութիւն ցեղասպանութենէն առաջ": Բանախօսութեան ներկայ էին եւ խօսքի առիթ ունեցան նաեւ քոյր եկեղեցւոյ բարձրաստիճան հոգեւորականները՝ Ասորի ուղղափառ եկեղեցւոյ քահանայ Էօմէրը եւ այլ պատուարժան հիւրեր: Միջոցառման ժամանակ հնչեցին հայկական "Կռունկ"ը եւ Կոմիտասեան պատարագէն մէկ հատուած՝ Սուրբ Սուրբը Լուսինէ Ղազարեանի կատարմամբ: Միջոցառման վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ խաղաղութեան համար աղօթք: Ասորի համայնքի օրհներգաց երգչախումբը իր մասնակցութիւնը բերաւ երգեցողութեան: Յիշատակի երեկոյթը փակուեցաւ հայերէն, ասորերէն,

եւ գերմաներէն լեզուներով օրհնութեան աղօթքով:

● Գերման - աւետարանական եկեղեցին երկու տարին անգամ մը կը կազմակերպէ "Քիրխընթակ" կոչուող եկեղեցական համախմբում մը: 4–5 օր տեւող այս համախմբումին, որ այս տարի տեղի ունեցաւ Մայիս 25–29 թուականներուն Հանովէր քաղաքին մէջ, իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն հարիւր հազարաւոր աւետարանական քրիստոնեաներ: Տեղի կ՚ունենան եկեղեցագիտական, կրօնական ու աստուածաշնչական այլազան դասախօսութիւններ, քրիստոնէական երաժշտութեան համերգներ, Գերմանիոյ զանազան քաղաքներու համայնքներ եւ քրիստոնէական կազմակերպութիւններ առիթ կ՚ունենան ներկայացնելու զիրենք եւ իրենց գործունէութիւնը: Դասախօսութիւններու կը հրաւիրուին նաեւ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ Գերմանիայէն եւ արտասահմանէն: Գերմանիոյ մէջ գործող քոյր եկեղեցիներուն եւս առիթ կը տրուի առանձին տաղաւարներու մէջ ներկայացնելու իրենց համայնքներն ու գործունէութիւնները: Եկեղեցական համագումարին յանուն Առաջնորդարանի իր մասնակցութիւնը բերաւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան, որ հանդիպումներ եւ չփումներ ունեցաւ տարբեր եկեղեցիներ եւ քրիստոնէական կազմակերպութիւններ ներկայացնող բազմաթիւ անձերու հետ: Բազմահարիւր այցելուներու բաժնուեցան Հայց. եկեղեցին եւ Առաջնորդարանը ծանօթացնող թերթիկներ եւ գրքոյկներ:

Եկեղեցական համագումարի կազմակերպիչները այս առթիւ Հայաստանէն յատկապէս հրաւիրած էին նաեւ "Սաղմոս" իգական երգչախումբը, որ համագումարի շրջանակներու մէջ փայլուն կերպով ներկայացուց հայկական քրիստոնէական երաժշտութիւնը: "Սաղմոս" երգչախումբը, որ շուրջ մէկ ամիս մնաց Գերմանիա, Առաջնորդարանի եւ տեղական համայնքներու հրաւէրով եւ կազմակերպութեամբ համերգներ ունեցաւ Գերմանահայ տարբեր համայնքներու մէջ, ի մասնաւորի Պրէմըն, Պրաունշվայ, Հալլէ, Համպուրկ, Ֆրանքֆուրթ, եւլն., իսկ Քէօլնի եւ Պէրլինի մէջ կատարեց պատարագի դպրաց դասի երգեցողութիւնը, սքանչելի եւ հոգեպարար պահեր պարգեւելով ներկաներուն.

● Մայիս 21, 22 եւ 27ին Գերման–աւետարանական եկեղեցւոյ եկեղեցական համախմբումին շրջանակին մէջ, Հանովէր քաղաքի երեք երգչախումբերուն միացումով կազմուած աւելի քան 100 հոգինոց երկսեռ երգչախումբը տարբեր եկեղեցիներու մէջ տրուած երեք համերգներով ներկայացուց հրէական ծագում ունեցող գերմանացի նշանաւոր երգահան Ալֆրէտ Շնիթքէի "Համերգ երգչախումբի համար" ստեղծագործութիւնը, որ գրուած է Ս. Գրիգոր Նարեկացիի "Մատեան ողբերգութեան" աղօթագրքի բառերուն հիման վրայ: Յայտնի երգահանը ծանօթանալով "Մատեան Ողբերգութեան" ռուսերէն թարգմանութեան, մեծապէս տպաւորուած եւ ներշնչուած է անկէ եւ անոր քանի մը գլուխներու հիման վրայ մշակած է իր վերոնշեալ ստեղծագործութիւնը: Երգչախումբը շուրջ մէկ տարուան տքնաջան աշխատանքէ և նախապատրաստութենէ ետք, կրցաւ բաւական յաջող կերպով ներկայացնել այս ոչ դիւրին ստեղծագործութիւնը:

● Մայիս 27ի համերգին, յանուն Առաջնորդարանի ներկայ գտնուեցաւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան: Ան երգչախումբին ղեկավարներուն փոխանցեց Առաջնորդին գնահատանքն ու օրհնութիւնները՝ մաղթելով նորանոր ելոյթներ Գերմանիոյ տարբեր քաղաքներու մէջ:

● Մայիս 28ին Թեմիս Առաջնորդը Գարեգին Արք. Պեքճեան ներկայ գտնուեցաւ Գերմանահայոց կեդր. խորհուրդի եւ Գերմանիոյ հայ բժիշկներու միութեան տարեկան ճաշին, ընկերակցութեամբ Տիրան Արղ. Պետրոսեանի եւ Արմէն Քհնյ. Մելքոնեանի: Սոյն ճաշին ներկայ էին նաեւ ՀՀ հաշուարկման վերահսկիչ խորհուրդի նախագահ Պ. Ոսկանեան, ինչպէս նաեւ Գերմանիոյ պետական տարբեր մրցանակներու արժանացած չորս Հայեր՝ Տոքթ. Միհրան Տապաղ, Փրոֆ. Կարօ Անդրանիկեան, Տոքթ. Ռաֆֆի Պէքէրճեան եւ Պ. Գառնիկ Գրիգորեան, որոնք յիշեալ կազմակերպութիւններու կողմէ պատուի արժանացան եւ ներկայացուեցան հանրութեան:

Ճաշի ընթացքին երաժշտական բաժինը ստանձնած էին Պոնն քաղաքի սփիւռքահայ Վարդենի Դաւիթեան (երգչուհի), Արմինէ Ղոյլոյեան (դաշնակահարուհի) եւ Պէրլինէն Շանթ երաժշտական խումբը:

● Մայիս 29ին, Հայր Սերովբէ յանուն Առաջնորդարանի, պատուոյ հիւրերու շարքին մասնակցեցաւ Հանովէրի Եկեղեցական համախմբումին փակման հանդիսաւոր արարողութեան, որուն ներկայ գտնուեցան շուրջ երկու հարիւր հազար հաւատացեալներ, ինչպէս նաեւ զանազան եկեղեցիներու պաշտօնական ներկայացուցիչներ:

● Մայիս 29ին, Օշական Վրդ. Կիւլկիւլեան յանուն Առաջնորդարանի մասնակցեցաւ Պէրլինի Պուլկար-ուղղափառ նոր եկեղեցւոյ բացման եւ օծման հանդիսութեան, ինչպէս նաեւ այս առթիւ պատրաստուած պաշտօնական ճաշին: Օշական Վրդ. պուլկար մետրոպոլիտ Սիմէոնին, ինչպէս նաեւ այս առիթով յատկապէս ժամանած Պուլկարիոյ նախագահ Փըլամովին փոխանցեց Առաջնորդին բարեմաղթութիւններն ու շնորհաւորանքները: Նախագահը փոխադարձաբար իր յարգալից վերաբերմունքը արտայայտեց Հայց. եկեղեցւոյ, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ Պուլկարիոյ Հայոց Թեմին վերաբերեալ՝ խնդրելով իր բարեմաղթանքները փոխանցել Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդին:

● Յունիս 1էն սկսեալ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի տնօրինութեամբ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան նշանակուած է հոգեւոր հովիւ Հեսընի, Կիսընի, Մայնցի հայ համայնքներուն, ինչպէս նաեւ Ֆրանքֆուրթի Միութեան՝ նստավայր ունենալով Հանաու քաղաքը, իսկ Օշական Վրդ. Կիւլկիւլեան հոգեւոր հովիւ՝ Հիւսիսային Գերմանիոյ հայ համայնքներու (Պէրլին, Համպուրկ, Պրէմըն, Պրաունշվայկ, Հալլէ), նստավայր ունենալով Պէրլինը:

● Յունիս 2–3ին, Պէրլինի մէջ տեղի ունեցաւ Գերման–աւետարանական եկեղեցւոյ եւ Արեւելեան–ուղղափառ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներու հերթական հանդիպումը, որուն յանուն Առաջնորդարանի մասնակցեցան Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան, ինչպէս նաեւ Օշական Վրդ. Կիւլկիւլեան եւ Հայց. եկեղեցւոյ Պէրլինի համայնքի վարչութեան ատենապետուհի եւ միջ-եկեղեցական հարցերու պատասխանատու Տիկին Սոնա Այրէր: Աշխատանքի այս հանդիպման իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ Գերման–աւետարանական եւ Ասորի, Ղպտի, Եթովպական ուղղափառ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ: Խորհրդակցական ժողովներուն նախագահեց Գերման–աւետարանական եկեղեցւոյ միջ-եկեղեցական աշխատանքներու պատասխանատու եպիսկոպոս Քոփէն: Երկօրեայ ժողովներու հիմնական նիւթն էր խառն ամուսնութիւններու հարցը եւ այս առնչութեամբ պատրաստուելիք համատեղ յայտարարութեան թեքսթը: Յետ երկարատեւ քննարկումներու կողմերը մշակեցին համատեղ յայտարարութեան թեքսթը, որուն նախագիծը Առաջնորդին հաւանութեամբ պատրաստուած էր Սերովբէ Վրդ.ին կողմէ: Յայտարարութիւնը հիմք պիտի ծառայէ տարբեր դաւանանքի պատկանող երիտասարդ զոյգերու, որոնք կը փափաքին ամուսնանալ եւ ընտանիք կազմել: Կողմերը արտայայտեցին իրենց եկեղեցիներու եւ առաջնորդարաններու դիրքորոշումը այս առնչութեամբ: Յայտարարութեան վերջնական թեքսթը մօտ ապագային պիտի ներկայացուի վերոյիշեալ եկեղեցիներու պատասխանատուներուն ի վաւերացում եւ ի գործադրութիւն:

● Յունիս 4–5ին, Առաջնորդարանի յարկին տակ, Քէօլնի մէջ տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ Հայոց Թեմի 2005ի Թեմական պատգամաւորական ժողովը, որուն Առաջնորդին նախագահութեան ներքոյ իրենց մասնակցութիւնը բերին Գերմանիոյ տարածքին գործող 14 համայնքներու շուրջ 35 աշխարհական պատգամաւորներ, ինչպէս նաեւ Թեմէն ներս պաշտօնավարող հոգեւորականները: Պատգամաւորական ժողովին ատենապետն է Տոքթ. Սարգիս Քէհեայեան, ատենադպիրը՝ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան: Երկօրեայ նիստերու ընթացքին ներկայացուեցան թէ Առաջնորդարանի եւ թէ առանձին համայնքներու տարեկան տեղեկագրութիւններն ու հաշուեկշիռները: Օրակարգի նիւթ դարձան նաեւ Առաջնորդարանն ու Գերմանահայ գաղութը հետաքրքրող այլազան հարցեր, ի մասնաւորի Առաջնորդարանի հոգեւոր եւ մշակութային գործունէութիւնը, Առաջնորդարան - Գերմանահայ միութիւններ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւն փոխյարաբերութիւնները, Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Գերմանիա կատարելիք հովուապետական այցելութիւնը, Նոր սերունդի համայնքային կեանքին եւ եկեղեցական արարողութիւններուն մասնակցութիւնը, եւլն.:

Թեմական պատգամաւորական ժողովի աւարտէն ետք, Յունիս 5ին Առաջնորդին նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ նաեւ Թեմիս Կրօնական ժողովը, որուն ընթացքին նիւթ եղան Պատգամաւորական ժողովի ընթացքին քննարկուած հարցերը, ինչպէս նաեւ հոգեւորականաց հովուական գործունէութեան առնչուող այլազան հարցեր, ինչպէս օրինակ համայնք - հովիւ կապի զօրացում, արարողութեանց երախաներու եւ երիտասարդներու մասնակցութիւն, կրօնական դասաւանդութիւն, ծիսակատարութիւններու լեզուի հարց, եւլն.:

● Յունիս 21ին, Կէօթինկէն քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ տեղւոյն համալսարանի աստուածաբանական ճիւղի փրոֆ. Մարթին Թամքէի ծննդեան 50ամեակի հանդիսութիւնները: Յարգելի փրոֆ.ը ծանօթ է Ուղղափառ եկեղեցիներու իր մասնագիտութեամբ եւ առ այդ սերտ յարաբերութիւններու մէջ է Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հետ: Իր քով բազմաթիւ հայ ուսանողներ աստուածաբանութեան ուսում կը ստանան:

Հանդիսութեանց ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Թեմիս Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան եւ ողջոյնի խօսք ուղղեց շնորհաւորելով յարգելի փրոֆ.ի տարեդարձն ու իրեն յանձնեց Հայ եկեղեցիներու գեղազարդ ալպոմը:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Յունիս 30

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԵՒ ՊՈՒՍԵՐԱ

Ցանկարծ տեսայ որ դիմացէն արաբ մը կու գայ: Մարդը զիս տեսնելուն, պէս չէշտակի իմ կողմս եկաւ:

– Ո՞վ ես դուն, հարցուց:

– Ես խեղճ աղքատ հիւանդ հայ մըն եմ... անա արմէնի, միսքին, մարտան...

– Այս վերարկուն ուրկէ՞ առիր:

– Զիս ճամբան կողոպտեցին, բոլորովին մերկ ձգեցին, ծերուկ հովիւի մը հանդիպեցայ. վրաս խղճաց ու այս վերարկուն տուաւ:

– Սուտ կը խօսիս, դուն դողցած ես այդ վերարկուն, գոչեց մարդը իր երկաթէ գնդակով ճոպը բարձրացուցած:

– Կ՚երդնում որ ճշմարիտ կը խօսիմ:

– Շուտ հանէ՛ վրայէդ այդ վերարկուն:

– Կ՚աղաչեմ, ուրիշ հագնելիք չունիմ:

– Հանէ՛, հիմա գլուխդ կը ջախջախեմ:

Եւ վերարկուն յանձնեցի մարդուն:

Երջանկութիւնս հազիւ երկու ժամ տեւած էր:

Հիմա, իբրեւ զգեստ, գլուխս փաթթած թաշկինակը ունէի միայն:

Այս վիճակին մէջ դրեթէ վազելով, շարունակեցի ճամբաս եւ հասայ վրանները:

Դէմս ելող առաջին վրանը մտայ, գըլխուս խոշոր թաշկինակը մէջքս կապած:

Հոն գտնուող մէկ քանի կիները սկսան պոռալ կանչուըռտել զիս խենթ կարծելով, որովհետեւ Արաբիոյ մէջ խենթերը ընդհանրապէս մօրէմերկ կը պտըտին:

– Մէճնո՛ւն, մէճնո՛ւն (խենթ, խենթ): կ՚աղաղակէին խեղճերը սարսափահար:

Քովի վրաններէն եկան հաւաքուեցան հոն: Բարեբախտաբար խենթութիւնը, Արաբներուն համար, սրբութեան նշան մըն է, ուստի ո՛չ ոք վրաս յարձակում գործեց, մանաւանդ երբոր տեսան թէ վտանգաւոր խենթ մը չէի, այլ շատ խեղօք:

Սկսան զիս հարցուփորձել: Ըսի թէ հայ մըն էի եւ թէ ճամբան կողոպտած էին զիս:

Այս յայտնութեան վրայ զիս վռնտեցին վրանէն: Ուրիշ վրան մը գացի, ուր միեւնոյն ընդունելութիւնը եղաւ ինծի: Հագուստի պակասութիւնը կը խրտչեցնէր զիրենք ու չէին ուզեր բոլորովին մերկ մարդ մը հիւրընկալել:

Վերջապէս գացի խոշոր վրան մը ուր պատկառելի ծերունի մը նստած էր եւ կը թուէր ըլլալ խումբին պետը կամ շէյխը: Այս մարդը միւսներէն աւելի հիւրընկալ գտնուեցաւ, զիս չվռնտեց եւ լաթ մը նետեց վրաս որպէսզի մերկութիւնս ծածկէի:

Զմոռնամ ըսելու որ ամէն վրանի առջեւ մէյ մէկ խոշոր շուն կեցած էր իբրեւ պահապան եւ որոնք միշտ հաչելով ու խածնելու սպառնալիքով վրադ կը յարձակին եւ իրենց տիրոջ մէկ հրամանին կը սպասեն քեզ յօշոտելու համար: Բարեբախտաբար առանց հրամանի այդ ծայրայեղութեան չէին դիմեր:

Օրուան յոգնութիւնները ա՛լ ուժասպառ ըրած էին զիս, հազիւ թէ ծերունին վրանին անկիւնը տեղ մը ցոյց տուաւ ինծի, գլուխս գետին դրի եւ անմիջապէս խոր քունի մը մէջ ընկղմեցայ:

Երկար չկրցայ քնանալ սակայն: Ծերունին եկաւ զիս արթնցուց եւ ըսաւ.

– Ե՛լ կերակուր պիտի ուտենք:

Քնանալէ առաջ ծերունիին հարցումներուն պատասխանելով՝ հասկցուցած էի հայ տարագիր մը ըլլալս եւ նշմարած էի որ այս յայտնութիւնը վատ տպաւորութիւն ըրած էր իր վրան, բայց ուրիշ կերպ չէի կրնար վարուիլ, որովհետեւ ո՛չ կրնայի ինքզինքս արաբ կեղծել, ո՛չ ալ թուրք: Այդ պարագային հարկ պիտի ըլլար մասնակցիլ իրենց ապտէսթին ու նամազին, ինչ որ չէի կրնար կատարել եւ եթէ խաբէութիւնս երեւան ելլեր՝ աւելի գէշ կ՚ըլլար վիճակս:

Հազիւ թէ պառկած տեղէս ելայ՝ ծերունին պղինձէ խոշոր աման մը եւ կուժ մը ներկայացուց ինծի որպէսզի ճաշէն առաջ ձեռքերս լուամ եւ սկսաւ ինք ջուր լեցնել, թէեւ սրտմտած դէմքով մը եւ քթին տակէն մռլտալով: Ցայտնապէս կը տեսնուէր որ այդ մարդը թշնամական զգացումներ ունէր ինծի հանդէպ, բայց որովհետեւ իր հիւրն էի, ստիպուած կը զգար ինքզինքը հիւրընկալութեան օրէնքները յարգելու: Տարօրինակը այն էր որ վրանին մէջ կային ուրիշ 5–6 երիտասարդներ, իր զաւակներն ու փեսաները հաւանօրէն, բայց եւ այնպէս ինք ջուր կը լեցնէր ձեռքիս:

Լուացքէն յետոյ բոլորուեցանք գետինը խոշոր ամանի մը շուրջը որ պուլկուրի փիլաւով լեցուած էր: Հացը կամ լաւաշը առատօրէն բաժնուեցաւ:

Կիները չէին մասնակցեր ճաշին, անոնք ետքը պիտի ուտէին երբ մենք աւարտէինք:

Ամանի մը մէջ լեցուած էր ջրախառն կաթ զոր փոխն ի փոխ կը խմէինք:

Մատներով փիլաւ ուտելը շատ դժուար էր ինծի համար, ուստի դանդաղօրէն կը մասնակցէի ճաշին:

Ծերունին ատեն ատեն զիս կը ստիպէր ուտելու սա տեսակ խօսքերով.

– Եաքուլ եա՛ խըրզիր (կե՛ր, ո՛վ խոզ):

– Եաքուլ եա՛ կեավատ (կե՛ր, ո՛վ կա-[illegible]):

– Եաքուլ եա՛ տէյուս..., եւլն.:

Այս սիրալիր հրաւէրներուն կը պատասխանէի կրցածիս չափ ուտելով:

Միւս սեղանակիցները որ եւ է խօսք չէին ըսեր, անշուշտ պատկառելով ծերունիէն:

Հազիւ թէ ճաշը աւարտած՝ նորէն փռուեցայ գետին ու քնացայ վրաս առած խոշոր հէյպէ մը որ կը ծածկէր մարմնոյս կէսը, իսկ միւս բէսը մերկ տարածուած էր հողին վրայ:

(Շար. 90)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈԺԱՆ.— Տէր եւ Տիկին Ց. Գալեան 100 Եւրօ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱՐՆՈՒՎԻԼ.— Տէր եւ Տիկին Արամ եւ Բարիս Երանոսեան իրենց հարազատին նիսարնակ Տիկին Ալիս Տէյիրմէնճեանի մահուան առթիւ 50 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20։ Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առեն։

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ։ Կ'արժէ 8 Եւրօ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

FRANCE-CULTURE
93.5

Le jeudi 7 juillet à 22 heures 30
Reconnaissance à
A R M E N L U B I N
avec la participation de **Krikor Beledian**
(Emission de Mathieu Benezet)

ՀԱՅՈՑ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — Հ.Մ.Ը.Մ.—ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»

Հ.Մ.Ը.Մ.—Ֆրանսի սկաուտական 21րդ տարեկան բանակումի "Այցելութեան Օր"՝ Կիրակի, Յուլիս 10ին, ժամավէրի բանակավայրէն ներս, ժամը 11էն 19.—

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
խորոված եւ համադամ ուտելիքներ

Կ Է Ս Օ Ր Է Ե Տ Ք
Սկաուտական ապարողութիւններ փանփարի ընկերակցութեամբ
խարուկահանդէս

Կիրակի, Յուլիս 10, ժամադրավայրի հասցէ.—
Centre de Formation des Scouts de France
Château de JAMBVILLE
78440 JAMBVILLE

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50» (Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն)	19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի։
Թղթատարի ծախք՝ 6 €. հատոր գլուխ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Archalouys Tatéossian»**
de la C.B.A.F. organise
UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.

Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16 et 17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne: Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise

une balade sur la Seine

en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux
le Dimanche 10 juillet
Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx
Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE
Association humanitaire
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE

Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

Prix : 1300 Euros pour 12 jours.

Le Prix comprend: Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.

Le prix ne comprend pas : Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.

Formalités : Passeport en cours de validité et visa.

Santé : Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.

Climat : Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.

Monnaie : La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.

Décalage horaire : En été + 3 heures.

Heures de vol : Environ 5 heures.

Courant électrique : 220 volts à l'hôtel, prises à la française.

Pour tous renseinements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ **04 78 89 28 07**

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 9-10
SAMEDI - DIMANCHE
9-10 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.242 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.242

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՌՄԲԱՓՈՐՁ ԼՈՆՏՈՆԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ

60 ՄԵՌԵԱԼ, 700 ՎԻՐԱՒՈՐ, 80Ը ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ

ԱՐԱՐՔԻՆ ՏԷՐ ԵՂԱՒ "ԱԼ-ՔԱՒՏԱ – ՃԻՀԱՏ-ԵՒՐՈՊԱ"

Ամբողջ Մեծն Բրիտանիոյ հրճուանքը, երբ Լոնտոն ընտրուեցաւ 2012ի ողիմպիական քաղաքը, 24 ժամ իսկ չտեւեց: Յաջորդ առտուն իսկ, Յուլիս 7ին, մինչ Կլընիկլըի մէջ (Սկովտիա) հաւաքուած էին աշխարհի մեծահարուստները, չորս յաջորդական ռմբափորձեր ցնցեցին ամբողջ երկիրը, բայց նաեւ Եւրոպան:

Ռումբերը պայթեցան ժամը 8.51էն 9.17 նախ փապուղիի երեք կայարաններու մէջ, չորրորդն ալ հանրակառքի մը մէջ: Առաջին ռումբը պայթած է Լիվըրփուլ Սթրիթի փապուղիին մէջ, երկրորդը՝ Քինկս Քրոսի եւ Ռըսել Սքուէրի կայաններու միջեւ, երրորդն ալ՝ Էտուըր Ռոտ: Չորրորդ ռումբը քարուքանդ կ՚ընէր հանրակառք մը Լոնտոնի հիւսիսը, Ռըսըլըն Սքուէր: Կէսօրէ ետք, համացանցի վրայ արարքին տէր կ՚ըլլար ալ-Քաիտա – Ճիհատ-Եւրոպա, նոր անուն մը որ ցարդ ծանօթ չէր: Հաղորդագրութեամբ կազմակերպութիւնը կը սպառնար նաեւ եւրոպական այլ քաղաքներու, ինչպէս Իտալիա եւ Դանիա, եթէ իրենց զօրքերը չքաշեն: Ամբողջ օրը, երթեւեկը դադրած էր Լոնտոնի մէջ, ուր արարքէն ետք մասնաւոր խուճապ մը չէր տիրեր, հաւանաբար բրիտանական ծանօթ պաղարիւնին պատճառաւ: Սկովտիոյ մէջ, ամբողջ վեհաժողովը ցնցուած էր. Թոնի Պլէր քանի մը ժամուան համար Լոնտոն կ՚երթար, մինչ Շիրաքէն սկսեալ բոլոր ղեկավարները իրենց ցաւը կը յայտնէին, դատապարտելով ահաբեկչութիւնը: Շիրաքի համար այս արարքները ցոյց կու տան խոր արհամարհանք մը մարդկային կեանքին հանդէպ: Թագուհին ալ, Ուինտըրի դղեակէն իր վրդովումը կը յայտնէր եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէր: Յաջորդ առաւօտ ալ հիւանդանոց մը կ՚այցելէր, վիրաւորները տեսնելու համար, բայց մինչեւ վերջին վայրկեանը հիւանդանոցին անունը չէր հաղորդուած ապահովութեան համար:

Բոլոր նկարները որոնք սփռուած են կամ լոյս տեսած՝ մամուլին մէջ, ցոյց կու տան թէ պատահածը ահաւոր բան մըն է, որ կը յիշեցնէ Մատրիտի անօրակելի արարքը (2004 Մարտ 11. 191 մեռեալ, 1900 վիրաւոր): Զոհերու մասին, դեռ Յուլիս 8ի առաւօտուն իսկ ճշգրիտ որեւէ թիւ չկար: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն 37 մեռեալ կար եւ 700 վիրաւոր, բայց բրիտանական մամուլն իսկ այլ թիւեր կու տար՝ 53 մեռեալ կամ 60 եւ աւելի քան 700 վիրաւոր, որոնց 80ը շատ ծանր վիճակի մէջ: Արարքին հեղինակներուն մասին, զանազան վարկածներ կան եւ վախ կայ նոյնիսկ որ անոնք բրիտանահպատակ անձեր ըլլան, ինչ որ աւելի դժուար կը դարձնէ հետապնդումները: Ինչ կը վերաբերի հանրակառքին, հաւանական է որ արարքը անձնասպանական բնոյթ ունէր եւ գործուած է քամիքազի մը կողմէ:

Ահաբեկչութեան գործողութեան մը համար Անգլիոյ ընտրութիւնը անակնկալ մը չէ, եթէ նկատի առնուի որ Թ. Պլէր ամէնէն հլու-հնազանդ զինակիցն է Պուշի Իրաքի պատերազմին համար եւ թէ այդ ուղղութեամբ իր բոլոր սուտերն ալ բաւական վրդովում ստեղծած էին Անգլիոյ մէջ, առանց սակայն դրական հետեւանքի: Եւրոպական բոլոր երկիրներն ալ, ներառեալ Ֆրանսա, ահազանգի մէջ են: Նիքոլա Սարքոզի չծածկեց որ վտանգը ընդհանուր է: Այդ ոճրագործներուն, մարդասպաններուն հետ կարելի չէ խօսիլ եւ Սարքոզի չուզեր իսկ միայն ահաբեկիչ որակել զիրենք, քանի կ՚ըսէ (հեռատեսիլ, Ֆրանս 2, Յուլիս 7) ահաբեկիչը կրնայ գաղափարական մը ունենալ, իսկ անոնք հասարակ ոճրագործներ են: Ֆրանսայի մէջ, ապահովութեան միջոցները ամրապնդուած են: Բոլորին զօրակցութիւնն ալ ամբողջական է: Փարիզի քաղաքապետը, որ 24 ժամ առաջ կը ձաղկէր Անգլիացինե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԿՈՉԸ ԼՍՈՒԱԾ

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը Յուլիս 7 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը կը տեղեկացնէ թէ 21 երկրէ 350 կազմակերպութիւն եւ անձնաւորութիւններ ձայնակցած են Ցեղասպանութեան 90ամեակին առթիւ Հայ Դատի ուղղած կոչին որ Եւրոպական Միութիւնը Թուրքիոյ հետ բանակցութեան պայման դարձնէ Ցեղասպանութեան ճանաչումը:

Յուլիս 5ին ալ Եւրոպական Խորհրդարանին քրիստոնեայ – դեմոկրատներու խմբակցութեան ֆրանսական պատուիրակութիւնը կոչ ուղղած է Խորհուրդին որ փոփոխութեան ենթարկէ Յանձնախումբին բանակցութեան պայմանագիրը ու աւելի շեշտէ կրօնական ազատութեան, պատժական օրէնսգրքին, Կիպրոսի եւ Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումին վերաբերող պահանջները:

Նոյն պատուիրակութեան Յուլիս 5ի հաղորդագրութեան մէջ փոխ նախագահ Ժ. Թուպոն Յանձնախումբը անպատասխանատուութեամբ ու իրականութենէն ամբողջական անջատումով կը մեղադրէ, ըսելով որ Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու շրջանակը Անգարայի պայմաններով կազմուած է եւ ոչ՝ Միութեան:

«ԵՒՐՈՊԱՆ ԿԵՂԾԱՒՈՐ Է» Կ'ԸՍԷ Ի. ԱԼԻԵՒ

Ազրպէյճանի նախագահը Ի. Ալիեւ թրքական թերթի մը տուած հարցազրոյցին դժգոհած է Եւրոպայի կեղծաւորութենէն: Ան ըսած է թէ Եւրոպա երկու չափ, երկու կշիռի քաղաքականութիւն կը վարէ Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի հետ յարաբերութիւններուն մէջ: Գլխաւոր պատճառը Հայաստանի սահմանը բանալու ուղղութեամբ Անգարայի կատարուած ճնշումն է, մինչ Երեւան որեւէ ճնշումի ենթակայ չըլլար:

Հարցազրոյցը պատճառ եղած է որ ան կրկնէ ազրպէյճանական հողերու Հայերու կողմէ գրաւումին ցաւը, առով հանդերձ Հայերու հետ համաձայնութեան եզր մը գտնելու իրենց եղած առաջարկներուն անընդունելի բնոյթը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ ԱՄԱՎԵՐՋԸ

Յուլիս 6ին Գէորգեան հոգեւոր ճեմարանին մէջ Գարեգին Բ.ի հանդիսապետութեամբ տեղի ունեցած է ամավերջի հանդէսը: Ներկայ գտնուած են միաբաններ, ծնողներ, դասախօսներ: Տեսուչ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Սարգսեանի տարեկան զեկուցումէն ետք յաջողագոյն սաները պարգեւատրուած են "Կայծակեան" հիմնադրամին եւ Կաթողիկոսին նուէրներով:

Հուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Բ.: Ճեմարանականները հանդէս եկած են շարականներով ու երգերով:

ՄՈՆՐԷԱԼ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹԸ ԵՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գանատահայերու Գոնկրէսը Յուլիս 6 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը կը տեղեկացնէ թէ Մոնրէալի անգլիական գլխաւոր օրաթերթը "Տը Կազէթ" խմբագրականով մը յստակ դիրք ճշդած է Հայկական Ցեղասպանութեան նկատմամբ: Այդ ուղղութեամբ յուշմունքներ ալ կատարած է իր խմբագրական կազմին:

Թերթը կ՚ըսէ.

"Պատմական արձանագրութիւններ կը յստակացնեն թէ այն ինչ որ պատահեցաւ Թուրքիոյ մէջ 1915ի շրջանին, ցեղասպանութեան համազօր է, ինչպէս որ կը սահմանուի 1948ի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ցեղասպանութեան համաձայնագրին մէջ. այսինքն՝ սպաննել ժողովուրդներ կամ վնասել անոնց «ազգային, փոքրամասնական ցեղային կամ կրօնական խմբաւորումի մը, ամբողջութեամբ կամ մասնակի կերպով բնաջնջելու դիտաւորութեամբ»: Հետեւաբար, Հայկական Եղեռնին կապակցութեամբ, թերթին աշխատակիցները ու խմբագիրները ազատ են օգտագործելու՝ ցեղասպանութիւն բառը, առանց չակերտներու, եւ պարտին խուսափիլ «կարծեցեալ», «վիճելի», «ինչ որ Հայերը կը կոչեն», կամ նման այլ նախադրեալներ գործածելէ: Կրնանք հաղորդել այս իրողութեան թրքական ժխտումները երբ անոնք տեղին են, բայց պարտաւոր պէտք չէ զգանք նման ժխտումներ ներմուծելու ամէն անգամ որ կը խօսուի Հայկական Ցեղասպանութեան մասին":

Գանատահայերու Գոնկրէսին նախագահը՝ Դարօ Արէլեան գոհունակութեան հետ յոյս ալ յայտնած է որ գանատական այլ թերթեր եւս հետեւին "Տը Կազէթ"ի օրինակին:

ՇՈՒՐՋՊԱՐԻՆ ՀԱՇՈՒԵՓԱԿԸ

Մայիս 28ին Արագածի շուրջ բռնըւած Միասնութեան շուրջպարին կազմակերպիչ "Նիգ-Ապարան" հայրենակցականը Յայտարարութեամբ մը տեղեկատուութիւն կատարած է նախաձեռնութեան մասին. Յայտարարութիւնը Յունիս 24ին տեղ գտած է հայաստանեան մամուլին մէջ:

Շուրջպարին գաղափարը ծագած է "Նիգ-Ապարան"ի Նոյեմբեր 6ի համագումարին: 2005 Փետր. 2ին ստեղծուած է համակարգող կոմիտէն, աշխատանքի եօթը խումբով եւ տեղական ենթակառոյցներով:

Գարնան սկիզբը 110250 ծառ տնկուած է Արագածի փէշերուն: Ցեղոյ ծովուն մակերեսէն 1.600 մեթր բարձրութեան վրայ Աշտարակ – Ապարան մայրուղիին քով հիմնուած է Հայոց գիրերու 1600ամեակին նուիրուած Տառաքարերու յուշարձան:

Շուրջպարի տօնը սկսաւ Մայիս 27ին. վրանաւաններ հիմնուեցան ուր խմբուեցան հազարաւոր մասնակիցները: Այդ օրը Արագածի փէշերուն 960 վրան կանգնեցաւ, իսկ գիշերը 1600 խարոյկ վառուեցաւ:

Բիւրականէն, Գիւմրիէն, Ապարանէն, Թալինէն, Արթիկէն միաժամանակ 260 հրթիռային ջահ ու 300 լապտեր լուսաւորեցին Արագածի չորս գագաթները:

Մայիս 28ին Գարեգին Բ. ուղերձով ու "Հայր մեր"ով սկսաւ քառորդ ժամու շուրջպարը: Արագածը պարուրող 163 քմ.ի վրայ կենդանի շղթայ կազմեցին աւելի քան 326 հազար հոգի. այնքան, որքան հարկաւոր էր երկու անգամ օղակելու համար լեռը:

Մասնակիցները եկած էին Հայաստանի բոլոր մարզերէն, ՀԱՊ-ի երկիրներէն, Մերձաւոր Արեւելքէն, Եւրոպայէն, Ամերիկայէն: Հայերու հետ ձեռք ձեռքի բռնեցին շուրջ 25 ազգի ներկայացուցիչներ: Շուրջպար բռնեցին նաեւ Երեւանի, Սիւնիքի, Շուշիի, Ստեփանակերտի, Սալոնիքի, Պրաթիսլաւայի, Գալիֆորնիայի, Պէյրութի, Երուսաղէմի, Հոնկ-Գոնկի, Մոսկուայի ու այլ բազմաթիւ քաղաքներու մէջ, ինչպէս նաեւ "Կիլիկիա" առագաստանաւուն վրայ: Հայաստանէն դուրս շուրջպար բռնողներու թիւը 20 հազարէն աւելի եղած է:

Արագածի չորս գագաթներուն 3800 – 4090 մեթր բարձրութեան վրայ շուրջպար բռնեցին լեռնագնացներն ու փրկարարները: Միասնութեան շուրջպարին ամէնէն ցած կէտը եղաւ 860, ամէնէն բարձրը 2100 մեթրի վրայ: Ամէնէն կրտսեր մասնակիցը երկու ամսական Մարիամ Գրիգորեանն էր, երիցագոյնը 107 տարեկան Թամարա Սարգսեանը:

Մասնակիցներուն բաժնուեցաւ 293 հազար 500 գլխարկ ու 298.500 վկայագիր: Տեղեկատուական գործ կատարեցին Հայաստանէն ու արտասահմանէն 114 լրասփիւռներ: Շուրջպարը տեսագրուեցաւ 4 ուղղաթիռէ:

Առողջապահական մտահոգութեամբ ամբողջ տարածքին վրայ 725 առժամեայ առողջական կէտ հաստատուեցաւ, 2400 աղբաման դրուեցաւ, ջրատարներով ջուրի բաշխում կատարուեցաւ:

"Նիգ-Ապարան" հայրենակցականը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր աջակցողներուն, ապահով երթեւեկի, բուժական սպասարկումի, կարգ – կանոնի պահպանութեան աշխատողներուն: Համոզուած է որ Մայիս 28ի շուրջպարը աւանդական բնոյթ կ՚առնէ եւ ամէն տարի Արագածի փէշերուն միասնութեան օրը կը նշեն բոլոր անոնք որոնք միակամ են զօրացնելու Հայոց պետականութիւնը:

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՊԷՍ ՈՒՂԻՂ ՃԱՆԱՊԱՐՀ

Հայերէնի ուղղագրութեան հարցը կը շարունակէ փակուղիի մը առջեւ մնալ եւ կասկած չկայ, որ քաղաքական արմատներ ունեցող այս թնճուկը քաղաքական լուծում մը կը պահանջէ: Ուղղագրութեան 1922ի «ռեֆորմ»ը տեղի ունեցած է որպէս ընդհանուր, համախորհրդային հոլովոյթի մը մէկ մասը, որ ունէր նախ ձուլողական(1), ապա՝ տնտեսական նպատակներ: Օր մը, անշուշտ, պիտի իմանանք, թէ ի՞նչ քաղաքական դրդապատճառներ 1940ին մղած են Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը թելադրելու եւ արտօնելու «աբեղեանական» ուղղագրութեան մասնակի բարեփոխումը, որուն հետեւանքը եղած է մասնակի վերադարձ մը դէպի դասական ուղղագրութեան աւանդները: Առայժմ ունինք երկու գոյակցող ուղղագրութիւններ, որոնք փոխադարձաբար իրենց ազդեցութիւններու հիմնական ոլորտներէն ներս կը խուժեն. դասական ուղղագրութեամբ գիրքեր ու թերթեր կը տպուին Հայաստան, մինչ «խորհրդային» (=«հայաստանեան») ուղղագրութեամբ գիրք ու մամուլ լոյս կը տեսնէ Սփիւռքի մէջ(2):

Ասիկա «բնական» երեւոյթ մըն է, անբնական կացութեան մը մէջ: Մեզի անծանօթ է ուրիշ լեզուի մը գոյութիւնը, որ այսօր երկու ուղղագրութիւն ունենայ, որոնք խորքին մէջ երկու տարբեր լեզուաճիւղերու կամ բարբառներու չէ որ կը համապատասխանեն, ինչպէս այլ լեզուներու պարագային կը պատահի: Վերջին հաշուով, արեւելահայերէնն ու արեւմտահայերէնը, գրելակերպի որոշ մասնայատկութիւններով հանդերձ, հիմնովին տարբեր ուղղագրութիւններ չեն ունեցած որպէս մեկնակէտ: Ուղղագրութիւնը մէկ էր, նոյնիսկ եթէ ընդունինք, որ միատեսակ, կանոնակարգուած չէր (լեզուական կանոններ հաստատելու եւ պարտադրելու ուժը, երբ նման «հսկիչ» մարմիններ կան, պետութեան մը գոյութեան ժամանակաշրջանին կը համապատասխանէ)(3) եւ պահ մը ականջ կախենք այն պնդումին, թէ Ի. դարուն սկիզբը ամէն մարդ իր «խելքը փչած» ձեւով կը գրէր, ինչ որ այդքան ալ ճիշդ չէ, ամէն պարագայի: Սակայն, հիմնական սկզբունքներ կային. արեւմտահայերէնը «հէքեաթ» բառը քանի մը ձեւով կը գրէ(ր), իսկ արեւելահայերէնը «ճամփայ» կը գրէ(ր) եւ ո՛չ թէ «ճամբայ», բայց ոեւէ աշակերտ գիտէր, որ եթէ ուղղագրութեան քննութեան «հարութիւն» գրէր պակաս նիշ պիտի ստանար:

Այս պատճառով է, որ ընդունելով, որ ուղղագրութեան հարց մը գոյութիւն ունի եւ որ դասական հայերէնի ուղղագրութիւնը, որքան որ իր ամենաթունդ պաշտպաններու կողմէ նկատուի անթերի, կատարեալ, փոփոխութեան չենթարկուող եւայլն, եւայլն, հեռու է այդպիսի ըլլալէ, տարբեր առիթներով(4) առաջարկած էինք, որ հեղինակաւոր հայերէնագէտներու, մանկավարժներու, գրագէտներու, վերջապէս՝ մասնագէտներու ժողով մը անհրաժեշտ է, որ խորհրդակցական կարգով սկսի լրջօրէն զբաղիլ «հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման սատարում»ի հարցով, ինչպէս կ՛ըսէ Հայաստանի 1993ի լեզուի օրէնքը, ակնարկելով պետութեան դերին: Այդպիսի հաւաք մը, ըստ Հայաստանի Կրթութեան նախարարի տուած գրաւոր հաւաստումին, զոր կարդացինք հանգուցեալ Լեւոն Միրիջանեանի վերջին յօդուածին մէջ (Նոյեմբեր 2004), տեղի պիտի ունենար 2005ին: Տարուան կէսը անցեր է, իսկ այդ գումարումին մասին որեւէ նոր լուրի չենք հանդիպած: Եթէ նորութիւն մը կայ, մեր ուշադրութենէն վրիպեր է, որուն համար ընթերցողին ներողամտութիւնը կը հայցենք:

Արդ, նմանօրինակ հաւաքոյթներու աշխատանքային մեկնակէտը, եթէ ջուր ծեծելու եւ խուլերու երկխօսութեան վերածուելու կոչուած ձեռնարկումներ պիտի չըլլան, 1922ի հռչակաւոր «դեկրետ»ը կանխող ուղղագրական վիճակը պէտք է ըլլայ: Այսինքն, ուղղագրական սկզբունքներու այն նուազագոյն համաձայնութիւնը, որուն օրէնքներով հետեւողութեամբ Եղիշէ Չարենցը գրած է «Ամբոխները խելագարուած»ը, իսկ Դանիէլ Վարուժանը՝ «Հեթանոս երգեր»ը: Սեղանի վրայ դնելով այդ ուղղագրութիւնը, անհրաժեշտ է մտածել թէ ան փոփոխութիւններու կը կարօտի՞: Թերեւս կարելի ըլլայ հանդիպիլ այնպիսի առաջարկներու, որոնք «նոր» ուղղագրութեան մէջ արդէն ընդգրկուած են: Ինչո՞ւ չէ: Եթէ տրամաբանական են ու կը պատշաճին մերօրեայ վիճակին, առանց հիմնովին խաթարելու անցեալի աւանդութեան հետ կապը, փոփոխութիւնները կրնան ընդունելի ըլլալ(5): Կ՛արժէ քաղուածաբար մէջբերել 1927ին ֆրանսացի հայերէնագէտ Անթուան Մէյէի արտայայտած կարծիքը.—

«Ազգը պիտի հաշուի առնի, որ 1500 տարուց աւելի է, ինչ հայերէնը գրւում է: Հաշուի պիտի առնել աւանդականը՝ յարմարուելով արդի պահանջներին: Ընթերցողը շատ անվարժ պիտի չզգայ իրեն՝ բարեփոխումից առաջ տպագրուած գրքերը կարդալիս...» (6) (ընդգծումը մերն է Վ.Մ.):

Նկատի պէտք է ունենալ, որ եթէ այսօր շատ մը իրանահայերու խորթ կը թուի «հայաստանեան» ուղղագրութեամբ արեւելահայերէն կարդալ, շատ մը հայաստանցիներու՝ «դասական» ուղղագրութեամբ արեւելահայերէն, իսկ շատ մը արեւմտահայերու՝ «հայաստանեան» ուղղագրութեամբ արեւմտահայերէն, հիմնական պատճառը գաղափարախօսական-քաղաքական չէ, այլ՝ այսպէս ըսած «պատկերային» համակարգի փոխադարձաբար օտարոտի բնոյթը: Անձնական օրինակով, «հայաստանեան» ուղղագրութեամբ տպուած արեւմտահայերէն գրութիւններու ընթերցումը խորթ երեւցած է մեր աչքերուն, ինչ որ չէ պատահած «հայաստանեան» ուղղագրութեամբ արեւելահայերէնի պարագային (նկատի չունինք 1922–1940ի՝ «աբեղեանական»ի մերթ անհեթեթ լուծումները): Արդարեւ, հակառակ հոս ու հոն պարբերաբար հնչող ձայներու, այս կամ այն ուղղագրութիւնը սեփականացուցած անհատի մը համար, «միւս» ուղղագրութեամբ կարդալը որեւէ անյաղթահարելի դժուարութիւն չի կրնար ներկայացնել, ո՛չ ալ՝ Համացանցի վրայ «խորհրդային» ուղղագրութեամբ թերթեր կարդալը. դժուարութիւնը «միւս» լեզուաճիւղին անընտել ըլլալուն մէջ պէտք է փնտռել:

Վերոյիշեալը դասալքութեան կոչ մը չէ, ոչ ալ փոխզիջումի առաջարկ մը, ոչ ալ «դաւանափոխութիւն» մը: Նախօրօք կատարուած առաջարկի մը թարմացումն է, փորձելով տրամաբանական հիմքերու վրայ դնել ուղղագրութեան խնդրին արծարծումը, որ վերջին 15ամեակին տեղ-տեղ իր անվայելչութեամբ ուղղակի անընդունելի մակարդակի հասնող պոռչըտուք ու աւելորդ կիրք դարձած է, այս կամ այն ուղղութեան պաշտպաններու կողմէ, որոնք աւելի վնաս կը բերեն խնդրի քննարկումին, քան «պաշտպանութիւն»: Կ՛ընդունինք, որ այսօր հարցը հարկ եղած հրատապութիւնը կորսնցուցած է, նոյնիսկ եթէ մնայուն օրակարգի նիւթ պէտք է ըլլայ, քանի որ, սերունդ անցնելու պարագային, այլեւս իրավիճակը նուիրագործուելու վտանգին տակ պիտի գտնուի:

2005ին նախատեսուած խորհրդաժողովը կամ մեր առաջարկած հաւաքոյթը, կրկնենք, որոշումնատու բնոյթ չունին, այլ՝ զուտ խորհրդակցական: Արդարեւ, քաղաքական արմատներով այս խնդիրը կը պահանջէ քաղաքական լուծում մը: Այդ լուծումը այնպիսին պէտք է ըլլայ, որ մէկ անգամէն թէ՛ միասնականութեան եւ թէ բուն՝ լեզուական հարցերը որոշ լուծումի մը յանգին: Լուծումը, անշուշտ, յարաբերական է, քանի որ լեզուները ապրող մարմիններ են, հետեւաբար՝ որոշակի կանոններու մշակումն ու թարմացումը ժամանակի ընթացքին թաւալող գործընթաց մըն է:

Քաղաքական այդ լուծումը, երբ եւ եթէ կիրարկուի, պէտք է մեկնի դասական ուղղագրութենէն, պարզ ու մեկին մէկ պատճառով. ի սկզբանէ էր այդ ուղղագրութիւնը եւ ո՛չ թէ «Հայաստանեան» ուղղագրութիւնը: Ասիկա պատմական անհերքելի իրականութիւն մըն է, զոր 1922ի «բարեփոխում»ին «պատմական անհրաժեշտութիւնը» դոյզն չափով իսկ չի փոխեր: Անոր ընդունումը ո՛չ յաղթանակ մըն է մէկ կողմին, ո՛չ նուաստացում՝ միւսին:

Թող մեծամիտ անոտիքներու մէջ թաղուած ոեւէ քննադատ չզգայ պատճառաբանելու, թէ «հայաստանեան» ուղղագրութիւնը պետական պաշտպանութիւն ունի: Եթէ զգացական հակաճառութիւն կը սիրէք, կրնանք յիշեցնել, որ Մեսրոպ Մաշտոցի օրերէն եկող դասական ուղղագրութիւնը Վռամշապուհ թագաւորի եւ Սահակ Պարթեւի, այսինքն, Պետութեան եւ Եկեղեցւոյ պաշտպանութիւնը ունի, իսկ «գրաբարի ուղղագրութիւն»ը, ինչպէս կը սիրեն զայն կոչել որոշ լեզուաբաններ, հայերէնի՛ եւ ոչ թէ չինարէնի գրաւոր մայր վիճակին ուղղագրութիւնն է:

«Հսկայ» գրականութի՞ւն կուտակուած է: Այդ գրականութեան կարեւոր մասը դատապարտուած է փճանալու՝ անորակ թուղթին պատճառով: Ինչ որ փրկուելու արժանի է, ժամանակի ընթացքին կրնայ եւ պէ՛տք է վերհրատարակուի:

Ժողովուրդը «անգրագէ՞տ» պիտի դառնայ: Երկու անգամ ուղղագրութիւն փոխուած է Ի. դարուն եւ ո՛չ ոք «անգրագիտութեան» պատրուակը յառաջ բերած է, բացի պնդելու համար, թէ անգրագիտութիւնը պիտի վերնար: Այսօր երեւանցի պատանիները լատինատառ իմակ կը գրեն, թէեւ «արեւելահայերէնի հեշտ ուղղագրութեամբ» իմակ գրելու կարելիութիւնը գոյութիւն ունի...:

Փոփոխութիւնը «հսկայ» գումարներու՞ կը կարօտի: Նոյնիսկ եթէ չենք կարծեր, որ այդպէս ըլլայ, յիշեցնենք, օրինակ, որ աւելի դրամ մսխուած է վերջին տասնըհինգ տարիներուն մշակութային եւ ո՛չ մշակութային անհեռանկար ձեռնարկումներու կամ ծրագիրներու վրայ, որոնց անցեալ ու ապագայ խնայումով այդ փոփոխութիւնը կրնայ գէթ մասամբ ֆինանսաւորուիլ:

Բայց, յանուն առողջ քննարկումի մը, անհրաժեշտ է հրաժարիլ գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար գոյութիւն ունեցող այն մտայնութենէն, թէ միայն պէտք է քանի մը տասնամեակ եւս սքաթիւ քուօն պահպանել, քանի որ արդէն «արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւնը» ինքնըստինքեան պիտի մեռնի լեզուին հետ: Անհրաժեշտ է նաեւ հրաժարիլ այն գաղափարէն, թէ ուղղագրութեան միասնականացումը թոյլ պիտի տայ, որ Սփիւռքը կամ իր նոր սերունդը իր ազգային արմատներուն վերադառնայ: Մէկը անորակելի անարգանք մըն է ազգի կէսին նկատմամբ, նոյնիսկ եթէ այդ կէսը այսօր լրիւ հայախօս չըլլայ: Միւսը ազգային ինքնախաբէութեան հերթական արտայայտութիւն մըն է, քանի որ մէկ ուղղագրութեան կիրարկումը ոչ-հայախօսը հայախօս պիտի չդարձնէ, ինչպէս որ չէ՛ եղած 1922էն առաջ: Ընդհանրապէս, անհրաժեշտ է հրաժարիլ այս հարցին փէթիշացումէն, քանի որ ո՛չ լեզուն եւ ոչ ալ ուղղագրութիւնը սուրբ կամ անհպելի իրականութիւններ են:

Վերը գրեցինք «երբ եւ եթէ կիրարկուի», քանի որ մեր խորին համոզումով, ներկայ հանգրուանին հայրենի պետութիւնը ցանկութիւն չունի հարցին լուծումին ձեռնարկելու: «Հայրենի պետութիւն» ըսելով, նկատի ունինք, որ բոլոր խորհրդաժողովները միայն խորհրդակցական բնոյթ կրնան կրել: Միայն քաղաքական հեղինակութիւն ունեցող մարմին մը քաղաքական որոշում կրնայ տալ:

Այս յօդուածը գրեթէ աւարտած էր, երբ «Ազգ» օրաթերթին մէջ կարդացինք Գրիգոր Պըլտեանի հետ կատարուած շահեկան հարցազրոյցը (տե՛ս. "Յառաջ" Յունիս 5 եւ 6), ուր ան այս նիւթին շուրջ հետեւեալ տեղին նկատողութիւնները կատարած է.—

«Ուղղագրութեան խնդիրը տարբեր խնդիր մըն է: Ինծի համար յստակ պարագայ մը կայ: Ան, որ փոխած է իր ուղղագրութիւնը, պէտք է վերադառնայ իր տեղը: Գուցէ արեւմտահայերն ալ պէտք է որոշ չափով փոփոխութիւններ ընեն, փոխադարձ հասկացողութեան լաւագոյն եզրերը գտնեն: Կը խորհիմ, որ հարցը աւելի գաղափարական, քաղաքական երեւոյթ է, քան թէ զուտ լեզուաբանական: Նախ պէտք է լեզուաբանները դուրս դրուին այս հարցէն: Ուղղագրութիւնը ազգի մը աւանդութեան, մշակոյթի, պատմութեանը պատկանող երեւոյթ մըն է, ընդհանուր համաձայնութեան մը ենթակայ: Ուղղագրութիւնը քոտի խնդիր մըն է, մենք պէտք է համաձայնինք ընդհանուր քոտի մը շուրջը, ինչպէս այբուբենը ստեղծելու պարագային: Ինչո՞ւ Մաշտոցը չգործածեց լատինական, յունական այբուբենը, պարզապէս քոտ մը ստեղծեց իր լեզուի համար, որ այդ լեզուի մարդիկ իրարու հետ հաղորդակցին այդ քոտով, ուղղագրութիւնը այդ է, ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս: Պիտի ընդհանուր համաձայնութեան գայ, առանց մէկը միւսին նըկատմամբ առաւելութիւն հանդէս բերելու, նոյն քոտով իրարու հետ խօսելու, բառերը նոյն ձեւով տեսնելու"(7):

Եթէ աշխարհը արտայայտող մեր բառերը նոյն ձեւով կարենայինք տեսնել, արդեօք աւելի լաւ պիտի չհասկնայի՞նք զիրար:

Այն ատեն ուղղագրութիւնը պիտի գըտնուէր... իր ուղիղ ճանապարհին վրայ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

(1) Տե՛ս. Կարէն Ա. Սիմոնեան, *Կրեմլի յոյժ գաղտնի փաստաթղթերից մի քանիսը*, Երեւան, 2003:

(2) Իրանի արեւելահայերէնը ուղղագրական երրորդ վիճակ մը կը ներկայացնէ այսօր, որ խորքին մէջ նախա-աբեղեանական արեւելահայերէնի (այսինքն, փաստօրէն դասական ուղղագրութեան) տեսքը պահպանած է:

(3) Լեզուի Սպանական Արքայական Ակադեմիան, օրինակ, սպաներէն լեզուի վերադաս մարմինն է ամբողջ սպանախօս աշխարհին համար, որու որոշումները լեզուական օրէնքի ուժ կը կրեն եւ որու բառարանը, որ պարբերաբար կը հրատարակուի, «մայր» բառգիրքի դեր կը խաղայ:

(4) «Ուղղագրութեան հարցին շուրջ», *Յառաջ*, 1997 Դեկտեմբեր 19. «Սփիւռքի ուղղագրութիւնը "փրկելու" առաջարկ մը», *Յառաջ*, 1999 Յուլիս 6:

(5) Նման գաղափար մը արդէն 1987ի Հայերէնագիտական Բ. Միջազգային Գիտաժողովին արտայայտած էր Հ. Լեւոն Զէքիեանը, բերելով նաեւ օրինակներ (տե՛ս. Հ. Լեւոն Զէքիեան, *Հայապատում... Ներտողային*, Լոս Անճըլըս, 2001, էջ 195):

(6) Մէջբերումը տե՛ս. Լ. Գ. Խաչերեան, *Հայոց համազգային մաշտոցեան համակարգուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութեան պատմութիւնը (Ե.-Ի. դարեր)*, Լոս Անճըլըս, 1999, էջ 333 (ընդգծումը մերն է. Վ.Մ.):

(7) Մելանիա Բադալեան, «Ստեղծագործ ինքնութեան բացայայտման փորձ», *Ազգ*, 2005 Յունիս 25:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՅՐԵՆԻՆ՝ ՀԱՅՐԵՆԻՔ
Հայ գիրքերու գիւտի հազարվեցհարիւրամեակ

Սիրոյ եւ հարազատութեան տուրք

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Փարիզ 2004

ԱՐԱ ԿԻՒԼԷՐ. «ՄԵՆՔ ՄԻՋԱՏՆԵՐ ԵՆՔ. ՊԻՏԻ ԱՊՐԻՆՔ ՈՒ ՄԵԿՆԻՆՔ»

Լուսանկարիչ Արա Կիւլէրի համբաւը տասնամեակներէ ի վեր անդրանցած է Թուրքիոյ սահմանները: Մարդկային մեծութիւններու կամ ճղճիմութեան, սիրոյ ու ատելութեան, վաստակին, քրտինքին, պատերազմին, ցաւերու մասին պատմող անոր լուսանկարները հրատարակուած են մամուլի միջազգային ամէնէն ծանօթ անուններուն էջերուն մէջ: Նայողին տեսնել թելադրող քլիշէներ են անոնք, որպէսզի քիչ մը աւելի լաւ ճանչնայ ապրած աշխարհը: Նայելէն տեսնել անցքը կը կատարուի՞ բոլորին կողմէ: «Ո՛չ» կը պատասխանէ արդէն ճերմկած մազ ու մօրուքով լուսանկարիչը որուն այդ պատասխանին մէջ ամփոփուած է ափսոսանքը, յոգնութիւնը, կորսուած աղուոր բաներու ցաւը:

Իրեն հետ ծաւալուն հարցազրոյց մը կատարած է լրագրողուհի Փընար Սէլէք, («Ճօզկիւր Կիւնտէմ» Մայիս 30): Ժամանակին, կեանքին, իր հարուստ վաստակին մասին հաշուեյարդար մըն է ան. արդէն լրագրողուհին էջին ծանօթագրութեան ընդհանուր տողերը խորագրած է. «Արա Կիւլէր. մամուլի լուսանկարիչը, պատմաբանը, փիլիսոփան...»:

Իր բրա՞ծը. «Երբ կեանքէն պատառ մը կը փրցնեմ ու մարդոց կը ներկայացնեմ, կ'ուզեմ որ այդ պատառը անոնց բան մը պատմէ: Կ'ուզեմ պատգամ մը ունեցող լուսանկար մը առնել: Պահու մը ա՛յն երեւակը կ'ուզեմ ձեռք անցընել ուր բոլոր իմաստները գտնուին»:

«Նախապէս պատմուածք կը գրէի: Ցետոյ տեսայ թէ լուսանկարներով կըրնայի աւելին պատմել: Լուսանկարներուս մէջ մինչեւ այսօր թատրոնը կայ: Ժապաւէնը կայ: Կայ յետին փլանը, առաջին փլանը. կայ շարադրանք: Իմաստ կը տեսնես: Պատմուածք գրելու գործը լուսանկարներով կը շարունակեմ»:

Ա. Կիւլէր բծախնդրութեամբ կը զանազանէ լուսանկարիչն ու մամուլի լուսանկարիչը: Ինքը երկրորդն է. վճռապէս կը մերժէ արուեստագէտի հանգամանքն ալ: «Տեսածս կը լուսանկարեմ, արուեստ չեմ ըներ: Շատ բնական ձեւով տեսածս մարդոց կը փոխանցեմ: Ասիկա մամուլի լուսանկարչութիւն կը կոչուի» կ'ըսէ:

Ներկան որ ամէն իրականութեան յուշագրութեան ժամանակն է, չի քաջալերեր զինքը: Դժգոհ է որ մարդիկ իրարու չեն նայիր այլեւս. աշխարհը կ'ընթանայ տգիտութեան ճամբան բռնած: Յոռետես է լուսանկարին, արուեստին տեսակէտէն: «Լուսանկարը շատ մեծ ուժի տէր է: Սակայն մարդիկ անոր իսկ չեն նայիր: Արդէն ան որ կեանքին չի նայիր, ի՞նչ պիտի տեսնէր լուսանկարին մէջ»: Այս համոզումը իրեն մինչեւ իսկ ըսել կու տայ թէ յիսուն տարի ետք այլեւս արուեստն ալ այսօրուան իմաստը կորսնցուցած պիտի ըլլայ: Պիտի մեռնի: Թերեւս միայն պարը կը շարունակուի: Երաժշտութիւնն ալ կը մնայ որպէս խուլ աղմուկ մը: Ու կարելի չէ այդ ընթացքին դիմադրել:

Ինք նոյն ատեն որպէս պատմաբան կը ներկայացնէ իր անձը: Կ'ըսէ «Տեսողական պատմութիւնը գրի կ'առնեմ ես»: Ժամանակը կը փոփոխէ մարդիկը իրենց հաճոյքներով, արտաքինով. որոշ բաներ զարգացան, սակայն մարդը մնաց, բնութիւնը հողեւարք է: Իր բրածը այդ փոփոխութեան վկայութիւնն է պարզապէս:

Փոփոխութիւններով կորսուածներէն կ'ափսոսայ ծովուն համար ուր լողալ կարելի էր. հիմա չափազանց աղտոտած է: Ձուկ իսկ չէ մնացած: Ինք Պոլիս մեծցած է ու մանկութեան օրերէն ի վեր լուսանկարած: «Առաջ, կը յիշեմ, Սալաճաքի քոնաքները պարտէզներ ունէին: Դուռները տակաւին աչքիս առջեւն են: Բոլորն ալ ծիրանածաղիկներով ծածկըւած էին: Այդ կանաչութեան ընդմէջէն կառք մը կ'անցնէր... Հիմա նման բաներ չկան: Ամէն տեղ ինքնաշարժեր կան. փողոցներուն բերանն ալ կայանատեղիներու պատասխանատուներ: Ձես կրնար կառքդ տեղ մը քշել: Այլեւս այս քաղաքին մէջ շատ դժուար է քոմփոզիսիոն մը գտնել»:

Այժմէականութեան մէջ քաղաքներու, վայրերու իւրայատուկ դիմագիծներուն կորուստը, միօրինակութիւնը ցաւ կը պատճառէ իրեն: Այլեւս ոչ մէկ քաղաք իւրայատկութիւն մը պահած է: Ուրֆայէն կու տայ օրինակը. "Հոն կարգ մը փողոցներ կը մտնէի, շատ գեղեցիկ էր: Պիրէճիկի կամուրջին տակէն հոսող Եփրատին մէջտեղը չուան կը շինէին. ամէն կողմ սազուտ էր: Այսօր յայտնի չէ թէ նոյն քաղա՞քն է: Աշխարհի որեւէ մէկ անկիւնը կրնայ ըլլալ: Ի՞նչ քաղաքակըրթութիւն է. Թրքակա՞ն, քրտակա՞ն, հըռոմէակա՞ն: Բոլոր վայրերը իրարու կը նմանին: Անթալիան ի՜նչ վիճակի հասած է: Զբօսաշրջիկներու կոյտ մը. ուրիշ որակում չեմ գտներ: Ամէն բան դրամ շահելու հետեւանք է: Անգամ մը որ զբօսաշրջիկը քաղաք մը մտաւ, վերջացած է ամէն բան: Զբօսաշրջիկը կը ստեղծէ իր փափաքած աշխարհը ու հասած տեղը տարբեր կեանք մը կը ստեղծէ: Ամէն բան ծախու ապրանքի կը վերածուի":

Նոյնն է մարդոց պարագան: Միօրինակութիւնը իշխող է: Մարդիկը կորսնցուցած են իրենց գոյները: Առաջ թաղ կոչուած բան մը կար: Հրապարակին վրայ պտղավաճառով, մսավաճառով, կօշկակարով, պայտարով: Փողոցներ կային. մարդիկ հոն կը նստէին, կը խօսակցէին: Մարդոց միասին գտնուած ժամանակը կրճատուած է: Այսօր փողոցներուն մէջ կառատեղիներէ ուրիշ ոչինչ կայ: Մարդիկ մտած են մետաղէ տուփերու մէջ: Օդ չկայ: Բայց ջիղերը կը վարժուին: Երախաները առոր համեմատ կը ծնին: Կենդանիներն ալ փճացած են: Հաւերը գործատուներու մէջ կը բուծանուին: Ո՛չ հողին կը կոխեն, ոչ ալ միջատներով կը սնանին: Հորմոններով կ'ուռեցնեն զանոնք. յետոյ մարդիկ անոնց ձուերը կ'ուտեն, որ իրականին մէջ ձու չեն այլեւս: Մարդիկն ալ նոյն ձեւով կը մեծնան: Վաղը գործատէր մը պիտի ըսէ թէ ստորերկրեայ աշխատանքի համար հինգ հազար հոգիի պէտք ունի. անմիջապէս պիտի արտադրեն:

"– Պոլսոյ պատմութեան մէջ կարեւոր անկիւնադարձներ կան: Օրինակ, որպէս Հայ մը ի՞նչպէս տեսաք այս քաղաքին բեկումը" հարցումին Ա. Կիւլէր կը պատասխանէ. "Վստահաբար աշխարհի ամէնէն գէշ Հայը ես եմ: Որպէս աշխարհի քաղաքացի, ուզեցի որ Թուրքիոյ առիթ մը տամ: Շատ բան տուի այս երկրին: Իմ երկիրս է անշուշտ, ինչո՞ւ չտայի: Սակայն Թուրքիա, ինծի ոչինչ տուաւ ինծի":

Հայ ըլլալուն պատճառով արգելք եղած են որ "պետական արուեստագէտ" կոչումին արժանանայ. երբ լրագրողուհին այդ պարագան կը յիշեցնէ, Ա. Կիւլէր կ'ըսէ թէ խոչընդոտող պաշտօնեան անոնցմէ մէկն է: Բայց իր հոգը չէ: "Ի՞նչ կը նշանակէ պետական արուեստագէտ" հարց կու տայ: "Արուեստագէտին պետականը կ'ըլլա՞յ": Ինք շատ աւելի կարեւոր դիրքի վրայ է:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթ կ'ըլլան Սեպտ. 6-7ի դէպքերուն իրեն քաշած լուսանկարները. այդ աղէտը լուսանկարած ու ամբողջ աշխարհին հասցուցած է:

Հօրը պատմութի՞ւնը. 1915էն առաջ հայրը գիւղէն Պոլիս դպրոց կը ղրկեն: Ցետոյ երկար ատեն փնտռած է հայրն ու մայրը եւ չէ գտած: Որբանոցը մեծցած է: Միշտ ուզած է ծննդավայրը Շապինգարահիսար երթալ: Գացած է ի վերջոյ, բայց առանց պտուղը կարենալ ուտելու, մահացած:

Որպէս պատերազմի թղթակից, տեսածները անջնջելի հետք ձգած են Ա. Կիւլէրի վրայ: Այսօր 76 տարեկան է. այլեւս չի կրնար ռազմադաշտ մեկնիլ: Բայց տեսած ու լուսանկարած է Պորնէոյի գանկի որսորդները, Պաղեստինի պատերազմը, Ամերիկացիներուն Պէյրութի ցամաքահանումը: Գտնուած է Փիլիպպեան կղզիներ, Եթովպիա: Պատերազմը սարսափելի բան է: Պատերազմական միջավայր անգամ մըն ալ չի փափաքիր տեսնել: Կը յիշէ Էրիթրէի անապատը ուր թունաւոր օձերը կը վխտային ու մարդիկ կը պատերազմէին: Պատերազմը վախ կը գծէ մարդոց դէմքերուն վրայ. նաեւ ցաւ, ատելութիւն, կեղծիք:

– "Այսօր մարդկութիւնը ի՞նչ վիճակի մէջ է, ձեր կարծիքով":

Վերջին հարցումին պատասխանողը կեանքի տաքն ու պաղը չափած, եզրակացութեան յանգած ճամբորդն է որ կ'ըսէ. "Մենք միջատներ ենք. աշխարհին վրան պիտի ապրինք ու մեկնինք: Նախ այս մէկը պէտք է հասկնանք":

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՓԷԹԱՆՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ ("Յառաջ"). –

Մարսէյլի մէջ ամէն տարի Յուլիսի առաջին շաբաթը տեղի կ'ունենայ "փէթանք"ի (գնդախաղ – պուլ) մրցում մը, որ կը վայելէ համաշխարհային համբաւ:

Այս տարի արձանագրուող եւ մասնակցողներուն թիւը տասներեք հազարէն աւելի է. կու գան Ֆրանսայի 83 նահանգներէն եւ 16 տարբեր երկիրներէ, ինչպէս Պելժիայէն, Իտալիայէն, Զուիցերիայէն, բայց նաեւ Ճափոնէն: Խումբերը կը բաղկանան երեքական խաղացողէ: Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով երրեակ մը մասնակցեցաւ հայկական գոյները ներկայացնելով:

Թէպէտ, այս սփորթ-ժամանցը տարածուած չէ Հայաստան, սակայն այս վերջին տարուան ընթացքին հիմը դրուեցաւ գնդախաղի դաշնակցութեան մը: Հայկական խումբը երկու խաղ յաղթական դուրս գալէ յետոյ, պարտուեցաւ երրորդին՝ 128րդ աւարտականներուն: Առաջին մասնակցութեան մը համար պատուաւոր արդիւնք մըն է:

Այս մասնակցութիւնը կարելի եղաւ իրականացնել շնորհիւ Փրովանս-Արմէնի միութեան նախաձեռնութեան եւ ջանքերուն: Այս վերջինը սփորթի մարզէն ներս նկատառելի աշխատանք կը տանի Հայաստանի մէջ, թէ՛ մարզիկներու, թէ ախոյեաններու միջազգային գետին եւ ճանաչում գտնելու գործին մէջ, թէ՛ անոնց մարզական փորձերուն համար տեղական լաւագոյն պայմաններ ստեղծելու ճիգերով:

Փրովանս-Արմէնի միութիւնը գլխաւորութեամբ իր հիմնադիր նախագահ՝ Յակոբիկ Խաչատուրեանին, միշտ պատնէշի վրայ է, ոչ միայն նման ձեռնարկներու համար, այլ հիմնական ծրագիրներու աշխատանքին մէջ, ինչպէս մարզական համալիրի մը շինութիւնը Դաւթաշէնի մէջ: Նոյնպէս, մարզական ծրագիր մը կը պատրաստէ Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի տարուան համար:

Վերադառնալով սկիզբի մեր լուրին, "Փէթանքի Մոնտիալ"ին, Յուլիս 4ին, Փրովանս-Ալփ-Քոթ տ'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդի կազմակերպած երեկոյթին ներկայ գտնուեցաւ "Կիլիկիա" առագաստանաւուն անձնակազմը որ յատուկ ուշադրութեան առարկան եղաւ կազմակերպիչներուն. անոնք ողջունեցին Հայ նաւաստիները, անդրադառնալով անոնց ծովային արշաւի պատմական իմաստին:

Հայաստան – գնդախաղ հանդիպումը ամառնային անվաղորդայն արկածախնդրութի՞ւն էր, թէ սիրոյ պատմութեան մը սկիզբը: Ապագան ցոյց պիտի տայ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Արաբական վրանները շատ գէշ պատրաստուած են: Միայն ետեւի կողմը մինչեւ գետին ծածկուած է, աջ ու ձախ կողմերը կէս կանգունի չափ բացուածք մը ունին, իսկ առջեւի կողմը բոլորովին բաց է:

Թէեւ Յունիսի մէջ էինք, բայց ինչպէս Եգիպտոս, Միջագետք ալ գիշերը միշտ զով կ'ընէ, մանաւանդ որ յաճախ Արեւելեան հով մըն ալ կը սկսի փչել:

Այսպէս իմ թեթեւ ծածկոցովս ու մերկ մարմնովս չափազանց կը մսէի, այնպէս որ անկարելի եղաւ քնանալ: Քունիս մէկ արգելքն ալ շուրջս կապուած այծերն էին որոնք հանդարտ չէին կենար եւ շատ ալ գէշ կը հոտէին:

Վրանին մէջ ամէնքը կը քնանային իրենց հաստ մաշլախներուն եւ ոչխարի մորթէ վերարկուներուն ներքեւ: Երանելի՛ մարդիկ, ի՜նչ հանգստաւէտ անկողին, ի՜նչ ճոխութիւն, ի՜նչ պերճանք...:

Այս մտածումներուն մէջ էի երբ ծերունին որ ինծ քիչ մը անդին պառկած էր, քունէն արթնցաւ, գլխուն տակ բան մը փնտռեց եւ չգտնելով շուրջը նայեցաւ: Ցետոյ, ելաւ, քովս եկաւ ու քթին տակէն հայհոյելով՝ վրայէս քաշեց հանեց hէյպէն ու զայն ծրարելով՝ գլխուն բարձ շինեց եւ կրկին քնացաւ:

Ա՛լ վիճակս անտանելի դարձաւ: Հովը ամէն կողմէ վրանէն ներս կը խուժէր ու ես ցուրտէն կը դողդողայի շարունակ: Կը խորհէի որ այս կացութեան մէջ մինչեւ առտու պիտի չկրնայի դիմանալ եւ հիւանդ պիտի իյնայի:

Փորձեցի այծերէն մէկը գիրկս առնել եւ այս կերպով քիչ մը պատսպարուիլ ցուրտին դէմ, բայց չարաճճի կենդանին, որ ինծ շատ աւելի բախտաւոր, սեւ մուշտակ մը հագած էր ու մողին վիճակէն չէր հասկնար, չուզեց այդ բարիքը ընել ինծի եւ կոտոշներովը սպառնալով փախաւ քովէս:

Քանի գիշերը կը յառաջանար, այնչափ կ'աւելնար ցուրտը:

Խորհեցայ երթալ վրանին կեդրոնը որ բաղդատաբար աւելի պատսպարուած էր եւ ուր դրուած էին կերակուրի անօթները եւ ալիւրի, ցորենի ու գարիի հակերը: Կրնայի անոնց մէջ ապաստանիլ:

Կամացուկ մը գացի եւ երկու հակերու մէջ տեղաւորուեցայ, բայց ահա՛ պառաւ կին մը որ քիչ մը անդին պառկած էր, արթնցաւ եւ զիս հոն տեսնելով սկսաւ.

–Հարամի՛, hարամի, (գող, գո՛ղ), պոռալ:

Զառամը կը կարծէր թէ իրենց անօթները գողնալ կ'ուզէի:

Վրանին մէջ ամէնքը արթնցան եւ մարդերէն մին թեւէս բռնելով ու լուտանքներ տեղալով զիս դուրս նետեց վրանէն: Ի զո՜ւր կը ջանայի բացատրել թէ բան գողնալու դիտաւորութիւն չունէի, թէ մսելուս համար հոն գացած էի:

Հարամի, կը կրկնէին ամէնքը միաբերան:

Տեսայ ու ծեծ ուտելու հաւանականութիւնն ալ կար, ուստի արագ քայլերով հեռացայ:

Ո՞ւր երթալ սակայն:

Կէս գիշեր ըլլալու էր և լուսինը կը լուսաւորէր ընդարձակ տարածութիւնը: Ճամբորդութիւնս շարունակել անհնարին էր այս վիճակիս մէջ: Կարելի չէր քան հինգ – երեսուն օր տանիլ այդ կեանքը: Որոշեցի վերադառնալ Էլ Պուսերա ձերբակալուելու, բանտարկուելու, ծեծ ուտելու վտանգը աչք առնելով:

Սկսայ արագ արագ քալել նուազ մսելու համար: Վտանգաւոր էր վրաններուն մէջէն երթալը գիշերուան այդ ժամուն: Շուները պիտի յարձակէին վրաս, մարդիկ պիտի արթննային եւ, ո՜վ գիտէ, թերեւս զիս գող կարծելով սպաննէին: Ուստի վրանները թողուցի եւ դէպի ամայի դաշտը ուղղուեցայ, այսպէս շեղելով ուղիղ ճամբէն ու Եփրատի եզերքէն:

Բաւական քալելէ ետքը՝ ցախաստան մը ելաւ դէմս որուն մէջէն նեղ արահետ մը կ'անցնէր. այդ արահետը բռնեցի գացի: Ոտքիս տակ մողէսներ ու տեսակ տեսակ սողուններ ժուռ կու գային, հեռուէն կը լսէի ջագալներու ոռնումը և ամէն վայրկեան կը վախնայի թէ օձերու պիտի հանդիպիմ: Ցանկարծ արահետը վերջացաւ եւ չորս կողմս ցախերը պատեցին: Ստիպուած էի անոնց մէջէն քալել: Այդ փշոտ տունկերը մինչեւ մէջքս կը բարձրանային ու ամէն մէկ քայլիս կը խայթէին մարմինս: Կը զգայի թէ սրունքներս կ'արիւնոտէին եւ սակայն կը շարունակէի քալել:

(Շար. 91)

(Շար. Ա. էջէն)

ըը, յայտարարած է.– "սա պահուս, բոլորս ալ լոնտոնցիներ ենք":

Եւ որովհետեւ բուն իշխողը դրամն է, կը չեշտուի նաեւ թէ ռումբերու պայթումին անմիջական վաղորդայնին, եւրոպական շուկաները գգալի նուազում մը արձանագրած են: Փարիզի մէջ CAC–40ը մինչեւ 4,5% կորսնցուցած է: Աւելի ուշ որոշ հաւասարակշռութիւն մը վերահաստատուած է:

Արարքին բծախնդիր պատրաստութիւնը ենթադրել կու տայ որ 5–6 ամսուան գործ է: Թուականին ընտրութիւնը չատ յատակ չէ: Ամէնէն աւելի նկատի կ'առնուի Ժէ.–8ի վեհաժողովը:

Նոյն օրը, Յուլիս 7ին, ալ–Քաիտա այլ զեկոյցով մը կը յայտնէր որ սպաննուած է Եգիպտոսի դեսպանը՝ Իհապ ալ–Շարիֆ, որ առեւանգուած էր Յուլիս 2ին: Զեկոյցովը ալ–Քաիտա կը ճշդէ. "Անհաւատ ճակատագիրը որ վերապահուած է երկրի մը որ գինակից է Հրեաներուն եւ Քրիստոնեաներուն հետ պայքարելու համար իսկական մահմետականներուն դէմ": Զոհ դեսպանը անցեալին ալ թիւ 2ը եղած է Իսրայէլի եգիպտական դեսպանատան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԼԻՆԻԿԼՍԻ վեհաժողովը, հակառակ Լոնտոնի ահաբեկչական արարքին, շարունակեց իր ժողովը Յուլիս 7ին եւ համաձայնութեան մըն ալ եկաւ կլիմային ջերմացման շուրջ: Համաձայնագրին մէջ Ութերը շեշտած են վճռակամութեամբ եւ արագօրէն գործելու իրենց որոշումը: Բարդ բանակցութիւններէ ետք է որ կարելի եղած է ելք մը գտնել:

"ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ"ի մէկ աշխատակիցը՝ Ճիւտիթ Միլըր բանտարկուեցաւ, որովհետեւ մերժեց յայտնել իր աղբիւրը քննութեան մը մէջ, ուր մէկ տող իսկ չէ գրած: Երկու լրագրողներ (միւսը՝ Մաթ Գուփըրն է, Թայմէն) 2003ին տեղեկութիւններ առած էին կառավարական աղբիւրներէ, որոնք կը յայտնաբերէին գաղտնի գործակալի մը գոյութիւնը: Վալերի Փրեյմ, նախկին դեսպան Ուիլսընի կինը ՍԻԱ-ի գործակալ էր: Երկրորդ լրագրողը (Գուփըր) չէ բանտարկուած որովհետեւ իր թերթին տնօրէնութիւնը, հակառակ իր կամքին, Արդարութեան յանձնած է ուզուած փաստաթուղթերը: Ընդհակառակն Ճիւտիթ Միլըրի թերթին տնօրէնութիւնը շնորհակալութիւն յայտնած է իր աշխատակցուհիին, որ գործած է "քաղաքացիական անհնազանդութեան մեծ աւանդութեան համաձայն": Ճ. Միլըր չորս ամիս բանտարկութեան կրնայ դատապարտուիլ: Խորքին մէջ, հարցը լրագրական ալ չէ, բայց այդ բնոյթը առած է: 2003 Յուլիսին, դիւանագէտ մը՝ Ճ. Ուիլսըն յօդուածով մը Նիւ Եորքի Թայմզի մէջ յայտնած է որ Նիժեր գացած էր պաշտօնով եւ հաստատած որ Իրաք ուրանիոմ չէր առած, հակառակ Պուշի ըսածին: Մեծ աղմուկ կը բարձրանայ եւ Մ. Գուփըր թերթին կայքէջին վրայ կը գրէ թէ բազմաթիւ պաշտօնատարներ յայտնաբերած են Ուիլսընի կնոջ ինքնութիւնը զայն վարկաբեկելու համար: Այս կէտը "դաշնակցային ոճիր է":

ՄԱԼԹԱ, որ Եւրոպական Միութեան ամէնէն փոքր Հանրապետութիւնն է, 12րդ երկիրն է որ վաւերացուց Եւրոպայի Սահմանադրութեան ուխտը իր Խորհրդարանին 65 երեսփոխաններուն քուէարկութեամբ, այսինքն՝ միաձայնութեամբ:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առեն:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

ARMÉNIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés
de 8 Jours et de 12 Jours

Saberatours
Sevan Voyages

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com

www.saberatours.fr

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա
Studio VICKEN 2005

MUSEE DAUBIGNY
Manoir des Colombières
Rue de la Sansonne
95430 AUVERS-SUR-OISE
tél. / fax 01 30 36 80 20

Exposition
du 13 avril au 11 septembre

«Edgar CHAHINE (1874-1947) Les Femmes, Paris, Venise»

Trois thèmes magnifiquement abordés par le peintre et graveur arménien Edgar CHAHINE, contemporain de TOULOUSE-LAUTREC.

Des portraits insolents et tendres de

FEMMES de toutes conditions : femmes du monde, comédiennes, chanteuses de café-concert, prostituées...

PARIS et son petit peuple laborieux: charretiers et leurs convois dans la capitale en construction, marchandes des quatre saisons, lutteurs et danseuses de corde...

VENISE, ses canaux, sa lagune, aspects connus ou inconnus de cette ville où Edgar CHAHINE fit ses études artistiques en 1893 et 1894 avant de s'installer à Paris en 1895 où il suivit les cours de l'Académie Julian.

Il obtint en 1900 la médaille d'or pour la gravure à l'Exposition Universelle. Comme un grand nombre de ses contemporains, il mit son talent au service des écrivains pour illustrer leurs livres. Citons BAUDELAIRE, FLAUBERT, A. FRANCE, VERLAINE, COLETTE...

Il exécuta des portraits remarquables de ces auteurs célèbres. Enfin, dans les dernières années de sa vie, il revint à ses premières amours, la peinture. Il expérimenta la technique de la tempera, donnant des tableaux colorés et saisissants de la vie de la rue à Paris entre 1942 et 1946.

Le musée DAUBIGNY proposera de ce peintre et graveur plus de soixante-dix œuvres s'échelonnant de 1897 à 1947, véritable témoignage de l'époque traversée par l'artiste.

Edgar CHAHINE a osé montrer les êtres et les choses tels qu'ils sont. Il faut rendre hommage à son honnêteté et à son courage. Une personnalité hors des courants picturaux qui brave les modes et affirme son authenticité.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Archalouys Tatéossian» de la C.B.A.F. organise UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine

la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16 et 17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne; Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«D. SERENGULIAN»** d'Issy-les-Moulineaux organise

une balade sur la Seine

en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux
le Dimanche 10 juillet
Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx

Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»

Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանսի սկաուտական 21րդ տարեկան բանակումի "Այցելութեան Օր"՝ Կիրակի, Յուլիս 10ին, ժամպվիլի բանակավայրէն ներս, ժամը 11էն 19.–

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
խորոված եւ համադամ ուտելիքներ

ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ
Սկաուտական ապարողութիւններ փանփարի ընկերակցութեամբ խարուկահանդէս

Կիրակի, Յուլիս 10, ժամադրավայրի հասցէ.–
Centre de Formation des Scouts de France
Château de JAMBVILLE
78440 JAMBVILLE

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Տաղկախաղ 50-ամեայ հատընտիրներ) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 12
MARDI
12 JUILLET
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.243 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.243

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Մ Ե Ծ Ն Բ Ր Ի Տ Ա Ն Ի Ա

ՌՃՐԱՓՈՐՁԵՐԷՆ ԵՏՔ

Ընդհանուր ձեւով, խուճապ չկայ երկրին մէջ, ոչ իսկ Լոնտոնի, բայց եւ այնպէս ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են եւ յաճախ պարապ տեղը, բայց, բնական է: Այսպէս, օրինակ, Յուլիս 9ի իրիկունը, ապահովութեան ուժերը պարպած են երկրին երկրորդ քաղաքը՝ Պիրմինկեմը, որովհետեւ մտահոգիչ եւ ստոյգ նկատուած տեղեկութիւններ հասած էին: Քսան հազար հոգի ստիպուած եղած էին հեռանալ քաղաքին կեդրոնէն (ճաշարաններէ, սրճարաններէ, գիշերարոններէ, թատրոններէ, սինեմաներէ): Ոստիկանութիւնը հաստատած էր որ սպառնալիքը յատուկ էր, լուրջ, հաւաստի, քաղաքացիներու կեանքին ուղղուած: Ոստիկանութիւնը պայթեցնել տուած է հանրակառքի մը մէջ գտնուող չորս կասկածելի ծրարներ:

Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն 49 մեռեալ կար, բայց թիւը վերջնական չէ, քանի ծանր վիրաւորներ կան եւ անհետացածներ: Փրկարար ուժերուն գրեթէ անկարելի է դուրս բերել 30 մեթր խորութեան մէջ գտնուող դիակներ: Ջերմութիւնը մինչեւ 60 աստիճան է, հասնիլը շատ դժուար եւ դեռ կան առնէտներ: Այդ վայրը կը գտնուի Քինկս Գրոսի եւ Ռըսել Սքուէրի միջեւ եւ հոն է որ ամէնէն զօրաւոր պայթումը տեղի ունեցած է:

Անգլիացիք, Յուլիս 10ին, կ'ոգեկոչէին նացիական ռմբակոծումներուն աւարտին 60ամեակը, ինչ որ առիթ էր որ շեշտուի նաեւ Բրիտանացիներուն դիմադրական ոգին:

Անհետացածներու մէջ է նաեւ ծագումով Թունուզցի Ֆրանսացի մը (Իհապ Սլիման) որու հայրը Լոնտոն գացած է տղան գտնելու համար: Մամուլի կարգ մը օրգաններ արձագանգած էին կարգ մը կասկածներու՝ այդ մահմետական երիտասարդին նկատմամբ, բայց հայրը կ'ուրանար նման բան:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

"ՔՈՒԻՏ" հանրագիտարանը եւ Ռոպէր Լաֆոն հրատարակչատունը որոշած են վերաքննութեան դիմել, Հայկական Ցեղասպանութեան նիւթով իրենց հրապարակումը թերի, ժխտողական նկատող վճիռին դէմ: Պատասխանատուները պնդած են թէ նիւթին մասին հարկաւոր տեղեկատուութիւնը կատարուած էր ու իրենց դատապարտումը արտայայտութեան ազատութեան տեսակէտէն մտահոգիչ կը նկատեն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զբօսաշրջական վայրերէն Եգէականի Չէշմէ գիւղաքաղաքին մէջ ահաբեկչական արարք մը քսան հոգիի վիրաւորուելուն պատճառ եղած է: Պատասխանատուութիւնը ստանձնած է քրտական զինեալ կազմակերպութեան՝ ՓՔՔ-ի Բազէներու խումբը: Վիրաւորներէն երկուքը օտար զբօսաշրջիկներ են:

ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐ 56,2% համեմատութեամբ "Այո" քուէարկեց Սահմանադրութեան ուխտին, ինչ որ նոր յոյսեր տուաւ Եւրոպայի: Այս փոքրիկ երկրին մէջ, ուր քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է, այս դրական պատասխանը յաղթանակեց հակառակ ակնկալութիւններուն: Վարչապետ Ժան-Գլօտ Եունքըր սպառնացած էր հրաժարիլ, եթէ "Ոչ"ը յաղթէր:

ԻՐԱՔԻ մէջ, Կիրակի Յուլիս 10ին, եօթը ռմբափորձերու ընթացքին առնուազն 34 հոգի մեռած է: Արարքները գործուած են գլխաւորաբար ապահովութեան ուժերուն դէմ: Ամէնէն մահացու ռմբափորձը գործուած է քամիքազի մը կողմէ Պաղտատի նախկին օդակայանին՝ Մութանայի մէջ, ուր 19 հոգի մեռած է եւ 41 հոգի վիրաւորուած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Նախագահը Ա.-Ն. Սեզէր, ի վերջոյ ստիպուեցաւ ստորագրել այն վիճայարոյց օրէնքը որ թոյլ կու տայ գուրանական ապօրինի դպրոցներու պատասխանատուներուն խուսափիլ բանտէն: Արդարեւ, այլեւս միայն տուգանքով մը կը փրկուին: Նախապէս Նախագահ Սեզէր իր վեթօն դրած էր, բայց օրինագիծը կրկին քուէարկուեցաւ Խորհրդարանին կողմէ եւ այլեւս չէր կրնար ընդդիմանալ երկրորդ անգամ, թէեւ որոշած է դիմել Սահմանադրական Ատեանին: Այս օրէնքը վրդոված է ձախը եւ լաիք շրջանակները, որոնք վախն ունին որ իսլամապաշտ արմատական շարժումներ անհատական դպրոցներ կամ գուրանական ուսման կեդրոններ բանան:

ԳԼՕՏ ՍԻՄՈՆ՝ "Նոր վէպ"ի հիմնադիրը նկատուած, Նոպէլեան դափնեկիր, մեռաւ 91 տարեկանին: Նոր վէպը որ ծնունդ առած է 50ական թուականներուն "Մինուի" հրատարակչատան մօտ, սկիզբը համախմբած էր Միշէլ Պիւթոր, Ալէն Ռոպ-Կրիյէ եւ Գլօտ Սիմոն: Երբ, 1985ին կը ստանար գրականութեան Նոպէլեան մրցանակը, կը բացատրէր դատակազմի շուէտացի անդամներուն որ ոչ մէկ իմաստ գտած է իր կեանքին, եթէ ոչ ինչպէս ըսած էր Պարթ Շէյքսփիրէն յետոյ՝ "Եթէ աշխարհը բան մը կը նշանակէ, ուրեմն բան մը չի նշանակեր, բացի անկէ որ գոյութիւն ունի":

ՍՐԵՊՐԵՆԻՔԱՅԻ 8000 մահմետականներու ջարդին 10րդ տարելիցը կ'ոգեկոչուի (1995 Յուլիս 11) եւ այդ առթիւ շուրջ 50 հազար հոգի կը մասնակցին արարողութեան: Տասը տարի առաջ, պոսնիացի-սերպ ուժերը կը դրաւէին արեւելեան Պոսնիոյ մահմետական այդ շրջանը եւ ցայսօր միջազգային "ոճիր"ը չէ հանդարտած: Բացայայտ եղած է նաեւ ՄԱԿ-ի անկարողութիւնը, քանի քաղաքը անոր պաշտպանութեան տակ կը գտնուէր:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ Վիքթոր Հիւկօ սրահին մէջ է որ Յուլիս 9ին հաւաքուած էր Ընկերվարական կուսակցութեան Ազգային խորհուրդը եւ այդ առթիւ Ֆր. Հոլանտ յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է որ կուսակցութիւնը համախմբուի եւ վստահ է որ ինք այդ համախմբողի կարողութիւնը ունի: Առաջին անգամ ըլլալով, Նախկին Թիւ 2ը (Լ. Ֆապիուս) ղեկավարութեան սեղանը չէր գտնուեր, այլ վերջին կարգը անկիւն մը նստած էր: Տոմինիք Սթրօս-Քահն, Ժէք Լանկ եւ ներկայ ղեկավարութեան բոլոր անդամները յայտարարած են որ պիտի հաւաքուին աշնան քննելու համար Ֆր. Հոլանտի բանաձեւը: "Ոչ"ի հոսանքին յաղթականները, ինչպէս օրինակ Ժան-Լիւք Մելանշոն, պնդած են որ պէտք է համախմբուիլ "Ոչ"ի հիման վրայ:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետը՝ Պ. Տըլանոյէ յայտարարած է Յուլիս 11ին, Թաղապետական խորհուրդին առջեւ, որ ամբողջովին կը ստանձնէ Ողիմպիականներու Փարիզի ձախողութեան պատասխանատուութիւնը: Դատապարտած է սակայն Թ. Պլէրը եւ իր գործակիցները իրենց վարուելակերպին համար Միջազգային Կոմիտէին հետ:

ԻՏԱԼԻԱ, Սպանիայէն եւ Մեծն Բրիտանիայէն ետք սպառնալիքի տակ է եւ Ներքին Նախարարը դիմած է Պետութեան ղեկավարին որ յատուկ միջոցներ ձեռք առնուին: Ասոնց կարգին կը նախատեսուի բարեփոխել պատժական օրէնսգրքին թիւ 270 պիս յօդուածը, որպէսզի այլեւս թոյլ չտրուի դատարաններուն ենթադրեալ ահաբեկիչներ ազատ արձակել, ինչպէս պատահած է անցեալին:

ԱՖՂԱՆ վեց ոստիկաններ գտնուած են գլխատուած, չորս ուրիշներ ալ սպաննուած են Յուլիս 9ին, Թալիպաններու կողմէ, բախումէ մը յետոյ երկրին հարաւը:

Գ Ե Ր Մ Ա Ն Ի Ա

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ՊՐԱՆՏԸՆՊՈՒՐԿԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Թրքական ճնշումներով դպրոցական ծրագիրներէն հանուելէ ետք Հայկական կազմակերպութիւններու, հիմնարկներու ջանքով Պրանտընպուրկի նահանգը որոշած էր կրկին տեղ տալ նիւթին: Յուլիս 8ին նահանգին Կրթութեան Նախարարը ներկայացուցած է ցեղասպանութիւններու մասին հրահանգներու առձեռն նոր հատորը որ պատրաստուած է Պոխումի Սփիւռքի ու ցեղասպանութիւններու հիմնարկին գործակցութեամբ:

Հատորին խորագիրն է "Ցեղասպանութիւններն ու մարդկութեան դէմ ոճիրները Ի. դարուն": Հոն կը խօսուի ափրիկեան Հէրէրօներու, հայկական եւ ռուանտական ցեղասպանութիւններուն մասին:

ԼԱՌՈՒՍՆ ԱԼ ՍՐԲԱԳՐՈՒԱԾ

ՌԱԿ-ի Վալանսի "Հրաչ Երուանդ" ակումբը կը տեղեկացնէ թէ իր, երեսփոխան Փ. Լապօնի, քաղաքապետ Լենա Պալսանի եւ փոխերեսփոխան Մարլէն Մուրիէի ջանքերով սրբագրուած են "Փըթի Լառուս"ի "Երիտթուրք", "Օսմանեան" եւ "Երիտասարդ Թուրքեր" եզրերուն տրուած բացատրութիւնները:

Այդ եզրերուն համար տրուած սահմանումներուն մէջ կը բացակայէր, կամ անորոշ բնոյթ ունէր Հայկական Ցեղասպանութեան մասին տեղեկատուութիւնը, ինչ որ կրնար սխալ հասկացողութեան մղել ընթերցողը:

ՌԱԿ-ը գոհունակութեամբ կը յայտնէ թէ պատկերազարդ "Փըթի Լառուս"ի 2006ի հրատարակութեան մէջ նշուած երեք նիւթերը տրուած են ոչ մէկ շփոթի տեղ ձգելու ձեւով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆՈՐ ՅՈՒՇԱԴՐԱՄՆԵՐ

Կեդրոնական Դրամատունը Մայիս 10էն շրջանառութեան մէջ դրած է Արշիլ Կորքիի ծննդեան հարիւրամեակին եւ Գանձասարի վանքին նուիրուած յուշադրամներ:

Առաջինը ոսկիէ է. մէկ երեսին վրայ կայ նկարիչին դիմանկարը, միւսին վրայ մօրը հետ իր պատանէն դրուագ մը: Պատրաստուած է հազար հատ: Երկրորդը արծաթէ է: Պատրաստուած է 500 օրինակ:

Պ Ո Լ Ի Ս

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔԻ ԴԷՄ ՄԻՆՉԵՒ 3 ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՊԱՀԱՆՋՈՒԱԾ

Պոլսոյ Շիշլի թաղամասին պատժական ատեանին առջեւ Յուլիս 8ին տեղի ունեցած է "Ակօս"ի խմբագիր Հրանդ Տինքի դէմ թրքութիւնը անարգելու ամբաստանութեամբ բացուած դատը: Անարգանքին ապացոյց կը նկատուի 2004 Փետր. 13ին հրատարակուած անոր մէկ գրութիւնը որուն խորագիրն է "Ծանօթանալ Հայաստանի":

Դատախազը Հ. Տինքի բացակայութեան 6 ամիսէն 3 տարի բանտարկութեան պատիժ պահանջած է անոր դէմ: Որպէս ամբաստանող կողմ ներկայացած են 9 քաղաքացիներ որոնցմէ մէկը պահանջած է որ դատին մասին լրատեղեակներու պատրաստած տեղեկագրին մէջ "ցեղասպանութիւն" բառը գործածողին դէմ ալ դատական հետապնդումի ձեռնարկուի: Ի դէպ, նոյն տեղեկագիրը համոզում յայտնած է որ Հ. Տինք յանցաւոր չէ:

Ամբաստանողները ատեանին ներկայացուցած են Մ. Քէմալի մէկ լուսանկարն ալ որ վերջերս որպէս հայկական զեղծարարութիւն թրքական թերթերու Ա. էջը տեղ գրաւեց: Այդ լուսանկարին մէջ Մ. Քէմալի ոտքին տակ կ'երեւի սովամահ երախայ մը. Թուրքերը կը պնդեն որ լուսանկարին բնօրինակին մէջ գետինը շուն մը միայն կայ, Հայերը թէքնիք աճպարարութեամբ մը շունին տեղ մահացած երախային նկարը զետեղած են:

Յուլիս 8ի դատավարութեան Հ. Տինքի փաստաբանները իրենց պաշտպանողականը պատրաստելու ժամանակ պահանջած են ու նիստը յետաձգուած է:

Թ. ԷՐՏՈՂԱՆ

«ՄԵՐ ՊԱՊԵՐԸ ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՉԷՆ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ»

Թուրքիոյ վարչապետը ԱՄՆ-ու այցին գտնուած է Սան Ֆրանսիսքօ եւ Գալիֆորնիա. ունեցած ելոյթներուն ան նիւթ ըրած է հայ-թուրք հակամարտութիւնը, Ցեղասպանութիւնը: Կոչ ուղղած է Ամերիկացիներուն որ չհաւատան Ցեղասպանութեան մասին Հայերու պնդումներուն. "Մենք ի հարկին պատրաստ ենք մեր պատմութեան հետ առերեսումի: Մեր ճակատը բաց է: Մենք կը վստահինք մեր պատմութեան: Կարելի չէ որ մեր պապերը նման բան գործած ըլլան" ըսած է Էրտողան: Այդքանէն ետք ուզած է տակաւին որ ամերիկահայ համայնքը շինիչ դեր կատարէ հայ-թուրք յարաբերութիւններուն ոլորտին մէջ: Ցեղասպանութիւնը ընդունած երկիրներն ալ առած են իրենց բաժինը, քանի որ Թուրքիոյ վարչապետը շեշտած է թէ "քաղաքական" այդ որոշումները հարցին լուծում չեն կրնար բերել: Անկէ նիւթը առնչելով Ղարաբաղին, Էրտողան կրկնած է Հայաստանին գրաւած շրջաններէն քաշուելու պարտաւորութիւնը, մանաւանդ որ "Հայաստանի անհեռատես ու ոչ ողջամիտ քաղաքականութիւնը պատճառ կ'ըլլայ ժամանակի կորուստի":

ԷՆՎԵՐԻՆ ՆԱՄԱԿՆԻԷՆ

Թուրք լրագրող Մուրատ Պարտաքճը որ պարբերաբար հին էջեր լոյսին կը բերէ «Հիւրրիյէթ»ի մէջ, ինչպէս վերջերս Թալաթի սեւ ծոցատետրին պարունակութիւնը («Յառաջ», Մայիս 7 եւ 10), Յունիս 4–5–6 թիւերուն մէջ ալ Էնվէրի նամակներուն տեղ տուած է: Ան ինչպէս կ'ըսէ լրագրողը, 1914–18 Թուրքիոյ ամէնէն հզօր դէմքը հանդիսանալէ ետք, Գերմանիա, անկէ ալ Ռուսաստան գացած է, հետամուտ ըլլալով Թուրանական կայսրութեան մը հիմնումին:

Նամակները որոնցմէ լայն հատուածներ հրապարակած է լրագրողը, երեք հատ են. երկուքը ուղղուած են կնոջը որ այդ շրջանին Գերմանիա կը գտնուի, մէկն ալ Մ. Քէմալին որուն իրեն նման իթթիհատականներուն հանդէպ ոչ-բարեկամական ընթացքը վշտացուցած եւ զայրացուցած է զինք: Նամակներուն երկուքը գրուած են Մոսկուայէն (1921 Յուլիս 16), մէկը Պաթումէն (1921 Սեպտեմբեր 1):

Տարօրինակ է տեսնել թէ կնոջը ուղղուած տողերուն մէջ, ինչպէս պատմութեան մեծագոյն ոճրագործներէն այս մէկը գորովոտ ամուսնի մը, հօր մը, կարօտալի զգացումները կ'արտայայտէ. ան ալ ոճիրէն այնքան կարճ ժամանակ ետք:

Այդ նամակներուն մէջ ակնարկութիւն կայ Մ. Քէմալի ժխտական կեցուածքին, նաեւ յոյսը որ Աստուած մեծ է ու ժողովուրդը մօտ ատենէն իրականութեան իրադէկ կ'ըլլայ: Գրած է նաեւ գերմանացի մարեշալ Ֆոն Սանտէրսի յուշերէն քաղած ժխտական տպաւորութեան մասին: «Տարօրինակ մարդ» կը կոչէ զայն. յետոյ կը գրէ. «Պատերազմին ինչ լաւ բան որ կատարուեր է, ինծի է պատասխանատուն: Ինչ անիմաստ ու գէշ բան կայ, ուրիշներու գործն է. անշուշտ գըլխաւորաբար իմս: Յետոյ միշտ կը խօսի գերմանացի սպաներուն մասին. թուրք սպաներուն հազուադէպօրէն: վերջապէս, զինուորներուն շնորհ ընելով կը գրէ թէ լաւ սպաներու – այսինքն Գերմանացիներու – ղեկավարութեան տակ լաւ գործ կը կատարեն: Կ'ըսէ թէ թուրք փաշաներու ծանօթ մրցակցութիւնը եւ ատոր հետեւանք իրարու չօգնելու կեցուածքին վերջ տրուած է: Իսկապէս անամօթին մէկն է: Այս պատերազմին այդպէ՞ս պատահած էր»:

Մ. Քէմալին ուղղուած երկար նամակին մէջ ակնարկելով հօրեղբօրը եւ եղբօրը Թուրքիա վերադառնալու արտօնութեան մերժումին, կը գրէ թէ ճիշդ չի գտներ այդ վերաբերումը: Ու անգամ մըն ալ կը բացատրէ կացութիւնը, գրելով.

«Ես ջանացի Ղրիմ մնալ ու Կովկաս անցնիլ. իսկական վտանգներու չյաջողեցայ: Տպրուան մը ընթացքին երկու անգամ ձերբակալուելով, հինգ ամիս բանտարկուելով, վեց անգամ ալ օդանաւէն իյնալով Մոսկուա եկայ: ...Հակառակն ըլլալով տիրող կարծիքներու, բոլշեւիկութիւն չառաջարկուեցաւ մեզի:

Գալով նիւթական օժանդակութեան. խորհելով որ յարմար կ'ըլլայ տրուածը առնելու սկզբունքին հետեւիլ, քանի որ ատով «Ռուսերը մեզի կ'օգնեն» մտածումը Անատոլուի տրամադրութիւնը կը բարձրացնէ իսկ Եւրոպան «Անատոլուն բոլշեւիկներու հետ համաձայնեցաւ» ըսելով մեզ աւելի զօրաւոր կը նկատէ, ջանացի նիւթական համաձայնութիւնը իրականացնել: Սակայն երբեք պաշտօնապէս յանուն Անատոլուի քայլ չառի:

Երբ Բաքու եկայ, վստահ ըլլալով որ ո՛չ միայն Թուրքիոյ, այլեւ բոլոր իսլամական երկիրներուն մէջ անմիջապէս ժխտական ազդեցութիւն պիտի գործէր եւ ատիկա Անգլիացիներուն գործին պիտի ծառայէր, համագումարին բացայայտ կերպով ըսի թէ Թուրքիոյ եւ արեւելքի մէջ համայնավարութեան կողմնակից չէի:

... Անգարայի պատուիրակները Ռուսերէն 200 հազար հրացան, եւլն. ուզեցին: Նկատեցի թէ Ռուսերը ատիկա չէին կրնար տալ ու հարցը պիտի ձգձգուէր, ուստի ըսի թէ ինչ որ տային ընդունելի կ'ըլլար ու ջանացի գործը կարելիին սահմաններուն մէջ դնել: Այդ ձեւով մաս մը ոսկի դրամով 15 հազար հրացան, եւլն. առնուեցաւ:

... Երբեք չմտածեցի Անատոլուի տարած յաղթանակին պատիւը իւրացնել: Պաշտօնապէս յանուն Անատոլուի կառավարութեան ոչ մէկ բանի նախաձեռնելով հանդերձ, չհասկցայ թէ Անատոլուի պատուիրակութեան անդամները ի՛նչ պատճառով իրենց հանդիպած ամէն մէկ Ռուսի կը շեշտէին թէ "Էնվէր փաշան ու ընկերները մեզի հետ կապ չունին"»:

Նոյն նամակին վերջաւորութեան Էնվէր կը դժգոհի որ Մ. Քէմալ զինք ու իր ընկերակիցները անարդարօրէն հակառակորդ, թշնամի կը նկատէ: Կը շեշտէ թէ իրենց համար հիմնականը երկրին փրկութիւնն է: Կը հաւաստէ իր զօրակցութիւնը, յաջողութիւն կը մաղթէ: Կը խնդրէ նաեւ որ մեծամտութիւն ցոյց չըտայ. չտարուի իրեն դարպասողներէն ու չդիմէ անձի մը կամ հատուածի մը վրայ ճնշում բանեցնելու: Ատիկա անբաղձալի դժգոհութիւններու, խլրտումներու, ապստամբութիւններու պատճառ կրնայ ըլլալ:

Կրկին ու կրկին ապահովութիւն կու տայ իր ու ընկերներուն կողմէ որ ոչ մէկ պաշտօնի, դիրքի կը ձգտին: Ինք միակ խնդիր մը պիտի հետապնդէ. «Ան իսլամութիւնը ճզմող Եւրոպայի իրէշին հետ պայքարելու համար իսլամները շարժման մղելն է»:

Նամակին վերջին պարբերութիւնը նիւթ ըրած է իր ու ընկերներուն երկիր վերադարձի հարցը:

«Հիմա դուն գլխաւորաբար իմ ու մեր ընկերներուն վերադարձը չես ուզեր չէ՞: Պատճառն ալ ըսեր թէ մեր վերադարձով ծագելիք երկպառակութիւնն է: Մինչդեռ ես ու ընկերներս համոզուած ենք որ եթէ հոն ըլլայինք, այսօր ալ շարունակուող աւելորդ ճնշումներուն պէտք պիտի չըլլար: Որովհետեւ բոլորը պիտի տեսնէին որ մենք ճնշուողները ձեզի դէմ հրահրողներ չենք, այլ հանդարտեցնողներ: Առ այժմ Մոսկուա մնալով դուրսէն երկրին օգնել շարունակելով չենք վերադառնար: Սակայն պէտք է խոստովանինք որ առանց որեւէ օրինական պատճառի մեզ աքսորեալի կացութեան մէջ ձգելու ձեր փափաքին յաւիտեան հանդուրժել մեզի համար չափազանց ծանրակշիռ ու նուաստացնող կ'ըլլայ: Այսուհանդերձ, հայրենիքի սիրոյն առայժմ կը հանդուրժենք:

Այն պահուն երբ զգանք որ մեր դուրսը մնալը այլեւս անօգուտ է, թերեւս նոյնիսկ վտանգաւոր, գլխաւորաբար Թուրքիոյ եւ իսլամական աշխարհին համար զոր կ'ուզենք փրկել, պիտի վերադառնանք երկիր: Ահա, այսքա՛ն»:

Նամակը աւարտած է սիրալիր բարեւներով, իսլամութեան եւ հայրենիքին օգտակար մեծ յաջողութիւններու մաղթանքով:

Պարտաքճը Էնվէրի թղթակցութեան մասին եռօրեայ հրապարակումին վերջին թիւին (Յուլիս 6) մէջ մասեր տուած է կնոջը ուղղուած 1921 Յուլիս 13, 22 եւ 25ի նամակներէն: Սիրոյ, կարօտի արտայայտութիւններով լեցուն են անոնք. կան քաղաքական, պատերազմական նըշումներ ալ: Օրինակ, Էնվէր կը կրկնէ թէ բոլշեւիկներուն հաւատք կարելի չէ ունենալ, թէ Մ. Քէմալի ընթացքը միշտ չվաւերացնելով հանդերձ կը յուէ որպէսզի երկիրը չտուժէ: Անատոլուի մէջ ծայր առած յունական պատերազմին անմասնակից մնալը մեծ վիշտ կը պատճառէ իրեն: Միշտ կը փորձուի վերադառնալ, բայց վախնալով հետեւանքներէն, ետ կը կենայ:

Երրորդ օրուան թիւին մէջ տեղ գտած է Էնվէրի դամբարանին նկարը, անոր անխընամ ձգուած վիճակին դժգոհութեան արտայայտութիւններով: Հոն պատանիները սովոր են գնդակ խաղալու, դամբարանին ճակատի, վրան «Էնվէր փաշա» արձանագրութեամբ մասը դարպասի տեղ գործածելով...

Մ. Պարտաքճը տուած է նաեւ Էնվէրի տոհմածառը: Մահացած են երեք զաւակները, մէկ թոռը, կ'ապրին երկու թոռները եւ անոնց երկու զաւակները:

Պատրաստեց՝
Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՄ ԼԵԶՈՒԻ ՄԷՋ ՏԵՂԱՒՈՐՒՈՒՄ Է ԱՇԽԱՐՀԸ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՏՈՔԹ, ՓՐՈՖ. ՀԵՆՐԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

– Երկու տարի առաջ մենք նշեցինք Հայաստանում քրիստոնէութեան 1700ամեակը, այսօր պատրաստւում ենք նշել գրերի գիւտի 1600ամեակը, բայց եկէք անկեղծ լինենք, արդեօ՞ք ազգային մեծագոյն այդ տօները մեզանում համընդհանուր տօնականութեան մթնոլորտում են անցնում: Արդեօ՞ք ընդհանուր առմամբ ժողովուրդն ունենում է տօնի գիտակցութիւն: Ձեր կարծիքով ինչո՞վ է բացատրւում այդ երեւոյթը:

– Բոլորովին այլ կերպ եմ մտածում ընդհանրապէս տօների մասին եւ այս տօների մասին մասնաւորապէս: Իմ կարծիքով, տօների սովորութիւնը երեկուայ նախապաշարմունք է: Մեզ տօներ պէտք չեն: Մեզ պէտք է համընդհանուր գիտակցութիւն, որը չկայ: Տօները չեն օգնի նման գիտակցութիւն արթնացնելուն: Տօներով մեր ազգային-քաղաքական-մշակութային գործը առաջ չի գնայ, եւ տօներից չէ, որ մենք պէտք է սպասելիքներ ունենանք: Ո՞ւմ է պէտք տօնը, եթէ օրեցօր մեծանում է բարձրագոյն կրթութիւն ունեցող անգրագէտների բանակը, եթէ շատանում են կիսագրագէտ գիտութիւնների թեկնածուները: Ո՞ւմ է պէտք տօնը, եթէ ամէն օր, ամէն ժամ տարբեր հեռուստաուղիներից տներն են հոսում լեզուական սխալներ: Տարրական սխալներ: Շատ: Ամէն օր, ամէն ժամ: Տօներով կարո՞ղ է այդ խնդիրը լուծուել: Ահագնացող անգրագիտութեան եւ տգիտութեան դէմը տօներո՞վ է, որ մենք պէտք է առնենք: Տօնը ինձ չի ոգեւորում: Ասում են, օրինակ, "Հայոց լեզուի օր": Ի՞նչ է նշանակում սա: Այս խօսքը ես լսում եմ Խորհրդարանից, որտեղ ամէն օր մարդիկ խօսում են սխալ: Ի՞նչ է, այդ օրը նրանք պէտք է խելօքանա՞ն, այդ օրը պէտք է գրագէ՞տ դառնան, հայկաբա՞ն պէտք է դառնան յանկարծ, իսկ մընացած օրերին պիտի շարունակեն իրենց կիսագրագէտ դատողութիւնները: Ողորմելիօրէն ծիծաղելի բան կայ նման յայտարարութեան մէջ: Ի՞նչ է նշանակում "Հայոց լեզուի օր": Հայոց լեզուի օր ամէն օր պէտք է լինի: Ամէն օր:

– Յաճախ կարելի է լսել, թէ մենք մեր ունեցածը չենք կարողանում լաւագոյնս ներկայացնել օտարներին, դրսում մեզ, մեր արժէքները չեն ճանաչում: Բայց մենք մեր ներսում ի՞նչ գիտենք մեզանից, որտեղի՞ց ենք եկել, ո՞ւր ենք գնում, ի՞նչն է մեզ ապրեցրել:

– Խնդիրը օտարից ճանաչուելը եւ նրա արժեւորումը չէ: Խնդիրն աշխարհին ներկայանալը չէ: Աշխարհիս երեսին ոչ մի քաղաքակիրթ ազգ իր առջեւ չի դրել աշխարհին ներկայանալու խնդիր: Նպատակը աշխարհին ներկայանալը չէ: Մենք մեր հոգեւոր տունը պէտք է ճիշդ կառուցենք եւ մեր հոգեւոր տան գիտակցումը պէտք է ունենանք:

Ես լեզուից եմ միշտ սկսում (լաւ է, որ այսօր խօսակցութիւնը գրերի գիւտի 1600 ամեակի մասին է) եւ ամէն անգամ կըրկնում եմ մի խօսք, որ ասել են տարբեր մարդիկ: Ասել է Վիլհէլմ ֆոն Հումպոլտը՝ "Լեզուն այն տաճարն է, ուր բնակւում է ազգի ոգին": Ասել է Մարթին Հայտէկէրը՝ "Լեզուն մեր կեցութեան տունն է": Ասել է Աւետիք Իսահակեանը՝ "Մեր լեզուն մեր հայրենիքն է": Եւ այդքանից յետոյ ողորմելի ու թշուառ է հընչում "լեզուն հաղորդակցութեան միջոց է" խօսքը: Մեր կեանքը գնալով քաղքենիանում է աւելի, եւ քաղքենին այն երեւոյթն է, որին հանդիպելիս այլեւս ոչ գիտութիւն, ոչ արուեստ, ոչինչ չի դիմանում: Փլւում է, ոչնչանում քաղքենու հայեացքի տակ ամենայն գաղափար: Քաղքենիների միջավայրում ենք ապրում՝ փոքրաթիւ ազգային գիտակցութիւն կրող մտաւորականներս:

– Մենք խօսում ենք այսօրուայ իրականութեան մասին: Բայց ձեր կարծիքով, նախորդ շրջանում եղե՞լ է մայրենի, հայերէնի գնահատման այլ վիճակ:

– Չի եղել, բայց խորհրդային պայմաններում խրախուսւում էր ռուսախօսութիւնը: Պետական լեզուն գրեթէ ռուսերէնն էր, թէպէտ Սահմանադրութեամբ Հայոց լեզուն էր ամրակայուած իբրեւ Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզու: Բայց մենք եւս գիտենք, որ բազում հիմնարկներում աշխատանքի էին ընդունում ռուսական կրթութիւն ունեցողներին: Եւ շատերը դրանով էին արդարացնում իրենց ռուսական կրթութիւն ստանալը: Բայց հիմա, երբ մեր անկախ հանրապետութեան մէջ պետական լեզուն հայերէնն է, դարձեալ գլուխ է բարձրացնում նախկին խորհրդային քաղքենիութիւնը, եւ շատ աւելի մարտնչող է այսօր:

– Հնարաւոր համարո՞ւմ էք: որ երբեւէ ճշմարիտ արժէքները դառնան մեզանում չափանիշ, որ դրանցով կարողանանք առաջնորդուել:

– Զգիտեմ: Գիտեմ մի բան, որ ազգային մշակութային գիտակցութիւնը մեր իրականութեան մէջ միշտ փոքրաթիւ անհատներն են կրել: Մեր նաւը միշտ առաջ են շարժել նուազագոյն ուժերը: Եւ այդպէս է մինչեւ հիմա: Ես սա բնական եմ համարում: Ե՞րբ կը լինի ուրիշ կերպ՝ չգիտեմ, բայց ես հաւատում եմ այդ փոքրաթիւ մարդկանց: Ուրախ ու երջանիկ եմ, որ այդ մարդիկ կան իմ միջավայրում: Թէկուզ մի քանի հոգի, բայց այդ մի քանի հոգին են որոշում հասարակական առաջադիմութիւնը, ոչ թէ քաղքենի ամբոխը:

Այս կէտում ես իրատես եմ: Զգիտեմ՝ աւելի լաւ կը լինի, թէ՝ ոչ: Բայց դա ոչինչ չի նշանակում, մենք կը շարունակենք աշխատել:

...Իսկ տօներին ես չեմ հաւատում: Այս տօնն էլ, գիտեմ, կը լինի մի սովորական միջոցառում, եւ այդ տօնով անգրագէտները գրագէտ չեն դառնայ: Որքա՞ն կարող է ազդել դա հասարակական գիտակցութեան վրայ: Քիչ, ինչպէս միշտ է եղել: Մենք չենք տեսել տօների արդիւնքները:

– Այսինքն՝ սա էլ մեր պրոբլեմն է:

– Այո, մենք մեծ ազգային խնդիր ունենք: Զգիտեմ, որքան պիտի անցնի, ուր պիտի հասնի անկախութեան մեր կենսագրութիւնը, որ ազգային գիտակցութիւն ունենանք, մարդիկ հասկանան, որ մեծ ու փոքրը քանակով չի որոշւում, այլ արժէքով, որ Հայոց լեզուն մեծ ու հզօր լեզու է: Ժողովրդի քանակով չի որոշւում լեզուի մեծութիւնը: Այդ լեզուի սահմանները մեծ են: Իմ լեզուի մէջ տեղաւորւում է Աշխարհը, Տիեզերքը: Հայոց լեզուն Տիեզերք կարող է տեղաւորել:

ԱՆԱՀԻՏ ԵՍԱՅԵԱՆ

"Հայոց Աշխարհ"
Յունիս 18

«ԱԿՆ» ՀԱՄՈՅԹԸ ԼԻԿԻՒԺԷԻ ՄԷՋ

Լիկիւժէ քաղաքը Փուաթիէի շրջանի նշանաւոր վայրերէն է ուր կը գտնուի Ֆրանսայի հնագոյն սրբավայրերէն մին: Ան Փուաթիէ քաղաքի արուարձաններէն մէկն է այսօր: Գիւղին կեդրոնը կը գտնուի Ս. Մարթէնի վանքը, հիմնուած 361ին, ծագումով հունգարացի նոյնանուն սուրբին կողմէ: Լիկիւժէէն քանի մը մղոն անդին է Լիւզինեան գիւղաքաղաքը որ Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան վերջին տոհմին պալենական ստացուածքը կը կազմէր: Փուաթիէի շրջանի բոլոր գաւառները հարուստ են յուշարձաններով: Բնականաբար շրջանը ունի նաեւ ճոխ մշակութային կեանք մը որուն մասնակցութիւն կը բերէ "Երաժշտութեան ճանապարհներ" * կազմակերպութիւնը եւ իր նախաձեռնած "Ամառնային երաժշտական օրեր"ը**: Այս կազմակերպութիւնը հիմնուած է Ս. Մարթէն վանքի վանահայր, բենեդիկտեան Հ. Ժան-Փիէր Լոնժայի նախաձեռնութեամբ: Կազմակերպութեան հետ կը գործակցին աւելի քան քսան տարբեր հաստատութիւններ. Թաղապետութիւններ, պետական եւ անձնական հիմնարկներ, Մշակոյթի նախարարութենէն մինչեւ Փուաթիէի համալսարանը: Միութեան հիմնական նպատակն է աշխատիլ "երաժշտութեան իմաստ"ին շուրջ, քաջալերելով ուսուցողական, հետազօտական եւ արտադրական բոլոր նախաձեռնութիւնները: Նպատակին հասնելու համար միութիւնը զանազան միջոցներու կը դիմէ: "Երաժշտութեան ճանապարհը" ամբողջ տարուան ընթացքին գիտաժողովներ, ներկայացումներ, համերգներ, դասախօսութիւններ, ցուցահանդէսներ կը կազմակերպէ, կը քաջալերէ անհատական կամ խմբային հետազօտութիւնները եւրոպական եւ ոչ-եւրոպական բանաւոր աւանդութիւններու վերաբերող, առանց անտեսելու ժամանակակից ստեղծագործութիւնը: Վերջապէս, ան կ'օժանդակէ երաժշտական գործերու հրատարակութեան (գրականութիւն եւ ձայնագրութիւն), կամ անոնց տարածման: Կազմակերպութեան գործունէութիւնը ապակեդրոնացած է. իր բոլոր ձեռնարկները տեղի կ'ունենան Վիէնի նահանգի զանազան քաղաքներուն մէջ: Բնականաբար ամառնային ամիսները շատ աւելի աշխոյժ են եւ առիթ կու տան բազմաթիւ ձեռնարկներու:

Յուլիս 2 եւ 3ին Լիկիւժէի մէջ տեղի ունեցաւ 2005ի ամրան եղանակին պաշտօնական բացումը: Այս առթիւ Շաբաթ ժամը 19ին քաղաքապետարանի հանդիսասրահին մէջ քաղաքապետ Պ. Գուիթիէրէզ կ'ողջունէր աբբահայր Ժ.-Փ. Լոնժան, շրջանի միւս քաղաքապետներուն ներկայացուցիչները, մշակութային, հանրային կազմակերպութիւններու պատասխանատուները, ինչպէս նաեւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած "Ակն" համոյթին անդամները, Արամ Քերովբեանի ղեկավարութեամբ:

Բացման արարողութեան կը յաջորդէր "Ակն" երգեցիկ խումբին ներկայացումը քաղաքին պատմական եկեղեցիին մէջ ուր հաւաքուած էր ունկնդիրներու ընտիր բազմութիւն մը: Հայկական հոգեւոր երաժշտութիւնը եւ "Ակն" համոյթը անծանօթ չեն շրջանի երաժշտասէրներուն, քանի որ խումբը քանի մը տարի առաջ արդէն հրաւիրուած էր ամառնային փառատօնին: Ս. Խաչի նուիրուած հոգեւոր երգերուն յայտագիրը ամբողջ ժամ մը հմայեց ներկաները: Տաճարին դարաւոր կամարներուն տակ համոյթին 17 անդամները յաջողեցան ստեղծել գրաւիչ մթնոլորտ մը ուրկէ դժուար եղաւ դուրս գալ: Վիրժինի եւ Արամ Քերովբեան, Ժիրայր Զոլաքեան ամենայն նրբութեամբ երգեցին մեներգները ներկաները իրօք մտցնելով Խաչի խորհուրդին մէջ, անկախ այն հանգամանքէն թէ մարդիկ հայերէն կը հասկնայի՞ն, թէ ոչ: Ունկնդիրները ջերմ ու երկարատեւ ծափերով յայտնեցին իրենց գոհունակութիւնը:

Երգողները ստիպուեցան յաւելեալ հատուածներ մեկնաբանել, ինչ որ ծափի նոր ալիք բարձրացուց տաճարին մէջ: Կիրակի օրը յայտագիրը շարունակուեցաւ Ա. Քերովբեանի դասախօսութիւնով եւ երկրորդ ներկայացումով մը որուն "Ակն" համոյթէն զատ կը մասնակցէր վանքին դպրաց դասը, ղեկավարութեամբ աբբահօր: Կարելի է ըսել որ այս երկրորդ ներկայացումը ինքնատիպ ու աննախընթաց երեւոյթ մըն էր, քանի որ երկու խումբերը փոխասացութեան եղանակը որդեգրած ըլլալով, դէմ առ դէմ կանգնած, ձայնապահութեան նոյն հիմէն օգտուելով, յաջորդաբար կը մեկնաբանէին իրենց սեփական աւանդութեան պատկանող գործերէն: Այս փորձը կը միտէր ցոյց տալու արեւելեան եւ արեւմտեան աւանդութիւններուն հասարակաց գիծերն ու տարբերութիւնները: Մեկնելով ներկաներու արտայայտած խանդավառութենէն, պէտք է փորձը դրական եւ տպաւորիչ նկատել:

Կը մնայ յուսալ որ նման ձեռնարկներ բազմանան ապագային, որպէսզի ժողովուրդները երաժշտութեան շնորհիւ իրար ճանչնան եւ բաժնեն իրենց հոգեւոր եւ մշակութային արժէքները: Ամէն պարագայի, Ա. Քերովբեանի ղեկավարած խումբը արժանի մասնակցութիւն բերելով նման բարձրորակ ձեռնարկներու, պատիւով կը տարածէ մեր հոգեւոր գանձերը. գանձեր որոնք դժբախտաբար յաճախ կ'անտեսուին, կամ կ'աղաւաղուին մեր ազգակիցներուն իսկ կողմէ:

ԿՈՐԻՒՆ

* «Chemins de Musique»
Abbaye Saint Martin
86240 Ligugé
www.cheminsdemusique.fr
abbaye-liguge@siloe-librairies.com

** «Les journées musicales d'été», 2-24 juillet 2005.

ՆԻՒ ԵՈՐՔՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ ՆՈՐ ԵՐԿՆԱՔԵՐԻՆ

Նիւ Եորքի երկուորեակ երկնաքերձները 2001 Սեպտեմբեր 11ի արարքէն ետք նուիրական բանի մը վերածուեցան ու սկսան խորհրդանշել ամերիկեան վճռականութիւնը: Փլատակներուն ամբողջութեամբ մաքրուելէն առաջ իսկ այնքան շատ խօսուեցաւ նոյն վայրին վրայ աւելի փառաւոր նորը կառուցանելու մասին որ ամէն մարդ կը կարծէր թէ քարի վերջին կտորը, հողի վերջին փշուրը վերցնելէ ետք անյապաղ պիտի ձեռնարկուէր նորին շինութեան: Սակայն այսօր, մօտ չորս տարի անցած է արարքէն ի վեր ու մասնաւոր փութկոտութիւն մը երեւելի չէ այդ ուղղութեամբ:

Այսուհանդերձ, առաջին քարը զետեղուած է ու շատեր կը փորձեն երեւակայել ազատութեան երկուորեակ նոր երկնաքերը, անոր մշակութային ընդարձակ բաժինները: Սկիզբը «Գրաունտ զէրօ» կոչուած էր վայրը, խորհրդանշելով արարքին կեդրոնական կէտը. անկէ ի վեր այդ կոչումը այլ իմաստ ստացած է. այսօր շատերու համար կը խորհրդանշէ վայրը ուր ոչինչ կը պատահի: Գոնկրէսին 700 միլիոն տոլարի յատկացումէն տակաւին ոչինչ գործածուած է: Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնն ալ նոր երկնաքերի շինութեանի դէմ է, այն մօտեցումով որ ծրագիրը ներկայի վիճակով չի պաշտպաներ թակարդուած հանրակառքով ահաբեկչութեան դէմ: Պէտք է երկնաքերին վայրը փոխել ու արդէն աշխատանքը ամիսներու յապաղում ունի: Գործի հրապարակին ծանօթ դրամատուներէն Կոլտման Սաքսը որ ուրիշներու օրինակ պիտի ծառայէր, հրաժարած է իր կեդրոնատեղին նոր երկնաքերին մէջ հաստատելու գաղափարէն: Միւս կողմէն, շինութեան կապալառու հանրային պետենքներէ յաւելում կը փնտռէ այն մտածումով որ ապահովութեան նորանոր պահանջները յաւելեալ գումարներու պիտի կարօտին:

Այս բոլորին մէջ սխալ է կարծել որ ամէն մարդ դժգոհ է: Ըսողներ կան որ ընտրուած յատակագիծը շատ համոզիչ չէ, իմաստազուրկ բան է: Եւ քիչ չէ անոնց թիւը: Կայ նաեւ մեղադրանքի պարագայ մը. մեղադրանքը ուղղուած է Նիւ Եորքի կառավարիչ Փաթաքիի ու քաղաքապետ Պլումպէրկի որ շատ կրաւորական դիրք բռնած են: Եւ երկուքն ալ վերջին շաբթներուն հակայարձակումի անցած, յաջորդական ժողովներ կը գումարեն, զարկ տալով ծանուցողական ձեռնարկներու:

Երկու ամիս մնացած է զոյգ երկնաքերներու կործանման ահաբեկչութեան չորրորդ տարելիցին, ու Նիւ Եորքցիները չեն գիտեր տակաւին թէ զետեղուած հիմնաքարին յաջորդ փուլերը երբ կ'իրականանան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԷՍԱՊԻ «Սահակեան» սրահին մէջ, Մայիս 22ին, տեղի ունեցած է Գրերու Գիւտի 1600ամեակին նուիրուած ձեռնարկ մը: Բացման խօսքը արտասանած է Մարինա Բէնթէքեան, որ Հայ մշակոյթին ու գիրը միջոց մը նկատած է զօրացնելու ազգը եւ անոր կրօնական գիտակցութիւնը: Շեշտած է այսօրուան այն վտանգները որոնք կը խաթարեն հայ ազգի հոգեկան հարստութիւնը, ինչպէս՝ համաշխարհայնացումը: Օրուան բանախօսը եղած է հայերէնի ուսուցչուհի (Հալէպէն) տիկին Լալա Մինասեան, որ մատչելի ոճով ներկայացուցած է Գրերու գիւտի հանգրուանները: Ելոյթ ունեցած է նաեւ Եղիշէ քհնյ. Սարգիսեան, որ յիշած է ի մէջ այլոց, թէ տարագրութեան մէջ, ինչպէս հայ մայրը այրուելէն ազատեցուցած է իր զաւկին, Տէր Զօրի տաք աւազին վրայ:

ՔԷՍԱՊԻ (Սուրիա) Սարդարապատ սրահին մէջ, Մայիս 21ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Համօ Օհանջանեան մասնաճիւղի վարչութեան, ելոյթ ունեցած է մանկապատանեկան «Կանթեղ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ տիկին Գայեանէ Սիմոնեան-Տէրեանի: Սուրիոյ եւ Հայաստանի փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, բացումը կատարած է տիկին Վարդենի Դանիէլեան, որ գոյատեւման երաշխիքը նկատած է մշակոյթը, մանաւանդ ապազգայնացումի վտանգը դիմագրաւելու համար: Կանթեղ երգչախումբը ունի 121 անդամ: Երգերու ցանկ ներկայացուած է երկու բաժինով: Փակման խօսքը կատարած է Եղիշէ քհնյ. Սարգիսեան:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Աքսորանքիս մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, յուսահատութիւնն ու լքումը կը տիրէր վրաս: Կը մտածէի թէ ուժասպառ հո՛ն, ցախաստանին մէջ պիտի մնամ ու չաքալներուն կեր ըլլամ եւ բարձրաձայն «Ա՛լ կ'օգտէ, ա՛լ կ'օգտէ» կը պոռայի, խօսքս ուղղելով չեմ գիտեր ինչ անագորոյն աստուածութեան մը:

Որչա՞փ տեւեց այս տանջանքը ժա՞մ մը, թերեւս աւելի, չեմ գիտեր: Վերջապէս ցախաստանէն դուրս ելայ եւ ինքզինքս գտայ աւազուտ դաշտի մը մէջ:

Թէեւ հանգչելու պէտք ունէի, բայց կարելի չէր նստիլ կամ կենալ, որովհետեւ պիտի սկսէի դողդողալ, մինչդեռ քալելով քիչ շատ կը տաքնայի:

Ձախ կողմս, հեռուն, լուսնի լոյսով, ծառեր կ'երեւային, նշան մըն էր թէ Եփրատը այն կողմն էր եւ դէպի հոն ուղղուեցայ: Կ'ուզէի լուալ ոտքերս ու սրունքներս որոնցմէ արիւնը կը կաթկթէր:

Հասայ վերջապէս գետին եզերքը եւ քիչ մը լուացուելէ ետքը կրկին ճամբաս շարունակեցի, այս անգամ չբաժնուելով գետեզրէն: Եւ ահա ինկայ վրաններու մէջ, 10–15 շուներ սկսան զիս հալածել: Եւ ո՛չ իսկ գաւազան մը ունէի ինքզինքս պաշտպանելու համար: Խելայեղօրէն սկսայ վազել մինչեւ որ հեռացայ իրենց սահմանէն:

Շուները մինչեւ որոշ սահման մը կը հալածեն օտարականները եւ յետոյ կը վերադառնան իրենց տեղերը:

Այս փորձանքէն ալ ազատելով սկսայ առաջ երթալ: Չափազանց յոգնած էի՝ բայց չէի ուզեր նստիլ չմսելու համար: Վերջապէս արշալոյսը ծագեցաւ ու քիչ յետոյ արեւը սկսաւ բարձրանալ հորիզոնին վրայ, մինչ լուսինը որ իր լման մէջ էր, կը խոնարհէր հակառակ կողմէն: Հազիւ թէ քիչ մը բարձրացած՝ արեւը սկսաւ տաքցնել զիս: Անգամ մըն ալ գացի Եփրատի եզերքը, լուացուեցայ ջուր խմեցի ու դէպի աջ դառնալով անապատի ճամբան բռնեցի:

Տաքը կը սաստկանար հետզհետէ եւ ես որ գիշերը ցուրտէն կը դողդղայի, հիմա անտանելի կերպով կը նեղուէի տաքէն:

Ու կը յիշէի Ծննդոց Գրքին պատմութիւնը:

Յակոբ Նահապետ որ Միջագետքի մէջ, քսան տարի, Լաբանի քով ծառայելէ ետքը անոր երկու աղջիկներուն, Լիայի ու Ռաքէլի հետ կ'ամուսնանայ, ու իր հօտերովը եւ ուղտերովը ճամբայ կ'ելլէ իր երկիրը դառնալու համար, Լաբան ետեւէն կը հասնի ու կ'ամբաստանէ Յակոբը թէ իր կուռքերը միասին տարած է: Այն ատեն Յակոբ կը սկսի գանգատիլ իր տագրոջ. «Ի՞նչ կ'ուզես ինէ, կ'ըսէ, ա՛լ չըլլա՞ր ինծի ըրածներդ, եօթը տարի Լիային համար, եօթը տարի Ռաքէլին համար ու վեց տարի ոչխարներուն եւ այծերուն համար զիս քովդ գերիի պէս աշխատցուցիր իբրեւ հովիւ»:

– «Ցորեկը տաքը եւ գիշերը ցուրտը կը մաշէր զիս»:

Անոնք որ մեր այստեղերու կլիմաներուն ծանօթ են միայն, թերեւս տարօրինակ գտնեն Յակոբ Նահապետի բացագանչութիւնը որովհետեւ հոս ամառ գիշերները այնքա՛ն տաք են որքան ցորեկները:

Այնքան քնատ ու յոգնած էի որ հանգչելու համար կը նստէի՝ անմիջապէս աչքերս կը գոցուէին կ'զգայի որ խոր քունի մէջ պիտի թաղուիմ եթէ ինքզինքս չթօթուեմ եւ ոտքի ելլելով չքալեմ:

Երկու հազար քայլ կ'երթայի, քիչ մը կը նստէի ու կրկին երկու հազար քայլ կ'առնէի, քայլերս համրելը տեսակ մը ժամանց կ'ըլլար ինծի համար:

Վերջապէս, ցերեկուան մօտ, հեռուէն նշմարեցի Էլ Պուսերայի հին, աւերակ միջնաբերդը որ կարծեցի բիւզանդական շինուածք մըն է:

Ասիկա երանութեամբ լեցուց ամբողջ էութիւնս: Էլ Պուսերա հիմակ դրախտ մը կը թուէր ինծի եւ հոն հասնիլը երջանկութիւններուն ամէնէն մեծը:

Քայլերս արագեցի ու հասայ Խապուրի եզերքը: Սարսափելի կերպով ծարաւցած էի ու անյագօրէն ջուր խմեցի, յետոյ լուացուեցայ ու շուրջս դիտեցի որ մօտերը մարդ չկար: Տունս քիչ մը անդին, հազիւ քանի մը հարիւր քայլ հեռուն էր:

Վազն ի վազ գացի առանց մէկու մը հանդիպելու եւ մտայ տունս:

Ստեփան եւ Ատանացի վարժապետին կինը հո՛ն էին:

Քանի մը բառով պատմեցի գլխուս եկած փորձանքները, եւ ինկայ անկողնիս վրայ: Այնչա՛փ յոգնած եւ քնատ էի, որ հակառակ անօթի ըլլալուս, չուզեցի բան մը ուտել եւ նախընտրեցի քնանալ:

Ստեփանը ինծի հաւաստեց թէ փախուստէս տակաւին ո՛չ ոք տեղեկութիւն ունէր:

Երբ իրիկուան դէմ արթնցայ երկու ոտքերս ալ ուռած էին ու չէի կրնար վրանին կոխել:

(Շար. 92)

Տէր եւ Տիկին Զարեհ Պօյաճեան, զաւակները եւ թոռները,
Տէր եւ Տիկին Արմաւ Մատիլեան եւ զաւակները Դանիէլ, Ֆիլիփ, Իզապէլ եւ Միւրիէլ,
Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Մատիլեան եւ զաւակները Ցոլիկ եւ Անոյշ,
Պարոն Արա Մատիլեան,
Օր. Մաթիլտ Գառզուհի Մատիլեան,
Պարոն Ժիրայր Մատիլեան,
ինչպէս նաեւ Պօյաճեան, Մորտիկեան, Մատիլեան, Ղազարեան, Կոտոյեան, Կարապետեան, Ճիրճիրեան, Արսլանեան ընտանիքները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, մօր, մեծ մօր, մօրաքրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱՏԻԼԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ ՊՕՅԱՃԵԱՆ)

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 9ին, 91 տարեկանին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի Յուլիս 13, ժամը 14·30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քրեմլէն-Պիսեթրի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Նախընտրաբար նուէրներ հայկական կազմակերպութեանց:

"ՅԱՌԱՋ". – Մեր ցաւակցութիւնները Մատիլեան եւ Պօյաճեան ընտանիքներուն:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առեն:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՊՈՐՏՕ.– Իրենց հօր՝ Ճիւան Տօնիկեանի յիշատակին Տօնիկեան ընտանիքը 150 Եւրօ կը նուիրէ "Յառաջ"ին:

Ցուցահանդէս

ԽԱԺԱԿ ՕՀԱՆԵԱՆ

Նկարիչին երեք ցուցահանդէսները տեղի կ'ունենան գրեթէ միաժամանակ հետեւեալ վայրերը.–

— Château de Blacons, 26400 Mirabel-et-Blacons, jusqu'au 4 septembre.

— Château de Suze-la-Rousse, 26790 Suze-la-Rousse, jusqu'au 11 septembre.

— Médiathèque départementale Diois-Vercors, Die, jusqu'au 30 juillet.

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 63 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
fronchfund@web.am

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Archalouys Tatéossian»
de la C.B.A.F. organise
UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.

Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine

la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour **les 16 et 17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :

— **6h15** Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;

— **7h** Square Montholon - rue La Fayette **Paris 9e** - Métro Cadet;

— **7h30** Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

Vient de paraître

C D
Armenian and Iranian Melodies
«HAYREN» Music Band
par l'ensemble **«HAYREN»**
S'adresser aux adresses habituelles
(FNAC, Virgin, etc...)

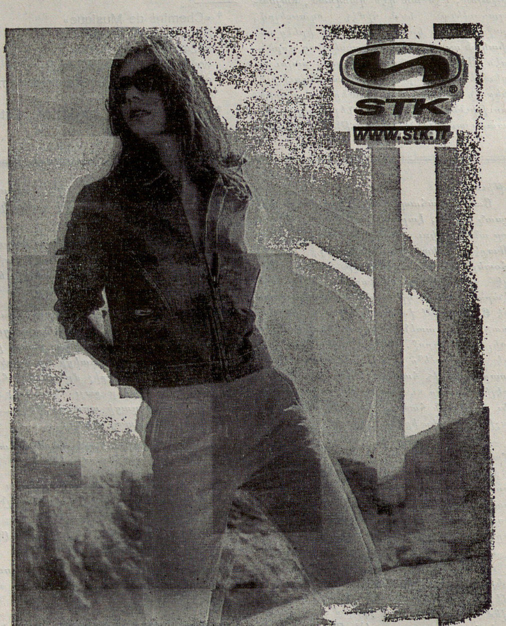
«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Մաղկափաղ 50-ամեայ հատընտրանին) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 13
MERCREDI
13 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.244 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.244

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ 2012

ԱՆՏԵՂԻ ԲԱՆԱՎԷՃ ՄԸ

Փարիզի քաղաքապետին՝ Պ. Տըլանոյէի յաջորդական յայտարարութիւնները այնպիսի ծաւալ մը առին, որ անտեղի բանավէճի մը ծնունդ տուին: Յուլիս 12ին, Պ. Տըլանոյէ բաւական առանձին կը մնար. բոլորն ալ աւելորդ ու անտեղի կը գտնէին այն բոլոր մեղադրանքները, զորս Պ. Տըլանոյէ կ'ընէր Անգլիացիներուն հասցէին: Ի՞նչ կ'ըսէր քաղաքապետը: Ճշգրիտ եւ փաստացի ամբաստանութիւններէն աւելի, ակնարկութիւններ կ'ընէր կաշառակերութեան, խարդախութիւններու, ապօրինի սիրաշահումներու՝ Միջազգային Կոմիտէի անդամներուն մօտ: Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ կ'ըսէ Տըլանոյէ մարզական փէր-փլէյ մը շատ հեռու է եւ ֆրանսական կողմէն իսկ, նախկին ախոյեան Ժ.-Գ. Քիլլի կ'ըսէ թէ պէտք է գիտնալ կորսնցնել եւ նման արտայայտութիւններ պատիւ չեն բերեր Ֆրանսայի: Լիպերասիոն իսկ իր առաջին էջին վրայ մեծ խորագիրով մը կ'ըսէր (Յուլիս 12).- "Delanoë dérappe": Եւ ժամանակաշրջանի մը մէջ, ուր Եւրոպացիները եւ մասնաւորաբա՛ր Անգլիացիները աւելի կարեւոր մտահոգութիւններ ունին, այս պատմութիւնը նպաստաւոր չէ Ֆրանսայի, որ սակայն բաւական պէտք ունի նըպաստաւոր կարծիքներու միջազգային բեմին վրայ: Փարիզի քաղաքապետին առաջին յայտարարութիւններուն (Յուլիս 11) անմիջական վաղորդայնին իսկ Անգլիացիք հակազդեցին շատ բուռն կերպով, հակառակ անոր որ Պ. Տըլանոյէ յստակ բան մը չըսեր ըսել ուզելով հանդերձ որ Անգլիացիները խարդախութիւն ըրած են: Բառացի կերպով կ'ըսէ.- "Ձեմ ըսեր որ Անգլիացիները սիրաբանութիւն ըրին (փլըրթէ) դեղին գիծին հետ, գիծէն անդին ալ անցան":

Յուլիս 12ին Տըլանոյէ հիւրն էր Էլքապաչի (Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայան) եւ միշտ նոյն ձեւով կ'արտայայտուէր: Ինք կ'ուզէ կռթնիլ մէկ թերթի, զոր ամէնէն ձեռնհասը կը նկատէ՝ Էքիփ, որու նոյն օրուան խմբագրականը իրեն ի նպաստ կը գտնէ եւ կը շարունակէ պնդել որ Թ. Պլէր չէ յարգած կանոնները, պանդոկի սենեակը ընդունած է Միջազգային Կոմիտէի անդամներ, ինչ որ արգիլուած էր:

Վէճին մանրամասնութիւնները աւելորդ են: Եզրակացութիւնը շատ պարզ է եւ ցաւալի: Բանավէճը վերածուած է աջի-ձախի մրցակցութեան մը: Տըլանոյէ կ'ուզէ իր աթոռը փրկել (քանի իր գործելակերպը կը քննադատուի), որու աչք ունի Փիէր Լըլուշ (աջ) եւ առիթը չուզեր կորսնցնել: Հեգնանքով կ'ըսէ.- "Երբ պաշօն չես յաջողիր, դատակազմը չես ամբաստաներ": Իւ. ԷՄ. Փէ.ի խմբակին նախագահն ալ՝ Գլօտ Կոսկէն քաղաքապետին խօսքերուն մէջ կը տեսնէ "չարամիտ փոքրիկ ամբաստանութիւններ քաղքի մը հանդէպ որ զոհն է պատերազմի մը եւ ցոյց կու տայ աշխարհին որ չէ կորսնցուցած դիմադրական իր ոգին": Լիպերասիոն իր խմբագրականով ալ, խորագրուած "Միջակութիւն", կը դատապարտէ Տըլանոյէն, որ "Լոնտոնցի է ոճրափորձի օրերը, բայց ո՛չ յաջորդ օրը": Եթէ Լոնտոն խարդախութիւն ըրած է, հարկ էր անմիջապէս ըսել եւ ո՛չ հինգ օր յետոյ: Պէտք է բողոքը ներկայացնէր Կոմիտէին եւ ծիծաղելի չըլլար յետադային: Լիպերասիոնի խմբագրականը (Ժան-Միշէլ Թենար) կը թելադրէ վերջակէտ մը դնել, եթէ Փարիզ անարդարութեան զոհ ըլլալու զգացումէ մը աւելի բան մը չի կրնար փաստել: Եւ իսկապէս, պարզըւած պատկերը ողբալի է: Աջը կ'ուզէ ընկերվարական քաղաքապետին հաշիւը մաքրել կոպտօրէն, մինչ Փարիզ չուզեր քաղել իր ձախողութեան դասերը: Եթէ յաղթանակները գեղեցիկ են, ձախողութիւնները կը ծառայեն դասեր առնելու: Այս ձախողութեան համար Ֆրանսա 40 միլիոն Եւրօ ծախսած է:

Անգլիացիները կը մերժեն բանավէճը: Թոնի Պլէրի բանբերը ըսած է միայն.- "Անգլիացիները յարգած են Միջազգային Կոմիտէին դրած կանոնները, ուրիշ ըսելիք չունինք: Եթէ Տըլանոյէ որեւէ փաստ ունի, թող հրապարակէ": Եւ արդէն Անգլիոյ լաւագոյն փաստաբանն է Միջազգային Կոմիտէին (ՍԷ.Ի.Օ.) պելժիացի նախագահը Ժագ Ռոժ, որ Կուարտիրըն մէջ հեգնանքով կ'արտայայտուի այս հարցին մասին: "Ձեմ կարծեր, կ'ըսէ, որ Թոնի Պլէր դիմած է իր խօսակիցներուն որ Աշխատաւորական կուսակցութեան անդամակցին, այլ յաջողած է համոզել որ պէտք է ի նպաստ Լոնտոնի քուէարկել եւ Լոնտոն յաղթեց որովհետեւ իր ծրագիրը մեծ ծրագիր մըն էր եւ թղթածրարն ալ աւելի յաջող":

Եւ ինչպէս ըսինք, այս ամբողջը ալ աւելի կը վնասէ Ֆրանսայի, որ ինչպէս շեշտած է Ժ.-Գ. Քիլլի, պէտք է գիտնալ կորսնցնել եւ ողջունել յաղթականը: Տարական սկզբունք մըն է մանաւանդ մարզական աշխարհին մէջ, եթէ անշուշտ դեռ մարզական ոգի ըսուած բան մը մնացած է...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մէջ ռմբափորձ մը գործըւած է Յուլիս 12ի առաւօտուն, որու հետեւանքով 2 մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան: Վիրաւորուած է Պաշտպանութեան նախկին նախարարը՝ Էլիաս Մուռ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հարաւ-արեւելեան շրջանին մէջ քիւրտ զինեալներու եւ Թրքական զինուորական ուժերու բախումները կը շարունակուին, երկու կողմին զոհեր պատճառելով: "Հարաւային Քիւրտիստան"ի (Իրաք) երիտասարդական կազմակերպութիւնները յայտարարած են որ իրենց շրջանին մէջ Թուրք զինուոր ու Թրքական լրահաւաք գործակալութեան (ՄԻԹ) անդամներ չեն ուզեր տեսնել այսուհետեւ. այդ նպատակով հանրագրութեան ու ի հարկին հացադուլի կը պատրաստուին:

ՄՈՆԱՔՈՅԻ Ալպէր Բ. իշխանին գահակալութիւնը կատարուեցաւ Յուլիս 12ին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՉԵՐՆՈՄԻՐԴԻՆ ԲԱՔՈՒԻ ԴԵՍՊԱՆ

Ռուսաստանի նախկին վարչապետ ու "Գազպրոմ"ի նախկին ղեկավար Վիկտոր Չերնոմիրդին կ'ըսուի թէ Բաքուի դեսպան պիտի նշանակուի: Լուրը հաղորդուած է Բաքուի լրասփիւռներուն կողմէ: Ան ներկայիս Ռուսաստանի Կիեւի դեսպանն է, իսկ Բաքուի ռուսական դեսպանութեան պաշտօնը ամիսներէ ի վեր տէր չունի: Չերնոմիրդին մէկն է որ որպէս լաւատեղեակ անձ, բարձր կը գընահատէ Ազրբէջանի վառելիքի ուժանիւթի ոլորտին մէջ տարած աշխատանքը:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ, ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՅՈՅՑԵՐ ԼՕԶԱՆԻ ՄԷՋ ՅՈՒԼԻՍ 24ԻՆ

Լօզանի դաշնագրին 82րդ տարեդարձին առթիւ Թուրքերը որոշած են բազմամարդ ցոյց մը կազմակերպել նոյն քաղաքին մէջ, շեշտելու համար դաշինքին անհալելի բնոյթը, մինչ կան անոր վերաքննութիւնը պահանջողներ, "մոռցուած փոքրամասնութիւններ"ու իրաւունքը յարգելու մտադրութեամբ: Յատկապէս Պէրնի "Աթաթիւրքեան մտածումի ընկերութեան" նախաձեռնած ցոյցին յայտարարուած է բազմաթիւ Թուրք անձնաւորութիւններու մասնակցութիւնը. անոնցմէ են Թրքական պատմութեան հիմնարկի նախագահը Ե. Հալաչօղլու որ դատական հետապնդումի ենթակայ է Զուիցերիոյ մէջ որպէս Հայկական Ցեղասպանութիւնը ժխտող, եւ Ռ. Տէնքթաշ որ Կիպրոսի գրաւեալ Թրքական գօտիին նախկին ղեկավարն է:

Զրի բաշխուող Թրքական թերթ մը կոչ ուղղած է իր ընթերցողներուն որ Թրքական դրօշը ի ձեռին մասնակցին ցոյցին "ամբողջ աշխարհին փաստելու համար Թրքական ազգային նախանձախնդրութիւնը բոլոր անոնց դէմ որոնք կը ջանան վերակենդանացնել Սեւրի դաշնագիրը":

Լօզանի ոստիկանութիւնը յայտնած է թէ ցոյցի մը արտօնութեան համար դիմում արձանագրած են, սակայն տակաւին պատասխան չեն տուած. մինչդեռ Թրքական նոյն թերթը յայտարարած է նոյնիսկ ցոյցին ուղեծիրը:

Հետաքրքրականը այն է որ Քիւրտերու խումբ մըն ալ կը պատրաստուի դէմ ցոյց մը կազմակերպել նոյն օրը, նոյն վայրին մէջ:

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Յուլիս 10ին Բաքու հասած են Մինսկի խումբին երեք նախագահները՝ Ե. Մերզլեակով (Ռուսաստան), Սթիվըն Ման (ԱՄՆ) եւ Պերնար Ֆասիէ (Ֆրանսա): Ղարաբաղի խորհրդարանական ընտրութեննէն ետք անոնց առաջին այցն է հակամարտութեան շրջանը: Յուլիս 11-ին նախագահներուն Ազրբէջանի Արտաքին գործերու նախարար Մամէդեարովի հետ հանդիպումին նիւթ եղած են Ազրբէջանէն Լեռնային Ղարաբաղի վրայով դէպի Հայաստան ճամբաներու բացումին, գաղթականներու իրենց մշտական բնակավայրերը վերադառնալու հարցերը:

"Լեռնային Ղարաբաղի Ազրբէջանցիներու համայնք"ի ղեկավար ներկայացող Ն. Բահմանով ըսած է թէ գաղթական Ազրբէջանցիներուն հարցը ամէնէն կարեւորն է, առանց անոնց վերադարձին անկարելի է լուծել կարգաւիճակի հարցը: Աւելցուցած է թէ բանակցութիւններու ընթացքը յուսադրիչ է ու աւելի լայն տեղեկատուութիւն կ'ըլլայ Օգոստոս 26ին Կազանի մէջ ուր կը սպասուի որ Հայաստանի ու Ազրբէջանի նախագահները հանդիպում ունենան ՀԱՊ-ի վեհաժողովին շրջանակին մէջ:

Մինսկի խումբին նախագահները նախագահ Ի. Ալիեւի հետ ալ հանդիպում ունենալէ ետք կ'անցնէին Երեւան, տեսակցութիւն ունենալու իշխանութիւններուն հետ. անկէ պիտի երթան Ստեփանակերտ, ԼՂՀ ղեկավարներուն հետ շարունակելու համար բանակցութիւնները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՕԺԱՆԴԱԿԵԼ

Մեծահարուստ Գ. Գրիգորեանի բարեսիրական Լինսի հիմնարկը Յուլիս 8ին յայտարարած է թէ 60 միլիոն տոլարի նոր յատկացում մը կ'ընէ Հայաստանի, կառավարութեան ծրագրած ենթակառոյցներու աշխատանքներուն սատարելու համար: Գումարը պիտի գործածուի Երեւանի մէջ դպրոցներու եւ ճամբաներու նորոգութեան:

Գրիգորեան նոր յատկացումը որոշած է երկու ամիս առաջ Երեւան կատարած անակնկալ այցէն ետք: Այդ այցին ընթացքին ան հանդիպում ունեցած էր նախագահ Ռ. Քոչարեանի ու ղեկավար բարձրաստիճան դէմքերու հետ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Լիթուանիոյ մայրաքաղաք Վիլնիւսի մէջ աւարտած է յունահռոմէական ոճի ըմբշամարտի աշխարհի երիտասարդական ախոյեանութիւնը: 50 քկ. դասակարգին մէջ Շաւիղ Գէորգեան միայն վերջին փուլին պարտուելով արծաթէ մետալ շահած է: Իսկ Էջմիածինցի Արթիւր Շահինեան (84 քկ.) արժանացած է պրոնզէ մետալի:

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Այս մարզին ախոյեանը Հայ է, բայց ո՛չ Հայաստանի մարզիկ: Մկրտիչ Պօղոսեան մասնակցեցաւ Լիոնի մէջ տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյեանութեան, Ռուսաստանի դրօշին տակ: Նովգորոդի բնակիչ ծանրաբարձը երկամարտի մէջ 360 քկ. արդիւնքով հռչակուեցաւ աշխարհի ախոյեան: Իր մարզիչն է Վլ. Սեմեոնով:

ՃԱՏՐԱԿ

ՖԻՏԷ-ն (Ճատրակի միջազգային դաշնակցութիւնը) աշխարհի լաւագոյններու ցուցակը հրապարակած է ուր Հայաստանէն Լեւոն Արոնեան 10րդ տեղը կը գրաւէ: Ներկայիս իր վարկանիշը 2724 է. 2700էն վեր կէտ ունեցողները կը դասուին վարպետներու ընտրանիին կարգին: Հայաստանցի խաղացողներէն Սերգէյ Մովսիսեան (55րդ) եւ Սմբատ Լպուտեան (72րդ) եւս լաւագոյն հարիւրեակին մէջ կը գտնուին:

Լաւագոյն 50 աղջիկներու ցանկին մէջ եւս կան "եան"եր. Լիլիթ Մկրտչեան (24րդ) եւ Էլինա Դանիէլեան (31րդ) ճատրակի աշխարհին մէջ Հայաստանի դիրքը ամրացնող անուններ են:

Երկիրներու դասաւորման մէջ Հայաստան միշտ գտնուած է տասը լաւագոյններու կարգին. ներկայիս 2618 վարկանիշով 7րդ տեղը կը գրաւէ: Ցուցակին առաջին անունն է Ռուսաստանը (2713), երկրորդը՝ Ուկրանիան (2657), երրորդը ԱՄՆ-ը (2623):

Այրերու համաշխարհային ցանկը կը գլխաւորէ Գասպարով:

«ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՎ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԿԸ ՄԵԾՆԱՅ» Կ'ԸՍԷ ԱՐԱ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Թուրքիա լոյս տեսնող քրտական «Էօզկիւր կիւնտէմ» օրաթերթը Յունիս 28ի եւ Յուլիս 1ի թիւերուն մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է Արա Սարաֆեանի հետ: Ան օսմանեան վերջին շրջանի պատմութեան եւ հայոց արդի պատմութեան երիտասարդ մասնագէտ մըն է: Պրպտումներ կատարած է Երեւանի, Պոսթընի, Ուաշինկթընի, Պոլսոյ դիւաններուն մէջ: Ներկայիս կը գլխաւորէ Լոնտոնի «Կոմիտաս» հիմնարկը: Անոր վերջին հրատարակութիւններէն է Սարաֆեանի աշխատասիրութեամբ պատրաստուած քննական հրատարակութիւնը բրիտանական «Կապոյտ գիրք»ին որ 1916ին լոյս տեսած է «Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերու վայելած վերաբերումը, 1915-1916» խորագիրով: Հոն ամփոփուած են աւելի քան հարիւր վերապրողներու վկայութիւնները, փաստաթուղթեր, որոնք համադրուած են պատմաբաններ Լորտ Պրայսի ու Արնոլտ Թոյնպիի կողմէ:

Ա. Սարաֆեան 2000 Թուականէն «Կապոյտ գիրք»ը բաղկացնող նիւթին դիւանները պրպտելով աճերու, վայրերու բուն անուանումները ճշդած, զանոնք զետեղած է 1916ին գործածուած ծածկանուններուն, կարդանիշերուն տեղ, բացատրական մասեր աւելցուցած:

Այս առթիւ աւելորդ չէ նշել որ հատորը «Կապոյտ գիրք» անուանումով ծանօթ դարձած է, որովհետեւ մաս կազմած է բրիտանական կառավարական հրատարակութիւններու Կապոյտ շարքին: Այս նոյն հատորին առնչութեամբ էր որ Թուրքիոյ խորհրդարանը որոշած էր նամակով մը դիմել Բրիտանիոյ, անոր պաշտօնականութիւնը անվաւեր յայտարարելու պահանջով:

Երկու լրագրողուհիներու՝ Այշէ Կիւնայի ու Միւժկեան Արփատի կատարած զրոյցին նիւթ եղած են նախ այս հատորին մասին Թուրքիոյ մէջ տարուած վիճարկումը, Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւնները, ցեղասպանութիւնը, անոր դերակատարները, Թուրքիոյ հանրապետութեան ունեցած դերին հարցը, ճանաչումի հեռանկարին հրահրած վախերը, մտահոգութիւնները:

Հանրապետութեան պատասխանատուութեան մասին հարցումին Ա. Սարաֆեան կը պատասխանէ թէ հարցը քաղաքական է: Համաձայնականները Թուրքիան մասնատել ուզեցին: Աթաթիւրք քաղաքական դէմք էր: 1921, 22, 23 տարիներուն Հայկական հարցը փակուած էր այլեւս. ինք ալ չէր ուզեր հոն վերադառնալ: Արդէն բաւարար չափով խնդիր ունէր: Կար քրտական հարցը: Սակայն յայտնի է թէ ուզեց հայկական բնակչութեան վերջին մնացորդացէն ալ փրկուիլ: Հարցը փակել: Ոչ թէ սպաննելով, բայց այլ ձեւերով: Օրինակ, վերապրողներու վերադարձը արգիլող օրէնքը Աթաթիւրքի օրով քուէարկուած է:

Կը յիշեցնէ նաեւ թէ 1924ի կանոնադրութիւն մը կ'արգիլէ Հայերու Սինոփէն Մերսին գիծէն աւելի արեւելք բնակեցումը:

Անկէ զատ, Թուրքիայէն մեկնած Հայերուն ձգած ստացուածքը պահանջելու ալ արտօնութիւն չէ տրուած: Ատոր հետեւանքը այն եղած է որ 1928ին Բրիտանիոյ քաղաքացի դարձած Հայերուն իրենց ունեցածը պահանջելու համար բանալիք դառերը մերժուած են, քանի որ այդ ստացուածքը «Լքեալ գոյք» կը համարուէր: 1920ի վերջին տարիներուն, 1930ին Տիգրանակերտի, Կեսարիոյ նման քաղաքներու մէջ մնացած հատ ու կենտ Հայերն ալ նման կիրարկումներով մեկնեցան իրենց բնակավայրերէն: Ատով հոլովոյթը աւարտած կ'ըլլար: Արիւնալի «աւարտ» մը չէր, բայց ձեւով մը ամէն պայման ստեղծուած էր որպէսզի մեկնին:

Վերջին հարցումը Թուրքիոյ ճանաչումին պարագան նիւթ կ'ընէ. լրագրողուհին հարց կու տայ թէ պատմութեան հետ հաշուեյարդարի նստելէ խուսափելուն (Թուրքիոյ) պատճառը այն է որ հաշուեյարդարը կառոյցին փլուզումի՞ն պիտի առաջնորդէ:

Արա Սարաֆեան կը պատասխանէ.

«Օսմանեան Թուրքիոյ եւ Հանրապետութեան միջեւ գաղափարական շարունակականութիւնը եթէ նկատի առնուի, Թրքական յեղաշրջումը ոչ թէ 1923ին, այլ 1913ին սկսած է: Այդ Թուականէն Իթթիհատականներու միակ նպատակը կոտորածով ու ձուլումով թրքացնել չէր: Նոյն ատեն կ'ուզէին աշխարհավարութեան, կրօնքին պետականացման, այբուբենին արդիականացումին, կիներու ազատագրումին նման յեղաշրջումներու ալ ձեռնարկել: Հետեւաբար, Թուրք արդի ազգայնականութեան հիմերը մինչեւ 1913-14 Թուականները կ'երկարին: Այս թեզին պաշտպաններէն ամերիկացի փրոֆ. Ֆրայ «Թրքական ընտրանին» հատորին մէջ կ'ըսէ թէ նախկին օսմանեան ղեկավար դասուն 80%ը Թուրքիոյ ղեկավարութեան մաս կազմած է:

Թէ՛ վարչակազմերու, թէ՛ գաղափարականի տեսակէտէն շարունակականութիւն մը խնդրոյ առարկայ է: Հետեւաբար օրինաւորութեան հարց մը կը ծագի: Եթէ ընդունիք ցեղասպանութիւնը, ընդունած կ'ըլլաք որ ամբողջ 90 տարի ստած էք, ուսուցիչները ստած են, ստած են հրատարակիչները: Սակայն, ըստ իս, ասիկա կախում ունի հարցին հետ ձեր առերեսումէն: Ես կը հաւատամ որ առերեսումը անպայման կառոյցին փլուզումը պիտի չնշանակէ: Հարցը աւելի այս ընտրանիին շահերուն առնչուած է: Անոնց որոնց շահը կը պահանջէ որ այսօրուան ընթացքը պահպանուի: Անոնք իրենց շահուն սիրոյն կառոյցին փլուզումի վտանգը աչք կ'առնեն: Այսուհանդերձ, կը կրկեմ. առերեսումը կրնայ փլուզումի չառաջնորդել: Ընդունիլը, ճանաչումը մաքրութեան կը տանին: Եթէ չընդունիք, չէք կրնար բաժնեկից ըլլալ ձեզմէ ուրիշներուն -եւ Հայերունցաւին:

Թուրքիա հասունութեան հասած երկիր է. ապահովութեան տէր երկիր: Հայկական հարցին լուծումը անոր ալ զարգացումին մէկ մասը պիտի ըլլայ:

Անկէ զատ, Հայկական հարցը առնչուած է քրտականին ալ: Պետութեան Հայերուն ըրածը Քիւրտերուն համար ալ սպառնալիք է: Քիւրտերուն ըսել կը նշանակէ. «կը տեսնէք, մեր ուզածը ըրինք Հայերուն ու անպատիժ մնացինք. անոնց պատահածը կրնայ ձեզի ալ պատահիլ»: Հայկական հարցին լուծումը պիտի սատարէ քրտականին ալ լուծումին»:

Ա. Սարաֆեան կ'աւարտէ լաւատեսութեան արտայայտութիւններով: Իր համոզումը այն է որ Թուրքիոյ 20%ը ֆաշիստ միտումի տէր է. 20%ն ալ առոր հակադիր, յառաջդէմ մարդոցմէ կը բաղկանայ: Կայ մէջտեղի 60%ը: Անոնք չեն գիտեր թէ ինչի պէտք է հաւատան: Առաջին 20%ի խումբը ընկերութեան հակակշիռը ունի, ուժի տէր է ու ազդեցութեան տակ կ'առնէ 60%ը: Այս վերջիններուն կ'ըսեն. «Եթէ եղածը ընդունինք, հայրենիքը կը կորսնցնենք, դուք ալ ձեր ունեցածը կը կորսնցնէք»: Մարդիկը կը վախնան: Սակայն ես համոզուած եմ որ եթէ հաղորդակցութիւն ըլլայ այս մեծամասնութեան, շարքային Թուրքերու հետ, անոնք պիտի ըմբռնեն: Այս պատճառով լաւատես եմ: Կը հաւատամ որ 60%ի հիմնական մասը բարիներէ կը բաղկանայ: Շատ շրջեցայ Անատոլուի մէջ ու խօսակից ունեցած պարզ մարդոցս մօտ ասիկա նշմարեցի միշտ: Երբ կը խօսիք, պատրաստ են ձեզ հասկնալու: Այս պատճառով կ'ուզեմ գալ, խօսիլ. կը հաւատամ որ կ'արժէ ատիկա ընել: Իշխանութեան տէրերը ահա, անկէ վախ ունին: Գիտեն, թէ աւելի լայնախոհ, աւելի ազատ ընկերութեան մը մէջ պիտի կորսնցնեն իրենց ունեցած զօրութիւնը»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԵՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԻՈՐՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ 2004-2005 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

«Խաչեր Գալուստեան» Մանկավարժական Կազմաւորումի Կեդրոնի այս՝ 2004-2005, տարեշրջանը ունեցաւ սովորական եւ մասնաւոր յատկանիշներ, որոնք շատ չտարբերեցին զայն նախորդ տարիներէն: Սովորական յատկանիշները կը վերաբերէին կրթական եւ ընկերամշակութային գործունէութեան, իսկ մասնաւորները՝ կրթական ծրագիրի ամբողջացումին:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Տարեկիրքի ղեկուցումով տրուած տեղեկութիւններուն վրայ պէտք է աւելնան հետեւեալները..

– Պաշտօնական քննութիւններու աշնանային նստաշրջանին ներկայացող մեր ուսանողուհին՝ Սոնիկ Փամպուքեանը, յաջողեցաւ BTի քննութեան իր երկու ընկերուհիներուն՝ Սալբի Ապրիլեանին եւ Ծովակ Զագըրեանին պէս, որոնք մէկ նիւթի վերաքննութիւն ունէին միայն:

– Ուսանողուհիներու թիւը աւելցաւ մէկ միաւորով ու հասաւ 21ի, 10՝ BTի եւ 11՝ TSի մէջ:

– Հեռակայ ուսումով հետաքրքրուած տիկինը հրաժարեցաւ ի վերջոյ իր ծրագիրէն, բայց այս առիթով պատրաստըւած դասանիւթերու ցանկը կը մնայ ի զօրու հաւանական ուրիշ թեկնածուներու համար:

Միւս՝ ծրագիրի ձեւով տրուած, տեղեկութիւնները իրագործուեցան ամբողջութեամբ: Այսինքն ունեցանք 10 դասանիւթ, 5 BTի եւ 5՝ TSի մէջ եւ դասերը խմբուեցան երկու օրուան վրայ՝ հնարաւորութիւն տալու համար ուսանողուհիներուն ժամանակ եւ դրամ խնայելու:

Աշխատանքները կատարուեցան հետեւողական կերպով տիկին Բորէյի, պարոն Ապու Նոհրայի եւ վարիչին կողմէ եւ կանգ առին 14 Մայիսին պաշտօնական քննութիւններէն երկու շաբաթ առաջ: Հետաքրքրական պատահականութեամբ մը շատ ժամանակ ունեցանք աշխատելու, որովհետեւ գրեթէ բոլոր արձակուրդները զուգադիպեցան շաբթուան ազատ օրերուն:

Մայիս 31ին քննութեան ներկայացան 6 ուսանողուհիներ.

Աբրահամեան Սալբի, Պոյմուշաքեան Ցաամիկ՝ BTի բաժին, Ապտալլա Ռիմա, Ասատուրեան Փառքալ, Գալֆայեան Էլմոն, Գասպարեան Զեփիւռ՝ TSի բաժին:

Վստահ ենք, որ իրենց նախորդներուն պէս յաջողութեամբ պիտի անցընեն այս քննութիւնները:

Այս բաժինը փակելէ առաջ նշենք, որ Վարիչը ստիպուեցաւ, առողջական պատճառներով, հրաժարիլ մանկավարժական առաքելութեամբ Պոլիս երթալու ծրագիրէն:

ԱՄԲՈՂՋԱՑՈՒՄ

Կրթական մեր ծրագիրը ամբողջացնող առաջին տարրը հեռակայ ուսումին կը վերաբերի: Անոր համար նախատեսուած են ընդամէնը 12 դասանիւթեր՝ հետեւեալ բաշխումով.

Գործնական բաժին

1. Երկու շաբաթ դասալսում մանկապարտէզի մէջ.
2. Երկու շաբաթ դասալսում նախակըրթարանի մէջ.
3. Հայերէնի եւ պատմողական նիւթերու տասժամեայ դասաւանդում նախակըրթարանի մէջ.

Տեսական բաժին

4. Ընդհանուր մանկավարժութիւն եւ մանկավարժ 10 հեղինակներ.
5. Աճումի հոգեբանութիւն (3էն 18 տարեկան)
6. Մանկական եւ պատանեկան գրականութիւն.
7. Քաղաքացիական կրթութիւն եւ ընկերային հարցեր.
8. Թուաբանութեան ուսուցումի կերպ
9. Գիտութիւններու ուսուցումի կերպ
10. Համակարգիչի եւ մանկավարժական սարքերու գործածութիւն
11. Հայերէնի բարելաւում
12. Հայերէնի եւ հայ գրականութեան ուսուցումի կերպ
13. Պատմողական նիւթերու ուսուցումի կերպ

Ամբողջացումի երկրորդ տարրը պետական LT վկայականի ծրագիրն է: Անոր պատրաստութիւնը տեղի չունեցաւ անցնող տարեշրջանին, բայց կրնայ կատարուիլ ըստ պահանջի: Բաւական ծանր ծրագիր է, որ չի կրնար սեղմիլ մեր սովորական տարեշրջանի սահմաններուն մէջ: Կամ երկու տարեշրջանէն պիտի պատրաստենք զայն կամ ալ տասը ամիս տեւող երկար շրջան մը պիտի յատկացընենք անոր պատրաստութեան: Քննութիւնը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս ամսուն, այնպէս որ կարելի է Սեպտեմբերէն սկսիլ տեսական աշխատանքի: Գործնական աշխատանքն ալ կարելի է նախորդ ամսը կատարել կամ տարեշրջանի ընթացքին:

21 Մարտին պաշտօնական դիմում կատարուած է պետութեան՝ LTի պատրաստութեան արտօնագիր ստանալու համար:

Այս ձեւով վերջնականօրէն ամբողջացած կ'ըլլայ կեդրոնի կրթական ծրագիրը, որ վստահաբար փոփոխութիւն չի կրեր այլեւս մինչեւ քսանամեակի աւարտը:

ԸՆԿԵՐԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Սովորաբար իրարմէ անջատ կը ներկայացնենք այս երկու մարզերուն վերաբերող մեր ձեռնարկները: Այս տարի, կըրնանք միասին ներկայացնել, տրուած ըլլալով, որ մեր կեանքին մէջ ալ հիւսուեցան անոնք. մշակութային ձեռնարկները ընկերային բաժին մը ունեցան, ընկերայիններն ալ՝ մշակութային: Բացի ընդունելութիւններէն, ուսանողուհիի մը տըրուած հիւանդատեսի այցելութենէն եւ դասախօսի մը տրուած շնորհաւորական այցելութենէն՝ երախայի մը ծնունդին առիթով, ու տարեդարձներու նշումէն:

Ատոնց համար որդեգրեցինք գործնական ձեւ մը. ամիսը անգամ մը տօնեցինք այդ ամսուան ընթացքին ծնած բոլոր անձերուն տարեդարձները:

Նշեցինք նաեւ ուսուցիչներու օրը եւ այդ առիթով ունեցանք գեղեցիկ անակընկալ մը: Ղեկավարութիւն եւ ուսանողութիւն, անկախաբար իրարմէ, մտածած էին իրարու մասին եւ յատուկ պատրաստութիւն տեսած: Կարճ, բայց յուզիչ հանդիպումի մը ծնունդ տուաւ այս խաչաձեւ նախաձեռնութիւնը:

Այլապէս յուզիչ էր օրիորդ Մանուշակ Պօյաճեանի յիշատակին ոգեկոչումը: Իբրեւ Հիմնադրամի Ցանձնախումբի անդամ, դասախօսուհի եւ Եղիշէ Մանուկեան վարժարանի տնօրէնուհի՝ հանգուցեալը սերտօրէն առնչուած էր մեր կեանքին: Իր անձին ու գործին նուիրուած խօսքերը լաւ նախաբան մը եղան այդ օրուան մեր աշխատանքին:

Մնացած ձեռնարկները այցելութիւններ էին՝ տրուած կամ ընդունուած:

Այսպէս, այցելեցինք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան գիրքերու տարեկան ցուցահանդէսին եւ գացինք գըրախանութ մը՝ մեր ծրագիրին վրայ գըտնուող մանկական ու պատանեկան պարբերականներ եւ գիրքեր տեսնելու: Առիթէն օգտուեցանք կից սրճարանի մը մէջ սուրճ մը առնելու համար միասին:

Կեդրոնին մէջ ընդունեցանք այցելութիւնը պարոն Շահէ Գալուստեանի եւ պարոն Եուրի Խաչատրեանի: Երկու պարագաներուն ալ հիւրասիրութիւնը, հա-

ԻՍԼԱՄՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՏԻՆՔՈՎ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ

Օրիանա Ֆալլաչի որ ժամանակակից ամէնէն համբաւաւոր լրագրողներէն է, կրնայ բանտարկութեան պատիժի մը դատապարտուիլ: 76 տարեկան լրագրողուհին որ լուրջ հիւանդութենէ մըն ալ կը տառապի, ամբաստանուած է "պետական ճանաչում վայելող կրօնք մը" նախատելով: Այդ կրօնքը իսլամականն է որուն մասին Ֆալլաչի միլիոնաւոր օրինակներով վաճառուած իր հատորին մէջ գրած է թէ Եւրոպան անոր տիրապետութեան ենթարկուելու մօտ է եւ թէ արեւմուտքցի ժողովուրդները անձնատուր կ'ըլլան "Աստուծոյ որդի"ներուն առջեւ: Եւ քանի որ իրեն դէմ ձեռնարկուած հետապնդումը կրնայ մինչեւ երկու տարուան բանտարկութիւն արժել իրեն, ան որոշած է Նիւ Եորքէն դուրս չելլել:

Երբ տեղեկացած է ձեռնարկուած հետապնդումին, ծիծաղած է ու յայտնած թէ առիկա փաստը կու տայ լաւծին արդարացի ըլլալուն: Սակայն միայն պերկամացի դատաւորը չէ որ կը հալածէ զինք. Ա. Սմիթ որ հակառակ անունին մահմետական է, Ֆալլաչին հռչակած է իր գլխաւոր թշնամին: Կը կարծուի թէ ան է լոյս տեսած պարսաւագրի մը հեղինակն ալ որ խորագրուած է "Իսլամութիւնը կը պատժէ Օ. Ֆալլաչին" ու կոչ կ'ընէ կրօնակիցներուն որ անոր հաշիւը մաքրեն:

"Եւրոպան դադրած է Եւրոպա ըլլալէ: Այլեւս հարկ է գործածել "Եւրաբիա" անուանումը" կ'ըսէ Ֆալլաչի, աւելցնելով որ մահմետական գաղութատիրութիւն մը, կամ ներխուժում մը տեղի ունեցած են ոչ միայն նիւթական իմաստով, այլեւ մտաւոր եւ մշակութային: Ներխուժումներուն դէմ կորացումը թունաւորած է ժողովրդավարութիւնը, մտածումի ազատութեան եւ մինչեւ իսկ ազատութեան ըմբռնումին համար ստոյգ հետեւանքներով: Ան չէ վարանած գրելու որ Իտալիոյ ու Եւրոպայի մնացեալ մասին մէջ մահմետականներու օրէ օր մեծցող թիւը ուղիղ համեմատական է Եւրոպացիին ազատութեան կորուստին: Արեւմուտքին անկումը ոչ մէկ կասկածի տեղ կը ձգէ իր համոզումով ու առիկա անհանդուրժելի է: Մանաւանդ տեսնել թէ ի՛նչ անփութութեամբ Արեւմուտքը կը դիմէ դէպի անդունդ, զինք կը խենթեցնէ: Ան կը գրէ. "Մարդ չի կրնար ապրիլ առանց իր անցեալը ճանչնալու: Գիտենք թէ ի՛նչ պատճառով բոլոր միւս քաղաքակրթութիւնները անհետացան. հարստութեան, լաւ կեանքի չափազանցութիւնը, բարոյականութեան, ոգեկանութեան պակասը եղան այդ պատճառները: Անմիջապէս որ կը հրաժարիք ձեր սկզբունքներէն, արժէքներէն, այն պահուն որ կը ծաղկէք ձեր սկզբունքները, արժէքները, մեռած էք. ձեր մշակոյթը մեռած է, ձեր քաղաքակրթութիւնը մեռած է, եւ վե՛րջ":

"Նուազ առանձին կը զգամ ես զիս, երբ Ռացինկերի գիրքերը կարդամ" կ'ըսէ Ֆալլաչի որուն համբաւը կու գայ բազմաթիւ ղեկավարներու, անոնց կարգին բռնակալներու հետ ըրած հարցազրոյցներէն: Ներկան առանց ղեկավարի շրջան է Ի. դարու վերջաւորութենէն ի վեր: Ռացինկերը, ինչպէս կը շարունակէ անուանել նոր պապը, կ'ընդունի իր զինակիցը: Նախորդն ալ մարտիկ մըն էր որ աւելին ըրաւ ինքն իրեն, քան ԱՄՆ-ը, Խորհ. Միութեան քանդումին համար, բայց աններելի կը նկատէ անոր տկարութիւնը իսլամական աշխարհին դէմ: Ամբողջ յոյսը կապուած է անոր յաջորդին գործունէութեան:

Ինչ կը վերաբերի իր դատին, որուն համար ճշդուած թուականը 2006ի Յունիսն է, կը մերժէ ներկայ գտնուիլ: Կ'ըսէ թէ նոյնիսկ չի գիտեր թէ մինչեւ գալ տարի ողջ պիտի մնա՞յ: Հիւանդութիւնը ծանր է ու վախճանին հասած ըլլալ կը թուի: "Մե՛ղք, կ'ըսէ, կ'ուզէի ապրիլ տակաւին, ոչ միայն որովհետեւ կը պաշտեմ կեանքը, այլեւ կ'ուզէի տեսնել այդ դատին աւարտը: Վստահ եմ որ յանցաւոր պիտի հռչակուիմ":

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՆԵՐԸ

Շատ հազուադէպ չեն մեթրոյի կամ շոգեկառքի երկաթուղիներուն վրայ նետուելով կեանքին վերջ տալու պարագաները: Ճափոնի մէջ տարեկան շուրջ 800 մահ կ'արձանագրուի այդ ճամբով: Արգելք ըլլալու համար այդ արարքներուն, երկաթուղիի ճափոնական ընկերութիւն մը վտանգաւոր անցքերը ներկած է վառ կանաչի մը, այդ գոյնին հոգիները խաղաղեցնող համբաւին վստահելով: Իսկ փակ կայարաններու մէջ, քարափին պատերուն վրայ հայելիներ զետեղուած են, այն յոյսով որ արարքը ծրագրած յուսահատը ինքզինք տեսնելով հոն, կը հրաժարի մտադրածէն:

Երեւոյթը ուշագրաւ է Զուիցերիոյ մէջ ալ ուր տարեկան հարիւրի շուրջ են անձնասպանական այդ ձեւի արարքները: Գնացքատար մը կը բացատրէ որ այդ թիւը ունենալով հանդերձ, տեղեկագիրներուն մէջ երբեք բացէ ի բաց չի գրուիր թէ մահուան պատճառը անձնասպանութիւնն էր: Այսուհանդերձ, կ'ըսէ. "Երբ մէկը գացած ու գլուխը երկաթուղիին վրայ դրած է, շատ հազուադէպ է որ նրպատակը շոգեկառքին աղմուկը մտիկ ընել ըլլայ"...:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՐՈՆ

ԽՈՍՐՈՎ ԱՍՈՅԵԱՆ

Լոս Անճըլըս 2005

ՀԱՍԿ
Պաշտօնական ամսաթերթ
Կաթողիկոսութեան Հայոց Կիլիկիոյ
Թիւ 4, Ապրիլ 2005

Անթիլիաս, Լիբանան

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՅՈՒՆԻՍ 29 - ՅՈՒԼԻՍ 2

Հայ բժիշկներու իններորդ համագումարը տեղի ունեցած է Սան Ֆրանսիսքոյի այն պանդոկին մէջ (Կրան Պալօ) ուր 1945ին ստորագրուած է ՄԱԿի համաձայնագիրը: Բացումին ուղերձներ արտասանած են Հայաստանի ու Ղարաբաղի առողջապահութեան նախարարները Նորայր Դաւիթեան եւ Զոյա Լազարեան, արտ. գործերու նախարարին կինը բժ. Նանի Ոսկանեան, քաղաքին առողջապահութեան տնօրէնութեան նախագահը Մ. Գաց, Հայաստանի Լոս Անճելըսի հիւպատոսը Գ. Կիրակոսեան:

Բժշկական զանազան մարզերու նուիրուած զեկուցումներով հանդէս եկած են ԱՄՆէն (47), Հայաստանէն (36), Գանատայէն (7), Ֆրանսայէն (3), Զուիցերիայէն (2), Անգլիայէն (1), Հունգարիայէն (1), Աւստրալիայէն (1), Արժանթինէն (1), Ճափոնէն (1) բժիշկներ:

Որոշուած է երկու տարի ետք յաջորդ համագումարը կազմակերպել Երեւանի մէջ:

ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ՕՏԱՐԱՏԵԱՑ ՉԷ

Հոլանտայի հիւսիսային կողմը փոքր բնակավայր մըն է Մարումը. 1500 բնակիչ ունի: Մինչեւ քանի մը ամիս առաջ հոն ապաստանեալներու կեդրոն մը կար: Այսօր շրջանը ամայացած է, ապաստանեալի դիմում ընողները –Աֆղաններ, Սոմալցիներ, Սուրիացիներ, Հայեր– մեկնած են ու կեդրոնը փակուած: Փոփոխութիւնը արդիւնք է երկրին կառավարութեան կիրարկած քաղաքականութեան որ շատ խստացած է վերջերս քաղաքական ապաստան խնդրողներու հանդէպ:

Դիմումի 400 տէրերը կամ գաղտնօրէն Գերմանիա անցած են, կամ իրենց երկիրը վերադարձած: Տարօրինակը այն է որ տեղացիները ուրախ չեն անոնց մեկնումով: Կ'ըսեն թէ զանազան երկիրներու ապաստանեալները գոյն ու ջերմութիւն կու տային իրենց շրջանին: Գնումներ կ'ընէին գիւղի կեդրոնի հանրախանութէն ու նոր ուժ կը հայթայթէին տեղական ֆութպոլի խումբին:

Տարօրինակ է որ կեդրոնին բացումի օրերուն տեղացիները շատ զգուշաւոր էին: Կը վախնային որ իրենց հանգիստը կը խանգարուի: Բայց փակումէն ի վեր կարօտը զգալի է Աֆղան, Հայ, Սուրիացի, Ափրիկեցի խումբերուն: Պատճառը այն է որ մեծ հարցեր չծագեցան: Այսօր տխուր է նաեւ ֆութպոլի խումբին պատասխանատուն որ կ'ըսէ 8–9 Սիէռա Լէոնացի լաւագոյն մակարդակի խաղացող ունէին:

Տարիներու ընթացքին այնքան սերտ կապեր հիմնուած էին տեղացիներուն եւ եկուորներուն միջեւ որ առաջիններէն շատեր բողոքի ցոյցի ելան, երբ որոշուեցաւ ջնջել այն հանրակառքը որ կ'անցնէր անոնց կեդրոնին առջեւէն: Շատերու համակրանքին մէջ կարեւոր տեղ մը ունէին յատկապէս Հայ ապաստանեալները: Անոնք պատմած էին իրենց դժբախտութիւնները, նաեւ ուշադրութիւն գրաւած էին իրենց ճարպիկութեամբ: Գիտէին թէ ո՛ւր կը ծախուի թաղին լաւագոյն ապրանքը: Հիւրասէր էին, կը հրաւիրէին ճաշի, ընթրիքի: Տեղացի նկարիչ մը կ'ըսէ թէ մինչեւ իսկ հայկական ճաշերու գիրք մը ունի անոնցմէ յիշատակ:

Անոնց վտարումի անմարդկային ձեւն ալ ազդած է տեղացիներուն: Ո՛չ ցուրտը, ո՛չ ալ անչափահաս զաւակներու ներկայութիւնը հաշուի առած են պաշտօնեաները, իրենց անդութ ընթացքով ամօթ պատճառելով իրենց քաղաքացիներուն:

ձել գրոյցը և դասը հիւսուեցան իրարու: Պ. Գալուստեանի այցելութիւնը զուգադիպեցաւ մանկավարժութեան դասի մը եւ Պ. Խաչատրեանին՝ մանկական ու պատանեկան գրականութեան: Ոչ միայն դասաւանդումը կատարուեցաւ իրենց ներկայութեան, այլեւ անոնք հարցումներ ուղղեցին մեր գործունէութեան մասին եւ Պ. Խաչատրեան բաժին հանեց մեզի բանասիրական իր հմտութենէն:

ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

Նոր տարեշրջանի համար մօտաւորապէս գիտենք արդէն ի՞նչ դասանիւթեր պիտի տրուին: Վերջին ճշդումը տեղի պիտի ունենայ տարեսկիզբի ընդհանուր հանդիպումին:

– LTի եւ հեռակայ ուսումի ծրագիրները օրակարգի վրայ են եւ կրնան գործադրուիլ ըստ պահանջի:

– Հայերէն երեք նիւթեր՝ Հայերէնի դասաւանդումի կերպ, Պատմողական նիւթերու դասաւանդումի կերպ, Հայերէնի բարելաւում պիտի տրուին անպայման, բայց փափաքողները պիտի արտօնուին կեդրոնի մէջ իրագործուած դասագիրքերու օգնութեամբ մինակ պատրաստուելու քննութեան:

– Արաբերէնով եւ հայերէնով դասաւանդուող այլ նիւթերու ճշդումը պիտի կատարուի ուսանողուհիներուն հետ:

Կը ծրագրենք նաեւ գալ տարի իւրայատուկ հաշուեփակ կատարել մեր կարգ մը ուսանողուհիներուն հետ, որոնք վկայական չեն ստացած տակաւին, կամ հանդէս չէ կատարուած իրենց աւարտումի տարին, կամ ալ իրենք չեն ամբողջացուցած վկայական ստանալու պայմանները: Լաւ կ'ըլլայ այս բոլորը դասաւորել մօտաւոր քանամեակէն առաջ:

ԳՐ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Անթիլիաս, Յունիս 28

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Մօրեղբայրս ճերմակեղէններ ղրկած էր որոնք հագայ: Ստեփան ինծի պատմեց թէ՝ Զաքար որ Ալի Րիզայի հետ Տէր Զօր գացած էր իր արհեստին վերաբերեալ գործիքներ գնելու համար, խոյս տուած էր եւ Ալի Րիզա ոստիկանին հետ առանձին վերադարձած էր:

Հետեւեալ առտու կանուխ, երբ տակաւին չէր լուսցած, Ստեփան եւ ուրիշ Իսկէնտէրունցի Հայ մը նոյնպէս խոյս տուին Հալէպ երթալու համար:

Այս երեք փախուստները, մէկ երկու օրուան միջոցին, բաւական խնդիր յարուցին եւ միւտիւրը որոշեց որ բոլոր աքսորական Հայերը մէկ տան մէջ բնակին որպէսզի, անոնց վրայ հսկելը դիւրին ըլլայ:

Այսպէս երեք չորս սենեակէ բաղկացած պարապ տուն մը փոխադրուեցանք ամէնքս:

Ա՛լ ժամանակի մը համար հրաժարեցայ փախուստի գաղափարէս: Արդէն ամիս մը տեւեց մինչեւ որ ոտքերուս վէրքերը բուժուեցան:

Նոյն միջոցին Միատինէն Էլ Պուսերա աքսորեցին նաեւ Տօքթ. Արմենակ Մարգարեանը, որուն հետ ճամբայ ելած էինք Տէր Զօրէն:

Յետոյ եկաւ նաեւ ուրիշ երիտասարդ մը Սանթուր օղլու Արամ, բնիկ Հաճընցի, մատնիչ դաւաճան մը:

Շատ քիչ կը գտնուի կարծեմ Արամի պէս վատթար, ապականած, զարշելի նկարագրով հրէշ մը: Բարոյական գիտակցութիւն բնաւ չունէր այդ երիտասարդը եւ իր գործած վատութիւններն ու ոճիրները կը պատմէր տեսակ մը պարծենքոտ հպարտութեամբ ու անձնագով պոռոտախօսութեամբ:

Իր սխրագործութիւնները կը պատմէր ապշեցուցիչ անամօթութեամբ մը:

Սանթուր օղլու Արամ ուրիշ 5–6 հոգիի հետ կը ձերբակալուի իբրեւ յեղափոխական եւ պատերազմական Ատեանի կողմէ ամէնքն ալ մահուան կը դատապարտուին: Այն ատեն Արամ խնդրագիր մը կը գրէ, որուն մէջ կ'ըսէ թէ իր մահուամբը օսմանեան պետութիւնը բան մը չշահիր, մինչդեռ եթէ զինքը ողջ թողուն կրնայ իր յայտնութիւններովը մեծամեծ ծառայութիւններ մատուցանել: Խնդրագիրը հեռագրով կը հաղորդուի Ճեմալ փաշայի ուրկէ պատասխան կու գայ որ միւս դատապարտեալները կախեն եւ Արամը ողջ թողուն պայմանաւ որ իր յայտնութիւնները ընէ:

– Բարեբախտաբար, ըսաւ Արամ, գիտէի թէ Հաճընցիներուն զէնքերը ո՛ւր պահուած են, եւ առաջին անգամ զանոնք ցոյց տուի: Մինչեւ ութ հարիւր հրացան կրցայ երեւան հանել եւ ասով ամենուն զովեստին ու համակրանքին արժանացայ: Զիս բոլորովին ազատ արձակեցին, դրամական նուէրներ ըրին, ամսական կապեցին: Յետոյ սկսայ զանազան զըրպարտութիւններով բանտարկել տալ 36 Հաճընցի հայ երեւելիներ որոնք պատերազմական Ատեանի կողմէ մահուան դատապարտուեցան ու կախաղան հանուեցան: Ես ալ ներկայ էի արարողութեան եւ մէկ քանիին աթոռը ես իմ ձեռքովս քաշեցի:

– Անձնական հակառակութի՞ւն ունէիր այդ մարդոց հետ:

– Չէ՛, բնաւ երբեք:

– Ուրեմն ինչո՞ւ համար ուզեցիր ձեռքովդ դահիճի պաշտօն կատարել:

– Պարզապէս հաճոյքի, քէյֆի համար, քիչ մըն ալ որպէսզի Թուրքերուն աչքը մտնամ:

(Շար. 93)

(Շար. Ա. էջէն)

(Հօրը սուգը վերջ գտած ըլլալով երեք ամիս յետոյ) "ընտանեկան" շրջանակի մը մէջ, այսինքն առանց արտաքին հրաւէրներու պետական անձնաւորութեանց: Մասնակցած են միայն 6000 "բուն" Մոնաքոյցիներ: Յուլիս 11ին, Ալպէր Բ. հարցազրոյց մը ունեցաւ հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ուր յայտնեց եաք թէ ճանչցած է մէկ ապօրինի զաւակը, աւելցնելով թէ "հայրութեան ճանաչման, այլ դիմումներ ալ ստացած է" եւ անոնց պիտի պատասխանէ "հարկ եղած պահուն":

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Ներքին Նախարարը՝ Նիքոլա Սարքոզի, Յուլիս 11ին պարզեց գաղթը սահմանափակելու իր որոշումը: Ուսանողներու պարագային խիստ կ'ուզէ զտումի դրութիւն մը հաստատել եւ այդ տրընչութեամբ հրահանգներ պիտի տրուին հիւպատոսարաններուն, որպէսզի ուսանողները ընտրուին: Վերջ պիտի տրուի գաղտնի գաղթերուն, պէտք է գիտնալ թէ ո՞վ կը մտնէ, ո՞վ դուրս կ'ելլէ եւ ամէն օտարականի պարագայ քննուի:

ՌՈՒՍԻՈՅ (1200 քմ. Մոսկուայի հիւսիս-արեւելքը) մէջ, Յուլիս 11ին պայթում մը պատահած է առեւտրական կեդրոնի մը մէջ, ուրկէ հետեւանքով 20 հոգի մեռած են եւ 17 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Պայթումին բուն դրդապատճառները ծանօթ չեն: Կրնայ արկած ըլլալ, մրցակցութեան հաշուեյարդար մը, կամ թերեւս ոճրափորձ մը: Վիրաւորները ծանր այրուցքներէ կը տառապին:

ԻՐԱՔԻ մէջ հանդարտութիւն չի տիրեր եւ Կիրակի (Յուլիս 10) օրուան 34 մեռեալներուն վրայ նորեր աւելցած են եւ Յուլիս 11ի իրիկունը ընդհանուր թիւը արդէն 59ի հասած էր: Նոր ոճրափորձ մըն ալ եղած էր Յուլիս 12ի առաւօտուն:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութիւնը, Յուլիս 10ին ընդունած է Երուսաղէմի շուրջ ապահովութեան շրջափակման նոր ծրագիրը: Երբ կառուցուի քաղաքին 55 հազար Պաղեստինցիները պիտի անջատուին իրենց աշխատավայրերէն, հիւանդանոցներէն, դպրոցներէն: Պաղեստինեան իշխանութիւնը դատապարտեց այս կարգադրութիւնը եւ հրաւիրեց Իսրայէլը որ դադրեցնէ կառուցման աշխատանքները:

ԿԻՐԳԻԶԻՍՏԱՆԻ մէջ, Մարտի յեղափոխութեան պարագլուխը՝ Կուրմանբեկ Բակիեւ անուրանալի յաղթանակ մը տարած է Յուլիս 10ին, առաջին այլընտրանք մը հաստատելով Կեդրոնական Ասիոյ մէջ: Նախագահ ընտրուած է ձայներու 89%ով եւ յայտարարած է այդ առթիւ որ այդ յաղթանակը "ժողովրդական յեղափոխութեան յաղթանակն էր": Չորս ամիս առաջ, այդ յեղափոխութիւնը տապալած է Ասկար Ակայեւի վարչակարգը, որ իշխանութեան գլուխն էր 15 տարիէ ի վեր:

ՏԷՆՆԻՍ մրրիկը բաւական աւեր գործած է Միացեալ Նահանգներու հարաւը: Նաեւ 5 մեռեալ կայ եւ նիւթական մեծ վնասներ: Այս վերջին վնասները 1էն 5 միլիառ տոլար կը գնահատուին:

Թ. ՊԼԷՐ փորձեց հանդարտեցնել երկրին մահմետականները, Յուլիս 11ին, մինչ մզկիթներու դէմ արարքները կը բազմանան երկրին մէջ: Անգլիոյ մէջ 1,5էն 2 միլիոն մահմետական կայ: Հինգ մզկիթներ յարձակման ենթարկուած են:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

Եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատը գլուխ:

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,

ԱՐԱԳ ՑԱՆՑՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաքածոյ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Archalouys Tatéossian» de la C.B.A.F. organise UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.

Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine

la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les 16 et 17 juillet de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne; Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

MUSEE DAUBIGNY
Manoir des Colombières
Rue de la Sansonne
95430 AUVERS-SUR-OISE
tél. / fax 01 30 36 80 20

Exposition
du 13 avril au 11 septembre

«Edgar CHAHINE
(1874-1947)
Les Femmes, Paris, Venise»

Trois thèmes magnifiquement abordés par le peintre et graveur arménien Edgar CHAHINE, contemporain de TOULOUSE-LAUTREC.

Des portraits insolents et tendres de

FEMMES de toutes conditions : femmes du monde, comédiennes, chanteuses de café-concert, prostituées...

PARIS et son petit peuple laborieux: charretiers et leurs convois dans la capitale en construction, marchandes des quatre saisons, lutteurs et danseuses de corde...

VENISE, ses canaux, sa lagune, aspects connus ou inconnus de cette ville où Edgar CHAHINE fit ses études artistiques en 1893 et 1894 avant de s'installer à Paris en 1895 où il suivit les cours de l'Académie Julian.

Il obtint en 1900 la médaille d'or pour la gravure à l'Exposition Universelle. Comme un grand nombre de ses contemporains, il mit son talent au service des écrivains pour illustrer leurs livres. Citons BAUDELAIRE, FLAUBERT, A. FRANCE, VERLAINE, COLETTE...

Il exécuta des portraits remarquables de ces auteurs célèbres. Enfin, dans les dernières années de sa vie, il revint à ses premières amours, la peinture. Il expérimenta la technique de la tempera, donnant des tableaux colorés et saisissants de la vie de la rue à Paris entre 1942 et 1946.

Le musée DAUBIGNY proposera de ce peintre et graveur plus de soixante-dix œuvres s'échelonnant de 1897 à 1947, véritable témoignage de l'époque traversée par l'artiste.

Edgar CHAHINE a osé montrer les êtres et les choses tels qu'ils sont. Il faut rendre hommage à son honnêteté et à son courage. Une personnalité hors des courants picturaux qui brave les modes et affirme son authenticité.

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette 75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 14
JEUDI
14 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.245 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.245

ԼՂՀ

ԿԱՐԳԱՒՈՐՈՒՄԸ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՈ՞Վ

Մինչ Մինսկի խումբին երեք նախագահները Բաքու – Երեւան – Ստեփանակերտ եռանկիւնին մէջ կը շարունակեն բանակցիլ, հայաստանեան լրատուներ դիւանագիտական աղբիւրներէ արձագանգելով կը տեղեկացնեն "շատ մը հարցերու մասին արդէն գոյացած համաձայնութեան": Ըստ նոյն աղբիւրներուն, հակամարտութիւնը այս տարի, կամ 2006ի սկիզբին կրնայ կարգաւորումի յանգիլ: Ներկայի բանակցութեան փուլը կը նմանի Քի Ուէսթի մէջ արձանագրուածին որով յոյս կար որ խնդիրը լուծումի մօտ է: Ներկայիս կ'ակնկալուի որ նման պահ ստեղծուի Օգոստոսին Կազանի մէջ Հայաստանի ու Ատրպէջանի նախագահներուն հանդիպումին:

Այս անգամ լուծումին բանալին կը կազմէ 10 – 15 տարիէն կազմակերպուելիք հանրաքուէի մը: Անով Ղարաբաղի ժողովուրդը ինք կ'որոշէ իր ճակատագիրը: Հանրաքուէի պարագան նախապէս ալ սեղան բերուած էր, սակայն այնատեն թէ՛ Ատրպէջանի, թէ՛ Ղարաբաղի մէջ կատարելու տարբերակն էր. ներկայիս խնդրոյ առարկայ է միայն Ղարաբաղի մէջ կազմակերպելու հեռանկարը: Ատով՝ կարելի է ըսել որ Բաքու կ'ընդունի Ղարաբաղի ինքնորոշման իրաւունքը: Լաչինը կը մնայ Ղարաբաղի վերահսկողութեան տակ. իսկ հայկական ուժերու գրաւած շրջանները կը վերադարձուին, որպէս փոխարինութիւն հանրաքուէի Բաքուի համաձայնութեան:

Հանրաքուէն երեք այլընտրանք կը ներկայացնէ Ղարաբաղցիին. միանալ Հայաստանին, մաս կազմել Ատրպէջանին, կամ անկախանալ:

Այս համաձայնութիւնը կ'առընչուի հայ-եւթուրք յարաբերութիւններուն ալ. խաղաղութեան պայմանագրին ստորագրութեան հետ Թուրքիան կը բանայ Հայաստանի սահմանը, Ատրպէջան կը վերցնէ հաղորդակցութեան ճամբաներու շրջափակումը:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ

Հոկտեմբեր 18 – 27 ԼՂՀ-եան մէջ տեղի կ'ունենայ մարդահամար որ ըստ վիճակագրական գրասենեակի պետ Ս. Դաւըթեանի, պետականութեան կայացումի յաւելեալ քայլ է: Մարդահամարին հետ ընկերային հետազօտութիւն ալ կը կատարուի. անոր արդիւնքներուն համաձայն կառավարութիւնը յետագային կը մշակէ համապատասխան ծրագրեր, կանխատեսել երկրին ընկերա-տնտեսական զարգացումը:

Մարդահամարին կազմակերպութեան եւ կիրարկութեան համար հանրապետական յանձնաժողով ստեղծուած է, փոխ վարչապետ Արարատ Դանիէլեանի գլխաւորութեամբ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՊԱՅԹՈՒՄ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Ուխտա քաղաքին մէջ (Կոմի ինքնավար հանրապետութիւն) Վլատիմիր Գէորգեանի պատկանող առեւտրական կեդրոնը պայթումով մը քարուքանդ եղած է: Առաջին տուեալներով քանի մը աւելի զոհ կայ, մեծ մասով կիներ: Կասկածները կ'ուղղուին քրէական խմբակի մը որ բաղկացած է տեղացի նախկին բանտարկեալներէ (պայթումին լուրը տուած էինք մեր նախորդ թիւով):

«ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՄ ԸՍԵԼ ԻՆՉ ՈՐ ԿԸ ՄՏԱԾԵՄ, ՆՈՅՆԻՍԿ ԵԹԷ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻՄ»

Կ'ԸՍԷ ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ

Պոլսոյ "Ակօս" շաբաթաթերթին խմբագիրը Հրանդ Տինք որ ներկայիս վեց ամիսէն երեք տարի բանտարկութեան պահանջով կը դատուի, գրութիւններէն մէկուն մէջ Թրքութիւնը, Թուրքիան անարգած ըլլալու ամբաստանութեամբ, պատասխանած է "Մէթրօ" (Յուլիս 13) թերթին հարցումներուն: Թուրքիոյ նուիրուած էջերու մէջ տեղ գտած հարցում – պատասխանը կեդրոնացած է երկրին Եւրոպայի անդամակցութեան նիւթին եւ Ցեղասպանութեան ճանաչումի պայմանին վրայ:

Հ. Տինք, ինչպէս միշտ, կը շեշտէ թէ կողմնակից է Թուրքիոյ անդամակցութեան, քանի որ ատկէ պիտի օգտուին նաեւ երկրին փոքրամասնութիւնները: Հայեր, Քիւրտեր, եւլն.: Անդամակցութիւնը պիտի նշանակէ առաւել ժողովրդավարութիւն, ինչ որ նպաստաւոր է բոլորին: Այս կեցուածքը անայլայլ կը պահէ, նոյնիսկ երբ դատական հետապնդումի ենթակայ է: Պիտի կրկնէ ըսածը, մտածածը նոյնիսկ եթէ դատապարտուի: Առիթ եւս առիթ պիտի տայ որ խօսուի Հայերու պատմութեան մասին, որուն Թուրքերը տեղեակ չեն:

Ինչ կը վերաբերի անդամակցութեան համար Ցեղասպանութեան Անգարայի կողմէ ճանաչումի նախապայմանին որուն հետամուտ է ֆրանսահայ գաղութը, Հ. Տինք կը պատասխանէ. "Ի՞նչ կը փոխուի օտար ճնշումով ձեռք ձգուած ճանաչումով: Կարեւորը Թուրքիոյ բնակիչներուն իրականութեան հասու ըլլալն է եւ ոչ կավարութեան: Ատոր համար ալ հարկ է որ տեղեակ ըլլան իրականութեան: Միայն ժողովրդավարութիւնը կրնայ արգելք ըլլալ իրականութեան գաղտնի պահուելուն: Եւ ունենալու համար այդ ժողովրդավարութիւնը, հարկ է անդամակցիլ Եւրոպայի":

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՆԴԻՊՈ՞ՒՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Թրքական հեռատեսիլի Սի. Էն. Էն. կայանը հաղորդած է (Յուլիս 12) թէ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութենէն երկու պաշտօնատար եւրոպական երկրի մը մէջ հանդիպում ունեցած են Հայաստանեան պատուիրակութեան մը հետ: Թրքական կողմը երկու երկիրներուն միջեւ յարաբերութիւններու բնականոնացման իր առաջարկները յայտնած է, որոնց Հայաստան պէտք է պատասխանէ: Հանդիպումը անուղղակի շարունակութիւնը կը նկատուի Ապրիլ 15ին Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանի նախագահ Ռ. Քոչարեանի ղրկած նամակին: Ըստ նոյն աղբիւրին, երկրորդ հանդիպում մը օրակարգի նիւթ է, որուն ընթացքին Հայաստան պէտք է պատասխանէ Անգարայի առաջարկներուն:

ՅՈՒԼԻՍ 14ի ազգային տօնին առթիւ, "Յառաջ" լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի օր (Ուրբաթ, Յուլիս 15ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ/Կիրակի, Յուլիս 16/17:

ՓՈԽԱՆ ՏՕՄՍԻ

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑՔ

Վերջերս, Յուլիս 11ին, Հայաստանի հեռատեսիլը հեռարձակեց հայերէնի ուղղագրութեան վերաբերեալ մի հաղորդում, որին մասնակցում էին ուսանողներ, հայերէնի դասախօսներ, "լեզուաբան" Ֆրիդրիխ Խլղաթեանը, որի ընդդիմախօսն էր ուսուցչապետ Սուրէն Դանիէլեանը:

Հաղորդումը ունէր ոչ թէ հասարակութեանը լուսաւորելու, այլ քարոզչական բացայայտ ուղղուածութիւն եւ կազմակերպուած էր նոյնպիսի խարդախութեամբ, որպիսին անմիջապէս բացայայտում ենք քաջածանօթ լինելով բոլշեւիկեան աւանդութիւններին:

"Քննարկումը" գրաքննուած էր բաւականին կոպիտ ձեւով... Բնական է, որ սրբագրուել էին բոլոր այն շեշտադրութիւնները, զուգէ եւ փաստարկները, որոնք կարող էին ունկնդիրին մտածելու առիթ տալ: Բայց քարոզչութեան բնոյթն է այնպիսին, որ թելադրում, եւ ոչ թէ մտածելու առիթ ես տալիս:

Այնու հանդերձ, պարզուեցին մի քանի խնդիրներ, որոնք շարունակաբար փորձում են քօղարկել զանազան կարգախօսներով, "հայրենասիրական" մորմոքող յայտարարութիւններով եւ փայլատակող տգիտութեամբ:

Նախ պարզուեց, որ ուսանողներից շատերը իրենց իսկ խոստովանութեամբ հայերէնը եւ հայերէնի ուղղագրութիւնը չըգիտեն: Ներկաներից մէկը, նոյնպէս ուսանողուհի՝ հէնց այդ գիտողութիւնն էլ արեց իրենից առաջ ելոյթ ունեցողին: Այնուհետեւ պարզուեց, որ "լեզուաբան" Ֆրիդրիխ Խլղաթեանի գիտելիքները բնաւ չեն համապատասխանում իր մասնագիտական կոչումին, քանի որ թուարկելով հինգ հանգրուան, որ հայերէնի դիմաց կը ծառանան մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնելու դէպքում, ոչ մի կապ չունէին ուղղագրութեան հետ: Ֆրիդրիխ Խլղաթեանը շփոթում է նաեւ ուղղագրութիւնն ու ուղղախօսութիւնը: Հնչիւնափոխութիւնը, որ գոյութիւն ունի արեւմըտահայ գրական լեզուի մէջ, նա համարում է մեսրոպեան ուղղագրութեան հետեւանք՝ բոլորովին զանց առնելով Հայաստանի տարբեր շրջանների ազգաբընակչութեան խօսակցական հնչիւնափոխութիւնը, որն արդէն սողոսկում է գրաւոր լեզուի մէջ:

Հաղորդումը յագեցած էր գիտակցուած կեղծիքով եւ տգիտութեան անզուսպ ցուցադրութեամբ:

Խնայելով տեղը եւ ժամանակը, ես միայն կ'ուզենայի լսել "լեզուաբան" Ֆրիդրիխ Խլղաթեանի պատասխանը հետեւեալ հարցերին. "Ո՞ր ուղղագրութեամբ են գրել արեւմտահայ գրողներ Խաչատուր Աբովեանը, Րաֆֆին, Վահան Տէրեանը, Յովհաննէս Թումանեանը, Աւետիս Ահարոնեանը... Ո՞ր ուղղագրութեամբ է գրել Եղիշէ Չարենցը մինչեւ ազգային հոգեւորմշակութային Աղէտի չարաբաստիկ 1922 թուականը":

Այնուհետեւ. այդ երբուանի՞ց է, որ միայն Սփիւռքն է "բարձրացրել" ուղղագրութեան հարցը: Կարելի՞ է արդեօք այդքան ցինիկօրէն շնականօրէն զանց առնել Յովհաննէս Թումանեանի, Հրաչեայ Աճառեանի, Ակսել Բակունցի, Պարոյր Սեւակի եւ շատ ուրիշների բողոքները, զանգատները եւ պահանջները՝ մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնելու առիթով:

Ի վերջոյ մինչեւ ե՞րբ պէտք է Հայաստանի երկնքի մէջ թեւածի Կրեմլից յայտնուած կոմունիզմի ուրուականը, որն իր հետ բերեց նաեւ մեսրոպեան այբուբենը եւ Հայոց լեզուն վերացնելու յոյժ գաղտնի հրամանները, որոնք հրապարակուած են:

Հաղորդումը աւարտուեց հաղորդավարի բազմախորհուրդ մի պատմութեամբ, թէ ինչպէս սուլթան Համիտը ժամանակին անհանդստացել է հայկական առաջին կուսակցութիւնը ստեղծուելու փաստով, բայց դադարել է այլեւս մտահոգուել, տեղեկանալով երկրորդ կուսակցութիւն ստեղծուելու մասին: Գաւառական իմաստակութեան այս մակարդակն էլ իր հերթին է բացայայտում լեզուաբանական ցուցքի որակը եւ ճշմարտութիւնը, թէ Հայաստանից հեռարձակուող հեռատեսիլը հայ հասարակութեան մէջ ոչ միայն սուտ եւ կեղծիք սերմանելու նպատակ ունի, այլ եւ ընդհանրապէս շարունակում է ապատեղեկատուութիւնը մի իրականութեան մասին, որի անցեալը չենք մոռացել, իսկ ներկան այդ նոյն անցեալի յենակաւոր շարունակութիւնն է:

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Փարիզ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մահափորձը Պաշտպանութեան հրաժարեալ նախարարին դէմ, Յուլիս 12ին, բաւական ցնցած է երկիրը: Նախարարը՝ Էլիաս Մուռ, որ նաեւ նախագահ Լահուտի փեսան է, թեթեւօրէն միայն վիրաւորուած է: Ռումբը 40 քիլօ կը կշռէր եւ զետեղուած էր Մուռի անցած ճամբուն վրայ, Պէյրութի այս քրիստոնեայ արուարձանին մէջ: Սուրիոյ ընդդիմադիր մը չէ նկատուած: Կը յիշուի նաեւ որ Ներքին նախարար էր 2001 Օգոստոսին, երբ ապահովութեան ուժերը լայնածաւալ ձերբակալութեան մը ձեռնարկած էին հակասուրիացի քրիստոնեայ շրջանակներուն մէջ: Զօր. Աունի 200 կողմնակիցներ ձերբակալուած էին եւ անոնցմէ երեքը բանտարկութեան դատապարտուած: Այս անգամ քաղաքական շրջանակներու յայտարարութիւնները շատ որոշ չեն, որոշ վերապահութիւն մը կը տիրէ: Վալիտ Ճումպլաթ միայն համարձակած է ըսել որ նպատակը "մաքրագործել էր Հարիրիի սպանութեան բոլոր վըկաները": Միշէլ Աունի խոհեմութեան կոչ ըրած է եւ շեշտած. – "Ամէն անգամ, Պետութեան ղեկավարը եւ ապահովութեան սպասարկութիւնները կ'ամբաստանուին, բայց այս անգամ թիրախը նախագահին էր փեսային միջոցաւ": Անթիլիասի կաթողիկոսարանի տեղեկատուական գրասենեակը կը հաղորդէր այս առթիւ որ Անթիլիասի մայրավանքին մօտ դէպի Պիքֆայա տանող ճամբուն վրայ պատահած պայթումը պատճառ եղած է միայն կարգ մը ապակիներու փշրուելուն: "Յառաջ" իր կարգին հեռաձայնային կապ հաստատեց Կաթողիկոսարանին հետ (Կաթողիկոսը Պիքֆայա էր) եւ հաստատեց որ, բարեբախտաբար, վնաս չկայ:

ԲԻՏԱՆԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ այլեւս կրցած է ճշդել որ Յուլիս 7ի չորս ոճրափորձերը քամիքազներու գործ են: Հաւանաբար երկուքը մեռած են արարքներու ընթացքին: Բոլորն ալ բրիտանահպատակ են եւ ծագումով փաքիստանցի: Սքոթլանտ Եարտ չէ ճշդած, բայց անգլիական Սքայ Նիուզ հեռատեսիլի կայանին համաձայն չորսն ալ մեռած են եւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՉԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՐ ՀՅԴ.ԻՆ ՀԵՏ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան երեսփոխանական ընտրութեան (Յունիս 29) արդիւնքներուն մէջ զարմանալի էր տեսնել թէ ՀՅԴ–ն որ «Շարժում 88»ի հետ դաշինք կազմած էր, չէր յաջողած կարեւոր տոկոսով քուէներ ունենալ: 33 աթոռով ժողովին մէջ ալ կըրցաւ միայն 3 աթոռ ձեռք ձգել: Գրեթէ նոյն լուրերուն հետ հասաւ դաշնակցականի մը պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ խոշտանգումին տեղեկատուութիւնը: Այսինքն, բաւական առաղձ կը տրուէր նշմարելու համար թէ ՀՅԴ–ն թէ լուսանցքային տեղ մը կը գտնուէր Ղարաբաղի Հանրապետութեան քաղաքական հրապարակին վրայ: Անկէ առաջ ալ ԼՂՀ կառավարութեան դաշնակցական նախարար Արմէն Սարգսեանի պաշտօնին վերջ տրուած էր:

Այս անցքերը բաւական հակասական էին այն ենթախորքին վրայ որ արցախեան պատերազմի օրերէն շինուած էր ՀՅԴ–ի կողմէ. հոն կուսակցութիւնը միշտ կը ներկայացուէր Ղարաբաղի մէջ քաղաքական լուրջ կշիռ ունեցող կազմաւորում. մանաւանդ հանրային համակրանքի առարկայ:

«Առաւօտ»ի (Յունիս 22) մէջ Հայաստանի մամուլի աշխարհին ծանօթ անուններէն Աննա Իսրայէլեանի ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ մէկ հարցազրոյցը առանց այլեւայլի սեղան կը բերէ նոյն կուսակցութեան հետ ոչ այն քան հեզասահ համակեցութեան մը պարագան: Ու լրագրողուհիին առաջին հարցումէն կը յայտնուի կացութեան սուր բնոյթը, երբ ան նիւթ կ'ընէ մինչեւ իսկ «ՀՅԴ–Շարժում 88» դաշինքին խորհըրդարանի երեք աթոռէն հրաժարելու եւ ընդդիմութեան դիրքը անտէր ձգելու հաւանականութիւնը:

Ա. Ղուկասեանի դատումով «շատ անհեթեթ մտադրութիւն է» ատիկա: Չի կարծեր որ նման բան կ'ընեն. ըսելու պարագային «դա կը խօսի իրենց անլըրջութեան մասին»: Մանաւանդ որ Դաշնակցութեան հրաժարումով խորհրդարանը առանց ընդդիմութեան չի մնար: Այս վերջին նշումին մէջ Ա. Իսրայէլեան ակնարկութիւն կը տեսնէ «Ազատ հայրենիք»ին:

Զրոյցին շարունակութիւնը յայտնի կ'ընէ թէ ընդդիմադիր դաշինքը հարց մը ունի անձնապէս Նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ, քանի որ ընտրութեան նախօրեակին յայտարարած է որ ան պէտք է չեշտէ թէ բոլորին նախագահն է ու երաշխաւորէ ազատ ընտրութիւնը: Ընտրարշաւին վերջին օրն ալ Ա. Ղուկասեան հանդէս եկած է, առանց անուն տալու, հանդէպ ընտրութեան մասնակից կողմի մը:

Նախագահը երաշխաւորի դերը ըստանձնելով հանդերձ, կը պնդէ թէ ընտրուած ըլլալով ժողովուրդին կողմէ, չի գիտեր աւելի ի՛նչ ընել որպէսզի գինքը ամբողջ Ղարաբաղի նախագահը նկատեն: Մանաւանդ որ կայ ՀՅԴ Արցախի կեդ. կոմիտէին Դեկտ. 29ի յայտարարութիւնը, ալ տէ բսուած է թէ չկրցաւ իր առաքելութեան իմաստը ըմբռնել եւ ըլլալ միասնութեան, համերաշխութեան խորհրդանիշ:

Ցոյց տրուած ընդդիմութիւնը, հակառութիւնը Ա. Ղուկասեան համաձայն չէ առընչելու ընկերային, տնտեսական քաղաքականութեան: Ինք համոզուած է որ 2005ի Ղարաբաղը նոյնը չէ 1999-2000ի Ղարաբաղին հետ. անկէ ի վեր յաջողած են լուծել նշուած ոլորտի ընկերա–ընտեսական, բազմաթիւ խնդիրներ: Իսկ ատիկա ըսելու ընթացքին կառուցողական ոչ մէկ առաջարկ, կամ ծրագիր ստացած է ՀՅԴ–էն: Միայն լսած է անհամաձայնութեան հաւաստում ու քննադատութիւն որ ամէնէն դիւրինն է:

Ա. Ղուկասեան կը ժխտէ որ ընտրողները սա կամ նա քաղաքական կազմակերպութեան թեկնածուին հետ հանդիպում ունենալէ եւ կեցնելու համար կիրարկուած ճնշումներու, վախերու մասին նամակներ ստացած է: Կ'ըսէ թէ միակ նամակ մը ստացած է: Վստահ է որ դաշինքին կողմէ տարածուած լուրերը չեն համապատասխանիր իրականութեան:

Ա. Իսրայէլեան կ'ըսէ թէ դաշինքի պատասխանատուները կ'ուզէին ապահովութիւն ունենալ որ Ա. Ղուկասեան իր յաջորդութեան երրորդ անգամ թեկնածու պիտի չներկայանար. այդ հարցը կը միջամտէ, քանի որ ինչպէս կ'ըսէ լրագրողուհին, խորհրդարանական վերջին ընտրութիւնը նկատուած է ու կը նկատուի 2007ի նախագահական ընտրութեան նախապատրաստութիւն:

Ա. Ղուկասեան կը բացառէ նման թեկնածութիւն, քանի որ թէ՛ ինք մտադրութիւն չունի, թէ օրէնքը՝ թոյլատու տրամադրութիւն:

ՀՅԴն խնդրոյ առարկայ ըրած է Հայաստանի իշխանութիւններուն դերն ալ, ըսելով թէ անոնք Ղարաբաղի մէջ տկար իշխանութիւն մը կ'ուզէին: Ատոր ենթախորքն ալ հակամարտութեան կարգաւորման գիջումներու գետինն է: Կան ոչ ձեռնտու գիջումի տարբերակներ, մինչդեռ ԼՂՀ խորհրդարանը ի տարբերութիւն Հայաստանի, նիւթը օրակարգի չի բերեր և արդէն բանակցութեան ծրագրին մէջ ընդգրկուած չէ: Երբ այս քաները կը յիշեցնէ Ա. Իսրայէլեան, Ա. Ղուկասեան կ'ըսէ.– «Բոլորի համար շատ յստակ եւ պարզ է. Ղարաբաղի հարցը որոշուելու է Ղարաբաղում եւ որոշելու են Ղարաբաղի ժողովուրդն ու իշխանութիւնը»: Իրենք ամբողջ գործընթացին կը հետեւին ու բազմաթիւ անգամներ յայտարարած են որ «առանց Ղարաբաղի ժողովրդի համաձայնութեան՝ հնարաւոր չէ լուծել այդ հարցը»: Իսկ բանակցութեան մասնակցութիւնը իրենց համար ինքնանպատակ չէ: Եթէ Բաքու չի յօժարիր Ստեփանակերտի հետ բանակցութեան եւ Հայաստան կը կատարէ այդ դերը, իրենց համար խնդիր չկայ:

Զրոյցին վերջինթեր հարցումը կը շօշափէ լրբռուն, անախորժ գետին մը: Ա. Իսրայէլեան հետաքրքիր է գիտնալու թէ Արցախի հերոս Վիտալի Բալասանեանը որ բարձրաստիճան զինուորական ալ է, ի՞նչպէս պարտուած է ԼՂՀ գործարարներու միութեան նախագահ Սամուէլ Յակոբեանին: Ու երեւոյթին մէջ կա նշմարէ քաղաքական անցեալին, նոյնիսկ մարտական յաջողութեան դէմ դրամին, ուժի լծակներուն գերակշռութիւնը:

Նախագահը համաձայն չի գտնուիր այդ մօտեցումին. առաջին, բսածը այն կ'ըլլայ որ երեւոյթը ընդհանուր չէ, բացառութեան կարգի: Յետոյ կը յիշեցնէ յաղթականին վայելած յարգանքը Ասկերանի խնդրոյ առարկայ ընտրաշըրջանէն: կը թուէ բարեմասնութիւնները. Ս. Յակոբեան եւս մասնակցած է մարտական գործողութիւններու, եղած է բանակի փոխնախարար, տարիներով վարչակազմ ղեկավարած է, եւն.: Ապա կը հաւաստէ որ չուտով համոզում կը գոյանայ թէ խորհրդարանը լուրջ կենսագրութեան տէր, լուրջ ու բարդ ճամբայ անցած մարդոցմէ կազմուած է:

Վերջին հարցումը կը վերադարձնէ ըսակլեքի նիւթին: ՀՅԴ–ի ու անոր կազմած դաշինքին հետ լարուած կացութիւնը կա շարունակուի. իրար հասկացողութեան, գործակցութեան բոլոր կամուրջները այրո՞ծ են:

«Ես չեմ այրել որեւէ կամուրջ» կ'ըսէ Ա. Ղուկասեան: Յետոյ հակադրութիւնը ՀՅԴ-ի միայն տեղական պատասխանատուութիւնը կը նկատէ, եւ ոչ ընդհանուր կեցուածք: Ինչ կը վերաբերի իրեն, պատրաստակամ է քաղաքական ամէն ուժի հետ գործակցելու, խորհրդարանին մէջ ներկայացուցիչ ունենայ, կամ ոչ: Բարձր կը գնահատէ ԼՂՀ բոլո՛ր կուսակցութիւնները, ներառեալ ՀՅԴն: Պատրաստ է լսելու, ընդունելու անոնց չինիչ առաջարկները եւ վստահ՝ որ կը գործակցին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԾԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ·Մ·Ը·Մ·Ի ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ 30ՐԴ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐՈՒ ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Լոս Անճըլըսի "Պիրմինկհամ" հայ աքուլի մարզադաշտին մէջ, Յունիս 30 – Յուլիս 4, տեղի ունեցած են Հ·Մ·Ը·Մ·ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջ. վարչութեան կազմակերպած Նաւասարդեան 30րդ մարզախաղերու աւարտականներն ու փակման հանդիսութիւնը, բազմահազար Հայերու ներկայութեամբ: Խաղերուն մասնակցած են 18 մասնաճիւղերէ պասքէթպոլի, վոլէպոլի, ֆութպոլի, փինկ - փոնկի, լողի, քարթէի, մարմնամարզութեան եւ ճատրակի խումբեր: Հինգ օրերու ընթացքին բազմաթիւ հայ երգիչներ եւ պարախումբեր խանդավառ մըթնոլորտ մը ստեղծած են հանդիսականներու մօտ: Յուլիս 4ի կէսօրէ ետք տեղի ունեցած է փակման հանդիսութիւնը, զոր վարած է իրաւաբան Սիմոն Մանուչարեան: Օրուան խօսնակները եղած են Նորա Զաքարեան (հայերէն) եւ Կարլիս Շըխըրտմեան (անգլերէն): Այս տարուան պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած են Տէր եւ Տիկին Շանթ եւ Վերժին Հայթայեան, Հ·Մ·Ը·Մ·ին նուիրելով 50 հազար տոլար: Խօսք առնելով Շրջ. Վարչութեան ատենապետը՝ Րաֆֆի Իսբէնճեան, ակնարկ մը նետած է Հ·Մ·Ը·Մ·ի հիմնադրութեան տուն տուող պատճառներուն եւ հետապնդած նպատակներուն վրայ եւ շեշտած Նաւասարդեան խաղերու կարեւորութիւնը: Կեդր. Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Մհեր Դաւիթեան, անդրադառնալով Կեդր. վարչութեան նախաձեռնութիւններուն, նշելով որ Հունգարիոյ մէջ հիմնուած է Հ·Մ·Ը·Մ·ի նոր մասնաճիւղ մը, Մարսէյլի "Արծիւ" ֆութպոլի խումբը միացած է Հ·Մ·Ը·Մ·-ին, իսկ Մուսուլի (Իրաք) Հայերը կ'ուզեն Հ·Մ·Ը·Մ·ի մասնաճիւղ մը հիմնել: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան: Փողերախումբի առաջնորդութեամբ եւ հազարաւոր սկաուտներու, արենոյշներու եւ մարզիկներու մասնակցութեամբ շքեղ տողանցքի աւարտին կատարուած է բաժակներու բաշխումը:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի "Ալեքս" Թատերասրահին մէջ, Յունիս 10ին, տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Իրանահայ Միութեան եւ Միջազգային Երաժշտական դպրոցին: Յայտագրի առաջին բաժնին հանդէս եկած է 60 հոգինոց սէնֆոնիք նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Միքայէլ Աւետիսեանի, մեկնաբանելով Արամ Խաչատրեանի "Գայեանէ" բեմապարէն չորս հատուածներ եւ դաշնակի քոնչերթօն, մասնակցութեամբ երիտասարդ դաշնակահարուհի Արուս Աճէմեանի: Երկրորդ բաժնին Իրանահայ միութեան երգչախումբը միացած է նուագախումբին, ներկայացնելով դասական երգերու փունջ մը: Երգչախումբը մեկնաբանած է նաեւ "Սարդարապատ" եւ "Երեւան-Էրեբունի" երգերը, որոնց դաշնակով ընկերացած է երգահան Կոստանդին Օրբէլեան:

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՔՍԱՆՆԵՐՈՒ 90ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Միացեալ Ժողովական եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 11ին, նշուած է 1915 Յունիս 15ին Պոլսոյ Պայազիտ հրապարակին վրայ կախաղան հանուած հնչակեան քսան ղեկավարներու նահատակութիւնը: Հանդիսութիւնը վարած է Տոքթ. Համբիկ Սարաֆեան: Խօսք առած են "Կայծ" Միութեան կողմէ Անի Խոտանեան (հայերէն) եւ Խաչիկ Գարասեւանեան (անգլերէն): Ս·Դ·Հ·Կ. Կեդր. վարչութեան խօսքը փոխանցած է Սեդրակ Աճէմեան, տալով կուսակցութեան տեսակէտը նաեւ Հայաստանի ներկայ վարչակարգին նկատմամբ: Բանախօսած է Հայաստանի նախկին վարչապետ Արամ Սարգսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ներկայ եղած են շուրջ հազար հոգի:

"ԳՈՒՍԱՆ" ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կլէնտէյլի "Սիլիք" հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 26ին, տեղի ունեցած է համազգայինի "Գուսան" երգչախումբին համերգը, կազմակերպութեամբ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ հովիւներու եւ հոգաբարձութեան: Համերգը նուիրուած է հայկական տառերու գիւտին 1600ամեակին: 80 հոգինոց երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Մանաչի, մեկնաբանած է Գ. Սիւնիի, Կոմիտասի, Կարա-Մուրզայի, Բ. Կանաչեանի, Ռ. Մելիքեանի, Ճէյմս Գէօզալեանի, Էդ. Յովհաննիսեանի եւ Արա Մանաչի գործերը եւ մշակումները: Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան կողմէ երգչախումբի իւրաքանչիւր անդամի տրուած է յատուկ գնահատագիր մը: Փակման խօսքով հանդէս եկած է առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան:

25 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԱԾ Հ·Օ·Մ·Ի "ՍԻՐՏԷ ՍԻՐՏ" ՖՈՆՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

Կլէնտէյլի "Պրէնտվիու Գոլֆքըլըբ" սրահին մէջ, Յունիս 14ին նշուած է Հ·Օ·Մ·ի անդամուհիներէն Ժասիկ Ջառահեանի տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հ·Օ·Մ·ի Շրջ. Վարչութեան: Ներկայ եղած են Հ·Օ·Մ·ի եւ քոյր կազմակերպութիւններու աւելի քան 48 անդամներ: Ձեռնարկին նպատակը եղած է փոխան նուէրի յանկացում կատարել Հ·Օ·Մ·ի "Սիրտէ սիրտ" հիմնադրամին: Յայտագիրը վարած է Սոնա Մատարեան: Խօսք առած են Հ·Օ·Մ·ի Կեդր. վարչութեան կողմէ Անահիտ Մէյմարեան, մեծարեալին եղբայրը՝ Կարէն Բենեասեանց, Շրջ. վարչութեան նախկին ատենապետուհիներ և ներկայի ատենապետուհի Անժելա Սավոյեան, գրուատելով Ժասիկ Ջառահեանի տարիներու բեղուն գործունէութիւնն ու ծառայութիւնները Հ·Օ·Մ·ին: Գնահատանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան: Հուսկ, շնորհակալութեան խօսքով հանդէս գալով Ժասիկ Ջառահեան վստահեցուցած է, թէ տարիքը արգելք պիտի չըլլայ, որ իր ուժն ու կարողութիւնը տրամադրէ իր ժողովուրդին: Ձեռնարկին իբրեւ արդիւնք 25 հազար տոլար հանգանակուած է յիշեալ ֆոնտին համար:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ՄԵՌԵԼԱՔԱՂԱՔ՝ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

ՀՆԱԳԷՏՆԵՐ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐԱԾ ԵՆ ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԿԱՆՈՒԽ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՄԵՌԵԼԱՔԱՂԱՔԸ։ «ՊԻ. ՊԻ. ՍԻ.» ԿԸ ԳՐԷ.

Ամերիկացի եւ եգիպտացի հնագէտներէ բաղկացած խումբ մը Գահիրէէն 600 քմ. դէպի հարաւ Քոմ ալ Ահմար շրջանին մէջ յայտնաբերած է աւելի քան 5000 տարուան մեռելաքաղաք մը։

Հնագէտները դամբարաններուն մէջ գտած են կայծքարէ կտորի մը վրայ փորագրուած կովու մը գլուխը եւ 7 հոգիի աճիւնները։ Անոնցմէ չորսը հաւանաբար թաղուած են ողջ վիճակի մէջ՝ իբրեւ մարդկային զոհաբերութիւն։

Աճիւնները գոյատեւած են հակառակ այն իրողութեան, որ դամբարանները կողոպտուած են հնադարեան ժամանակներուն։

Եգիպտոսի գլխաւոր հնաբանը՝ Զահի Հաուաս յայտարարած է, թէ յայտնաբերումը մեծ բան պիտի աւելցնէ նախափարաւոնական շրջանի Եգիպտոսի խորհրդաւոր անցեալին վրայ, երբ Եգիպտոս նոր կը կազմաւորուէր իբրեւ երկիր։

Կը կարծուի, թէ դամբարաններու համալիրը կը պատկանի Հիրաքոնփոլիսի հնադարեան քաղաքին տիրած իշխանաւորի մը՝ Ն.Ք. 3600ի շուրջ, երբ անիկա Նեղոսի ամէնէն մեծ քաղաքն էր։

Եգիպտաբաններ կ՚ըսեն, թէ քաղաքը հաւանաբար իր ազդեցութիւնը տարածած է դէպի հիւսիս՝ պարտութեան մատնելով թշնամի տարրեր։ Վերին ու Վարին Եգիպտոսի միացումը ի վերջոյ առաջնորդած է փարաւոններու իշխանութեան հաստատումին։

Շրջանին մէջ պեղումները սկսան 2000ին, եգիպտաբան Պարպարա Ադամզի գլխաւորութեամբ, որ մահացաւ 2002ին։

Մեռելաքաղաքին մէջ յայտնաբերուած են Եգիպտոսի մէջ զմռսուած դիակներու առաջին նմուշները։

Եգիպտոսի Հնութիւններու Գերագոյն Խորհուրդի ընդհանուր քարտուղար Զահի Հաուաս արգիլած է օտար բոլոր հնագէտներուն որեւէ նոր պեղումներ կատարել Կիզէի մէջ՝ Նեղոսի հովիտէն մինչեւ Ապու Սիմպէլ։ Ան կ՚ըսէ, թէ ժամանակն է պահպանելու ցարդ պեղուած վայրերը եւ նիւթեր հրատարակելու անոնց մասին։ Վերջերս մահացած արուեստի պատմաբան Ֆետերիքօ Զերի, որ կոչ ուղղած էր Իտալիոյ տարածքին դադրեցնելու բոլոր նոր պեղումները, հաւանաբար պիտի ձայնակցէր Հաուասի։ Հաուաս օտար հնագէտները ամբաստանած է «գանձեր փնտռելու» յանցանքով եւ այլ ամբաստանութիւններ ուղղած է անոնց դէմ։

«ԱԶԴԱԿ»

ԱՌԱՋԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱԲՆԱԿՆԵՐԸ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆ ԱՍԻԱՑԻՆԵՐ ԷԻՆ

Ամերիկացի գիտնական մը նախապատմական շրջաններու մարդկային գաղթերուն մասին իր ուսումնասիրութեամբ յանգած է այն արդիւնքին որ Ասիայէն Պէրինկի նեղուցը անցնելով միայն 200-300 հոգի Հիւսիսային Ամերիկա հաստատուած է, դառնալով այդ ցամաքամասին առաջին բնակիչները։ Ուսումնասիրութիւնը նաեւ ցոյց տուած է որ այդ խումբին մէջ միայն 70 չափահաս կար զաւակ կարենալ ունենալու տարիքին։

Ուսումնասիրութեան հիմր կը կազմէ ասիացիներու եւ Հիւսիսային Ամերիկայի բնիկներուն ԱՏՆ-ին վրայ կատարուած քննութիւնը։ Գիտնականը որ Ճոտի Հէյ կը կոչուի, Ամերիկայի Կարմրամորթներուն լեզուներուն վրայ ալ աշխատած է, համակարգիչի յատուկ ծրագիրներու օժանդակութեամբ ու եզրակացուցած է թէ 2-300ի միջեւ էր ամերիկաբնակ ասիացիներուն թիւը։ Անոնց գաղթը տեղի ունեցած է 14-7 հազար տարի առաջ։ Մինչդեռ ուրիշ գիտնականներ այդ թուականը կը տանէին մինչեւ 20-16 հազար տարի ետ։

Ճ. Հէյի ուսումնասիրութիւնը յառաջացած չատ կարեւոր քայլ կը նկատուի անոր պաշտօնակիցներուն կողմէ։ Անոր արդիւնքները կը հաստատէին թեզը թէ ամերիկեան ցամաքամասը ենթարկուած է առաջին գաղթատէրերուն որոնք փոքր խումբեր կը կազմէին ու իրարմէ ամբողջովին անջատ էին։

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՄԻԼԱՆՕ ("Յառաջ"). –

Յուլիս 7ին "Միլանէզինա 2005" գրական, երաժշտական եւ շարժապատկերներու քերմէսին, որ հինգ տարիներէ ի վեր տեղի կ՚ունենայ մեծ յաջողութեամբ Միլանոյի Տալ Վէրմէ նորոգուած թատրոնին մէջ, բանաստեղծութեան, ճարտարապետութեան եւ երաժշտութեան վերջին երեկոն նուիրուած էր 1915 – 1922 Հայաստանի եւ Անատոլուի մէջ տեղի ունեցած "մոռցուած" ցեղասպանութեան։

Բանաստեղծական մասը յանձնուած էր ֆրանսաբնակ սուրիացի բանաստեղծ Ատոնիսին՝ Ալի Ահմէտ Սաիտ Էսպէր, որ կարդաց ֆրանսերէնով ու արաբերէնով, փոքր պաստառին վրայ իտալերէն թարգմանութեամբ, իր բանաստեղծութիւնները ընդդէմ ամէն տեսակի ազգային եւ կրօնական մոլեռանդութիւններու։ Մինչ կը կարդար, մեծ պաստառին վրայ կը սահէին Մարիօ Պէլլինիի տարբեր մշակոյթներու երկխօսութեան հաւատացող եւ ըղձային անձնաւորութեան, իրագործած միջազգային, ճարտարապետական գործերուն պատկերները։

Յամենայն դէպս, երեկոյթին դերակատարն էր ամերիկացի, ծագումով յոյն հանրայայտ արուեստագիտուհի Տիամանտա Կալասի ձայնը։ Ձայնին մասնայատուկ հնչերանգը, տարիներու ընթացքին ուսմամբ եւ պրպտումներով ձեւաւորուած այնպէս, որ անհրաժեշտութեան պարագային կրնայ ստանալ ողբ, հեծեծանք, աղերս, ճիչ եւ երբեմն անոյշ մեղեդիներ։

Ձայնավարժութիւններ եւ յանկարծաբանութիւններ հին ներդաշնակութիւններու վրայ կը համադրուէին չատ ինքնայատուկ տպաւորութիւններու եւ կը հաղորդէին հանդիսատեսներուն խոր յուզմունք, խռովք։ Կարգ մը երգերը ներշնչուած էին Սիամանթոյի եւ Ատոնիսի բանաստեղծութիւններէն։ Շատ յատուկ եւ խոր յուզմունք յառաջացուց այն փոքր թիւով Հայերուն, որոնք ներկայ էին երիտասարդներով լեցուն սրահին մէջ, բացառիկ եւ աներեւակայելի ձեւով մեկնաբանուած Եկմալեանի "Տէր Ողորմեա"ն։ Տանջուած հառաչանքները եւ ճիչերը արուեստագիտուհիին, կարծես կ՚ուզէին արտայայտել մարդկութեան դարաւոր վիշտը։

Կ. Խ.

ԴՈՂՈՒԹԻՒ ԴՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան վարժարանի պարտէզին մէջ, Յունիս 29ին տեղի ունեցած է վարժարանին շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխման հանդիսութիւնը։ Շրջանաւարտները կը ներկայացնէին նաեւ 110ամեակի հունձքը։ Հանդիսութեան նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք։ Հանդէս եկած են շրջանաւարտներէն Սայաթ Թուլումճեան եւ Մարլէն Այտէտէ, որոնք բեմ հրաւիրած են տնօրէնուհի Սաթենիկ Նշանը։ Ան ողջունելէ ետք ներկաները, յայտնած է թէ 110ամեակի այս տարուան հունձքը կը կազմէ 27 աշակերտ – աշակերտուհի եւ թէ իրենց նպատակը եղած է լաւագոյն պայմաններու մէջ, արդի դաստիարակութեան հիման վրայ պատրաստել անհատականութեան տէր, մանաւանդ տոհմիկ աւանդութիւններով տոգորուած անձեր։ Շրջանաւարտի մը եւ փոխ տնօրէնուհիին ուղերձներէն ետք, երկու աշակերտուհիներ՝ Լորա Գողեան եւ Նարօտ Մարաշլեան կարդացած են հայերէն ուղերձներ։ Ապա, կատարուած է վկայականներու բաշխումը։ Տիկին Ս. Նշան բեմ հրաւիրած է ներկաներէն անձնաւորութիւններ վկայականները յանձնելու համար։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։ Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարքը։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Արամ յետոյ իր զոհերէն մէկուն 14 տարեկան աղջիկը բանի կ՚առնէ ու հետը կ՚ամուսնանայ։

Յետոյ վրայ կը հասնի տեղահանութիւնը եւ Արամ Սէվքիաթի պաշտօնեայ կը նշանակուի։

– Այն ատեն ալ աղէկ գործ տեսայ, կը պատմէր, ամէնքը կը սարսափէին ինէ, դրամ կուտային որպէսզի զիրենք քանի մը օր ետքը սէվք ընել տամ։ Դրամը կ՚առնէի ու դարձեալ ես իմ գիտցածս կ՚ընէի։

Արամ յետոյ կ՚երթայ Ատանա ուր իր բարուք ծառայութիւններուն համար ժանտարմաներու միւլազիմ կը կարգուի։

– Անգամ մը կարեւոր գործի մը համար Հաճըն եկայ, ըսաւ, բայց պէտք չէր որ հոն մնացող Հայերը եւ Թուրքերը զիս ճանչնային. ատոր համար կեղծ պեխեր, սեւ ակնոց, սուտ մազ դրի ու բոլորովին կերպարանափոխ եղայ։ Ոստիկանապետը սակայն ուզեց փորձել թէ իրաւցնէ անճանաչելի էի։ Ատոր համար հետեւեալ միջոցին դիմեցինք։ Հայրս որ Հաճըն մնացած էր, բերել տուինք ոստիկանատուն եւ ես սկսայ զինքը հարցաքննել եւ ամբաստանել որ ինքը յեղափոխականներու հետ յարաբերութիւն ունի։ Ուրացաւ, ես պնդեցի ծանր սպառնալիքներ ընելով։ Յետոյ իրեն ըսի.

– Զիս կը ճանչնա՞ս։

– Չէ՛, չեմ ճանչնար, պատասխանեց։

– Սուտ կը խօսիս, կը ճանչնաս զիս։

– Կ՚երդնում որ չեմ ճանչնար։

– Ես հիմա չիտակը ըսել կու տամ քեզի, գոչեցի ու ձեռքս գտնուած խարազանով սկսայ չարաչար ծեծել զինքը, «ո՛վ ըլլալս ըսէ՛», պոռալով։ Հայրս երդում կ՚ընէր որ զիս չէր ճանչնար եւ ես կը շարունակէի ծեծել զինքը։ Ի վերջոյ ոստիկանապետը ըսաւ որ ա՛լ բաւ էր եւ թէ փորձը յաջողած էր։ Ու հրամայեց ինծի որ կեղծ մազս ու պեխերս հանեմ։ Եւ հօրս դառնալով ըսաւ. «Հիմա նայէ ո՞վ է աս մարդը»։

– «Զաւա՛կս է եղեր», գոչեց հայրս ապուշ կտրած։

Այս անգամ ալ յաջողեցայ ինծի յանձնուած գործին մէջ ու 5-6 հոգիի գլուխը վառեցի։

Յետոյ հայ չէթէներ ելած էին Իսլահիէի կողմը։ Ես ըսի որ կրնայի անոնց գտնուած տեղը երեւան հանել եւ ութսուն ձիաւոր ոստիկանի գլուխը անցած՝ ճամբայ ելայ։ Բայց այս անգամ գործը անյաջող ելաւ ու մենք ինկանք ծուղակը եւ ոստիկաններէն 15-17 հոգի սպաննուեցան չէթէներուն կողմէ։ Այս ձախողութիւնը վնասեց ինծի ու զիս պաշտօնանկ ըրին։ Բայց նորէն իբրեւ սիվիլ խաֆիէ կը ծառայէի իրենց եւ գործս լաւ էր։ Սպառնալիքով ուզած դրամս կ՚առնէի Ատանա մնացող Հայերէն։ Վերջին անգամ այդ տեսակ սպառնալիք մը ըրի մէկու մը որ մէջտեղ Խըրթլըխեանի աղջկան է եղեր. ատոր վրայ Խըրթլըխեան էֆէնտի վալիին ու քոմանտանին դիմեց եւ զիս Տէրզօր աքսորել տուաւ։

Ուրիշ անգամ մը Սանթուր Օղլու Արամ հետեւեալը պատմեց։

– Պատերազմէն առաջ, իբրեւ աշկերտ, Մերսին հայ բողոքական դեղագործի մը քով կը գտնուէի։ Կիրակի օր մը, երբ դեղագործը եւ իր ընտանիքը ժողովարան գացած էին եւ ես տան մէջ առանձին էի, սնտուկը կոտրեցի եւ հոն գտնուող երկու հատ ոսկի ժամացոյցները եւ 25 ոսկի գողցայ, յետոյ սենեակին մէջտեղ կրակ վառեցի ու տան դուռը գոցելով վազեցի եկայ ժողովարան ու ես ալ աղօթողներուն մէջ նստայ։ Ժողովարանը աւարտելուն երբ դուրս ելանք, լուր բերին որ տուներնիս կ՚այրէր։ Ես ու դեղագործը վազելով գացինք, բայց տունը արդէն բոցերու մէջ էր։ Իբր թէ յուսահատութենէս սկսայ լալ, պոռալ, կանչել, ձեռքերս գլխիս զարնել, այն աստիճան որ դեղագործը սկսաւ զիս մխիթարել։

Էլ Պուսերայի մէջ, բնականաբար կեանքերնիս չատ միօրինակ կ՚անցնէր։ Կարապետ իր երկու եղբայրներով փայտէ սանտըլներ կը շինէր ու արաբ գիւղացիներուն կը ծախէր։ Ալի Րիզա եւ Թէվֆիք ոսկերչութեամբ կը զբաղէին ու արաբ կիներու համար թեւի ու ոտքի արծաթեայ ապարանջաններ կը շինէին եւ կամ կը նորոգէին։ Քէշիշ օղլուի որդին՝ Անդրէաս դերձակութիւն կ՚ընէր ու միւսերին հագուստները կը նորոգէր։ Տոքթ. Արմենակ Մարգարեան իր արհեստը ի գործ կը դնէր բնականաբար իբրեւ վարձք ընդունելով ցորեն, իւղ, կաթ, հաւ կամ հաւկիթ, պայմանաւ սակայն որ իր խընամած հիւանդները առողջանային։

Պէտք է գիտնալ որ Արաբները, մանաւանդ վրանաբնակները, չատ կարեւորութիւն չեն տար բժիշկի ու դեղի։ Հիւանդ դարմանելու իրենց միջոցներն են "Նուսխա" գրել տալ ու հիւանդին վզէն կախել եւ կամ կրակի մէջ կարմրած երկաթի կտորով մը մարմնոյն ո եւ է մէկ մասը այրել։ Շէյխերը չատ անգամ իրենց աղօթքներով բժշկութիւն կ՚ընեն։

Էլ Պուսերայի մէջ թղթատուն չկայ եւ չատ դժուար է արտաքին աշխարհի հետ յարաբերութիւն մշակելը։

Եթէ ժանտարմա մը գործով Միատին երթար՝ առիթէն կ՚օգտուէինք մեր նամակները ղրկելու համար։ Իսկ մեզի ղրկուած նամակները նոյնպէս ժանտարմաները կը բերէին եթէ դիպուածը զիրենք Էլ Պուսերա ղրկէր։ Հայերէն լրագիրի երես բնաւ չէինք տեսներ, երբեմն Թրքերէն թերթ մը ձեռքերնիս կ՚անցնէր, այն ալ երկու երեք ամսուան հին թուականով մը։

Օրուան կացութեան մասին լուրերը կը ստանայինք տեղացի Արաբներէն, ա՛լ կրնաք երեւակայել թէ ո՛ր աստիճան ճըշմարտապատում կ՚ըլլային անոնք։

Մօտակայ ագարակի մը մէջ Յովհաննէս անուն Ռոտոսթոյի պարտիզպան մը կար, որ երբեմն իր տիրոջ պարտէզին բանջարեղէնները կը տանէր Տէր Զօր վաճառելու համար։ Անհամբեր անոր վերադարձին կը սպասէինք լուր առնելու համար։ Ինքն ալ իր լուրերը կը քաղէր ուրիչ հայ պարտիզպանէ մը որ Տէր Զօրի մէջ կ՚աշխատէր պէյի մը քով։

(Շար. 94)

(Շար. Ա. էջէն)

նման դէպք մը նախընթաց չունի արեւմըտեան Եւրոպայի մէջ։ Միշտ ոստիկանական աղբիւրներու համաձայն, չորս ահաբեկիչները Լոնտոն եկած են նոյն առաւօտը Անգլիոյ հիւսիսէն։ Անձ մըն ալ, որ կրնայ ահաբեկիչներէն մէկուն ազգական ըլլալ, ձերբակալուած է Լիդ։ Այս հաստատումները կարելի եղած է ընել շնորհիւ Քինկս Գրոս կայարանի հսկողութեան դամերաներու նկարահանումներուն։ Մեռեալներու պաշտօնական թիւը 52 էր Յուլիս 13ին, բայց վերջնական չէ ծանր վիրաւորներու եւ անհետացածներու պատճառով։ Ներքին նախարարները բացառիկ ժողով մը ունէին Պրիւսէլ, Յուլիս 13ին։

ԻՍՐԱՅԷԼ անմիջական չրջափակումի մը դիմած է Յուլիս 12ի իրիկուան ռմբափորձին իբրեւ հետեւանք։ Արարքը պատահած էր Նեթանիա, Թել-Ավիվի հիւսիսը, առեւտրական կեդրոնի մը առջեւ։ Երեք անցորդ կիներ մեռած էին եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կային, ոմանց վիճակը չատ ծանր էր։ Փետրուարէն ի վեր անձնասպանական առաջին արարքն էր, որուն տէր եղաւ Իսլամական Ճիհատը։ Պաղեստինեան Իշխանութիւնը անմիջապէս դատապարտեց արարքը, բայց Շարոնի չրջանակին համաձայն, այս ռմբափորձը ցոյց կու տայ որ Պաղեստինեան Իշխանութիւնը կարողութիւնը չունի պայքարելու ահաբեկչութեան դէմ։

ՅՈՒԼԻՍ 14ի նախօրեակին, Նիքոլա Սարքոզի կրկին քար մը նետած է Շիրաքի։ Արդարեւ, Յուլիս 12ին, մեծամասնութեան չարաթական նախաճաշին ընթացքին յայտարարած է՝ "Ինչո՞ւ կը չարունակուի նախագահին եռյթին աւանդութիւնը, երբ այժմէական ոչինչ կայ եւ թէ Ֆրանսացիներուն մտայնութեան մէջ արդէն արձակուրդ է"։ Մեծամասնութեան մէկ անդամը չէ վարանած ըսելու թէ առաջին անգամն է 1995էն ի վեր, որ մէկը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ նախագահին միջամտութիւնը։

ՔԱՐԱՇԻԷՆ (Փաքիստան) 400 քմ. հիւսիս-արեւելք, երեք կառախումբերու բախումին հետեւանքով աւելի քան 150 մեռեալ կար եւ 1000 վիրաւորներ առաջին հաշուեկչիռի մը համաձայն։

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ Բարձրագոյն Ատեանը վճռեց որ Մ. Պույերի խոստովանած է որ բեմադիր Թէօ վան Կոկի մարդասպանն է եւ թէ այդ ոճիրը գործած է "յանուն իր կրօնքին"։ Վճիռը պիտի տրուի Յուլիս 26ին։ Դատախազը ցըկեանս բանտարկութիւն պահանջած էր։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20։ Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ։

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ։ Կ'արժէ 8 Եւրօ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette 75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— **MONTMORENCY (Val d'Oise)** ☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)** ☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)** ☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկահաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի։
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատր գլուխ։

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine

la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les 16 et 17 juillet de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :

— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;

— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;

— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne: Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

La Section «Archalouys Tatéossian» de la C.B.A.F. organise UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագիներ

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE
Association humanitaire
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE

Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

■ **Prix :** 1300 Euros pour 12 jours.

■ **Le Prix comprend:** Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.

■ **Le prix ne comprend pas :** Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.

■ **Formalités :** Passeport en cours de validité et visa.

■ **Santé :** Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.

■ **Climat :** Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.

■ **Monnaie :** La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.

■ **Décalage horaire :** En été + 3 heures.

■ **Heures de vol :** Environ 5 heures.

■ **Courant électrique :** 220 volts à l'hôtel, prises à la française.

Pour tous renseinements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ 04 78 89 28 07

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 16-17
SAMEDI - DIMANCHE
16-17 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-83 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.246 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.246

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

"ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ"ՈՒՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

UN JOURNALISTE ARMENIEN RISQUE JUSQU'A TROIS ANS DE PRISON POUR «INSULTE A L'IDENTITE NATIONALE TURQUE»

Le procès de Hrant Dink, directeur de publication de l'hebdomadaire bilingue (turc-arménien) **Agos** a débuté le 7 juillet 2005. Le journaliste est accusé par le tribunal correctionnel Sisli d'Istanbul d'«insulte à l'identité nationale turque», en vertu de l'article 301 du code pénal, à la suite de la publication d'un article intitulé «faire la connaissance de l'Arménie» et publié le 13 février 2004 dans **Agos.**

«A trois mois de l'ouverture des négociations de la Turquie avec l'Union Européenne, nous constatons qu'un journaliste risque une peine de prison pour avoir évoqué la question du génocide arménien et que ce tabou constitue une entrave persistante à la liberté d'expression en Turquie. Par ailleurs, les formulations vagues que contient le nouveau code pénal nous inquiètent car quiconque peut les utiliser à tort pour inquiéter des journalistes s'exprimant sur des sujets sensibles, tels que le génocide arménien ou le retrait des forces armées turques de Chypre» a déclaré Reporters sans frontières.

Dans un article intitulé «Faire la connaissance de l'Arménie», Hrant Dink évoquait la mémoire collective arménienne, marquée par le génocide de 1915. Il avait suggéré de vider symboliquement le sang turc, «empoisonné» par le drame du génocide, et de le remplacer par le sang neuf de l'Arménie indépendante, seule capable de libérer les Arméniens du poids de la Diaspora. Neuf plaintes pour «insulte à l'identité nationale turque» avaient été déposées le 16 avril 2004, auprès du tribunal correctionnel de Sisli à Istanbul. Turgay Evsen, procureur de la République, a requis trois ans de prison à l'encontre du journaliste, invoquant l'article 301 du nouveau code pénal entré en vigueur le 1er juin 2005.

Hrant Dink est le fondateur de l'hebdomadaire bilingue de la communauté arménienne **Agos** (5500 exemplaires), qu'il a créé en 1996, à Istanbul.

REPORTERS SANS FRONTIERES
13 juillet

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

Հ. Տինք ծնած է 1954ին Մալաթիա. եօթը տարեկանին փոխադրուած է Պոլիս ուր նախակրթական, միջնակարգ ուսումը ստանալէ ետք հայկական վարժարաններու մէջ աւարտած է Պոլսոյ Համալսարանին նախ կենդանաբանութեան, ապա փիլիսոփայութեան ճիւղերը։

1996էն ի վեր կը վարէ խմբագրութիւնը երկլեզու "Ակօս" շաբաթաթերթին որ մէկ կողմէն հետամուտ է Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ երկխօսութեան գետին մը պատրաստելու, միւս կողմէն՝ հայութեան հետ կապ հանդիսանալու Թրքախօս Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ։

Ժողովրդավարութեան իր փարումով ծանօթ ու Հայկական Հարցին Թուրքիոյ մէջ հրապարակայնացումին մեծապէս սատար խմբագիրը արդէն իրեն դէմ Ուրֆայի մէջ բացուած դատի մը ամբաստանեալն էր, հոն ունեցած մէկ ելոյթին փոխանակ "Թուրք"ի, "Թուրքիացի" բնութագրումը գործածած ըլլալով։

Իր հրապարակագրութեան զուգահեռ, Հ. Տինք մասնակցութիւն կը բերէ թրքական հեռատեսիլի, ձայնասփիւռի բազմաթիւ յայտագիրներու. անոնք կը կազմակերպուին Հայկական Հարցին նիւթով, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ թրքական պաշտօնական տեսակէտը ծանուցանելու, կրկնելու, եթէ կարելի ըլլայ հիմնաւորելու նպատակով։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14

ՇԻՐԱՔԻ ՀՈԳԵՇԱՀ ԽՕՍՔԵՐԸ

ՊԱՏՈՒՈՑ ՀԻՒՐՆ ԷՐ՝ ՊՐԱԶԻԼ

Յուլիս 14էն առաջ, մեկնաբանները շատ մտահոգ էին։ Ի՞նչ պիտի կարենար ըսել Ժ. Շիրաք, որ այլեւս ոչ մէկ ժողովրդականութիւն կը վայելէր եւ պարտութիւններու շարք մը ունէր իր ետին, շրջանային, քանթոնալ ընտրութիւններով, հանրաքուէով, մինչեւ իսկ Ողիմպիականի վայրի ընտրութեամբ, եթէ նոյնիսկ այս վերջին հարցը միայն իրը պարտութիւնը չէ։

Ով որ լսեց նախագահին պատասխանները Փաթրիք Փուավր տ'Արվորի եւ Ա. Շապոյի, մտահոգուելու ոչ մէկ պատճառ ունէր։ Շիրաք հանդարտ, գոհունակ եւ լաւատես էր։ Նախքան իր այդ ելոյթը, աւանդական տողանցքը տեղի ունեցած էր նաեւ պրազիլցի զինուորներով եւ օդուժով, քանի որ Պրազիլի տարին է Ֆրանսայի մէջ եւ պատուոյ հիւրն ալ՝ Լուլա տեղ գրաւած էր Շիրաքի աջ կողմը։

Տողանցքէն ետք, Էլիզէի մէջ եւ ամբողջ արեւմտեան երկիրներու, երկու վայրկեան լռութեամբ յարգուեցաւ Լոնտոնի զոհերուն յիշատակը ժամը ճիշդ 13ին (12ին՝ Անգլիա)։

Ապա, կարգը եկած էր Շիրաքի խօսքերուն։ Նախագահը շատ կրկնեց՝ պէ՛տք է, պէ՛տք է, այն տպաւորութիւնը թողլով որ տասը տարի է մոռցած է գործադրել այդ բոլոր պահանջները, երբ իշխանութեան գլուխն է։ Ընդհանուր ձեւով ինքզինք բնաւ տկարացած չի գտներ։ Ամէն գետնի վրայ, Ֆրանսան նախանձելիք բան չունի։ Անգլիոյ վիճակը լաւ է, բայց Շիրաքի համար հոն կիրարկուած դրութիւնը չի յարմարիր Ֆրանսայի ու իր բոլոր բաղկացուցիչներուն մէջ կը ջանայ համոզել որ Ֆրանսա աւելի լաւ է։ Բրիտանական մօտէլը ոչ նախանձ պէտք է շարժէ, ոչ ալ ընդօրինակելիք է։ Բոլոր ճիւղերուն մէջ (ընկերային, առողջապահական, աղքատութեան դէմ պայքար, եւլն.) Ֆրանսայի վիճակը աւելի լաւ է։ Ապագան փայլուն կը տեսնէ, չուզեր արտայայտուիլ 2007ի նախագահական ընտրութեան մասին։ Մայիս 29ի հանրաքուէն յուսալքուած ժողովուրդի մը ուղերձը չի նկատեր եւ նուաստացած ալ չի զգար ինքզինքը, երբ արտասահման կը գտնուի ինքնավստահ է եւ կը պաշտպանէ Ֆրանսայի շահերը։

Նիքոլա Սարքոզիի մասին շատ չի ծանրանար եւ կը խուսափի որեւէ բանավէճէ։ Ահաբեկչութեան մասին ալ նորութիւն մը չունի ըսելիք, ոչ մէկ երկիր խնայուած է, յայտնի չէ թէ ի՞նչ կրնան հնարել ահաբեկիչները։ Անշուշտ, գիտակից է որ բուն վէրքը գործազրկութիւնն է, "Ֆրանսա, կ'ըսէ, քսան տարի է տեղաւորուած է դրութեան մը մէջ որ կ'ընդունի գործազրկութիւնը, պէտք է խիկապէս փոխել, 35 ժամերը շատ սուղի նստան"։ Բոլորովին դէմ է որ ջնջուի հարստութեան վրայ տուրքը (Ի. ԷՍ. ԷՖ.), բայց փոփոխութիւններ կարելի է ընել։ Ոչ մէկ զիջում ընելու տրամադիր է հողագործութեան գետնի վրայ։ Զարկ կ'ուզէ տալ հետազօտութեան եւ այդ առընչութեամբ "Գիտական բարձրագոյն մարմին" մը ստեղծած է։ Յուլիս 14ի ներումներուն կրկնուող յանցանքներու հեղինակներու ոչ մէկ պարագայ ընդգրկուած է։ Ողիմպիականին համար ցաւ զգացած է, բայց հարկ է որ լաւագոյնը յաղթէ։

Ինչպէս միշտ, աջը գոհ է ընդհանրապէս, թէեւ Իւ. Տէ. ԷՖ.ը վերապահ կը մնայ։ Իր բանբերը կը գտնէ որ Շիրաք համոզիչ չէր, մանաւանդ աշխատանքի մարզին մէջ, Մայիս 29էն ետք, կ'ըսէ Ֆր. Սօվարէ, աւելին կ'ակնկալուէր։ Ֆր. Հոլանտի համար (ընկերվարական) Շիրաք իշխանութեան վախճանի մը պատկերը պարզեց, Ժ.-Մ. Լը Փէն կը գտնէ որ Շիրաք գոհ է ինքն իրմէ հակառակ ձախողութիւններուն։ Մ.-Ժ. Պիւֆէ ալ (համայնավար) յուսախաբ է, կը թուի որ Շիրաք բան չէ հասկցած անցած – դարձէն։

Ցատկանշական կէտ մըն էր նաեւ որ Նիքոլա Սարքոզի քանի մը վայրկեան միայն մնացած է Էլիզէի կարտըն-փարթիին եւ անմիջապէս գացած է Ներքին նախա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՆԳԻՍՏ ՇԱՀԷ ԱՐՔ. ԱՃԷՄԵԱՆԻ

Խոր ցաւով տեղեկացնում ենք, որ Յուլիսի 13ին, կեանքի 79րդ տարում երկարատեւ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ վախճանուել է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի երիցագոյն միաբան, Երեւանի Պետական Համալսարանի Աստուածաբանութեան ֆակուլտետի դեկան Գերաշնորհ Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս Աճէմեանը։

Գերաշնորհ Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս Աճէմեանը ծնուել է Հալէպ քաղաքում 1926թ.։ Նախնական կրթութիւն ստացել է տեղի Հայկազեան վարժարանում եւ այնուհետեւ, 1937-1939թթ., Մխիթարեան հայրերի վարժարանում։

1939-1949թթ. յաճախել է Հալէպի Ֆրերների դպրոցը, որի ընթացքը փայլուն յաջողութեամբ աւարտելով, նոյն տարին ընդունուել է Անթիլիասի դպրեվանքը եւ ձեռնադրուել սարկաւագ։

Աւարտելով դպրեվանքի ընծայարանի լսարանական բաժինը՝ 1947 թ. կուսակրօն քահանայ է ձեռնադրուել հոգելոյս Տ. Դերենիկ Եպիսկ. Փօլատեանի ձեռամբ։

1947-1950թթ. հետեւել է Պրիւսէլի համալսարանի գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան դասընթացներին եւ աւարտել է՝ ստանալով գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան պսակաւորի աստիճան։

Այնուհետեւ ձեռնհասօրէն դասաւանդել է Անթիլիասի դպրեվանքում եւ Պէյրութի Յովակիմեան – Մանուկեան միջնակարգ դպրոցում, իսկ 1952 – 1956թթ. վարել է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի դիւանապետութիւնը։

1965-1994թթ. եղել է Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց միաբանութեան անդամ, ուր վարել է դիւանապետի եւ կալուածոց տեսչի պաշտօնները։ Երկար տարիներ եղել է նաեւ Ս. Աթոռի նուիրակը Ս. Յարութիւն տաճարի նորոգութեան հանգանակութեան գործում։

Գերաշնորհ Տ. Շահէ Արք. Աճէմեանը աշխատակցել է նաեւ "Սիոն" ամսագրին կրօնագիտական եւ պատմափիլիսոփայական արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններով։

1965թ. Նոյեմբերի 7ին եպիսկոպոս է ձեռնադրւում Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ձեռամբ։

Աստուածաշնչի հայերէն թարգմանութեան եւ կանոնի ուսումնասիրման նպատակով՝ 1982թ. Երուսաղէմում հիմնում է Զիթեննեաց լերան Հայ Աստուածաշնչի կենտրոնը։

1975-1985թթ. լինելով Գերագոյն Հոգեւոր խորհրդի անդամ գործուն մասնակցութիւն է ունեցել Հայոց Եկեղեցու, Մայր Աթոռի եկեղեցա – կազմակերպչական, քարոզչական գործունէութեանը, ինչպէս նաեւ դասախօսութիւններով հանդէս է եկել Գէորգեան հոգեւոր ճեմարանում եւ Վազգէնեան դպրանոցում, նպաստել Հայոց Եկեղեցու միջազգային կապերի ընդլայնմանն ու ամրապնդմանը։

1994թ. Շահէ Արք. Աճէմեանը տեղափոխուել է Հայրենիք, ուր 1995թ. Երեւանի Պետական Համալսարանի կազմում կեանքի է կոչել աստուածաբանութեան ֆակուլտետը՝ հիմնելով եւ "Աճէմեան մատենաշարը"։

Շահէ Սրբազանը յայտնի է իր գիտական-մանկավարժական գործունէութեամբ եւ հեղինակ է մի շարք աշխատութիւնների եւ յօդուածների։

Բազմավաստակ Սրբազան Հօր մահը մեծ կորուստ է Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ եւ Երեւանի Պետական Համալսարանի համար։

Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի։

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԲԱՔՈՒ

«ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆ Կ'ԸԼԼԱՅ»

Ատրպէյճանի քաղաքական շրջանակները խստօրէն հակադրած են Ղարաբաղի հանրաքուէի գաղափարին, անընդունելի նկատելով նման բան։ Նախագահ Ի. Ալիեւ ըսած է թէ հանրաքուէն կը նշանակէ վերջնականապէս կորսնցնել Ղարաբաղը, ինչ որ դաւաճանութեան համազօր է։ Այս կեցուածքը հիմնուած է այն ենթադրութեան վրայ թէ հանրաքուէի պարագային Ղարաբաղի ժողովուրդը անկախութեան ի նպաստ պիտի քուէարկէ։

Ատրպէյճանի Մոսկուայի դեսպանը նոյնիսկ ըսած է թէ Ղարաբաղի մէջ կազմակերպուելիք հանրաքուէն կը հակասէ միջազգային կանոններու, քանի որ հանրաքուէ մը միայն երկրի մը ամբողջ տարածքին վրայ կը կիրարկուի եւ ոչ մասնակի ձեւով, ինչպէս կ'ըլլայ Ղարաբաղի պարագային։

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԸ ՓԱԿԵԼՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏՀԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

Շահադիտականին նախընտրութիւնը կրնա՞յ մինչեւ իսկ քաղաքական տհասութիւն յանձն առնել տալ. ան ալ երբ «շահը» անձնական դրամագլուխի չի պատկանիր, այլ ազգայինի, մինչ տհասութիւնը անձնական արարք ըլլալով հանդերձ, կը տարածուի ամբողջ ազգին վրայ: Այս է պատկերը որ կը թելադրուի Մելգոնեանը փակելու գործարքէն որուն դրական մօտեցում կրնան ունենալ առաջին բառէն անդին չտեսնելու չափ կամաւոր կարճատեսները:

Մելգոնեանը փակելու որոշումին դէմ մեր հակազդեցութիւններուն մէջ շատ յաճախ անտեսեցինք քաղաքական երեւակին կարեւորութիւնը: Դպրոց փակելու մեղքը այնքան ծանրակշիռ է մեր իրականութեան համար որ շատ անգամ զգացականը տեղ չի ձգեր պաղարիւն ու շրջահայեաց նկատառումի: Անշո՛ւշտ սարսափելի է վկան ըլլալ «Հայ»ու ձեռքով սպիտակ ջարդին կեր տուող արարքի. նաեւ պատուական բարերարներու կտակին ամենայն հանգստութեամբ ոտնակոխումին, աղայական կամակատարութեան մինչեւ ԻԱ. դար երկարող փաստերուն:

Բայց աւելի՛ սարսափելի է երբ այդ բոլորին հետ քաղաքական տհասութեան երեւոյթը ամէնէն ծանր հարուածը կու տայ ամբողջ ժողովուրդի մը ներկային ու ապագային:

Ըսե՛նք որ Մելգոնեանը Հայաստան փոխադրելու խայծը լուրջ ծրագիր է, մոռնա՛նք տասնեակ միլիոնով չափուած տոլարներու վերապահուած անորոշ ճակատագիրը, պահ մը փորձենք մենք մեզ համոզել որ Մելգոնեան եղբայրներուն կտակով այսքան տարի պահուած դպրոցը արդէն տալիքը տուած է ազգին, եւլն.: Բայց ի՞նչպէս կարելի կ՚ըլլայ մարսել Եւրոպական միութեան անդամ Կիպրոսի մէջ նման հաստատութենէ ամբողջ ազգը զրկելու կամայականութիւնը երբ քաղաքական շատ մեծ գրաւարկ կը ներկայացնէ ան. գրաւարկ, որ մեր ներկայի իրականութեան մէջ նոյնիսկ պետական միջոցներով չէինք կրնար դիւրին-դիւրին ունենալ:

Հարցը բաւական մերկութեամբ սեղան դրած է Երեւանի Բրիւսով լեզուաբանական համալսարանին տեսուչը՝ Սուրէն Զոլեան: Սթրազպուրկի մէջ ազգային փոքրամասնութեանց լեզուներու պաշտպանութեան ուխտին համաժողովէն Երեւան դարձին «Ազգ»ին (Յուլիս 8) տըւած հարցազրոյցին կ՚ըսէ թէ ուխտը ստորագրող 18 երկիրներէն Հունգարիան եւ Կիպրոսը հայերէնը յատուկ կերպով նշած են: Առաջինը հայերէնը դասած է ազգային փոքրամասնութեան լեզուներու շարքին մէջ. պետութիւնը պէտք է աջակցի անոր զարգացումին, առանց լրացուցիչ պարտաւորութեան: Իսկ Կիպրոսը «փաստօրէն միակ պետութիւնն է, որը հայերէնը նշել է որպէս աւանդական լեզու, ստանձնելով նրա պաշտպանութիւնը: Դրանով Կիպրոսն արտայայտել է իր իւրայատուկ վերաբերմունքը հայ համայնքի, հայ ժողովուրդի եւ Հայաստանի հանդէպ»:

Հայկական իրականութեան մէջ անոնք որոնք արդիական մտածումի տէր նեղ ընտրանիին փեսացուներով որոշեցին Մելգոնեանը փակել, քաղաքական այս ազդակն ալ որեւէ ձեւով փոխարինելու միջոցը գտա՞ծ են: Հաստատութիւնը Հայաստան փոխադրելու արդարացումը քովէն իսկ չ՚անցնիր այդ ձեռքբերումին որուն կորուստը ուրախութիւն կը պատճառէ միայն թշնամիներու: Անոնց որոնք արդէն այնքա՛ն դժգոհ են միջազգային քաղաքական շրջանակներու մէջ հայութեան օրէ օր շեշտուող արդիւնաւոր ներկայութենէն: «Ի՞նչ գործ ունի Հայը Եւրոպական միութեան մէջ թո՛ղ մնայ Կովկասի իր լեռներուն ետին» ըսող մըտայնութիւնը վաւերացնող արարք չէ՞ ՀԲԸՄ-ի հեղինակաւոր վարչութեան արձակած որոշումը:

Ս. Զոլեան կրակին վրայ իւղ լեցնողի դիրքէն կը շարունակէ. «Ինձ՝ որպէս Հայաստանի ներկայացուցչի եւ Կիպրոսի ներկայացուցչին յուզում էր այն հարցը, որ վտանգուած են հայերէնի ընդլայնմամբ Կիպրոսի միջազգային պարտաւորութիւնն ու կրթական քաղաքականութիւնը: Կիպրոսի իշխանութիւնների համար Մելգոնեան վարժարանը բաւականին զգայուն թեմա է, նրանք շահագրգռուած են այդ հաստատութեան պահպանմամբ եւ նոյնիսկ մտադիր են ստեղծելու հայագիտական կենտրոն: Կան գաղափարներ հայերէնը դարձնելու ոչ միայն միջնակարգ, այլեւ բարձրագոյն կրթութեան լեզու, Կիպրոսի համալսարաններում բացելու հայագիտական ամպիոններ եւ սերտ կապեր հաստատելու Հայաստանի հետ: Զրկուելով այդ վարժարանից, Կիպրոսի հայ համայնքի երեխաները այլեւս հնարաւորութիւն չեն ունենայ մայրենիով միջնակարգ կրթութիւն ստանալու, իսկ դա նշանակում է որ հայերէնի մասնագէտների պակասի պատճառով կը սահմանափակուի համալսարանական ամպիոնների ստեղծումը, կը թուլանայ Կիպրոսի հայ համայնքի աւանդական կապը Միջին արեւելքի եւ Եւրոպայի հայ համայնքների հետ: ...Եթէ մենք մտածում ենք Եւրոպայում հայերէնի նոր կարգավիճակի մասին, պէտք է գիտակցենք որ Եւրոխորհուրդի անդամ դառնալով հայերէնից տուել ենք եւրոպական լեզուի կարգավիճակ, հետեւաբար պէտք է եւրոպացիների համար հայերէն սովորելու պայմաններ ստեղծենք: Այդ հարցում մենք բաւականին յետ ենք, դրա մասին է վկայում Մելգոնեան վարժարանի օրինակը: Այնտեղ հայագիտական ուսումնասիրութիւնները խորացնելու փոխարէն փակելու որոշում կայացուեց»:

«Պէտք է գիտակցինք» հրահանգին կրկնութեամբ երեւանցի տեսուչին մատնանշումները շատ, շատ կարեւոր թղթածրար մը կը բանան: Այդ թղթածրարին մէջ տեղ չկայ լեզուն խորանի խնկարկելի առարկայի վերածող ցուցամոլութեան, երկու ղրուշնոց ոտանաւորներով մթնոլորտը թունաւորող խժաձայնութեան: Լեզուն պաշտուելու ապրանք չէ, այլ գործածելի: Անոր կեանքն ալ, մահն ալ, արժեւորումն ալ, արժեզրկումն ալ կախում ունին միայն եւ միայն այդ արարքէն: Կը գործածուի՝ կ՚ապրի: Գէշ գործածութեան առարկայ կ՚ըլլայ, կը հիւանդանայ: Եթէ գիտակից, հեռատես զանգուած մը տէրն է անոր, կրնայ միջոցներով արշաւել, դառնալ քաղաքական գրաւարկ, զօրակից: Ամբողջ հարցը հոն է որ ի՛նչ կարգավիճակ կը տրուի անոր: Ո՛չ ճառերը, ոչ քերթուածները, ոչ յայտնըւած սէրը, նախանձախնդրութիւնը, փառաւորումը կրնան կոպէկ մը շահեցնել անոր եթէ գործածող չունի, եթէ զանգուածի մը աշխատանքի «գործիք»ը չէ, չի վայելեր որպէս այդ իրեն բաժին հոգածութիւնը:

Մելգոնեանի առնչութեամբ այս անդրադարձին մղող տեսուչին հարցազրոյցը հետաքրքրական է երկրորդ կէտով մըն ալ. Մելգոնեանի փոթորիկէն ի վեր որ բողոքելու, ընդդիմանալու, պայքարելու մղեց Մելգոնեան սաներու մեծ ընտանիքը ու անոնց համակիրներ, դպրոցը փակելու բարեգործականեան տրամաբանութիւն ընդունելու ակնարկողներու դասը, գրեթէ առաջին անգամ է որ Հայաստանէն այսքան բացայայտ կեցուածք մը ցոյց կը տրուի: Ճիշդ է որ մամուլի անկիւններ տեղ տուին փակումի որոշումին, հակազդեցին ալ, բայց լայն չափով այդ էջերը մնացին արձագանգի բնոյթով: Մինչդեռ Ս. Զոլեան պատասխանելով Ռուզան Պօղոսեանի զրոյցի հրաւէրին, սեղան կը բերէ հարցին քաղաքական տարածքը: Բան մը որ մինչեւ հիմա պէտք է տասն անգամ ըրած ըլլային ա՛յդ մարզի մարդիկը, տրուած որոշումին մէջ սխալին, վտանգաւորին չափը ցոյց տալով ՀԲԸՄ-ի մեծաւորներուն: Անշուշտ եթէ Սփիւռքի մանրուքներով զբաղելու չափ կլանուած չէին իրենց առօրեայով: Կամ, ո՛վ գիտէ, եթէ Մելգոնեանի Հայաստանեան կարկանդակէն պատառ մը յոյսը չունէին:

Նախագահ, կաթողիկոս, նախարար, կուսակցական, առաջնորդ, երեսփոխան, ակադեմական, մտաւորական, գըրող, կարդացող, ո՞ր մէկը կրնար ինքզինք անպատասխանատու նկատել համազգային հետեւանքներով յղի նման մտադրութենէ: Վաղը երբ չարիքը գործըւած ըլլայ ու միւս օր ժամանակակից պատմութիւնը հասնի յաջորդ սերունդին, ներկայի լուռ, անտարբեր մնացողներէն ո՞վ պիտի կրնայ փրկուիլ արդար դատապարտումի կնիքէն:

Սակայն ամբողջ հարցը այն է որ ո՛վ, ի՛նչ պիտի ընէ այդ կնիքը, երբ Մելգոնեանի այսօրուան կալուածին վրայ առեւտրական բազմայարկ շէնքեր բարձրացած ըլլան, բարերար եղբայրներուն դամբարանին վրայ՝ հսկայական կառատուն մը, իսկ Հայաստանի կրթութեան նախարարութեան պահարաններէն մէկուն անկիւնը մոռցուած Մելգոնեան վարժարանի թղթածրարին մէջ մամուկները պահուըտուք խաղան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ

ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿ՝ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանէն կը տեղեկացնեն. –

Իր ճակատագիրը հայ ժողովուրդի ճակատագրին կապած, անոր հետ աքսորւած եւ վերազարթօնք ապրած կառոյցներէն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան դպրեվանքի հիմնադրութեան 75-ամեակին եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսի գահակալութեան 10ամեակին առիթով, Երկուշաբթի, Յունիս 27ի երեկոյեան ժամը 20ին, Պէյրութի "Զօրավար Էմիլ Լահուտ" հանդիսասրահին մէջ սարքուեցաւ յոբելինական հանդիսութիւն:

Հանդիսութիւնը կազմակերպուած էր Լիբանանի Ազգային առաջնորդարանին կողմէ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ի հովանաւորութեան ներքեւ: Ներկայ էին մեծ թիւով միաբաններ, Լիբանանի մօտ Հայաստանի դեսպան Արեգ Յովհաննիսեան, Մերձաւոր Արեւելքի մօտ Լեռնային Ղարաբաղի ներկայացուցիչ Կարօ Քեպապճեան, Լիբանանի Հայոց Թեմի առաջնորդ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան, ՄԱՀԱԵՄ-ի ատենապետ վեր. Սողոմոն Քիլաղպեան, Հայ կաթողիկէ համայնքի պատրիարքական ընդհանուր փոխանորդ Վարդան Եպիսկ. Աշգարեան, Հաղորդակցութեան միջոցներու, երիտասարդութեան եւ մարմնակրթութեան նախարար Ալէն Թապուրեան, երեսփոխաններ Յակոբ Բագրատունի եւ Ճորճ Քասարճի, նախկին հայ նախարարներ եւ երեսփոխաններ, ազգային իշխանութեանց ներկայացուցիչներ, քաղաքական, կրթական, մշակութային եւ բարեսիրական միութիւններու ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը:

Լիբանանի եւ Հայաստանի քայլերգներուն ունկնդրութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանեց Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան, որ դիտել տուաւ երկու ամեակները Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան կեանքին եւ առաքելութեան մէջ հիմնական նուաճումներ կատարած են եւ անոնք ծառայած են միեւնոյն նպատակին: Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան եւ դպրեվանքի հիմնադրութեան մասին խօսելով, Առաջնորդը անդրադարձաւ այս առաքելութեան ձեռնարկած կաթողիկոսներուն, որոնցմէ իւրաքանչիւրը նոր բարձունք մը նուաճեց եւ ներդրում ունեցաւ այս ուղիին մէջ: Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան շեշտը դրաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան համար լիբանանահայութեան ներկայացուցած կարեւորութեան վրայ՝ դիտել տալով, որ հանդիսութիւնը նաեւ յարգանքի երեկոյ եւ լիբանանահայութեան կողմէ ընդառաջում է կաթողիկոսին կոչին: Ապա ցուցադրուեցաւ տեսերիզ մը, որուն ընդմէջէն ներկայացուեցան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ դպրեվանքին պատմականն ու Արամ Ա. Կաթողիկոսի 10ամեայ գահակալութեան ընթացքին արձանագրուած յատկանշական իրագործումները: Տեսերիզին մէջ լուսարձակի տակ առնուեցան այն կաթողիկոսները, որոնք իրենց ներդրումը ունեցան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան պատմութեան կերտման մէջ: Ներկայացուեցաւ նաեւ Արամ Ա. կաթողիկոսին միջ-եկեղեցական գործունէութիւնը, անոր կողմէ կազմակերպուած միջկրօնական ու միջազգային զանազան նախաձեռնութիւնները, իրականացուած ծրագիրները: Դպրեվանքի 75ամեակին անդրադարձաւ եւ անոր առաքելութիւնը լուսարձակի տակ առաւ Ժիրայր Դանիէլեան, որ ընդգծեց հայ ժողովուրդին ապրած մեծագոյն աղէտին եւ Կիլիկիոյ դէպքերուն պատճառով գաղթական դարձած Կաթողիկոսութեան հաստատումը Անթիլիասի մէջ: Սահակ եւ Բաբգէն կաթողիկոսներու օրհնութիւններէն մէջբերումներ կատարելով Ժիրայր Դանիէլեան անդրադարձաւ ծաղկումին եւ բարգաւաճման այն հաստատութեան, որ դարձաւ մտաւորականներ եւ հոգեւորականներ պատրաստելու կոչուած ամրոց մը, որ տուաւ կաթողիկոսներ, վարդապետներ, քահանայ հայրեր, եկեղեցւոյ եւ ազգին ծառայողներ, ուսուցիչներ, կրթական մշակներ: Յիշատակելով պատմութեան մէջ յատկանշական տեղ գրաւած եւ դեր ունեցած վարդապետանոցները, Ժիրայր Դանիէլեան հաստատեց, որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Դպրեվանքը եւս կառուցուած է նոյն նպատակով, նոյն սկզբունքներով եւ առաքելութեամբ: Ան լուսարձակի տակ առաւ Արամ Ա. Կաթողիկոսի կողմէ Դպրեվանքին տրուած մեծ կարեւորութիւնը, որովհետեւ ան կը հաւատայ, թէ ծառայասէր, նախանձախնդիր, իրենց անձերը նուիրաբերող մարդիկը կը թրծուին Դպրեվանքին մէջ: Բանախօսը հաստատեց, որ անցնող 75 տարիներուն ընթացքին Դպրեվանքի ճառագայթող լոյսը Միջին Արեւելքէն հասաւ մինչեւ Եւրոպա, Միացեալ Նահանգներ, Գանատա: Իր խօսքը եզրափակելով Ժիրայր Դանիէլեան ըսաւ. "Լիբանանի ստորոտը նստած ցորենի հատիկը ինկաւ պարարտ հողին մէջ: Անցնող 75 տարիներուն ընթացքին Դպրեվանքի դերը մեծ եւ նախախնամական եղաւ այս ուղղութեամբ եւ պիտի շարունակէ ըլլալ գալիք տասնամեակներուն":

Արամ Ա. Կաթողիկոսին գահակալութեան 10ամեայ ուղիին անդրադարձաւ Սարգիս Կիրակոսեան, որ դիտել տուաւ թէ յոբելինական հանդիսութիւնը իւրայատուկ եւ յիշատակելի թուական մըն է: Ան դիտել տուաւ, որ "սովորական հանդիպում մը չէ՛ այս համաժողովրդային մեծարանքի հանդիսութիւնը, այլ՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսին մեր հաւատարմութիւնը վերահաստատելու հաւաքական խօսք է": Բանախօսը նշեց, թէ Արամ Ա. իր հոգեւորականի ուխտը կատարած օրէն հիմնական նպատակ ընտրած է ծառայութիւնը եւ ճառագայթող ներկայութիւն եղած է մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ: Լուսարձակի տակ առնելով այն երեւոյթը, որ Արամ Ա. կաթողիկոսը խօսքը գործի վերածեց, իսկ գործը պայմանաւորեց նորանոր ծրագիրներով, Սարգիս Կիրակոսեան ըսաւ. "Խոհն ու խօսքը իր առաքելութեան ոգիով ոչ միայն գործի վերածեց, այլ իր աշխատունակութեամբ վարակեց իր ուխտակից միաբանները, ժողովականները, մտաւորականները, երիտասարդները, հասնելով մինչեւ իսկ ծերերուն, երիտասարդներուն, պատանիներուն եւ մանուկներուն: Վեհափառ Հայրապետին անձին մէջ կը խտանայ ո՛չ միայն մեր երանաշնորհ Հայրապետներու շունչը, այլ մեր 1700-ամեայ եկեղեցւոյ ոգին": Ան դիտել տուաւ, որ կարելի չէ ամփոփ տողերու մէջ խօսիլ Արամ Ա. կաթողիկոսին աշխատանքներուն մասին, որոնք ներազգային եւ միջազգային բնոյթ ունին, ներթափանցած են հայութեան բոլոր շերտերէն ներս, տարածուած են զանազան բնագաւառներու մէջ՝ մշակութային, կրթական, հոգեւորական, շինարարական, բարեկարգչական: Ան աւելցուց, որ Արամ Ա. կաթողիկոսի գործունէութեան մաս կը կազմէ նաեւ հայկական մշակութային գան-

ՌՈՒՍԵՐԸ ՉԵՆ ՍԻՐԵՐ ՆՈՐ ՓԱՐԻԶԸ

Մոսկուայի մամուլին մէջ յաճախակի են Ֆրանսան քննադատող էջերը. երկիրը անկումային վիճակի մէջ կը նկատուի, իր դասական պատկերէն ամէն օր հեռացող իրականութեամբ: «Փուլիէ էնթէրնասիոնալ» այդ մամուլէն քաղուած յօդուածով մը օրինակը տուած է Ռուսերու դժգոհութեան:

Ֆրանսայի մասին Ռուսը կը մտածէ որ ան գորտի ցիստին, պանիրին, նորաձեւութեան, գինիին, Փրժոյին, Ռընոյին եւ վայելչագեղ փարիզուհիներու երկիրն է: Սակայն իրականութիւնը կը հերքէ այս մտապատկերը. Ի՞նչ դարու Ֆրանսան երկիրն է քէպապին, գարեջուրին, Մէքտօնըլտներու, գեղչեալ վաճառքներու եւ լաչակաւոր կիներու:

Գործին, ցիտը այսօրուան Ֆրանսացիին նախընտրած ուտելիքներէն չէ այլեւս: Դժուար է գտնել ճաշարան մը որ իր ճաշացուցակին մէջ ատիկա ունենայ: Գրեթէ նոյնքան դժուար է գտնել Ֆրանսացի մը որ ճաշակած ըլլայ այդ ուտելիքը: Նրբաճաշակ Ֆրանսացին այլեւս կը նախընտրէ քէպապը: Փողոցի ամէն անկիւն ներկայ է չամփուրին անցած միսը որ «յունական սանտուիչ» անունով կը ծախուի: Երբեմն միայն Ֆրանսացին որպէս բերանփոխ կը վերադառնայ ֆրէքփին: Սակայն յունական սանտուիչին կամ ֆրէքփի հետ սխալ է մտածել որ գինիի շիշ մը կը բանայ: Ոչ, այսօրուան ըմպելին գարեջուրն է:

Ընկալուած կաղապարով Ֆրանսացին հայրենասէր է ու միայն ազգային ապրանք կ՚արտադրէ. սակայն ինքնաշարժերու մարզին մէջ բաւական տարբեր է պատկեր: Հանդիստ միջոցներու տէր Ֆրանսացին անվրդով կրնայ յայտարարել թէ հայրենասէր է անշուշտ, բայց ոչ ապուշ եւ տոր համար Մէրսէտէսով կ՚երթեւեկէ: Քիչ մը նուազ շահողը եւս Ֆրանսական ապրանքի նախասիրութիւն կ՚արտայայտէ. ի հարկէ պիտի ուզէր Փրժօ մը գնել, բայց կը գոհանայ գործածուած «Ֆոլքսվակըն»ով մը:

Վայելչագեղ Ֆրանսուհի՞ն: Ներկայիս նորաձեւութիւնը կ՚որոշուի առեւտուրի կեդրոններուն գեղչեալ վաճառքի օրերուն: Ֆրանսուհին ամիսներով կը շրջի, կը փորձէ ու գեղչին առաջին օրը հագուստեղենի խանութին դուռները բացուած, բացականչութիւններ արձակելով ներս կը խուժէ, երեք անգամ փորձած հագուստը յափշտակելու համար: Անշուշտ այդ իրարանցումին որեւէ բան կ՚ըլլայ գնածը զոր պէտք է հագուի վեց ամիս, մինչեւ յաջորդ գեղչերը:

Ջասնտրուած մազեր, երկար եղունգներ ու բարձր կրունկներ ցած մակարդակի նշաններ են որոնք յատուկ են պոռնիկներու եւ Արեւելեան Եւրոպայի կիներուն, կը մտածէ վայելչագեղ Ֆրանսուհին: Ու այդ խատութիւնն է հաւանօրէն պատճառը որ հետզհետէ մեծցող թիւով Ֆրանսուհիներ լաչակներով մանկու գան:

Փարիզի դասական պատկերին մէջ Էյֆէլի աշտարակին տակ սիրահար զոյգեր կը շրջին, Սէնի ափերուն վրայ մեծ մայլիկներ իրենց լժոնիկներուն հետ իրիկնային պտոյտներ կ՚ընեն, Շան զ՚Էլիզէի վրայ Լէժիոն տ՚Հոնըրի տէր եռագոյն դրօշակներով նախկին մարտիկներ կը տողանցեն, Լուվրի համբաւը իրեն կը տանի թէ՛ հնութիւններու, ճարտարապետութեան սիրահարները, թէ՛ Տիւմայի վէպերով սնած պատանիները որոնք հրացանակիրներու մենամարտ մը դիտելու երազով կ՚ապրին: Մոնմարթրը պոհեմներու համաշխարհային կեդրոնն է իր տաղանդաւոր նկարիչներով, ապսէնթի մնայուն բուրումով: Փարիզեան խորհրդանիշներէն են Փիկալի հրապարակը եւ Մուլէն Ռուժը:

Այսօրուան Փարիզին մէջ Էյֆէլի աշտարակին տակ մուգ մորթով պատանիներ ֆութպոլ կը խաղան, բոլորն ալ իրենց հերոսներուն պատկերով շապիկներ հագած: Անոնք կրնան անգիտանալ Ժաննտ՚Արքը, Սէն Թ՚Էկզիւփէրին, բայց ամէն մանրամասնութեամբ ծանօթ են Զիտանին, Լիզարազուին, Տէսայիին: Իրիկունները Սէնի ափերուն վրայ համբուրուող զոյգեր կան, բայց կարեւոր համեմատութեամբ միասեռական զոյգեր են: Շան զ՚Էլիզէի վրայ տեղացիներու տողանցքը հաճոյք կը պատճառէ զբօսաշրջիկներուն. այդ տեղացիները յաճախ վառ գոյներով ազգային զգեստներ հագուած ասիացիներ են, մեծ թմբուկներով, սրինգներով. չինական կամ վիէթնամական ամանորը կը նշեն, կամ այլ բան մը:

Լուվրը ձեզ կ՚ընդունի ապակեայ հսկայական բուրգէ մը: Ֆրանսացիները կը սիրեն պարօքին ու յետարդիականին միջեւ հակասութիւն: Գոթական գրեթէ ամէն տաճարի քով անթափանցելի երկրաչափութեամբ մետաղէ արձան մը զետեղուած է:

Մոնմարթրը այլեւս ապսէնթ խմուած վայրը չէ. բայց կը պահէ կասկածելի շրջանակի համբաւը: Նեղ պիստճէի տէր գաղթական ընտանիքները հոն կը հաստատուին: Թմբեցուցիչի վաճառքով կը զբաղին անոնք, գիշերներն ալ փոքր փողոցներուն մէջ փողոցայինները կը կռուին: Այլեւս խնկական պոհէմ նկարիչներ չկան հոն, այլ Արաբներ որոնք չինական ապրանք կը ծախեն: Փիկալն ու Գլիշիի հրապարակն ալ գիշերային կեանքի կեդրոններ մնալով հանդերձ, աւանդական գանգանին քով յատուկ երեկոներու կարելի է հանդիպիլ որոնց ընթացքին մարդիկ պորտապար կը դիտեն:

Մէկ խօսքով՝ Ֆրանսան զարմանք կը պատճառէ քիչ մը մշակուած այցելուին: Բարեբախտաբար, Մոսկուայի մէջ տակաւին կարելի է Ֆրանսական փոքր, հանդարտ ճաշարան մը գտնել, շիշ մը Ֆրանսական գինի ապսպրել որպէս ընկերակից գամամպէրի պնակի մը ու "Ֆրանսական համբոյր" մը փոխանակել վայելչագեղ բարեկամուհիի մը հետ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊԻ ազգային Կիւլպէնկեան մանկապարտէզի փոքրիկները ստացած են իրենց վկայականները, բայց հանդիսութիւնը այդ առթիւ առիթ եղած է նաեւ նշելու երեք յատկանշական թուականներ: Առաջին տարեդարձը կը վերաբերէր գիրերու գիւտի 1600ամեակին եւ բեմին վրայ տողանցած են Հայոց այբուբենի 38 զինուորները իրենց խորոտ քայլերով: Երկրորդ թուականը ոգեկոչումն էր Ցեղասպանութեան 90ամեակին: Փոքրիկ մը յայտարարած է "Եկէք այսօր Ապրիլ 24ը վերածենք ուրախութեան տարեդարձի, յոյսի եւ լոյսի տարեդարձի, եւ մեր ձայնը բարձրացնելով յայտնենք աշխարհին, որ մենք կանք ու կը մնանք յաւիտեան: Մեր անունն է պայքար եւ վախճանն է յաղթանակ": Երրորդ տարեդարձը նուիրուած էր Կիւլպէնկեան վարժարանի հիմնադրութեան 75ամեակին: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է ուրախ պարերով ու արտասանութիւններով:

Livres reçus

TARA DUNCAN
le sceptre maudit

SOPHIE AUDOIN-MAMIKONIAN

Ed. Flammarion, Paris 2005

ձերու եւ արժէքներու պահպանման աշխատանքը, շինարարական ծրագիրները եւ այլն:

Հանդիսութեան փակման խօսքը արտասանեց Արամ Ա. կաթողիկոս, որ ըսաւ. "Սիրտս ուրախութեամբ կը լեցուի ո՛չ թէ արտասանուած խօսքերուն համար, այլ այն տեսարանին համար, որ կը պարզուի աչքերուս դիմաց, ձեր համախումբ ներկայութեամբ: Բոլոր անոնք, որոնք կ՚ուզեն տկարացած տեսնել լիբանանահայութեան ուժը, թող գան եւ այս տեսնեն: Իբրեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս յարգանքով կը խոնարհիմ Լիբանանի հայութեան հաւաքական կամքին առջեւ": Ապա, Վեհափառ Հայրապետը 75 տարիներու անցեալին անդրադառնալով յիշեց Սահակ Բ. տարագիր կաթողիկոսի նշանաւոր կոչը՝ Անթիլիասը պահելու թէ փակելու, եւ անոր դիմաց աշխարհացրիւ ժողովուրդին ջերմ փափաքը՝ Անթիլիասը պահելու եւ բարգաւաճեցնելու: Արամ Ա. դիտել տուաւ, որ 1930ական թուականներու որբանոցին տեղ այսօր դպրանոց հաստատուած է եւ այդ օրերու ամայութեան փոխարինած է հաւատքն ու առաքելութիւնը: Կաթողիկոսը երկու ամեակները ձօնեց այն բոլոր երախտաւորներուն, որոնք գործեցին, անցան կամ տակաւին կը գործեն Կիլիկեան դարաւոր Ս. Աթոռի առաքելութեան ճամբուն մէջ: Արամ Ա. դիտել տուաւ, որ 75 տարիներու պատմութեան ընթացքին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Անթիլիասի կաթողիկոսութիւնը միայն հոգեւորական կեդրոն չեղաւ, այլ եղաւ ազգային կեդրոն մը, բառին ամբողջական իմաստով եւ ծառայեց ազգին եւ եկեղեցւոյ: Ան նշեց, որ ժամանակի եւ պայմաններու փոփոխութեան հետ պէտք է քայլ պահել, պատրաստ ըլլալ բոլոր մարտահրաւէրներուն եւ քալել դէպի յառաջ, ինքնահայեցողութիւն եւ ինքնաքննարկում կատարելով, որպէսզի կարելի ըլլայ սխալները սրբագրել եւ աւելի զօրացած շարունակել ուղին: Արամ Ա. կաթողիկոս յիշեց այն առաջնահերթութիւնները՝ Էջմիածին – Անթիլիաս գործակցութիւն, Հայաստան – Սփիւռք համադրուած աշխատանք, հոգեւոր, կրթական, մշակութային, ազգային առաքելութեան շարունակութիւն: Ապա Դպրեվանքի ուսանողական երգչախումբը կատարեց բազմաձայն երգեցողութիւն, ներկայացնելով "Խօսքն իմ որդւոյն"ը, "Նանօր"ը եւ "Սիփանայ քաջեր"ը:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Ամէն անգամ մեզի տալիք զգայացունց լուր մը ունէր Յովհաննէս:

– Ֆրանսացիները Սօֆիան գրաւեր են, կամ Ռուսերը մինչեւ Սեբաստիա հասեր են եւ.:

Եւ ամբողջ օր մը, քով քովի եկած, այդ լուրերը կը մեկնաբանէինք ու հետեւութիւններ կը հանէինք անոնցմէ:

Իբրեւ ընթերցանութեան գիրք վեցլեզուեան խօսակցութեան դասագիրք մը եւ աշխարհաբար աւետարան մը ունէի զոր Տօքթ. Մարգարեան փոխ տուած էր:

Մեր ժամանցի միջոցներն էին թղթախաղը եւ լողանքը Եփրատի կամ Խուպուրի մէջ:

Գրեթէ ամէն իրիկուն մօրեղբայրս, Տօքթ. Մարգարեանն ու Քէշիշ օղլու այցելութեան կ՚երթային միւտիրին որ բացօթեայ հիւրանոց մը ունէր «Սարայ»ին դրան դէմը: Հո՛ս կը հաւաքուէին նաեւ գիւղին երեւելիները:

Ես ընդհանրապէս հեռու կը փախչէի միւտիրէն ու իր շրջանակէն եւ կը ջանայի որ որ եւ է կերպով ուշադրութիւն չհրաւիրեմ իմ վրաս: Ոտքս բոպիկ, գլուխս բաց, առանց ժիլէի ու ժաքէթի, շալվարանման հաստ կտաւէ վարտիք մը հագած՝ կը շրջէի գիւղին մէջ:

Միւտիրը անորոշապէս գիտէր թէ արհեստաւոր էի, լամպաճի կամ տէօքմէճի, ու երբեմն կ՚ըսէր միւսներուն ինծի համար:

– Շու ապտալա պիր իշ պուլմատըք:

Օր մը նոյնիսկ ըսաւ թէ ինչո՞ւ տէօքմէճիի խանութ մը չէի բանար:

Բացատրեցի իրեն թէ տէօքմէճին առանցին չէր կրնար գործել, թէ իրեն հետ պէտք էր նաեւ օճախճի մը, թօռնաճի մը եւ էյէճի մը:

Այս բացատրութենէս ետքը ա՛լ օձիքս թողուց:

Մոռցայ մեր մեծագոյն ժամանցը որ էր ոչլահաւաքութիւն: Օրը երկու անգամ, առտու, իրիկուն, մէյմէկ ժամ կը յատկացնէինք այդ գործողութեան եւ միշտ արդիւնաւոր կերպով: Իսկ Ատանացի վարժապետը իր ամբողջ պարապոյ ժամերը յատկացուցած էր այդ գործին:

Օր մը կարեւոր լուր մը լսեցինք որ մեծ յուզում առաջ բերաւ Էլ Պուսերայի մէջ. Անգլիացիները տիրած էին Ռոմատիի եւ Թուրքերը քաշուած էին մինչեւ Հիթ:

Կ՚ըսուէր թէ յարձակումը ուժգնօրէն կը շարունակուէր եւ հաւանական էր որ Թուրքերը Հիթն ալ լքէին ու գային Անա: Արաբներուն մէջ իրարանցումը շատ մեծ էր եւ օրերով զգայացունց լուրեր կ՚առնէինք ամէն կողմէ:

Պէտք է ըսել թէ արաբները ուրախութեամբ կ՚ողջունէին անգլիական յաջողութիւնները եւ կ՚ուզէին որ անոնք ժամ առաջ հասնէին մինչեւ Տէր Զօր:

Գիտէինք որ Թուրքերը շատ տկար եւ ուժասպառ բանակ մը ունէին այդ ճակատին վրայ ու կ՚ենթադրէինք որ Անգլիացիները կրնային 15-20 օրէն հասնիլ մինչեւ Միատին եւ Էլ Պուսերա:

Միւտիրն ալ բաւական իրար անցաւ եւ նոյնիսկ իր կիներն ու զաւակները Տէր Զօր ղրկեց, ամէն հաւանականութեան դէմ պատրաստ գտնուելու համար:

Եւ սակայն, ափսոս, Անգլիացիները Ռոմատիէն անդին չանցան ու մեր յոյսերը ի դերեւ ելան:

Ընդհակառակը քանի մը օր ետքը տարբեր լուրեր սկսան տարածուիլ:

Իբր թէ հարիւր հազար Թուրք զինուորներ, որոնց կ՚ընկերանային քսան հազար գերմանացիներ ճամբայ ելած էին Տէր Զօր եւ անկէ ալ ռազմաճակատ երթալու համար: Այդ բանակը ո՛չ թէ միայն Ռոմատին՝ այլ նաեւ Պաղտատն ալ ետ պիտի առնէր:

Իրիկուն մը միւտիրը ըսած էր.

– Ես մինչեւ հիմա չէի հաւատար կոր այդ օգնութեան, բանակին, գոյութեան, բայց հիմա սկսայ հաւատալ, որովհետեւ պաշտօնապէս լսեցի որ 30 հազար ձիաւոր արդէն իսկ Հալէպէն ճամբայ ելած են եւ Տէր Զօրի միւթէսարրըֆը հրահանգ ղրկած ինծի անմիջապէս հաւաքելու իմ շրջանակիս մէջ գտնուած յարդը եւ գայն մթերանոցներու մէջ պահելու:

Արդարեւ հետեւեալ օրն իսկ ոստիկանները սկսան, ռմբի կերպով, Արաբներու քով գտնուած յարդերը գրաւել եւ զանոնք դիզել հին միջնաբերդին ներքեւ գտնուող ընդարձակ նկուղներուն մէջ:

Բայց երեսուն հազար ձիաւորները երբեք չերեւցան:

*
**

Նոյնիսկ Էլ Պուսերայի մէջ երկար ատեն մեզ հանգիստ չթողուցին:

Օր մը ոստիկան մը եկաւ մեր տունը եւ սկսաւ մեր անունները եւ տարիքը գրել:

Հասկցանք որ անախորժ բան մը կար տոր ծայրը:

– Ինչո՞ւ համար կը գրէք, հարցուցինք ոստիկանին:

– Չեմ գիտեր, միւտիր պէյը այնպէս հրամայեց, պատասխանեց:

Իրիկունը Տօքթօր Մարգարեան միւտիրէն լուսաբանութիւն մը ուզած էր:

– Ես ալ չեմ գիտեր, այսպէս հրահանգ եկաւ Միատինի գայմագամէն, պատասխանած էր:

Քանի մը օր ետքը նոյնինքն գայմագամը եկաւ Էլ Պուսերա եւ հիւր եղաւ միւտիրին:

Իր մեկնումէն ետքը իմացանք թէ՝ որոշուած է եղեր մեզ ամէնքս, այսինքն 15էն մինչեւ 70 տարեկան որչափ Հայ որ կայ այդ կողմերը, Միատին տանիլ ու հոն ճամբու շինութեան աշխատցնել:

(Շար. 95)

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

ATTENTION !
DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre **SPITAK**
qui se déroulera, cette année, à

CHAMPEAUX (77)

Pour aller à CHAMPEAUX (65 km. de Paris), prendre l'autoroute A4 de la Porte de Bercy. Sortir sur la N104 et prendre l'A5b, direction Troyes. Continuer toujours en cette direction (Troyes) jusqu'au péage de Montereau (A5). Sur l'Autoroute A5, prendre la première sortie, St Germain Laxis (péage 1 Euro 30). A la sortie du péage, prendre la direction de Meaux (N36). Tout de suite après, prendre la première rue à droite (D57) Direction Fouju-Champeaux. Arrivés au Centre de Champeaux, prendre tout de suite la première rue à droite. La Collégiale se trouve en face de la Mairie.

En plein air, dans le jardin attenant à la grange,
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale St Martin du 12ème siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

PROGRAMME :
Divine Liturgie à la Collégiale, à 12 heures;
Repas à partir de 13 heures 30;
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux TOMBOLAS (enfants et adultes).

Participation aux frais de la journée : ADULTES 20 Euros
ENFANTS 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

(Շար. Ա. էջէն)

բարութիւն ուր կազմակերպած էր ի՛ր կարտըն-փարթին, որ տեղի կ՚ունենայ այն պահուն, երբ Շիրաք կը խօսէր: Մամուլը անգամ մը եւս կը շեշտէ այս ճակատումը, որ ըստ Սարքոզիի մէկ մտերիմին, կը կայանայ "Նախագահին դէպի ելքի դուռը ընկերանալու" մէջ:

Բ Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

32 ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ եւ ամերիկացի զինուոր մը սպաննուած են Յուլիս 13ին, Պաղտատի մէջ, անձնասպանական արարքի մը ընթացքին: Նախապէս, Ամերիկացիները տեղեկացած էին որ քամիքազ մը կայ կառքի մը մէջ եւ բոլոր մուտքերը փակած էին Թաղամասին մէջ եւ Թելադրած բնակիչներուն որ տունը մնան: Բայց զինուորական կառք մը՝ շրջապատուած երախաներով, մինչ զինուորները շաքարեղէն կը բաժնէին երախաներուն, Թիրախը եղած է Թակարդուած կառքին որ խուժած է վրան ու պայթած տեղն ու տեղը: Ամերիկացիները հերքած են որ զինուորները շաքարեղէն կը բաժնէին պայթումի առեն եւ ըստ իրենց, քամիքազը գիտակցօրէն յարձակած է եւ տեսած որ մանուկներ կային: Մայր մը իր չորս զաւակները կորսնցուցած է վայրկեանի մը մէջ. բոլորն ալ 10էն 13 տարեկան էին: 18 ուրիշ երախաներ ալ վիրաւորուած են եւ հիւանդանոց փոխադրուած: Ահաբեկչական արարքէն քիչ առաջ, Ամերիկացիք յայտնած էին որ ալ-Զարքաուիի մէկ ենթադրեալ ներկայացուցիչը ձերբակալուած է: Յուլիս 14ին ալ անձնասպանական այլ արարք մը տեղի ունեցած է Պաղտատի Նեռոնի. մէկ մեռեալ եւ վեց վիրաւորներ կային:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Ռ.-Թ. Էրտողան կրկնած է "Անգարայի ուժերու իրաւունքը գործողութիւններ մղելու սահմանէն անդին", այսինքն դէպի Իրաք՝ հետապնդելու համար Քիւրտերը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ամբողջ ժողովուրդը փողոց իջած էր Յուլիս 14ին, ոչ միայն ժամը 12ի յարգանքի երկու վայրկեանին համար, այլեւ ամբողջ օրը եւ գիշերն ալ հսկում ընելով Թրաֆալկար Սքուէր: Մեռեալներու պաշտօնական նոր Թիւը 54 էր եւ Սքոթլանտ Եարտի բոլոր հետապնդումները կեդրոնացած են Լիդ, ուրկէ Լոնտոն եկած են քամիքազները: Ի դէպ, երկու մահմետականներ յօդուածներ հրատարակած են Կուարտիըրնի (կեդրոն-ձախ) մէջ, ուր հարց կու տան՝ "Ո՞վ աւելի բարբարոս է": Սալիմ Լոն, Նախկին բանբերը ՄԱԿ-ի Իրաք գացած պատուիրակութեան, կը գրէ.- "Այո՛, ահաբեկիչները բարբարոս են, բայց պէտք չէ մոռնալ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրները: Ո՞վ աւելի բարբարոս է. ամէն մէկ սպաննուած Արեւմուտքցիի դէմ, ջլամարտէն ետք, առնուազն 100 մահմետականներ մեռած են Արեւմուտքի մղած պատերազմներուն եւ գրաւումներուն առեն": Ուրիշ մը կը յիշեցնէ որ 2001 Սեպտեմբեր 11ի 2749 զոհերէն ետք, հարկ է այդ Թիւը ութով բազմապատկել հասնելու համար Իրաքի մեռեալներու նուազագոյն Թիւին՝ 22787: Անգլիացիները հարց կու տան՝ ինչո՞ւ մենք. նոյն հարցումը կ՚ընեն Իրաքցի մայրերը:

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՔ յայնածաւալ ումբակոծութիւններու ձեռնարկած են Գազայի գօտիին շրջանը, վրէժը լուծելու համար հրթիռով սպաննուած 22ամեայ խարայէլացի կնոջ մը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MENSUEL»

(juin 2005)

Պելժիական ամսաթերթին մէջ "Որպէսզի հայ ժողովուրդը կարենայ սգալ, իրեն վերադարձնենք իր յիշողութիւնը" խորագիրով էջ մը ստորագրած է Ժագ Ռավէտովից: Կ՚անդրադառնայ հակառակ անժխտելի տուեալներու, Հայկական Ցեղասպանութեան տակաւին ընդհանուր ճանաչում գտած չըլլալու իրողութեան, Թրքական իշխանութիւններուն ճապկումներուն: Ապա գրելով Պելժիոյ մէջ այս մէկուն եւս ժխտումը օրէնքով պատժելի արարք դարձնելու ջանքերուն, ընդդիմացողներուն մասին, կը ծանրանայ Ողջակէզը անհաւասար պահելու տեսակէտին վրայ: Կը Թուէ բառին գործածութեան մարզերը, բառարանային սահմանումները, հարց տալու համար Թէ Շոայի, Ողջակէզի վիճայարոյց գործածութեան տեղ ինչո՞ւ չի գործածուիր "Ցեղասպանութիւն"ը: Ատով կը պահպանուի եզակիութեան մասնայատկութիւնը, ինչպէս ցեղասպանութեան պարագային որուն ընդհանրացումէն եւ հասարակացումէն պէտք է խուսափիլ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առեն:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ՚արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE
POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսանիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DON

Mme Hranouche Kazazian, Mlle Araksi Kazazian font un don de 1500 Euros pour les 50 ans de la Colonie de Bellefontaine en souvenir de leur maman, **Madame Aznive Kazazian,** membre assidue de la Croix Bleue des Arméniens de France dès sa création à Paris en 1929.

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France, reconnaissant, les remercie chaleureusement.

□

La Section **«Archalouys Tatéossian»**
de la C.B.A.F. organise
UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

ARMÉNIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés
de 8 Jours et de 12 Jours

Saberatours SevanVoyages

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com
www.saberatours.fr
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա
Studio VICKEN 2005

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Տեղւոյն վրայ ճոխ քաթալոկ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 19
MARDI
19 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·247
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21·247

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 100 ՄԵՌԵԱԼ 48 ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ Իրաքի մէջ, այլեւս քաղաքացիական պատերազմի մը բնոյթը առած է եւ այդ պատկերն է որ կը պարզէ յետ Սատտամ Հիւսէյնի շրջանը: Ամէնէն մահացու արարքները տեղի ունեցած են Յուլիս 16/17ի շաբաթավերջին, երբ յաջորդական ոճրափորձերէ ետք մեռեալներու թիւը 100է աւելի էր:

Անձնասպանական արարք մըն է, որ գործուած էր Մուսայիպ, Պաղտատի հարաւը, երբ պայթած էր կազով լեցուած բեռնակառք մը, քաղաքին կեդրոնը: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 71 մեռեալ կար եւ 156 վիրաւոր: Ահաւոր տեսարաններ պարզուած են, կիներ պատուհաններէն նետած են իրենց զաւակները, մինչ շուրջի շէնքերն ալ կրակ առած էին: Արարքը կրկին շիիներու դէմ է: Յատկանշական է որ բիրտ արարքները բազմացած են կառավարութեան կազմութենէն ետք, կառավարութիւն մը որ առաւելաբար բաղկացած է շիիներէ: Բնակչութիւնները շատ դժգոհ են ոստիկանութենէն, որ իր պարտականութիւնը լաւ չի կատարեր եւ հարկ եղած ստուգումները չըներ: Ոճրափորձը գործուած է, երբ հրապարակը խճողուած էր եւ ոստիկանները ձգած են որ բեռնակառքը անցնի, երբ վարորդը արտօնութիւն ուզած էր հրապարակին շուրջ դառնալու համար: Յաջորդ օրն ալ, Կիրակի, ոճրափորձեր իրարու յաջորդած են եւ վերջնական հաշուեկշիռ մըն ալ կարելի չէ եղած կատարել: Մեռեալներու թիւը 100է աւելի է եւ երեք հարիւր վիրաւոր կայ: Կը պարզուի նաեւ որ 150 հազարի հասնող օտար ուժերը չեն յաջողիր իսկ խաղաղութիւնը պահպանել երկրի մը մէջ, ուր "ժողովրդավարութիւն տարին": Մինչեւ այսօր, կարելի չէ եղած ճշդել բնակիչներու արձանագրած կորուստները՝ 22 հազար, 26 հազար, 39 հազար, 2003 Մարտէն ի վեր, երբ Ամերիկացիները յարձակում գործեցին: Ամէնէն հաւանական թիւը կը նկատուի վերջինը՝ այսինքն 39 հազար:

Ամերիկեան կորուստներու թիւը աւելի ճշգրիտ է՝ 1937:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՒՇԱՏԱՍԸ, Թուրքիոյ հարաւ - արեւմուտքը, Եգէականի ափին, ռումբ մը պայթած է մինիպիւսի մը մէջ, Յուլիս 16ին, որուն հետեւանքով հինգ մեռեալ կար (2 անգլիացի զբօսաշրջիկ) եւ 15 վիրաւորներ: Վայրը կը յաճախեն ընդհանրապէս Անգլիացի զբօսաշրջիկներ եւ արարքը պատճառ էր, սկիզբը, որ հարցականներ ըլլան հեղինակներուն մասին: Արդարեւ, միայն Քիւրտերը խնդրոյ առարկայ չէին այլեւ ալ-Քաիտան, եթէ նկատի առնուէր որ ոճրափորձը կրնայ հակաբրիտանական բնոյթ ունենալ: Յետագային, սակայն, արարքին տէր եղած էին "Քիւրտիստանի Ազատութեան Բազէները", բայց Թուրք պաշտօնական իշխանութեանց համար ՓՔՔ-ի գործողութիւն մըն է, որուն մէկ թեւն է ԹԱՔ-ը (Քիւրտիստանի Բազէները): Արտաքին նախարարին՝ Կիւլի համար "մարդկութեան դէմ ոճիր մըն է" ինչ որ տեղի ունեցած է: ՓՔՔ-ն կը հերքէ որ որեւէ կապ ունեցած ըլլայ այդ Բազէներուն հետ: Քիւրտ բազմաթիւ քաղաքական դէմքեր՝ Լէյլա Զանա, Թունճէր Պաքըրհան դատապարտած են ոճրափորձը, շեշտելով թէ համամիտ չեն որեւէ արարքի, անմեղ մարդոց դէմ:

ԱՄՆ-ու Սպայակոյտի նախագահը Թըրքական զինեալ ուժերու Իրաքի մէջ հակաքիւրտ հաւանական գործողութիւններուն մասին հարցումի մը պատասխանելով ըսած է. "Իրաք գերիշխան երկիր մըն է ու կը կարծեմ թէ անդրսահմանեան գործողութեան մը նիւթով ըսելիք բաւական բան կ'ունենայ": Զօր. Մէյէրս աւելցուցած է թէ իր երկիրը քրտական զինեալ ուժերու նիւթով զանազան տեսակցութիւններ կ'ունենայ Անգարայի հետ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝ Տոմինիք տը Վիլփէն չկրցաւ իր յուզումը զսպել Յուլիս 17ին, երբ գացած էր Վէլ տ'Իվ ոգեկոչելու համար հոնկէ տարագրուած 12·884 Հրեաներու յիշատակը (1942 Յուլիս 16/17): Երկաթուղիին վրայ գտնուած 11 տարու Մոյիզի մը նամակին ընթերցման պահուն է որ վարչապետը չկրցաւ զսպել իր արցունքները եւ մաս մաս ջանաց կարդալ նամակը, ուր Գերմանիա տանող կառախումբին մէջի տղեկը կ'ըսէր.- "Կառախումբի մը մէջ եմ. դէպի ո՞ւր": Շիրաքն է որ 1995ի իր ընտրութեան առթիւ ընդունած էր Ֆրանսական Պետութեան պատասխանատուութիւնը գրաւման այդ արարքներուն համար, ինչ որ նախորդ բոլոր նախագահները (Միթերան, Փոմփիտու, տը Կոլ) մերժած էին:

Ժ.-Լ. ՏԸՊՐԷ, Ազգ. Ժողովի նախագահը Յուլիս 17ին Եւրոպա 1 ձայնասփիւռէն ծանր արտայայտութիւններ ունեցած է Նիքոլա Սարքոզիի հասցէին որ "կը սնանկացնէ կառավարութեան գործը" եւ այդ ճամբով խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ Հանրապետութեան հիմնարկներն իսկ: Փաթրիք Տեվէճեան անմիջապէս հակազդած է հրաւիրելով Տըպրէն, որ աւելի հանդարտ, անխռով մնայ:

ՄՕՏ 100 ՖՐԱՆՍԱՑԻ զբօսաշրջիկներ մերժած են Ֆրանսա վերադառնալ Եգիպտոսէն չարթըր օդանաւով մը, զոր ապահով չէին նկատեր: Օդանաւը պէտք է մեկնէր Հուրղատայէն (Կարմիր ծովու ափին), Յուլիս 16ին եւ երբ մուտք գործած են, լոյսերը մարած են եւ յաջորդական խանգարումներ պատահած են: Ի վերջոյ միայն 50 ճամբորդ մնացած է, որոնք ապահով հասած են Ռուասիի օդակայանը եւ ստուգումները ցոյց տուած են որ օդանաւը ապահով էր: Անցեալ տարուան Շարմ-էլ-Շէյխի Պօյինկին ջախջախումն է (148 ֆրանսացի մեռեալ), որ պատճառ եղած է այդ միջադէպին: Օդանաւը կը պատկանէր եգիպտական ընկերութեան մը:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ նախկին վարչապետը՝ Էտուըրտ Հէյթ, որ երկիրը կառավարած էր 1970էն 74 մեռաւ Յուլիս 17ին, 89 տարեկանին: Պահպանողական կուսակցութիւնը վարած էր 1965էն 1975, երբ իրեն յաջորդած էր Մարկարէթ Թաչէր: Իր շրջանին է որ Անգլիան մտած էր Եւրոպական Հասարակապետութեան մէջ:

14 ՀՐՇԷՋՆԵՐ մեռած են Կուատալախարա (Սպանիոյ կեդրոնը) անտառի մը հրդեհին ընթացքին: Բոլորն ալ կամաւոր էին: Երեք ֆրանսացի հրշէջներ ալ մեռած են Ֆրանսայի Նիէվրի նահանգը, երբ շէնք մը փլած է իրենց վրայ: Սպանիոյ հրդեհը հետեւանք եղած է պարպըքիւի մը, որ լաւ չէր մարած:

"ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻ, ՔԵԶ ԿԱՏԵՄ" խորագրուած հատոր մը լոյս տեսած է Իտալիա: Հատորը կը կրէ Լուքա տ'Ալեսանտրոյի ստորագրութիւնը, որ Ֆորցա Իթալիայի (Պերլուսքոնիի կուսակցութիւնը) մամուլի բաժնի ղեկավարն է եւ կը վայելէ Պերլուսքոնիի օրհնութիւնը: Գաղափարը ծնունդ առած է 2003ին եւ տ'Ալեսանտրօ հաւաքեր է բոլոր նախատինքները, վիրաւորանքները, հայհոյանքները որոնք ըսուած են վարչապետին հասցէին, գլխաւորաբար ձախին կողմէ: Անոնց կարգին են՝ Եւրոպայի մեծագոյն ստախօսը, պէչերաքոյնի նախարարապետը, լակոտ, եւլն., եւլն.: Գիրքին հրատարակչականն ալ կը պատկանի Պերլուսքոնիի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան մամուլի ասուլիսով մը արժեւորած է Մինսկի խումբի նախագահներուն հետ ունեցած հանդիպումն ու կարգաւորման բանակցութիւններուն նոր փուլը:

Ան ողջունելի համարած է Ղարաբաղը Հայաստանին միացնելու մասին զեկուցաբեր Կ. Լէնմարքըրի տեսակէտը, ապա ծանրացած բանակցութիւններուն Ստեփանակերտին եւս մասնակցելու անհրաժեշտութեան վրայ. "Իսկ եթէ Ադրբեջանը չի ուզում խօսել Ղարաբաղի հետ, նշանակում է խուսափում է լուծումից" ըսած է նախագահը:

Խուսափելով հանդերձ բանակցութիւններուն նիւթ դարձած լուծումի վերջին տարբերակները մեկնաբանելէ, Ա. Ղուկասեան ապահովութիւն տուած է Լաչինի մասին. անիկա բանակցութեան օրակարգին վրայ տեղ չունի, քանի որ Ղարաբաղը Հայաստանին կապող ճամբան է եւ Ղարաբաղի ապահովութեան տեսակէտէն մեծ նշանակութիւն կը ներկայացնէ:

Մինսկի նախագահներուն բանակցութեան մէջ դրական զարգացում նշմարելուն առընչութեամբ Ա. Ղուկասեան ըսած է թէ առկա իրականութիւն է, քանի որ Ադրբեջան այնպէս կը թուի որ յարձակողական կեցուածքէն հեռանալու միտում ունի: Մեզի համար գլխաւոր հարցը Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակն է եւ Ադրբեջանը դա հիմա քննարկում է համանախագահների հետ" ըսած է ան:

Լրագրողներուն այն հարցումին թէ կրնա՞յ չփում տեղի ունենալ Ղարաբաղի Ադրբեջանցիներու համայնքին ու հայ հանրութեան հետ, նախագահը "Ադրբեջանի իշխանութիւնների հեղինակած թատրոնի տարր" որակած է Բաքուի այդ առաջարկը, աւելցնելով որ այդ տրամաբանութեամբ Ադրբեջանցիները չփումներ պէտք է ունենան նաեւ Ղարաբաղի ռուս, յոյն եւ այլ համայնքներուն հետ:

Ան բացառած է Ադրբեջանի հետ միասնական յայտարարութեան մը հաւանականութիւնը. միայն, ըսած է, եթէ որոշ հարցերու շուրջ փոխադարձ համաձայնութիւն գոյանայ, կարելի է նման յայտարարութեամբ հանդէս գալ, սակայն առկա երկար հոլովոյթ մը կ'ենթադրէ:

«ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԻԹԸ ՓԱԽՑՈՒՑ»

Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐԸ

Թուրք Պատմութեան Հիմնարկին հայկական բաժնին նախագահը Հ. Էօզտէմիր գերմանական "Տի Վէլթ" թերթին հարցազրոյց մը տուած է ու պատասխանած Ցեղասպանութեան նիւթին առընչուած հարցումներուն: Կրկնելով թէ նման բան գոյութիւն չէ ունեցած, քննադատած է Գերմանիոյ ճանաչումը: Ցաւ ալ յայտնած է որ այդ երկիրը կրնար խաղալ միջնորդ մը ըլլալ, փոխանակ ատոր, միակողմանի վճիռ արձակեց:

"Ես անձամբ կը խոնարհիմ մեռած բոլոր Հայերուն առջեւ" ըսած է Էօզտէմիր, պատասխանելով Վ. Պրանտի Վարչաւայի մէջ ծունկի գալուն նման ժեստի մը Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ կրկնութեան հաւանականութեան մասին հարցումի մը. անմիջապէս աւելցուցած է սակայն որ Թուրքերը ցեղասպանութիւն գործած չըլլալով նման համեմատութիւն բոլորովին անտեղի է: Ըսած է նաեւ թէ 1915ին Հայերը 102 հազար Թուրք սպաննեցին, թէ Հայերու կողմէ սպաննուած Թուրքերուն ընդհանուր թիւը 570 հազար է, եւլն.:

Զրոյցը աւարտած է նոյն վերջաբանով. "Մենք կ'ուզենք որ նիւթը միջազգային վիճարկումի առարկայ ըլլայ. մեր արխիւները բաց են, ամէն մարդ ուզածը կրնայ գտնել":

ԱՆԳԱՐԱ

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱՄԱԿ ԱՄՆ-ՈՒ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ

Վարչապետ Թ. Էրտողանի արտաքին յարաբերութիւններու խորհրդական, Պոլսոյ երեսփոխան Է. Պաղըշ ամերիկացի երեսփոխաններուն նամակ մը գրած է, Ցեղասպանութեան նիւթին առընչութեամբ: Նամակը նպատակ ունի արգելք ըլլալու ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու Ժողովին Մարդկային Իրաւունքներու ենթայանձնախումբին յղուած Ցեղասպանութեան բանաձեւին ընդունուելուն:

Նամակագիր երեսփոխանը յիշեցուցած է Թուրքիոյ եւ ԱՄՆ-ու բարւոք յարաբերութիւնները յատկապէս արտաքին քաղաքականութեան շրջանակին մէջ, ապա բանաձեւին Անգարայի մէջ ստեղծած յուսախաբութիւնը, յոյս յայտնելով որ "Գոնկրէսը միակողմանի պնդումներուն զօրավիգ պիտի չկանգնի":

Խորհրդականը նշած է թէ վարչապետ Էրտողան Հայաստանի նկատմամբ դրական քայլեր կ'առնէ, պատմաբաններու միասնական աշխատակազմ մը գործի լծելու առաջարկը նախագահ Պուշի նեցուկը կը վայելէ, յաւելելու համար կրկներգին թէ հարցը պէտք է պատմաբաններուն ձգել:

Այս բոլորին մէջ նորութիւն այն է որ Պաղըշ "ցեղասպանութիւն" եզրին տեղ-անտեղի մխումին անպատեհութիւնը շեշտած է, աւելցնելով որ նման ընթացք կը վարկաբեկէ Ողջակէզը որ մարդկութեան դէմ մեծագոյն ոճիրն է:

վերջերս աւելի ու աւելի յաճախ են հնչում մշակութային տագնապի ազդանշանները: Մինչեւ իսկ կարդացւում է մի դատավճիռ, թէ «Մշակոյթ չունենք»: Այս դատավճռին հակառակ՝ տեղեկատուական պետական աղբիւրները հետեւողական ճիգերով ապացուցել են ուզում, թէ «Մշակոյթը զարգանում է»: «Զարգացող» մշակոյթի փաստարկներ են ներկայացւում պետական տօնախմբութիւնները եւ անհեթեթ պարահանդէսները: Տարփողում են, թէ գրականութիւնն ու արուեստն էլ «բարգաւաճումի» հերթական մի փուլ է մտել եւ դրա ապացոյցը պետական մրցանակները եւ շքանշաններն են, ինչպէս նաեւ սովետական տիտղոսները եւ տիտղոսներ շնորհելու սովետական աւանդոյթը շարունակելու՝ «ստեղծագործող մտաւորականութեան» պահանջը: Սակայն ճշմարիտն այն է, որ շարունակւում է ազգային մշակոյթը մոռացութեան տալու եւ գրականութիւնն ու արուեստն էլ իշխող վարչակարգին ծառայեցնելու աւանդութիւնը: Աւանդութիւնը այն ապազգայնացումի, որ մեզ համար դարձաւ 1915ին յաջորդող երկրորդ Աղէտը:

Դժուար է մնալ քովից դիտողի վիճակի մէջ եւ չընդվզել, երբ տեսնում ես, թէ ինչպէս է մամուլը՝ չնչին բացառութիւններով, եւ հեռատեսիլը՝ ամբողջութեամբ ոչ միայն ուրանում Մշակութային Աղէտի փաստը, այլեւ «կոմունիստ» հայ եւ «հայ» կոմունիստ ճամարտակութիւններով, փորձում է հերոսականացնել Մոսկուայի նշանակած սատրապներին, որոնք «հայրենասիրութիւն» երկիմաստ եզրի հետ աճպարարութիւններ անելով, իրականացնում էին Հայ ժողովրդի հոգեւոր-մշակութային Ցեղասպանութիւնը:

Իմ խոհերը, որ որոշել եմ գրի առնել ազատ ժամանակ ունենալիս կամ ստեղծագործական պարապուրդների միջեւ, հէնց այսպէս էլ խորագրել եմ՝

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՀՈԳԵՒՈՐ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՁԵՒԱԽԱԽՏՈՒՄԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ա

Այն, ինչ տեղի է ունենում մեր մշակոյթի, գրականութեան ու արուեստի հետ՝ բնաւ էլ վերջին մէկ եւ կէս տարիների քաղաքական ու տնտեսական գահավիժող իրադարձութիւնների հետեւանք չէ, ինչպէս հայ հասարակութեանը բացատրում են թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ Արտերկրի մէջ: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս եւ վերջին մէկուկէս տասնամեակի «արտադրանք» չեն այսօրուայ տիրակալութեան ոլորտի մէջ յայտնուած հզօրները: Այդ մեծ ու փոքր հզօրների ձեռքին կրակն ընկնելը նոյնպէս նորութիւն չէ հասարակութեան, եւ հայ ժողովրդի համար՝ ընդհանրապէս: Նորութիւն չէ ինչպէս Հայաստանի, այնպէս էլ Արտերկրի մէջ:

Քաղաքական, տնտեսական, մշակութային ձեւախախտուած ու բարոյազուրկ բոլոր երեւոյթները, որոնք որդի պէս մեր ազգային կեղեւի տակ սողոսկած՝ խժռում են առողջ պտուղը՝ բնաւ նորութիւն չեն: Նրանք եկել են մեր ոչ հեռաւոր անցեալից, իսկ երէկուայ ժառանգորդները սիրով եւ պատրաստակամօրէն իւրացրել են անցեալի այդ արատները, դարձել են հոգեզուրկ, եւ աւելի ցինիկ, քան իրենց հայրերը, առաւել եւս՝ պապերը. իւրացրել են երկերեսանի կեանքը, որ վերջին յիսնամեակի ընթացքին դարձաւ ազգային ապրելակերպ... Եւ այս ամէնը իւրացրած՝ այսօր ապրում եւ գործում են այդ արատներով ախտահարուած գրողները, երաժիշտները, նկարիչները... Մի խօսքով բոլոր նրանք, ովքեր մշակոյթի, գրականութեան եւ արուեստի ասպարէզ են ներխուժել առանց դոյզն իսկ կռահելու, որ ազգային մշակոյթները հիմնուած են Գեղեցիկը ազգային իւրայատուկ, անկրկնելի ընկալումով ըմբռնելու վրայ:

Գեղեցիկի խափանուած ընկալումը, կամ որ նոյնն է՝ Գեղեցիկի նկատմամբ հոգեւոր խլութիւնն ու կուրութիւնը նոյնպէս ոչ հեռաւոր անցեալից, գրեթէ հարիւր տարիների խորքերից եկած ախտահարուածութիւն է:

Բ

Ընդհանրապէս մշակոյթի եւ մասնաւորապէս գրականութեան ու արուեստի բնականոն զարգացման գործնական դեբակտարումը Ռուսաստանի մէջ տեղի ունեցած 1917ի կոմունիստական յեղաշրջումից, իսկ Հայաստանի մէջ 1920ի կոմունիստական նուաճումից յետոյ այլեւս դադարեց գրողի ու արուեստագէտի անհատական գործը լինելուց: Մշակոյթը դարձաւ պետական իշխանութեան նպատակները իրականացնելու հզօր մի գործիք:

Այս արձանագրելով, չեմ մոռանում սակայն, որ պետութեան կողմից մշակութային, արուեստի եւ գրականութեան գործերին միջամտելու ցանկութիւնն ու ձգտումը նորութիւն չէր: Չեմ մոռանում նաեւ յիշեցնել, ինչը մասնաւորապէս ձեւակերպել է Վլադիսլաւ Խոդասեւիչը 1931 թուականին եւ նրանից անկախ բացայայտել է Յակոբ Օշականը 1946 թուականին, որ պետական միջամտութիւնը ռուսական կամ սովետական իրականութեան մէջ ստացել է բոլորովին նոր ձեւ եւ նոր որակ: Հետեւաբար, նոր ձեւ եւ նոր որակ են ստացել մշակոյթն ու գեղարուեստը, որոնք իրաւամբ կոչւում են սովետական մշակոյթ եւ արուեստ: Այսօր, արդէն 21րդ դարասկզբին, տագնապահարոյց երեւոյթն է, որ արուեստի ու մշակոյթի նկատմամբ պահպանուել են նոյն այդ միջոցներն ու սկզբունքները: Թէեւ այդպէս էլ պէտք է լինէր... Կոմունիստական եւ սովետական (իմա՝ ռուսական) նացիոնալիզմի հիւթերով սնուած եւ գեղեցիկ արուեստի չափանիշերին ընդհանրապէս անտեղեակ «արուեստագէտների» եւ «գրողների» բազմութիւնը ընդունակ է մի բանի միայն. ընդունակ է յաջողութեամբ կործանել ազգային մշակոյթը:

Մշակոյթը սեփականելու եւ սեփականելով՝ իր շահերին ծառայեցնելու համար պետական վարչակազմերը ունեն մի դէպքում արգելող, միւս դէպքում հովանաւորող միջոցները: Եւ այս պարագան լաւագոյն ապացոյցն է այն ճշմարտութեան, թէ արուեստի եւ պետութեան շահերը ընդհանրապէս հակոտնեայ են:

Բայց ո՛չ միշտ են հակոտնեայ պետական իշխանութիւնների եւ արուեստագէտների շահերը, եթէ նրանք նոյնիսկ տաղանդաւոր մարդիկ են: Հակառակ պարագային ամբողջ մէկ հարիւրամեակ ծառայամտութիւնը չէր լինի գրականութեան ու արուեստի գործիչների ջախջախիչ մեծամասնութեան «հայրենասիրութեան» արտայայտութիւնը: Եւ տեղին է յիշել կոմս Լեւ Տոլստոյին, որ գրել է, թէ՝ «Հայրենասիրութիւնը ուրիշ բան չէ, քան անզգամի վերջին ապաստանը»:

Իշխանութիւնների արգելող միջոցները միշտ բացայայտ են եւ «արդարացւում» են «պետութեան շահերով»: Այդ բացայայտ միջոցն է գրաքննութիւնը՝ գոյութիւն ունեցող վարչակարգին ու իշխանաւորներին անձեռնմխելի պահելու նպատակով: Կոմունիստները ազդարարելով խօսքի ազատութիւն՝ յաջողութեամբ կիրառեցին կայսերական Ռուսաստանի գրաքննութեան փորձը: Բայց արգելքը դեռեւս չի նշանակում ունենալ այն, ինչն անհրաժեշտ է համապարփակ բռնատիրութեան բոլշեւիկեան տեսակին: Իսկ այդ տեսակը նաեւ կամենում էր ունենալ ողնուծուծով եւ առանց բացառութեան իրեն նուիրուած հասարակութիւն... Այնպիսի հասարակութիւն, որ զրկուած լինէր յիշողութիւնից, աւանդութիւններից, ազգային ինքնատիպութիւնից, լեզուից եւ մտածողութիւնից: Հասարակութիւն, որ լինէր համահարթեցուած: Հասարակութիւն, որտեղ չըլինէին ընդհանուր գործութիւնից զատուող անհատականութիւններ: Բոլորը լինէին «հաւասար»:

Կոմունիստական գաղափարախօսութիւնը լցրեց այն դատարկութիւնը, որ ստեղծուել էր Ռուսաստանի մէջ բոլոր կրօնները մերժելու հետեւանքով: Կռապաշտութիւնը դարձաւ վարչակարգի միակ կրօնը: Եւ քանի որ կռապաշտութիւնը տարբեր է եղել տարբեր ժամանակների ու ժողովուրդների համար, ուստի զարմանալի չէ, որ պրոլետարական կռապաշտութիւնը պայմանաւորուեց ամբողջ աշխարհի աշխատաւորութեան առաջնորդի անթաղ եւ յաւերժ կենդանի դիակով: Եւ այդ նոյն կռապաշտութիւնը յետսովետական իրականութեան մէջ ամէնուրեք շարունակւում է երբեմնի կուսակցապետերին փոխարինող պրեզիդենտներով, որոնք ըստ էութեան նոյնպիսի կենդանի դիակներ են՝ օտարամուտ դրածոներ:

Իսկ կոմունիստական գաղափարախօսութեան հիմքը յստակ էր ու բոլորին հասկնալի, քանի որ սկիզբ էր առնում մարքսիզմ-լենինիզմի հիմունքներից: Ըստ այդ իմաստասիրութեան, մարդկութիւնը քաղաքակրթուելու ընթացքին պատմական ամէն երեւոյթ ունեցել է դասակարգային բնոյթ... Հետեւաբար, մշակոյթն ու արուեստները ստացան այդ նոյն դասակարգային բնոյթը եւ արտայայտեցին իրենց ծնունդ տուող դասակարգի գաղափարախօսութիւնը:

Գ

Կոմունիստական նուաճումից յետոյ երկու տասնամեակի ընթացքին Հայաստանի մէջ պրոլետարիատի դիկտատուրան արմատախիլ արեց հազարամեակների խորքերից ձեւաւորուած ազգային մշակոյթը: Արմատները, անցեալը եւ յիշողութիւնները, այլ կերպ ասած՝ ազգային ինքնութիւնը ոչնչացնելու նպատակով հրապարակուեցին դեկրետներ, որոնք կատարուած իրականութիւն դարձան արդէն անցեալ դարի 80ականներից մինչեւ այսօր, այսինքն վերջին քառորդ դարի ընթացքին: «Արեւի քաղաք» կառուցելու Թոմազո Կամպանելլայի պատրանքներին տրուած՝ 1922 թուականին հրապարակուած պետական որոշումով Հայաստանի մէջ պլանաւորուեց «բուրժուական անցեալի հին» բնակելի շէնքերը հիմնայատակ քանդելը, յատկապէս, որ դրանք կառուցուած էին մուգ գոյնի տուֆ քարով: Շէնքերը քանդուելու էին հերթագրուած ըստ քաղաքական բովանդակութեան: Եւ դրանց մէջ ամէնից գըլխաւորը Հայաստանի Արարատեան Հանրապետութեան պառլամենտի շէնքն էր, որ ծառայում էր որպէս թատրոն եւ իր դիրքով Երեւանի յատակագծային որեւէ «նորարութեան» չէր խանգարում: Մի քանի օր միայն կանգուն էր մնացել շէնքի ճակատը, եւ այդ մի քանի օրուայ ընթացքին մտաւորականները հասցրեցին բողոքի աղմուկ բարձրացնել: Բայց մինչեւ հարազատ «հայ» կուսակցապետը իբր զբաղուելու էր այդ խնդրով, հէնց նրա հրահանգով էլ բուլդոզերի թեթեւ մի հարուածով ճակատը փլուեց եւ լուծուելիք խնդիրն էլ մնաց փլատակների տակ: Այդ հրաշալի շէնքի փոխարէն կանգնեցրին մի այլանդակ շինութիւն:

Եւ այսպէս, կառուցւում էր սոցիալիստական մի քաղաք՝ վարդագոյն տուֆով: Իսկ բանաստեղծները «վարդագոյն քաղաք իմ հարազատ» երգելով, Հային ներշնչելու էին, թէ իր պատմութիւնը սկսւում է 1920 թուականից:

Եւ, անշուշտ, ներշնչեցին:

Ճիշդ նոյն կերպ եւ նոյն 1922ին դեկրետով վերանայուեց հայերէնի այբուբենը եւ հրապարակուեց «նոր ուղղագրութեան» մասին որոշումը, որովհետեւ վանականի ստեղծածը ինքնին հակացուցուած էր պրոլետարիատի շահերին, քանի որ պրոլետարիատը անգրագէտ էր եւ չէ՛ր ուզում գրագէտ դառնալ:

«Հէչը» ուղղագրութիւնը անմիջապէս վերացնելու էր անգրագիտութիւնը, քանի որ ինչպէս խօսում՝ այնպէս էլ գրելու էին: Թէեւ խօսքի իմացութիւնն եւս ողբալի վիճակի մէջ էր: Հայերէն էին խօսում ոչ միայն իրար համար անհասկանալի բարբառներով, այլեւ թուրքաբարբառներով եւ, որ ամէնից յուսահատականն էր՝ թուրքաբարբառական լեզուամտածողութեամբ: Երեք տասնամեակ անց լեզուամտածողութիւնը դառնալու էր ռուսերէն, ինչը եւ այսօր առաւել թափով յառաջադիմում է բոլոր խաւերի մէջ անխտիր. նախագահից, նախարարներից ու երեսփոխաններից սկսած մինչեւ լրագրողներն ու եթերը լցնող հաղորդավարները: Նոյնիսկ արդէն բեմերից է լսւում մի այնպիսի հայերէն, որ թէեւ դուրս է եկել Չարենցի, Բակունցի, Դեմիրճեանի կամ Սահեանի գրչի տակից, բայց այլանդակւում է սխալ շեշտադրութեամբ, ռուսերէնից ընդօրինակուած շեշտադրութեամբ: Քաղաքական, հասարակական կամ արուեստի բնագաւառներում իրենց օրուայ հացը խօսքով վաստակող մարդիկ չեն էլ ուզում լսել, որ հայերէնի բոլոր բառերը շեշտւում են վերջին վանկով: Իսկ այդ սխալ շեշտադրութեամբ նրանք փորձում են նմանուել ռուս նախագահի եւ նրա Դումայի քաղաքական գործիչներին կամ ամերիկեան ու եւրոպական «զանգուածային կուլտուրայի» աստղերին:

Պատմութիւնն ու Լեզուն ձեւախախտելով ու մերժելով՝ արդէն դիւրին էր դառնում հաւատափոխութիւն իրականացնելը: Քրիստոնէութեան փոխարէն անգրագէտ ու մինչեւ օրս էլ անգրագէտ մնացած հայ մարդը պարտադրաբար սըրւեց մի նոր կրօնի, որն էր «մարքսիզմ-լենինիզմը եւ պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմը»: Իսկ այդ նոր կրօնի հիմքը դաւաճանութիւնն էր: «Ով դէմ է պետական դաւաճանութեան, ով դէմ է Ռուսաստանի անկումին,— գրել է Զուիցերիա հաստատուած Լենինը դեռեւս 1915 թ. Յուլիսին, այսինքն Առաջին աշխարհամարտի ամենածանր օրերին,— նա կանգնած է բուրժուական՝ եւ ո՛չ թէ պրոլետարական տեսակէտի վրայ: Առանց պետական դաւաճանութիւն գործելու՝ բանուորը ո՛չ կարող է դասակարգային հարուած հասցնել իր կառավարութեանը, ո՛չ էլ կարող է իր ձեռքը պարզել մեր դէմ կռուող օտար մի երկրի իր բանուոր եղբօրը» («Սոցիալ Դեմոկրատ», 1915, թիւ 43):

Երբ պետական իշխանութիւնը անցաւ կոմունիստներին, «պետական դաւաճանութիւն» բառակապակցութիւնը փոխարինուեց «հայրենիքի դաւաճանութիւն» բառակապակցութեամբ, քանի որ կոմունիստական Ռուսաստանի եւ նրա գաղութային գաւառը հանդիսացող Հայաստանի համար հայրենիքը, այսինքն հայրերի երկիրը նոյնպէս հիմնովին փոխել էր իր բուն իմաստը եւ դարձել էր պետութեան եւ վարչակազմի հոմանիշ: Այսուհետեւ բոլոր նրանք, ովքեր չէին ընդունելու կոմունիստական վարչակարգը՝ յայտարարուելու էին ոչ թէ սոսկ ընդդիմադիրներ, այլ «հայրենիքի դաւաճաններ»:

Քրիստոնէական Հաւատը նոր կրօնով փոխարինելու համար քարուքանդ արուեցին նիւթական մշակոյթի գլուխ գործոցներ, մեր հազարամեայ տաճարները բարբարոսաբար աւերուեցին եւ անխնայ գլխատուեց հոգեւորականութիւնը...

Ի դէպ, Երեւանի նիւթական մշակոյթի դարաւոր շերտերը պահպանելու եւ վերականգնելու նպատակով մեր սկսած Գոյապահպանական շարժման տարիներին բազմաթիւ այլ եւ այլ խնդիրների հետ, յատկապէս փաստարկել ենք Երեւանի Աստուածածնի եւ Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիները վերականգնելը: «Հայրենասէր» ճարտարապետները եւ նոյնքան «հայրենասէր» կուսակցապետը, որին արդէն «շինարար» էին յորջորջում, արդէն պատրաստւում էին նոր թափով վերջնական հարուած տալ նիւթական մշակոյթի նըմոյշներին ու պատմական յիշողութեան շերտերը ի սպառ վերացնելու գործը յաղթանակով պսակելու համար: Մեր փաստարկներին կուսակցապետը առարկեց, ասելով, թէ այդ եկեղեցիները վերականգնելու դէպքում ստիպուած քանդելու են «Մոսկուա» կինոթատրոնի եւ Չարենց դպրոցի շէնքերը... Մի՞թէ կարելի է քանդել մի շինութիւն, որ «Մոսկուա» անունն է կրում, կամ մի դպրոց, որ մեր հանճարեղ բանաստեղծի... եւ այլն: Ես նրան յիշեցրի, որ արդէն քառասնականների երկրորդ կէսին պայթեցուած եկեղեցու տեղը կառուց-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞Վ ԷՐ ԱՆԱՊԱՏՈՒՄ ԱՒԱԶԻ ՎՐԱՅ ԳՐՈՂ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ԲԱՆԱԳԷՏ, ԱԶԳԱԳՐԱԳԷՏ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

– Տիկին Սահակեան, արդէն մէկ տարի է, ինչ գործում է նախագահին առընթեր Մշակոյթի հարցերի յանձնաժողովը, որի անդամներից մէկն էլ դուք էք: Ձեր բոլոր ելոյթները, առաջարկութիւնները, որքան յայտնի է, մշտապէս հաւանութեան են արժանանում յանձնաժողովի անդամների կողմից: Այսօր ինչպիսի՞ն է "Ներսի իրականութիւնը", բնականաբար մշակոյթ-հասարակութիւն համատեքստում:

– Եթէ մենք մեզ կոչում ենք մշակութային ազգ, եւ իրօք մշակոյթն է թելադրում մարդկային յարաբերութիւններ եւ հասարակական կառոյց, ապա մշակոյթի ծնողներ պիտի համարենք նաեւ պետական կառոյցը: Պետական կառավարումը ինքնին մշակոյթ է:

Օրինակ՝ ի՞նչ են երգում այսօր: Ես չեմ չափազանցի, եթէ ասեմ, որ "Ի՞նչ են երգում"ից գնում է ինչպէս են կառավարում: Ժողովուրդն ի՞նչ հոգեւոր պահանջ ունի, որ պիտի նիւթականանայ բաբելեցիկ երկրի տեսքով: Մինչդեռ բոլորը կարծում են եւ խեղճացած արձանագրում, թէ կառավարութիւնն է թելադրում իրենց այսինչ կերպարանքը:

Ինչքան ուզում է թելադրի՝ քո տունն է հեռուստատեսութիւնն ու ռադիօն, եւ եթէ դու քեզ զոհ ես կարծում հեռուստատեսութեանն ու ռադիոյին, այն, ինչ քեզ հրամցնում կամ մատուցում է այդ հոգեւոր սնունդ ասածը, քեզ, կոպիտ ասած, կերցնում եւ դու ուտում ես, դու ինքնակամ զոհ ես: Իսկ եթէ դու ստարում ես եւ ընտրողաբար ես դիտում քո հեռուստացոյցը, դու արդէն թելադրում ես: Ասում ես՝ չեմ նայում եւ վերջ: Եւ կը պարզեն, որ չունի ռեյթինգ այդ հաղորդումը, այդ եթերաժամը, այդ արուեստը, այդ մշակոյթը: Կը պարզեն, որ չունի ռեյթինգ, հեռուստացոյցն անջատուած է տուեալ ժամերին: Ընդհուպ պոյքոթելու աստիճանի պիտի հասնի մեր ընտրողական մօտեցումը:

Իսկ այսօր ահազանգող վտանգն այն է, որ այդ ընտրողութեան բացակայութեան պայմաններում, ազգից ստացանք ամբոխ: Չգիտեմ որեւէ թագաւոր, որեւէ առաջնորդ, որեւէ ռազմական առաջնորդ, որի անուան հետ կապեմ, որ ինքը ազգ է ձեւաւորել: Ոչ, այդպէս չի լինում: Մի հոգին ազգ չի կարող ձեւաւորել, բայց մի հոգին ազգից կարող է ստանալ ամբոխ: Եւ այսօր այդ զարհուրանքը մեր երեսին թռչում է: Արդէն թռչում է մեր երեսին՝ ազգից ստանալ ամբոխ: Եւ դա շատ արագ արւում է մշակոյթի միջոցով: Մշակոյթի միջոցով արագ կարող ես ստանալ ամբոխ:

– Ո՞վ պէտք է լինէր այդ գործընթացը կասեցնողը կամ արուեստի չափանիշներ պարտադրողը:

– 90ականների սկզբին մեր մտաւորականութեան պասիւ կեցուածքը, որը պայմանաւորուած էր քաղաքական դաշտից դուրս դրուած լինելու հանգամանքով, ինձ համար հասկանալի եւ ընդունելի է: Մշակոյթի հոգեբանութիւն ձեւաւորելու, դիմագիծ պահելու դաշտում մտաւորականների մէջտեղից վերանալը, ինձ համար անհասկանալի եւ անընդունելի էր: Այս առումով մտաւորականներին համարում եմ իմ առաջին թշնամին:

Ես միշտ օրինակ էի բերում, ասում էի՝ ես էդ ժամանակներում եմ մեծացել: Հրաչեայ Ներսիսեանի յետեւից շնիկի պէս վազվզում էինք, Վահրամ Փափազեանը ձեռնափայտով դուրս էր գալիս փողոց, փողոցը դառնում էր արժանապատիւ, Երուանդ Քոչարը ձեռնափայտով դուրս էր գալիս, փողոցը դառնում էր արժանապատիւ: Նրանք, ովքեր այդ արժանապատուութեան յարգը, ըստ ամենայնի չգիտէին, դառնում էին հեզ, խոնարհ, խոհեմ, յարգալից եւ մեծարանքի պատրաստ: Եթէ քսան տոկոսը գիտէր ու մեծարում էր, մեծարանքով խոնարհւում էր, ութսուն տոկոսը նոյնիսկ չգիտակցելով էդ արժէքը՝ խոնարհւում էր:

Սովետը 70 տարի դիմացաւ մարդկային ռոմանտիկայի վրայ: Եւ ահա այդ քսան տոկոսը, որ պիտի պահէր այդ ռոմանտիկան ազգային վերելքի, զարթօնքի, չպահեց: Ջերեւաց այդ մտաւորականը: Հիմա էլ չկայ այդ մտաւորականը, որ դուրս գայ՝ փողոցը դառնայ արժանապատիւ: Ժողովուրդը պապակ է դրան: Ես ժողովուրդը մարդ է ման գալիս, որ մեծարի: Ժողովուրդն ասում է՝ Աստուած, որ ուզում է մէկին փորձանքի բերի, սկզբում խելքն է գլխից առնում: Եւ հիմա կանգնած ենք մշակութային փորձանքի առաջ. Նախ՝ խելքն է գլխից առել, եւ ես հետեւում եմ, թէ խելքը թոցրածները քանի տոկոս դարձան: Վախենամ, թէ 60–70 տոկոսի է հասել:

– Առաջարկում էք, որ իւրաքանչիւրս իր տեղում, իր կոչման հաւատարիմ գործի, եւ մշակութային փորձանքից դուրս կը գանք: Գործելու մեխանիզմները որո՞նք են:

– Մշակոյթը սկսւում է կրթութիւնից: Եւ կրթական համակարգի ահռելի անկման հետեւանք է նաեւ մարմնավաճառութիւնը: Եւ ես հանրային եթերով ասացի՝ հաւաքէք մարմնավաճառներին, տուէք ինձ, ես համալսարան եմ բացում եւ անվճար դասաւանդում եմ, ես շատ եմ ուզում այդ երեխաների հետ շփուել, որովհետեւ ամէն ճամբից ելնողը, ինձ թւում է իմ աղջիկն է: Նրանք սոցիալական զոհ չեն: Նրանք ձեր չտուած մտաւոր եւ հոգեւոր արժէքի զոհերն են: Ձեր չտուած: Մայրը Տէր Զօրի անապատներում այբուբեն էր գրում, որ իր երեխան եթէ փրկուի, գոնէ տառաճանաչ լինի եւ չմոռանայ, որ ինքը Հայ է… Գիտէք ինչ, ներեցէք, բայց ես թքած ունեմ այդ պատմական փաստի վրայ: Արդէն դա ինձ խանգարում է, որպէս պատմական սխալ. պատմական կեղծիք է ինձ թւում:

Այսօր օպտիմալացման հետեւանքով, ուսուցիչներ՝ մեծ մասամբ թոշակառուներ, դուրս մնացին: Եւ շատ երեխաներ կան բակում, իր դիմացի հարեւանը կարող է փող չունի, դպրոց չի գնում նրա երեխան: Ինչո՞ւ չի հաւաքում մի տաս երեխայ հէնց այնպէս հետները զբաղուի: Խռովա՛ծ վաստակաւոր ուսուցչուհին իր տանը նստած է: Խռովել է՝ իրեն արդէն դպրոց չեն թողնում: Ո՞վ էր անապատում աւազի վրայ գրող Հայուհին: Ո՞ւր է: Կարող է քո տա՞տն է: Դու ինչի՞ չես հաւաքում բակի երեխաներին, ինքդ պարապում նրանց հետ:

Ա՛խ, ռեպետիտորի՞ փող չունի այդ երեխան տալու: Քո տատը անապատում աւազի վրայ գրող, ռեպետիտոր չէր, է՛: Նրան տոլարով չէին վճարում: Շա՞տ է հեռու՝ 100 տարի չի անցել:

ԿԻՄԱ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

"Հայոց Աշխարհ"
Յունիս 26

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի մուտքին, Յունիս 4ին, հայկական տարազներով երիտասարդուհիներ իւրաքանչիւրին ընծայած են յուշագիրք մը եւ հիւրասիրած Քիլիսի յատուկ անուշեղէնով եւ լմպելիով: Բեմի յարդարանքը ներկայացուցած է աշխարհագրական քարտէս մը հայկական բռնագրաւուած շրջաններուն՝ ներառեալ Քիլիսը: Սրահին խորքին դասաւորուած է Քիլիսի Հայերու ոճով կահաւորուած սենեակ մը, տոհմիկ ձեռագործներով, ընտանեկան նկարներով եւ տնային այլ իրերով: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Վարդանիկ Սարգիսեան եւ անդրադառնալով Հայոց Ցեղասպանութեան 90ամեակին, մատնանշած է որ արհաւիրքի այդ օրերուն, Քիլիսը եւս զոհ դարձած էր Թրքական վայրագութեանց: Խօսքին վերջաւորութեան բեմ հրաւիրած է երիտասարդներ՝ Հուրի Տիլիֆեանը ու Սեպուհ Փոլատեանը կատարելու «Անցեալի յուշերով տոհմիկ օրեր, տոհմիկ բարքեր»: Օրուան բանախօսը եղած է Մոնրէալի Ս. Յակոբ առաջնորդանիստ Մայր եկեղեցւոյ հովիւը՝ Արժէն Ա. քհնյ. Իշխանեան, որ քիլիսցի է եւ լաւատեղեակ Քիլիսի պատմութեան ու յատկանշական տեղեկութիւններ փոխանցած է ներկաներուն: Խրախճանքը խանդավառած են երգիչ Ա. Արգարեան եւ իր նուագախումբը:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանի միջնակարգի 8րդ դասարանի 19րդ հունձքի վկայականներու բաշխման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 21ին Հայ Երիտասարդական Կեդրոնի Համազգայինի Թատերասրահին մէջ: Գանատայի եւ Հայաստանի փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, բացման խօսքով հանդէս եկած է հայերէնի ուսուցչուհի Ցամիկ Պալեան, որ իր խօսքի վերջաւորութեան յիշած է Դանիէլ Վարուժանի տողերը՝ "Մշակ, ցանէ՛, յանուն տանդ սեղանին, Թէեւ չարժումն անպարտելի Թող ըլլայ, վաղը նետած ցորեններդ յորդ կը թափին, Օրհնութեան պէս Թոռնիկներուդ գլխուն վրայ", աւելցնելով թէ Վարուժանի մշակն է որ հնձած է իր արտը: Ապա, բեմ բարձրացած են միջնակարգի 18 աշակերտներ, որոնք իրենց ձեռքի խաչբուռը ընծայած են բեմին կեդրոնը զետեղուած Մարիամ Աստուածածնի նկարին եւ Քրիստոսի սրբացած խաչին: Վարժարանի կրթական մարմնին անունով խօսք առած է Ժիւլիէթ Ճանպազեան, որ անդրադարձած է վարժարանին 25ամեայ երթին: Աւարտական դասարանին կողմէ հրաժեշտի ուղերձը փոխանցած են Նաթալի Սարֆազեան (հայերէն), Նայիրի Թիլիմեան (անգլերէն) եւ Արշակ Հասրաթեան (ֆրանսերէն): Բեմ հրաւիրուած է վարժարանին տնօրէն խորհուրդի ատենապետ, նախկին տնօրէն Մարգար Շարապխանեան, կատարելու համար մրցանակաբաշխութիւնը եւ վկայականներու բաշխումը: Մրցանակներու եւ վկայականներու բաշխումէն ետք խօսք առած է վարժարանի երկրորդական բաժնի գրականութեան, պատմութեան եւ Հայ Դատի ուսուցիչ Մուշեղ Գարագաշեան, որ անդրադարձած է 2004 – 2005 տարեշրջանի ընթացքին կատարուած Հայոց Ցեղասպանութեան 90ամեակի, հայ գիրերու գիւտի 1600ամեակի եւ ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանի 25ամեակի նշումներուն:

ւած դպրոցը կոչուել է Բերիայի անունով…

Հակառակ ռուսական նացիոնալիզմով ախտահարուած կուսակցապետի եւ նրա ճարտարպետ պաշտօնեաների մտածողութեան, բուն Ռուսները, որոնց նացիոնալիզմը իրենց ոտքի կանգնելու միակ հնարաւոր միջոցն էր, նոյնութեամբ վերականգնեցին Մոսկուայի կենտրոնի եկեղեցին: Իսկ մեր Պատմութիւնը, մեր Լեզուն եւ Հաւատը, մեր մշակոյթի փառաւոր եւ բարձրարուեստ աւանդները մոռացութեան տուած եւ նոյնիսկ վերջնականապէս մերժած մտաւորականները հանդուրժեցին, որ Երեւանի մէջ կառուցուի սոցիալիստական ռէալիզմի դասական սկզբունքներով նախագծուած մի եկեղեցի:

Դ.

Ռուս իմաստասէր Վ. Ն. Իլինը (1891-1974) «Յեղափոխութեան կրօնն եւ մշակոյթի կործանումը» իմաստասիրական աշխատութեան մէջ գրում է. «Դահիճն ու զոհը միշտ կապուած են իրար, թէեւ այդ կապը անբնական ու սոսկալի մի կապ է… Այդպէս էլ ռուսական մշակոյթի արժէքներն ու եղանակները կապուած են նրանց հետ, ովքեր կոտորում եւ ոչնչացնում են՝ արժէքների հետ կոտորելով ու ոչնչացնելով ռուս ժողովրդին»:

Այս է իրականութիւնը: Եւ այս է ճըշմարտութիւնը:

Այսօր Հայ հասարակութեան մէջ այն խաւը, որ իրեն մտաւորական է կարծում եւ մարմնաւորում է ազգային մշակոյթի անկումով, ըստ էութեան փարիսեցիների մի տեսակ է, որ չի տեսնում, չի ուզում տեսնել Հայ մշակոյթի եղերական վիճակը: Դրանք այն «լաւատեսներն» են, ովքեր պատմական Երեւանի այսօրուայ աւերակների մէջ տեսնում են «արեւի քաղաքը», որն իբր նախագծել է Ալեքսանդր Թամանեանը: Այդ նախագծից մընացել է միայն շրջանային այգու ուրուագիծը: Եւ ուրիշ ոչինչ: «Լաւատեսները» յայտարարում են, թէ սովետական եւ յետսովետական տարիներին ստեղծուել է այնպիսի գրականութիւն, որ օտար լեզուներով թարգմանուելիս՝ «ամօթով չենք մնայ»: Իսկ այն գրականութիւնը, որ նրանց «ամօթով չի թողնելու» ոչ թէ արուեստի հատ ու կենտ ստեղծագործութիւններն են, այլ գաւառամիտ ու կեթթոյական մտավիժումներ եւ որեւէ եզր չունեն մեր մոռացութեան տրուած գրականութեան հետ: «Լաւատեսները» իսկապէս կարծում են, թէ Արարատի շուրջ Սասնայ պար բռնելու մասին բանաստեղծի փոխաբերութիւնը իրականութեան մէջ կիրառելիս՝ «աշխարհը հայի-մայիլ է մնալու»:

Կեթթոյական մտածողութեան բացայայտ արդիւնք է այն յայտարարութիւնը, որ հրապարակել են պարթաշիները. «Հայ Նոր հասարակութիւնը պէտք է ձեւաւորի ապրելու եւ ստեղծագործելու նոր մշակոյթ՝ նոր աւանդոյթներ, հոգեւոր նոր արժէքներ, որոնք կը դառնան համայն հայութեան միասնութեան, ինքնահաստատման հիմքը»:

Այսպիսով, գալիս հասնում ենք այն հարցին, թէ ի՞նչ է մշակոյթն ու գեղարուեստը: Ո՛վ է ստեղծում ազգային մշակոյթն ու գեղարուեստը: Ինչո՞ւ էր մարդն ընդհանրապէս քաղաքակրթւում, բարեկրթւում, եթէ կ'ուզէք՝ «մշակւում»:

Այնուհետեւ, ո՞ւմ է հարկաւոր հազարամեակների խորքերից եկող ազգային աւանդութիւններ պահպանելը, ազգային մշակոյթով բարեկրթուելը, ո՞ւմ է հարկաւոր ազգային եւ ո՛չ երբեք պետական լեզուն, ո՞ւմ է հետաքրքիր ազգային մտածողութիւնը, երբ հերթական «կազմկոմիտէներ», որ տառապում են հիւանդագին մտապատրանքներով, ինչպէս ոչ հեռաւոր պատմական անցեալին՝ որոշել են ստեղծել հերթական «Նոր հասարակութիւն», «Նոր մարդ», «Նոր աւանդութիւններ», «Նոր մշակոյթ», որի նպատակն է հայ ժողովրդի «միասնականութիւն» ցուցադրելը:

Մենք այդ էլ ենք տեսել: Տեսել ենք կոմկուսի բռնատիրական վարչակարգի եւ ժողովրդի միասնութիւնը: Տեսել ենք այդ բանի միասնութեան ողբերգական հետեւանքները, որոնցից ամենածանրը 1920ից ի վեր ազգային հոգեւոր ցեղասպանութիւնն էր՝ իբրեւ շարունակութիւն 1915ի ֆիզիքական ցեղասպանութեան:

Նրանք, այս «համահաւաք տօների» թերուս կազմակերպիչները մինչեւ օրս չեն ըմբռնել, թէ արդարադանց իշխանութիւնների հետ միասնականութիւնը ժողովրդին դարձնելու է երկրի նկատմամբ կատարուող ոճրագործութիւնների մեղսակից: Ուստի, ժողովուրդը, նրա ազգային համահաւաք գիտակցութիւնը երբե՛ք չի գնալու ինքնասպանութեան տանող այդպիսի քայլի…

Ոմանք էլ պնդում են, թէ այս ախտահարուած ծրագրի նպատակը «աշխարհ զարմացնելն է», գերակարգերի՝ Կինէսի գրքի մէջ գրանցուելը:

Թերեւս…

Բայց դուցէ առանձնապէս հարկ չկա՞յ կաշուից դուրս գալով՝ վիթխարի դրամական միջոցներ քամիների բերանը տալու, որ փչում են Արարատի փէշերից:

«Նոր մշակոյթ» եւ «Նոր աւանդութիւններ» չինելու փոխարէն Հայերի՝ ազգային մշակոյթից անտեղեակ ու անկիրթ մի խոշոր խաւ արդէն իսկ լիուլի գոհանում է Արեւմուտքի կամ Արեւելքի մօտիկ ու հեռու ազգերի ունեցածով, որոնց համար խելքն էլ իրենը չէ:

Եւ վերջին հարցը՝

Մե՞զ համար ենք ապրում, թէ՞ ուրիշների աչքը հանելու նպատակով:

Կ. Ա. Ս.

Փարիզ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ա Զ Դ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ Կիրակիները.–

ՕԳՈՍՏՈՍ 7, 21 եւ 28ին:

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14, ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ Տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը:

Պատարագները կանոնաւոր կերպով կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 4ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շէն-Ֆրանսայի, Հայաստանի, Արցախի եւ Ջաւախքի վարչութիւնները ու բոլոր անդամները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իրենց ընկերոջ Եդուարդ Մատիլեանին եւ իր ընտանիքին բոլոր անդամներուն իրենց մօր՝ Մարիամ Մատիլեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ անուանակոչութեան տօնին առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Ժագ Փանոսեան 350 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 250, Պ. Յարութիւն Ջուլհակեան 200, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը 150ական, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Զօփուր, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մկրտիչեան 100ական, Օր. Ժագլին Լըվլան 80, Պ. Ժիրայր Տէտէեան, Պ. Իսրայէլ Յովհաննէսեան, Պ. Մերուժան Փանոսեան 50ական, Պ. Անդրանիկ Ալթունեան 45, Տիկին Ռընէ Ժագօպ 30, Տիկին Աստղիկ Տէտէեան 25:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Archalouys Tatéossian»** de la C.B.A.F. organise UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակացինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

ATTENTION !
DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'**Orchestre SPITAK**
qui se déroulera, cette année, à

CHAMPEAUX (77)

Pour aller à CHAMPEAUX (65 km. de Paris), prendre l'autoroute A4 de la Porte de Bercy. Sortir sur la N104 et prendre l'A5b, direction Troyes. Continuer toujours en cette direction (Troyes) jusqu'au péage de Montereau (A5). Sur l'Autoroute A5, prendre la première sortie, St Germain Laxis (péage 1 Euro 30). A la sortie du péage, prendre la direction de Meaux (N36). Tout de suite après, prendre la première rue à droite (D57) Direction Fouju-Champeaux. Arrivés au Centre de Champeaux, prendre tout de suite la première rue à droite. La Collégiale se trouve en face de la Mairie.

En plein air, dans le jardin attenant à la grange, ou, en cas de pluie, dans la grange, près de la Collégiale St Martin du 12ème siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

PROGRAMME :

Divine Liturgie à la Collégiale, à 12 heures;
Repas à partir de 13 heures 30;
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux TOMBOLAS (enfants et adultes).

Participation aux frais de la journée : ADULTES 20 Euros
ENFANTS 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկափաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ին:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €. հատոր գիրքին:

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE

Association humanitaire
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE

Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

Prix : 1300 Euros pour 12 jours.

Le Prix comprend: Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.

Le prix ne comprend pas : Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.

Formalités : Passeport en cours de validité et visa.

Santé : Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.

Climat : Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.

Monnaie : La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.

Décalage horaire : En été + 3 heures.

Heures de vol : Environ 5 heures.

Courant électrique : 220 volts à l'hôtel, prises à la française.

Pour tous renseignements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ 04 78 89 28 07

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առեն:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette 75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— **MONTMORENCY (Val d'Oise)** ☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)** ☎ 01 39 35 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)** ☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 20
MERCREDI
20 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.248 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.248

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ԺՈՂՈՎԸ

ԱՒՍՏՐԻԱ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԴԷՄ ԿԸ ՄՆԱՆ

Աւստրիա կ'առաջարկէ յետաձգել Անգարայի հետ բանակցութիւնները։ Ելմտական նախարարը՝ Քարլ-Հայնց Կրասէր, Յուլիս 17ին Տէռ Շբանտարթի տըւած իր հարցազրոյցին մէջ կ'ըսէ թէ պէտք է յետաձգել Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները, որոնք պէտք է սկսին Հոկտեմբեր 3ին։ Ըստ իրեն, մեծամասնութիւն մը ո՛չ կը քուէարկէ, եթէ անդամակցութեան հարցը հանրաքուէի դրըւի։ Աւստրիա երբեք չէ ծածկած իր վերապահութիւնը այդ անդամակցութեան կապակցութեամբ եւ նախարարը կը թելադրէ որ պէտք է կեդրոնանալ Պալքանեան պետութեանց վրայ։ Երբ, կ'ըսէ, այսօր Թուրքիոյ մասին կը խօսուի, կը խորհիմ թէ աւելի կարեւոր չէ՞ խօսիլ Սերպիոյ, Պոսնիա-Հերցեկովինի, Քրոատիոյ եւ Ալպանիոյ մասին։ Ընդլայնումի հարցը, հակիրճ կերպով կը ծեծուէր Պրիւսէլ, Յուլիս 18ին, Արտաքին նախարարներու ժողովին ընթացքին։ Մեծն Բրիտանիա որ հերթական նախագահութիւնը կ'ապահովէ Եւրոպական Միութեան, մեծ ճարպիկութեամբ կը ջանայ պատրաստել բանակցութիւններու սկիզբը։ Գիտակից է որ խոչընդոտներ կան Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ կողմէ, որոնք ամէնէն բուռն ընդդիմադիրներն են Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ նոյն օրուան եւրոպական հարցախոյզ մըն ալ կը հաստատէ։ Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ճէք Սթրօ առաջքն առած է որեւէ բանավէճի։ Անդամակցութեան անունը քանիցս կրկնուած է, մեծ դժգոհութիւն յառաջացնելով ֆրանսական, գերմանական եւ աւստրիական պատուիրակութիւններուն, որոնք շատ նեղուած են անցեալին եղած խոստումներուն պատճառաւ։ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը Ֆ. Տուսթ-Պլազի պնդած է մէկ կէտի վրայ՝ "ընդլայնումը միայն արտաքին քաղաքականութեան հարց չէ։ Է՛ նաեւ եւ մանաւանդ, բազմաթիւ քաղաքացիներու համար ներքին քաղաքականութեան հարց", որպէսզի յստակ ըլլայ Ֆրանսայի դիրքը հանրաքուէի "Ոչ"էն ետք։ Արտաքին երկու ուրիշ նախարարներ ալ խօսք առած են Թուրքիոյ դէմ։ Նախ Աւստրիացին՝ Ուրսուլա Փլասնիք եւ Կիպրոսի իր պաշտօնակիցը։ Երկուքն ալ արտայայտած են իրենց բուռն ընդդիմութիւնը ցորչափ Անգարա չի ճանչնար Կիպրոսի Հանրապետութիւնը, որ վերջին նախապայմանը կը նկատուի բանակցութիւնները սկսելու համար։ Աւստրիոյ Ելմտական Նախարարն ալ բացէ ի բաց յետաձգումը պահանջած է։ Բարդ կացութեան մը առաջքն առնելու համար, Սթրօ հրաւիրած է նախարարները որ նիւթը փոխեն եւ այդ մասին խօսին Սեպտեմբեր 3ի ժողովին։ Պաշտպաններուն համար, Թուրքիոյ ռազմագիտական առաւելութիւնն ալ շատ յաջող զէնք մը չէ, ինչպէս էր անցեալին, թէեւ Սթրօ կը պնդէ.- "Եւրոպայի ռազմագիտական շահուն է Թուրքիան ունենալ Եւրոպայի մէջ, բայց գիտակից ենք որ հանրային կարծիքի հարցեր կան անդամ բազմաթիւ Պետութեանց մօտ"։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱԶԱՅԻ ԳՕՏԻԻՆ պարպումին ընդդիմադիր Իսրայէլացիները պատկառելի ցոյցի մը ձեռնարկած էին եւ Յուլիս 18ին իսկ երթ մը սկսած էին դէպի Նեթիւօ, գլխաւորութեամբ մեծ ռաբունի Մորտըխայի Էլիահուի։ Լոզունգներն ալ նոր չէին՝ "Գիտի չըլլա՛յ", "Շարոն, քեզի՛ կը խօսիմ. հրաժարէ ծրագրէդ"։ Ռաբունին ալ յայտարարած է.- "Ոչ մէկ ազդ կրնայ մեզ տեղահանել մեր հողերէն, որովհետեւ Աստուած չի լքեր իր ժառանգութիւնը եւ իր ժառանգութիւնը Իսրայէլի հողն է"։ Իսրայէլ 20 հազար ոստիկաններով կը ջանայ արգելք ըլլալ ցուցարարներու յառաջխաղացքին, բայց Յուլիս 19ին մթնոլորտը շատ լարուած էր։ Շատեր թիշըրթներ կը կրեն ուր արձանագրուած է՝ "Հրեայ մը չի կրնար արտաքսել ուրիշ Հրեայ մը"։ Ճառախօսներ ալ կան որոնք հանդարտութեան կոչեր կ'ընեն, բախումներու առաջքն առնելու համար։ Ֆրանսական Յեղափոխութիւնն իսկ բացակայ չէ, երբ ռաբունի Շլոմօ Ավինէր կը բացադանչէ բարեփոխելով Միրապոյի պատմական խօսքը՝ "Հոս ենք ժողովուրդին կամքով եւ չենք հեռանար սուիններու ուժին տակ"։ Հետաքրքրական է մատնանշել որ Հրեաներու այդ գաղթավայրերը եղան Շարոնի հրահանգով եւ ինք է որ այսօր պարտի պարպել։

ԱԼ-ՔԱԻՏԱ համացանցի միջոցաւ նոր վերջնագիր մը կու տայ Եւրոպացիներուն եւ մէկ ամսուան պայմանաժամ որպէսզի իրենց զօրքերը քաշեն Իրաքէն։ "Արիւնալի պատերազմ մը" կը խոստանայ որպէս փոխ վրէժ Իրաքի, Պաղեստինի եւ Աֆղանիստանի մահմետականներուն կրած ճնշումին։ Զեկոյցը ստորագրուած է "Ապու Հաֆս ալ-Մասրի Ջոկատներ - Եւրոպայի փաղանգ" եւ շատ լուրջի առնուած է մասնաւորաբար Իտալիոյ տեղեկատուութեան սպասարկութեանց կողմէ։ Հաղորդագրութիւնը ուղղուած է եւրոպական կառավարութեանց Լոնտոնի յարձակումէն ետք եւ որպէս վերջնագիր կը շեշտէ.- "Այս նամակը վերջինն է եւրոպական երկիրներուն։ Մէկ ամիս պայմանաժամ կու տանք որպէսզի իրենց զօրքերը քաշեն Իրաքէն։ Անկէ ետք, նոր ուղերձ պիտի չըլլայ, այլ միայն՝ ականներ Եւրոպայի սրտին վրայ"։ Ճշդուած է նաեւ որ նամակը ուղղուած է մասնաւորաբար "խաչակիրներուն"՝ Մեծն Բրիտանիա, Իտալիա, Դանիա, Հոլանտա։

ՍԱՄԻՐ ԺԱԺԱ ներումի արժանացաւ եւ 11 տարուան բանտարկութենէ ետք, լիբանանեան ուժերու մարոնի նախկին ղեկավարը ազատ պիտի արձակուի Խորհրդարանին քուէարկած ներման օրէնքին շնորհիւ։ Մարոնի երիտասարդութեան համար Ժաժա հերոս մըն է, "Լիբանանի քրիստոնեաներու դրօշակիրը"։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԸՐ թերթին Յուլիս 18ի թիւին մէջ հետազօտութեանց մասնագէտ լրագրող մը՝ Սէյմուր Հերշ կը հաստատէ որ Պուշ խորհած էր ազդել Իրաքի Յունուար 30ի ընտրութեան վրայ, խուսափելու համար պարսիկ շիիներու համակիրներու փայլուն յաղթանակէն։ Այդ առընչութեամբ արտօնութիւն տուած էր ՍԻԱ-ին, որպէսզի գաղտագողի զօրակցութիւն մը ապահովէ, նաեւ նիւթական գետնի վրայ, փոխանցման շրջանի ԱՄՆ-ու տեղաւորած վարչապետին՝ Իատ Ալաուիի (2004 Յունիսին)։ Գոնկրէսը ընդդիմացած էր եւ ծրագիրը վիժած։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ քրիստոնեայ - դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահուհին՝ Անկելա Մերքէլ Փարիզ եկած է եւ Յուլիս 19ին, բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցաւ.

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՓՈՔՐԻԿ ԻՇԽԱՆ»ԻՆ «ԹՈՒՐՔ ԲՈՆԱԿԱԼ»Ը ԱԹԱԹԻ՞ՒՐՔՆ Է

Թուրքիոյ Կրթական արհմիութիւնը պահանջած է որ ստուգուի թէ Ա. Սէն Թ'էկզիւփէրիի "Փոքրիկ իշխանը" գործին մէջ յիշուած "Թուրք բոնակալ"ը Աթաթի՞ւրքն է։ Հետաքրքրութիւնը արդիւնք է Կրթութեան նախարարութեան կողմէ նախակրթարաններուն ընթերցումի համար թելադրուած հարիւր հատորի շարքին "Փոքրիկ իշխան"ին ալ գտնուելուն։ Արհմիութեան ստուգումի պահանջը հիմնուած է այն տողերուն ուր կ'ըսուի. "Թուրք բռնակալ մը իր ժողովուրդին պարտադրեց եւրոպացիներուն նման հագուիլ. անսաստողները սպանութեամբ կը պատժուէին, իսկ տոկա նպաստեց աստղաբաշխին ծանօթացումին"։

Արհմիութեան ընդհանուր քարտուղարը հարց տուած է թէ հատորը ի՞նչ նպատակով թելադրելի նկատուած է։ Աւելցուցած ալ է որ երիտասարդութիւնը պէտք չէ խաբել։ Իր կարծիքով՝ հատորին ընթերցումը անպատեհ է թուրք նոր սերունդին համար։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆԻՒԹՈՎ

Մինսկի խումբին երեք նախագահներուն շրջան կատարած վերջին այցէն ի վեր Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումին ընթացքը կը թուի նոր փուլի մը մէջ մտած ըլլալ։ Մանաւանդ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ որ արդիւնքի յոյսերը բաւական իրական են։ Այս մասին նորագոյն նշանը տուած է Ազրպէյջանի Արտաքին գործերու փոխ նախարարը Արազ Ազիմով, մամուլի ասուլիսի մը նիւթ ընելով Մինսկի խումբին նախագահներուն շրջան այցին արդիւնքը։ Ան ըսած է թէ ներկայի պայմաններուն մէջ կարելի է կողմերը խաղաղութեան համաձայնութեան մօտ նկատել, աւելի քան երբեք։

Ղարաբաղի հարցը նիւթ եղած է Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանի Մոսկուա այցին նախագահ Պուտինի հետ տեսակցութեան ալ։ Տեսակցութեան հետեւած մամուլի ասուլիսին Թուրքիոյ վարչապետը պատասխանած է Ղարաբաղի մասին եւս լրագրողներու հարցումներուն, գոհունակութիւն յայտնելով այդ մասին նախագահ Պուտինի հետաքրքրութեան։ Էրտողան ըսած է վերջաւորութեան. "Մենք կը փափաքինք աշխարհ մը ուր իշխէ ոչ թէ թշնամութիւնը, այլ բարեկամութիւնը"։

Միւս կողմէն, Ղարաբաղը քաղաքական գրաւարկի դեր սկսած է կատարել ընդմէջ՝ Կիպրոսի Թրքական գօտիին ու Աթէնքի։ Արդարեւ, Թուրքիոյ վարչապետին Յունիսի վերջի Բաքու այցին Ազրպէջանի նախագահը Ի. Ալիեւ աջակցութիւն խոստացած էր անոր "Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութեան" միջազգային մեկուսացումին դէմ։ Ամէնէն կարեւոր քայլը պիտի ըլլար Թուրք կազմակերպել Բաքուի ու Թրքական գօտիին միջեւ։ Յուլիս 17ին Ազրպէջանէն եօթը երեսփոխաններու պատուիրակութիւն մը ուղիղ թռիչքով Բաքուէն Լէֆքոշա մեկնած է։ Թ. Էրտողանի համար Բաքու յարգած է խոստումը, "փաստացի ճանաչում" շնորհելով ինքնակոչ հանրապետութեան։

Այս քայլն է որ հակազդելու մղած է Յոյները. յայտարարած են թէ եթէ Ազրպէջան - Հիւսիսային Կիպրոս թռիչքները կանոնաւոր բնոյթ ստանան, Յունաստանէն ու Կիպրոսէն իրենք ալ թռիչք կը կազմակերպեն դէպի Լեռնային Ղարաբաղ։

Կայ մնացեալ միւս կողմն ալ. ազրպէջանցի եօթը երեսփոխանները որոնք Յուլիս 20ի (Թրքական յամաքահանումի օրը) "Խաղաղութեան օր"ուան նշումներուն մասնակցելու համար Կիպրոսի թրքական բաժինը գացած են, Թուրքերէն պահանջած են, եա կենալ Հայաստանի սահմանը բանալէ, մինչեւ որ Ղարաբաղի հարցը վերջնական լուծում չյանգի։ "Մենք Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութեան նեցուկ կանգնեցանք, սառը փոխարէն պէտք է Անգարա փակ պահէ Հայաստանի սահմանը" ըսած է անոնցմէ մէկը թրքական "Իւաոիքալ" թերթին հարցումներուն պատասխանելով։

ՋԱՒԱԽՔ

ՄՏԱՀՈԳԻՉ ԼՈՒՐԵՐ ՋԱՒԱԽՔԷՆ

Ջաւախքի շրջանը մտահոգութեան գրեթէ մնայուն աղբիւրի վերածուած է, վրացական հակահայ կեցուածքներու, ատոր հանդուրժելու համբերութիւնը սպառած հայ բնակչութեան հակազդեցութիւններուն պատճառով։

Վերջին լուրերը կը տեղեկացնեն որ Յուլիս 17ին տեղացի հայ երիտասարդներ Ախալքալաքի վրացական դպրոցին վրայ յարձակում գործած, ապակիներն ու կարասիները ջարդուփշուր ըրած են։ Սամսա գիւղին մէջ ալ վէճ ծագած է տեղացի Հայերու եւ Թիֆլիսցի ուսանողներու միջեւ որոնք շրջան գացած են ԺԲ. դարու վանք մը նորոգելու։ Վանքին որմնանկարներուն հայկակա՞ն թէ վրացական ըլլալուն վէճը ծեծկռտուքի վերածուած է ու աւարտած ոստիկանական միջամտութեամբ։ Սամսա գիւղին Հայերը յատկապէս զայրացած են երբ վրացի ուսանողները քանդած են հայկական Ս. Գէորգ եկեղեցիին շրջակայքի խաչքարերը։

Ռ. ԿԷՏԻԿԵԱՆ ԿԸ ՆԿԱՐԱՀԱՆԷ

Ֆրանսահայ բեմադիր Ռոպէր Կէտիկեան իր նոր, "Հայաստան" ժապաւէնը կը պատրաստէ Հայաստանի մէջ։ Նպատակն է գայն աւարտել, հասցնել Անկախութեան տօնին։ Գլխաւոր դերը կը ստանձնէ կինը՝ Արիան Ասքարիտ։ Ժապաւէնին մէջ նիւթ կ'ըլլայ ընկերութեան ակնյայտ բեւեռացումը, հարուստներու եւ աղքատներու խիստ տարբերակումով։

Արուեստագէտը նկարահանման աշխատանքին զուգահեռ, իր նախորդ երկու ֆիլմերով կը մասնակցի շարժանկարի "Ոսկէ ծիրան" փառատօնին։

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԹԻՒ-1

Երեւան, Յուլիս 12

Այս պահուս, մինչ անաղմուկ սրճարան մը նստած այս տողերը կը գրեմ, «Կինօ Մոսկուա»յի շքեղ սրահին մէջ տակաւին սկիզբ չէ առած Էտկար Պաղտասարեանի «Մարիամ» ֆիլմը ժամը 21ին հաղորդուած· 45 վայրկեան յետոյ տակաւին մարդիկ կը մտնէին ոչ այնքան քաղաքավարի, ու ես տեղս զիջելով անճրկած անձի մը որ ամէն գնով ազատ բազկաթոռ մը կը փնտռէր, հեռացայ սրահէն առանց ցաւ զգալու։

Դուրսը՝ Ազնաւուրի Հրապարակը ամառնային եւ տօնական օրերու բացառիկ մթնոլորտ մը կայ· Հրաւիրատոմս չունեցողները հաւասարապէս ուրախ կը թուէին գարեջուրի եւ զանազան համեղ հիւթերու պաղ գաւաթներու առջեւ։ «Ոսկէ Ծիրան» փառատօնին առիթով, հրապարակը զարդարուած է մետաղէ բարձր մակարդակի մի քանի քանդակներով։

Ժամը 19ին Օփերայի մեծ դահլիճին մէջ պաշտօնական բացումի հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ իշխանութիւններու եւ հայ-օտար մեծ արուեստագէտներու ներկայութեան։ Հանրապետութեան նախագահը բացակայ էր, բայց իր խօսքը կարդաց Վարդան Օսկանեան, արտաքին գործոց նախարարը եւ շարունակեց նախագահին մտքերը սահուն անգլերէնով· «Այս փառատօնը մեզ կը դասէ, աստիճանաբար, բարձր մշակոյթի տէր երկիրներու կարգին եւ կարելիութիւն կը ընծայէ նորանոր հորիզոններու»։

Պահ մը ես ալ սրահի անծայրածիր բազմութեան հետ, մոռցած իրական կեանքի անսահման վէրքերը եւ անարդարութիւնները որոնք օրէ օր խեղճ հայաստանցիին բաժակը կը յորդեցնեն եւ անչնչելի կը դարձնեն առօրեան, աչքաբաց երազներ կը հիւսէի որ գուցէ կարելի է «Ոսկէ Ծիրան»ի նման փառատօններով բան մը փոխուի իրական տըխուր պատկերէն... երկիր մը ուր բոլոր հեռատեսիլի կայանները նոյն թմբուկը կը զարնեն, իշխանութեան եւ բոլոր գըլխաւոր հիմնարկներու եւ կառոյցներու խամաճիկները մէկ մանկլաւիկի մը ձեռքով իրենց դերերը կը խաղան, թերթերը, օրաթերթերը եւ առհասարակ մամուլը կը խօսին, զզուեցնելու աստիճան, քաղաքական պայքարի համակրանքի – հակակրանքի ծայրայեղ արտայայտութիւններով, բնաւ երբեք ժողովուրդին հոգիով եւ բացայայտ դարձած բողոքներով... Երկիր մը ուր 9700 գետերու եւ գետակներու ջուրերը ձրիաբար կը հոսին դէպի Ազրբէջան, Արաքսի եւ Կուրի միջոցով, քանի հայ գիւղացիին վրայ ճնշուած ջուրի ծանր տուրքերը, պատճառ կը դառնան որ հայ հողը անապատ դառնայ, պտուղները անժամանակ գետնաթափ ըլլան եւ ծառերը մնան ամուլ...

«Ոսկէ ծիրա՞ն»... այս տարի ծիրանն ալ ոսկեգոյն չէ զարմանալիօրէն. տհաս դդումի գոյն մը առած է, բայց առատ է. այնքան առատ որ Օփերայի դահլիճին մէջ սակառներու մէջ դրուած, կը բաժնէին բոլոր ներկաներուն։

Հանդիսութիւնը շքեղօրէն պատրաստուած էր. տիրող լեզուն անգլերէնն էր. հայերէն եւ ռուսերէն նախադասութիւններ ալ լսուեցան. բեմ հրաւիրուեցան մի քանի միջազգային համբաւի տէր բեմադիրներ. միայն Աթոմ Եղոյեանը ինծի ծանօթ էր։ Եղան սովետական օրերը յիշեցնող երգեւպարի ներկայացումներ. միակ նորութիւնը տարազներու նրբութիւնն էր, համեմատած անցեալին։ Եղան Պրոտուէյը և Փիկալը կապկող արդիական պարեր ալ, արդիական տարազներով։ Վերջապէս հին Հայաստանը մրցումի ելած էր նոր Հայուն հետ եւ հաւասարէ հաւասարի պայքարը կը զգացուէր հանդիսատեսներու մէջ ալ. տարիքը առած արուեստի գործիչներու կրկէսային մաքիյաժով եւ թիթեռնիկի նրբութեամբ թափանցիկ նոր սերունդ մը ուր ռուսախօսութիւնը գրեթէ անհետացած է։ Կար նաեւ անկախութեան ծնունդ նոր սերունդ մը, միջին Արեւելեան, Արեւմտեան եւ ամերիկեան երկիրներէն. անոնք ընդհանրապէս այս եղանակին կը բազմանան Երեւանի կեդրոնական մայթերուն վրայ, աչքի կը զարնեն իրենց արտառոց տարազներով եւ գլխարկներով եւ բարձրաձայն խօսակցութեամբ ուր մի քանի հայերէն բառեր ալ կրնան տեղ գտնել։

Վերջապէս հայկական իւրայատուկ hէփրնինկ մըն է զոր կառավարութիւնը ճարտարօրէն կը մշակէ «Երեւան-էրեբունի», «Ոսկէ Աշուն», «Նոր Տարի», «Մարտի 8» եւլն. տխտղոսներով, մոռցնել տալու համար ամէնօրեայ ցաւերը, իր շուրջը քանդուող մայրաքաղաքին վէրքերը, ամէն վայրկեան գործուող անիրաւութիւնները։

Պիտի խոստովանիմ որ մթնոլորտը որուն մէջ թաթխուած եմ այս օրերուս, տարօրինակ զգացումներ կ'արթնցնէ մէջըս։ Երէկ գիշեր, Օփերայի սրճարաններէն պատահական մէկուն մէջ գարեջուր կը խմէի, բաբելոնական խառնաշփոթ եռուզեռով եւ բարձրաձայն երաժշտութեամբ՝ անգլերէն եւ ռուսերէն, երբ սաղարթներուն ընդմէջէն աչքիս զարկաւ Օփերայի տխուր, լուրջ ուրուագիծը եւ ինչո՞ւ մեղքս ծածկեմ, հարց տուի ես ինծի.

– Ի՞նչ գործ ունի այս շէնքը այս լունա-փարքին մէջ... աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար սրճարան մըն ալ հոն զետեղուած ըլլար... արդէն այս տարուընէ սկսած է գործել Օփերայի պատին փակած նոր սրճարան մը եւս։

ՅԻՊԼ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Պէզճեան Ամիրա սրահին մէջ, Յուլիս 2ին կատարուած է Կեդրոնականի շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխումը։ Հանդիսութիւնը սկըսած է գրական-գեղարուեստական յայտագրով մը, որուն ընթացքին շեշտը դըրուած է Հայոց գիրերու 1600ամեակին վըրայ եւ այդ առիթով ոգեկոչուած են արեւմտահայ գրականութեան ծանօթ դէմքեր եւ Կեդրոնականցիներ։ Այսպէս, մէկ կողմէ պաստառին վրայ սփռուած են արեւմտահայ գրականութեան ծանօթ դէմքերու լուսանկարները, միւս կողմէ ալ յայտագրին մասնակից շրջանաւարտները իրենց մեկնաբանութիւններով յարգանքի տուրք տուած են այդ մեծերուն։ Այսպէս, ներկաներու աչքին առջեւ տողանցած են՝ Երուանդ Սրմաքէշխանլեան, Հըրաչեայ Աճառեան, Արշակ Զօպանեան, Դանիէլ Վարուժան, Միսաք Մեծարենց, Վահան Թէքէեան, Ռուբէն Սեւակ, Սիամանթօ, Ռուբէն Զարդարեան, Գրիգոր Զօհրապ, Կոմիտաս, Զապէլ Եսայեան, Զապէլ Ասատուր, Մելքոն Կիւրճեան, եւլն., եւլն.։ Յայտագիրը շարունակուած է գեղարուեստական բաժինով մը, որմէ ետք տեղի ունեցած է վկայականներու բաշխումը։ Արտայայտուած է տնօրէնուհի Սիլվա Գույումճեան – Մարկոսեան, շեշտելով թէ աշակերտները պէտք է տէր կանգնին իրենց ինքնութեան։ Ելոյթներ ունեցած են խնամակալութեան ատենապետ՝ Մկրտիչ Արծիւեան եւ 90ամեայ Կեդրոնականցի Սարգիս Զէրքէզեան։ Վերջին խօսք առնողը եղած է Մեսրոպ Պատրիարք, որ ընդգծած է Կեդրոնականի եւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի կարեւորութիւնը իբրեւ Պատրիարքարանին կողմէ հիմնադըրուած վարժարաններ։ Վերջաւորութեան բոլորը համախմբուած են Պատրիարքարանին պարտէզը, քոքթէյլի մը շուրջ։

50-ԱՄԵԱԿ

ՊԷԼՖՕՆԹԷՆ 50

«ՅԱՌԱՋ»Ի 80-ԱՄԵԱԿ

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»Ի 60-ԱՄԵԱԿ

«ՊԷԼՖՕՆԹԷՆ»Ի 50-ԱՄԵԱԿ

2005ը ֆրանսահայութեան ոգեկան հարստութիւններու կռուանները ստեղծող յոբելենական տարի է։

Կռուաններ, որոնք երէկ ձեռներէցութեան առաջին խիզախ փորձերը կը համարուէին եւ որոնք սակայն այսօր յամառօրէն կը կառչին գոյատեւման իրենց կամքին, հետզհետէ դիմագիծ փոխող մեր հայ իրականութեան մէջ։

Առաջինը՝ «Յառաջ»ը, տեսլապաշտ հանճարին, մեծն Շաւարշին մտքին, հոգիին արգասիքը՝ ֆրանսահայութեան առաջին դպրոցը եղաւ անդրադարձին թէ գրոց-բրոցի, ուծացումէ թէ այլասերումէ զերծ պահելու համար նորահաս սերունդները եւ մի քանի յաջորդական սերունդներուն համար դարձաւ հնոց, ֆրանսահայ կեանքի բոլոր մարտահրաւէրները մեկնարկող կառոյց ու կը շարունակէ մնալ պատնէշի վրայ սփիւռքահայ միակ ութսունամեայ հայատառ օրաթերթի պատուական իր դիրքով։

Երկրորդը՝ կրկին մեծն Շաւարշի մըտայղացումը «Նոր Սերունդ»ն էր, որ յետ պատերազմեան նորահաս սերունդին կայք եւ կայունութիւն ապահովեց պղտոր օրերու պղտոր մթնոլորտին մէջ, հայու առողջ ոգի, ինքնավստահ եւ ինքնագիտակից ֆրանսահայ երիտասարդ սերունդ պատրաստելու առաջադրանքով։ Կտակ փոխանցողի իր իմաստութեամբ կ'ըսէր ան «Կարգը ձերն է տըղա՛ք...» այդ տղաքը կարգը կը պահեն մեծ դժուարութեամբ բայց հաւատարմութեամբ։

Երրորդը՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանն էր։ Կրկին Շաւարշի թէ Տիրուհիի շունչէն ոչ շատ հեռու։

1955ի ամառ, Պէլֆոնթէն-Ժիւրա.

Արդարեւ 1935էն ի վեր, 15 տարի Ֆըրանսայի զանազան գեղատեսիլ վայրերուն մէջ ամառնային «կազդուրման կայան»ներ կազմակերպելէ ետք, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի պատասխանատուները վերջնական «կայան» մը ունենալու հեռատեսութիւնը կ'ունենային Ժիւրայի լեռներուն մէջ կորսուած փոքրիկ աւերակ ագարակ մը գնելով։

Ագարակը բնակելի «կայան»ի վերածելու աշխատանքին լծուած կիներ եւ տղամարդիկ թոյլով ջուր կրելու, տանիքը նորոգելու, ագարակը վայրի խոտերէն մաքրելու, վատառողջ երախաներուն բնակելի նուազագոյն պայմաններ ստեղծելու կամքը, հէքեաթի պէս կը լսենք այսօր մի քանիներէն, որոնք տակաւին ողջ են։

Այսօր Ֆրանսայի ամէնէն մաքուր օդը ունեցող Ժիւրայի մէջ, Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանը ամէնէն մեծերէն է, ամէնէն արդիականներէն, ամէնէն շատ երախայ ընդունողներէն (տարեկան 300 երախայ) եւ ամէնէն շատ պետական հսկողութեան ենթակայ։

Կայանը կանգուն պահելու համար աշխատանքը բազմազան է, պատասխանատուութիւնը շատ մեծ և գոհունակութիւնը միշտ հարցադրումի առարկայ։

Ո՛չ մէկ տարի, տարեկան զեկուցումներու առիթով, հակառակ կայանի ժողովրդականութեան, Կապոյտ Խաչը բացարձակ գոհունակութիւն կ'արձանագրէ։ Եթէ նիւթական շօշափելի թերութիւններ կը հարթուին, «կայան»ի հայեցի դիմագիծը, հայեցի դաստիարակչական ծրագրաւորումը մնայուն փնտռտուքի եւ մտահոգութեան առարկայ են։ Մանկավարժական ամէն հնարք փորձի ենթակայ է կաթիլ մը աւելի հայութիւն փոխանցելու, նա՛խ, որովհետեւ կայանի առաջնահերթ նպատակներէն մէկն էր այդ, ապա՝ կայանի հիմնադիրներու ոգին չդաւաճանելու անգիր կըտակ մը կայ որ իւրաքանչիւր խաչուհի, հայ կամ ոչ հայ, պարտի յարգել։

Հակառակ 50 տարիներու կշիռքին, Տիրուհի Միսաքեանի, Տիրուհի Սէբէնկիւլեանի, Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի, Ֆլորա Շէօհէեանի, Հռիփսիմէ Խոնդկարեանի, Էլէն Բիւզանդի, Հայկանոյշ Գիւլխանդանեանի, Սաթօ Յակոբեանի, Մ. Մելիք-Մինասեանի, Արշալոյս Թադէոսեանի, Հուրի Իփէքեանի, Աստղիկ Առաքելեանի եւ Հր. Գազազեանի շունչը զգալի է կայանէն ներս։

Նաեւ Շաւարշ Միսաքեանի, Հրանտ Սամուէլի, Շաւարշ Նարդունիի, Պետրոս Զարուքճեանի, Հր. Թադէոսեանի եւ այլոց մնայուն գուրգուրանքի եւ քաջալերանքի առարկան եղաւ ան, որպէս ֆրանսահայութեան մանկական անդրանիկ կառոյց։

1950ական թուականներուն պէտք էր յաջողցնել «կազդուրման կայան» մը սփիւռքի միւս երկիրներու Հ.Օ.Մ.-ի կազդուրման կայաններուն օրինակով։

1930ին Եգիպտոսի մէջ, 1946ին Աթէնքի մէջ, 1948ին Թրակիա եւ Մակեդոնիա, 1950ին Սուրիա, 1951ին Լիբանան, 1967ին Արժանթին, ապա՝ Գանատա, Շուէտ եւլն... այս իմաստով Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը Հ.Օ.Մ.ի երկրորդ միաւորն էր Եգիպտոսէն յետոյ որ 1935ին «կազդուրման կայան»ի գաղափարը յղացաւ եւ գործադրեց։

Երէկ Պէլֆոնթէնը «կազդուրման կայանն» էր չքաւոր, մանկական հիւանդութիւններէ տառապող երախաներուն համար։ Սակայն, այսօր, ամառնային «կայան»է միայն։ Այնինչ Ֆրանսահայ մանուկներու եւ պատանիներու ամառնային թէ ձմեռնային արձակուրդի ճամբար, ուր գրեթէ մէկ ամիս հայ երախան իր ինքնութեան փնտռտուքի եւ ինքնահաստատման առաջին քայլերը կ'առնէ ձեռային աշխատանքներու, երգերու, պարերու, հէքեաթներու, առասպելներու եւ ասուլիսներու ճամբով։

Առողջ կենսոլորտի մէջ, մաքուր եւ խնամուած երդիքի տակ, վկայեալ երիտասարդ հսկիչներու առաջնորդութեամբ այս փոքրիկ «Հայաստան»ը կը շնչէ, կ'ապրի եւ անմոռանալի յիշատակներու էջեր կը լեցնէ իւրաքանչիւր հայ երախային յիշողութեան մէջ։

1950ական թուականներու կայանի պատկերը շատ քիչ կը յիշեցնէ ներկայի կայանը. սակայն դրօշակի արարողութիւնները (հայկական, ֆրանսական, եւրոպական), «Մեր Հայրենիք»ը եւ «Յառաջ Նահատակ»ի մրմունջները մնացած են անփոփոխ։

Հայկական մանուկներու մկրտութիւնը կամ Վարդավառի «Ջուր»ի սրսկումը կամ Աստուածածնի «Խաղողօրհնէք»ը կայանի յիշատակելի օրերէն են, գիշերային անվերջանալի պարի երեկոյթներու կողքին։

Այսօր Պէլֆոնթէնի «Կայան»ը ֆրանսահայ իրականութեան հարազատ հայելին է։

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի երէցները Պէլֆոնթէնի կայանը ստեղծեցին բաց մը գոցելու համար։ Այդ բացը նախ առողջապահական էր։ Ապա՝ հետզհետէ հայութեան կեանքի բարօրութեամբ, ընտանիքները իրենք ստանձնեցին սնունդի եւ առողջութեան պատասխանատուութիւնը։

Սակայն այլ բաց մը մնաց միշտ։ Բ. աշխարհամարտէն առաջ եւ տասնամեակներ վերջ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչն էր որ հայ մանուկները մէկ կամ երկու ամիսով իրարու քով բերելու առիթը ըստեղծեց հայ մանկապարտէզներու եւ նախակրթարաններու չգոյութիւնը դարմանելու համար եւ «Կայան»ի ճամբով հայկական կարելի ջերմ մթնոլորտ ստեղծելու նպատակով։

Ճիշդ է որ Պէլֆոնթէնի «Կայան»ը ուսումնական ոչ մէկ կոչում կը վերապահէ իրեն ամառնային թէ ձմեռնային արձակուրդներու ընթացքին, եւ չի միտիր հայ դպրոցներու անհամեստ փոքր թիւի առթած պակասը լեցնել, եթէ նոյնիսկ կարեւորութիւն կը տրուի հայ մըշակոյթի մակերեսային ծանօթացման, խաղերու ճամբով։

Բայց այսօր ֆրանսահայ հինգերորդ սերունդն է որ «Կայան»ի մէջ քիչ մը ջերմ «հայկականութիւն», քիչ մը «մեծ ընտանիք»ի մը պատկանելիութիւն կը փնտռէ եւ կը գտնէ հոն։

Ինչ որ կարելի է վեր հանել «Պէլֆոնթէնի Կայան»ի դրական թէ բացասական երեւոյթներէն, կարելի է զայն վերագրել միմիայն ֆրանսահայութեան վերաբերմունքին։

Եթէ «Պէլֆոնթէնի Կայան»ը ֆրանսահայ երէկուան թէ այսօրուան մանուկին,

ՇԹԱՀԱՄԱՐ

«...ՈՒ ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ՄԵՌԱՆ»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Անցեալները խօսած էինք անմահ վիպագիր Երուանդ Օտեանի թերթօններուն ոդիսականին մասին: Այսօր ալ կ՚ուզենք խօսիլ խաթանպուլահայ արաթերթերու նահապետ "Ժամանակ"ի մէջ պատահած զարմանալի դէպքերու մասին՝ այս թերթին... դարադարձին սեմին:

Վեթերան ու նուիրեալ գրաշարներէն ողբացեալ Հերմոն Սըվաճեան երկար տարիներ գրաշարութիւն ըրած էր "Ժամանակ"ի մէջ՝ անոր փառքի օրերուն: Հերմոն Սըվաճեան, որ նաեւ պարբերաբար սրամիտ քրոնիկներ ալ կը ստորագրէր "Ծեփունի" ծածկանունով, տասնեակ տարիներ ամբողջ ալ ունեցաւ իր սեփական տպարանը Կալաթասարայի Հայ Կաթողիկէներու Սուրբ Երրորդութիւն եկեղեցիին տակ, այսօրուան "Օտաքուլէ"ին քով: Իր տպարանին մէջ էր որ տպուեցաւ իմ առաջին բանաստեղծութեանց հաւաքածոս, ինչպէս նաեւ "Դէպի Լոյս" մատենաշարէն ուրիշներ, Բագարատ Թեւեանի "Երջանիկ" տարեգիրքերէն մի քանին, Ս. Փրկիչ Ամսագրին առաջին թիւերը եւ Տոքթ. Մեզպուրեանի "Անուշիկ Դպրոցս" հատորը ու նաեւ այլ քանի մը հայերէն հատորներ: Խեղճ Հերմոն Սըվաճեան աւելի վերջ երբ ստիպուեցաւ տպարանը փակել, մինչոց մը Թաքսիմի Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ մէջ քարտուղարութիւն ըրաւ, եթէ չենք սխալիր՝ ողբացեալ Մնձուրիէն վերջ եւ կէսօրի մըն ալ ճաշէ վերադարձին՝ ճամբան մահացաւ՝ բարի յիշատակ մը միայն թողլով իր ետին:

Պատմութիւնը պատմողը՝ լուսահոգի Հերմոնն է.–

Խորհրդաւոր խրարանցում մը կայ "Ժամանակ"ի գրաշարատան մէջ: Թերթօնի մը ձեռագիրը կորսուած է եւ կարելի չէ գտնել: Գործը կիսատ եւ բոլորն ալ անճար մնացած են: Գրաշարները ամէն տեղ կը փնտռեն, բայց անկարելի կ՚ըլլայ ձեռագիրը գտնել: Մի քանի օր կարճ նախադասութիւններով, երբեմն ալ ծանուցումներով ու քլիշէներով "կարկըտնելով" կը յաջողին օրը օր ընել, եւ անցնել, բայց կիսամիջոցներ բանի մը չեն ծառայեր եւ "սուտերը վերջ կը գտնեն":

Ի վերջոյ թերթին երիտասարդ խմբագիրը Արա Գոչ կը նկատէ կացութիւնը եւ թերթօնին մնացեալ ձեռագիրը կ՚ուզէ գրաշարներէն: Անոնք ալ վախուդողով կու տան, հետաքրքրութեամբ սպասելով որ ի՞նչպէս ճարը պիտի գտնէ: Եւ Արա Գոչ Աղեքսանդրեան լուծումով մը հարցը կը կարգադրէ՝ թերթօնին ձեռագրին մնացեալ մասը վերջացնելով կարճ նախադասութեամբ մը.– "Ու բոլորն ալ մեռան...":

Ամէն մարդ կը շշմի կը մնայ: Ընթերցողներու հեռաձայնները իրարու կը յաջորդեն: Բոլորն ալ զարմացած-մնացած են եւ անսպասելի մեկնաբանութիւնները իրարու կը յաջորդեն: Տարբեր լուծումներ առաջարկողներ ալ կ՚ըլլան, բայց ողբացեալ Արա Գոչի բոլորին ալ "համոզիչ" պատասխանը նոյնն է.– "Գոյներն ու ճաշակները անվիճելի են: Հեղինակը այդպէս կամեցեր է...":

Յիշեցինք ողբացեալին կարգադրութիւնը, երբ հեռատեսիլի եղանակային Փիլմաշարքերէն ոմանք իրարու ետեւէ կ՚ունենան "...Ու բոլորն ալ մեռան"ի նման անհեթեթ վախճան մը, ինչպէս երբեմն մեռնող մը կ՚ողջնայ կամ կորսուած մը յանկարծ կը վերադառնայ: Վերջին անգամ ալ անակնկալօրէն հերոսներուն ինքնաշարժը կամուրջէ մը անդունդը կը գլորի: Իսկապէս՝ "բոլորն ալ մեռա՞ն", թէ ոչ՝ շարքը պիտի շարունակուի նոր եղանակին:

"Կարկտան"ը պիտի պատասխանէ այս հարցումին ալ, եթէ անոնք ալ չունենան իրենց Արա Գոչը...:

"Ա կ օ ս"

պատանիին թէ երիտասարդին հոգիին մէկ մասն է, առանց միջավայրի խտրութեան, սա կը նշանակէ որ Պէլֆոնթէնը յաջողած է այդ վստահութիւնը ներշնչել ֆրանսահայ ծնողքին:

Եթէ Ֆրանսայի հեռաւոր անկիւններէն «Պէլֆոնթէնի Կայան» յաճախող երախան «Հայր մեր»ի կամ «Մեր հայրենիք»ի երեք բառ միայն պահած է իր յիշողութեան մէջ, դարձեալ ֆրանսահայ ծնողքին վերաբերմունքի արդիւնքն է:

50ամեակի սեմին, արդար է որ ֆրանսահայ իրականութեան յաջողագոյն ձեռնարկներէն մէկուն «Պէլֆոնթէնի Կայան»ի մասին կրկնենք.–

«Կայանը հայ մանուկին բոյնն է, չէնցուցէ՛ք»:

ԷԼԷՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ

Փարիզ, Յուլիս 14

«ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՉՅԱՆՁՆՈՒԻԼԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է»

ԻՐԱՔՑԻ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԻՋՈՑՈՎ ՅԱՂԹԱՀԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՐԵՆՑ ՎԱԽԵՐԸ: "ՌՈՅԹԸՐԶ" ԿԸ ԳՐԷ·

Իրաքցի դերասաններ կը յուսային, որ Սատտամ Հիւսէյնի անկումին յաջորդէր գեղարուեստական ազատութեան նոր ժամանակաշրջան մը: Սակայն անոնց երազները խորտակուած են Իրաքի մէջ տիրող բռնութեան պատճառով:

Պաղտատ ռմբահարումներու, առեւանգումներու եւ համատարած ոճիրի թատերաբեմ դարձած է, եւ քիչեր համձայնութիւնը կը կրեն թատրոն երթալու:

"Կորսնցուցած ենք մեր ապահովութիւնը: Հանդիսատեսը մտածելէն յոգնած է, – կ՚ըսէ դերասան Խալիլ Իպրահիմ: – Մարդիկ ի՞նչպէս կրնան երկու կամ երեք ժամ թատրոն դիտելու համբերութիւն ունենալ":

Սատտամ Հիւսէյնի անկումին յաջորդած կողոպուտի եւ քաոսի մթնոլորտին մէջ Պաղտատի Ազգային Թատրոնը քարուքանդ եղած էր: Դերասաններ կը հաւաքուէին աւերակ շէնքին առջեւ՝ իրենց աշխատավարձը ստանալու համար:

"Ողբերգութիւն էր", կը յիշէ 38ամեայ դերասան Քասիմ Սալիտ:

Այսօր վիճակը միայն աւելի վատթարացած է: Դերասաններ եւ դերասանուհիներ ամէն Կիրակի եւ Չորեքշաբթի կը հաւաքուին թատրոնի շէնքին մէջ՝ պարզապէս ցոյց տալու համար, թէ տակաւին ներկայ են Պաղտատի մէջ: Այս պայմանով անոնք տակաւին իրենց աշխատավարձը կը ստանան պետութենէն:

Մինչ Իրաքի իշխանութիւնները կը փորձեն առաջքը առնել ռմբահարումներուն եւ վերականգնել տնտեսութիւնը, անոնք ժամանակ եւ նիւթական աղբիւրներ չունին մշակոյթի մարզին յատկացնելու:

"Առաջին հերթին դերասաններն ու դերասանուհիները կորսնցուցին իրենց գործը: Անոնք վերջինը պիտի ըլլան, որոնք պիտի վերսկսին իրենց աշխատանքներուն", կ՚ըսէ թատրոնի ուսանող մը:

Մշակոյթի նախարար Մուֆիտ Ժազայէրի շատ լաւ կը գիտակցի, թէ իր նախարարութիւնը առաջնահերթութիւն չի վայելեր: Հետեւաբար ան օտար երկիրներէ օգնութիւն կը սպասէ մշակութային կեանքը վերակենդանացնելու համար:

"Ելեկտրականութիւնը աւելի կարեւոր է քան՝ գիրքը: Մաքուր ջուրը աւելի կարեւոր է քան՝ թատերախաղ մը: Ապահովութիւնը աւելի կարեւոր է, քան՝ շարժապատկերը,–կ՚ըսէ ան: Կը թուի, թէ մշակոյթը առաջնահերթութիւններու ցանկին վրայ չի գտնուիր: Այս պատճառով կարիք ունինք միջազգային կազմակերպութիւններու օգնութեան, որպէսզի հոգանք մեր կարիքները":

Պաղտատի փողոցները վտանգաւոր են գիշերը: Իրաքցիք չեն ուզեր մթնելէն ետք փողոցը մնալ: Առեւանգումի եւ գողութեան կամ կրակոցներու միջեւ բռնըւելու վախը մեծ է:

Բազմաթիւ Իրաքցիներ այն մտավախութիւնը ունին, թէ թատերասրահները կրնան ռմբահարումի թիրախ դառնալ:

Սատտամ Հիւսէյնի իշխանութեան օրերուն խնդրայարոյց թատերախաղեր չէին ներկայացուեր, սակայն կատակերգութիւնները մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէին: Թատերասրահներն ու շարժապատկերի սրահները եռուն էին: Եգիպտացի ժողովրդականութիւն վայելող կատակերգակներ ելոյթ կ՚ունենային խուռներամ սրահներու մէջ:

Եգիպտացի դերասան Ատէլ Իմամ չորս գիշեր բերնէ բերան լեցուն Ազգային Թատրոնի սրահին մէջ ներկայացուցած է իր "Թիկնապահը" թատերախաղը: Թատերախաղին տոմսերը սեւ շուկային մէջ կը վաճառուէին քանի մը հարիւր տոլարի:

Սատտամ Հիւսէյնի անկումէն ետք կարգ մը թատերասրահներու մէջ որոշ բեմադրութիւններ յաջողութիւն արձանագրած են: Պաղտատի մէկ թատերասրահ յաջողեցաւ Ռամատանի շրջանին ամէն գիշեր շուրջ 800 հոգի ներգրաւել:

Սակայն տօնական օրերէն ետք հանդիսատեսներուն թիւը նուազեցաւ մինչեւ 18 հոգիի:

Դերասաններ օգնութիւն ստանալու համար սակաւաթիւ դռներ կրնան բախել:

Անոնք ունին գաղափարներ եւ ձգտումներ, սակայն գործազուրկ են: "Աշխատանք չունինք, հովանաւորներ չունինք, արուեստը սնուցող հաստատութիւններ չունինք: Կարիքը ունինք բնական կեանքի, որպէսզի մարդիկ թատրոն գան", կ՚ըսէ բեմադիր Հայտար Մընաթար:

Կացութեան չյանձնուիլը անհրաժեշտ է, կ՚ըսեն դերասաններ: Հակառակ դժուարութիւններու, անոնք կը փորձեն վերականգնել մշակութային երբեմնի ծաղկուն կեանքը այն երկրին մէջ, ուր ծնունդ առած են ամէնէն հին քաղաքակրթութիւններն ու մշակոյթները:

"Պէտք է միանանք եւ միասնաբար աշխատինք խաղաղութիւն եւ ապահովութիւն բերելու համար մեր երկրին, – կ՚ըսէ դերասանուհի մը: – Մենք քաղաքակրթութիւններ հիմնած ենք, պատմութիւն կերտած ենք եւ փառքի տիրացած ենք: Պէտք է վերականգնենք կայունութիւնը եւ անկարելի պայմաններու մէջ գեղեցկութիւն ստեղծենք":

(Յապաւուած)

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

"Ազդակ"

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Այս նոր փորձանքը բնականաբար բուռն խրարանցում առաջ բերաւ մեր մէջ:

Մօրեղբայրս եւ Քէչիշ օղլու դիմեցին միւտիւրին եւ խնդրեցին որ այս կարգադրութեան առաջքը առնէ:

– Հրամանը Տէր Զօրի զինուորական իշխանութենէն եկած է, պատասխանեց, չգործադրել անկարելի է որովհետեւ զինուորապէս այդ ճամբուն շինութեան անհրաժեշտ պէտք կայ: Միայն թէ մէկ բան մը կրնամ ընել, այն է ծերերը չղրկել, բայց երիտասարդները անպատճառ պէտք է երթան:

– Ե՞րբ ճամբայ պիտի ելլան:

– Դեռ յայտնի չէ:

Ալի Րիզա եւ Թէվֆիք որոնք արդէն փախուստի ծրագիր մը կը մշակէին, որոշեցին անմիջապէս գործադրել զայն:

Իրենց ծրագիրն էր առանձին դէպի Սինճէր երթալ անապատի ճամբով: Խնծի ալ առաջարկեցին իրենց ընկերանալու, բայց ես մերժեցի: Տակաւին շատ թարմ էր մտքիս մէջ դէպի Պաղտատ փախուստիս յիշատակը:

Գիշեր մը ճամբայ ելան առանց մեկու մը բան մը ըսելու: Ես միայն տեղեակ էի իրենց զաղտնիքին:

Առտուան դէմ սակայն Թէվֆիք վերադարձաւ մօրէմերկ վիճակի մէջ: Սարսափելի յուզուած էր:

– Ի՞նչ եղաւ, հարցուցի:

– Հազիւ թէ ժամ մը տեղ գացած էինք, երկու զինեալ Արաբներ ելան դէմերնիս, ուզեցինք փախչիլ, հրացանով սպառնացին, նոյնիսկ զէնք պարպեցին: Վերջապէս ստիպուեցանք մեր բոլոր ունեցածը եւ հագուստները իրենց յանձնել: Ալի Րիզան կարծեմ նոյնիսկ թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ:

– Ի՞նչու քեզի հետ չեկաւ:

– Որովհետեւ Արաբները մեզ ստիպեցին որ զատ զատ ու իրարմէ հեռու քալենք: Ես վազելով եկայ ինք կարծեմ ճամբան կորսնցուց:

Դժբախտաբար. աւելորդ ճերմակեղէն չունէի Թէվֆիքի տալու համար եւ հազիւ յաջողեցանք իր մերկութեան էական մասերը ծածկել:

Խեղճ երիտասարդը ուզեց երթալ իր ընկերները գտնել եւ հակառակ մեր յորդորներուն մեկնեցաւ:

Քանի մը ժամ ետքը ոստիկանները երկուքն ալ ձերբակալած բերին Սարայ ու բանտարկեցին:

Դիմումներ կատարեցինք միւտիւրին քով որպէսզի ազատ արձակէ զիրենք, բայց անօգուտ եղաւ եւ քանի օրէ աւելի բանտարկուած մնացին: Պէտք է նկատել որ բանտարկութիւնը շատ դժնդակ էր տարագրութեան մէջ, մանաւանդ երբ մարդ դրամ չունենար քովը: Պոլիս գոնէ հաց կու տան բանտարկեալներուն՝ իսկ զաւառները ոչինչ, այնպէս որ շատ Հայեր անօթի մեռած են բանտերուն մէջ: Մեր երկու ընկերները բնականաբար անօթի չթողուցինք եւ ամէն օր կերակուր կը տանէինք իրենց:

Բանտէն արձակուելէ երկու օր ետքը կրկին փախան, այս անգամ դէպի Տէր Զօր, հոնկէ Հալէպ երթալու համար: Երկուքն ալ գրեթէ մերկ էին եւ կողոպտուելու վախ չունէին այլեւս:

Հազիւ թէ իրենց փախուստը իմացուեցաւ՝ ժանտարմաներու չավուշը եկաւ մեր տունը եւ ամէնքս հաւաքելով, տարաւ բանտարկեց:

Մենէ զատ միակ արաբ մը կար բանտին մէջ: Այս մարդը ձի մը գողցած ըլլալու ամբաստանութեամբ հոն կը գտնուէր երկու ամիսէ ի վեր: Խեղճը տասը փարայ չունէր քովը եւ օր բուռ մը ցորենի հատիկ ծամելով կ՚ապրէր: Հալած, մաշած, կմախք դարձած էր եւ շարժելու գրեթէ կարողութիւն չունէր:

Քսանչորս ժամ բանտարկութենէ ետքը մեզ ազատ արձակեցին՝ տասնական ղրշ. բանտի վարձք առնելէ ետքը:

Էլ Պուսերայի մէջ բանտարկուողները ստիպուած էին օրական մը վճարել:

Քանի մը օր ետքը Միւտիւրին գայմագամէն նոր հրահանգ մը եկաւ ստիպողաբար Հայերը ղրկելու ճամբու շինութեան:

Միւտիւրը պարտաւորուեցաւ գործադրել հրամանը: Միայն քանի մը հոգի մնացինք Էլ Պուսերա, այսինքն Քէչիշ օղլու Գէորգ աղան, մօրեղբայրս, ես, Տքդ. Մարգարեանը, Կարապետի քոյրը՝ Ոսկի եւ փոքր եղբայրը Ճէպրա:

Մեր ընկերները հազիւ թէ երկու շաբաթէ ի վեր մեկնած էին եւ Միւտիւրէն չորս ժամ հեռու ճամբու շինութեան կ՚աշխատէին, երբ լուր առինք թէ իրենցմէ եօթը հոգի շղթայակապ բանտարկուած էին: Սանթուռ օղլու Արամ որ միասին գացած էր, մատնած էր զանոնք ըսելով որ անգլիացի սպայ մը Արաբի մը ընկերակցութեամբ եկած ու անոնց հետ ծածկաբար տեսակցած էր ու կարեւոր գումար մը յանձնած:

(Շար. 96)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԱՐՈՒԽԱՆԻ
ԱՐՈՒԵՍՏԸ

ՍԱԹԵՆԻԿ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Երեւան 2004

(Շար. Ա. էջէն)

քաղաքական պատասխանատու դէմքերու հետ: Ինչ որ, հաւանաբար, Գերմանիոյ յաջորդ վարչապետն է (բուռն ընդդիմադիր Թուրքիոյ անդամակցութեան) կ'ուզէ ապահովութիւն տալ Ֆրանսայի որ Գերմանիա - Ֆրանսա առանցքը խնդրոյ առարկայ չէ: Համբաւ ունի որ իր նախընտրութիւնը դէպի Ամերիկա կ'երթայ:

ՖՈԼՔՍՎԱԿԸՆԻ հարցը ամբան թերթօնը դարձած է Գերմանիոյ մէջ եւ օր չկայ որ երկրին ժողովրդական Պիլտ օրաթերթը նոր մանրամասնութիւններ չհրատարակէ այն գայթակղութեան մասին, որու հետեւանքով պաշտօնազրկուած է անձնակազմին տնօրէնը՝ Փեթըր Հարց, որ ներշնչողն է Շրէօտէրի ընկերային բարենորոգումներուն: Հարցը սուղի ալ կրնայ նստիլ Շրէօտէրի սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան, Սեպտեմբերի ընտրութեան առեն, քանի Հարց մտերիմ է Շրէօտէրի եւ խնդրոյ առարկայ է նաեւ Ֆոլքսվակընի ձեռնարկին մարմինը, զոր կը վարէ սենտիքան: Ֆոլքսվակընի տնօրէնութիւնը ամբաստանուած է որ բացառիկ շնորհներ ըրած է այդ մարմնին անդամներուն, մասնաւորաբար ճամբորդութիւններ իրենց կնոջ հետ: Մամուլը կը յայտնաբերէ նաեւ որ այդ ճամբորդութիւնները գաղտագողի ժամադրութիւններու ալ առիթ տուած են Եւրոպայի մէջ, զով-կըռլներու հետ, նոյնպէս ձեռնարկութեան կողմէ վճարուած: Յուլիս 18ի իր թիւին մէջ, Պիլտ կը գրէ թէ 15 հազար Եւրոյի "սեքս փարթի"ներ տեղի ունեցած են: Դեռ աւելին, Հարց ամսական 15 հազար Եւրոյի հանգստեան թոշակ պիտի գանձէ իր հրաժարումէն ետք, այլ խօսքով 43 անգամ ինչ որ կը նախատեսէր "Հարց Դ." թոշակը, որ իր անունը կը կրէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Tradition des Chrétiens Orientaux» concernant l'Arménie sera diffusée par France 2, **dimanche prochain 24 juillet de 9h30 à 10h.** Elle a pour titre :
«UN CENTRE
DU PATRIMOINE ARMENIEN
A VALENCE».

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ա Զ Դ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ Կիրակիները.-
ՕԳՈՍՏՈՍ 7, 21 եւ 28ին:
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14, ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ Տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը:
Պատարագները կանոնաւոր կերպով կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 4ին:

Association Culturelle NAREG

COMMUNIQUE

Ce 4 juin 2005 s'est tenue à Enghien-les-Bains une assemblée générale extraordinaire de l'Association Nareg, au cours de laquelle a été votée, à l'unanimité moins une voix, sa dissolution.
L'association remercie tous les donateurs, les parents d'élèves, les professeurs, les présidents, les membres du bureau et d'une manière générale, tous ceux qui ont contribué à la bonne marche de l'association depuis 1988 sans oublier les autorités locales et notamment la Mairie d'Enghien-les-Bains.

Le Trésorier - Liquidateur
M. CAURIAND

Enghien, le 13 juin

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Archalouys Tatéossian»** de la C.B.A.F. organise UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : **auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19**
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Ցառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առեն:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՑԱՌԱՋ"ի

«ՑԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՑԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
եւ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկափաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՑԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

ATTENTION !
DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'**Orchestre SPITAK**
qui se déroulera, cette année, à

CHAMPEAUX (77)

Pour aller à CHAMPEAUX (65 km. de Paris), prendre l'autoroute A4 de la Porte de Bercy. Sortir sur la N104 et prendre l'A5b, direction Troyes. Continuer toujours en cette direction (Troyes) jusqu'au péage de Montereau (A5). Sur l'Autoroute A5, prendre la première sortie, St Germain Laxis (péage 1 Euro 30). A la sortie du péage, prendre la direction de Meaux (N36). Tout de suite après, prendre la première rue à droite (D57) Direction Fouju-Champeaux. Arrivés au Centre de Champeaux, prendre tout de suite la première rue à droite. La Collégiale se trouve en face de la Mairie.

En plein air, dans le jardin attenant à la grange,
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale St Martin du 12ème siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

PROGRAMME :
Divine Liturgie à la Collégiale, à 12 heures;
Repas à partir de 13 heures 30;
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux TOMBOLAS (enfants et adultes).

Participation aux frais de la journée : ADULTES 20 Euros
ENFANTS 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 21
JEUDI
21 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

· ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·249

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·249

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նոր վարչապետը Ֆուատ Սինիորա, նշանակուելէն 19 օր ետք կըրցաւ կառավարութիւն մը կազմել, ուր առաջին անգամ ըլլալով Հեզպոլլան նախարար մը ունի: Դահլիճը կազմուած է 24 նախարարներէ: Արդարութեան նախարարութիւնը կը ստանձնէ Լահուտի փեսան Էլիաս Մուռ, բայց զօր. Մ. Աունի ոչ մէկ կողմնակից կայ կառավարութեան մէջ: Ուժանիւթն է որ յանձնուած է Հեզպոլլայի, յանձին Մոհամէտ Ֆնէշի, Արտաքին նախարարութեան գլուխն է Ֆաուզի Սալուխ, որ նոյնպէս Հեզպոլլայի մօտ է, թէեւ անդամ չէ: Կառավարութիւնը ԱՄՆ-ու օրհնութիւնը չի վայելեր, քանի Հեզպոլլան "ահաբեկչական կազմակերպութիւն" կը նկատեն եւ միջազգային հաւաքականութիւնն ալ կը պահանջէ որ ապազինուի:

ԻՐԱՔԻ նոր Սահմանադրութեան երեք խմբագիրներ սպաննուած են Յուլիս 19ին Պաղտատի մէջ իսկ, օր ցերեկով: Անոնցմէ մէկը Մեժպէլ Շէյխ Իսա, սպանութենէն կէս ժամ առաջ ըսած էր "Ֆիկառօ"յի թղթակիցին՝ "Դիմադրութենէն չեմ վախնար. նոյն գաղափարականն ունիմ ու կը յարգեմ": Սիւննի էր եւ հակամերիկացի, ուրեմն ինքզինք պաշտպանուած կը գտնէր եւ թիկնապահ չունէր: Քիչ ետք, իր կառքին մէջ իսկ կը սպաննուէր փամփուշտներու տարափով մը: Մահափորձէն սպաննուած էին նաեւ ուրիշ երկու սիւննիներ, որոնք իր ընկերներն էին: Կոմիտէին մէկ քիւրտ անդամը կը գտնէ որ ահաբեկիչները տարբերութիւն չեն դներ սիւննիներու, շիիներու եւ քիւրտերու միջեւ, ով որ կառավարութեան համար կ'աշխատի կամ Սահմանադրութեան, լաւ թիրախ է: Սկզբունքով Սահմանադրութեան բնագիրը պէտք է Խորհրդարանին ներկայացուի Օգոստոս 15ին եւ հանրաքուէի պէտք է դրուի Հոկտ. 15ին:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ոստիկանութեան մէկ կառքը ապստամբներու կրակոցներուն տակ մնացած է, քիչ ետք ալ օդը ելած է, երկրին հիւսիս - արեւմտեան շրջանը: 14 մեռեալ կայ, որոնց մէջ նաեւ պարզ բընակիչներ: Յարձակումը գործուած է գիւղի մը մօտ:

ԱԼԷՆ ՊՈՆՊԱՐ՝ բժիշկ եւ "կամաւոր նաւաբեկեալ", մեռաւ Թուլոն, 80 տարեկանին: 1952ին է որ յայտարարած է թէ մարդը կրնայ ապրիլ ծովուն վրայ, առանց պատրաստ ուտելիքի եւ խմելիքի: Այդ յամառութեամբ ուզած է Ատլանտեանը անցնիլ մակոյկի մը վրայ եւ 65 օր դիմացած է միայն ծովուն ջուրը խմելով եւ հում ձուկ ուտելով: Պատմած էր որ օր մը կը խորհէր թէ պիտի չդիմանայ, բայց յաջողած է տոկալ: Քաղաքական ասպարէզ ալ ունեցած է: 1974ին ընկերվարական շարքերը մտած է եւ 1981ին Շրջապատի ենթանախարար եղած է, բայց ամիս մը ետք կորսնցուցած է պաշտօնը:

ՊԼԷՐ ջանաց լեզու գտնել բրիտանական Իսլամին հետ եւ Յուլիս 19ին հանդիպում ունեցաւ այդ Իսլամին 25 ներկայացուցիչներուն հետ, երեսփոխան, կրօնապետ եւ գործի մարդիկ: Մահմետականներու խորհուրդի ընդհանուր քարտուղարը՝ Սըր Իքպալ Սաքրանի արտայայտուած է աշխատանքի մարմնի մը մասին, որպէսզի ճշդուի թէ "ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ համայնքէն ներս": Միւս կողմէ, Թ. Պլէր նեղ կացութեան մատնուած է նաեւ, որովհետեւ Անգլիոյ մէջ Զինուորական ատեանին առջեւ կը դատուին երեք Բրիտանացիներ որոնք իրաքցի բանտարկեալներ չարչրկած են, Պաղտատ: Միւս կողմէ, Սքոթլանտ Եարտի քննութիւնները կը շարունակուին Անգլիոյ մէջ, թէ դուրսը: Գահիրէի մէջ ազատ արձակուած է ան որ "քիմիագէտը" կը նկատուէր եւ հարցաքննուած է, բայց հաստատուած է որ կապ չունէր Լոնտոնի ոճրափորձերուն հետ:

ՍԱՄԱՐԻԹԷՆԻ տնօրէնութիւնը, արտակարգ նիստի մը ընթացքին Յուլիս 19,ին, որոշեց վեց տարուան համար փակել Փարիզի հնագոյն վաճառատունը, ինչ որ անձնակազմին մտահոգութիւն պատճառող որոշումն էր: Յոյս կար որ մասնակի փակում մը կրնար փրկել կացութիւնը, այլ խմբով վերանորոգման աշխատանքներու ընթացքին վաճառքը շարունակել բաժին առ բաժին: Յարդ պաշտօնէութիւնը վճարուած է, բայց իր բուն ճակատագրին պիտի ծանօթանայ Յուլիս 22ին, Ուրբաթ:

ԱՆԿԵԼԱ ՄԵՐՔԷԼ Շիրաքէն ետք, տեսնուած է Ներքին նախարար Նիքոլա Սարքոզիի հետ, որ մեծ պատիւներով ընդունած է Գերմանիոյ վաղուան հաւանական վարչապետը: Երկուքն ալ շեշտը դրած են ֆրանքեւգերմանական առանցքին վըրայ, որ պէտք չէ վախ պատճառէ Եւրոպացի միւս ընկերակիցներուն, ինչպէս Մեծն Բրիտանիա, Սպանիա, Իտալիա, այլ ցոյց տայ որ երկու երկիրներու բարեկամութիւնը համայն Եւրոպայի տրամադրութեան տակ է եւ ոչ անոնց դէմ: Ա. Մերքէլ եւ Ն. Սարքոզի կը շեշտեն որ իրենց երկու կուսակցութիւնները "համաձայն են ըսելու համար որ առանձնաշնորհեալ ընկերակցութիւն մը Թուրքիոյ հետ պէտք է միակ հետապնդուած լուծումը ըլլայ Թուրքիոյ համար: Կը գտնենք որ Եւրոպան պէտք է սահմաններ ունենայ, այլ խօսքով աշխարհի բոլոր երկիրները կոչում ունին Եւրոպա մտնելու":

Ռ. ՀԱՐԻՐԻԻ մահափորձին վերաբերող քննութիւնը տեղքայլ կ'ընէ եւ այդ ուղղութեամբ ՄԱԿ-ի քննիչ յանձնախումբը կ'ամբաստանէ սուրիական տարրերը, որ կը խանգարեն իր գործը: Ապրիլ 7ին է որ Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 1595 բանաձեւը յանձնախումբի մը ստեղծումը որոշած էր քննութեան համար: Ֆիկառօ (Յուլիս 20) կը գրէ թէ նախագահական պահակազօրքի պատասխանատու՝ Մուսթաֆա Համտան "մաքրել" տուած է մահափորձին վայրը, որպէսզի հետքերը կորսուին եւ պաշտպանուին հրահանգողները: Ֆիկառօ նոյն թիւին մէջ հարցազրոյց մըն ալ հրատարակած է քննիչ յանձնախումբին ղեկավարին՝ Տէթլեւ Մեհլիսի հետ, որ բացէ ի բաց կ'ամբաստանէ Համտանը: "Ամէն ջանք կը թափենք, կ'ըսէ Մեհլիս, որ քննութիւնը վերջ գտնէ Սեպտեմբեր 15ին", բայց թերեւս ստիպուի երկարաձգում մը պահանջել: Տեղեկութիւններ ուզած է նաեւ Իսրայէլէն, քանի Իսրայէլացիները լաւ տեղեկութիւններ ունենալու համբաւ ունին:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ մօտ 100 հոգի ձերբակալուած է, քանի կը կարծուի որ Լոնտոնի ոճրափորձերու հեղինակները կապ ունեցած են արգիլուած իսլամական կազմակերպութեան հետ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բնակչութիւնը 72 միլիոն 65 հազար է: Վերջին հինգ տարուան ընթացքին արձանագրուած աճը 4,2 միլիոն եղած է: Ամէնէն բազմութիւն քաղաքը աւելի քան 11 միլիոնով Պոլիսը կը շարունակէ ըլլալ. Անգարան ունի 4 միլիոն 319 հազարնոց բնակչութիւն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սպայակոյտի Բ. Նախագահը զօր. Ի. Պաշպուղ հակառակ ԱՄՆ-ու բացայայտ ընդդիմութեան, յամառած է Իրաքի սահմանէն ներս զինեալ գործողութիւն կատարելու տրամադրութեան մէջ. ան ըսած է թէ եթէ Իրաք չյաջողի սանձել քիւրտ ահաբեկիչները, Թուրքիա ինքնապաշտպանութեան իրաւունք կ'ունենայ, քանի որ ահաբեկչական արարքները մարդկային կորուստի պատճառ կ'ըլլան թրքական կողմը: Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլ ալ յայտնած է թէ տակաւին անդրսահմանեան գործողութեան որոշում չեն տուած, բայց ատիկա անհաւանական չէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՈՍԿԷ ԾԻՐԱՆ» ՓԱՌԱՏՕՆԸ ՓԱԿՈՒԱԾ

Յուլիս 18ին փակուած է շարժանկարի երեւանեան Բ. միջազգային "Ոսկէ ծիրան" փառատօնը որ տեղի ունեցաւ դատակազմին Աթոմ Եգոյեանի նախագահութեան տակ:

"Հայկական համայնապատկեր" մրցումին լաւագոյն հայկական ֆիլմ ընտրուած ու "Անի եւ Նարօտ" հիմնադրամին մրցանակին արժանացած է Արման Երիցեանի (Հայաստան) "Բաց երկնքի տակ"ը. լաւագոյն անիմասիոն ֆիլմը Նայիրա Մուրատեանի (Հայաստան) "Ճանապարհ"ն է, վաւերագրականը՝ Վ. Փիլիկեանի (Մեծն Բրիտանիա) "Սուրճ եւ բոց"ը. բեմադիրներ՝ Ս. Աւետիքեան (Ֆրանսա), Ս. Տէր Գրիգորեան (Հայաստան), Ա. Երիցեան, Ա. Հէքիմեան եւ Ա. Նաիմճին (ԱՄՆ) յատուկ վկայականներ ստացած են:

Միջազգային ֆիլմերէն լաւագոյն վաւերագրական նկատուած է Փ. Հոնկասալոյի "Մելամաղձութեան երեք սենեակ"ը. յատուկ մրցանակներ տրուած են Ե. Ջանիկեանի (Իտալիա), Ա. Շիւցէի:

Հայաստանի Շարժանկարի արուեստագէտներու միութեան "լաւագոյն բեմադրութեան" մրցանակը շահած է Ճ. Քեհիլ, "լաւագոյն ֆիլմ" մրցանակը Ռ. Կէտիկեան եւ Ե. Ուստաօղլու (Թուրքիա): "Հ. Մաթեւոսեան" մրցանակին արժանացած է Ն. Մուրատեանի "Ճանապարհ"ը:

Փառատօնին շուրջ 45 երկրէ 71 ֆիլմ մասնակցած է: Տեղի ունեցած են գլխաժողովներ, նշուած յոբելեաններ, կազմակերպուած լեհական, իրանեան, ռուսական շարժանկարի օրեր, հանդիպումներ եղած են ծանօթ արուեստագէտներու, ինչպէս՝ Ք. Զանուսիի, Ա. Խանճեանի, Ա. Քեարոստամիի եւ ուրիշներու հետ:

Հ. ՏԻՆՔԻՆ ԴԱՏԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

"Նիս-Մաթէն" Յուլիս 18ի թիւով անդրադարձած է "Ակօս" շաբաթաթերթին խմբագիր Հ. Տինքի դէմ Թրքութիւնը անարգելու ամբաստանութեամբ բացուած դատին: Տեղեկութեան աղբիւրը եղած է Գոթ տ'Ազիւրի Հայկական խորհուրդը որ կ'ըսուի թէ դիմումներ կատարած է իշխանութիւններու եւ շրջանի քաղաքական դէմքերու որպէսզի իրենց կարգին Թուրք իշխանութիւններէն Հ. Տինքի անպարտ հռչակումը պահանջեն:

ԵՒՐՈՊԱՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ

Եւրոպական Միութիւնը շատ նպաստակ չունի մոռացումի մատնելու Թուրքիայէն ունեցած պահանջները. մանաւանդ որ քանի' կը մօտենայ Հոկտ. 3 թուականը, այնքան կ'աւելնայ այդ երկրին անդամակցութեան հակառակորդներու թիւը: Միութեան յանձնաժողովը նոր նամակ մը ղրկած է Անգարա, դիտել տալու համար որ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները, հակառակ տրուած խոստումներուն, կը շարունակեն սահմանափակուած տեսնել կրօնական իրենց ազատութիւնները, զրկուած ըլլալ օրինական ինքնութենէ, իրենց հաստատութիւնները ազատ-անկաշկանդ մատակարարելու, կրօնաւոր հասցնելու կարելիութենէն: Կ'ըսուի նաեւ թէ փոքրամասնութիւններու կալուածային ստացուածքին սեփականութեան տիրոջ իրաւունքը յարգուած չէ, ինչ որ կրնայ պատճառ ըլլալ որ մօտ ատենէն Եւրոպայի Մարդկային իրաւունքներու ատեանին առջեւ նորանոր դատեր բացուին Թուրքիոյ դէմ:

Յանձնաժողովը բաւարար չի նկատեր փոքրամասնութեան հաստատութիւններու ձրի տրուած ջուրը, կը շեշտէ թէ պետութիւնը վերջ պէտք է տայ փոքրամասնութիւններու կալուածներու գրաւումին, գանոնք ուրիշներու վաճառելու արարքին. ուրիշներու փոխանցուած կալուածներն ալ պէտք է վերադարձուին: Կը պահանջուի տակաւին որ օտար հոգեւորականներու գործելու ազատութիւն տրուի Թուրքիոյ մէջ, Հէյպէլի կղզիի յունական դըպրեվանքն ալ անպայման վերաբացուի:

Լուրը տալով "Մարմարա" (Յուլիս 19) կ'աւելցնէ թէ տասն անգամ հաղորդըւած ըլլալով հանդերձ թէ փոքրամասնութիւններու վաղըֆներուն նոր օրինագիծը Խորհրդարան յղուած է, ստացման շրջանը կ'երկարի ու օրինագիծը կը շարունակէ սպասել օրակարգի նիւթ դառնալու օրուան:

ՅՈՅՆ ՕՐԹՈՏՈՔՍ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Յոյն օրթոտոքս եկեղեցիին գլխաւորը Խրիսթոտուլոս Արք. "Թուրքիա, Թուրքեւյոյն մերձեցումը եւ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան դէմ" խորագրուած 14 էջնոց տեղեկագիր մը հրապարակած է: Հոն խստիւ քննադատուած են նախկին վարչապետ Սիմիթիսի եւ ներկայի վարչապետ Գարամանլիսի կառավարութիւններուն թրքամէտ քաղաքականութիւնները: Լայն քննարկումի առարկայ եղած են Թուրքիա - Եւրոպական Միութիւն յարաբերութիւնները ու Միութեան ղեկավարները ամբաստանուած են "անդիտակցաբար Միութիւնը ապաքրիստոնէացնելու" մեղքով:

Թուրքեւյոյն յարաբերութիւններու բաժինը խորագրուած է. "Հելլէնականութեան դէմ Թրքական ցեղասպանութիւն": Հոն ըսուած է. "Իրականութիւնը այն է որ ամէն անգամ երբ Թուրքիա Եւրոպայի մօտենայ, հելլէնականութիւնը կը տուժէ: Արեւմուտքցիի դիմակով Թուրքերուն գործունէութիւնը աղէտ մը կ'ըլլայ հելլէնականութեան համար, սակայն անիկա Յոյներուն դաս չըլլար: Պատմութեան վրայ ձգուած հայեացք մը ցոյց կու տայ որ դիւրահաւան Յոյնը կը խաբուի դրացիին եղբայրութեան դիմակով երկերեսութեան":

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԷՋԵՐԷՆ

Ա.

Հակառակ որ այլեւս գրեթէ ընթացիկ երեւոյթ է թրքական լրատւութիւններու մէջ Հայկական հարցին զանազան երեսակներուն մասին էջեր գտնել, երբեմն այնպիսի մերկութեամբ բռուած, գրուած բաներ կան որոնք կը յաջողին զարմացնել: Այդպէս է պարագան «Ակօս»ի (Յուլիս 8) արտատպած երեք գրութեան:

Անոնցմէ առաջինը հայ լրագրող Էթիէն Մահչուփեանի հետ հարցազրոյց մըն է, կատարուած «Պիրկիւն» (Յուլիս 3) թերթին կողմէ որ նիւթ կ՚ընէ ոչ մահմետականներու 1915էն ետք գրաւուած ստացուածքը: Երկրորդը «Պելկէ» հրատարակչատան տնօրէն ծանօթ Ռակըփ Զարաքօլուի մէկ գրութիւնն է, խորագրուած «1915ի խոր արմատները». հոն թրքական ժխտողականութիւնը կը բացատրուի ցեղապաշտ որոշ տարրերու Թուրքիոյ հանրապետութեան մէջ գրաւած դիրքով, կատարած դերով: Երրորդ գրութիւնը առնուած է «Պիրիքիմ» (Կուտակում) պարբերականին Մայիս-Յունիսի թիւէն որ յատուկ թիւ մըն է, «Էր երբեմն Հայեր կային» խորագրուած: Արտատպուած է Էօմէր Լաչինէրի «Մեր առջեւի անցեալը» խորագրուած գրութենէն մաս մը:

Ներկայի թրքական հանրային կարծիքին մէջ հետք ձգող պագակներուն կարելի չափով տեղեակ ըլլալու համար կարգով կ՚անդրադառնանք երեքին ալ թարգմանաբար ու որոշ համառօտութեամբ:

Է. Մահչուփեանի հետ զրոյցը վարած է Համզա Աքթան: Նախ հարց կու տայ թէ Թուրքիոյ մէջ ոչ մահմետականներու վայելած «տեղացի օտար» ըմբռնումը լուրջ փոփոխութեան մը ենթակա՞յ է այսօր: Հայ լրագրողին պատասխանը ժխտական է. եթէ այդպէս ըլլար, պետութիւնը արդէն առանց Եւրոպայի միութեան ճնշումներու բազմաթիւ քայլեր առած պիտի ըլլար: Մինչդեռ արտաքին ճնշումով քայլ առնելու երեւոյթը փաստ է թէ մտայնութեան փոփոխութիւն խնդրոյ առարկայ չէ: Ուստի կարելի չէ խօսիլ իսկական փոփոխութեան մասին: Նոյնիսկ անդամակցութեան ճամբուն վերջնական փակումին պարագային կը նախատեսէ որպէս դրական քայլ հրապարակուած կանոնագիրներուն անզօր, անվաւեր հռչակումը: Ինք որեւէ տուեալ չի նշմարեր, ըսելու համար թէ Թուրքիոյ իրաւական համակարգը տարբեր նկատում սկսած է ունենալ ոչ մահմետական քաղաքացիներուն:

Այս նախաբանէն ետք նիւթը կ՚առընչուի այդ նոյն քաղաքացիներէն գրաւուած հարստութեան: Կա՞ն թուական յստակ տուեալներ: Է. Մահչուփեան կ՚ըսէ թէ 1912-13 տարիներուն Անատոլուի մէջ 2300ի շուրջ եկեղեցի կար: Ամէն մէկը կը նշանակէր համայնքապատկան հարստութիւն մը որ չէր բաղկանար միայն եկեղեցիի շէնքէն: Կային շրջակայ հողերը, շէնքերը: Իսկ այսօր միայն 20 եկեղեցի մնացած է:

Այդ եկեղեցիներուն հետ նկատի առնելով դպրոցները, հիւանդանոցները, սեփական ստացուածքը, յայտնի կ՚ըլլայ որ Հայերու տարագրութեան շրջանակին մէջ անբնական մեծութեամբ հարստութիւն մը տէր փոխած է: Այդ մասին արձանագրութիւնները շատ խառնակ են: Անշուշտ կրնան եկեղեցական տոմարներ գտնուիլ, բայց ինչ կը վերաբերի անհատականներու, այլեւս անոնց հետապնդումը շատ դժուար գործ է: Սակայն 1936ի յայտարարագրին հիմով 1970ական թուականներէն կատարուած գրաւումներուն բոլորին արձանագրութիւնները կան: Ներկայիս վագըֆներու ընդհանուր տնօրէնութեան ձեռքը այդ կարգի մօտ հազար կալուած կայ որոնց մէկ մասը երրորդ կողմերու փոխանցուած կ՚երեւի:

«Ոչ մահմետականներու ստացուածքին յափշտակութեան դէմ այնպէս կը թուի թէ առարկութիւն ընող չէ եղած: Իշխանութեանց ու ժողովուրդին միջեւ լռելեայն համաձայնութիւն մը գոյացած է» կ՚ըսէ զրուցավարը: Մահչուփեանի պատասխանը բաւական ցնցող է. ամէն վայրի երեւելիները այդ գործարքէն բաւական օգտուած են. որովհետեւ Իթթիհատական տեղացի ղեկավարներ ալ կային: Անոնք գիտէին թէ գրաւուած ստացուածքին ո՛ր մէկը աւելի արժէքաւոր է: Ու անոնց մեծ մասին թեկնածու էին: Իթթիհատական կեդրոնն ալ տեղական կազմակերպութիւններուն տնտեսականացումին ու անոնց հետ ամուր կապեր պահպանելու համար խրախուսումներուն համաձայն գտնուած է:

Անատոլուի որեւէ մէկ շրջանին մէջ ընտանիքի մը երբ հարցուի թէ ե՛րբ հարստացած են, գրեթէ բոլորն ալ 1915-20ական թուականներուն մէկ օրէն միւսը հարստացած են: Այն ընտանիքները որոնք այսօր Թուրքիոյ տնտեսական կառոյցը իրենց ձեռքը կը պահեն, մեծ մասով նման անցեալի տէր են: Հաւնինք կամ ոչ, այսպէս եղած է: Ուստի երեւելիներու դասն ալ ամէն տեղ կատարուածին մասնակից եղած է: Ասկէ զատ կայ կատարուած թալանը:

«Կարելի՞ է այդ ստացուածքին (1970էն ետք գրաւուածներուն) վերադարձը գործնապէս» հարց կու տայ Աքթան: Հայ լրագրողը կ՚ըսէ թէ այդ ստացուածքը հանրապետութեան օրէնքով պէտք է ձեռք առնել: Այդ օրէնքներուն համաձայն, անարդար կերպով իրենց տիրոջմէն առնուած բաները պէտք է վերադարձուին: Որովհետեւ տակաւ ոչ մէկ օրէնքի կը հիմնուի: 36ի յայտարարագիրը բռնածը յայտարարագիր չէ: Պետութիւնը կալուածներու ցանկերը առնելէ 30 տարի ետք, անոնց յայտարարագիր անունը կու տայ ու որպէս այդ օրէնքի ենթակայ կ՚ընէ: Կը յայտարարէ նաեւ թէ ատկէ ետք գնուելիքներն ալ պիտի գրաւէ: Այսինքն, պետական ոչ բարոյական կեցուածք է: Աւելի գէշը այն է որ այդ բարոյականը յամառօրէն որպէս քաղաքականութիւն շարունակած պետական վարչարարութիւն մը գոյութիւն ունի: Թերեւս առաջին անգամ ըլլալով, օրէնքին հաւանական գերակայութեան հոլովոյթին դէմ յանդիման ենք: Պիտի տեսնենք թէ որքան կը տեւէ:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթ կ՚ըլլայ վագըֆներու տնօրէնութիւնը. ան ոչ մահմետականներու ստացուածքին մարզին մէջ ամէնէն մեծ իշխանութեան տէր եւ ամէնէն ազդեցիկ հիմնարկն է: Այդ ստացուածքը 1800ական տարիներու վերջաւորութենէն ի վեր պետութեան ամէնէն կարեւոր նիւթերէն մէկն է: Մահչուփեան կը յիշեցնէ թէ այդ առընչութեամբ միշտ 1915ի մասին կը խօսուի բայց 1894-96 տարիներուն եւ այդ շրջանին ապասեփականացուած հայկական ստացուածքը ետ առնելու հայկական պահանջ կարենալ ներկայացնելու դիրքին միջեւ արձանագրուած պատահարներ կան: Կ՚աւելցնէ թէ Թուրքիոյ մէջ ոչ մահմետականներու պատմութիւնը փակ շրջանակի պատկեր կը պարզէ. կայ միատարրումի ձգտումը ու առոր նպատակով մարդիկ իրենց տեղերէն կը վտարուին, անոնց ստացուածքը կը գրաւուի: Գրաւում կը նշանակէ այդ ստացուածքին մատակարարումը եւ անոնց բաշխումի հարցը:

Քանի մը հանգրուանով՝ ստացուածքին կեդրոնացումը կ՚ըլլայ միակ ձեռքի մը մէջ: Հանրապետութեան ղեկավարութենէն այդ աւանդութիւնը ժառանգ մնացած է Վագըֆներու տնօրէնութեան: Ժառանգ մնացած է նաեւ մեծ հարստութիւն մը: Յստակ չէ այսօր թէ այդ հարստութիւնը որոնց կողմէ կը գործածուի, ո՛ր ընտանիքներուն տրուած է: Այդ ապրանքները գործածողները արդեօք Թուրքիոյ քաղաքական ու կազմերը կը ներկայացնեն: Հետեւաբար կը նշմարուի թէ ասիկա պետական ներքին մեքենականութիւն է որ Իթթիհատէն, նոյնիսկ Ապտիւլհամիտի շրջանէն հիմա կը շարունակուի: Այդ գիծը գաղափարականօրէն ալ Թուրքիոյ մէջ աւելի ազգայնական ինքնիր վրայ փակուած եւ պետական հակումի տէր տեսակէտին զօրավիգ է: Հետեւաբար կը գործակցի Վագըֆներու տնօրէնութենէն դուրս արդարադատ ու զինուորական շատ աւելի ինքն իր վրայ փակուած համակարգերու հետ:

Պատրաստեց՝

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ

ՀԱՅԿ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Ա.– ԼԵԶՊՈՍ ԿՂԶԻՆ

Մեր ընկերութիւնը կատարուած գործէն արդիւնքը քննելու, արտադրութիւն կատարելու եւ ձեռք ձգուած փորձառութեան հիման վրայ ապագայի ծրագիրներ մշակելու համար, տարին անգամ մը, մէկ շաբթուան պտոյտ մը կը կազմակերպէր դէպի Յունաստան, Իտալիա կամ Եգիպտոս: Ընդհանուր տնօրէնին կողքին կը մասնակցէին զանազան բաժանմունքներուն պետերն ու օգնականները եւ քարտուղարուհի մը՝ ընդամէնը շուրջ 10 հոգի: Կ՚իջեւանէինք տեղւոյն լաւագոյն պանդոկներէն մէկը, որ նախընտրաբար Հիլթընն էր, կամ եթէ չկար Հիլթըն, այդ մակարդակով ուրիշ պանդոկ մը: Եւ այս՝ ընկերութեան վարկին համար, որ ամերիկեան էր անշուշտ: Մեզի՝ պաշտօնեաներուս համար այնքան ալ կարեւոր չէր թէ մեր իջեւանած պանդոկը հի՞նգ աստղանի էր, թէ երեք կամ չորս. ամէն տեղ ալ հանգստաւէտ պայմանները ապահովուած էին առաւել, կամ նուազ փոփոխումով: Աւելի կարեւորը մեր ստացած արտաքոյ կարգի դըրամանի դրամն էր, որ կը վճարուէր տեղէդ, տունէդ, ընտանիքէդ հեռու ապրելուդ համար, ընդունուած պատճառաբանութեամբ՝ զոհողութեան համար, մինչ ինծի համար արտակարգ հաճոյք մըն էր այդ «զոհողութիւնը»: Ճաշերը բազմազան եւ անսահմանափակ էին՝ բաժակ մը գինիի կամ շիշ մը գարեջուրի ընկերակցութեամբ:

Առաւօտեան փառաւոր նախաճաշէ մը յետոյ մեր աշխատանքային օրը կը սկսէր ժամը 10ին, առաւելագոյնը մինչեւ ժամը 1 աւարտելով մեր ժողով – քննարկումները: Այս մէկ շաբթուան ընթացքին 1-2 պտոյտ-այցելութիւն տեղի կ՚ունենար իրիկունները, անշուշտ միշտ ընկերութեան հաշւոյն, իսկ մնացեալ ժամանակներուն ամէն մարդ ազատ կը ձգուէր: Ահա հո՛ս է որ կը սկսէր հարցը. հո՛ս է որ երեւան կու գար իմ եւ իրենց միջեւ տարբերութիւնը: Ես՝ Լիբանան ապաստանած գաղթական զոյգի մը զաւակը, իրենք՝ երկրին հարազատ զաւակներն ու տէրերը, բայց որոնք ընելիք չունէին բացի պառին շուրջ խմբուելով խմելէ, –ան ալ զուսպ կերպով, քանի որ այդտեղ իրե՛նք է որ պիտի վճարէին–, եւ կամ թաքսի մը կանչելով զուարճավայր մը երթալէ: Իսկ ես ամէն իրիկուն իրենցմէ կը բաժնուէի ընդառաջելով գիս հիւրընկալող Հայերու հրաւէրին՝ լիբանանցի արաբ պաշտօնակիցներուս նախանձով կամ հիացումով լեցուն ակնարկին տակ:

Այդ տարուան մեր գործարարական ժողովը տեղի կ՚ունենար Գորֆու կղզիին Հիլթըն պանդոկին մէջ: Յունաստանի մայր ցամաքէն հեռու այս կղզիին մէջ Հայեր չկային գրեթէ, սակայն եղած քիչերէն մէկը, Ծառուկեան անունով, Հիլթընի ուտեստեղէնի եւ խմիչքի հայթայթիչն էր: Ծառուկեանը Գորֆուի հարազատ զաւակն էր՝ եօթը տարեկանին եկած ըլլալով տեղւոյն որբանոցը, ուր եւ հաստատ առած, հայերէն սորված եւ Հայ գրականութեան կապուած էր "Շիրակ" ամսագրին ալ բաժանորդ ըլլալով:

Երկրորդ օրը արդէն ծանօթանալով, Ծառուկեան առաջարկեց որ առիթը ընտեղծէի քանի մը անգամ հիւրը ըլլալու: Մեր ամէնէն ուշագրաւ եւ անմոռանալի պտոյտը Եգէական ծովին հիւսիսը գտնըւող Լեզպոս կղզիինը եղաւ: Դաստիարակիչ այս պտոյտը կատարեցինք Ծառուկեանի շոգեմակոյկով ու բացատրութիւններովը, ըստ որոնց այս կղզին եղած է Հին Յունաստանի միասեռական չաստուածուհիներուն զուարճավայրը, ուր կը հաւաքուէին անոնք, աչքէ հեռու, իրենց արտակարգ ցանկութիւններուն գոհացում տալու համար, փոխանակ հանրային դայթակղութեան տեղի տալու:

Այդ կղզիին անունով ալ լեզպիէն կոչուած են կին միասեռականները:

Բ.– ԸՆՏԱՆԵԿԱՆԸ ԸՆԴԴԷՄ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆԻՆ

Մեր կեանքին մէջ յաճախ կը պատահի որ ընտանեկան եւ ընկերային պարտաւորութիւններ իրար խաչաձեւեն: Այսպիսի դէպքեր ինծի շատ պատահած են Մոնրէալ փոխադրուելէս առաջ, Պէյրութի մէջ, երբ ընկերային ու գրական բազմապիսի գործունէութեանս ընթացքին, յաճախ, ընտանեկանը զոհած եմ ընկերայինին: Բայց Մոնրէալի մէջ կացութիւնը տարբեր էր. նախ որ Լիբանանի պէս ազգային եռուն գործունէութիւն չկար, եւ երկրորդ՝ ես որեւէ պատասխանատուութիւն չունէի մեր այս նոր բնակավայրին մէջ, որով, ազգային բնոյթով ձեռնարկներու կը մասնակցէի որքան որ սիրտս ուզէր, որքան որ ժամանակս ներէր:

Օրին մէկը սակայն, անակնկալ կերպով հայ մամուլին մէջ կարդացի որ իմ վաղեմի բարեկամներէս մէկը Պէյրութէ գալով պիտի ներկայացնէր նոյնպէս բարեկամ գրող մը, որ վախճանած էր: Ուրեմն, թէ՛ հանդուցեալին եւ թէ զայն ներկայացնողին հետ ունեցած բարեկամութեան բերումով պարտաւոր էի այդ ձեռնարկին ներկայ ըլլալ: Պարտաւորութենէ աւելի հոգիի պարտք էր: Նկատ այդ օրը, սակայն, զուգադիպօրէն նոյն օրը պատահող ընտանեկան կարեւոր դէպք մը պատճառ եղաւ որ թերանամ ընկերային պարտաւորութենէս: Եւ այս՝ հակառակ իմ կամքիս, ընտանեկան ճնշումի մը տեղի տալով:

Տարիներ անցած են ատկէ ի վեր, սակայն միշտ ալ ափսոսանքի եւ ինքզինքս պախարակելու զգացում մը կ՚ունենամ ամէն անգամ որ վերյիշեմ այդ օրը:

Գուցէ առաջին անգամն էր որ ընտանեկան պարտաւորութիւնը կը գերիշխէր ընկերային պարտականութեանս վրայ, եւ ատիկա մինչեւ այսօր չեմ կրցած մոռնալ:

Գ.– ՈՐ ԴՈՒ ՉԱՍԵՍ...
ԵՍ Ո՞ՆՑ ԱՍԵՄ...

Հայաստան այցելութիւններուս առաջինը 1963ին կատարած ըլլալով, հիմա դժուար է յիշել թէ Տաթեւի վանքին առաջին այցելութիւնս ե՞րբ էր: Քառասնամեակ մը անցած է եւ ատկէ ի վեր, հաւանաբար, գէթ 15 անգամ եւս այցելած ըլլալու եմ Հայաստան: Վստահաբար 1963ի առաջին այցելութեանս ընթացքին չէր, քանի որ, առաջին ցնցումին տակ, հիացումի եւ հիասթափութեան առթած ուրախ եւ տխուր ապրումներուս խճողումին մէջ Տաթեւի մասին չէի կրնար մտածել: Հետեւաբար, եօթանասունական թըւականներուն ըլլալու էր: Բայց ի՛նչ կարեւոր է թուականը. նոյն Տաթեւն է, իր բազմադարեայ գոյութեան վրայ քանի մը տասնամեակ եւս աւելցած:

Իրիկուն էր երբ հասանք Տաթեւի համալիրը: Մեզ բերող ինքնաշարժը վերը՝ բարձունքին վրայ մնաց եւ մենք իջանք արահետն ի վար, դէպի Տաթեւի վանք: Շուտով մթնցաւ եւ մեր հետեւած արահետը ճիղաւորուելով չփոթի մատնըւեցանք: Աւելի եւս զառիվար իջնելով լսեցինք գահավէժ իջնող գետի մը ձայնը, որ Տաթեւի վանքէն ներքեւ հոսող Որոտանն էր: Լուսին չկար, մութ գիշեր էր եւ գետին աղմուկով առաջնորդուիլը վըստահելի ուղեցոյց մը չէր վանքը գըտնելու: Կրնայինք Որոտանի ափին որեւէ տեղ հասնիլ: Այդ միջոցին մեր արահետը խաչաձեւող ուրիշ արահետէ մը ձորն ի վեր կը մագլցէին այր ու կին երկու գիւղացիներ՝ ցախի բեռան տակ ոգալով: Առջեւէն քալող գեղջկուհին երբ մօտեցաւ, հարցուցի թէ ճի՞շդ էր մեր ճամբան:

– Ա՛յ որդի՛, որ դու չասես թէ ո՛ւր ես գնում, ես ո՞նց ասեմ ճիշդ ես թէ սըխալ, պատասխանեց ան:

Արդարեւ, գիրար խաչաձեւող եւ իրարմէ բաժնուող արահետները շատ գիւղեր ու յատուկ վայրեր կ՚առաջնորդէին, որոնցմէ մէկն ալ Տաթեւի վանքն էր, եւ որ իրենց համար Թուրիսթական այցելավայր չէր: Պառաւ գեղջկուհիին պատասխանը շշմեցուց զիս: Ստացուած մշակուած խելացութիւն չէ. ընդոծին՝

ցեղային խնլացուլթեան ապացոյցն է։

Բայց ինչո՞ւ այդ խելքը միշտ եւ ամէն տեղ չենք օգտագործեր։ Մանաւանդ հաւաքական ու պետական մակարդակներու վրայ՝ աւելի տալով ճակատագրական սխալներու։ Այս կարգի պետական ապիկարութեան աչաւոր մէկ օրինակը կը տեսնենք 75 տարուան հեռաւորութենէ մը, որ Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի կորուստին պատճառ եղաւ։ Այո՛, մենք սխալ եւ ուշ գնահատելով հիւսիսէն եկող համայնավար շարժումին համամարդկային վարակիչ ուժը, փորձեցինք կռուիլ անոր դէմ, մինչ պատեհապաշտ Ազերին մեզմէ եօթը ամիս առաջ "ողջունելով" համայնավարութիւնը, վարձատրուեցաւ Ղարաբաղով եւ Նախիջեւանով։

Իսկ այսօր գործուող սխալներու ցաւն ու ափսոսանքը աւելի վերջ պիտի զգանք, երբ "չոգեկառքը մեկնած ըլլայ" արդէն։ Այո՛, Հայը կը մտածէ, բայց կ'երեւի քիչ մը ուշ։

Դ.– ՈՐՔԱ՞Ն ՀԻՆ Է ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ես պատմաբէտ չեմ. կարդացածս ալ շուտով կը մոռնամ եւատոր համար է որ կարծելիք չունիմ մեր պատմութեան մասին՝ թէ որքա՛ն հին է, ուրկէ՞ եւ ե՞րբ սկսած է։ Հակառակ մոռնալու տկարութեանս, ու առաւելութիւն ալ է երբեմն, կը յիշեմ կարդացած ըլլալ որ մինչեւ 5-6000 տարի եւ աւելի ետ տանողներ եղած են մեր պատմութիւնը։ Իսկ եթէ Հայկ Նահապետի առասպելին հաւատք պիտի ընծայենք՝ թերեւս աւելի ալ ետ պէտք է երթալ։ Կը տեսնէ՞ք, թերեւս ըսել. ուրվհետեւ կը վախնամ սխալ գործելէ. մոլոյած կրնամ ըլլալ իրականութիւնը, կամ պարզապէս չեմ գիտեր։ Զըգիտնալուս համար ալ չեմ ամչնար, հետեւաբար, չեմ ալ կեղծեր։

Ահա՛, կարեւոր հարց մը մեր պատմաբաններուն համար, կամ բոլոր այդ մարզի յաւակնորդներուն համար.– ճշդել թէ որքա՞ն հին ենք մենք։ Միաբանութենէ եւ միաձայնութենէ կը ճառենք. ուրեմն, ամէն բանէ առաջ, մեր ծագման մասին միակարծութիւն ստեղծենք ու բոլորս մէկ միաբանօրէն նոյն տեսակէտը, նոյն համոզումը արտայայտենք հայ ժողովուրդի ծագման մասին։

Ե.– ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱՎԱՃԱՌՈՒՀԻՆԵՐԸ

Ներկայիս Արաբական Էմիրութիւններուն մէջ "աշխատող" 2000 հայ մարմնավաճառուհիներ կան եղեր։ Այդպէս կը գրեն հայ թերթերը։ Հին արհեստի մը նոր անունն է ասիկա։ Ժամանակին բոզ կամ պոռնիկ կը կոչուէին անոնք։ Բայց պիզնէսի այս դարուն մասնագիտական հսկայ գործի մը վերածուած է բոզութիւնը՝ անոր ամօթալի էութիւնը վարագուրող "մարմնավաճառութիւն" անուան տակ։ Այսինքն՝ մարմին ծախողներ, ինչպէս կան մսավաճառը, պտղավաճառը կամ կերպասավաճառը, եւն.։

Մարմնավաճառութիւնը կամ բոզութիւնը նոր արհեստ չէ. անիկա այնքան հին է, որքան մարդկային պատմութիւնը։ Նորութիւնը կազմակերպուած գործի վերածուելուն մէջ է, մեծապէս փոխելով այդ արարքին էութիւնը։ Մարդկային նախնական ընկերութեան մէջ ալ կին կամ այր "բոզեր" կային, այսինքն սեռային ազատ կենցաղի հետեւորդներ, որոնց "բոզութեան" մղողը նիւթական վարձատրութիւնը չէր, այլ ֆիզիքական պահանջքը՝ հաճոյքը։ Հետեւաբար, կարելի չէ զանոնք այսօրուան հասկացողութեամբ բոզ կամ մարմնավաճառ անուանել։ Այլապէս, մարդկութեան մեծամասնութիւնը այդ անպատուաբեր դասակարգին մէջ պիտի դասուէր։

Արեւելքի մէջ տիրող մտայնութեան համաձայն, ժամանակ մը առաջ, Արեւմուտքի կիներուն մեծամասնութիւնը "բոզ" կը նկատուէր, անոնց ազատ կենցաղին պատճառով։ Անձնական փորձառութենէ աւելի հոլիվուտեան ֆիլմերը հիմք կու տային այդ մտայնութեան։ Բայց ներկայ ժամանակներուն Արեւելքի Հայերը Արեւմուտք փոխադրուելով անձնական փորձառութիւնը ունեցան իրենց տեսակէտներ վերատեսութեան ենթարկելու, համոզուելով որ ազատ կենցաղով ապրող այդ կիները մարմնավաճառ չեն։ Մարդկային իրաւունքներու հաւասարութիւնն է որ իգական սեռին ալ ազատութիւն տուած է արտաընտանեկան սեռային արկածախնդրութիւններու հետամուտ ըլլալու, ինչպէս եղած են այրերը։ Ի հարկէ, մարմնավաճառները հոն ալ կան, եւ աւելիով ու կազմակերպուած ձեւով, որոնք կը նոյնանան հին անուանումով բոզ կամ պոռնիկ հասկացողութեան հետ։ Մարդկութեան հետ ծնած եւ մարդկութեան հետ ապրող յաւիտենական երեւոյթ մըն է ան։

Հ. Ն.

Մոնրէալ

COMMUNIQUE

CONCERNANT L'ELECTION DES DELEGUES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE ARMENIENNE DE PARIS du 6 mars

L'élection des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne s'est faite le 6 mars 2005.

Le 6 mars 2005 au soir, après dépouillement, la Commission Electorale a déclaré élus :

Arslanian Mourad, Artinian Daniel, Aslanian Patrick, Aznavour Varoujan, Babikian Mourad, Bakerdjian Raffi, Berberian Yervant, Boghossian Thierry, Boyadjian Marc, Demerdian Verjin, Donekian Hagop, Findikian Puzant, Garabedian Garo, Gevrekyan Hagop, Gonkeser Stéphane, Gordeback Dertad-Haïgaz, Gostanyan Armand, Ichkhanian Krikor, Ipekci Nourhan, Karagoz Gérard, Karanfilian Mikaël, Kayan Nisan, Khavessian Télémaque, Dr. Khrimian Grégoire, Kotcharian Tamara, Kouyoumdjian Armèn, Dr. Kouyoumdjian Jean-Claude, Kouzouyan Armen, Mardirossian Chavarche, Mesropian Serge, Sarian Kévork (décédé le 23/06/05), Tcherpachian Garbis-Roger, Tcherpachian Tigran, Topciyan Harutyun, Torossian Kégham.

L'élection, après «correction» et «modification», a été entérinée et confirmée le 12 mars par Mgr Kude Nacachian, Président de l'Association en sa qualité de Prélat, malgré les graves et flagrantes irrégularités dûment constatées en opposition à nos Statuts et aux procédures habituelles d'élection.

Par ailleurs,

— La Commission Electorale n'a pas présenté elle-même son rapport lors de la première convocation organisée par le Prélat.

— Le Prélat-Président ne semble pas avoir jugé bon ni accepté, plus de 4 mois après le déroulement, de transmettre le résultat dit officiel des élections, aux fidèles, aux électeurs et aux médias.

— Une pétition adressée au Prélat pour demander que cette élection soit déclarée nulle et non avenue, est restée lettre morte. De ce fait, un certain nombre de personnalités dites élues au Bureau, au Conseil d'Administration ou comme Délégués ont décliné leur appartenance à cette prétendue nouvelle Assemblée.

De nombreuses et vaines entrevues suivies de courriers adressés au Prélat, sont demeurées sans réponse.

Nous regrettons donc profondément d'être contraints, au bout de 4 mois et 10 jours de «silence officiel», de prendre nous-mêmes l'initiative de diffuser ce bref communiqué pour l'information des fidèles de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne.

Nous avons longuement insisté et insistons toujours fortement et respectueusement auprès de Mgr Kude de bien vouloir déclarer l'annulation de cette élection du 6 mars 2005 entachée de trop nombreuses irrégularités.

Signataires (dits élus le 6 mars),

Artinian Daniel, Aslanian Patrick, Aznavour Jean, Babikian Mourad, Bakerdjian Raffi, Berberian Yervant, Boghossian Thierry, Boyadjian Marc, Demerdian Verjin, Gevrekyan Hagop, Khavessian Télémaque, Kotcharian Tamara, Kousignian Jacques (déclaré premier suppléant en remplacement du regretté Sarian Kévork), Mardirossian Chavarche, Sarian Kévork (avait réclamé par lettre datée du 5 avril, avant son décès, l'annulation de cette élection), Tcherpachian Garbis-Roger, Tcherpachian Tigran, Torossian Kégham.

P.S.: Bien entendu, le 1er original de ce Communiqué a été remis au courrier de Mgr Kude, Président de l'Association Cultuelle.

Paris, le 17 juillet 2005

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Այս ծանր ամբաստանութիւնը կրնար խեղճերը մինչեւ կախաղան բարձրացնել տալ։ Բարեբախտաբար գայմագամը մանրակրկիտ քննութեան մը կը ձեռնարկէ եւ Արամի յայտնութիւններուն անհեթեթ զրպարտութիւն մը ըլլալը կը հաստատուի եւ բանտարկեալները 8–10 օր ետքը ազատ կ'արձակուին։

Իսկ Արամ իբրեւ ստախօս զրպարտիչ մը հարուստ կը ծեծուի ու ձեռնակապով Տէր Զօր կը ղրկուի ուր կը յաջողի օձիքը ազատել եւ միւթէսարըֆին դստանի լրտեսը ըլլալ։

Այդ միջոցներուն մօրեղբայրս գանձում մը ընելու համար միւտիրէն հրաման ստացաւ ոստիկանի մը հետ Տէր Զօր երթալու։ Վերադարձին լուր բերաւ թէ Սահակ Մեսրոպ, որ Տէր Զօր եկած էր, իմ մասիս տեղեկութիւններ ուզած է։

Անմիջապէս որոշեցինք թղթակցիլ իրեն հետ յուսալով որ թերեւս միջոց մը կը գտնէ մեզ ալ Տէր Զօր փոխադրել տալու։ Ատոր համար գտանք մեզի ղրացի արաբ կին մը որ յանձն առաւ փոքրիկ գումարի մը փոխարէն մեր նամակները տանիլ բերելու։ Աւելի ապահովութեան համար ծէպրա պիտի ընկերանար իրեն։

Առաջին նամակովս տեղեկութիւններ ուզած էի Սահակ Մեսրոպէն իր եւ Հայկ Կօչկարեանի մասին։ Պատասխանեց թէ ինք ու Հայկը ուրիշ 30ի չափ Հայերու հետ համայէն Տէր Զօր եկած էին, իրենց յօժար կամքով, վերջերս այնտեղ բացուած զինուորական աշխատանոցին մէջ աշխատելու համար, թէ ինք այդ հաստատութեան գրագիրը եղած էր իսկ Հայկ պէօլիւք էմինին։ Այս տեղեկութիւնները տալէ ետքը, Սահակ Մեսրոպ խորհուրդ կու տար ինծի անմիջապէս փախչիլ ու Տէր Զօր երթալ ուր խոսոյն պիտի կրնայի աշխատանոցին մէջ ընդունուիլ։

Պատասխանեցի իրեն թէ մենք կը փափաքէինք ամէնքս միասին երթալ եւ ո՛չ թէ ծածկաբար, այլ հրամանով։ Բայց Սահակ Մեսրոպ գրեց թէ՝ մեզի համար որ մասնագիտական արհեստ մը չունէինք կարելի չէր զին. իշխանութեան միջոցաւ հրաման ստանալ, այսու հանդերձ եթէ կարենայինք անգամ մը Տէր Զօր ոտք դնել, ինք պիտի կրնար անմիջապէս մեզ ընդունիլ տալ աշխատանոցին մէջ։ Իմ մասիս արդէն խօսած էր տնօրէնին հետ եւ ըսած էր որ ես իր հօրեղբայրն էի եւ տնօրէնն ալ հաւանութիւն յայտնած էր զիս աշխատանոցը ընդունելու։

Ի վերջոյ որոշեցինք որ ես ու Քէշիշ օղլու միասին փախչինք։

Քէշիշ օղլու չորս ամիսէ ի վեր բաւական յարաբերութիւններ հաստատած էր տեղացի Արաբներուն հետ եւ գտաւ երկու վստահելի Արաբներ, Ապտուլլահ եւ Ալի, որոնք խոստացան մեզ անվտանգ մինչեւ ՏէրԶօր տանիլ մարդ գլուխ ութը մէճիտիէի փոխարէն։

Բայց ճամբորդութիւնը բաւական դըժուար էր։ Հարկ էր Եփրատէն անցնիլ լողալով եւ Եփրատ ո՛չ միայն շատ լայն է Միջագետքի այս մասին մէջ, այլ նաեւ զօրաւոր հոսանք մը ունի։ Իրա՛ւ է որ եզերքներուն մօտ ջուրը հազիւ կէս մէթր բարձրութիւն ունի եւ կարելի է բաւական տեղ քալելով երթալ, բայց մէջտեղուանքը պէտք է լողալով անցնիլ։

1917 Օգոստոս 31 Շաբաթ գիշեր, երբ գիւղին մէջ ամէն մարդ ննջած էր, ես եւ Քէշիշ օղլու ճամբայ ելանք։

Արտերու եզերքներէն սողալով, հասանք տափաստան մը ուր երկու Արաբներ մեզի պիտի սպասէին։ Արդարեւ Ապտուլլահ եւ Ալի իրենց նախապէս որոշած տեղը նստած էին։ Պատուիրեցին մեզի որ հեռուէն իրենց հետեւինք, սիկառէթ չըծխենք եւ իրարու հետ չխօսինք որպէսզի անտեսանելի մնանք։

Արաբներու ծանր սպառնալիքներով արգիլուած էր Հայերուս փախուստին օգնել, ատոր համար մեր առաջնորդները ծայրայեղ զգուշութիւններու կը դիմէին։

Անվտանգ հասանք Եփրատի եզերքը, խոռոչաւոր տեղ մը ուր՝

– Հանուեցէ՛ք, հրամայեց Ապտուլլահ։

Զգեստներնիս ալ մերկեցանք։ Երկու արաբները մեր եւ իրենց զգեստները թիմեցին այծի մորթէ շինուած երկու տիկերու մէջ, որոնց բերանը լաւ մը կապեցին։

Մտանք Եփրատին մէջ եւ սկսանք կամաց քալել։ Ջուրը հետզհետէ կը բարձրանար նախ մինչեւ ծունկերնիս, յետոյ մինչեւ մէջքը եւ հոսանքը կը սկսէր նեղել մեզ։ Վերջապէս հասաւ վայրկեան մը ուր ա՛լ կարելի չէր քալել, որովհետեւ ջուրը հասած էր մինչեւ մեր ուսերը։ Բնականաբար ամէնքս ալ լողալ գիտէինք, հակառակ պարագային՝ պիտի չկրնայինք փախուստի մեր այս ծրագիրը գործադրել։

Արաբները թէ՛ կը լողային եւ թէ միեւնոյն ատեն երկու տիկերը իրենց առջեւէն կը քշէին ջուրին մէջ։

Յետոյ ջուրը սկսաւ կրկին ցածնալ եւ մենք կրցանք մեր ոտքերուն վրայ կենալ։ Ճիշդ ժամանակն էր, որովհետեւ իմ եւ մանաւանդ Քէշիշ օղլուի ուժերը սպառած էին։

Վերջապէս դիմացի եզերքը ճամբայ ելանք։ Գետանցքը կէս ժամ տեւած էր։ Անապարանքով տիկերուն բերանները քակեցինք որպէսզի լաթերնիս հագնինք, բայց, ափսո՛ս, տիկերը ծակած են եղեր եւ մեր լաթերը բոլորովին թրջած։

Ճար չկար սակայն, պէտք էր հագնիլ թաց թաց եւ ճամբանիս շարունակել։

Քիչ ետքը, արաբական փոքրիկ գիւղի մը մօտէն կ'անցնէինք, Ապտուլլահ ըսաւ.

– Եթէ կ'ուզէք գիւղէն ձեզի մէյ մէկ էշ գտնեմ, հոս ազգականներ ունիմ որոնցմէ կրնամ առնել։

– Ի՞նչ պիտի վճարենք։

– Տասնական զրուշ։

– Լաւ ուրեմն բեր էշերը, պատասխանեցինք։

Քսան վայրկեան յետոյ մեր առաջնորդը վերադարձաւ երկու էշերով եւ ճամբորդութեան մնացած մասը բաւական լաւ պայմաններու մէջ կատարեցինք, միայն թէ ցուրտէն շատ նեղուեցանք, մանաւանդ որ մեր լաթերն ալ, ինչպէս ըսի, թրջած էին։

Արշալոյսէն առաջ հասանք Տէր Զօր, խառնուած արաբ գիւղացիներու խուռն կարաւանի մը։ Քաղաք մտանք. դեռ այնչափ կանուխ էր որ փողոցները ամայի էին։ Գացինք չօրապճի Միսաքին տունը։ Այս երիտասարդը որ մօրեղբօրս ծանօթ էր, գուլպայի մեքենայ մը ունէր զոր ապրանագրած էր զինուորական աշխատանոցին եւ ինքն ալ իբրեւ զինուոր հոն կ'աշխատէր։

Բաւական յոգնած էինք մեր ուղեւորութենէն եւ երկուքս ալ ուժասպառ ինկանք մեզի համար պատրաստուած անկողիններուն մէջ։ Կէսօրին արթնցանք եւ ճաշեցինք։

(Շար. 97)

-ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ-

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԼԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14: Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի:

Պատարագ՝ *ժամը* 10.30*ին*,,
Խաղողօրհնէք՝ *ժամը* 12*ին*:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 15: Յիշատակ Մեռելոց:

Պատարագ՝ *ժամը* 10.30*ին*,
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12*ին*:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14: Տօն է Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի *աւանդական արարողութիւնը:*

Այն հաւատացեալները որոնք զրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել, կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս գիւանատունը:

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Tradition des Chrétiens Orientaux» concernant l'Arménie sera diffusée par France 2, **dimanche prochain 24 juillet de 9h30 à 10h.** Elle a pour titre :

«UN CENTRE
DU PATRIMOINE ARMENIEN
A VALENCE».

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Տօն Անուանակոչութեան

Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ:

Ուխտի պատարագ եւ մատաղ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ա Զ Դ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ Կիրակիները.–

ՕԳՈՍՏՈՍ 7, 21 եւ 28ին:

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14, ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ *Տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական* խաղողօրհնէքը:

Պատարագները կանոնաւոր կերպով կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 4*ին*:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի "Նայիրի" մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Հայկ Աճէմեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ Տիկին Մելինէ Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաճեան, Տէր եւ Տիկին Էրիք Սարաճեան 30ական Եւրօ: Եդուարդ Տէմիրճեանի մահուան առթիւ Տիկին Անահիտ Տէմիրճեան 200 Եւրօ, իսկ ողբացեալին քառասունքին հոգեհանգստեան առթիւ Տիկին Անահիտ Տէմիրճեան 30 Եւրօ, Ոմն 40 Եւրօ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ *(25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:*

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

MUSEE DAUBIGNY
Manoir des Colombières
Rue de la Sansonne
95430 AUVERS-SUR-OISE
tél. / fax 01 30 36 80 20

Exposition
du 13 avril au 11 septembre

«Edgar CHAHINE
(1874-1947)
Les Femmes, Paris, Venise»

Trois thèmes magnifiquement abordés par le peintre et graveur arménien Edgar CHAHINE, contemporain de TOULOUSE-LAUTREC.

Des portraits insolents et tendres de **FEMMES** de toutes conditions : femmes du monde, comédiennes, chanteuses de café-concert, prostituées...

PARIS et son petit peuple laborieux: charretiers et leurs convois dans la capitale en construction, marchandes des quatre saisons, lutteurs et danseuses de corde...

VENISE, ses canaux, sa lagune, aspects connus ou inconnus de cette ville où Edgar CHAHINE fit ses études artistiques en 1893 et 1894 avant de s'installer à Paris en 1895 où il suivit les cours de l'Académie Julian.

Il obtint en 1900 la médaille d'or pour la gravure à l'Exposition Universelle. Comme un grand nombre de ses contemporains, il mit son talent au service des écrivains pour illustrer leurs livres. Citons BAUDELAIRE, FLAUBERT, A. FRANCE, VERLAINE, COLETTE...

Il exécuta des portraits remarquables de ces auteurs célèbres. Enfin, dans les dernières années de sa vie, il revint à ses premières amours, la peinture. Il expérimenta la technique de la tempera, donnant des tableaux colorés et saisissants de la vie de la rue à Paris entre 1942 et 1946.

Le musée DAUBIGNY proposera de ce peintre et graveur plus de soixante-dix œuvres s'échelonnant de 1897 à 1947, véritable témoignage de l'époque traversée par l'artiste.

Edgar CHAHINE a osé montrer les êtres et les choses tels qu'ils sont. Il faut rendre hommage à son honnêteté et à son courage. Une personnalité hors des courants picturaux qui brave les modes et affirme son authenticité.

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

ATTENTION !
DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par **l'Orchestre SPITAK**
qui se déroulera, cette année, à

CHAMPEAUX (77)

Pour aller à CHAMPEAUX (65 km. de Paris), prendre l'autoroute A4 de la Porte de Bercy. Sortir sur la N104 et prendre l'A5b, direction Troyes. Continuer toujours en cette direction (Troyes) jusqu'au péage de Montereau (A5). Sur l'Autoroute A5, prendre la première sortie, St Germain Laxis (péage 1 Euro 30). A la sortie du péage, prendre la direction de Meaux (N36). Tout de suite après, prendre la première rue à droite (D57) Direction Fouju-Champeaux. Arrivés au Centre de Champeaux, prendre tout de suite la première rue à droite. La Collégiale se trouve en face de la Mairie.

En plein air, dans le jardin attenant à la grange,
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale St Martin du 12ème siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

PROGRAMME :

Divine Liturgie à la Collégiale, à 12 heures;
Repas à partir de 13 heures 30;
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux TOMBOLAS (enfants et adultes).

Participation aux frais de la journée : ADULTES 20 Euros
ENFANTS 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առեն:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Archalouys Tatéossian»** de la C.B.A.F. organise
UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մաղկախաղ 50-ամեայ հատընտիրներ) — 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 6 €. հատոր գլուխ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 22
VENDREDI
22 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

LE NUMERO: 1,20 €

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.250 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.250

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ՇԻՐԱՔ Մատակասքար պիտի երթայ Յուլիս 21ին ուժ տալու համար կղզիին ժողովրդավարացման եւ զարգացման, քանի աշխարհի ամէնէն աղքատ կղզիներէն մէկն է: Նախագահը Յուլիս 22ին ալ պիտի մասնակցի Հնդկական ովկէանոսի յանձնախումբին Գ. վեհաժողովին, որ շրջանի հինգ կղզիները կը համախմբէ (Մատակասքար, Ռէիւնիոն, Սէշէլ, Մօրիս, Գոմոռ):

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՏԱՆՈՆ հաստատութեան հարցը պետական հարցի վերածուեցաւ այն շշուկէն ի վեր, երբ լուրեցաւ թէ ֆրանսական նկատուած սննդեղէնի վերջին մեծագոյն հաստատութիւնը կրնայ գնուիլ ամերիկեան Փեփսի-Գօ-ի կողմէ: Աշխատանքի նախարարը Ժ.-Լ. Պորլօ յայտարարած է թէ կառավարութիւնը ամէն բան պիտի ընէ ընդդիմանալու համար օփա-ի (վաճառումի հրապարակային առաջարկ) մը որ անյարմար ըլլայ: Փեփսի հերքած է թէ բաժնեթուղթերու 3%ը գնած ըլլայ, Տանոնի նախագահն ալ Ֆր. Ռիպու կը հերքէր Յուլիս 21ի Լէ զ'Էքոյին մէջ, որ որեւէ շփում եղած ըլլայ Փեփսիի հետ: Նախարարապետ Տ. տը Վիլփէն ալ հրապարակ իջած է "յանուն ազգային շահուն", ինչ որ անսովոր միջամտութիւն մըն է, երբ հարցը անձնական ձեռնարկներու կը վերաբերի: Տանոն կեդրոնացած է մասնաւորաբար կաթնեղէնի վրայ եւ համաշխարհային շուկային գլուխն է այդ ճիւղին մէջ, նաեւ թիւ 2 է խմիչքներու մարզին մէջ (Էվիան, Պատուա, Վոլվիք, եւլն.): Տարեկան գործառնութիւնն է 13,7 միլիառ Եւրօ: Շշուկներէն ի վեր բաժնեթուղթը 5,76% յաւելում կրած է սակարանը: 2004ի վերջաւորութեան աշխարհի մէջ 92609 աշխատաւոր ունէր: Վաճառքի պարագային, նոր ձախողութիւն մը կրնայ նկատուիլ կառավարութեան համար:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նորակազմ կառավարութեան Վարչական բարեկարգումի պետական նախարար նշանակուած է Ժան Օղասափեան:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ մէջ, իսլամ նախագահը՝ Կարիմով կ'ուզէ լռեցնել ընդդիմութիւնը, զայն տեւականօրէն ամբաստանելով իսլամապաշտութեամբ: Յուլիս 20-ին վեց կիներ 5էն 8 տարի բանտարկութեան դատապարտուած են որովհետեւ Հիզպ-Թահրիր շարժումի թռուցիկները բաժնած են: Շարժումին նպատակն է խալիֆայութեան վերադարձը շրջանին մէջ եւ կասկած կայ որ Մայիս 13ին, Անդիճանի ապստամբութեան մէջ մաս ունեցած է:

ՓԱՐԻ - ՄԱՉ շաբաթաթերթին տուած իր հարցազրոյցին մէջ, Պեռնատէթ Շիրաք կ'ըսէ թէ Ժագ Շիրաք ինք կը յայտարարէ թէ կրկին թեկնածու է նախագահութեան "երբ օգտակար գտնէ": Ճշդած է թէ այդ մասին երբեք չի խօսիր իրեն հետ, շատ ծանր որոշում է եւ բացարձակապէս անձնական բնոյթ ունի:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանը մերժեց, Յուլիս 20ին, Գազայէն քաշուելու քանի մը ամսով յետաձգումի առաջարկը, զոր ծայրայեղ ազգայնականները փորձած էին ընել ձախողեցնելու համար Շարոնի ծրագիրը: Միւս կողմէ, հրեայ գաղթավայրերու ղեկավարները հրաժարած են նոր երթէ մը, որովհետեւ հազարաւոր ցուցարարներ տեսած են որ իրենց երթը կասեցուած էր ոստիկանութեան կողմէ: Համախմբուած էին Յուլիս 18էն ի վեր, Գազայի գօտիէն 15 քմ. հեռու: Միւս կողմէ, պաղեստինցի 12 տարու մանչուկ մը դաշունահարուած է Հրեայի մը կողմէ, որ հոն հաստատուած Հրեաներու մաս կը կազմէր:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ապրանքներու ապահովութեան ֆրանսական գործակալութիւնը (ԱՖՍԱՓՍ) որոշած է հրապարակէն քաշել կարգ մը դեղեր զորս աւելորդ կը նկատէ եւ հազուադէպ պարագաներու ալ՝ վտանգաւոր: Առաջին ցանկ մը կը վերաբերի կոկորդի դեղերու, որոնց կարգին է նաեւ Սոլիւսթրիլը:

ԻՐԱՔԻ մէջ 15 հոգի եւս սպաննուած են Յուլիս 20ին եւ 44 հոգի ալ վիրաւորուած են երկրին զանազան շրջաններուն մէջ գործուած ոճրափորձերու ընթացքին: Միւս կողմէ, Սահմանադրութիւնը շարադրող կոմիտէի երեք անդամներու սպանութենէն ետք, շարք մը այլ անդամներ ալ հրաժարած են:

"ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ՄՈՆՏԻ ՄԷՋ" գլուխին տակ, թերթը Յուլիս 21ի իր թիւին մէջ կը գրէ թէ "մեռած էր Պարոն 5%", այսինքն Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան, կրկնելով այդ օրը գրած իր սխալները, ինչպէս՝ թողուն ձգեց 300 միլիառ ֆրանք, եւլն., եւլն.:

ՍԱԽԱԼԻՆ կղզիին վրայ, ռուսական ծայրագոյն-արեւելքի բացը, սպաննուած է Ֆրանսացի մը որ կ'աշխատէր քարիւղի ծրագրի մը վրայ: Դիակը գտնուած է Յուլիս 20ին իր բնակարանը: Ֆրանսացին կ'աշխատէր Ստրաստրոյ ընկերութեան համար, որ ներդրումի կարեւորագոյն ծրագիրը կը նկատուէր Ռուսաստանի մէջ:

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ, Յուլիս 20ին, ձերբակալուած է անձ մը որու դէմ կասկած կայ որ ինք նետած էր ձեռնառումբ մը Պուշի վրայ, երբ ԱՄՆ-ու նախագահը Թիֆլիս կ'այցելէր Մայիս 10ին: Ցետագային հաստատուած էր որ ռումբը շինծու չէր, բայց չէր պայթած:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԶԻՆԵԱԼ խումբերը որոնք գրեթէ ամէնօրեայ զոհեր կը պատճառեն Թրքական զինուորական միաւորներու, անուղղակի կերպով պատասխանած են Իրաքի սահմանը անցնելով զինեալ գործողութեան ձեռնարկելու Անգարայի մըտադրութեան: Քիւրտ հրամանատարութիւնը յայտարարած է թէ պատրաստ են նման միջամտութեան մը ու նման պարա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Պաշտպանութեան նախարար Վ. Կէօնիւլ պատասխանելով ազրպէջանցի իր պաշտօնակիցին հրաւէրին գացած է Բաքու: Նախագահ Ալիեւի հետ Յուլիս 20ի հանդիպումին ստորագրուած է զինուորական թէքնիք մարզի համաձայնագիր մը: Թուրք նախարարը երկու երկիրները սահմանած է "Մէկ ազգ, երկու պետութիւն" տարազով ու շեշտած սերտ գործակցութեան փոխադարձ տրամադրութիւնը:

Նախագահ Ի. Ալիեւ եւս արտայայտելով նոյն միտքը, յիշած է ազրպէջանական բանակին կազմութեան առաջին դժուար շրջանին Թուրքիոյ մեծ նպաստը, աւելցուցած է թէ որոշած են քայլեր առնել, վերջ տալու համար Հիւսիսային Կիպրոսի մեկուսացումին:

4000 ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼԻ ՎԱՆՔԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ

(ԱՆԹԻԼԻԱՍ). – Հովանաւորութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսի եւ նախագահութեամբ Ատրպատականի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Նշան Ծ. Վրդ. Թօփուզեանի, Յուլիս 7-9ի ընթացքին, Ատրպատականի Հայոց պատմական թեմի մեծագոյն ուխտատեղի Ս. Թադէի վանքին մէջ, տեղի ունեցաւ եռօրեայ ուխտագնացութիւն, աւելի քան 4000 Հայերու մասնակցութեամբ:

Ուխտագնացութեան իրենց մասնակցութիւնը բերին Թեհրանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Սեպուհ Արք. Սարգսեան, Սպահանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Բաբգէն Ծ. Վրդ. Չարեան, երեք թեմերու կրօնական եւ թեմական իշխանութեան ներկայացուցիչները, Խորհրդարանի երեսփոխան Գ. Գէորգ Վարդանեան, Ալիք հաստատութեան պատասխանատուները, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան՝ Գ. Կարէն Նազարեանը եւ Հայաստանի Արտաքին գործոց նախարարութիւնը ներկայացնող պատուիրակութիւն մը:

Կրօնական մթնոլորտի մէջ, երեք օրերու ընթացքին, տեղի ունեցան ժամերգութիւններ, հսկումի արարողութիւն եւ Ուրբաթ ու Շաբաթ օրերը հանդիսաւոր պատարագ մատուցուեցաւ: Ուրբաթ առաւօտ պատարագեց եւ քարոզեց Սպահանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Բաբգէն Ծ. Վրդ. Չարեան, իսկ Շաբաթ օր, Ս. Թադէոս Առաքեալի եւ Ս. Սանդուխտ Կոյսի տօնին, պատարագը մատուցեց եւ քարոզեց Թեհրանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Սեպուհ Արք. Սարգսեան, որ իր քարոզի սկիզբը յանուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ գահակալ Արամ Ա. Հայրապետին, ողջունեց հազարաւոր ուխտաւորները եւ անոնց փոխանցեց անոր հայրապետական օրհնութիւնները:

Պատարագի աւարտին, Ս. Ստեփանոս Նախավկայ Սարկաւագի մասունքը պարունակող Աջով, տեղի ունեցաւ Ջրօրհնէքի արարողութիւն եւ ապա Թափօր վանքի շրջափակին մէջ:

Տաճարի մկրտարանին մէջ կնքուեցան քսան մանուկներ: Ուխտագնացութեան աւարտին, յանուն Ատրպատականի Հայոց Թեմի ազգային իշխանութեան, ողջոյնի եւ երախտագիտութեան խօսք արտասանեց Թեմի Առաջնորդ Նշան Ծ. Վրդ. Թօփուզեան:

Ուխտագնացութեան աւարտին, Երկուշաբթի, Յուլիս 11ի առաւօտեան ժամը 10ին, Իրանահայ երեք թեմերու Առաջնորդները, Թաւրիզի Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ գումարեցին իրենց երկրորդ հանդիպումը, քննարկելու թեմերուն կրօնական առողջ դաստիարակութիւն մատուցանելու յոյժ կարեւոր օրակարգը, որպէս շարունակութիւն նախորդ հանդիպման: Քննարկուեցան հոգեւոր, կրթական, հրատարակչական, ու կազմակերպական շարք մը ծրագիրներ միասնական ջանքով կատարելու հարցերը, նըկատի ունենալով երեք թեմերուն մշակութային, լեզուական ու այլ նմանութիւնները: Իրանի երեք թեմերու Առաջնորդները, ուխտագնացութեան ընթացքին առիթը ունեցան այցելելու Ծոր Ծորի Ս. Աստուածածին մատուռը, Տղմուտ եւ Արաքս գետերը, ինչպէս նաեւ Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքը:

ՎԵՆԵՑՈՒԵԼԼԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՆՉՑԱԾ

Վենեցուելլայի Խորհրդարանը Յուլիս 14ին միաձայնութեամբ ճանչցած է Ցեղասպանութիւնը: Տեղւոյն հայ համայնքին բարեկամ երեսփոխան Վիքթոր Հիւկօ Մորալէս եւ իրաւաբան Ժանէթ Մատրիս նիստին ներկայացուցած են բանաձեւը: Նիստին ներկայ գտնուած են գաղութի հոգեւոր առաջնորդը Կոմիտաս Արք. Օհանեան, Ազգ. վարչութեան ատենապետը Գրիգոր Փոստալեան եւ Հայեր:

Բուէարկուած բանաձեւով կ'ըսուի.

"Նկատի ունենալով որ՝
Կ'ամբողջանան 90 տարիները 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան, որ նախապէս ծրագրուած, կազմակերպուած ու գործադրուած է մարդկային պատմութեան մէջ, փանթուրանիզմի իտէալով «Երիտթուրքեր»ուն կողմէ, ընդդէմ հայ ժողովուրդին, որուն զոհ գացին շուրջ երկու միլիոն անձեր,

Նկատի ունենալով որ՝
Նման բնոյթ ունեցող ոճիրներ հարկ է որ դատապարտուին, կանխելու համար անոնց կրկնութիւնը, ու վերականգնելու մարդկային ու ազգային իրաւունքները զոհերուն, ինչպէս նաեւ պատժելու ջարդարարները,

Նկատի ունենալով որ՝
Այս Ցեղասպանութիւնը պէտք է ընդունուի թուրք ժողովուրդէն ու ճանչցուի աշխարհի բոլոր ժողովուրդներէն,

Նկատի ունենալով որ՝
Վենեցուելլայի ժողովուրդն ու պետութիւնը միշտ մերժած են անհանդուրժողութիւնն ու ցեղային, կրօնական ու քաղաքական խտրութիւնները,

Նկատի ունենալով որ՝
Վենեցուելլայի ժողովուրդն ու պետութիւնը յարատեւ պայքարի մէջ են ընդդէմ անհանդուրժողութեան, ներառեալ պետական անհանդուրժողութիւնները,

Նկատի ունենալով որ՝
Շահերու եւ քաղաքական նպատակներով կը փորձուի խեղաթիւրել պատմութիւնը եւ ուրանալ այս Ցեղասպանութիւնը,

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ Կ'ՈՐՈՇԷ՝

1) Զօրավիգ կանգնիլ հայ ժողովուրդին, իր պետութեան, Վենեցուելլայի հայ համայնքին, ու իր արդար եւ յետաձգուած պահանջքին:

2) Խնդրել Եւրոպական Միութենէն յետաձգումը Թուրքիոյ անդամակցութեան, այնքան ատեն որ անոր պետութիւնը չի ճանչնար Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

3) Նշանակել յատուկ յանձնախումբ մը խորհրդարանէն, որպէսզի այս բանաձեւը յանձնէ Հայաստանի խորհրդարանին ու Հայ Եկեղեցւոյ իշխանութիւններուն:

4) Խորհրդարանականներէ բաղկացած խումբ մը կազմել հայ ժողովուրդին հետ բարեկամութեան մշակման":

Ս. ԵՐԱՍԻՄՈՍ ՄԱՀԱՑԱԾ

Մահացած է ֆրանսացի պատմաբան Սթեֆանոս Երասիմոս որ ծանօթ դէմք էր Թուրքիոյ ի նպաստ հրապարակումներով, այդ երկրին Եւրոպայի անդամակցութեան համար թափած ջանքով: 63 տարեկան դասախօսը որ Պոլիս ծնած, 1966ին հաստատուած էր Ֆրանսա: Հեղինակ է Օսմանեան պատմութեան, Թուրքիոյ, փոքրամասնութիւններու մասին հատորներու: Թուրք մամուլը մահուան լուրը կը հաղորդէ "Թուրքիա մեծ բարեկամ մը կորսնցուց" խորագիրով:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԷՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԷՋԵՐԷՆ

Բ.

«Ակօս»ի Յուլիս 8ի թիւով Թուրք մամուլէն յապաւումներով արտատպած բ. գրութիւնը կը պատկանի Ռ. Զարաքօլուի: «1915ին խոր արմատները» խորագիրէն ալ յայտնի կ'ըլլայ որ «Ուզուն եւրիւեիւշ» պարբերականին Ապրիլ-Մայիսի թիւին մէջ լոյս տեսած յօդուածը կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ ճանաչումին դժուարութեան, քանի որ 1915ին արմատները բաւական խոր ու անխոստովանելի տեղեր կը գտնուին 82 տարեկան Հանրապետութեան համար:

«Ինչո՞ւ անհեթեթ ուրացում մը խնդիրոյ տարկայ է» հարցումին ընթացիկ բացատրութիւններէն տարբերող, հաւանական մէկ պատասխանն ալ այն է որ «նպատակը կրնայ ըլլալ հանրապետութեան արմատներուն մէջ տեղ գտած խրողութիւնները դիտող աչքերէ հեռու պահել»:

Փախաքելի չէ որ 1915ի զանգուածային կոտորածին մէջ դեր կատարած որոշ պաշտօնեաներու հանրապետութեան արմատներուն մէջ գրաւած տեղին իրականութիւնը բանալճճի նիւթ ըլլայ: Այս մարդը կը շարունակեն քօղարկուած պահել: Ամենափոքր ակնարկութիւնը կրնայ գատի նիւթ ըլլալ ու թապուն կը շարունակուի պահպանուիլ:

1915ի հետազօտութիւնները օրէնքով խոչընդոտելու կենսական ազդակը կը հանդիսանայ 1915ի ու հանրապետութեան գոյացումին միջեւ գտնուած անցքի շրջանը: Զանք կը թափուի զայն մոռացկոտութեամբ անուշադրութեան մատնելու: Իսկ ատոր հակառող կեցուածքները համարժէք կը համարուին «հերոսական», «անբիծ» հանրապետութիւնը անարգելուն:

Աշխարհի շատ մը պետութիւններ «հիմնումի առասպել»ներ ունին: Անոնց հպելու խիզախութեան տէրերը կրնան անհաւատալի հակազդեցութիւններու թիրախ ըլլալ: Մինչդեռ, իսկապէս ժողովրդավար սկզբունքներու տէր հանրապետութեան մը համար հարցադրումը միակ ճամբան է: Մանաւանդ, այն հանրապետութիւնը որ հարցադրումի նիւթ չի դարձներ պաշտօնական գաղափարաբանութիւնը, կրնայ միայն երեւակայութեան արդասիք ըլլալ:

...Երբ կը դիտենք 1936ին Ազգային ժողովին բացումի լուսանկարը, որոշ պրպտումով մը կրնանք յայտնաբերել որ պետութեան նախագահին անմիջապէս ետին տեղ գրաւած երկու դէմք 1915ին գործօն դերքի վրայ գտնուած են: Առաջինը Մ. Հալիք Ռէնտան է որ 1936ին Ազգային ժողովի նախագահն էր: 1935-46 այնքան վտանգներով յղի ժամանակաշրջանին վարեց այդ պաշտօնը: Ան 1915ին Պիթլիսի կուսակալն էր: Պիթլիսի ու Վանի շրջանները Հայերէ մաքրագործելու արարքին մէջ կարեւոր դեր կատարած է: Ցեղազատային նոյն գործունէութիւնը շարունակելով Հալէպ, վերապրողներուն Սուրիոյ անապատներուն մէջ ոչնչացումը ապահոված է: Անկէ զատ, Ներքին գործերու նախարարութեան մէջ Թալաթի գլխաւոր խորհրդականներէն մէկն էր: Ան Աթաթիւրքի մահէն ետք միջոց մը նոյնիսկ կրեց պետութեան նախագահի տիտղոսը: Կարեւոր դեր կատարեց Ի. Ինէօնիւի նախագահ ընտրութեան մէջ, մինչ այս վերջինը Աթաթիւրքի կողմէ հաշուեյարդարի ենթարկուած էր: Իսմէթ փաշա անմիջապէս որ նախագահ ընտրուեցաւ, առաջին գործը եղաւ ներել Իթթիհատի հաշուեյարդարի ենթարկուած տարրերը եւ զանոնք իշխանութեան բաժնեկից ընել: 1943ին ալ Նացիական Գերմանիոյ հետ համաձայնութիւն մը գոյացուց Թալաթի մարմնին Թուրքիա փոխադրութեան մասին:

1936ին Ազգային ժողովի բացման լուսանկարին մէջ տեղ գրաւած ուրիշ դէմք մըն է Ներքին գործերու նախարար Շ. Գայան. ան ընդհանուր համակարգող էր 1915ի Հայերու տարագրութեան. այսինքն՝ այն բանի գաղթին որ վերածուեցաւ բնաջնջումի արարքի: 1927-38 Հալք կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարն էր եւ կուսակցութիւնն ու կուսակցութիւն - պետութիւն յարաբերութիւնները վերակարգաւորելու ընթացքին բնօրինակ առաւ իտալական ֆաշիստ կուսակցութիւնը:

1943-46 Պոլսոյ համալսարանին տեսուչը փրոֆ. Թ. Սալիմ Սաղլամ զինուորական բժիշկ էր: Ըստ 1919ին «Ալեմտար» թերթին մէջ լոյս տեսած նամակի մը, ան որպէս Erզայ ընտրած հայ զինուորներուն թիֆոյի մանրէ ներարկած է: Այսօր տակաւին անոր անունը կրող դարմանատուն մը կայ համալսարանին մէջ:

Իթթիհատէն հանրապետութեան ծառայութեան անցած դէմքերէ Ռ. Զարաքօլուի թուածներուն չորրորդը Ազգային ժողովի 1924-35 նախագահ Ք. Էօզալփն է: Անոր անունով կոչուած գիւղաքաղաք մը կայ այսօր Վանի մէջ: 1950ին այդ քաղաքէն երեսփոխան ընտրուած է: Ան եւս Իթթիհատի շարքային էր: 1914ին Վանի մէջ ժանտարմայի հրամանատար էր: 1915ին հրամանատարն էր 36րդ գօրագունդին որ մաքրագործեց Մուշի հայ զինուորականները: Ջինամթերքի առեւտուրով կը զբաղէր ենվէրին եղբօրը հետ Բ. աշխարհամարտին, Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ: 1945ին զէնքի իր գործատան հետ խորհրդաւոր պայմաններու տակ պայթումի մը զոհ եղաւ:

«Այո՛, ինչպէս կ'երեւի, Սուսուրլուքի (վայրը այն արկածին որուն ընթացքին պետութիւն - մաֆիա կապը յայտնուած էր ամբողջ մերկութեամբ) աւանդութիւնը մինչեւ 1915 երկարող խոր արմատներ ունի:

Այս պատճառով, նիւթին ամբողջ տարողութեամբ վիճարկումին դէմ խոչընդոտները կը շարունակուին» կ'եզրակացնէ Ռ. Զարաքօլու:

Պատրաստեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԽԱՂԲԱԿԵԱՆՆԵՐՈՒ «ՊՌՈՇԵԱՆ» ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔ-ՄՈՆԿՈԼԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՊՌՈՇ ԻՇԽԱՆ

Վայոց Ձորի եւ շրջակայքին մէջ, յանձին Վասակ իշխանի, իշխանութիւն հաստատած Խաղբակեանները յետագային Գրիգոր իշխանի գլխաւորութեամբ ձեռք ձգեցին նաեւ Բեղուայ ձորը եւ շարունակեցին իրենց եկեղեցաշէն գործունէութիւնը: Վասակ իշխանի մահէն ետք Խաղբակեան իշխանութեան գլուխ անցաւ Պռոշ իշխան. այս նոյն ժամանակ սկսան Ջալալէտտինի եւ մոնկոլ - թաթարական արշաւանքները, որոնք աւերածութեան մատնեցին երկիրը: Մոնկոլական ուժեր հասան նաեւ Վայոց Ձոր ու Գառնի, Խաղբակեան իշխանութեան սահմանները: Պռոշ իշխան մասնակցութիւն բերաւ պատերազմներուն եւ անուանի դարձաւ իբրեւ քաջ զօրական:

ԶԱՔՈՒՌ Բ.Ի ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ՝ ԳՐԻԳՈՐ, ՎԱՆԵՆԻ, ՀԱՍԱՆ ԵՒ ՍՆՊԱՏ

Վայոց Ձորի եւ շրջակայքին մէջ Խաղբակեան նոր իշխանութեան կազմաւորման ժամանակաշրջանին Իվանէ աթաբէկ վարձատրեց նաեւ Զաքուռ Բ.ի զաւակը՝ Գրիգորը, որ գործօն մասնակցութիւն բերած էր կռիւներուն եւ անուանի դարձած էր իբրեւ քաջ զօրական: Գրիգոր իշխան ստացաւ Խաղբակեան իշխանութեան յարակից Բեղուայ (Գեղի) ձորը, հաւանաբար նաեւ՝ բերդը, ինչպէս նաեւ՝ Աղջոց Սուրբ Ստեփանոս եւ Վանստան վանքերը: Ան 1212-17 տարիներուն վերանորոգեց Աղջոց Սուրբ Ստեփանոս վանքը եւ զայն Խաղբակեան կրտսեր իշխանութեան հոգեւոր կեդրոնը դարձուց:

Գրիգոր մասնակցեցաւ Գանձակի 1222ի պատերազմին, որ Իվանէ աթաբէկ մղեց պարսիկներէն հովանաւորուած ղփչաղներուն դէմ: Իվանէ պարտուեցաւ եւ ուրիշներու շարքին գերի ինկան նաեւ Գրիգոր եւ անոր եղբօրորդին՝ Պապաք: Պապաք սպաննուեցաւ, իսկ Գրիգոր կալանաւորուեցաւ եւ բազմաթիւ նեղութիւններու ու չարչարանքներու ենթարկուեցաւ ուրանալու համար քրիստոնէութիւնը, սակայն ան մերժեց եւ նոյնիսկ անարգեց իսլամական կրօնը, որուն պատճառով աւելի տանջեցին զայն, մերկացուցին ու քաշքշեցին եւ փուշերով ծակծկեցին մարմինը եւ այնքան չարչարեցին, որ ան աւանդեց հոգին:

Գրիգորի կինն էր Զազա, զաւակը՝ Վասակ, որ կառուցեց Աղջոց Սուրբ Ստեփանոս վանքին Սուրբ Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին:

Գրիգորի քոյրը՝ Վանենի իշխանուհի ամուսնացաւ Սեւադեանց Աբասի որդի Կուկինի հետ: Ան մեծադիր, երկաթագիր եւ նկարազարդ երկու Աւետարաններ պատրաստել տուաւ: Աւետարաններէն մէկը, գրուած՝ 1224ին, նուիրեց Խորանաշատի վանքի հիմնադիր Վանական վարդապետին. Աւետարանի յիշատակարանին մէջ ան իր մասին խօսելով կ'ըսէ. «Ես վանենի ադախին Քի դուստր Զաքռոյ խաղբակեանց, ամուսին Կուկին որդւոյ Աբասա Սեւադեանց, իշխանաժենցն, միաբանեցա ի խորանաշատոյ սբ. Անծինս»: Այնուհետեւ ան կը շարունակէ ըսելով. «շինող եւ առաջնորդ վանիցս Վանական վարդապետն հաստատեաց ինձ աւուր մահուան իմոյ: Ա: Քառասունք, Ը. աւր ամբիծք, եւ յամէն տարի: Ա: աւր ժամ յիշատակ ինձ յինանցն, յաւուր տաւնի Աւետեաց Աստածնին»: Միւս Աւետարանը գրուած է 1232ին, Գետիկ վանքին մէջ:

Գրիգորի եւ Վանենիի եղբայրները՝ Հասան եւ Սնպատ մահացած են իրենց երիտասարդ տարիքին եւ Զաքուռ Բ. իր փաղամեռիկ զաւակներուն յիշատակին, անոնց շիրիմներուն վրայ, Հաւապտուկի վանքին մօտակայ բլուրին վրայ խաչքարեր կանգնել տուաւ:

Սնպատի շիրիմին վրայի խաչքարին վրայ արձանագրուած է. «Թուականն ՈՀԳ էր. ես Զաքուռ որդի խաղբակայ կանգնեցի զխաչս ի տապանի որդւոյ իմոյ Սմպատա. որք երկրպագէք յաղաւթս յիշեցէք»:

Իսկ Հասանի շիրիմին վրայի խաչքարին վրայ արձանագրուած է. «Թուականն ՈՀԳ էր. ես Զաքուռ կանգնեցի զխաչս ի տապանի որդո իմո Հասանա»:

ՊՌՈՇ՝ ԽԱՂԲԱԿԵԱՆՆԵՐՈՒ ՏՈՀՄԱՊԵՏ ԻՇԽԱՆ. ՋԱԼԱԼԷՏՏԻՆԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔՆԵՐԸ

Վասակ իշխանի մահէն ետք (1223-1224ին) անոր յաջորդեց ողջ մնացած միակ եւ կրտսեր զաւակը՝ Հասան Պռոշ, որ տոհմապետութիւնը ստանձնելուն աւելթով ստացաւ տոհմական դրօշակը:

Պռոշ իշխանութիւնը ստանձնեց շատ խառնակ ժամանակ: Մոնկոլական զօրքերը 1220-1221ին արդէն հասած էին Անդրկովկաս եւ մօտեցած Թիֆլիսի: Անուհետեւ նահանջելով՝ աւերածութեան ենթարկած էին Ատրպատականի, Նախիջեւանի եւ Աղուանքի գիւղերն ու քաղաքները: Խորեզմի շահ Ջալալէտտին, որ մոնկոլներու արշաւանքներուն պատճառով Հնդկաստան փախած էր, թրքական իր ուժերուն գլուխը անցած, հարաւային Իրանէն յառաջանալով հաստատուեցաւ Ատրպատական եւ 1225 Յուլիսին գրաւեց Թաւրիզը: Թաւրիզի գրաւումէն անմիջապէս ետք ան արշաւեց Հայաստանի վրայ եւ Օգոստոսին (1225) գրաւեց Դուինը: Հայ եւ վրացական միացեալ զօրքերը Իվանէ աթաբէկի առաջնորդութեամբ, որոնց մէջ հաւանաբար կը գտնուէր Պռոշ իշխան, Կոտայքի մէջ, Գառնիի մօտակայքը փորձեցին կասեցնել անոր յառաջխաղացքը, բայց ծանր պարտութիւն կրեցին. Իվանէ տասը հոգիով հազիւ յաջողեցաւ փա-

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ ազգային երկրորդական վարժարանի Բաստրմաճեան հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 15ին, տեղի ունեցած է աշակերտական համերգ մը, մասնակցութեամբ դպրոցին Վ. եւ Ա. Սարաֆեան նախակրթարանի 4րդ, 5րդ եւ 6րդ կարգի երկսեռ աշակերտութեան: Թիւով 80, աշակերտները հանդէս եկած են համերգային ծրագրով, ղեկավարութեամբ ուսուցիչ Սամուէլ Քէաշկէրեանի եւ ներկայացուցած ժողովրդական, գուսանական, ազգային եւ հայրենասիրական 17 երգեր եւ խմբերգներ:

ԳԱՆԱՏԱՅԻ Պոլսահայ մշակութային միութեան "Հայ երաժիշտներու յանձնախումբ"ի կազմակերպութեամբ, Մայիս 28ին Ա. Խաչատրեան սրահին մէջ դաշնակի ունկնդրութիւն մը տուած է Սուրէն Բարի: Յայտագրին մէջ տեղ գտած էին ինը հեղինակներու գործերը, ընդգրկելով 17րդ դարու վերջաւորութեան յօրինուած Պախի պարոք կտորներէն մինչեւ 21րդ դարու Ֆրանսուա Մորէլի (Մոնրէալ) փորձառական յօրինումները: Համերգին վերջին կտորը եղած է Ա. Խաչատրեանի "Թոքաթթա"ն:

ԼԱՒԱԼԻ "Պարոնեան" սրահին մէջ, Յունիս 12ին տեղի ունեցած է Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ դպրոցի ամավերջի հանդէսը: Ուսուցչուհի Մարի Թովմասեանի բացման խօսքէն ետք, բեմ հրաւիրուած է տնօրէնուհի Պայծառ Աւետիքեան, որ ներկայացուցած է 2004 - 2005 տարեշրջանի տեղեկագիրը: Անդրադարձած է Կիրակնօրեայի զանազան գործունէութեանց: Իր խօսքի աւարտին, տեսչուհին ծանրացած է նաեւ Լաւալի Հայ կեդրոնը, Եկեղեցին, Կիրակնօրեան, Հ.Յ.Դ. պատանեկանը եւ երիտասարդական շարքերը զօրացնելու հրամայականին վրայ: Հանդէսը շարունակուած է գեղարուեստական յայտագրով մը աշակերտութեան կողմէ: Վերջաւորութեան արտայայտուած են Կիրակնօրեայի հոգաբարձութեան ներկայացուցիչը՝ Հովիկ Պիլէմճեան եւ Հրայր Քհնյ. Նիկոլեան:

ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան վարժարանի երդիքին տակ, Յուլիս 6ին տեղի ունեցած է նախակրթութեան բաժնի շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխումի հանդիսութիւնը: Հաւաքոյթին նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք: Վարժարանի նախակրթական բաժինին այս տարուան հունձքը 25 աշակերտ եղած է, տնօրէնուհին՝ Աննիկ Գալփաքճեան աշակերտներուն ուղղուած իր խօսքին մէջ յայտնած է որ դպրոցին եւ ուսուցչին պարտականութիւնն է կեանքի պատրաստել իրենց յանձնուած աշակերտները: Իր ուղերձէն ետք, շրջանաւարտներու անունով, հայերէն եւ թրքերէն, ուղերձներ արտասանած են Ծոլիա Այսէլի եւ Մելանի Երտողան: Փոխ տնօրէնին անունով արտասանուած թրքերէն խօսքէն ետք, տեղի ունեցած է մրցանակաբաշխութիւնը: Լաւագոյն աշակերտուհին իր մրցանակը ստացած է Պատրիարքին ձեռքէն:

խուսափ տալ եւ Քեղուայ բերդը ապաստան գտաւ: Հաւանաբար այդ տասը հոգիէն մէկը Պռոշն էր, մանաւանդ որ Քեղուայ բերդը Խաղբակեաններու կը պատկանէր:

Շարունակելով արշաւանքը Ջալալէտտին նուաճեց Գանձակը եւ 1226ի գարնան սկիզբը՝ Թիֆլիսը: Նոյն տարուան աշնան պաշարեց եւ փորձեց նուաճել Կարսն ու Անին, բայց չյաջողեցաւ: Աշնան վերջաւորութեան պաշարեց Մանազկերտն ու Խլաթը, բայց ուժեղ դիմադրութեան հանդիպելով նահանջեց:

Ջալալէտտինի իշխանութեան գլխաւոր յենարանները դարձան Թիֆլիսը, Գանձակն ու Դուինը: Հայ եւ վրացական կանգուն մնացած զօրքերը պատըսպարուեցան լեռնային մեկուսացած շրջաններուն, պարսպապատ քաղաքներուն եւ ամրոցներուն մէջ:

Ժողովուրդը պաշտպանելու եւ կոտորածներէ ու արհաւիրքներէ փրկելու համար պէտք է ուժեղ հակահարուած տրուէր թշնամիին:

Այս պայմաններուն տակ Պռոշ իշխան 1227ին կամ 1228ին յարձակեցաւ Դուինի վրայ, գրաւեց զայն եւ անխնայ կոտորեց հոն տեղակայուած Թրքական խորեզմեան զօրքերը եւ քաղաքին իսլամ բնակիչներէն անոնք, որոնք 1225ին օգնած էին Ջալալէտտինի եւ սուրի քաշած էին քաղաքին մէջ ապրող քրիստոնեայ բնակիչները:

Ջալալէտտին 1228ին երկրորդ անգամ ըլլալով արշաւեց Խլաթի շրջանը, ուրկէ յառաջացաւ դէպի Մշոյ դաշտ ու Ճապաղջուր, աւերեց ու կողոպտեց այդ շրջանները, կոտորեց տղամարդիկը, իսկ կիներն ու մանուկները գերեվարեց: 1229ին կրկին պաշարեց Խլաթը եւ 1230ի Ապրիլին գրաւեց զայն:

Ջալալէտտին 1230ի ամրան ծանր պարտութիւն կրեց Իկոնիոյ եւ էյուպեան միացեալ զօրքերէն: 1231ի մոնկոլական մեծ զօրաբանակ մը ներխուժեց Ատրպատական եւ Հայաստան եւ հետապնդելով Ջալալէտտինը ջախջախեց անոր բանակը Ամիդի մէջ. այդ պատերազմին ալ անհետ կորսուեցաւ Ջալալէտտին:

ՄՈՆԿՈԼԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ջալալէտտինի անկումէն ետք Ատրպատական ենթարկուեցաւ մոնկոլական իշխանութեան: Ատրպատականէն մոնկոլական զօրքերը Չարմաղանի հրամանատարութեամբ մտան Աղուանք եւ 1232ին պաշարեցին, գրաւեցին ու կործանեցին պարսպապատ Գանձակը, որ շրջանին ամէնէն շէն ու հարուստ քաղաքն էր, եւ անոր գրեթէ բոլոր բնակիչներն ալ սուրի քաշեցին: Միայն փոքր զօրագունդ մը գիշերով յաջողեցաւ պատռել պաշարման շղթան եւ փախուստ տուաւ:

Գանձակի գրաւումէն ետք մոնկոլներ հեռացան Աղուանքէն, եւ քանի մը տարի Հայաստան ու Վրաստան զերծ մնացին ասպատակութիւններէ:

Մոնկոլներու եւ անոնց միացած թըրքական ու այլ ցեղերու Հայաստանի ու Վրաստանի վրայ մեծ արշաւանքը, Չարմաղանի հրամանատարութեամբ, սկսաւ 1235–1236ին: Հայ իշխաններն ու Վրաստան չյաջողեցան կազմակերպուած դիմադրութիւն ցոյց տալ: Անպաշտպան ու սարսափած ժողովուրդը ամէնուրեք մնացած էր իր բախտին:

Վահրամ Գագեցի իշխան, որուն կը պատկանէին Շամքորը եւ Ուտիի դաշտային շրջանի բերդերուն մեծ մասը, լքեց զանոնք իրենց բախտին: Հակառակ այս իրողութեան շամքորցիք դիմադրեցին, բայց պարտուեցան եւ սուրի քաշուեցան, իսկ քաղաքը հրդեհուեցաւ եւ աւերուեցաւ:

Զաքարէի որդի Շահնշահ Լոռի բերդաքաղաքը յանձնեց իր աներորդիներուն, իսկ ինք իր զաւակներուն հետ լեռներուն վրայ եւ ձորերուն ու քարայրներու մէջ ապաստան գտաւ: Մոնկոլական զօրքերը քանդեցին Լոռիի պարիսպները եւ մտնելով քաղաք՝ անխնայ կոտորեցին ամբողջ բնակչութիւնը: Լոռի կողոպտուեցաւ եւ Շահնշահի հարուստ գանձերը անցան մոնկոլներուն: Մոնկոլներ այնուհետեւ գրաւեցին Թիֆլիսը:

Իվանէ աթաբէկի որդին՝ Աւագ ամիրսպասալար իր շրջանի ժողովուրդին հետ Կայէն բերդին մէջ ապաստան գտած էր՝ մոնկոլներ պաշարեցին բերդը. ի վերջոյ Աւագ կամովին անձնատուր եղաւ եւ հպատակութիւն յայտնեց Չարմաղանի: Աւագի օրինակին հետեւեցաւ նաեւ՝ Պռոշ, մանաւանդ որ Աւագ անոր «պարոն»ը կը նկատուէր:

Չարմաղան այնուհետեւ գրաւեց Անին եւ անոր բնակչութիւնը սուրի քաշեց: Կարսի բնակիչները կամովին անձնատուր եղան, բայց կողոպտուեցան, կոտորուեցան, եւ մասամբ ալ գերեվարուեցան:

Խաչէն եւ Սիւնիք 1236ին նուաճուեցան առանց պատերազմի: Խաչէնի անպաշտպան շրջանները ասպատակուեցան ու աւերուեցան, իսկ Թարթառ գետի ափերուն գտնուող Հաւքախաղաց անմատչելի բերդին մէջ ապաստանած ժողովուրդը անխնայ սուրի քաշուեցաւ: Ներքին Խաչէնի իշխան Հասան Ջալալ յօժարակամ անձնատուր եղաւ:

Մոնկոլներու Սիւնիք ներխուժման օրերուն Էլիկում Օրբէլեան իշխան, Վայոց Ձորի Հրաշկաբերդ ամրոցին մէջ ապաստան գտաւ: Մոնկոլական զօրքեր նուաճեցին նաեւ Վայոց Ձորը եւ Եղեգիսը եւ մինչեւ Երերոն գիւղը՝ Գառնիի դիմաց: Եւ երբ Էլիկում հաշտութիւն խնդրեց, մոնկոլներ այդ շրջանները անոր յանձնեցին:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

Օրուան հարցեր

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՁԱԽՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ 2005Ի ՖՐԱՆՍԱՆ

2012ի Ողիմպիականներուն վայրի ընտրութեան մրցակցութեան մէջ Փարիզի պարտութիւնը Ֆրանսայէն դուրս ալ լայն արձագանգ գտած է մամուլին մէջ: Մատրիտի Թերթերէն մէկը այդ պարտութիւնը չի սահմանափակեր Փարիզով, այլ անոր պատասխանատու կը նկատէ 2005ի Ֆրանսան:

Դարերէ ի վեր Փարիզ մեծ սէր ու քիչ մըն ալ ատելութիւն կը վայելէ. ամբողջ աշխարհի մեծերը սերտ կապ ունեցած են այս քաղաքին հետ: 1933 Յունուարին Օթթօ տը Հապսպուրկ որ 20 տարեկան է, Պերլինի մէջ հիւրն է նախագահ Հինտընպուրկի: Երիտասարդ արհիդուքսը իրենց հանդիպումին առաջին պահէն իսկ խօսակցութեան դիւրին նիւթ մը առաջարկելու միտքով հարց կու տայ թէ նախագահին նախասիրածը ո՛ր քաղաքն է. "Փարիզ"ը կը պատասխանէ ան անվարան: Օթթօ կը զարմանայ: Ֆրանսա Գերմանիոյ երդուեալ թշնամին է ու դըժուար է հաւատալ որ գերմանացի մարէշալին նկարագրին յարիր քաղաք ըլլայ Փարիզը: "Ինչո՞ւ" հարց կու տայ երիտասարդը համարձակելով. "Որովհետեւ աշխարհի միակ քաղաքն է ան, կ'ըսէ Հինտընպուրկ, ուր եօթը փողոց կարելի է հակակշիռի տակ պահել զինուորի միակ դիտակէտ մը":

Այսօր հարցը այլեւս Ողիմպիականներու ձախողութիւնը չէ, այլ այն թէ ի՛նչ ընթացքի մէջ է երկիրը, Ֆրանսան: Յուլիս 6ի ձախողութիւնը Շիրաքի կառավարութեան տագնապը աւելի ծանրացուցած է: Նաեւ Ե. Հանրապետութեան: Ֆրանսացիները իրենց յաջողութեան մասին կասկած անգամ չունէին: Ու Ֆրանսայի գերակայութեան բարդոյթը, կառավարութեան արտայայտած ինքնավստահութիւնը այնպիսի մակարդակի էին որ լաւ կ'ըլլար եթէ Ֆրանսացին հարց տար թէ ինչո՛ւ համար 20 տարուան մէջ երրորդ անգամ ըլլալով կը պարտուի մրցակցութեան մէջ:

Շիրաք հարուստ երկիրներու Սկովտիոյ վեհաժողովին գնաց, ամբողջովին խզուած իր երկրին իրականութենէն: Իրեն կը մնար միայն անգլիական խոհանոցին մասին կատակելու կարելիութիւնը: Նոյն բանը չէր կրնար ընել անգլիական տնտեսութեան, զինուորական ուժին, ողիմպիականներու կազմակերպիչ քաղաք Լոնտոնի հմայքին առընչութեամբ:

Նախագահը իրեն ամէնէն հաւատարիմը կառավարութեան գլուխը անցուց, քուէատուփերուն վերջին "դաւաճանութենէն" ետք: Միակն էր ան որ պարտութիւն չէր կրած, ոչ մէկ ընտրութեան ներկայացած ըլլալով: Մնացածը՝ թէ՛ ձախակողմեանները, թէ՛ աջակողմեանները, ֆրանսական քաղաքական դասը պետականութեան ոգին կրողներ են, շատ քիչ բացառութեամբ: Եւ երբ մէկը յեղաշրջումի տրամադրութիւն կը նշմարէ հորիզոնին վրայ բարձրացող աստղին՝ Ն. Սարքոզիի մօտ, դէտերը անմիջապէս կ'ըսեն թէ եթէ կ'ուզէ յաջողիլ, իր շահը կը պահանջէ նախորդ մեծերուն կողմէ ձըգուած ճամբաներէն դուրս չգալ: Իրականութեան մէջ հարցը Փարիզի հետ ոչ մէկ կապ ունի, այլ Ֆրանսային:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՅՍ Է ՄԱՐՄԻՆ ԻՄ

Բանաստեղծութիւններ

ՍԱՐԳԻՍ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

Պէյրութ 2004

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Սահակ Մեսրոպ եկաւ զիս տեսնելու:

– Ա՛լ հոգ մի՛ ըներ, հոս հանգիստ կրնաս մնալ, ըսաւ, ամէն բան կարգադրած ենք, երբ որ ուզես կրնաս աշխատանոցին մէջ գործի սկսիլ իբր զինուոր:

– Բայց ի՞նչ գործ կրնամ ընել:

– Քեզ տօքումհանէն պիտի դնենք հոն ծրար կը փաթթես կամ չարխ կը դարձունես, վերջապէս քու կարողութեանդ սահմանին մէջ գործ մը: Իսկ գալով բընակարանիդ, ան ալ որոշուած է. մեզի հետ պիտի բնակիս Կիներու Իմալաթհանէն (աշխատանոցը): Ապահովութեան համար առ այժմ հոս սպասէ՛ մինչեւ որ մթնէ. Հայկ Կօշկարեանը պիտի գայ քեզի առնելու եւ հետը պիտի բերէ ձեռք մը զինուորի հագուստ եւ քալփաք մը: Անոնք հագնելէ ետքը ա՛լ ազատ համարձակ կրնաս պտտիլ, մազիդ դպչող չըլլար:

Արդարեւ իր ըսածին համեմատ ուշ ատեն Հայկ Կօշկարեանը եկաւ հագուստներով: Իսկոյն հագայ ու գացինք կիներու աշխատանոցը, որուն վերնայարկի ընդարձակ սրահը տրամադրուած էր իմ բարեկամներուս:

Բաւական բազմութիւն կար այդ սենեակին մէջ: Նախ՝ Յարութիւն Դանիէլեանը, Պանտրմացի, իր կնոջ եւ երկու փոքրիկ տղոցմով: Յարութիւնը առաջին անգամն էր որ կը տեսնէի, բայց շատ լաւ կը ճանչնայի իր եղբայրը Ստեփան Դանիէլեան՝ որուն հետ 15–20 տարուան մտերմութիւն մը ունէինք: Բնական է որ այս հանդիպումը շատ ուրախացուց զիս եւ իսկոյն մտերմութիւնը հաստատուեցաւ երկուքնուս միջեւ: Յետոյ կար Հայկ Կօշկարեանը իր կնոջ ու նորածին աղջըկան հետ, Սահակ Մեսրոպը, Կէօտէնցի Հայկ Փանոսեանը (երիտասարդ ատաղձագործ մը) եւ իր հօրեղբօր աղջիկը Զապէլ, յետոյ Մարաշցի երիտասարդ մը, տեղւոյն երեւելիներէն որ Պոլսոյ երկրաչափական վարժարանը յաճախած էր, յետոյ ուրիշ Պանտրմացի օրիորդ մը Եղիսաբէթ անուն, յետոյ Պոլսեցի կին մը եւ աղջիկ մը: Այս ամէնուն վրայ աւելցայ նաեւ ես: Բարեբախտաբար եղանակը ամառ էր եւ մենք մէկ քանիներս վերը տանիքին վրայ կը պառկէինք, ըստ տեղական սովորութեան:

Բոլոր այդ բազմութիւնը աշխատանոցը կ'աշխատէր եւ զինուորական թաինը կը ստանար: Նոյնիսկ Դանիէլեանի տասը տարեկան աղջիկը իր զինուորի բաժինը ունէր:

Շատ զուարթ ճաշ մը ըրինք տանիքին վրայ, լուսնի լոյսով: Կերակուրնիս էր օրուան քարավանան, միսով եւ զանազան բանջարեղէններով:

Պէտք է գիտնալ որ մեր քարավանան սովորական զինուորներու քարավանայէն անհամեմատելի կերպով լաւ էր, որովհետեւ զայն պատրաստողները աշխատանոցին մէջ աշխատող հայ կիներ էին:

Գիշերը երկար խօսեցանք տանիքին վրայ ուր հաճելի զովութիւն մը կար: Ո՜րչափ բաներ ունէինք իրարու պատմելիք:

Ամիսներէ ի վեր, Էլ Պուսերայի մէջ, անապատական կեանք մը անցուցած էի, արտաքին աշխարհէն բոլորովին անջատուած ու հիմա, յանկարծ, ինքզինքս կը գտնէի Պոլսեցի բարեկամներու մէջ, պատուական հայ ընտանիքի մը քով: Ինծի այնպէս կը թուէր թէ՝ դժոխքէն դրախտ փոխադրուած էի:

Հետեւեալ օրը, երկուշաբթի, մինչեւ իրիկուն անցուցի կիներուն աշխատանոցը, ինչպէս նաեւ յաջորդ օրը:

Չորեքշաբթի օրը գացինք, Սահակ Մեսրոպի հետ, այրերու աշխատանոցը որ տասը վայրկեան հեռուն քաղաքին ծայրը կը գտնուէր եւ որ ընդարձակ զօրանոց մըն էր:

Նախ գացինք Սահակ Մեսրոպի գրասենեակը սպասելով որ աշխատանոցին տընօրէն հարիւրապետ Իհսան էֆէնտին գայ եւ իմ վէսիքաս, որ նախապէս պատրաստուած էր, ստորագրէ:

Այս զինուորականը չերքէզ մը էր, տըգէտ, հաւատացեալ, բայց շա՛տ բարեսիրտ անձ մը, մանաւանդ հանդէպ Հայերուն: Ինք նախկին երկաթագործ մըն է եղեր եւ իբրեւ արհեստի տեղեակ անձ մը զինքը աշխատանոցին տնօրէն կարգեր են:

Կէս ժամ հոն սպասելէ ետքը Իհսան էֆէնտի եկաւ: Յիսուն տարեկանի մօտ, մօրուքով, արտաքնապէս քիչ մը խոժոռ դէմքով մարդ մըն էր:

– Ահաւասիկ հօրեղբայրս որու մասին նախապէս խօսած էի ձեզի. ըսաւ Սահակ Մեսրոպ զիս ներկայացնելով:

Հարիւրապետը ակնարկով չափչփեց զիս.

– Հա՛, դո՞ւն ես, ըսաւ, շատ աղէկ, հիմա զինքը ո՞ւր պիտի դնենք:

– Տօքումհանէն ամէնէն յարմար է, արդէն մարդու պէտք ունինք:

– Աղէկ, վէսիքան պատրաստէ՛ եւ թող գործի սկսի:

– Ահաւասիկ վէսիքան:

Իհսան էֆէնտի ստորագրեց ու քանի մը պատուէրներ տալով հեռացաւ:

Սահակ Մեսրոպ կանչեց տուաւ տօքումհանէի իշճի պաշին որ Այնթապցի տարագիր մըն էր եւ զիս ներկայացնելով ըսաւ.

– Հօրեղբայրս է, ձեր քովը պիտի աշխատի: Թեթեւ գործեր տուէք իրեն:

– Շատ աղէկ, պատասխանեց մարդը եւ միասին գացինք գործատունը որ քանի մը քայլ անդին էր:

Քանի չափ Հայեր, ամէնքն ալ գրեթէ Այնթապցի, իրենց ջուլհակի գործասեղաններուն առջեւ նստած կ'աշխատէին:

– Դուն այսօր միայն դիտելով ժամանակ անցո՛ւր, ըսաւ իշճի պաշին, վաղը կը սկսիս աշխատիլ:

Ցերեկը վերադարձայ կիներու աշխատանոցը, ճաշելու համար, եւ յետոյ նորէն եկայ գործիս, առանց բան մը ընելու:

Տէր Զօր հասնելէս ի վեր, զգուշութեան համար, աշխատանոցէն դուրս ելած չէի, որովհետեւ վէսիքա չունէի տակաւին, բայց հիմա որ վէսիքաս գրպանս էր վախնալու բան մը չունէի եւ իրիկունը, փայտօսէն ետքը, մինչեւ շուկայ պտոյտ մը ըրի:

Շուկային մէջ դէմս ելաւ Սէր քոմիսէր Մուսթաֆան, այն որ մեզի չորս ամիս առաջ Էլ Պուսերա աքսորած էր եւ որ Տէր Զօրի ահաւոր ջարդերուն կազմակերպիչներէն մին է:

(Շար. 98)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց զարմուհիներուն Էլիզ Մարգարեանի *եւ* Ժագլին Նատոյի (*ծնեալ* Գէորգեան) *մահուան առթիւ Սիրվարդ Պալեան եւ Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան 300 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին, իրենց յիշատակին։*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ա Զ Դ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ Կիրակիները.–

ՕԳՈՍՏՈՍ 7, 21 եւ 28ին։

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14, ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ *Տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական* խաղողօրհնէք*ը*։

Պատարագները կանոնաւոր կերպով կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 4*ին*։

RENTREE SCOLAIRE

ECOLE «SIAMANTO»

Les inscriptions pour l'année 2005 / 2006 à l'école hebdomadaire **Siamanto** de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au baccalauréat —langue vivante I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 21 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon
2 avenue de Stalingrad à Bagneux

Les responsables de l'association des parents d'élèves et les enseignantes recevront les parents et leur présenteront l'année scolaire.

Pour tout renseignement :

— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11

— Mme Elisabeth Davidian: 01 46 65 81 53

– ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ –

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14։ Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի։

Պատարագ՝ *ժամը* 10.30*ին*,

Խաղողօրհնէք՝ *ժամը* 12*ին*։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 15։ Յիշատակ Մեռելոց։

Պատարագ՝ *ժամը* 10.30*ին*,

Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12*ին*։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14։ Տօն է Աստուածածնի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէք*ի աւանդական արարողութիւնը։*

Այն հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել, կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս գիւանատունը։

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ ճաշակով

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Tradition des Chrétiens Orientaux» concernant l'Arménie sera diffusée par France 2, **dimanche prochain 24 juillet de 9h30 à 10h.** Elle a pour titre :

«UN CENTRE
DU PATRIMOINE ARMENIEN
A VALENCE».

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20։ Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ։

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ։ Կ'արժէ 8 Եւրօ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Archalouys Tatéossian»** de la C.B.A.F. organise
UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Տօն Անուանակոչութեան
Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ։
Ուխտի պատարագ եւ մատաղ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մաղկախաղ 50-ամեայ
ճառախածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ։

(Շար. Ա. էջէն)

գայի Թուրքերը ծանր վնաս կը կրեն։ Ըսած են նաեւ թէ Թուրքիոյ բուն նպատակը անդրսահմանեան գործողութիւններով նեղ կացութեան մատնել է ԱՄՆ-ը, Հարաւային Քիւրտիստանի մէջ Քիւրտերու ձեռքբերումները ոչինչի վերածել ու խորացնել Իրաքի մէջ ստեղծուած քաոսն ու անկայուն կացութիւնը։

ՌՈՒՍԵՐԸ 320 *միլիառ տոլար կը հաշւեն այն կաշառքները որոնք վճարուած են ռուս պաշտօնատարներուն* 2005*ին*, *այսինքն* 10 *անգամ աւելի քան* 2001*ին*, *ըստ Ինտէմ հիմնարկի մէկ քննութեան։*

Պ. ՔՈՒՇՆԷՐ, Առողջապահութեան նախկին նախարարը խիստ յօդուած մը ստորագրած է Մոնտի (Յուլիս 21) *մէջ ուր կոչ կ'ընէ որ վերջ տրուի ստախօսութեան, որովհետեւ, կը գրէ, իրականին մէջ, Ֆրանսա մեծագոյն տագնապի մը դէմ յանդիման է։ Ըստ իրեն պէտք է մերժել կուսակցական մենաշնորհները եւ հրաժեշտ տալ դարմանները։ Ֆրանսական ընկերային սիսթեմն ալ այլեւս օրինակ մը չէ ոչ ոքի համար։*

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

ATTENTION !
DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'**Orchestre SPITAK**
qui se déroulera, cette année, à

CHAMPEAUX (77)

Pour aller à CHAMPEAUX (65 km. de Paris), prendre l'autoroute A4 de la Porte de Bercy. Sortir sur la N104 et prendre l'A5b, direction Troyes. Continuer toujours en cette direction (Troyes) jusqu'au péage de Montereau (A5). Sur l'Autoroute A5, prendre la première sortie, St Germain Laxis (péage 1 Euro 30). A la sortie du péage, prendre la direction de Meaux (N36). Tout de suite après, prendre la première rue à droite (D57) Direction Fouju-Champeaux. Arrivés au Centre de Champeaux, prendre tout de suite la première rue à droite. La Collégiale se trouve en face de la Mairie.

En plein air, dans le jardin attenant à la grange,
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale St Martin du 12ème siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

PROGRAMME :

Divine Liturgie à la Collégiale, à 12 heures;
Repas à partir de 13 heures 30;
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux TOMBOLAS (enfants et adultes).

Participation aux frais de la journée : ADULTES 20 Euros
ENFANTS 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 23-24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.251 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.251

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Լ Ո Ն Տ Ո Ն

ՉՈՐՍ ՆՈՐ ՌՄԲԱՓՈՐՁԵՐ

ՈՉ ՄԷԿ ԶՈՀ, ԲԱՅՑ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ

Նախորդ չորս ռմբափորձերէն (Յուլիս 7, 56 մեռեալ, 700 վիրաւոր) ճիշդ ու ճիշդ երկու շաբաթ ետքն է, Յուլիս 21-ին, Հինգշաբթի որ չորս նոր ռմբափորձեր գործուեցան Լոնտոնի մէջ, նոյն ձեւով, բայց այս անգամ միայն մէկ թեթեւ վիրաւոր կար. ռումբերը չէին պայթած, այլ միայն ճայթիւններ ելած են: Սենարիօն նոյնն էր, այսինքն երեք ռմբափորձ մեթրոյին մէջ, չորրորդ մըն ալ պըսի մը մէջ: Չորս գործողութիւններն ալ հարուածած են Լոնտոնի կեդրոնը՝ Օվըլ, Շեֆըրտ'ս Պուշ եւ Ուարըն Սթրիթ կայանները եւ պըսն ալ՝ Հաքնէ Ռոտ, այսինքն քաղաքին հարաւը, արեւմուտքը, հիւսիսը եւ արեւելքը: Արարքներէն անմիջապէս ետք, Թոնի Պլէր մամուլի ասուլիս մը տուած է շեշտելով թէ պէտք չէ նսեմացնել այս միջադէպերու տարողութիւնը: Ինք կը մերժէ որեւէ պատասխանատուութիւն այդ ռմբափորձերու սատկացման մէջ եւ հրաւէր կարդացած է Լոնտոնցիներուն որ հանդարտ մնան: Որեւէ կապ չուզեր տեսնել այս ահաբեկչութեան եւ Իրաքի մէջ բրիտանական ներկայութեան միջեւ: Վճռականօրէն յայտարարած է.– "Ինչ որ ահաբեկիչները կ'ուզեն, այն է որ յետքայլ ընենք, ըսել՝ «մեր յանցանքն է»: Ահաբեկչական արարքներու պատասխանատուները ահաբեկիչներն են": Հետաքրքրական է սակայն մատնանշել, որ ճիշդ նախորդ օրը, Չորեքշաբթի, Յուլիս 20ին, Լոնտոնի քաղաքապետը՝ Քէն Լիվինկսթոն տարբեր բան կ'ըսէր: Իրեն համար արեւմտեան միջամտութիւնը Մերձաւոր-Արեւելք կրնայ բացատրութիւնը ըլլալ Յուլիս 7ի ռմբափորձերուն: Ինք շեշտած է.– "Ոչ մէկ համակրութիւն ունիմ անձնասպանական ռմբափորձերու նկատմամբ, բայց հաւանաբար պատահած չէին ըլլար, եթէ Արեւմուտքը ձգած ըլլար որ արաբական երկիրները ազատօրէն տան իրենց որոշումները Ա. Աշխարհամարտէն ետք: Կը խորհիմ որ 80 տարուան արեւմտեան միջամտութիւն ունեցանք, առաւելաբար արաբական երկիրներու մէջ, քարիւղի կարիքի պատճառաւ: Զօրավիգ եղանք ոչ յանձնարարելի կառավարութիւններու եւ տապալեցինք ուրիշներ, զորս համակրելի չէինք նկատեր: Եթէ Ա. Աշխարհամարտի աւարտին ըրած ըլլայինք ինչ որ խոստացած էինք Արաբներուն, այսինքն ձգած ըլլայինք որ իրենց իսկ կառավարութիւններն ունենան ու հեռու մնացած ըլլայինք իրենց գործերէն, պարզապէս քարիւղ գնելով, կը խորհիմ որ այս բաները չէին պատահեր": Այս խօսքերը, պարզ է, լաւ ընդունելութիւն չեն գտած Թ. Պլէրի շրջանակին մէջ:

Յուլիս 21ի ռմբափորձերը հարցականներու դուռ բացած են: Հեղինակները կրնան որեւէ կապ չունենալ Յուլիս 7ի ահաբեկիչներուն հետ եւ պարզապէս մարդիկ ըլլան որոնք նմանօրինակ արարք մը գործած են, առանց ահաբեկչական մըտայնութեան: Կամ, նոյն հեղինակներն են, այսինքն ահաբեկիչներ, որոնք ուզեցին ցոյց տալ թէ որեւէ հսկողութիւն կամ ոստիկանութիւն արգելք չեն կրնար ըլլալ նման արարքներու: Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ յստակ է այն է որ նպատակը մղձաւանջային, մթնոլորտի մը ստեղծումն է, քանի Բրիտանացիները, որքան ալ պաղարիւն ըլլան, դժուար թէ կարենան այդ պաղարիւնը պահել յաւիտեան, երբ նման արարքներ կրկնուին: Հոգեբանական պատերազմը շատ աւելի ծանր է եւ անոր ճարը գտնելն ալ ոչ ոքի գործն է, ոչ իսկ մանաւա՛նդ՝ Թոնի Պլէրի: Այս առընչութեամբ արդէն, օրէ օր կ'աւելնայ թիւը անոնց, որոնք դէմ էին անգլիական բանակին ներկայութեան Իրաքի մէջ: Ծանօթ է որ Թ. Պլէր սկիզբէն, հլու հնազանդ զինակիցը եղաւ Պուշի:

Յուլիս 21ի արարքներուն համար, Սքոթլանտ Եարտի պետը կը գտնէ.– "Կազմածները աւելի փոքր էին եւ պէտք եղածին պէս չպայթեցան", բայց Թոնի Պլէրի համար նպատակը սպաննել էր: Ոստիկանութիւնը կոչ կ'ընէ նաեւ ականատեսներուն, որպէսզի բերեն իրենց վկայութիւնները, լուսանկարներ եւ ամէն ինչ որ կրնայ լուսաբանութիւն բերել: Զանազան վկայութիւններ բերուած են, բայց ստոյգ ոչինչ կայ: Ականատես մը մէկը նկատած է գամերով լեցուն ռումբով մը, ուրիշ մը կ'ըսէ թէ ռումբ մը զետեղողը փախած է ծրար մը ձգելէ ետք, եւլն.:

Ի. Սի. ԷՄ.ի մէկ հարցախոյզին համաձայն, զոր հրատարակած է Կուարտիըն, Բրիտանացիներու երկու երրորդը համոզուած է որ կառավարութեան տարած քաղաքականութիւնը Մերձաւոր-Արեւելք, գոնէ մասամբ, պատասխանատու է ռմբափորձերուն: Լայպըրի (Աշխատաւորական կուսակցութիւն) մեծ մասը այլեւս աւելի ու աւելի ընդդիմադիր է անգլիական միջամտութեան: Երեսփոխաններէն մէկը՝ Ճոն Մըք Տոնէլ յայտարարած է.– "Ցորչափ Բրիտանացիները գրաւող մնան, դիւրին է երիտասարդներ գտնել ռումբեր զետեղելու համար": Կառավարութիւնը նեղ կացութեան մատնուած է, որովհետեւ բրիտանական զօրքերու քաշուելու հարցը ծաւալ առած է, քանի մեծ վարկ վայելող հիմնարկներ ինչպէս Միջազգային Հարցերու Արքայական Հիմնարկը, հրապարակած են նման վերլուծումներ, ուր կը հաստատեն որ "Մեծն Բրիտանիա մասնաւորաբար թիրախ է, քանի ամէնէն մերձաւոր զինակիցն է ԱՄՆ-ու": Շեշտած են որ այդ քաղաքականութիւնը զարկ տուած է ալ-Քաիտայի ցանցին որ մարդ ալ գտնէ, դրամ ալ գտնէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԵԼԻ վարչապետը Շարոն հարցազրոյցի մը մէջ Ֆիկառոյի (Յուլիս 22) ապահովութիւն կու տայ որ Գազա պարպուած պիտի ըլլայ Օգոստոս 15ին: Այդ պարպումը կրնայ ծառայել խաղաղութեան միջազգային ծրագրի գործադրումին սկսելուն, "պայմանաւ որ Պաղեստինցիները դադրին ահաբեկչութեամբ զբաղելէ": Շարոն Փարիզ կը հասնի Յուլիս 26ին եւ այդ առթիւ է որ հարցազր-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ ԴԵՐԵՆԻԿ ՎՐԴ. ԴԱՒԹԵԱՆ ԱՐԿԱԾԱՀԱՐ

Մայր Աթոռէն հաղորդագրութիւն մը կը տեղեկացնէ թէ Յուլիս 21ին ինքնաշարժի արկածով մը մահացած է Գեղարքունիքի թեմին առաջնորդական տեղապահը Դերենիկ Վրդ. Դաւթեան, իր թեմը վերադառնալու ճամբուն վրայ: Ծնած էր 1966ին Կապան: 1995ին աւարտած էր Ս. Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանը, նոյն տարին ձեռնադրուած կուսակրօն քահանայ: 2001 Փետրուարին "Թագաւորօրհնէքի կանոնը հայ եկեղեցւոյ" նիւթով վարդապետական աւարտաճառ պաշտպանած, ապա ստացած էր վարդապետութեան աստիճան: Օգոստոսին ալ նշանակուած էր Գեղարքունիքի թեմին առաջնորդական տեղապահ:

Յուլիս 23, ժամը 19ին Ս. Գայեանէ վանքին մէջ կը կատարուի եկեղեցւոյ կարգը, յաջորդ առաւօտուն ալ, պատարագի ընթացքին տեղի կ'ունենան վարդապետին վերջին օծման եւ յուղարկաւորութեան արարողութիւնները. մարմինը կ'ամփոփուի միաբանական գերեզմանատունը:

ԼՂՀ

«ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱԿԱՐԿԵԼԻ ՉԷ» Կ'ԸՍԷ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Արման Մելիքեան Յուլիս 21ի մամուլի ասուլիսին ակնարկելով կարգաւորման բանակցութիւններու ընթացքին որուն մասին լաւատես յայտարարութիւններ եղան, ըսած է թէ կողմերուն դիրքերը տակաւին շատ հեռու են իրարմէ ու չափելի արդիւնք չկայ:

"Լեռնային Ղարաբաղի անկախութիւնը սակարկութեան առարկայ չէ. այդ մասին գիտեն ե՛ւ Բաքուում, ե՛ւ Երեւանում, ե՛ւ համանախագահները" ըսած է Ա. Մելիքեան: Ապա ծանրացած է բանակցութեան իրենց եւս մասնակցութեան անհրաժեշտութեան վրայ, յայտնելով հանդերձ թէ Ստեփանակերտը "բաւարար չափով տեղեկացուած է բանակցութիւններին":

Յայտնապէս դժգոհ թէ՛ Երեւանէն, թէ՛ Բաքուէն եւ թէ Մինսկի խումբին նախագահներէն, Ստեփանակերտը չի փափաքիր օտար ուժեր տեսնել շրջանին մէջ որպէս խաղաղապահ: "Խաղաղապահ ուժերի կարիք այսօր չունենք" ըսած է նախարարը: Ինչ կը վերաբերի Կիպրոսէն Ղարաբաղ ուղղակի թռիչք հաստատելու բուրբերուն, ան յայտնած է թէ ո՛չ կիպրական, ո՛չ յունական իշխանութիւններէն այդ նիւթով դիմում ստացած են:

Ա. Մելիքեան անլուրջ համարած է հակամարտութեան կարգաւորումէն ետք Ղարաբաղի մէջ բազմամիլիոննոց ներդրումի ծրագիր կիրարկելու Բաքուի յայտարարութիւնը: Յիշեցուցած է թէ 80ական թուականներու վերջերուն ալ Մոսկուան Ղարաբաղի ընկերա-տնտեսական զարգացումին համար յատկացումներ կ'ընէր եւ անոնք կը գործածուէին բացառապէս ադրբեջանական գիւղերուն համար, յատկապէս Խոջալուի:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱՔՆՆԷ ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՍՏԱՑՈՒԱԾՔԻ ԿԷՏԵՐԸ

Եւրոպայի Մարդկային իրաւունքներու ատեանը ընդունելի յայտարարած է Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի վաքըֆին կողմէ եղած դիմումը որով խնդրոյ առարկայ կ'ըլլան Լօզանի դաշնագրին կարգ մը յօդուածները. անոնք կը վերաբերին փոքրամասնութիւններու կալուածի տիրացումի հարցին ու դիմումին մէջ ըսուածը այն է որ փոքրամասնութեան վաքըֆներուն այդ իրաւունքը Լօզանի դաշնագրով կաշկանդուած է:

Ս. Փրկիչի 1832ին հիմնուած վաքըֆը կաշկանդումը ներհակ գտնելով Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներու համաձայնագրին, վերաքննութիւն պահանջած է:

Թուրք մամուլը լուրը տուած էր (Յուլիս 22) աւելցնելով որ Ս. Փրկիչին 1992-ին նուիրուած երկու շէնք պետական գանձին փոխանցուած էին, այն պատճառաբանութեամբ որ գոյութիւն չունէին 1936ի յայտարարագրին մէջ...

Եւրոպական նոյն ատեանը անցեալ տարի ալ ընդունելի գտած էր Ֆէնէրի յունական լիսէին վաքըֆին նոյնիմաստ դիմումը:

Կ'արժէ նշել կէտ մը եւս. Թուրք մամուլը չէր մոռցած յայտնելու թէ վաքըֆին դիմումը կը զուգադիպէր պահու մը երբ Եւրոպական Միութիւնը անբաւարար գտած էր փոքրամասնութիւններու վաքըֆներու հարցերուն Անգարայի մերձեցումը եւ թէ վարչապետ Թ. Էրտողան վերջերս անձամբ բացումը կատարած էր Ս. Փրկիչի թանգարանին..

Վ Ր Ա Ս Տ Ա Ն

Ճ. ՊՈՒՇԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ՀԵՂԻՆԱԿԸ ՀԱ՞Յ ԷՐ

Թիֆլիս այցին ընթացքին Մայիս 10ին Ճ. Պուշի դէմ անյաջող մահափորձի մը լուրը տրուած էր: Ձեռնառումբ մը նետուած էր ԱՄՆ-ու նախագահին ուղղութեամբ, բայց չէր պայթած: Վրացական լրատուները կը հաղորդեն թէ Յուլիս 21ին Թիֆլիսէն ոչ հեռու գիւղի մը մէջ զինեալ ընդհարումէ մը ետք ձերբակալուած է Վլատիմիր Յարութիւնով անուն երիտասարդ մը որպէս մահափորձին հեղինակ: Ընդհարումին ընթացքին սպաննուած է հակահաբեկչական կեդրոնի տնօրէնը, ոստիկան մըն ալ վիրաւորուած: Ահաբեկչութեամբ ամբաստանուած երիտասարդը եւս վիրաւորուած է, հիւանդանոց փոխադրուած եւ խոստովանած արարքը: Մինչ այդ, վրացական լրատուները իրենց տեղեկատուութեան մէջ Յարութիւնովը վերածած են Յարութիւնեանի...

Երիտասարդին բնակարանին խուզարկութենէն պայթուցիկի նախանիւթեր գտնուած են, միջոց մըն ալ ձերբակալուած է մայրը: Թիֆլիսի ԱՄՆ-ու դեսպանատունը շնորհակալութիւն յայտնած է նախագահ Պուշի մահափորձին հեղինակին ձերբակալման համար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՈՒՇԱԴՐԱՒ ԷՋԵՐԷՆ

Գ.

«Միլլիէթ» պարբերականը Մալխասեանի Մարիոն «Էր երբեմն Հայեր կային» խորագիրով յատկացուցած է հայկական նիւթին: "Ակօս" անկէ արտատպած է Էօ. Լաչինէրի «Մեր առջեւի անցեալը» յօդուածէն լայն հատուած մը: Նշենք որ այդ թիւին երկու տասնեակ մասնակիցներուն մէջ կան Հայեր ալ. Է. Մահչուպեան, Ժ. Լիպարիտեան, Մելիսա Պիլալ:

Լաչինէր եւս նկատելի կ'ընէ տարագրութեան հարցը: Թուրքիա մինչեւ 70ական թուականները պատրաստ չէր այդ նիւթը ձեռք առնելու, անոր հետ առերեսումի: Պատճառը այն էր որ թրքական ազգայնականութիւնը կառուցուած էր պետականութեան շարունակականութեան ու տարագրութեան ցոյց տուեալ խղճի, իրաւական, մարդկայնական մօտեցումները դատապարտուած էին անզօր, կամ տասնեակներուն չափով երկրորդական մընալու: Տարբեր չատ բան յուսալ կարելի չէր կրօնական ճակատէն ալ: Ոչ մահմետական տարրին ուղղուած ծայրագոյն վայրագութիւնը քննադատելու հակում ունենալով հանդերձ, քննադատութիւնը չատ հեռու պիտի չտանէր: Ճիշդ է որ դէպքերու ընթացքին Հայերու բաժին հանուած վերաբերումով ընդդիմացողներ, անոնց փախուստին, թաքնուելու օգնողներու մեծ մասը հաւատացեալ մարդիկ ու խումբեր էին, սակայն անոնց ալ վախճանական նպատակը պետութեան տեւականացումը, յաւերժացումն էր ու աւոր չէին զոհեր խղճի ու աւանդական արժէքները: Միւս կողմէ, կատարուած այնքան սահմռկեցնող, ամօթ պատճառող էր որ կիրարկողները, կամ արդարացնողները կը մղէր ոչ թէ հպարտանալու իրենց արարքով, այլ զայն քօղարկելու, գաղտնի պահելու:

Թուրքիոյ ընկերութիւնը ոչ թէ տարագրութեան նման միայն իր խղճին մէջ խոր վէրք բացած պատահարներու, այլ դարաւոր հոլովոյթով իր ինքնութիւնը, եսը, գիտակցութիւնը դրոշմած անցեալներէ զգացած պատասխանատուութիւնը, անզօրութեան ու յանցաւորութեան խառնուրդ հոգեկան ու մտաւոր բարդ վիճակը կարծես ժամանցումի ընթացքին լքած է լռութեամբ ու կ'ուզէ այդպէսով անդրանցել զանոնք:

Սակայն հարցը հոն է որ այժմ հաւանական ցոյց տուող ներքին ու արտաքին պայմանները, շրջանները անցած են: 1980ական տարիներէն ի վեր աշխարհի արտադրող ուժերը արմատական փոփոխութիւններու ենթակայ են. այդ փոփոխութիւնները օրակարգի գլխաւոր տեղը գեղեցած են – հոգ չէ թէ տարբեր նպատակներով – հաւաքականութիւններու իրենց անցեալին հակելու առաջնորդող, այդ անցեալը հարցադրող, անոր հետ հաշուեյարդարի նստելու հետաքրքրութիւնը:

Անցեալին հետ հաշուեյարդարի անխուսափելի բնոյթին դէմ եթէ որպէս միջոց ձեռք առնուին այդ անցեալին պատասխանատու ազգայնականներուն տարազումները, բացատրութեան կաղապարները, արդարացումները, առիկա միայն կը ծառայէ հին հարցերէ ժառանգուած զայրոյթն ու ոխը մեծցնելու:

Պատմութեան հետ հաշուեյարդարէն դրական արդիւնք մը ձեռք ձգելու անհրաժեշտ պայմանը այն է որ վնաս պատճառած կողմը ոչ թէ պաշտպանութեան իր պատճառաբանութեամբ առարկէզ ինքզինք, այլ առնուազն տուժածը մեղմելու պատրաստակամութեամբ: Հակառակ պարագային, ի՞նչ կարելի է ըսել, ի՞նչ յուսալ բոլոր անոնցմէ որոնք աշխարհի վրայ ութ միլիոնի թիւով, տարագրութեան մէջ չուրջ մէկ երրորդը կորսնցուցած, նոյնքանով մըն ալ սահմռկեցնող անցքերէ վերապրած ժողովուրդի մը դէմ յանուն 70 միլիոննոց երկրի մը, ժողովուրդի մը խօսողներէ. անոնցմէ որոնք տարագրութեան օրով իրենց ժողովուրդին ապրած տառապանքն ու երկու ու կէս միլիոնը ծայրը ծայրին ապրեցնելու հազիւ կարող հայրենիքի տէր ազգին ցաւերը նոյն կը չիւքին նժարներուն մէջ դնելու ատոխճան հոգիով ու մտքով կը խեղճանան:

Այդ մարդիկը չեն իսկ ազդուիր երբ չեշտուի որ տարագրութեան Թուրքմահմետական ինքնութեան հոլովոյթին մէջ ունեցած բաժինն ու հայկական ինքնութեան մէջ գրաւած խոր ու անծայրածիր տեղը համեմատելի չեն իրարու: Ամէ բանէ առաջ կը մտածեն որ այդ իրականութիւնը ըմբռնելու համար իրենց նուազագոյն ջանքն իսկ զիջումի համազօր է, վճարելի փոխարժէքի մը որպէս փաստ, պատճառաբանութիւն կրնայ ծառայել:

Զենք գիտեր ու չենք հասկնար որ ի՞նչ տեսակի «փոխարժէք» կրնայ խնդրոյ առարկայ ըլլալ Հայերուն համար, քան՝ իրենց հազարամեայ բնօրրանին, այլեւս իրենց հայրենիք դարձած այս երկրին մէջ անոր ժողովուրդներուն հետ կատարեալ հաշտութեամբ ապրելու կարելիութեան վերատիրացումը: Սակայն եթէ առիկա փոխարժէք մըն է, Անատոլու-Փոքր Ասիան եթէ վերջին 150 տարւան ընթացքին ազգայնականութիւններու քանդումի թիրախ ու անոնց կողմէ ընդհատուած քաղաքական իր հին մշակոյթը ազգայնականութիւններու եւ «միւս»ներուն գերիշխանութեան մոլուցքին պատճառած աղէտներէն, մեծ ամօթէն առած դասին համեմատութեամբ կարենայ նորոգել ու անոր լոյսին տակ շրջանի ժողովուրդներուն կարելի առաւելագոյն միասնութեան, միութեան առաջնորդելիք լուծում մը գտնել, ատոր սիրոյն մենք անվարան պէտք է կարենանք զոհել ամէն բան, զոր այդ ազգայնականները կը ջանան պահել-պահպանել:

Պատրաստեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

Յուլիս 17 Կիրակի, պայծառ երկինք մը բացուած է Ժիւրայի, մասնաւորաբար Պէլֆոնթէնի վրայ ուր Կապոյտ Խաչը բացառիկ տօն մը կազմակերպած է իր կայանին յիսնամեակին առթիւ:

Օրերէ ի վեր փարիզեան, Լիոնի կամ Մարսէյլի շրջաններու համարանիշով ու "Հայ" պիտակով կառքերու հոսք մը կայ դէպի Ֆրանսայի արեւելեան լեռնային այս շրջանը: Վայրին բոլոր պանդոկները, նոյնիսկ հեռաւորները լեփ-լեցուն են:

Շարաթ իրիկուն արդէն, մօտ 400 հոգի՝ բաղկացած կայանի տղոց ծնողներէն, նախկիններէ -խմբավար, տնօրէն-, այսօր իրենք ալ ծնողք կամ մեծ մայր, մեծ հայր, հաւաքուած են տեղական ուտեստեղէններու սեղաններու չուրջ: Զիրար վերագտնելու, յիշատակներու, յուզումներու եւ ուրախութիւններու երեկոյթ մըն է որուն ընթացքին ցուցադրուած սահիկներու շարքը, չուրջ 300 ժամանակագրական լուսանկարներով, կը բանայ յիսուն տարուան անցեալը. կ'երկարի նոյնիսկ մինչեւ Պէլֆոնթէնի նախորդած տարիները: Իրար վերագտնողներ կան, յիշողներ, իրար փնտռողներ... ներկաներուն հետ կան բացականեր...

Շատեր, դժբախտաբար, տեղի պակասէն չկրցան այդ ընթրիքին մասնակցիլ. բայց բոլորին համար տեղ պիտի ըլլայ Կիրակիի մեծ տօնին որ ամիսներէ ի վեր կը պատրաստուի իրենց վարչութեան չուրջ գործի մղուած Խաչուհիներու կողմէ: Կիրակիի հանդէսը բարձրակէտն է այս տարեդարձին որուն համար նշումի այլ ձեւեր ալ նախատեսուած են:

Յիսուն տարի առաջ սկիզբ կ'առնէր մեծ արկածախնդրութիւն մը. անոր նախաձեռնողներն էին խոր համոզումի ու անսահման քաջութեան տէր այրեր ու կիներ որոնց հարկ է արժանին մատուցանել. Էլէն Բիւզանդ, Տիրուհի Միսաքեան, Արշալոյս Թադէոսեան, Նուպար Նիկողոսեան, Պետրոս Զպուքճեան, Սաթօ Յակոբեան եւ այնքան ուրիշներ:

Արկածախնդրութիւնը տասնամեակներով շարունակուեցաւ շնորհիւ անոնց որոնք իրարու յաջորդեցին, զիրար ներշընչեցին, նուիրուեցան ու ոգեւորուեցան ծրագրով, ինչպէս է պարագան Կապոյտ Խաչի ամէն նախաձեռնութեան:

1954ին Կապոյտ Խաչը որ իր նախընտրութիւնը ըրած էր ընկերային օժանդակութիւնն ու մանուկներ, Ֆրանսահայութեան ընձեռած միջոցներով Մորէզի գագաթը գտնուող արօտավայրերու վրայ հին ագարակ մը կը գնէր, արձակուրդի կայանի մը վերածելու համար զայն: Սակայն, արդէն, 1935էն ի վեր ընկերակցութիւնը տարբեր վայրերու մէջ կարօտ երախաներու արձակուրդ կը կազմակերպէր. անոնք զաւակներն էին գաղութի մը որ նոր-նոր կը սկսէր թօթափել ապրած տարագրութեան հոգեբեկումը եւ իր տեղը գրաւել հիւրընկալ երկրին ընկերային ու տնտեսական ոլորտներուն մէջ:

Այս կայանին տիրացումով Կապոյտ Խաչը ապացոյցը կու տար մնայուն գործունէութեան մը փափաքին, յաջորդական պատանի սերունդներուն նուիրելով խաղերու եւ անձնական ու հաւաքական ծաղկումի առանձնաշնորհեալ վայր մը: Նոյն արմատներուն եւ մշակոյթին տէր երիտասարդներուն հանդիպումի գետին տրամադրելով, կազմակերպութիւնը զարկ կու տար նաեւ ինքնութենական գիտակցումի մը պահպանումին ու զարգացումին, ինչ որ հարկաւոր էր նպատակ ընտրուած ծաղկումին համար:

Կապոյտ Խաչը 1955ին նորոգութեան աշխատանքներէ ետք կեդրոնին բացումով ստանձնած գրաւը շահած է ու կը յուսանք որ յաջորդ տարիներուն ալ պիտի շարունակէ նոյն ուղղութեամբ: Ամէն տարի Ֆրանսայի շրջաններէն, նոյնիսկ արտասահմանէն (Հայաստանէն, Լիբանան, ԱՄՆ, Գանատա, Ցուիցերիա, Սուրիա, Թուրքիա, եւլն.) մօտ 300 երախայ կը մասնակցին ձմեռնային եւ ամառնային արձակուրդներու որոնք կը կազմակերպուին ընկերակցութեան կողմէ, իր կամաւոր անդամներուն միջոցով, ճիշդ նման արհեստավարժ կազմակերպութիւններու:

1973 – 74ին ընդարձակման աշխատանքներ կատարուած են, եռապատկելով կեդրոնին կարողականութիւնը. 1985 – 91 չինութեան ու նորոգութեան կարեւոր ծրագիր մը գործադրուած է, երեք չորրորդով պետական կամ շրջանային յատկացումներու շնորհիւ: Ու կան անշուշտ, մնայուն խնամքի, նորոգութիւններու, առողջապահական ու մաքրութեան ապահովութեան չափանիշներու պահպանման գործը որ անհրաժեշտ է Կապոյտ Խաչին ստանձնած գրաւը շարունակելու. իսկ այս բոլորին համար Խաչուհիները թերեւս աւելի քան երբեք պէտք ունին Ֆրանսահայութեան բարոյական եւ նիւթական նեցուկին:

Վերադառնանք սակայն տօնակատարութեան որ մեր բուն նիւթն էր:

Կայանին դալարիքին վրայ սպիտակ աւիւարգելներու տակ սեղաններ ու աթոռներ զետեղուած են: Լիոնի Անի նուագախումբը կը սկսի տեղ գրաւել, մինչ կը կազմակերպուին բացիկներու, տոմսերու, չալիկներու վաճառքի սեղանները: Բոլորն ալ պատրաստուած են կայանին նիւթով յայտարարուած մրցումին մասնակից երախաներու գծագրութիւններով: Անկիւն մը հսկայական պիւֆէ մը կայ ու Խաչուհիները անդադար կ'երթեւեկեն անոր ու խոհանոցին միջեւ ուր ուրիշ խմբակ մը գործի լծուած է: Իսկ այրերը, ամուսիններ կամ նախկին կայանականներ, ստանձնած են խմիչքներու սպասարկումը: 500, 600, 700 հոգի կը սպասուի. թերեւս աւելին. ու կ'ըլլանք աւելի. ոչ հեռու հազար հոգիէն:

Ժամը 11ին վերջապէս կայանին դուռները կը բացուին ու տօնը կրնայ սկսիլ: Արդէն բոլոր երախաները մօտակայ բլուրին վրայ տեղ գրաւած են, կապոյտ ու սպիտակ փուչիկներով որոնք ձեւացուցած են հսկայ 50 մը: Քիչ ետք, դրօշակներու պարզումէն ետք փուչիկները պիտի արձակուին օդին մէջ: Երախաները անկէ ետք կու գան իրենց խմբապետերուն հետ դրօշներուն տակ: Տնօրէնուհին՝ Գայեանէ Փէքմէզեան որ երեք տարիէ ի վեր կը վարէ այդ պաշտօնը, ինք ալ կայանական մը եղած է, յետոյ խմբապետ: Կը ներկայացնէ իր գործակիցները: Իմէ ետք Ալիս Հաքիմեան, Կապոյտ Խաչի նախագահուհին, ողջոյնի ու շնորհակալութեան խօսք կ'ուղղէ մասնակիցներուն: Կը յիշէ Նիսի առաջին արձակուրդին մասնակից 35 երախաները որոնք 300ի վերածուած են այսօր ինչպէս Շաւարշ Միսաքեան գուշակած էր 1935 Օգոստոս 5ի "Յառաջ"ին մէջ լոյս տեսած գրութեամբը: Ա. Հաքիմեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ ժամանակի ընթացքին կայանին բարգաւաճումին համար աշխատած բոլոր անձերուն, խուսափելով անուններ տալէ, քանի որ այդ ցանկը չատ երկար պիտի ըլլար ու անկասկած՝ ոչ ամբողջական: Շնորհակալութիւնները կ'ուղղուին բոլոր անոնց որոնք ճիգ չըխնայեցին Ժիւրայի այս փոքրիկ անկիւնը հայկական կղզեակի մը վերածելու համար:

Յաջորդ ելոյթը կ'արտասանէ ՀՕՄ-ի նախագահուհի Մարօ Մինասեան որ յատկապէս ժամանած է Պոսթընէն. կը շնորհաւորէ ու կը ջատագովէ տարուած աշխատանքը որ կը միտի Հայկական համաշխարհային օգնութեան խաչին նպատակներու արժէքները իրականացնելու:

Շաւիլէն Գրիգոր Քհնյ. Խաչատրեան որ կը ներկայացնէ Գիւտ Արք. Նագգաշեանը, օրհնութեան խօսքով հանդէս կու գայ:

Ելոյթներու բաժնեկին փակումով երախաները կը հնչեցնեն "Մեր Հայրենիք"ը, մինչ իրենցմէ չորսը, ինչպէս ամէն առաւօտ, կը բարձրացնեն կայանին չորս դրօշակները (երկու եռագոյնները, Եւրոպական Միութեանը եւ Կապոյտ Խաչինը):

Այլեւս կրնար սկսիլ դաշտահանդէսը.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան կեդրոնի "Տէմիրճեան" սրահին մէջ, Յունիս 10ին տեղի ունեցած է Էլիբեկեան արուեստանոցի աշակերտներու գեղարուեստական ցուցահանդէսը նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնի 90ամեակին: Բացումը կատարած է մասնաճիւղի ատենապետ Վիգէն Լ. Ագդարեան, որ նշած է գեղարուեստի կարեւորութիւնը ազգապահպանման գործին մէջ: Ամէն մէկ աշակերտ ունէր հինգ նկար, մէկը նուիրուած Ապրիլեան Ցեղասպանութեան 90ամեակին: Խօսք առած է ուսուցիչ Արեգ Էլիբեկեան: Ձեռնարկը կազմակերպած էին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ առաջնորդանիստ եկեղեցին եւ Հ.Բ.Ը.Միութեան Մոնրէալի մասնաճիւղը:

ԱՕՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԹԻՒԵՐ, ԹԻՒԵՐ...

Այսօրուան մեր ապրած աշխարհին մէջ յաճախադէպ դարձած է լսել աստղաբաշխական կամ շշմեցուցիչ մեծ թիւերու մասին: Այս յատկանիշն է որ կը միացնէ Սատտամ Հիւսէյնը Հարի Փոթըրին, այսինքն անոնց առընչուող եւ գրաշարական վրիպումի հետեւանք չեղող սա թիւերը.– Հարի Փոթէրի արկածախնդրութիւններուն նոր հատորին հրապարակ ելած օրը, միայն ԱՄՆ-ու մէջ 7 միլիոն օրինակ վաճառուած է: Ինչ կը վերաբերի Ս. Հիւսէյնի՝ մեղանիշը նուազ պատուաբեր է: Իրեն դէմ պատրաստուած ամբաստանագիրներու թղթածրարը կը կշռէ... 36 թոն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆԻ ԶՈՅԳ ՀԱՏՈՐՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Երեւանի Զարենց գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին սրահին մէջ, Յուլիս 18ին կայացաւ սփիւռքահայ պատմաբան ու բանասէր, "Յառաջ"ի աշխատակից Վարդան Մատթէոսեանի վերջերս հրատարակած երկու՝ "Հարաւային կողմն աշխարհի. Հայերը Լատին Ամերիկայի մէջ սկիզբէն մինչեւ 1950" (Անթիլիաս 2005) եւ "Անվերջ վերադարձ" (Երեւան 2005) գիրքերուն շնորհահանդէսը, որուն ներկայ գտնուեցան մտաւորականներ, մամլոյ ներկայացուցիչներ ու հետաքրքրուէր բազմութիւն մը:

Բացման խօսքով ներկաներն ու օրուան հիւրը ողջունեց Թանգարանի տնօրէն Հենրիկ Բախչինեան: Ելոյթներ ունեցան նաեւ Հայաստանի Գրողներու միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան, Գրողներու միութեան քարտուղար Յովհաննէս Գրիգորեան եւ երիտասարդ բանասէր Արծուի Բախչինեան, որոնք արտայայտուեցան Վ. Մատթէոսեանի նոր հրատարակուած գիրքերուն մասին եւ յայտնեցին իրենց կարծիքները, միշտ բարձր գնահատելով սփիւռքահայ երիտասարդ հայագէտին կարողութիւններն ու տաղանդը: Ձեռնարկի տեւողութեան ինքնաբուխ տպաւորութիւններ յայտնեցին նաեւ թատերագէտ Բախտիար Յովակիմեան, արձակագիր Հրաչեայ Մաթեւոսեան եւ բանասէր Անահիտ Պետրոսեան: Ձեռնարկը եզրափակուեցաւ Վ. Մատթէոսեանի ելոյթով: Ան յատկապէս նշեց, թէ Հարաւային Ամերիկայի պատմութիւնը թէեւ գրած է Սփիւռքի մէջ, բայց հասցէագրուած է Հայաստանին, իսկ միւս գիրքը, որ Հայաստան կատարած իր բազմաթիւ այցելութիւններու տպաւորութիւններէն ծնունդ առած եւ նախապէս, տարբեր թուականներու, հայ մամուլին մէջ տպագրուած ուղեգրութիւններու հաւաքածոյ մըն է, գրուած է Հայաստանի մասին՝ Սփիւռքի համար: Ան անդրադարձաւ նաեւ զոյգ գիրքերու պատրաստութեան հանգամանքներուն:

Շնորհահանդէսի աւարտին ներկաները առիթ ունեցան անձամբ հարցեր ուղղելու Վարդան Մատթէոսեանին, որ ընթերցողներուն մակագրեց նաեւ իր հատորները: Երեկոյթը վերջ գտաւ ընդունելութեամբ մը:

Սփիւռքահայ բանասէր ու հրապարակախօս Վարդան Մատթէոսեան ծնած է 1964ին, Ուրուկուայի մայրաքաղաք Մոնթեվիտէոյի մէջ: 1973 – 2000 թուականներուն ապրած է Արժանթին, Պուէնոս Այրէս, աւարտելով տեղւոյն Երեմեան կրթական հիմնարկութիւնը (1981) եւ Պուէնոս Այրէսի Ազգային համալսարանը (1991): Ան ներկայիս կ'ապրի Միացեալ Նահանգներ եւ կը պաշտօնավարէ Նիւ Ճըրզի նահանգի Յովնանեան վարժարանին մէջ: Վարդան Մատթէոսեան 1998ին հրատարակած էր "Կոստան Զարեանի շուրջ" ստուար հատորը: Ի շարս այլոց, հայերէնէ սպաներէնի թարգմանած է Ե. Չարենցէն, Պ. Սեւակէն եւ Եր. Օտեանէն հատընտիրներ: Հեղինակ է հայերէն, սպաներէն ու անգլերէն բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններու, գրախօսականներու եւ հրապարակագրական յօդուածներու:

Ա. Տ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵՐԲ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԻՐԱՔԷՆ ՄԵԿՆԻՆ

Լոնտոնի "Ալ Հայաթ" օրաթերթը որ ուշագրաւ դէտ մըն է արաբական քաղաքական կեանքի զարգացումներուն, վերջերս նիւթ ըրած է արաբական աշխարհին ԱՄՆ-էն ակնկալութիւնները, անոնց հաւանական հետեւանքները:

Այդ նոյն աշխարհը կը պահանջէ որ ԱՄՆ աւելի կարեւոր դեր ստանձնէ Իսրայէլեւարաբական հակամարտութեան լուծումին մէջ: Կը պահանջէ միւս կողմէն որ քաշուի Իրաքէն: Այս երկրորդը թերթին համար անըմբռնելի է, երբ Արաբները չեն գիտեր թէ ի՛նչպէս պիտի լեցուի Ամերիկացիներէն բացուելիք պարապը: Արդեօք արաբախլամական ուժե՞ր պիտի գրկեն հոն, փոխարինելու համար Ամերիկացիներն ու անոնց դաշնակիցները, ինչպէս ըրին 1976ին սուրիական ուժերու Լիբանան մուտքին ջատագով ըլլալով, այն պատճառաբանութեամբ որ կարգ-կանոն հաստատելու համար էր: Թէ պիտի առաջարկեն որ Պաղտատի իշխանութեան սանձերը յանձնուին ոճրագործներու եւ չարագործներո՞ւ: Որոշ է որ հազուադէպ են այն Իրաքցիները որոնք հաշտ աչքով կը դիտեն իրենց հողին վրայ արաբական կամ իսլամական միջամտութիւնը: Ծանօթ է ընդհանրապէս արաբական աշխարհին Ս. Հիւսէյնի դիկտատուրութեան հետ մեղսակցութիւնը եւ այդ մեղսակցութիւնը հանդէպ ժողովրդավար կարգերու, տակաւին կը շարունակուի: Շատ դժուար կ'ըլլայ զիրենք համոզել որ իրենց նպաստաւոր է արաբական, կամ իսլամական միջամտութիւն մը: Լիբանանի մէջ 1976–2005 երեսնամեակին սուրիական զօրաբաժիններու ներկայութիւնը բաւարար է ցոյց տալու որ ի՛նչ վտանգի կրնան ենթակայ ըլլայ ըլլալ արաբական եղբայրական օժանդակութեամբ:

Միւս կողմէն, հակառակ Ամերիկացիներուն սխալներուն, ներկայիս ժողովրդավարական ընթացքը ապստամբութիւն խնդրոյ առարկայ չէ Իրաքի մէջ, համեմատելի՝ սուրիական ներկայութեան դէմ անցեալ Մարտ 14ին Պէյրութի մէջ կատարուած ցոյցերուն: Իրաքցիներու կարեւոր մեծամասնութիւն մը մասնակցեցաւ վերջին ընտրութեան. իսկ ժողովրդավարացումի ընդդիմութիւնը իսլամական քանի մը անորոշ խումբի գործն է. անոնց հետեւորդ են "Արաբ եղբայրները", որոնք աւելի աճապարուած կ'երեւին Իրաքը Իրաքցիներէն ազատագրելու, քան՝ Պաղեստինը Իսրայէլացիներէն: Հակառակ պարագային, ի՛նչպէս կը բացատրուի որ արաբական սահմանները Իսրայէլի հետ աւելի լաւ պաշտպանուած են անձնասպանական արարքներու թեկնածուներու ներթափանցումին դէմ, քան՝ Իրաքեան սահմանները, որոնք վերջին ծայր թափանցիկ են, հակառակ աշխարհի հզօրագոյն պետութեան ջանքերուն:

Իրաքցիները ներկայի խաղը յառաջ կը տանին միջազգային կանոններով, կը յարգեն դրացի երկիրներուն գերիշխանութիւնը, քանի որ իրենց հողին վրայ են Ամերիկացիներն ու անոնց դաշնակիցները. սակայն, վաղը, այս վերջիններուն մեկնումին պարագային, ո՞վ կրնայ երաշխաւորել որ պիտի յարգեն նոյն կանոնները եւ սովետներու մեկնումէն ետք Աֆղանիստանի մէջ պարզուած պատկերը պիտի չկրկնուի: Ամբողջ աշխարհը տեսաւ որ մուճահետինները Աֆղանիստան վերադառնալով ի՛նչ վայրագ մեթոտներ կիրարկեցին: Այդ պարագային Մերձաւոր Արեւելքի կամ Մաղրէպի մէջ "Ներքին թշնամի"ին դէմ արձակուած ռումբեր պիտի պայթին: Իսկ անոնք որ կը կարծեն թէ կայ ընդունելի ահաբեկչութիւն մը, կը սխալին. ան, ահաբեկչութիւնը, միշտ նոյն վախճանին կը յանգի. իր հարազատ զաւակներուն յօշոտումին:

ՔԱՂՀԱՆ

պիւֆէն ապահովուած էր բոլոր մասնաճիւղերու Խաչուհիներուն պատրաստածներով: Անթերի կազմակերպութեան մը շնորհիւ որ գործի լծած էր Խաչուհիներուն հետ ամուսիններն ու բարեկամները, բոլոր հիւրերուն կարճ ատենէն սպասարկել ու բոլորը գոհացնել կարելի եղաւ, "կենա՛ց"ները յաջորդեցին իրարու, նոյնպէս եւ ողջագուրումները, ուրախութեան արցունքները, ծիծաղները: Երջանկութեան ջերմագին մթնոլորտ մը պարուրած էր կայանը:

Յետմիջօրէին կապարանման երկնքի մը տակ ամէն մարդ հաւաքուած է մարզարանը, տղոց ներկայացումը դիտելու: Այս տարի հանդէսին բացառիկ բնոյթը աւելի մեծ թիւով երախաներ ու խմբապետեր շարժման անցուցած է. անոնց միացած են երկու նախկիններ որոնք Նաւասարդի անդամ են: Մօտ ժամ մը հսկայածաւալ եռագոյնի մը տակ երգերն ու պարերը իրարու կը յաջորդեն. աւանդական թէ արդիական: "Կեցցէ"ներու տարափին տակ կ'աւարտի ներկայացումը ու կը բերուի տարեդարձի կարկանդակը:

Թերեւս մտածողներ գտնուին թէ քանի մը պար, քանի մը երգ որոնք հայկական միջուկով բազմազան գործունէութիւն մը կը լրացնեն կայանի կեցութեան օրերուն, մեծ նպաստ չեն բերեր մշակութային փոխանցումին սակայն պէտք է խորհիլ որ արձակուրդի պայմաններուն մէջ ատիկա արհամարհելի բան չէ: Նոյնիսկ եթէ օր մը այդ տղոցմէն ոմանք հեռանան իրենց արմատներէն, պիտի չմոռնան երբեք հայկականութեան այն պահերը զորս ապրած են Պէլֆոնթէնի մէջ:

Սակայն ամէն բան աւարտ մը կ'ունենայ. նոյնիսկ բացառիկ օրերը: Կը հասնի "Յառաջ նահատակ"ի ընկերակցութեամբ դրօշները իջեցնելու պահը և տղաքը կ'ուղղուին ննջարան: Վերջին ծնողներն ալ կը մեկնին: Կայանը կը վերագտնէ համեմատական հանդարտութիւնը:

Քանի մը օրէն, կամ Սեպտեմբերին, Խաչուհիները ժողովի պիտի նստին, յիսնամեակի տօնակատարութիւնը փայլուն յաջողութեամբ կատարած ըլլալու զգացումով: Նաեւ ծրագրելու համար յիսնամեակի փակումի հանդիսութիւնը որ Յունուար 28ի պարահանդէսը պիտի ըլլայ:

ԽԱԶՈՒՀԻ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

- Հոս չի գա՞ս, ըսաւ ինծի երբ դիմացէն զիս նշմարեց:

Մօտեցայ իրեն:

- Ի՞նչ բան ունիս այստեղ հարցուց:

- Տօքումհանէն կ'աշխատիմ իբրեւ զինուոր:

- Դուն, որո՞ւն արտօնութեամբ էլ Պուսերայէն հոս եկար:

- Մեզի իբրեւ զինուոր Միատին տարին ու հոն ճամբու շինութեան աշխատցուցին, պատասխանեցի, յետոյ անկէ ալ մենէ մաս մը հոս բերին եւ աշխատանոցը դրին: Էլ Պուսերայի մէջ շատ հանգիստ էի ես, բայց դժբախտաբար հոն չթողեցին, ըսի որ մենք քաղաքական աքսորեալներ ենք, թէ մեզի զինուոր տանելու իրաւունք չունէին բայց միտքը մտիկ չըրաւ եւ բանի մեզ զրկեց Միատին, հոնկէ ալ կրկին, բանի կերպով հոս բերին:

Սէր քօմիսէրը կասկածոտ դէմքով մը լսեց իմ խօսքերս, յետոյ ըսաւ.

- Վէսիքադ ո՞ւր է:

- Ահաւասիկ:

Եւ թուղթը ներկայացուցի իրեն: Առաւ, կարդաց եւ ըսաւ.

- Հոս Սահակ օղլու Երուանդ գրուած է, դիտել տուաւ, քու մականունդ տարբեր էր:

Արդարեւ վէսիքայիս մէջ Սահակ օղլու գրուած էր, իբրեւ Սահակ Մեսրոպի հօրեղբայրը:

- Այո՛, բուն մականունս Օտեան է, ըստիպուեցայ պատասխանել, բայց հօրս անունը Սահակ է եւ որովհետեւ իմ եւ հօրս անունը հարցուցին՝ վէսիքայիս մէջ այնպէս գրուեցաւ:

Ոճրագործ Սէր քօմիսէրը թուղթը ինծի վերադարձուց եւ ըսաւ.

- Լա՛ւ, գործիդ գնա՛:

Վերադարձայ բարեկամներուս քով եւ պատմեցի պատահածը:

- Պատասխան անգամ տալու չէիր, ըսաւ Սահակ Մեսրոպ, հիմա դուն զինուոր ես, քաղաքական իշխանութիւնը իրաւունք չունի քեզի խառնուելու:

ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՄԷՋ

Տէր Զօրի մէջ հաստատուած այրերու եւ կիներու զինուորական աշխատանոցները ճշմարիտ բարիք մըն էին 400ի մօտ հայ կիներու եւ այրերու համար որոնք ստակալի ջարդերէն թէեւ ողջ մնացած էին բայց ապրուստի որ եւ է միջոց չունէին եւ եթէ այս աշխատանոցները գոյութիւն չունենային՝ իրենցմէ մեծագոյն մասը հաւանօրէն անօթութենէ պիտի մեռնէր:

Աշխատանոցները հիմնած էր տեղւոյն թուրք մէնզիլի հրամանատար զայմագամ Սէիտ Համիտ պէյ, Պաղտատցի արաբ զինուորական մը, եւ իր հոգածութեան մասնաւոր առարկայ ըրած էր զանոնք:

Այդ աշխատանոցներուն շնորհիւ ո՛չ միայն հոն գտնուող տարագիրները իրենց ուտելիքը կը ճարէին, այլ նաեւ բացարձակ ապահովութեան մէջ կ'ապրէին, ազատ ըլլալով քաղաքային իշխանութեան եւ ոստիկանութեան կամայական հետապնդումներէն:

Սէիտ Համիտ պէյ շատ հաշտ չէր քաղաքային իշխանութեան հետ եւ հրաման ըրած էր որ ո եւ է ոստիկանի թոյլ չտրուի աշխատանոցներէն ներս մտնելու որ եւ է պատրուակով:

Կիներուն մեծամասնութիւնը աշխատանոցին մէջ կը գիշերէր, որով սենեակի վարձք վճարելէ եւս ազատ էին:

Սէիտ Համիտ պէյ եւ իրեն հետ աշխատանոցներու տնօրէն հարիւրապետ Իհսան պէյ շատ խստապահանջ էին աշխատանոցի կիներուն բարոյականին մասին:

Իրիկունները կիներուն աշխատանոցի դուռները կը փակուէին եւ մինչեւ առտու փակ կը մնային որովհետեւ խիստ պատուէր տրուած էր որ ո՛չ ոք դուրս ելլէ կամ դուրսէն մէկը ներս մտնէ:

Անգամ մը մէկ քանի կիներ գիշերանց այցելութեան գացած էին բարեկամուհիի մը դռնապանը համոզելով: Իրողութիւնը քանի մը օր ետքը կը հասնի Սէիտ Համիտ պէյի ականջը որ իսկոյն կու գայ եւ անձամբ խիստ քննութիւն մը կը բանայ եւ մի առ մի կը հարցաքննէ այցելութեան գացող կիները եւ զանոնք հիւրընկալողը եւ կը սպառնայ իսկոյն ճամբել անոնք որ նմանօրինակ արարքի մը մէջ գտնուին:

Բացի այրերէն ու կիներէն, աշխատանոցներուն մէջ կային մանր տղաք ու աղջիկներ որոնք իրենց կարողութեան չափով կ'աշխատէին ու թային կը ստանային եւ միանգամայն կը պատսպարուէին հոն:

* * *

Տասը օրի չափ կար որ կ'աշխատէի տօքումհանէին մէջ երբ օր մը եկան զիս կանչեցին, ըսելով թէ նօքթա քօմանտանին զիս կ'ուզէ:

Սրտադողով գացի: Կ'ենթադրէի որ իմ մասիս ոստիկանական տեղեկագիր մը տրուած էր ու զիս կրկին պիտի յանձնէին քաղաքային իշխանութեան որ, այս անգամ, ո՛վ գիտէ ո՛ւր պիտի աքսորէր զիս իբրեւ փախստական:

Երբ քօմանտանին քով մտայ, տեսայ որ Սահակ Մեսրոպ հոն կեցած էր: Աչքով նշան ըրի իրեն թէ ի՞նչ էր խնդիրը: Ժպտեցաւ եւ ինքն ալ աչքով հասկցուց թէ վախնալիք բան չի կար:

Քօմանտանը, որուն անունը չեմ յիշեր, իր առջեւ դրուած թուղթերը ստորագրելէ ետքը, գլուխը բարձրացուց եւ զիս նշմարելով, ըսաւ.

- Ի՞նչ կ'ուզես...

- Դուք զիս ուզած էիք, պատասխանեցի:

- Ֆրանսերէն գիտցողը դո՞ւն ես, հարցուց:

Ես որ խնդրէն տեղեկութիւն չունէի, շուարած կերպարանք մը առի, չէի գիտեր թէ հա՞րկ էր Ֆրանսերէն գիտնալս խոստովանիլ թէ պէտք էր ուրանալ:

- Այո՛, ինքն է, միջամտեց Սահակ Մեսրոպ:

(Շար. 99)

(Շար. Ա. էջէն)

բոյց մը տուած է։ Տեղւոյն վրայ, սակայն մթնոլորտը տարբեր է եւ պարպումը մերժողներու ցանկը երկար է։ Հսկայ համախմբում մը հաւաքուած է լսելու համար Աւրահամ Շափիրա ռաբունին, նախագահը կրօնական գաղթատիրութեան գաղափարի մարմնին՝ Եշիվա Մերքազ Հարաւին, որու հետ հաւաքարար կ'աղօթէ.– "Աստուած, գործադրեցինք Իսրայէլի հողին սրբոյ հրահանգը։ Օգնէ մեզի որ պահպանենք այս հողը"։

ՌՈԼԱՆ ՏԻՒՄԱ, Ֆրանսայի Արտաքին նախկին նախարար (ընկերվարական) եւ Սահմանադրական Խորհուրդի ալ նախկին նախագահ (ծանօթ Էլֆի գայթակղութեան կապակցութեամբ եւ իր սիրուհիին) մաս կը կազմէ Սատտամ Հիւսէյնի պաշտպան փաստաբաններուն։

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ, բռնութիւնը սաստկացած է եւ վերջին 24 ժամերուն (Յուլիս 21) ռուս երեք զինուոր եւ ռուսամէտ երեք չէչէն ոստիկան սպաննուած են։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արման Մատիլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մատիլեան եւ զաւակները, Պարոն Արա Մատիլեան, Օր Մաթիլտ-Գառզուհի Մատիլեան, Պարոն Ժիրայր Մատիլեան եւ համայն ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱՏԻԼԵԱՆ-Ի

մահուան առթիւ։

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette 75009 PARIS

☎ 01 48 78 02 99

Télécopie: 01 42 80 61 45

Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67

— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24

— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

RENTREE SCOLAIRE

ECOLE «SIAMANTO»

Les inscriptions pour l'année 2005 / 2006 à l'école hebdomadaire Siamanto de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au baccalauréat —langue vivante I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 21 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon
2 avenue de Stalingrad à Bagneux

Les responsables de l'association des parents d'élèves et les enseignantes recevront les parents et leur présenteront l'année scolaire.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian: 01 46 65 81 53

Paroisse Sainte-Croix-de-Paris

ECOLE SAINTE CROIX

Les cours d'arménien, de catéchisme, de chants et danses arméniens reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans au cours de l'année scolaire 2005 / 2006, à partir du samedi 8 octobre, de 14h à 17h, au 13 rue du Perche, Paris 3ᵉ.

Pour les inscriptions, s'adresser à la Paroisse; tél. : 01 44 59 23 50.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Archalouys Tatéossian»** de la C.B.A.F. organise UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
Տօն Անուանակոչութեան
Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ։
Ուխտի պատարագ եւ մատաղ

–ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ–

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14։ Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի։

Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 12ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 15։ Յիշատակ Մեռելոց։

Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14։ Տօն է Աստուածածնի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։

Այն հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել, կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս դիւանատունը։

ARMÉNIE

Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés
de 8 Jours et de 12 Jours

Saberatours SevanVoyages

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com

www.saberatours.fr

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա

Studio VICKEN 2005/2

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ա Զ Դ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ Կիրակիները.–

ՕԳՈՍՏՈՍ 7, 21 եւ 28ին։

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14, ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ Տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը։

Պատարագները կանոնաւոր կերպով կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 4ին։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20։ Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ։

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ։ Կ'արժէ 8 Եւրօ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյին) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ։

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 26
MARDI
26 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ -- Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) -- Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.252
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21·252

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՆՏՈՆԷՆ ԵՏՔ ՇԱՐՄ-ԷԼ-ՇԷՅԽ

88 ՄԵՌԵԱԼ, 200է ԱՒԵԼԻ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ ՍԽԱԼՄԱՄԲ ՊՐԱԶԻԼՑԻ ՄԸ ՍՊԱՆՆԱԾ ԵՆ

Շաբաթ, Յուլիս 23, առաւօտեան ժամը 1ին է, որ յաջորդական ռմբարձակներ ահ ու սարսափ ստեղծած են Կարմիր ծովու ափին գտնուող ամառնային այս վայրը՝ Շարմ-էլ-Շէյխ, որ Եգիպտոսի նախագահին համար խաղաղութեան վայր մըն էր: Արդարեւ, հոն է, որ քանիցս կազմակերպուած են հանդիպումներ Իսրայէլացիներու եւ Պաղեստինցիներու միջեւ, ամերիկեան հովանաւորութեան ներքեւ: Շարմ-էլ-Շէյխ թէեւ զբօսաշրջութեան ամէնէն փնտռուած ամարանոցն է եւ այս օրերուն խիստ մեծ էր օտարներու թիւը, բայց զոհերը առաւելաբար Եգիպտացի են, հազիւ տասը օտարականի ինքնութիւնը կարելի եղած է ճշդել: Այդ օտարականներուն մէջ կան Անգլիացիներ, Թուրքեր, Ուկրանացի մը, Ռուս մը, Չեխ մը, Ներլանտացի մը: Ֆրանսացի չկայ: Պարզ է որ անմիջական խուճապ մը ստեղծուած է եւ Շաբաթ օր իսկ, 46 թռիչքներ մեկնած են 6548 ճամբորդով: Ռմբարձակներուն տէր եղած է իսլամապաշտ խմբակ մը որ կապուած է ալ-Քաիտայի:

Երեք ռմբարձակներէն ամէնէն մահացուն գործուած է քամիքազի մը կողմէ, որ իր վարած բեռնակառքը՝ պայթուցիկներով լեցուած, նետած է Ղազալա Կարտընս պանդոկին վրայ: Երկու ուրիշ թակարդ կառքեր պայթած են քիչ մը ետք մօտակայ փարքինկի մը եւ սուքին մէջ: Կը կարծուի որ արարքներուն տէր նկատուած չորս կասկածելիներէն երեքը կրցած են փախուստ տալ: Եգիպտական ոստիկանութիւնը լայնածաւալ հետապնդումներու ձեռնարկած է եւ արդէն իսկ 93 ձերբակալութիւններ կատարած է:

Հարուածը ծանր է Նախագահ Մուպարաքի համար, նախագահական ընտրութենէն վեց շաբաթ առաջ, հարուած մըն է նաեւ զբօսաշրջութեան համար, որ Եգիպտոսի գլխաւոր եկամուտն է: Տարեկան ութ միլիոն զբօսաշրջիկ Եգիպտոս կ'այցելէ (430 հազար Ֆրանսացի): Տարեկան հասոյթը 6,6 միլիառ տոլար եղած է 2004ին: Հակառակ ստեղծուած անմիջական խուճապին, ճամբորդական գործակալութիւններու համաձայն, նոր մեկնումներու ջնջումներ չկան: Յուլիս 23ին իսկ, 250 Ֆրանսացիներ մեկնած էին, ուրիշներ հրաժարած էին:

Իսկական քաոս մըն է որ ստեղծուած է ռմբարձակներէն ետք, Ղազալա Կարտընս պանդոկը քարուքանդ եղած է եւ պարզուած պատկերը պատերազմական տեսարանի բնոյթ ունեցած է: Զոհերն ալ գլխաւորաբար եգիպտացի են, պանդոկներուն, ճաշարաններուն աշխատաւորներէն ու բանուորներէն կազմուած: Նախագահ Մուպարաք փութացած է տեղւոյն վրայ եւ այցելած վիրաւորներուն: Այս վերջիններուն մէջ, շատեր շատ ծանր վիճակի մէջ են: Եգիպտացի աշխատաւոր մը բարկութեամբ կը հաստատէ որ Եգիպտացիներ են որոնք սպաննուած են եւ չի հասկնար թէ ինչպէս Եգիպտացիներ նման արարքներ կը գործեն:

Ինչպէս ամէն անգամ, դատապարտումները ընդհանուր են Իսրայէլէն ԱՄՆ, Քենիայէն Մալեզիա, բոլորը իրենց զօրակցութիւնը կը յայտնեն Եգիպտոսի: Շիրաք ալ յայտարարած է իր բացարձակ վճռականութիւնը պայքարելու համար ահաբեկչութեան դէմ:

Շարոն իր գործակցութիւնը առաջարկած է Եգիպտոսի, ինք ալ վտանգուած կը նկատէ ինքզինքը: Ծանօթ է որ Եգիպտոսի յարաբերութիւնները Իսրայէլի հետ եւ Ամերիկացիներուն ալ հոգատարութիւնը լաւ աչքով չեն դիտուած մահմետականներուն կողմէ: Շարոն դիմած է Մուպարաքի որպէսզի գործակցի տեղեկատուութեան գետնի վրայ: Այս առաջարկը եղած է նաեւ Թուրքիոյ:

Ալ-Քաիտա արմատներ ունի Եգիպտոսի մէջ եւ եգիպտացի վիրաբոյժ մըն է՝ Այման ալ-Զաւահարի որ Պէն Լատէնի "ուղեղը" կը նկատուի: Արդէն անձնական բժիշկն ալ է Պէն Լատէնի: Ծնած է Եգիպտոս 1951ին:

ՌՃՐԱՓՈՐՁ ՄԸՆ ԱԼ ՊՈԼԻՍ

Շաբաթ, Յուլիս 23ին, ռումբ մըն ալ պայթած է Պոլսոյ մէկ սրճարանը, վիրաւորուած են հոլանտացի զբօսաշրջիկ մը եւ Թուրք սպասաւոր մը: Դէպքը պատահած է Կալաթա կամուրջին մօտ: Թուրք իշխանութիւններուն համար Քիւրտերու գործն է:

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ "ՍԽԱԼԸ"

Բրիտանական ոստիկանութիւնը արտօնութիւն ունի գլխուն իսկ կրակելու ոեւէ անձի, զոր կասկածելի կը նկատէ: Այսպէս է որ, Ուրբաթ Յուլիս 22ին, մեթրոյի Սթոքուէլ կայարանը տեղն ու տեղը սպաննուած է մէկը որ կասկածելի նկատուած է: Ոստիկանութիւնը "ցաւ" կը յայտնէ արդարացնելով իր արարքը: Կ'առարկէ որ հետապնդուած անձը փախուստ տալ փորձած է, փոխանակ ազդարարութեան անսալով յանձնուելու: Ականատես մը կ'ըսէ թէ ենթական սարսափած էր երբ ոստիկանը զինքը գետինը կը պահէր ուրիշ մըն ալ 5 փամփուշտներ կը պարպէր գանկին մէջ, չչմած ճամբորդներու առջեւ: Պարզուած է որ 26 տարեկան Պրազիլցի մըն էր՝ Ժան-Շարլ տը Մենէզէս, որ երեք տարի է Անգլիա կը գտնուէր, ուր կ'աշխատէր որպէս ելեկտրագէտ: Պրազիլ բացատրութիւն կը պահանջէ Լոնտոնէն:

Բրիտանական ոստիկանութիւնը երեք-չորս ձերբակալութիւններ ալ կատարած է:

Ֆրանսա արտաքսած է ծայրայեղ իմամ

(Շար. ը Դ. էջ)

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

ԹՈՒՐՔ ԿՈՒՍԱԿՑԱՊԵՏԸ ԺԽՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ

Թուրք Բանուորական կուսակցութեան ղեկավարը Տողու Փէրինչէք որ Ցիւրիխ գացած էր մասնակցելու Լօզանի դաշնագրին 82րդ տարեդարձը նշելու համար կազմակերպուած թրքական ցոյցին, ժխտողականութեան ամբաստանութեամբ հարցաքննութեան ենթարկուած է արդարադատ իշխանութիւններուն կողմէ: Պատճառն այն է որ ցոյցէն առաջ, Յուլիս 22-ին մամուլի ասուլիսի մը Փէրինչէք յայտարարած է թէ Հայկական Ցեղասպանութիւնը "աշխարհակալ ուժերութիւններու մէկ սուտն է": Նման արտայայտութիւն զուիցերական օրէնքներով կը հակասէ հակացեղապաշտ սկզբունքներուն եւ յանցանք կը համարուի:

Տ. Փէրինչէք արդէն ժխտողականութեամբ ամբաստանուած էր Զուիցերահայ ընկերակցութեան կողմէ Յուլիսի կէսին երբ նոյնիմաստ խօսքեր արտասանած էր Վոյի նահանգի կողմէ Ցեղասպանութեան ճանաչումին առթիւ:

Թուրքիոյ Արտաքին գործոց նախարարը խտացնելով Թուրքերու հակազդեցութիւնները, ըսած է թէ "Փէրինչէքի հսկողութեան տակ առնուիլն ու հարցաքննութիւնը յարիր չէ ժամանակակից աշխարհին ամէնէն հիմնական արժէքին որ արտայայտութեան ազատութիւնն է": Նոյն նախարարութիւնը կը պատրաստուի Պէրնի ու Անգարայի մէջ պատահարը դատապարտող արարքներ կազմակերպելու:

Ինչ կը վերաբերի ցոյցին, ակնկալուած հազարաւորներուն տեղ քանի մը հարիւր հոգի միայն ընդառաջած է կոչին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ՎՐԱՍՏԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Յուլիս 24ին աշխատանքի այցով մեկնած է Ջաւախք, անկէ անցնելու համար Թիֆլիս: Ջաւախքի մէջ վարչապետը այցելած է շրջանային կեդրոններ Նինոծմինդա եւ Ախալքալաք, Վարձիայի վանական համալիրը, Տէրեանի ծննդավայրը Գանձա, ինչպէս նաեւ հայկական Սամսար գիւղը ուր վերջերս հայեւվրացական ընդհարումներ տեղի ունեցած էին: Ա. Մարգարեան Յուլիս 25ին կը մեկնէր Թիֆլիս ուր նախատեսուած էր հանդիպում մը Նախագահ Մ. Սահակաշվիլիի հետ:

«ՏՕՖԻՆԷ ԼԻՊԷՐԷ» Կ'ԱՐՁԱԳԱՆԳԷ Հ. ՏԻՆՔԻ ԴԱՏԻՆ

"Նիւ Մաթէն"էն ետք "Տօֆինէ Լիպէրէ" եւս Յուլիս 22ի թիւով արձագանգած է "Ակօս" շաբաթաթերթին խմբագիր Հրանդ Տինքի ուղղուած "Թրքութիւնը անարգել"ու ամբաստանութեան ու այդ նիւթով բացուած դատին: Համառօտ կերպով ներկայացնելէ ետք պարագան, գրած է թէ Կրընոպլի Հայ մշակոյթի տունը, Իզէրի Հայկական կազմակերպութիւններու խորհուրդը կը դատապարտեն հայ լրագրողը թիրախ առած ընթացքը որ թրքական իշխանութիւններու մտայնութիւնը ցոյց կու տայ. մտայնութիւն որ ոչինչով կը համապատասխանէ արդարութեան ու մարդկային իրաւունքներու եւրոպական արժէքներուն:

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՓՇՏԱԿՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐՈՒ

Հայ Դատի Եւրոպայի գրասենեակը (Պրիւքսէլ) Յուլիս 21 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը կը տեղեկացնէ թէ փաստաբան Վարդգէս Եղիայեանի գրասենեակին կողմէ բացուած հաւաքական դատը կը շարունակուի ապահովագրութեան "Աքսա" ընկերութեան դէմ:

Նոյն գրասենեակը, ծանօթ է որ նախապէս ալ դատի դիմած էր ամերիկեան "Նիւ Եորք Լայֆ" ընկերութեան դէմ ու յաջողութեամբ աւարտած առաքելութիւնը: "Աքսա"յի դէմ դատը բացուած է 2002-ին, 1915էն առաջ Օսմանեան կայսրութեան Հայերուն Ֆրանսական "Իւնիոն Վի" ընկերութեան քով ունեցած կեանքի ապահովագրութիւններուն նիւթով, քանի որ անոնց տէրերը 1915-23 Ցեղասպանութեան զոհ դառնալէ ետք, իրենց ժառանգորդները ոչ մէկ հատուցում ստացած են:

Հայ Դատը խրախուսական կը նկատէ 90 տարի ետք եւրոպական ու ամերիկեան ընկերութիւնները անցեալի իրենց վարմունքին հետեւանքով դատի տալու ընթացքը, քանի որ անոնց կողմէ իւրացուած գումարները մաս կը կազմեն մեր ժողովուրդին Ի. դարու ընթացքին ենթարկուած նիւթական անհաշուելի վնասին:

Զգտելով Նիւ Եորքի դատին օրինակով այս մէկուն ալ արդար վախճանին, Հայ Դատի գրասենեակը կ'ակնկալէ եւրոպաբնակ Հայերու շահագրգռութիւնն ու պատասխանատուութեանստանձնումը: Առ այդ, կը հրաւիրէ Եւրոպայի հայ համայնքը նամակներով դիմելու "Աքսա"յի նախագահութեան եւ արտայայտելու արդար կարգադրութեան մը իր ակնկալութիւնը: Այդ նպատակով դիմումնագիր - նամակի օրինակ մը զետեղուած է Հայ Դատի կայքէջին վրայ, ուրկէ կարելի է ընդօրինակել, ստորագրել ու ղրկել ընկերութեան նախագահ Գլօտ Պէպէարին:

www.eafjd.org

ԲԱՔՈՒ

«ԱՄԵՆԱԲԱՐՁՐ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ» ՅԱՆԿԵՐԳԸ

Ազրպէյճանի նախագահը Ի. Ալիեւ Բաքուի մէջ "Իթար-Թաս" գործակալութեան յայտարարած է Ղարաբաղի մէջ հանրաքուէով օրինավիճակը որոշելու հեռանկարին առընչութեամբ թէ ոչ այսօր, ոչ ալ հարիւր տարի ետք Ղարաբաղի Ազրպէյճանէն անջատումի հարցը վիճարկելի կրնայ ըլլալ: Աւելցուցած է թէ ազրպէյճանական տարածքներու գրաւումը յաւերժական չի կրնար դառնալ, ատոր աւարտը մօտալուտ է: Ի. Ալիեւ ապահովութիւն տուած է որ Հայերը իրենց գրաւած շրջաններէն մեկնելէ ետք Ազրպէյճանցիները պիտի վերադառնան, միայն անկէ ետք Ղարաբաղի օրինավիճակը պիտի որոշուի: Ան իր խօսքը աւարտած է "Ղարաբաղի Ազրպէյճանի կազմին մէջ ամենաբարձր ինքնավարութիւն տալ"ու յանկերգով:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԹԻՒ-2

Երեւան – Յուլիս 19

«Ոսկէ ծիրան»ը վերջ գտա՛ւ ինչպէս սկսած էր: Փառատօնին շրջափակը համեմատաբար փոքր ըլլալով, կարելի էր տեղ խաչաձեւել Սերժ Աւետիքեանի քաղցր ժպիտը կամ Սիմոն Արզարեանի (դերասան) իմաստուն աչքերը, հեռատեսիլի գրեթէ բոլոր կայաններէն հետեւիլ Արսինէ Խանճեանի եւ իր ամուսինին վերացական մեկնաբանութիւններուն, ռուսերէն եւ լեհերէն արտայայտող մի քանի ծանօթ անձնաւորութիւններուն ելոյթներուն եւ անձնապէս մասնակցիլ «մասնակցելի» այն բոլոր հանդիպումներուն որոնց մեծագոյն մասը անձնական հրաւէրով էր եւ մամուլին վերապահուած...:

Ինչպէս սինեմայի բոլոր փառատօնները, յատկապէս Վենետիկինը, որուն մօտէն հետեւած եմ տասնեակ տարիներ, այս մէկն ալ առատաձեռն մրցանակներ բաշխած է, գրեթէ բոլոր մասնակիցներուն՝ զանազան տիտղոսներ ստեղծելով. «Հայկական համայնապատկեր», «Վաւերագրական», «Խաղարկային», «Խոշոր վաստակ», «Ռեժիսուրա», «Հրանդ Մաթեւոսեանի անուան», եւայլն-եւայլն... Քանի կազմակերպիչները գոհ են, ուրեմն ցտեսութի՛ւն եկող տարի:

Ես յատուկ հաճոյք կը զգամ երբ դերասան – դերասանուհիներ խօսք առնեն մամուլի եւ հեռատեսիլի առջեւ. այնքան ձեւուած եւ պատրաստ նախադասութիւններ կը գործածեն որ բացի մատնելէ իրենց իմացական սահմանափակ կարողութիւնը, գիտեն «հոգեբանական» եւ «հոգեկան ազատագրումի» սահմանումներ տալ ամէնէն հասարակ շուկայական գործին ալ ուր յաճախ սեռայինը կ'ըլլայ իշխողը, հոգին եւ հոգեբանութիւնն ալ զետեղուած սառնարանին վերին յարկերը:

Երէկ ջերմաստիճանը շատ բարձր էր Երեւանի մէջ հակառակ որ Ռախմանինովի օփերային առջին ներկայացումին հրաւէր ունէի, նախընտրեցի հեռանալ քաղաքէն դէպի Եղեգնաձորի բարձունքները, որոնք իրենց աշխարհագրական եւ բուսական կառոյցով կը խտացնեն Հայաստան լեռնաշխարհի բոլոր յատկութիւնները եւ ունին համեմատաբար մօտիկ ըլլալու առաւելութիւնը:

Երեւանի պարտէզներուն եւ մայթերու երկայնքին բուսած թութի ծառերուն պտուղները միայն ժխտական ներկայութիւն դարձած են բնակիչներուն համար:

Օդի ապականութիւնը գորշ գոյն մը տուած է երբեմնի սպիտակ թութերուն, բայց անոնց առատութիւնը մայթերը սեւ բիծերով կեղտոտած, յաճախ սահելու պատճառ կը դառնայ:

Դէպի հարաւ, պարտադրաբար Կոմիտասի Այգիի առջեւէն կ'անցնի մայրուղին որ «փանթէոն» կոչուած է. բայց արդէն մեր ամենահաս քաղաքապետութիւնը, մուտքի աջակողմը սեփականաշնորհած, ու սկսած է կառոյց մը բարձրացնել, ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ: Քաղաքաշինական ամէնէն տարրական օրէնքները ոտնակոխուած են Երեւանի մէջ դժբախտաբար: «Էլիտար շէնքեր» տիտղոսին տակ, իշխանութեան մօտ անձեր, սկսած են այլանդակել քաղաքին դիմագիծը, կեդրոնին մէջ բարձրացնել «երկնաքեր» ըսուելու չափ շէնքեր, տեսողութենէն փակել դասական համայնապատկերներ, ծածկել Թամանեանի հայկական ոճով Երեւանը, այլանդակել մայթերը թրքական կրպակներով. ծխախոտի, ծամօնի, պաղպաղակի արտադրողները հարստացնելու: Կարգը հասած է «Կարապի լիճին» որուն կէսը արդէն փորուած է, եւ «վերնիսաժ»ի հրապարակէն, մեծամեծ կրողիւէ զանգուածներ դուրս կու գան... Երբեք չէք կրնար իմանալ թէ ի՛նչ տեղի պիտի ունենայ... տրուած պաշտօնական «հանգստացուցիչ» բացատրութիւնները այլեւս մարդ չեն համոզեր:

Հետաքրքրական էր մայրաքաղաքի կարեւոր թղթակից օրէնսդիրներէն մին, մի քանի օր առաջ, հանրային պարտէզի մը մէջ, հարց կու տար պատահական ներկաներուն թէ «ի՞նչ կը խորհին Երեւանի քաղաքապետարանին մասին»: Ամէնէն շատ լսուած պատասխանը եղաւ.– «Տականք...»: Ժողովուրդը անկարողութեան դատապարտուած, զարմանալիօրէն բերանացի համարձակութիւն առած է եւ բացայայտօրէն կ'արտայայտուի, քանի կը տեսնէ որ պատմական շէնքերու թուարկուած քարերը, քանդուելէ ետք ո՛ւր կը վերջանան եւ թէ տակաւին ո՛չ մէկ շէնք փոխադրաբար կառուցուած է... ո՞վ ժամանակ ունի նման «անիմաստ մարզանքներու»: Կարեւորը ճարտարապետական ոչ մէկ նկարագիր ունեցող շէնքեր բարձրացնելն է եւ գոհացնել ռուսական եւ արեւմտեան սփիւռքէն եկող պահանջողները: Ամբողջ քաղաքը ապօրինի մէկ, երկու յարկերով բարձրացած է արդէն, ճարտարապետական կառոյցը խանգարելու աստիճան: Հիմա կարգը եկած է «բակերուն». այն բակերուն որոնք յատուկ կերպով մտածուած, սովետական քաղաքաշինական սկզբունքներով, կը ծառայէին բակը շրջապատող հարիւրաւոր ընտանիքներու մանուկներուն, որպէս խաղավայր. հիմա, անկախ Հայաստանի բակերուն մէջ ամէն ինչ կրնաք գտնել, սկսած՝ դատաւորի մը պարսպապատ մենատունէն, մինչեւ կառատուներ, կառքեր լուալու եւ նորոգելու կայաններ, եւլն.: Բոլորն ալ ապօրինի, բայց վերէ՛ն հովանաւորուած... Երեւան «գրաւեալ տարածութիւն» է. տեղացին իրաւունք չունի խօսքի... անցեալները Ծիծեռնակաբերդի շրջանը կը կատարէի, ցաւով նկատեցի որ ծառերու մէջ խորհրդաւոր սրճարան մը կը գործէ արդէն. հաւանաբար թրքարարոյ մեր կարգ մը հայրենակիցներուն «մօթէլի ծառայութիւններ»ն ալ նախատեսուած են:

Զարմանալի քաղաք մըն է այսօրուան Երեւանը. օրէ օր իր դիմագիծը կորսնցնելու վրայ է: Անցեալի գիր-գրականութեան, արուեստի, երգի մայրաքաղաքը եւ բնակչութիւնը հիմնական կերպարանափոխութեան մէջ են: Դրամը դարձած է ամենագլխաւոր արժէքը. բաւ է լսել գովազդաբանող տղոց եւ աղջիկներու օտարացած լկտի հայերէնը, ձայնաւորները անճոռնիօրէն երկարելով եւ բաղաձայնները ալ պայթեցնելով... Կոմիտաս պողոտային վրայ, որուն ժամերու միայն արաբերէն եւ պարսկերէն կը լսուի: Հիմա Մաշտոցի պողոտային վրայ ալ օրէ օր «պարսկական-արաբական սրճարաններն ու գրասենեակները կը բազմանան: Երեւանի կարգ մը բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններուն մէջ վկայականներու առեւտուրը այնպիսի չափանիշներու սկսած է հասնիլ որ կարգ մը միջին արեւելեան երկիրներ սկսած են մերժել նման վկայականներ... ի՜նչ մեծ պատիւ մեր երկրին...

Հետաքրքրական երեւոյթ դարձած է նաեւ Թեհրանի մակնիշով արդիական դեղին հանգստաւէտ «Պասերու» ներկայութիւնը, որոնք շաբաթավերջերուն կը յայտնուին եւ Երկուշաբթի արդէն կը բռնեն հարաւի մայրուղին: «Հայաստան երկիր դրախտավայր»... մի քանի ճարպիկ Ազերիներ, Հայաստանի նախկին բնակիչներ, պարսկական անցագիրներով բազմաթիւ կալուածատիրական մեծ գործառնութիւններու մէջ են, մեղսակցութեամբ պարսկահայերու. գործառնութիւններ որոնք սկսած են «մաֆիական» երեւոյթ ստանալ: Առ այժմ ժողովուրդը միայն կը փսփսայ, քանի անոնք կառավարութեան մէջ գործող կարեւոր կուսակցութեան մը հովանաւորութիւնը կը վայելեն: Կուսակցութիւն մը որ իր այս գործելակերպին համար սկսած է հակակրելի դառնալ երկրին բոլոր խաւերուն: Ինչ ափսոս, երբ կրնար օգտուիլ իր դիրքէն եւ տարածել իր առողջ սկզբունքները որ դարէ մը աւելի կրցած է համայն Սփիւռքը վառ պահել իր այնքան արժէքաւոր հայրենասէր, մտաւորական նուիրեալ գործիչներու հոյլով, ճոխացնելով յետ եղեռնեան մեր բոլոր գաղութները: Անցնի՛նք:

«Փանթէոն»ը եզերելով կը հասնիմ «Գարեգին Նժդեհ» ընդարձակ հրապարակը որ «Երրորդ մասի» բնակիչներուն եւ Թաղամասին բաբախող սիրտն է:

Հոն կը վերջանայ Կոմիտասի պողոտային սկսող մետրոյի կայանը որուն բոլոր ելքերն ու երբեմնի աւազանները դարձած են արեւելեան գռեհաւոր շուկայ... Գահիրէի ամէնէն ժողովրդական թաղերը յիշեցնող՝ առանց ունենալու անոնց եզական հմայքը: Ապրանքներու ետին կանգնած, սանդուխներու երկայնքին շարուած երիտասարդ, միջին եւ տարեց սերունդը հաւանաբար իր մէջ ունենայ անցեալի փայլուն գիտնականներ, փրոֆեսորներ, զարգացած անձնաւորութիւններ, որ հեռացած իրենց թաղերէն, եկած են այս բազմամարդ կեդրոնը ի խնդիր պատառ մը հացի: Հոն ամէն ինչ կրնաք գտնել: Մէկ երկու եւրոյի ծախուող ակադեմական հրատարակութիւններ, ինչպէս նաեւ, չես գիտեր ինչ ճամբաներով Հնդկաստանէն հասած խունկի ցպիկներ կամ կրծքազարդեր, թրքական կապոյտ ուլուններ եւ ֆրանսական ամենաընտիր անուշահոտի անուններ:

Գարեգին Նժդեհ, բայց ինք չկայ. անունը միայն կայ: Նժդեհի փոխարէն հրապարակի մեծ պատուանդանին վրայ բազմած է համակրելի երիտասարդ մը որ ամբողջ կեանքը պայքարած է բոլշեւիկութիւն քարոզելու, եղած է տեսաբան, գործիչ եւ 1913ին ձերբակալուելով ցարական իշխանութիւններէն աքսորուած է Սիպերիա ուր եւ մեռած է առանց իր երազած Սովետական միութիւնը տեսնելու...

Այս հրապարակը ինծի համար այնքան ցայտուն կերպով կը խորհրդանշէ ներկայ կացութիւնը որ ամէն անցնելուս ես ինծի հարց կու տամ.– Մեր իշխանութիւնները չե՞ն նկատեր արդեօք որ ծիծաղելի իրականութիւն մը կ'ապրին: Քիչ մը անդին հսկայածաւալ բանուորի պղնձէ արձան մը կար. հանեցին որովհետեւ ո՞վ գիտէ ով այդ պղինձով իր տան բազրիքներն ու դռներուն ունելիները շինեց եւ վայրն ալ այնքան յարմար էր քարիւղի կայան եւ կառատուն կառուցանելու. այդ օրերուն իսկ, առանց մարգարէ ըլլալու, գուշակած էի անոր ճակատագիրը... եւ եղաւ այնպէս...

Գարեգին Նժդե՛հ, անունը կայ, բայց ինք չկայ... Ազատ, Անկախ Հայաստա՛ն. անունը կայ, բայց ինք ո՞ւր է:

ՑԻՊԷ

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՑԺՄԷԱԿԱՆ

ԿԱՐԵԼԻ Է ԲԱՐԵԼԱՒԵԼ ԵՐԿԱՐԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդ արարածը մինչեւ 150 տարեկան ապրելու հաւանականութիւն ունի եւ մեր մարմինը գոնէ տեսականօրէն ծրագրուած է այդ ուղղութեամբ: Այսուհանդերձ այդ սահմանին հասնելու համար հրաշք դեղի մը պէտք չէ վստահիլ: Նախընտրելի է բարեփոխել մեր ապրելակերպը: Ֆրանսացի երախայի մը համար, ի ծնէ՝ երկարակեցութիւնը մանչերու մօտ 75, իսկ աղջիկներու մօտ 83 տարուան սահմանուած է: Ոմանք այս սահմանները կ'անցնին. ինչպէս ներկայիս Ֆրանսայի 100 ամեաներու թիւը 6000ի շուրջ է: Սակայն ամենալաւատեսները յոյս ունին թէ այս թիւը 150000ի կրնայ հասնիլ մինչեւ 2050 թուականը. թիւ մը որ առաջարկուեցաւ վերջերս կայացած ընկերային առողջութեան Գ. համագումարի ընթացքին: Մինչ այդ պէտք է նշել որ երկարակեցութեան այս բացառիկ ոստումը նոր երեւոյթ է եւ իրականացած շնորհիւ առողջապահական լուրջ զարգացումներու, ջուրի որակի բարձրացման, սննդական ապահովութեան բարելաւման, դաստիարակութեան եւ մանաւանդ բժշկական յառաջընթացներուն:

Աւելի երկար ապրելու յոյսը նախ եւ առաջ հրամայականը ունի՝ կանխել հիւանդութիւնը: Այս ուղղութեամբ առաջին պայմանն է յարգել պատուաստներու (ի մասնաւորի տարեց անձերու մօտ պրկախտ-թեթանոս, զոմ եւ թոքատապի) ժամանակացոյցը: Երկրորդ կարեւոր պայմանը իւրաքանչիւր առողջական հարցին հետեւիլ իր երեւման օրէն իսկ: Երրորդ գլխաւոր պայմանը, անկախ տարիքէն, ֆիզիքական կանոնաւոր աշխուժութիւն ապահովելն է: Այս գլխաւոր պայմաններու կարգին կարելի է թուել հետեւեալ սկզբունքները. խուսափիլ ծխելէ, կարեւոր քանակութեամբ ոգելից ըմպելի սպառելէ, ճարպոտ եւ անհաւասարակշիռ սննդառութենէ եւ վերջապէս առանց շատ բանաւոր պատճառի ջղայնանալէ: Այս վերջին պարագան կարելի է վերատարազել հետեւեալ ձեւով. բնաբան ունենալ չջղայնանալ ոչ մէկ գնով՝ ինքնաթելադրել որ ամենալուրջ հոգն իսկ իր լուծումը կամ իր ելքը կ'ունենայ առանց ջղայնանալու: Բոլոր վերոյիշեալ կենցաղակերպերը, վաղահաս մահերու գլխաւոր երկու պատճառ – հիւանդութեանց՝ սրտերակային ախտերու եւ քաղցկեղի գետին պատրաստող ազդակներ են: Եթէ ծխելը եւ ոգելից ըմպելիներու սպառումը դադրեցնելը կամ նուազեցնելը յաւելեալ փաստերու պէտք չու-

նին իրենց առողջութեան բերած նպաստին տեսակէտով, նուազ ջերմուժ պարունակող սննդեղէններու սպառման արդիւնքները կենդանիներու վրայ ուսումնասիրուած են. այսպէս, զոր օրինակ նուազ ջերմուժ պարունակող սնունդով կերակրուած մուկերու մօտ երկարակեցութիւնը 30 տոկոսով աւելցած է: Նոյն պարագան մարդոց մօտ գիտարկելու նպատակաւ իտալացի եւ ամերիկացի պրպտողներ ցած ջերմուժով սննդականոնի հետեւող կամաւորներու առողջական մակարդակին հետեւեցան 6 տարուան ընթացքին: Իրենց եզրակացութիւնը այն է որ այս սննդականոնը արեան գերճնշման, շաքարախտի եւ սրտերակային բարդութիւններու դէմ պաշտպանող ազդեցութիւն գործած է: Գիտնականները ներկայիս կ'աշխատին, ապացոյցը տալ որ սննդեղէնի մէջ ջերմուժի նուազումը մեր երկարակեցութեան հետ ուղղակի աղերս ունեցող ծիներու վրայ ալ ազդեցութիւն կը գործէ:

Շատ բնական է որ եթէ ենթական իր ամբողջական իմացական կարողութիւնը չի պահեր, երկարակեցութիւնը բանի չի ծառայեր: Այս իսկ պատճառաւ, պէտք է սկսիլ պայքարիլ ուղեղին իսկական թշնամիներուն դէմ: Ծխախոտը, շաքարախտը եւ արեան գերճնշումը գետին կը պատրաստեն (ինչպէս վերը յիշեցաւ) ուղեղային անհաւասարակշռութեան երկրորդ գլխաւոր պատճառին՝ ուղեղային արկածներուն: 70էն 81 տարեկան 16000 կանանց մօտ կատարուած ուսումնասիրութիւն մը երեւան հանած է որ, միմիայն շաքարախտէ տառապած ըլլալը իմացական կարողութեանց խաթարման վտանգը 30 տոկոսով կ'աւելցնէ: Այսուհանդերձ, շաքարախտ կամ ոչ, ամէն անձ հաւասար չէ իր ուղեղին տկարացման նկատմամբ: Պատճառները ի հարկէ բազմաթիւ են: Կանոնաւոր կերպով ուղեղային գործունէութիւն ունենալը մեր իմացական կարողութեանց պահպանման մեծապէս կը նպաստէ, պարզապէս նորանոր ջղաբջիջներ ստեղծելով եւ այս վերջիններուն ցանցը ամրացնելով: Անկէ զատ գիտնականները կը հետաքրքրուին հակաօքսիտացնողներու (անթիօքսիտան) պահպանիչ դերով. Է եւ Սէ սննդանիւթերուն համարկումը, ինչպէս նաեւ Է սննդանիւթին սելենիումի հետ միասնական ազդեցութիւնը բարերար կը նկատեն: Վերջապէս՝ վերջերս կատարուած ամերիկեան ուսումնասիրութիւն մը երեւան հանած է թէ մսեղէն, ձկնեղէն, հաւկիթ եւ ընդեղէնին պարունակած Պէ-3 սննդանիւթը, Ալցհայմըրի նման իմացական կա-

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՓԷՅՐՈՒԹԻ Պիէլ "Փավիյոն Ռուայալ" դահլիճին մէջ, Յուլիս 1ին, կատարուած է Հայկազեան Համալսարանի շրջանաւարտներու 2005ի հունձքի վկայականներու բաշխումը, պատուոյ նախագահութեամբ Հայաստանի Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեանի: Հանդիսութիւնը զուգադիպած է համալսարանին 50ամեակին եւ ներկայ եղած են նախագահ Լահուտի ներկայացուցիչը, Խորհրդարանի նախագահ Ն. Պըրիի ներկայացուցիչը՝ երեսփոխան Յակոբ Բագրատունի եւ պետական դէմքերու այլ ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ կրօնական յարանուանութեանց: Հանդէսին բացումը կատարուած է լիբանանեան փառերգով, "Արմիս" երգչախումբին կողմէ, ընկերակցութեամբ Պէյրութի նուագախումբին և գեղարուեստական ղեկավարութեամբ Յարութիւն Թագլեանի: Վերապատուելի Նշան Պագգալեանի աղօթքէն ետք, խօսք առած է վեր. Փօլ Հայտոսթեան, որ շնորհաւորած է շրջանաւարտները եւ ակնարկելով Հայկազեանի ուխտին, շեշտած է որ Հայկազեանը կը մնայ յանձնառու իր պարտականութեան՝ կերտելու ազգային պարկեշտ ընկերութիւն, պահելով ակադեմական իր մակարդակը եւ հանգամանքը, ինչպէս նաեւ շարունակելով գործակցութիւնը կրթական այլ հաստատութիւններու հետ, ըլլան անոնք տեղական թէ միջազգային: Անդրադառնալով Հայկազեանի հայկական միակ համալսարանը ըլլալու իրականութեան, վեր. Հայտոսթեան դիտել տուած է որ կարելի չէ զայն նկատել "օրբ" համալսարան մը, այլ "կենդանի յուշարձան" մը կեանքի աղբիւրի մէջ: Վերապատուելին իր խօսքը արտասանած է «երեք լեզուով» հայերէն, արաբերէն, անգլերէն: Ապա խօսք առած է Հայկազեանի հիմնադիրներէն՝ Ճօն Մարգարեան եւ խօսքն ուղղելով շրջանաւարտներուն, շեշտած է որ հարկ է գործել եւ աշխատիլ ի խնդիր կեանքի եւ ոչ մահուան: Երեւանի պետական համալսարանի նախագահ Ռատիկ Մարտիրոսեան, իր կարգին վեր առած է Հայկազեանի յիսնամեայ նուաճումները: Վեր. Հայտոսթեանի կողմէ կատարուած հակիրճ կենսագրութենէ մը ետք խօսք առած է Վ. Օսկանեան: Ան բարձր գնահատած է Լիբանանի ցուցաբերած հիւրընկալութիւնը Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած Հայերուն նկատմամբ: Արագ ակնարկ մը նետած է Միջին Արեւելքի պատմութեան, յատկապէս 1967ի դէպքերուն, դիտել տալով որ ինք այդ ժամանակաշրջանին կը գտնուէր իր ծննդավայրը՝ Հալէպ: Երկարօրէն ծանրացած է համաշխարհայնացման, որ մեզ չի բաժներ, այլ կը միացնէ: Իր խօսքը եզրակացուցած է կոչ ուղղելով շրջանաւարտներուն գիտակցելու, թէ ուսումը վերջ եւ սահման չունի: Վեր Հայտոսթեան նախարարին նուիրած է Հայկազեան համալսարանի վահանակը, որ նախապէս ալ տրուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ նահատակ վարչապետ Ռ. Հարիրիի: Անգլերէն խօսք առած է Սինթիա Հաննա եւ արաբերէն ալ Գէորգ Գէորգեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԷՇՐԷՖԻԷԻ "Տիրան Պալիկեան" հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 28ին տեղի ունեցած է Համազգայինի "Բարսեղ Կանաչեան" երաժշտական փոլէժի աշակերտական ունկնդրութիւնը, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն "Ռուբէն Զարդարեան" մասնաճիւղին: Բացման խօսքը արտասանած է երաժշտանոցի տնօրէն հայրենի երաժիշտ, ջութակահար եւ երգահան Երուանդ Երկանեան, որ հակիրճ տեղեկութիւններ տուած է ամբողջ կրթական տարուան ընթացքին իրագործուած աշխատանքներուն մասին: Հանդիսականները գնահատանքով հետեւած են տաղանդաւոր արուեստագէտներու նըւագին ու երգին:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ քաղաքապետական մարզադաշտին մէջ, Յունիս 25ին, տեղւոյն քաղաքապետութիւնը կազմակերպած է մշակութային փառատօն մը իր մասնակցութիւնը բերելու համար "Թմրեցուցիչի դէմ պայքարի ընկերութեան": Ներկայ եղած են բազմահազար հանդիսականներ: Հաւաքոյթը սկսած է Լիբանանի փառերգի ունկնդրութեամբ, զոր կատարած է ՀՄԸՄ-ի շեփորախումբը: Բացման խօսքը արտասանած է քաղաքապետութեան անունով փոխ քաղաքապետ՝ Րաֆֆի Կէօվօղլանեան, որ շեշտը դրած է թմրեցուցիչի գործած աւերներուն վըրայ: Հանդիսութիւնը ունեցած է գեղարուեստական բաժին մը, որու իրենց մասնակցութիւնը բերած են Համազգայինի "Քնար" պարախումբը, Սեւ գօտիներու ակադեմիայի աշակերտները, երաժիշտ եւ երգահան Կի Մանուկեան իր նուագախումբով, երգչուհի Կրէյս Տիպ, երգիչներ Արարատ Ահարոնեան եւ Ճօ Աշքար իրենց նուագախումբերով: Յանուն "Թըմրեցուցիչի դէմ պայքարի լիբանանեան ընկերութեան" խօսած է տնօրէնը Էլի Լահուտ, որ բացատրած է օրուան նպատակը եւ պայքարելու անհրաժեշտութիւնը: Շեշտած է թէ միայն դպրոցով, ընկերութեան օգնութեամբ դժուար է առաջքը առնել այս վարակին, հարկ է որ ծնողները մօտէն հսկեն իրենց զաւակներու առօրեայ կեանքին: Ապա, բեմ հրաւիրած է թմրամոլներ, որոնք բուժուած են եւ կոչ ըրած որ օգնեն թմրամոլներուն: Հաւաքոյթը շարունակուած է մինչեւ ուշ գիշեր, երգերու եւ երաժշտութեան ընկերակցութեամբ:

…բողութիւնը փճացնող ախտերու եւ նման ջղաբէջային ծերացումին արագութիւնը կը նուազեցնէ:

ՔՈՒՆԸ ԻԲՐԵՒ ԴԵ՞Ղ ԾԵՐԱՆԱԼՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Լաւ քնանալը ծերանալութեան դէմ կը պաշտպանէ: Այս եզրակացութեան յանգած է Պրինթոնի համալսարանը իրականացուած ուսումնասիրութիւն մը: Այս համալսարանին գիտնականները քունի տարբեր վարժութիւններ ունեցող հաբիւրաւոր կամաւորներու վրայ արեան քննութիւններ կատարած եւ ճարպանիւթերու կանոնաւորման գործընթացին գլխաւոր ղեկավար երկու հորմոններու քանակը չափած են. ասոնցմէ մին՝ լեբթինը ախորժակ կը զսպէ, իսկ միւսը՝ կրելինը ախորժաբեր դեր կը կատարէ եւ պատասխանատու է փոքր անօթութեանց հետեւանքով օրուան որ եւ է ժամուն կլլուած տուրմին կամ կրկնեփի կտորներուն: Գիտնականները ստուգած են որ գիշերը 5 ժամէն քիչ քնացող անձերու կրելինի քանակը 15 տոկոսով աւելի, իսկ լեբթինի քանակը 15 տոկոսով պակաս է բաղդատմամբ անոնց՝ որոնք գիշերը նուազագոյն 8 ժամ կը քնանան: Վերաքննութեան ենթարկելով ծերանալութեան եւ քունի վարժութեանց վիճակագրական տուալները, կարելի է հաստատել թէ ծերանալութիւնը ուղիղ կը համեմատի քունի պակասին հետ: Այս երեւոյթին բազմաթիւ բացատրութիւններ կ'առաջարկուին. քունի պակասը աղերս ունի յաւելեալ պրկուած հոգեվիճակի հետ ինչ որ կը նպաստէ ծերանալութեան: Այսուհանդերձ երբ գիշերներու տեւողութիւնը կը կրճատուի, բնական է որ մարմինը հակազդէ՝ գրգռելով ախորժակը, քանի որ արթուն վիճակի մէջ մեր կազմութիւնը յաւելեալ ուժանիւթ կը պահանջէ: Եթէ ձեր ծանրութիւնը աճ կ'արձանագրէ, ջանացէք քնանալ գիշերը ութ ժամ, պակսեցնել ձեր ջղային պրկումը եւ մարմնին ջերմուժի պահանջքը:

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄՈՆԱՔՕ

ԱԼՊԷՐ ԻՇԽԱՆԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

Վերջին շաբաթներուն շատ խօսուեցաւ Ալպէր Բ. իշխանի մասին, որ հօրը մահուան եռամսեայ սուգի աւարտէն ետք գըրաւեց 32 հազար բնակիչ ունեցող Մոնաքոյի իշխանապետութիւնը:

Յարդ, մոնաքոցիները հարց կու տային, կը գրէ Լոնտոնի Ինտըփէնտընթ, թէ իրենց իշխանը – 47 տարեկան ե՞րբ պիտի ամուսնանայ, զաւակ պիտի ունենա՞յ: Հիմա, հարցը այն է թէ քանի՞ զաւակ ունի: Իր գահակալութենէն (Յուլիս 12) առաջ, իշխանը հրապարակաւ ճանչցաւ որ 22 ամսու տղեկի մը հայրն է, զաւակ զոր ունեցած է Թոկոյի Նիքոլ Գոսթի հետ: Ապա, հեռատեսիլէն յայտարարած է «գիտեմ որ ուրիշներ ալ կան, որ գրեթէ նոյն պայմանները կը ներկայացնեն, կը պատասխանենք հարկ եղած ատենը»: Այլ զաւակնե՞ր, քանի՞ զաւակ:

Ձեւական պարզութեան եւ շքեղութեան միջեւ, գահակալութեան արարողութեան ընթացքին, Մոնաքոցիները տեղեկացան որ գալիք ամիսներուն ցայտուն փոփոխութիւններու հետ դէմ յանդիման պիտի գտնուին: Իշխանը, խորապէս պարկեշտ անձ մը, յանձն առած է նոր փայլ մը տալ իշխանապետութեան զինանշանին, վերջ տալով բազմաթիւ դրամատուներու փինանսական թուլամորթ գործելակերպի: Ոչ միայն, ըսած է, Մոնաքօ այլեւս դրամ պիտի «չօրինականացնէ» այլեւ փինանսական իր համբաւը անառարկելի պիտի ըլլայ: Ըսած է նաեւ թէ կը նախատեսէ հրաժարիլ դրամատնային գաղտնապահութենէն, սկզբունք մը որու վրայ կռթնած է իր երկրին եւ ընտանիքին հարստութիւնը վերջին տասնամեակներուն:

Իշխան Ալպէր յայտարարած է նաեւ որ Մոնաքօ, որ աւելի փոքր է քան Հայտ Փառք կամ Քենզինկթըն Սքուէր, պիտի ստորագրէ Քիոթոյի դաշնագիրը եւ ամէն ինչ ընէ մաքրելու համար 2 քառակուսի քիլոմեթրնոց իր հողամասին օդը: Թերթին յօդուածագիրը (Ճոն Լիչֆիլտ) երգիծական ոճով կ'աւելցնէ, նման խոստում մը խորապէս պիտի հանգստացնէ շրջապատի աշխարհի պաշտպանները եւ մըէ նախագահ Պուշը որ իր կարգին միամեայ ստորագրողներուն:

Թ.Ա.Թ.

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՄԷՋ

– Ինչո՞ւ չես պատասխաներ, պոռաց հազարապետը:

– Այո՛, ըսի, ֆրանսերէն կը խօսիմ:

–Ո՞ւր սորված ես...

– Պոլիս դպրոցին մէջ սորված եմ:

– Աղէկ կը խօսի՞ս...

– Բաւական:

– Դպրոցին մէջ կարելի չէ խօսիլ սորվիլ, դիտել տուաւ հազարապետը:

– Երեք չորս տարի Փարիզ մնացած եմ եւ հոն խօսիլ ալ վարժուած եմ, պատասխանեցի:

– Փարիզ ինչո՞ւ համար գացիր:

–Գործով, իբրեւ յանձնակատար:

Հազարապետը քանի մը անհասկնալի բառեր արտասանեց եւ ըսաւ:

– Ի՞նչ ըսել են ասոնք:

– Կը ներէք, պէյս, չհասկցայ պատասխանեցի, կը խնդրեմ կրկնեցէք:

Կրկնեց այդ շարապիան որմէ կրկին բան մը չհասկցայ.

– Այդ ձեր ըսածը Ֆրանսերէն չէ, դիտել տուի:

– Ուրեմն դուն իրաւցնէ Ֆրանսերէն գիտես եղեր, պատասխանեց:

Յետոյ, պիչ պիչ երեսս նայելէ ետքը, գոչեց.

– Դուն խենթ ես:

– Ո՛չ պէյս, խենթ չեմ, ըսի:

– Խենթ ես, պնդեց հազարապետը:

Ապա դարձաւ Սահակ Մեսրոպին եւ ըսաւ.

– Աս մարդը խենթ է, աչքերուն նայէ՛ մէյ մը:

– Ո՛չ, պէյ էֆէնտի, խենթ չէ, ըսաւ Սահակ Մեսրոպ:

– Վալլահա տիվանէ տիր, գոչեց հազարապետը միշտ երեսս նայելով:

Մազերս ածիլած, պեխերս կարճ կըտրած եւ գլուխս ալ գտակ մը դրած, արդարեւ քիչ մը կը նմանէի յիմարանոցէն փախած մէկու մը:

Վերջապէս կրցանք համոզել զինքը որ խելքս գլուխս էր:

– Լա՛ւ, ըսաւ հազարապետը, շուտով պատրաստութիւններդ տե՛ս, վաղը առտու կանուխ ինծի հետ Հիթ պիտի մեկնիս, իբրեւ թարգման:

– Գլխուս վրայ, պատասխանեցի:

– Գերմանացի սպաներուն հետ կարենալ խօսելու համար պէտք ունիմ քեզի:

– Գլխուս վրայ, պատասխանեցի կրկին: Միայն թէ հագուստ, ճերմակեղէն ու կօշիկ, բան մը չունիմ:

– Այդ հագածներդ ի՞նչ են, հարցուց:

– Անոնք ուրիշներէ փոխ առած եմ:

– Աղէկ, ես հիմա թուղթ մը կը գրեմ եւ անմիջապէս կ'երթաս մթերանոցէն կ'առնես քեզի պէտք եղածը:

Եւ իսկոյն գործադրեցի ըսածը, յետոյ շարունակեց.

– Դուն ո՞ւր տեղացի ես:

– Պոլսեցի:

– Ընտանիք, զաւակ, եւն. ունի՞ս:

– Այո՛, պէյս, կին եւ երեք զաւակ ունիմ:

Փորձառութեամբ գիտէի որ միշտ ընտանիքի տէր ըլլալը լաւագոյն ազդեցութիւն առաջ կը բերէր քան ամուրի ըլլալը եւ ասոր համար չվարանեցայ այս սուտը խօսելու:

– Լա՛ւ, քեզի հետ Հիթ կ'երթանք, հոն գործերնիս լմնցնելէ ետքը, ես կը յանձնարարեմ գերման սպաներուն որ իրենց հետ քեզ ալ Պոլիս տանին եւ կ'երթաս զաւակներուդ կը միանաս:

– Աստուած կեանք տայ ձեզի, պատասխանեցի բարեւ մը տալով:

– Գնա՛ եւ պատրաստութիւններդ տես ու վաղը առտու կանուխ թէֆթիշը գըտնըէ՛:

– Գլխուս վրայ:

Իր գրած թուղթը ձեռքս իսկոյն ներկայացայ մթերանոցի գրագիր յիւզպաշիին, Սահակ Մեսրոպի ընկերակցութեամբ:

Մարդը անմիջապէս ինծի տուաւ ձեռք մը զինուորական նոր զգեստ, գերմանական նոր քափօթ մը, զոյգ մը կօշիկ, գուլպայ, ճերմակեղէն ու քափալաք:

Հիթ, ուր պիտի երթայինք, բուն կռուի ճակատն էր:

Շատ ուրախ էի այս անակնկալ ճամբորդութենէս: Նախ՝ մօտէն պիտի կըրնայի տեսնել պատերազմը կամ գոնէ բանակ մը պատերազմական վիճակի մէջ, յետոյ՝ թերեւս միջոց մը պիտի կարենայի գտնել թշնամիին կողմը անցնելու եւ միանգամ ընդ միշտ ազատելու Թուրքերուն ձեռքէն, հակառակ պարագային կար նաեւ հազարապետին խոստումը զիս գերման սպաներու հետ Պոլիս վերադարձնելու մասին, վերջապէս դիրքի բարձրացում մըն էր ինծի համար իբրեւ թարգման ծառայելը քան թէ տօքումհանէին մէջ աշխատիլը:

Սահակ Մեսրոպ ինծի ըսաւ որ նօքթա քոմանտանին, հակառակ իր խոժոռ ձայնին, տարօրինակ ընթացքներուն, բարի մարդ մըն էր եւ կրնայի իրեն քով հանգիստ ապրիլ:

Բան մը միայն կը տխրեցնէր զիս այս մեկնումին առթիւ: Շատ շուտով կը կորսնցնէի բարեկամներս եւ այն ընտանեկան մթնոլորտը որուն մէջ կ'ապրէի շաբաթէ մը ի վեր:

Ճամբորդութիւնը շահտուրով պիտի կատարուէր, այսինքն Եփրատի վրայ տափարակ ու լայն նաւակներով:

(Շար. 100)

(Տար. Ա. էջէն)

մը, որուն դէմ կասկած կար որ 1995ին Թէ. Ժէ. Վէ. կառախումբի մը դէմ ռմբահարձ մը ըրած էր ըլլալ։ Ալժերացին, 41 տարեկան, իր երկիրը ղրկուած է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը Ա. Շարոն ըսպառնացած է Պաղեստինցիներուն որ զինուորական "Նոր տեսակի հակազդեցութիւն մը" պիտի ունենայ, իբրեւ հետեւանք խորայէլացի զոյգի մը սպանութեան Գազայի գօտիին մէջ։ Մ. Ապպաս դատապարտած է արարքը, որ տեղի ունեցած է երբ ԱՄՆ Արտաքին Նախարարը՝ Գ. Ռայս կը հեռանար Միջին-Արեւելքէն։ Կը թուի որ Գ. Ռայս հարկ եղած երաշխաւորութիւնները չէ կրցած ձեռք ձգել Գազայի պարպումին համար եւ որոշած է կրկին գալ, Օգոստոսին։ Արտաքին Նախարարը անակնկալ այցելութիւն մը կատարած է Լիբանան, ուր կոչ ըրած է որ Հեզպոլլան ապազինուի։ Գ. Ռայս ԱՄՆ-ու զօրակցութեան երաշխիք ալ տուած է "ազատ եւ ժողովրդավար Լիբանանին" եւ երկրին տնտեսական ու քաղաքական բարենորոգումներուն։ Իր մեկնումէն քիչ ետք ռմբահարձ մը գործուած է Պէյրութի բանուկ մէկ թաղամասին մէջ. եօթը հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած են։

ԻՐԱՔԻ մէջ ռմբահարձերը կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ եւ չարաթավերջին իսկ ահաբեկչական արարքներ իրարու յաջորդեցին։ Յուլիս 24ին, Կիրակի օր, 40 հոգի մեռած է Պաղտատի հարաւ-արեւելքը թակարդ բեռնակառքի պայթումէն։ Յուլիս 25ի առաւօտուն թակարդ կառք մը եւս պայթած է Պաղտատ, ուր եօթը մեռեալ կար եւ բազմաթիւ վիրաւորներ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ հեծանիւով վերջ գտաւ Յուլիս 24ին Շան զ'Էլիզէի վրայ, պսակելով ամերիկացի Լէնս Արմսթրոնկի եօթներորդ յաջորդական յաղթանակը։ 35 տարեկանին, Թեքսասցին որոշած է վերջ տալ այս ասպարէզին եւ նուիրուիլ ընտանիքին ու թերեւս նաեւ քաղաքականութեան։ Վերջին հանգրուանին յաղթեց ղազախ Ալեքսանդր Վինոկուրով։

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette 75009 PARIS

☎ 01 48 78 02 99

Télécopie: 01 42 80 61 45

Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise) ☎ 01 39 83 20 67

— GONESSE (Val d'Oise) ☎ 01 39 85 24 24

— SAINT RAPHAEL (Var) ☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :

FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT

13/3 Khandjian, Erevan,

frenchfund@web.am

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20։ Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ։

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ։ Կ'արժէ 8 Եւրօ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Տօն Անուանակոչութեան

Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ։

Ուխտի պատարագ եւ մատաղ

– ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ –

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14։ Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի։

Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,

Խաղողօրհնէք՝ ժամը 12ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 15։ Յիշատակ Մեռելոց։

Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,

Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14։ Տօն է Աստուածածնի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։

Այն հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել, կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս գիւանատունը։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Archaleuys Tatéossian»** de la C.B.A.F. organise UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

RENTREE SCOLAIRE

ECOLE «SIAMANTO»

Les inscriptions pour l'année 2005 / 2006 à l'école hebdomadaire Siamanto de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au baccalauréat —langue vivante I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 21 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon
2 avenue de Stalingrad à Bagneux

Les responsables de l'association des parents d'élèves et les enseignantes recevront les parents et leur présenteront l'année scolaire.

Pour tout renseignement :

— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11

— Mme Elisabeth Davidian: 01 46 65 81 53

**

CHAVILLE

EGLISE SAINT GREGOIRE L'ILLUMINATEUR

INFORMATION

Pendant la saison d'été, il n'y aura pas de messe : **les dimanches 7, 21 et 28 août.**

Le dimanche 14 août, à l'issue de la messe de l'Assomption, se déroulera la traditionnelle cérémonie de bénédiction du raisin.

Les offices reprendront normalement **à partir du dimanche 4 septembre.**

Paroisse Sainte-Croix-de-Paris

ECOLE SAINTE CROIX

Les cours d'arménien, de catéchisme, de chants et danses arméniens reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans au cours de l'année scolaire 2005 / 2006, à partir du samedi 8 octobre, de 14h à 17h, au 13 rue du Perche, Paris 3e.

Pour les inscriptions, s'adresser à la Paroisse; tél. : 01 44 59 23 50.

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

ATTENTION !
DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'**Orchestre SPITAK**
qui se déroulera, cette année, à

CHAMPEAUX (77)

Pour aller à CHAMPEAUX (65 km. de Paris), prendre l'autoroute A4 de la Porte de Bercy. Sortir sur la N104 et prendre l'A5b, direction Troyes. Continuer toujours en cette direction (Troyes) jusqu'au péage de Montereau (A5). Sur l'Autoroute A5, prendre la première sortie, St Germain Laxis (péage 1 Euro 30). A la sortie du péage, prendre la direction de Meaux (N36). Tout de suite après, prendre la première rue à droite (D57) Direction Fouju-Champeaux. Arrivés au Centre de Champeaux, prendre tout de suite la première rue à droite. La Collégiale se trouve en face de la Mairie.

En plein air, dans le jardin attenant à la grange,
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale St Martin du 12ème siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

PROGRAMME :

Divine Liturgie à la Collégiale, à 12 heures;
Repas à partir de 13 heures 30;
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux TOMBOLAS (enfants et adultes).

Participation aux frais de la journée : ADULTES 20 Euros
ENFANTS 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Տաղկախաղ 50-ամեայ հատաժողովը)	19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի։

Փոստատարի ծախք՝ 6 €, մէկ հատոր գիրքի։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 27
MERCREDI
27 JUILLET
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.253 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.253

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐԸ

ԵԳԻՊՏԱՑԻՆԵՐՆ ԱԼ ՊԵՏԵՒԻՆՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱԼԱԾԵՆ

Տ. տը Վիլփէն Լոնտոն գնաց Յուլիս 25ին եւ ցերեկին ճաշեց Թ. Պլէրի հետ, նախքան Փարիզ վերադառնալը քանի մը ժամ ետք։ Երկու վարչապետները բոլորովին համաձայն են ահաբեկչութեան դէմ իրենց պայքարին մէջ։ Որոշած են, առայժմ մէկդի կոխել Եւրոպայի վերաբերող տարակարծութիւնները եւ իրենց աշխատանքը կեդրոնացնել ահաբեկչութեան վրայ։ Տ. տը Վիլփէն ցերեկին ճաշելէ ետք Թ. Պլէրի հետ, յայտարարած է թէ շատ համով էր եւ բրիտանական էր...։ Այս ձեւով սրբագրած կ'ըլլար Շիրաքի դատումները Պուտինի եւ Շրէօտէրի հետ, Մոսկուայի մէջ, ինչ կը վերաբերէր բրիտանական ճաշերուն։ Այս հանդիպումը կը ձգտէր ամրապնդելու երկու երկիրներու գործակցութիւնը։ Բայց եւ այնպէս, Թ. Պլէր շատ անորոշ պատասխաններ տուած է Ֆրանսայի նոր դիմումին, որ իրեն յանձնուի Ռաշիտ Ռամատան, որու դէմ կասկած կայ թէ կենսական դեր խաղացած է 1995ի Փարիզի ռմբափորձին մէջ (Սէն Միշէլի մեթրոյի կայարան)։ Ալժերացին տասը տարի է Պելմարշի բարձր ապահովութեան բանտը կը գտնուի։ Կասկած կայ որ ինք էր ԺԻԱ-ի (զինեալ խմբակ) գանձապահը։ Երկու անգամ Ներքին նախարարներ համաձայնած են յանձնումին շուրջ, բայց ենթակային փաստաբանը եւ բրիտանական զօրակցութեան ցանց մը յաջողած են դատական ձեւակերպութիւններու անկանոնութիւնները շահագործել արգելք հանդիսանալու համար։

Անգլիա կը շարունակէ իր հետապնդումները եւ հակառակ Պրազիլցիին "սխալմամբ" սպանութեան, մեթոտները չի փոխեր։ Ի դէպ հաստատուած է որ Պրազիլցին որ գետին փռուած էր ոչ թէ 5 այլ 8 փամփուշտ ստացած է գանկին։ Ցաւ յայտնելով հանդերձ, Թ. Պլէր իսկ կը պաշտպանէ ոստիկաններուն գործելակերպը։ Չորս կասկածելիներ ալ ձերբակալուած են, բայց կը թուի թէ կապ չեն ունեցած ռմբափորձերուն հետ։

⁂

Եգիպտական ոստիկանութիւնն ալ իր հետապնդումները տարածած է Շարմ-էլ-Շէյխէն 40 քմ. հեռու, Պետեւիններու գիւղերուն մէջ։ Ոստիկանութիւնը փնտռուած է երկու անձեր, որոնք մաս կը կազմեն 6-9 հոգինոց փաքիստանցի խմբակի մը։ Այն համոզումը կայ որ ռումբերը պատրաստուած են Պետեւիններու այդ գիւղերուն մէջ։ Կասկածելիներու անցագրեր գտնուած են պանդոկի մը սենեակին մէջ։ Շարմ-էլ-Շէյխի կառավարիչը, սակայն, աւելի խոհեմ է եւ որոշ վերապահութիւններ ունի փաքիստանեան վարկածին շուրջ։ Ամէն պարագայի մէջ, Եգիպտացիները 25 ձերբակալութիւն կատարած են արդէն։

Կը թուի որ ահաբեկչական արարքները այնքան ալ աննպաստ հետեւանքներ պիտի չունենան Մուպարաքի վրայ, քանի մթնոլորտը ազգային միասնականութեան կը ձգտի եւ ընդդիմադիր ցոյցերը դադրած են։ Մամուլն ալ այդ ուղղութեամբ կ'արտայայտուի։ Նախագահական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 7ին եւ առայժմ պահանջուած բարենորոգումները դադրած են կամ գոնէ առկախուած։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԸՐՆԷՇԸՆԸԼ 50 էջնոց շատ խիստ ամբաստանագիր մը հրապարակած է խորագրուած՝ "Իրաք։ Պաղարինով գործուած մարդկութեան դէմ ոճիրներ"։ Մարդկային իրաւանց պաշտպան կազմակերպութիւնը ոչ մէկ արդարացում կը գտնէ կեռիլլային։ Կը շեշտէ, ի մէջ այլոց. "մէկ կողմին (ամերիկեան բանակ) գործած բռնութիւնները չեն կրնար արդարացնել միւս կողմին բռնութիւնները, մանաւանդ երբ զոհերը պարզ քաղաքացիներ են, մարդիկ, կիներ, մանուկներ որոնք կը փորձեն խաղաղութեամբ ապրիլ"։ "Զինեալ խմբակները, կը շարունակէ ամբաստանագիրը, բացարձակ արհամարհանք մը կը ցուցաբերեն իրաքցի թէ օտար քաղաքացիներուն նկատմամբ։ Ի՞նչ պատիւ եւ ի՞նչ հերոսութիւն կայ աղօթքի գացող անձեր կամ պատանդ մը սպաննելու մէջ։ Անոնք որոնք նման արարքներ կը գործեն պարզ ոճրագործներ են"։ Իրաքցի նախարարի մը համաձայն, 2003էն 2005 6000 քաղաքացիներ սպաննուած են եւ 16 հազար ուրիշներ ալ վիրաւորուած։ Յուլիս 25ին 22 հոգի եւս սպաննուած է Պաղտատի մէջ, անձնասպանական երկու արարքներու ընթացքին։ Միւս կողմէ, Սահմանադրութիւնը շարադրող կոմիտէի 15 սիւննի պատուիրակները, որոնք հրաժարած էին անցեալ շաբթու իրենց երկու պաշտօնակիցներու սպանութենէն ետք, վերադարձած են, ընդունիլ տալէ ետք ապահովութեան իրենց պահանջները։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ իշխանութեան ղեկավարը՝ Մ. Ապպաս Գազա հաստատուած է, ուր պիտի մնայ մինչեւ Իսրայէլեան վերջնական պարպումը։ Կ'ուզէ հսկել որ ամէն ինչ խաղաղ մթնոլորտի մէջ տեղի ունենայ։ Ձայնասփիւռէն յայտարարած է որ Իսրայէլ դեռ չէ պատասխանած Գազայի օդակայանին բացումին եւ Գազայի եւ Այսրյորդանանի միջեւ ազատ անցքի դիմումներուն։

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻՈՅ ապահովութեան ուժերը Մետինէի մէջ իսլամապաշտ մը ձերբակալած են, որ ռումբ մը կը կրէր իր վրայ։ 26 տարեկան, իր անունը կար 36 գործօն անդամներու ցանկին վրայ, ալ-Քաիտայի կապուած։

ՏԱՆՈՆԻ (կաթնեղէնի մեծ հաստատութիւնը) հարցը վերջ գտաւ Յուլիս 25-ին երբ ամերիկեան Փեփսի-Գօն յայտարարեց թէ գնորդ չէ։ Նոյն օրը, բաժնեթուղթերը որոնք հսկայ յաւելում կրած էին նախորդ օրերուն, գրեթէ նոյն համեմատութեամբ անկում կրեցին (-8%)։ Հարցը փակուած է, բայց բանավէճ մը ծագած է, քանի ամբողջ կատարուածին մէջ խաղ մը կը տեսնուի եւ փոքրամասնութեան բաժնեթուղթերու պաշտպան միութեան նախագահուհին բողոք մը ներկայացուցած է։

ՓԱՐԻԶԻ համրաւաւոր Գրէյզի Հորսը ծախուած է Պելժիացիներու, ընդհանուր անտարբերութեան մէջ, կը շեշտէ Լիպերասիոն (Յուլիս 26)։ Հիմնադրին զաւակները ծախած են Ֆիլիփ Լոմի եւ Եանիք Քալանդարեանի, որոնք ծանօթ դէմքեր են Պելժիոյ գեղարուեստական կեանքին մէջ եւ մետրաններու։ Հիմնուած էր 1951ին եւ տարիներու երկայնքին կը ներկայացնէր գեղարուեստական ոչ դասական սթրիփ-թիզ մը։ Գնորդները վճռած են շարունակել նոյն ձեւով։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ, նարկիլէն եւ ծխախոտը արտօնուած են այլեւս բոլորին համար ճաշարաններու եւ սրճարաններու մէջ։ Քանի մը ամիս առաջ երկուքն ալ արգիլուած էին որպէսզի երիտասարդները ծխախոտ եւ ափիոն իրարու չխառնեն։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, ամերիկացի զինուոր մը, աֆղան զինուոր մը եւ 11 ապստամբներ սպաննուած են բախումներու ընթացքին Քապուլէն 400 քմ. հարաւ-արեւմուտք Օրուզկան գաւառին մէջ։

ՄԻՆՍԿԻ մէջ 1992ին Մարդկային Գիտութեանց համալսարան մը բացուած էր, որ իր տեսակին մէջ նախընթաց չունէր։ Ոչ պետական միակ համալսարանը Պելառուսիոյ մէջ, կարգ մը նիւթեր անգլերէն, ֆրանսերէն կամ գերմաներէն կը դասաւանդուէին, բայց զայն շատ արեւմտեան նկատելով, նախագահ Լուկաշէնկօ փակել տուած էր 2004ին։ Վերամուտին պիտի բացուի սահմանին միւս կողմը՝ Վիլնիուս, շնորհիւ ամերիկեան հիմնադրամի մը եւ կը սպասուի արդէն 260 ուսանող եւ 700 ուրիշներ ալ թղթակցութեամբ։

ՄԵԾ ՀԱՄԲԱՒՈՎ ՓՈՔՐ ԳԻՒՂԸ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱԳԸՖԼԸՆ

Թուրքիոյ միակ հայկական գիւղին՝ Վագըֆլըի մասին էջ մը լոյս տեսած է թրքական "Աքսիոն" թերթին (Յուլիս 25) մէջ ուր կ'ըսուի թէ ան Հայաստանէն դուրս միակ բնակավայրն է որ ունի միայն Հայերէ բաղկացած բնակչութիւն։ Այդ յատկանիշով յաճախ օտարներու հետաքրքրութիւնը կը շարժէ։ Գիւղը 1940ական տարիներուն շրջանի մեծագոյնը ըլլալով հանդերձ, այսօր միայն 32 տուն, 140 բնակիչ ունի։ Երիտասարդներուն ուսումի, ամուսնութեան, աշխատանքի համար Պոլիս կամ արտասահման մեկնումը պատճառ եղած է բնակչութեան թիւին նուազումին։ Գիւղին բնակիչներուն միջին տարիքը այսօր 60 է։ Աշակերտի չգոյութեան պատճառով դպրոցը փակուած է, դպրոցական տարիքի 15 պատանիները յաճախ փոխադրամիջոցներով Սամանտաղի վարժարանը կը դրկուին։

Նարնջենիներու մէջ թաղուած գիւղին 13 տարուան գիւղապետը Պերճ Գարթուն պատմած է շրջանի եօթը գիւղերուն Մուսալեռ բարձրանալու դրուագը, փրկութիւնը, վերադարձը։ Ըսած է թէ 1939ին Հաթայի Թուրքիոյ կցումով շատեր Սուրիա ու Լիբանան գաղթեցին։

Այսօր գիւղը նաեւ ամարանոցն է այն վագըֆցիներուն որոնք Պոլիս հաստատուած են։ Ու տարուէ տարի կ'աւելնայ անոնց թիւը։ Ամառը գիւղին բնակիչները աւելի քան 500 կ'ըլլան. իսկ Օգոստոսին երբ կը նշուի եկեղեցիին անուանակոչութիւնը, այցելուներու թիւը հազարի կը հասնի։ Գիւղը մնայուն քահանայ չունենալով, հարկաւոր պարագաներու Պատրիարքարանէն կը պահանջեն։

Գրութիւնը աւարտած է 1915ի նիւթով. լրագրողը Ա. Ե. Արսլան կը գրէ թէ վագըֆցի Հայերը ոչ մէկ հարց ունին իրենց դրացի Թրքական, աւելի արաբական գիւղերու հետ. համերաշխ գոյակցութիւն կը տանին ու կը փափաքին որ Սփիւռքը վերջ տայ անցեալին կառչած մնալու եւ ակնարկը յառէ ապագային, վիճայարոյց հարցերն ալ պատմաբաններուն ձգուին, եւն.։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ՋԱՒԱԽՔԻ ՈՒ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Հայաստանի վարչապետը Վրաստան այցը սկսած է Ջաւախքէն հայեւվրացական սահմանին վրայ զինք դիմաւորած է Վրաստանի վարչապետը։ Կարճ պտոյտ մը ետք երկուքը ուղղուած են Նինոծմինդայի Սաթխա գիւղը ուրուն տեղացիները բացատրած են իրենց առօրեայ դժուարութիւնները. անոնք յատկապէս տնտեսական են ու շատեր ուզելով հանդերձ գաղթել Ռուսաստան, տոմսի դրամ չունենալով կը մնան գիւղին մէջ։ Անցեալի 700 ընտանիքէն ներկայիս հոն մացած է 400, մնացածը յաջողած ըլլալով Ռուսաստան մեկնիլ։

Երկու վարչապետները ըսած են որ կառավարութիւններուն նպատակն է Սաթխայի ու շրջանի միւս գիւղերուն մէջ բնակչութեան բնականոն կեանքի պայմաններ ստեղծել։ Ապա Մարգարեան եւ Նողայիտելի մեկնած են Տէրեանի ծննդավայրը Գանձա։ Անոնք մոմ վառած են գիւղին Ս. Կարապետ եկեղեցին։ Գիւղին Տէրեան վարժարանը որ նորոգութեան մէջ է Վրաստանի վարչապետին անմիջական նախաձեռնութեամբ, կը վերաբացուի Սեպտ. 1ին։

Երկու վարչապետները այցելած են Տէրեանի տուն-թանգարանը, մասնակցած անոր ծննդեան 120ամեակի տօնակատարութեան։ Հոն ելոյթ ունեցած է Ա. Մարգարեան, ըսելով որ վրացական իշխանութիւնները շրջանի ընկերատնտեսական զարգացման ծրագրեր մշակած են։
Գանձայէն ետք յաջորդ կայանը եղած են Նինոծմինդան, Ախալքալաքը, ուր երկու վարչապետները պատասխանած են տեղացիներու բողոքներուն, լրագրողներու հարցումներուն։

Ախալքալաքի երիտասարդները շարք մը կազմակերպութիւններու անունով նամակներ յանձնած են Մարգարեանի ու Նողայիտելիի, պահանջելով որ վերջ տրուի հայութեան նկատմամբ խտրական քաղաքականութեան, Ջաւախքի եւ Ծալկայի մէջ հայերէնը շրջանային լեզուի կարգավիճակ ունենայ, երկրին հայկական վարժարաններուն մէջ ուսուցումը հայերէնով ըլլալու աւանդութիւնը պահպանուի, ուսումնական ծրագրին մէջ Հայոց Պատմութիւնը որպէս պարտադիր նիւթ տեղ գրաւէ, հայկական մշակութային ժառանգութիւնը վրացականացնելու, քանդելու քաղաքականութիւնը լքուի, անյապաղ ճամբաներ շինուին Ջաւախքը կապող Հայաստանին ու Թիֆլիսին։

Երիտասարդներու հետ զրոյցին նիւթ եղած է Կարս – Ախալքալաք – Թիֆլիս երկաթուղիին կառուցումը որուն դէմ է Ջաւախքի երիտասարդական միութիւնը։ Անոր նախագահը Վ. Չախալեան ըսած է թէ իրենք բոլոր կարելիութիւնները ունին արգելք ըլլալու անոր կառուցումին։

"Ո՛չ Ջաւախք-Կարս երկաթգծին" պաստառին հետ երկու վարչապետները տեղւոյն երիտասարդներուն կողմէ դիմաւորուած են, երկրորդ պաստառով մը որուն վրայ արձանագրուած է "Որ Ջաւախքը Նախիջեւան չդառնայ"։

«ԹՐՔՈՒԹԻՒՆԸ ՉԱՓԵԼ» ԿԱՄ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑԵՂԱՊԱՇՏ ԴԷՄՔԸ

Այս խորագրով ու ենթախորագրով հատոր մը լոյս տեսած է վերջերս Պոլսոյ «Մէթիս» հրատարակչականէն. մարդաբանական գիտութիւններու տոքթորայի ուսանողուհի մըն է հեղինակը որ կը կոչուի Նազան Մաղսուտեան: Ծնած է 1977ին: Հատորին խորագրին ու ենթախորագրին տակ կան 1925-1939 թուականները: Այսինքն, մարդաբանին ակնոցով Թուրքիոյ մէջ ազգայնականութեան տրուած ցեղապաշտ կաղապարին քննարկումը կը սահմանափակուի հանրապետութեան առաջին մէկուկէս տասնամեակին: Իսկ քննարկումին գետինը «Թրքական մարդաբանութեան պարբերական»ն է որ լոյս տեսնել սկսած է 1925ին:

Հատորին ներկայացումին նպատակով ետեւի կողքին վրայ զետեղուած տողերով կ'ըսուի թէ «չափել» բառով թիրախ առնուածը դրական գիտութիւններուն Ի. դարու սկիզբին վայելած վարկին օգտագործումով մարդկային գանկին, ոսկորներուն, ճակատի լայնքին ու մարմնին այլ մասերուն չափուիլն է ու Թուրքիոյ Հանրապետութեան հռչակման տարիներուն գիտաեւրոպական մարդաբանութեան «գիտականութեան» յենելով «ցեղ»ը որպէս իրականութիւն նկատի առնող, զայն որպէս այդ գործածող մօտեցումը:

Հեղինակը յառաջաբանին առաջին տողերէն կ'ընդգծէ Թուրքիոյ մէջ ցայտուն հակասութիւն մը. ընդհանրապէս կը շեշտուի թէ թրքական ազգայնականութիւնը մէկն է անոնցմէ որոնք հիմնուած են քաղաքացիութեան վրայ. հետեւաբար հիմնական կը նկատուի հողը, իսկ անհատներու կրօնական, լեզուական, ցեղային տարբերութիւնները մէկդի կը ձգուին: Մինչդեռ, կ'ըսէ Ն. Մաղսուտեան, «թրքական ազգային ինքնութեան եւ քաղաքացիութեան միակ հիմնաքար ընդունուած «նոյն հողին վրայ ապրելու» սկզբունքը կարճ ժամանակէն անզօրացած է ու պետութիւնը հետզհետէ սկսած է թրքական ցեղն ու լեզուն ինքնութեան անհրաժարելի մասնիկները նկատել»:

Կատարուած աշխատասիրութեան բուն նպատակը եղած է թրքական ազգայնականութեան ճակատէն քաղաքացիութեան որոշիչը քօղազերծել ու անոր ետին պահուած ցեղային դիմագիծը երեւան հանել. ատիկա ընելով ցոյց տալ թէ «բացառիկ» կիրարկումներէ կամ չափանիշերէ շեղումի մասին խօսելու տեղ չկայ, չափանիշերը որոշուած են ուղղակի խտրական մօտեցումով:

Նոր հիմնուած Հանրապետութեան թիրախներէն եղած է ժամանակակից քաղաքակրթութեան մակարդակին հասնիլ, կարենալ ըսել թէ Թուրքերն ալ Եւրոպացիներուն ազգական, կամ գոնէ անոնց չափ զարգացած ցեղի մը պատկանողներ են: Այս մօտեցումը թէ պէտք է ծառայէր բոլոր տարագրութիւններով, մահերով հանդերձ, ոչ-նոյնարմատ ժողովուրդի մը մէջ «տարբեր ցեղ»երու գերադասը նկատելու Թուրքը, թէ՛ Լօզանի մէջ փոքրամասնութեան կարգավիճակ ստացած ոչ մահմետականներու եւ անոնք որ չնչուած ցեղային խմբաւորումներու վրայ թրքական գերիշխանութիւնը օրինականացնելու. նաեւ փաստելու թէ այդ խմբաւորումներուն անջատ պետութիւն հիմնելու ձգտումը արդարացի հիմէ զուրկ է:

1925ին հիմնուած «Թրքական մարդաբանութեան պարբերական»ին շրջանակին մէջ անմիջապէս ձեռնարկուած է մարդաբանական ուսումնասիրութիւններու: Այդ ուսումնասիրութիւններուն առընչութեամբ ըսուածը թէ հազարաւոր հոգիի վրայ չափումներ կատարուած են, բուն նպատակը կը հաստատէ թրքական ցեղին գերակայութեան արդէն ընդունուած վարկածը ապացուցանելու դրական գիտութիւններու մաս կազմող ֆիզիքական մարդաբանութեան, գանկագիտութեան, մարդաչափութեան մեթոտներով: Այլ խօսքով՝ այդ մարդաբանութիւնը որ չափումի «անվրէպ» թէքնիքներու եւ միջոցներու տէր, դրական գիտութիւններու քօղին տակ անվիճելի բնոյթը կը կրէր, թրքական ազգայնականութիւնը սնուցանող ցեղապաշտ տեսաբաններու թեզը զօրացնելու գործին մէջ կարեւոր դեր պիտի ստանձնէր:

Որպէս Թուրք ազգին որոշիչ տարրը, ցեղային յատկանիշին շեշտումը թրքական ազգայնականութեան ամէնէն քօղարկուած, գիտակցօրէն անտեսուած մարզերէն մէկն է, կ'ըսէ Ն. Մաղսուտեան: Համալսարանական մակարդակով կատարուած ուսումնասիրութիւններն ալ գերծ չեն այդ երեւոյթէն: Իսկ իր ուսումնասիրութիւնը կ'ուզէ ցոյց տալ թէ նոր պետութեան ընտրանին «ազգ»ը ինչպէս կ'երեւակայէ ցեղապաշտ ակնոցներէ դիտելով:

Այդ ուսումնասիրութիւնը ունեցած է երեք հիմնական գլուխներ.—

ա- մարդաբանութեան զարգացումն ու ազգայնական մօտեցումով գործածութեան ձեւերը,

բ- Թուրքիոյ մէջ հեղինակութեան տէր միակուսակցական վարչակարգը եւ ազգի սահմանումին մէջ ցեղայինին յղումը,

գ- գիտականութեան վահանով ազգայնական գաղափարականին, թափանցած ցեղապաշտութիւնը անհպելի բնոյթով օժտելու աշխատանքը:

Ներածականին յաջորդած են «Մարդաբանութեան գիտակարգը, ցեղապաշտութիւն եւ ազգայնականութեան հետ տեսական ու պատմական կապերը», «Թուրքիոյ մէջ միակուսակցական շրջանը, ամբողջատիրական փորձը», «Թրքական մարդաբանական պարբերականը», «Թուրք ազգայնականութեան ցեղապաշտ շեշտերը. բացառութի՞ւն, թէ կանոն» գլուխները: Հատորին կցուած են Ժ.Թ.—Ի. դարու ծանօթ մարդաբաններուն հակիրճ կենսագրականները, մարդաչափութեան բառարան մը, Թրքական մարդաբանական պարբերականին աշխատակցած մարդաբաններու եւ յայտնի թրքաբաններու հակիրճ կենսագրականները, աղբիւրներու ցանկը:

«Թրքական մարդաբանութեան պարբերական»ին յատկացուած գլուխին մէջ «Այլ ցեղերու դէմ թուրքերու գերակայութիւնը» ենթախորագիրով կը խօսուի Թուրքիոյ քաղաքացի ոչ թուրքերու եւ եւրոպացիներու արժեւորումին մասին: Աւելորդ է ըսել որ նշուածներէն բոլորէն ալ Թուրքը «գիտականօրէն» բարձր գնահատուած է:

Ոչ մահմետականներուն մասին առաջին պնդումը այն է որ անոնք աւելի «ցած» դիրք ունին Թուրքերէն (էջ 159): Անոնք անջատ ցեղ մը չեն կրնար կազմել, քանի որ ցեղային իրենց յատկանիշը կորսնցնելու աստիճան խառնուած են այլ ցեղերու: Ատկէ զատ, յեղաշրջումի շղթային ամէնէն ստորին աստիճաններուն վրայ կը գտնուին, ինչպէս հաստատուած է մարդաբանական բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններով: Երկրորդ պնդումը այն է որ Անատոլուի բոլոր ժողովուրդները իրականութեան մէջ Թուրք են, սակայն կրօնքի, լեզուի տարբերութիւններու պատճառով մոռցած են իրենց Թուրք ըլլալը:

Այս թեզին պաշտպաններէն մէկն է Շէմսէթթին Սամի որ տարբեր ըլլալու յատկանիշը կ'ընդունի միայն Իզմիրի նման առեւտրական նաւահանգիստներու եւ Անատոլուի շրջակայ կղզիներու բնակիչ քրիստոնեայ Յոյներուն: Մնացեալը «հին թուրք եւ թիւրքմէն ժողովուրդին ձուլումէն երեւան եկած ցեղ մըն է որ կապուած է աքեմուտֆցի թուրքերու ընտանիքին»: Ան կ'ափսոսայ որ «Ասոնց մէկ մասը հայկական, մէկ մասն ալ յունական եկեղեցիին յարած ըլլալով կը մոռնան որ իրենց պապերը Հայերու եւ Յոյներու հետ ոչ մէկ առնչութիւն ունեցած են. անոնք խաբեբաներու ծուղակը կ'իյնան, որպէսզի յունականութեան, հայկականութեան դատի հետամուտ ըլլան»:

Պարբերականին աշխատակիցները Պոլսոյ Յոյներն ու Հրեաները կը նկատեն խառնածին ժողովուրդներ: Անոնք միասնականութեան, միաւորող յատկանիշներէ զուրկ հաւաքականութիւններ են: Հրեաներուն ստորադասումին ամէնէն կարեւոր փաստը այն է որ «ծագումի միասնականութենէ, մէկութենէ զուրկ են»: «Անոնք կրօնական համայնք, կամ ընկերային հաւաքականութիւն կրնան նկատուիլ, սակայն կենդանաբանական տեսակէտով, այսինքն՝ ցեղագիտութեան ակնոցով Հրեան սնամէջ հասկացողութիւն մըն է»:

Հայերը այս երկուքէն – Յոյնէն, Հրեայէն – բաղդատած, աւելի շնորհընկալ դիրքի վրայ են: Կ'ընդունուի որ հին ցեղ են, պահպանած են մարդաբանական իրենց յատկանիշները, սակայն անոնց մասին ալ թերիներ գտնելու ջանքը ակներեւ է: Միշտ ճիգը կայ ըսելու որ բազմաթիւ ներխուժումներու ենթարկուիլ, հետեւաբար տարբեր ժողովուրդներու գերիշխանութեան տակ ապրիլ, բնակչութեան աշխարհագրական ցրուումը, թրքերէնին տարածուն գործածութիւնը, կրօնական բազմազանութիւնը Հայերու որպէս ցեղ արենակցական կապերը չարունակելով հանդերձ, զանոնք զրկած է «ազգ» ըլլալու հարկաւոր կրօնական, լեզուական եւ ընկերային կապերէն:

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպացիներուն եւ Եւրոպայի, աւելորդ է ըսել որ թրքական ցեղէն ստորադաս են, անոնք ալ. «Մինչ թրքական ցեղը իր ծննդավայր հայրենիքին մէջ բարձր մշակոյթի մակարդակ նուաճած էր, եւրոպացի ժողովուրդը վայրենի ու ամբողջովին տգէտ կեանք մը ունէր» (էջ 165): Արդէն «Եւրոպան Ասիոյ հասարակ մէկ թերակղզին է. Ասիոյ ամէնէն նրբացած, ամէնէն հաւասարակշիռ մէկ թերակղզին. միայն այդքան: Եւրոպան ծագում առած է Ասիայէն». այս խօսքերը հնչած են Թուրք պատմութեան առաջին համագումարին:

Ն. Մաղսուտեան որպէս հետեւութիւն կ'ընդգծէ թէ Թուրքիոյ մէջ «ցեղ» հասկացողութեան կարեւորութիւնը միայն ոչ Թուրքերը խտրական քաղաքականութիւններու ենթակայ ընելու նման կիրարկումի փուլին յայտնուած բան չէ. այլ ան որպէս Հանրապետութեան հիմնումի ազդակներէն մէկը, գիտական շրջանակներու մէջ միշտ կրկնուած է:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՐԱԺԻՇՏ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Այս տարի լրացաւ յոբելենող, խմբավար եւ դաստիարակ՝ մաէսթրօ Համբարձում Պէրպէրեանի ծննդեան 100ամեակը:

Ծնած էր 1905 Մայիս 25ին, Համբարձումի տանին օրը, Ատանայի մէջ, 13 զաւակներու ամենափոքրը: Մեծ Եղեռնի օրերուն կը կորսնցնէ իր ընտանիքը եւ առանձինն կը թափառի սուրիական անապատներուն մէջ, ականատես ըլլալով Հայերու ջարդին, մինչեւ որ կը փրկուի միսիոնարներու կողմէ: Զանազան որբանոցներ փոխադրուելէ ետք, իր յայտնաբերած երաժշտական բացառիկ յատկութիւններուն համար Իզմիր կ'ուղարկուի երաժշտական դաստիարակութիւն ստանալու համար: 1922ին կը փոխադրուի Աթէնք եւ յաջորդ տարին կ'ընդունուի Աթէնքի երաժշտանոցը, զոր կ'աւարտէ 1930ին բարձրագոյն գնահատականով: Նոյն տարին կը հրաւիրուի Կիպրոսի յունական երաժշտանոցը որպէս փոխ տեսուչ: 1932ին կ'անցնի Լիբանան եւ Սուրիա, ուր կը դասաւանդէ երաժշտութիւն եւ կը կազմակերպէ բազմաթիւ համերգներ: 1926ին ամուսնացած էր Սրբուհի Թագւորեանի հետ, որ տաղանդաւոր երգչուհի մըն էր: Անոնք կը բախտաւորուին չորս զաւակներով: 1961ին կը հրաւիրուի Հայաստան, ուր իր ստեղծագործութիւններուն նուիրուած համերգը հիացմունքի կ'արժանանայ: Ընտանեօք Միացեալ Նահանգներ կը փոխադրուի 1963ին, ուր իր կեանքի վերջին 36 տարիները կ'անցընէ ստեղծագործելով եւ համերգներ կազմակերպելով: Տիկին Պէրպէրեան մահացած է 1978ին, իսկ մաէսթրօ Պէրպէրեան իր մահկանացուն կնքած է Պոսթընի մէջ 1999 Մարտ 13ին:

Համբարձում Պէրպէրեանի բազմարեղուն ստեղծագործութիւնները կ'ընդգրկեն տարբեր լեզուներով մեներգներ, խմբերգներ եւ օփերայի երաժշտութիւններ, ինչպէս նաեւ գործիքային, սենեկային եւ սէնֆոնիք յօրինումներ: Իր գործերուն այլազանութիւնը կը յատկանշուի աշուղական, մանկապատանեկան, խմբերգային, գովերգական (օտ), քառաձայն երգեցողութիւններու, գանթաթներու, օրաթորիոներու, ռէքուիէմի մը, մանկական օփերայի մը, երեք ամբողջական օփերաներու եւ դաշնակի, լարային ու փչողական գործիքներու աւելի քան 200 յօրինումներով: Անաւարտ մնացած են զանազան համերգային գործեր:

Համբարձում Պէրպէրեանի յօրինումներու ոճային հասարակ յայտարարն է իր հայկական ծագումը: Աւանդական եւ հայ ժողովրդական ակունքներէ բխած հում նիւթը ան կազմակերպած է յօրինումներու արեւմտեան սկզբունքներու կիրարկումով: Այսպէսով, Պէրպէրեանի գործերը կ'անցնին զուտ ազգայինի սահմաններէն անդին, անոնց տալով համամարդկային գլխաւոր արժէք մը:

Համբարձում Պէրպէրեանի երգահանդէսներ տուած է Միացեալ Նահանգներու գրեթէ բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ, Գանատայի եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ, Եւրոպայի, Միջին Արեւելքի եւ Հայաստանի մէջ: 1967ին, հրաւէրովը Մոնրէալի Թէքէեան Մշակութային Միութեան, ան մօտ երկու ամիս Մոնրէալ գալով, կազմակերպած է երգչախումբ մը, որ մեծ յաջողութեամբ ելոյթներ ունեցած է Մոնրէալի Էքսփօ–67 միջազգային ցուցահանդէսին ընթացքին: Ան 1980ին կրկին անգամ Մոնրէալ գալով, Արմէն–Քէպէք ՀԲԸՄ Ալեք Մանուկեան վարժարանի աշակերտներով մեծ յաջողութեամբ բեմադրած է իր "Թիթեռ" մանկական օփերան:

Համբարձում Պէրպէրեան եղած է գործօն անդամ եւ վարչական ՀԲԸՄ-ի, ԹՄՄ-ի եւ ՌԱԿ-ի ծիրերէն ներս, եւ հիմնադիրներէն մին եղած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան. ան արժանացած է բարձրագոյն պատուանշաններու Հայց. Եկեղեցւոյ կաթողիկոսներու, պատրիարքներու, Հռոմի պապին, Հայաստանի Երաժիշտներու միութեան, Լիբանանի եւ Մէսէչուսէց Նահանգի կառավարութիւններուն կողմէ:

Համբարձում Պէրպէրեանի պատկառելի վաստակը խղճամիտ առաքելութեամբ մը յաջորդական հրատարակութիւններով երաժշտական աշխարհին կը ներկայացնէ իր արժանաւոր զաւակը, նոյնպէս երաժշտագէտ, խմբավար եւ թաւջութակահար, Փենսիլվանիայի Գլարիոն համալսարանի պատուակալ փրոֆ. Վահէ Պէրպէրեան: Արդէն իսկ հրատարակուած են "Սարդարապատ", "Ղարաբաղ", "Սայաթ Նովա" փոխերգները, "Ցարութիւն" գանթաթը, "Խաչ" քառաձայն խմբեր-

ՍՆՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԿԱՆԱՆՉ ԼՈՒԲԻԱՆ ԵՒ ՊՐՈՔՈԼԻՆ

Կանաչ լուբիայի գլխաւոր հայրենիքը միջին Ամերիկան է: Ան հարուստ է կենսանիւթերով եւ հանքային աղերով, օրինակ՝ կենսանիւթեր Ա, Պէ, Սէ-ով, ինչպէս նաեւ քալսիումով, երկաթով, մակնեզիումով, ֆոսֆորով, փոթասիումով եւ զինգով: Կանաչ լուբիան կ՚ընկերակցի այլ ճաշերու, մասնաւորաբար՝ միսի տեսակներու, իր մէջ պարունակող չաքարի տեսակներու, քլորոֆիլի, կենսանիւթերու եւ աղային հանքերու շնորհիւ: Լուբիան ուժ կուտայ եւ անհրաժեշտ է, մասնաւորաբար անոնց համար, որոնք ապաքինման ընթացքի մէջ են: Լուբիայի մէջ գտնուող ֆոլիք ասիտը անհրաժեշտ է ուղեղի աճման եւ գործունէութեան համար:

Սննդականոնի եւ ծանրութեան նուազեցման համար լուբիային կարելի է վստահիլ: Ան կարողութիւն ունի մարմնի ճարպերը հալեցնելու եւ մէզը առատօրէն հոսեցնելու մէջ: Ան դրական ազդեցութիւն ունի ռոմաթիզմի եւ այլ յօդացաւերու բուժման մէջ: Այս բոլորով մէկտեղ, ան հարուստ է բնաթելերով, որոնք կ՚արգիլեն մարմնի մէջ շաքարի կուտակումը եւ կը նուազեցնեն ճնախլիտի արտադրութիւնը: Ան, այս ընթացքով կ՚այրէ շաքարը, փոխան կուտակելու զայն մկաններուն մէջ: Այս իսկ պատճառով, ան ստացած է «Շաքար ուտող»ի տիտղոսը: Կանաչ լուբիան կը պայքարի գիրութեան դէմ, հետեւաբար, կը յանձնարարենք, որ զայն տեղադրէք թեթեւ ուտելիքներու ցանկին մէջ: Օգտակար է, նոյնիսկ եթէ օրական սպառէք զայն:

Լուբիան օգտակար է նաեւ սրտի եւ երիկամներու հիւանդութեանց համար: Ֆրանսացի բժիշկներ, երիկամներուն մէջ քար ունեցող հիւանդներուն կը յանձնարարեն խմել օրական կէս գաւաթ կանաչ լուբիայի հիւթ: Լուբիան կը պայքարի նաեւ արեան մէջ գտնուող վատ տեսակի քոլեսթերոլի դէմ: Կարգ մը ցուցմունքներ, կանաչ լուբիա սպառելու համար:

1.- Հում, կանաչ լուբիա կրնաս սպառել իբրեւ աղցան, ինչպէս որ ընդհանրապէս կը սպառես հազարի, վարունգի, ճակնդեղի եւ այլ բանջարեղէններու աղցանը, անոր վրայ աւելցնելով լեմոն, սխտոր եւ ձէթ:

2.- Հում, կամ խաշած, կանաչ լուբիան կարելի է աւելցնել «թո՛ն» ձուկի, հաւկիթի կամ պանիրի որեւէ տեսակի վրայ:

3.- Կանաչ լուբիան կարելի է նաեւ շոգիով եփել եւ սպառել, անոր վրայ աւելցնելով լեմոն, սխտոր եւ ձէթ:

4.- Լուբիան քանի մը վայրկեան միայն խաշէ, որպէսզի անոր մէջ գտնուող կենսանիւթերը չկորսուին:

5.- Խաշած լուբիան սպառէ միսի տեսակներու, ձուկի եւ հաւու հետ:

6.- Լուբիայով պատրաստուած որեւէ ճաշ օգտակար է մարմնին համար:

Պրոքլին, բանջարեղէններու գոհարն է: Կէս գաւաթ թարմ պրոքլին կը պարունակէ միայն քառասուն քալորի եւ չորս կրամ բնաթել: Պրոքլին օգտակար է մասնաւորաբար շաքարախտ ունեցողներուն եւ «ռեժիմ» ընողներուն համար:

Պրոքոլիի մէկ բաժինը, մարմինին կը ջամբէ մէկ օրուան համար բաւարար կենսանիւթ Սէ:

Պրոքոլին հարուստ է նաեւ քալսիում տարրով: Պրոքոլին կը պարունակէ նաեւ հականեխիչ տարրեր:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՀԵՍՏՆԵՐԸ

Իտալական թանգարանները ամբողջ աշխարհի թանգարաններէն կը զանազանուին, պահեստանոցներուն մէջ ձգուած արուեստի գործերուն մեծ թիւով: Հռոմի, Ֆլորանսի, Ճենովայի, Սիրաքիւզի ու այլ քաղաքներու թանգարանները չեն գիտեր ի՛նչ ընել երբեմն ցուցադրուածներէն ա՛լ աւելի բազմաթիւ գործերը:

Հռոմի վիլլա Պորկէզէին մէջ կուտակուած է այնքա՛ն շատ պաստառ, որոնց տեղ չկայ ցուցադրութեան սրահներուն մէջ: Ֆլորանսի Ուֆֆիչիներու թանգարանին առաջին յարկը խորհրդաւոր սրահներ ունի ուր մօտ 2500 պաստառներ քով քովի զետեղուած են պատերուն վրայ ու անցքերուն մէջ: Հոն կան Թիցիանոյի, Թինթորէթթոյի, այլ մեծ ու նուազ մեծ արուեստագէտներու պաստառներ:

Իտալական թանգարաններու պահեստանոցներուն մէկ մասը գիտուածի արգիլենք են, ուրիշներ հարկադրանքի․ ոմանք անծայրածիր են, ուրիշներ առժամեայ: Կան պահեստանոցներ որոնք լքուած վիճակի մէջ են ու հոն դրուած արուեստի գործերը կը փճանան: Դժուար է ստոյգ կերպով ըսել թէ երկրին 3500 թանգարաններուն մէջ քանի՛ գործ կուտակուած են․ կը կարծուի որ այդ թիւը 40 միլիոնի շուրջ է․ իսկ ատոր կէսէն պակասը միայն ցուցադրուած է:

Երկրին հարաւի շրջաններուն կացութիւնը աւելի ծանրակշիռ է: Մէկուկէս միլիոնէն քիչ մը աւելի հնագիտական ու նախապատմական գործեր ցուցադրուած են, մինչ մօտ 7,5 միլիոնը դիզուած կը մնայ պահեստանոցներուն մէջ: Իտալիոյ մասնայատկութիւնն է․ որեւէ նպատակով տեղ մը ծակ մը բացողը արուեստի գործեր կը յայտնաբերէ ու հարցը հոն է որ այդ գտածոները ուսումնասիրելու, դասաւորելու ժամանակը երբեք չի գտնուիր:

Սիկիլիոյ մէջ, Սիրաքիւզ, հնագիտական Օրսի թանգարանին պահեստանոցները դրամատան մը արկղերու յարկին կը նմանին: Գետնայարկը բոլորաձեւ սրահ մը կայ, լեցուն է թղթապանակներով, քարտարաններով, խնամքով պիտակուած արկղերով: Մեծ չափերով գործերը կերպասով ծածկուած են: Տնօրէնութիւնն որ զանազան նախանիւթերու վրայ ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ, կ՚ըսէ թէ պահեստանոցներուն մէջ դիզուածները անփոխարինելի հարստութիւն կը նկատեն: Անոնք կարելի կ՚ընեն դաստիարակչական ու գիտական նպատակով հետազօտութիւնը:

Այդ պահեստանոցները վայրն են նաեւ "հիւանդ" պաստառները պահպանելու, դարմանելու: Ի հարկին կը ծառայեն գործերու փոխանակումին: Դարմանուելու տարուած, կամ փոխ տրուած պաստառներու պարագային պահեստանոցներու մէջ պահուածները փոխարինութեան պաշտօն ալ կը կատարեն: Փոխանակ որ պատին վրայ հանուած պաստառին տեղը բաց մը ձգէ, պահեստի հոգ չէ թէ նուազ կարեւոր գործ մը ցուցադրութեան կը դրուի:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ՍԵԲԱՍՏԻԱ» ՀԱՄՈՅԹԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Յուլիս 11 Երկուշաբթի "Սալ Օլիվիէ Մեսիէն" սրահին մէջ ելոյթ ունեցաւ Հայաստանէն ժամանած "Սեբաստիա" երգի ու պարի համոյթը: Երեք տասնըեակ հոգինոց համոյթը ունէր աւանդական նուագարաններու -շւի, տհոլ, դուդուկ- խմբակ մը:

Խմբավար Յովհաննէս Թադէոսեանի ղեկավարութեամբ խումբը ներկայացուց Վասպուրականի պարեր, որոնց յաջորդեցին Յովհաննէս Թադախանեանի ժողովրդական երգերը․ յաջորդեցին միայն աղջիկներու պարերը: Խմբային երգերու մենակատարներ Արաքսիա Օհանեան եւ Ռուզաննա Մխիթարեան իրենց տպաւորիչ ձայներով պահ մը պատմական Հայաստան փոխադրեցին ներկաները:

Դադարի մը ընթացքին հայկական յուշանուէրներ եւ սալիկներու վաճառք տեղի ունեցաւ ու ներկաները անձամբ ծանօթացան արուեստագէտներուն:

Երկրորդ բաժինը անցաւ աւելի խանդավառութեամբ․ իրարու յաջորդեցին Սասունի, Տիգրանակերտի, Մուշի պարերը որոնք ջերմ ու երկարատեւ ծափեր խլեցին: Վերջաւորութեան ներկաներէն շատերու ալ մասնակցութեամբ խումբը պարեց քոչարին, փակելով յիշարժան այս երեկոյթը:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

գը, "Ուրախ լեր" շարականի դաշնակի համար դաշնաւորումը եւ թաւջութակի համար "Օրօր"ի դաշնաւորումը: Յաջորդաբար լոյս կը տեսնեն "Հայաստանին", "Ուրախ լեր", "Խորհուրդ խորին", "Գեղօն Անդրանիկին" դիւցազներգութիւնները, իր գլուխ գործոցը նկատուած "Սուրբ Մեսրոպ" օրաթորիօն եւ բազմաթիւ այլ ստեղծագործութիւններ:

Սփիւռքահայ ժամանակակից այս մեծ երաժիշտին ծննդեան 100ամեակը կը ծրագրուի նշել արժանաւոր կերպով, զանազան համերգներու միջոցաւ:

Յ. Ա.

"Ապագայ"

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՄԷՋ

Հետեւեալ առտու կանուխ գացի Թէֆթիշ եւ սպասեցի հազարապետին գալուն: Կէս ժամ ետքը եկաւ, զիս տեսաւ որ բարեւ բռնած էի եւ ըսաւ․

- Սպասէ հոս, ես միւֆէթթիշ պէյին քովը պիտի երթամ (այսինքն Սէլիտ Համիտ պէյին) թերեւս պէտք ըլլայ քեզի ներս կանչել որպէսզի ներկայացնեմ իրեն:

Երկու ժամ տեւող տեսակցութենէ մը ետքը դուրս ելաւ սենեակէն եւ մօտեցաւ ինծի․

- Տղաս, ըսաւ ինծի, գուն ետ դարձիր ու գործդ շարունակէ, Հալէպէն արգիլուած է եղեր ռազմադաշտ երթալ․․․:

- Գլխուս վրայ, պէյ էֆէնտի:

Ու այսպէս իմ Հիթ երթալս մնաց սաղմնային վիճակի մէջ: Բայց գոնէ նոր հազուստներս, ճերմակեղէնները քովս չահ մնացին:

Քէչէճ օղլու Գէորգ աղան ալ յաջողեցաւ մտնել աշխատանոցի տօքումհանէն: Մէկ կողմէ կու գար հոն իբր թէ աշխատելու, որովհետեւ 78 տարեկան հաստակին չէր կրնար որ եւ է կերպով օգտակար ըլլալ, միւս կողմէ ծածկաբար ծրագիր կը մշակէր Հալէպ երթալու համար:

Հազիւ թէ կարծեմ շաբաթ մը մնաց տօքումհանէն, յետոյ անհանգստութիւն պատրուակելով քանի մը օրուան հանգիստի հրաման առաւ ու ա՛լ անկէ ետքը մէյ մըն ալ չերեւցաւ:

Ուղտի կարաւանով մը մեկնած էր Հալէպ եւ յաջողած էր անվտանգ հասնիլ իր տեղը:

Նօքթա քօմանտանին մեկնելէ ետքը, անոր յաջորդած էր հարիւրապետ Ահմէտ Մուխթար Պաղտատցի արաբ մը: Շատ ազնիւ եւ լուսամիտ զինուորական մըն էր այս անձը, որ թէ՛ Հուքուքի վարժարանին ընթացքը աւարտած էր եւ թէ Հարպիէի վարժարանին: Մասնաւորապէս շատ մտերմօրէն կը տեսնուէր Սահակ Մեսրոպին հետ եւ չէր ծածկեր իր թրքատեաց զգացումները:

Հազիւ թէ Հիթի ճամբորդութեանս ետ մնալուն վրայ շաբաթ մը անցած էր, երբ օր մը դարձեալ եկան զիս փնտռեցին․ ըսելով թէ՝ Նօքթա քօմանտանին զիս կ՚ուզէ: -

Փութացի իրեն քով:

- Դո՞ւն ես ֆրանսերէն գիտցողը, հարցուց:

- Այո՛, պատասխանեցի:

- Շուտով միւֆէթթիշ պէյին քով գնա՛ քեզ կ՚ուզէ կոր:

- Գլխուս վրայ, ըսի ու մեկնեցայ:

Դարձեալ մտատանջութիւնը պատեց զիս: Միշտ այն կասկածը ունէի թէ սէր քօմիսէրը մութին մէջ մեքենայութիւն մը կը սարքէր ինծի դէմ:

Սէլիտ Համիտ պէյ իր գրասեղանին առջեւ բազմած էր երբոր ներս մտայ:

- Ի՞նչ կ՚ուզես, հարցուց երբ դէմը բարեւ բռնած կեցած էի:

- Դուք ուզած էիք զիս պատասխանեցի, նօքթա քօմանտանին ղրկեց զիս:

- Հա՛, դո՞ւն ես ֆրանսերէն գիտցողը:

- Այո՛, պատասխանեցի:

- Ո՞ւր տեղացի ես:

- Պոլսեցի:

- Եթէ Պոլսեցի ես ի՞նչու քեզ մուհաճիր ըրեր են:

- Տեղահանութեան միջոցին Ատա բազար կը գտնուէի, պատասխանեցի:

- Ֆրանսերէն ո՞ւր սորված ես:

- Գործով Փարիզ գտնուած եմ քանի մը տարի եւ հոն սորված եմ:

- Գրել կարդալ գիտե՞ս:

- Ո՛չ․ միայն կը խօսիմ:

- Իսկ Թուրքերէ՞ն, կը գրես, կը կարդա՞ս:

- Ոչ՛, կը խօսիմ միայն եւ կը հասկնամ, բայց շատ խրթին բառերը չեմ գիտեր:

- Դուն դպրոց չե՞ս գացած:

- Թաղային դպրոց գացած եմ, քիչ մը հայերէն սորված:

Այս հարցաքննութենէն ետքը, Սէլիտ Համիտ պէյ ըսաւ որ քիչ օրէն գերմանացի սպաներ պիտի գային եւ ասոր համար պէտք ունէին թարգմանի մը․ այդ պաշտօնը ես պիտի կատարէի:

- Բայց, պէյ էֆէնտի, ես գերմաներէն չեմ գիտեր, առարկեցի:

- Անոնք ֆրանսերէն գիտեն, պատասխանեց:

Յետոյ կանչեց իր ծառայութեան մէջ գտնուող Մէհմէտ չավուշը եւ անոր ըսաւ որ ես իրեն հետ պիտի մնայի:

Զարմանալի էր որ 3-4 հազարապետներու, 7-8 հարիւրապետներու եւ շատ մը դպրոցէ ելած երիտասարդ յիսնապետներու մէջ մէկ ֆրանսերէն կամ գերմաներէն գիտցող մը չկար:

Յետոյ հասկցայ ասոր պատճառը:

Բոլոր լեզուագէտ սպաները Գերմանացիներուն քով դրուած էին իբրեւ թարգման:

Հետեւեալ առտու իսկ թողուցի տօքումհանէն եւ նոր պաշտօնիս ձեռնարկեցի:

Իբրեւ պարզ զինուոր Մէհմէտ չավուշի հրամանին ներքեւ էի: Այս վերջինը Պարթընցի ծովային զինուոր մըն էր որ ուրիշ շատերու հետ եկած էր Տէր Զօր շահտուրներու մէջ ծառայելու համար: Յետոյ յաջողած էր Սէլիտ Համիտ պէյի քով ծառայութեան մտնել, ինչ որ մեծ բախտ մը կը համարուէր:

Մէհմէտ չավուշ բացատրեց ինծի իմ պարտականութիւններս․

- Առտուն շատ կանուխ պիտի գաս, ըսաւ, եւ անմիջապէս պիտի աւլես, մաքրես միւֆէթթիշ պէյին սենեակը, յետոյ դուրսի սրահը եւ սանդուխը որ դէպի պէյին ախոռը կը տանի եւ ուրկէ պէյը կ՚ելլէ կ՚իջնէ: Իմ այստեղ չգտնուած ատենս, երբոր պէյը զիս կանչէ, իմ տեղս դուն պիտի ներկայանաս: Իրիկունը երբոր քարավանան բաժնեն, պիտի երթաս իմ բաժինս բերես: Երբոր պէյը լոգնալ ուզէ, դուն պիտի վառես կաթսային կրակը եւ փայտերը դուն պիտի լեր կրես մթերանոցէն: Գիշերները մինչեւ պէյին մեկնիլը հոս պիտի սպասես:

(Շար. 101)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Եղիարդ Մատիկեանի եւ զաւակներուն՝ Յովիկի եւ Անոյշի իրենց մօր եւ մեծ մօր՝ Մարիամ Մատիկեանի մահուան առթիւ։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ա Զ Դ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ Կիրակիները.–

ՕԳՈՍՏՈՍ 7, 21 եւ 28ին։

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14, ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ Տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը։

Պատարագները կանոնաւոր կերպով կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 4ին։

ԱՐՑԱԽ ԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20։ Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առեն։

Փոփոխութիւններու համար գիմել 5 օր առաջ։ Կ'արժէ 3 Եւրօ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

–ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ–

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14: Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի։

Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,,

Խաղողօրհնէք՝ ժամը 12ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 15: Յիշատակ Մեռելոց։

Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,

Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12ին ։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14: Տօն է Աստուածածնի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։

Այն հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել, կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս դիւանատունը։

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE
Association humanitaire
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE

Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

- **Prix** : 1300 Euros pour 12 jours.
- **Le Prix comprend**: Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.
- **Le prix ne comprend pas** : Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.
- **Formalités** : Passeport en cours de validité et visa.
- **Santé** : Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.
- **Climat** : Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.
- **Monnaie** : La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.
- **Décalage horaire** : En été + 3 heures.
- **Heures de vol** : Environ 5 heures.
- **Courant électrique** : 220 volts à l'hôtel, prises à la française.

Pour tous renseinements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ 04 78 89 28 07

ARMÉNIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés
de 8 Jours et de 12 Jours

Saberatours SevanVoyages

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com

www.saberatours.fr

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա

Studio VICKEN 2005/2

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
Տօն Անուանակոչութեան
Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ։
Ուխտի պատարագ եւ մատաղ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Archalouys Tatéossian» de la C.B.A.F. organise
UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

RENTREE SCOLAIRE

ECOLE «SIAMANTO»

Les inscriptions pour l'année 2005 / 2006 à l'école hebdomadaire **Siamanto** de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au baccalauréat —langue vivante I, II, III—, auront lieu le :
mercredi 21 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon
2 avenue de Stalingrad à Bagneux

Les responsables de l'association des parents d'élèves et les enseignantes recevront les parents et leur présenteront l'année scolaire.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian:
01 46 65 81 53

**

Paroisse Sainte-Croix-de-Paris

ECOLE SAINTE CROIX

Les cours d'arménien, de catéchisme, de chants et danses arméniens reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans au cours de l'année scolaire 2005 / 2006, à partir du samedi 8 octobre, de 14h à 17h, au 13 rue du Perche, Paris 3e.

Pour les inscriptions, s'adresser à la Paroisse; tél. : 01 44 59 23 50.

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

ATTENTION!
DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par **l'Orchestre SPITAK**
qui se déroulera, cette année, à

CHAMPEAUX (77)

Pour aller à CHAMPEAUX (65 km. de Paris), prendre l'autoroute A4 de la Porte de Bercy. Sortir sur la N104 et prendre l'A5b, direction Troyes. Continuer toujours en cette direction (Troyes) jusqu'au péage de Montereau (A5). Sur l'Autoroute A5, prendre la première sortie, St Germain Laxis (péage 1 Euro 30). A la sortie du péage, prendre la direction de Meaux (N36). Tout de suite après, prendre la première rue à droite (D57) Direction Fouju-Champeaux. Arrivés au Centre de Champeaux, prendre tout de suite la première rue à droite. La Collégiale se trouve en face de la Mairie.

En plein air, dans le jardin attenant à la grange, ou, en cas de pluie, dans la grange, près de la Collégiale St Martin du 12ème siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

PROGRAMME :
Divine Liturgie à la Collégiale, à 12 heures;
Repas à partir de 13 heures 30;
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux TOMBOLAS (enfants et adultes).

Participation aux frais de la journée : ADULTES 20 Euros
ENFANTS 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 28
JEUDI
28 JUILLET
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.254 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.254

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

ԽՕՆՁ ԿԸՍԷ ՇԱՐՈՆ

Փարիզ իր եռօրեայ պաշտօնական այցելութեան առթիւ (Յուլիս 26-29) Իսրայէլի վարչապետը հարցազրոյց մը տուած է Մոնտի (Յուլիս 27), ուր կը պարզէ իր տեսակէտները Պաղեստին - Իսրայէլ հարցերու առընչութեամբ :

Կը խոստովանի որ Գազայի գօտիին պարպումը շատ ծանր փորձաքար մըն է Իսրայէլի համար : Կը վերաբերի հաղարաւոր անձերու, որոնց մէկ մասը երրորդ սերունդի հասած են : Դէմ յանդիման գտնուած են ահաբեկչութեան եւ հակառակ ատոր, հողագործական կառոյցներ չինած են : Ներքին տարակարծութիւններ կան, բայց Շարոն համոզուած է որ ծրագիրը շատ կարեւոր է Իսրայէլի համար : Հարկ էր ճիգ մը ընել համաձայնութեան մը յանգելու համար որ, թերեւս վերջ տայ այս շատ խիստ կացութեան : Ցորչափ Արաֆաթ կար, իր ռազմավարութիւնը ահաբեկչութիւն եւ մարդասպանութիւն էր, Մ. Ապպաս դուռ մը բացաւ : Ամէն պարագայի մէջ, համաձայնութեան բոլոր ծրագիրները չէին կըրնար ընդունիլ որ Գազայի գօտին Իսրայէլի ձեռքը մնայ : 1,2 կամ 1,3 միլիոն Պաղեստինցի եւ 8000 Հրեայ շատ անապահով պայմաններու տակ կ'ապրին : Շարոն չի խորհիր որ սխալ մըն էր գաղթավայրերը հաստատել Գազա : Օգնեց որ Պաղեստինցիներն ալ հասկնան թէ հարկ էր քաղաքականութիւն փոխել : Դէմ չէ որ Պաղեստինեան պետութիւն մը գոյութիւն ունենայ, եթէ ան ըլլայ ապազինուած, թոյլ չտայ որ ահաբեկչական խումբեր գոյութիւն ունենան, գրաւէ զէնքերը, վերջ տայ բրտութեան : Նախագահ Պուշի հետ համաձայնութեան կէտերուն ամէնէն կարեւորն է, որ միայն մէկ ծրագիր ըլլայ՝ "Ճամբու ուղեգիծը", բայց, կը ճշդէ Շարոն, դեռ հոդ չենք հասած : Հասնելու համար պէտք է որ վերջակէտ մը դրուի ահաբեկչութեան : Եթէ այդ պայմանները չյարգուին եւ Իսրայէլի քաղաքացիներու ապահովութիւնը չերաշխաւորուի, ոչինչ կ'ըլլայ : Շարոն կ'ուզէ, գոնէ մասամբ, շրջանին խաղաղութեան մարդն ըլլալ : Մասնակցած է Իսրայէլի բոլոր պատերազմներուն տասնապետի աստիճանէն մինչեւ զօրավարի աստիճանով : Պատերազմի բոլոր սարսափները տեսած է, ուրեմն կը հասկնայ խաղաղութեան կարեւորութիւնը աւելի լաւ քան ուեւէ մէկը : Գիտէ թէ զինուորականները միշտ կը նկատուին անձեր, որոնք պատերազմ կը սիրեն, մանաւանդ ինք, որ այնպէս նկատուած է որ պատերազմ կը փընտռէր, ինչ որ սխալ է : Վստահ է, որ այսօր խաղաղութեան պատեհութիւն մը կայ, բայց առաւելաբար կախում ունի Պաղեստինցիներէն : Եթէ հանդարտութիւն չհաստատուի, Պաղեստինցիները չեն կըրնար իրականացնել իրենց ազգային երազը : Մ. Ապպասի հետ ուղղակի շփում ունի, երկու դրասենեակներու միջեւ : Կ'ուզէ օգնել Ապպասի, այդպէս ալ ըսած է իրեն Շարմ-էլ-Շէյխ (Փետր. 8ին) : 900 ահաբեկիչ ազատ արձակուած է : Իսրայէլի կառուցած պատը շատ կարեւոր ազդակ մըն է ահաբեկչութեան դէմ : Կրցած են նուազեցնել ահաբեկիչներու թիւը, որոնք Իսրայէլի կեդրոնը կը հասնէին : Այդ պատին շնորհիւ, սահմանները կը ճշդուին բանակցութիւններու վերջին հանգրուանին : Մեծագոյն խոչընդոտը Շարոնի համար այն է որ ոչ միայն Պաղեստինցիները, այլեւ ամբողջ արաբական աշխարհը չէ ընդունած Հրեաներուն անկախ Պետութեան մը իրաւունքը իրենց հողին վրայ : Իսրայէլի վարչապետը կը խորհի որ Ֆրանսայի հետ յարաբերութիւնները կ'ամրապնդուին բոլոր մակարդակներու վրայ : Շիրաք եւ կառավարութիւնը մեծ ճիգ թափած են պայքարելու համար հակահրէութեան դէմ, որուն աճը Եւրոպայի մէջ մտահոգիչ է եւ պէտք է մտահոգիչ ըլլայ Եւրոպացիներուն համար : Ինչ կը վերաբերի իր (Շարոնի) կոչին որ Ֆրանսայի Հրեաները Իսրայէլ վերադառնան, հարկ է գիտակցիլ որ կառավարութեան գլխաւոր հեռանկարներէն մէկն է աշխարհէն մէկ միլիոն Հրեայ բերել Իսրայէլ, գալիք 15 տարիներու ընթացքին : Միայն Ֆրանսայի Հրեաները, չէ զոր Շարոն կը հրաւիրէ, այլ համայն աշխարհի :

Շարոն, 77 տարեկան, կրկին պիտի ներկայանայ -երրորդն է- իր պաշտօնին յառաջիկայ երեսփոխանական ընտրութենէն ետք (2006 Նոյեմբեր) :

Շարոն Փարիզ ժամանեց Յուլիս 26ին եւ յաջորդ օրն իսկ կը ճաշէր Շիրաքի հետ ցերեկին եւ Տ. տը Վիլփէնի հետ իրիկունը : Նոյն օրը ցոյց մըն ալ տեղի ունեցաւ քանի մը հարիւր հոգիի մասնակցութեամբ Իսրայէլի մղած քաղաքականութեան դէմ, ի պատասխան "Պաղեստինցիներու եւ Իրսայէլացիներու միջեւ արդար եւ տեւական խաղաղութեան մը համար" Ազգային Հաւաքականի կոչին :

Իսրայէլ կը գնահատէ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը Սուրիոյ եւ Լիբանանի հանդէպ, թէեւ տարակարծութիւններ կը մնան : Ֆրանսա կը մերժէ լիբանանեան Հեզպոլլան ալ դնել ահաբեկչական կազմակերպութեանց ցանկին վրայ, այն համոզումով որ նման բան մը կրնայ վնասել եւ արգելք հանդիսանալ որ ան հետզհետէ քաղաքական կուսակցութեան վերածուի :

Օմրի Շարոն, վարչապետին տղոցմէ մէկը մեղադրանքի տակ առնուած է "չինծու վկայութեան" համար եւ զեղծարարութեան՝ հօրը ի նպաստ, ընտրապայքարին առեն (1999ին) : Կրնայ ինը ամիս բանտարկութեան դատապարտուիլ :

Թ. ԷՐՏՈՂԱՆ ԿԸ ՍՏՈՐԱԳՐԷ, ԲԱՅՑ ՉԻ ՃԱՆՉՆԱՐ...

Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանի Լոնտոն այցը յատուկ հետաքրքրութիւն ստեղծած է Եւրոպական Միութեան շըրջանակներուն մէջ. պատճառը այն է որ այցին առարտին կը սպասուի որ Էրտողան ստորագրէ անդամակցութեան համար պայման դրուած մաքսային համաձայնագիրը. ան կը վերաբերը 10 նոր անդամներով վերջին ընդլայնումին. նորերէն մէկն է Կիպրոսի Հանրապետութիւնը : Ծանօթ է որ Անգարա յամառօրէն կը մերժէ զայն պաշտօնապէս ճանչնալ, որպէս փոխադարձութիւն "Հիւսիսային Կիպրոսի Թըրքական Հանրապետութեան" գլացուած միջազգային ճանաչումին :

Այս առումով հետաքրքրութեամբ կը սպասուի Լոնտոնի բանակցութիւններուն ճակատագրին. Թէեւ Թրքական լրատուիւններ կը յայտնեն թէ Թ. Էրտողան հանճարեղ գաղափար մը յղացած է այդ առընչութեամբ. յայտնած է թէ որպէս Եւրոպական Միութեան ներկայ շրջանի նախագահ Անգլիոյ վարչապետին հետ կը ստորագրէ համաձայնագիրը, պահանջելով որ հոն կէտ մը աւելցուի, ճշդելու համար թէ Թուրքիա կը շարունակէ չըճանչնալ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը... Կ'ըսուի նաեւ թէ Անգարա որոշած է ստորագրութեան հետ համաժամ յայտարարութեամբ մը ըսել թէ Կիպրոսը չի ճանչնար : Հոն պիտի շեշտուի նաեւ թէ կղզիին յունական մասը չի կրնար գերիշխանութիւնը տարածել Թրքական գօտիին վրայ եւ թէ "Մաքսային միութիւն"ը պիտի չնշանակէ սպասարկութիւններու ազատ շրջանառութիւն :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԿԱԶԻ ԾՐԱԳՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՀՐԱՒԷՐ

Իրանի եւ Ուկրանիոյ ներկայացուցիչներ Յուլիս 25ին Թեհրանի մէջ Իրան - Ուկրանիա կազատարի մը կառուցումին նախնական համաձայնագիրը ստորագրած են : Կազատարին ծրագրին, հետազօտութեան ու շինութեան գործերուն համար կազմուած մարմնին հրաւիրուած է Հայաստանն ալ : Արդէն նախատեսուած երկու ուղեգիծերն ալ կ'անցնին Հայաստանէն. մէկը կը հետեւի Իրան - Հայաստան - Վրաստան - Ռուսաստան - Ուկրանիա - Եւրոպա գիծին, միւսը՝ Իրանէն Հայաստան - Վրաստան - Սեւ ծով - Ուկրանիա ճամբով կը հասնի Եւրոպա : Ուկրանիա իր ներքին սպառումին համար կ'ուզէ տարեկան 20 - 30 միլիառ խոր. մեթր կազ ներածել Իրանէն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՄԻՐ ԺԱԺԱ՝ Լիբանանեան ուժերու նախկին ղեկավարը որ 11 տարի է բանտն էր, ազատ արձակուեցաւ, ինչպէս որոշուած էր եւ Փարիզ հասաւ Յուլիս 26ին, բժշկական քննութիւններու համար : Ժաժա նիհարցած է եւ ծերացած, բայց կը պահէ երկաթեայ կամքը : Բանտարկութիւնը տաժանելի պայմաններու մէջ անցած է, ստորերկրեայ փոքրիկ խցիկի մը մէջ :

ԹՈՒՐՔԻԱ դատապարտուած է Յուլիս 26ին Մարդկային իրաւանց եւրոպական ատեանին կողմէ այն խռովութիւններուն համար, որոնք ծագած էին 1995 Մարտին Պոլսոյ Ալեւի եղբայրութեան մէջ եւ որոնք 17 հոգիի մահուան պատճառ եղած էին : Ատեանը իրաւացի գտած է մեռեալներու 22 հարազատներու բողոքը, գտնելով որ Թրքական իշխանութիւնները բռնաբարած են Մարդկային իրաւանց եւրոպական պայմանագրութիւնը ուժի դիմելով, ինչ որ բացարձակապէս անհրաժեշտ չէր ցուցարարները զսպելու համար :

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ դատարանը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց Մոհամէտ Պույարին որ 2004 Նոյեմբեր 2ին սպաննած էր Թէօ Վան Կոկ բեմադիրը, որովհետեւ ան Իսլամի թշնամի մը կը նկատէր : Ինք խոստովանած էր որ այդ ոճիրը գործած է որովհետեւ իր կրօնքը այդպէս հրահանգած է եւ սկիզբը զարմանքով լսած էր նաեւ "Ապուշները մահապատիժ իսկ չունին" : Մնաց որ, Հոլանտայի արդարութեան մէկ բանբերը ճշդած է "հո'ս, ցկեանս բանտարկութիւն կը նշանակէ ցկեանս բանտարկութիւն" :

ԻՐԱՔԻ մէջ 12 գործաւորներ սպաննուած են Յուլիս 26ին, երբ գործէն տուն կը վերադառնային քանի մը հանրակառքերով : Ըստ Ներքին նախարարին, յարձակողները թիրախ առած են այն աշխատաւորները, որոնք Սատր Սիթիի եւ Շուլայի շիի թաղամասերէն կու գային : Իրաքի հիւսիսին ալ, երկու Իրաքցիներ եւ նաւթուղիի պաշտպան գործակալ մը սպաննուած են :

ԹԻԷՐԻ ԺԱՆ-ՓԻԷՐ, նախկին հարցաքննիչ դատաւորը մեռած է Յուլիս 26ին, իր յիսնամեակին նախօրեակին, զոհ խլիրդի : 1994ին, եւրոպական երեսփոխան եղած էր Ֆիլիփ տը Վիլիէի ցանկին վրայ, 1999ին ալ Սարքոզիի : Անունը ճանչցուած էր գլխաւորաբար ԻՒՌՊԱ հարցին պատճառաւ (1991) Ընկերվարական կուսակցութեան ֆինանսաւորման մասին : 1992ին, յայտնաբերած էր նաեւ մէկ միլիոն Ֆրանքի փոխատուութիւնը զոր Փաթրիս Փըլա ըրած էր Փ. Պէրէկովուայի :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆԻ միջեւ առաջին միջադէպ մը պատահած է Բենեդիկտոս ԺԶ.ի գահակալութենէն 100 օր ետք : Իսրայէլ չի հասկնար թէ ինչպէս Յուլիս 24ին Պապը մոռցած է յիշել Իսրայէլը այն երկիրներու կարգին, որոնք ահաբեկչութեան զոհ են : Պապական նուիրակը կանչուած է Իսրայէլի կառավարութեան կողմէ, որովհետեւ Իսրայէլ կը գտնէ որ նման պակաս մը "կ'ամրապնդէ ծայրայեղները" : Վատիկան զարմացած է այդ հակազդեցութենէն, որ պատրուակ մը գտնուած է խեղաթիւրելու համար Պապին խօսքերը : Բենեդիկտոս ԺԶ. անշուշտ ակնարկած է բոլոր ոճրափորձերուն : Դժուարութիւններ կան նաեւ Եկեղեցւոյ հարկային եւ իրաւական կարգավիճակին վերաբերեալ Ս. Հողին վրայ : Վերջին ժողովը այդ ուղղութեամբ, որ տեղի պիտի ունենար Յուլիս 25ին, յետաձգուած է :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ մղձաւանջային մթնոլորտ մը կը տիրէ ահաբեկիչներու յատակ սպառնալիքներէն ետք : Շարմ-էլ-Շէյխի մէջ ալ արդէն իտալացի վեց մեռեալ կայ : Երիտասարդ ամոլ մը, որ հինգ տարի է յետաձգած էր մեղրալուսնի իր ճամբորդութիւնը, Շարմ-էլ-Շէյխ հասած էր անցեալ շաբթու : Իրենց եւ եղբօր ու նշանածին դիակները յայտնաբերուած են ոճրափորձէն ետք : Վախ կայ, որ Մատրիտէն եւ Լոնտոնէն ետք, կարգը Իտալիոյ եկած է : Այդ վախը աւելի գետին գտած է, երբ Հռոմի նկարներ յայտնաբերուած են Պաղտատ ձերբակալուած ահաբեկիչի մը թաքստոցը : Նկարներուն վրայ շրջանակի մէջ առնուած են Վատիկանը, Սան-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԹԻՒ-3

Երեւան - Յուլիս 22

Հայաստանի մէջ, համեմատաբար սահմանակից երկիրներուն, խօսքի եւ գրիչի ազատութեան մօտեցող սահման մը գոյութիւն ունի, մանաւանդ երբ քննադատութեան առարկան ընկերութիւն, կամ կազմակերպութիւն, կամ անձ մըն է, որ իշխանութիւններու հետ կապ չունի, կամ ընդդիմադիր ափերը կը գտնուի... «ընդդիմադրութիւն» կոչուածն ալ արդէն աւելի խեղկատակութեան կը նմանի. փողկապով, ճիփերով եւ ամէն յարմարութիւններով անձեր, որ խորքին մէջ աւելի վնաս կը հասցնեն ժողովրդավարութեան հաստատումին, քանի պատրանքը կու տան միայն անոր եւ աչքի փոշի կը ցանեն միջազգային հանրութեան...:

Բնիկ Հայաստանցի քաղաքացին, մտաւորական կամ ոչ, եթէ հեռատեսիլի գրասենեակին մէջ, իր ներքին զայրոյթը պոռթկայ, պէտք է բնազդաբար խորհի ծառայական ելքէն դուրս գալ եւ մի քանի շաբաթ հետքերը կորսնցնել քաղաքէն:

Անցեալները, բարեկամ մը որ գիր եւ գրականութեամբ զբաղած է միայն, համարձակած էր առօրեայ դժուարութիւններու մասին արտայայտուիլ հեռատեսիլի կայանէ մը... եւ մոռցած՝ ծառայական ելքէն դուրս գալ... տուն հասաւ արիւնլուայ, խորտակուած, յիշողութիւնը կորսնցուցած...

Ամէն անգամ որ հետիոտն փողոց իջնեմ, մտատանջութիւն կը մտնէ մէջս թէ ինչպէ՞ս դիմաց պիտի անցնիմ: Երեւանի փողոցները շատ հասարակ լայն եւ երկայն են. անցումի կէտեր եթէ գոյութիւն ունին, կա՛մ խիստ հեռու են, կամ ալ ազդալոյսերը չեն գործեր: Պահ մը կանգ առի ամէնէն ժողովրդական անկիւններէն Կոմիտաս պողոտային վրայ եւ սկսայ կառքերու ու մարդկային եռուզեռը դիտել: Կատարեալ սլալոմի մարզանք երկու կողմերէն... տարեցներ ձեռքերը բարձրացուցած գթութիւն կը խնդրեն որ այդ լաբիւրինթոսի մէջ անցք մը բացուի դիմացի մայթը հասնելու, շրջանային ծառայութիւն կատարող կառքեր որ վարպետ նաւաստիներու նման այդ խառնակութեան մէջ կը նաւարկեն յաճախորդ մը որսալու համար, միւսներէն առաջ... երկսեռ երիտասարդներ՝ անխռով զիկզակներով, նոյնիսկ ձեռախօսները օգտագործելով, անփոյթ կը ճեղքեն խառնակութիւնը՝ հաճոյանալով իրենց համարձակութենէն... կը լսուին, պարբերաբար, ճզմուած ծերերու եւ մանուկներու արձագանգներն ալ. բայց կայութենէն ոչինչ կը փոխուի տարիներէ ի վեր: Ներկայիս քաղաքաշինական ամէնէն էական հարցը գլխաւոր պողոտան է իր «էլիտար» յարկաբաժիններով: Ձմեռը չհասած հսկայական ծրագիրներ կարելի է առաջ տանիլ բուն կեդրոնին մէջ, որուն շրջագիծը համեմատաբար փոքր բաժին մըն է մայրաքաղաքէն:

Ամառուան այս օրերու Երեւանը կը փորձէ մաքուր ըլլալ. առաւօտ կանուխ կեդրոնի փողոցները նոյնիսկ կը լուացուին, կարգ մը պարտէզներ կը ջրուին, յատկապէս սեփականաշնորհուած սրճարանները, ուր յաճախ սիրուն ծաղիկներ ալ կարելի է տեսնել ածուներու մէջ: Եթէ կ՚ուզէք լաւ տպաւորութիւններով հեռանալ, չփորձէք ներքին անցքերէ անցնիլ կամ շէնքերու ետեւէն կրճատ ճամբաներ փնտռել... պահ մը պիտի խորհիք թէ աղբահաւաքներու գործադուլ տեղի ունեցած է երկա՛ր օրեր... աղբի կոյտեր աջ ու ձախ դիզուած, խաւաքարտէ ամենադգի տուփեր, կոտրած հեռատեսիլներ, անգործութեան դատապարտուած սառնարաններ: Նոյնիսկ սատկած շունի եւ կատուի դիակներ, խոհանոցային աւելցուքներ... այս ամէնը քաղաքի կեդրոնին մէջ: Ափսոս չէ՞ այս սիրուն քաղաքին. ածուներու մէջ, ուր էր երբեմն, քիչ մը կանաչութիւն եւ ծաղիկ գոյութիւն ունէր, ներկայիս դարձած են ծխախոտի զանազան եւ զարմանազան տուփերու գերեզմանոց, հակառակ անոր որ կարգ մը կեդրոնական փողոցներու մէջ, մեծածաւալ գովազդներ, կը յիշեցնեն որ «Սա մեր քաղաքն է – մաքուր պահենք»... Ինչպէս ծխախոտի գովազդները, որոնց առատութիւնը ամէն մրցանիշ կրնայ կոտրել Միջին Արեւելքի մէջ, կը յիշեցնեն թէ ծուխը առողջութեան վնասակար է, ըստ առողջապահութեան նախարարութեան, բայց կը շարունակեն ամէն շաբաթ վերանորոգել եւ աւելի հրապուրիչ դարձնել ծխատուփերուն ներկայացումը, եւ հրաւիրել ծխելու...

– Նալպանտեան փողոցի վրայ Ակսել Բակունցի բնակած տունը կար: Սկսան քանդել: Աղմուկ բարձրացաւ: – Միայն վերանորոգում է – ըսին: Հիմա տունը չկայ: Չորս յարկանի շէնք մը գրաւած է այդ տարածութիւնը, հինէն ոչինչ ձգելով. աւելի ճիշդ՝ յուշաքարը միայն թողելով թէ հոն բնակած է Ա. Բակունց... Էքզոթիկ չէ՞, չորս յարկանի նոր շէնքի մը մէկ օրէն միւսը կը տրուի պատմական արժէք... ստեղծագործ է մեր իշխանութիւնը:

– Մի քանի տարիներ առաջ մայրաքաղաքի ամէնէն նուիրական տարածութեան՝ «Յաղթանակի զբօսայգի»ի մէկ հատուածէն սկսան հաստաբուն ծառեր կտրել եւ զարմանալի արագութեամբ հսկայական պանդոկ մը կանգնեցաւ. ըսուեցաւ թէ բարձրաստիճան իշխանաւորի մըն է, կիպրական ընկերութիւն մըն է, եւ այս օրերուս միայն յայտարարուեցաւ որ մեր կարօտեալ երկրին մէկ փոխնախարարին կը պատկանի որ այս առիթով հրաժարած է իր պետական պաշտօնէն «անձնական պիզնէսով զբաղելու» համար:

– Երէկ Բաղրամեան պողոտային վրայ տասնամեայ կոկիկ տղեկ մը տեսայ որ մօրը հետ պաղպաղակ ուտելով կը բարձրանայ: Հասնելով Գրողներու Միութեան կեդրոնին առջեւ, ձեռքը մնացած էր միայն պաղպաղակին ցպիկը եւ անձեռոցիկ. եթէ պատէն անդին նետէր, բնաւ պիտի չզարմանայի. հոն ածուներու մէջ մեր գրողներն ու անոնց հիւրերը (շէնքին մէջ կարգ մը դրասենեակներ վարձու տրուած են) իրենց ծխախոտի ճզմուած տուփերով որոշ նկարագիր մը տուած են արդէն պարտէզի երբեմնի ածուներուն... այդ կոկիկ տղան, պահ մը կանգ առնել տուաւ մօրը, գնաց շէնքի մուտքին աղբամանին մէջ զետեղեց ձեռքինը եւ շարունակեց բարձրանալ մօրը հետ, մայթէ ի վեր: Հրաշալի էր:

– Ա՜խ սա ձեռախօսները... օրուան մեծագոյն թնճուկն է. Ժամանակին Արմէնթել մը կար, գէշ-աղէկ սկսած էր գործել. վերջերս գործել սկսաւ Ղարաբաղ-Թելը... բանաստեղծական նոր անունով՝ Վիվա-սել: Քաղաքին մէջ մեծամեծ գովազդներ հրաւէր կը կարդան հոն արձանագրուելու. «բացէական» երկսեռ երիտասարդներու խումբ մը Մուսոլինիի պալիլլաները յիշեցնող, ցնծութեան մէջ են Վիվասելի քարտերով... ինչպէ՞ս համոզել Արմէնթելի յաճախորդները ընկերութիւն փոխելու... գլխերը խանգարելով եւ եղաւ այդպէս: Այս օրերուս անհնարին է ձեռախօսային կապ պահել երկրին մէջ. ո՞վ է մեղաւորը՝. Արմէնթե՞լը. ուրեմն ի՞նչ կը սպասէք Վիվասելին անցնելու վայրկեան մը առաջ:

ՑԻՊԷ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՍ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ

ՏՈՔԹ. ՓԱՍՔՈՒԱԼ ՕՀԱՆԵԱՆ

Հայկական Հարցի նուիրուած շարք մը գործերու հեղինակ Տոքթ. Փասքուալ Օհանեանի ներկայ յօդուածը մօտերս լոյս պիտի տեսնէ Հայաստանի մէջ, մասնագիտական հանդէսի մը մէջ: Յօդուածը հայերէնի թարգմանուած է պրն. Պ. Հաճեանի կողմէ. –

1915–1923 Թուականներու ցեղասպանութիւնը ի գործ դրուեցաւ Հայերու դէմ իբրեւ ազգային խմբակցութիւն, այսինքն՝ ընդդէմ առաջինին այն չորս խմբակցութիւններէն որոնք որոշուած են Ցեղասպանութեան Պայմանագրի երկրորդ յօդուածով: Մեր ժամանակաշրջանին, իրաւագիտական մշակոյթի զարգացումով, երբ միջազգային հասարակութիւնը ընդունուած է իբրեւ համաշխարհային խմբակցութիւն մը, որպէս ընկերային եւ տիեզերական կարգուսարք, իր առանձնայատուկ եւ հիմնական իրաւունքներով, անհատ անձնաւորութիւններն են, որ կը բաղկացնեն այդ հասարակութիւնը ամբողջ երկրագունտի մէջ, եւ անոնց կը վերաբերի միջազգային իրաւունքով պաշտպանուած իրաւական հիմունքը:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը կրնար անհետանալ ամբողջութեամբ, եթէ, ինչպէս նպատակադրած էին Մուսթաֆա Քէմալ Աթաթիւրք եւ զօր. Քեազըմ Քարապէքիր, կործանարար ալիքը յաջողէր յառաջանալ դէպի արեւելք, 1918էն վերջ: Ըսել է, որ 1915ին շղթայազերծուած թրքական ցեղասպանութիւնը եղաւ գործուած յանցագործութեան առաջին հանգրուանը, որ կը նշանակէ, մէկ կողմէն շօշափելի սպառնալիք մը ընդդէմ Պետութեան մը գոյութեան, որ կը պատկանի Հայ ազգային խմբակցութեան եւ որուն հողամասին մասին կը խօսիմ այսօր, եւ ապա սպառնալիք մը՝ միջազգային խաղաղութեան: Այդ ցեղասպանութիւնը միաժամանակ եղաւ յանցագործութեան փորձութիւնը, որոշուած քաղաքական նոյն իշխանութեան կողմէ, որ իր ոճիրը սկսաւ գործադրութեան դնել 1915 Ապրիլ 24ին, զանգուածային եւ կանոնաւոր կերպով յարձակելով 2.000.000 անմեղ քաղաքացիներու վրայ, վտանգելով անոնց անհատական եւ ֆիզիքական ազատութիւնն ու գոյութիւնը: Այս բոլորը ոչ միայն իրաւական հիմունքներն են Հայկական պետականութեան, այլ նաեւ միջազգային կարգուսարքի, ճիշդ այս պատճառով ալ Միջազգային Իրաւունքը պէտք է ստանձնէ անոր պաշտպանութիւնը եւ զօրավիգ կանգնի անոր այն ձգտումին, որուն նպատակն է ցեղասպանութեան պատասխանատուութիւնը ուղղակի վերագրել Թուրքիոյ Հանրապետութեան, որ իրաւական ժառանգորդն է Օսմանեան կայսրութեան:

ՈՒՐԱՑՈՒՄԸ ԻԲՐԵՒ ՆԱԽԸՆԹԱՑ ԱՆՊԱՏԺԵԼԻՈՒԹԵԱՆ

Մարդկութեան դէմ գործուող ոճիր մըն է ցեղասպանութիւնը, որով հեղինակին նպատակն է քանդել ու բնաջնջել, եւ որուն ենթակայ զոհը ազգային, ցեղային կամ կրօնական խմբակցութիւն մըն է: Հայ ազգային խմբակցութեան պարագային, Թուրք պետութիւնն է որ բռնաբարեց անոր մարդկային իրաւունքները, որոնք միջազգայնօրէն ընդունուած դատական տրամադրութիւններ են: Այս ոճիրին մէջ երեւան կու գան ծանրացուցիչ բոլոր պարագաները՝ կանխամտածում, նենգութիւն եւ ծայրայեղ դաժանութիւններ:

Այնպէս որ միջազգային միջամտութեան մը իրաւունքը անդրժելի է եւ անբռնաբարելի, քանի Թուրքիա կ՚ուրանայ ոճիրի իր պատասխանատուութիւնը:

Հայերու դէմ գործուած Թրքական ցեղասպանութիւնը յանցագործութիւն մըն է, որ գործադրուեցաւ ոչ միայն պետական քաղաքականութեան մը հովանիով, այլ նաեւ առաջադրուեցաւ, ծրագրուեցաւ եւ ուղղակի գործադրուեցաւ Թուրք պետութեան կողմէ: Օրինազանցութիւն մըն է, որ անպատիժ մնալով կը նախատէ մարդկային տիեզերական զգայնութիւնը:

Ցեղասպանութիւնը, ըլլալով միջազգային յանցագործութիւն մը, կը լիազօրէ որեւէ պետութիւն՝ գործելու տիեզերական իրաւասութեամբ, եթէ այն պետութիւնը, որուն սահմաններուն մէջ գործուած է այդ ոճիրը, չի գործադրեր նախընտրելիութեան իր իրաւունքը ու պարտաւորութիւնը:

Հետեւաբար, Թրքական ցեղասպանութիւնը Թուրքիոյ "Ներքին հարց" մը չէ, այլ միջազգային ոճիր մը, որուն հետապնդումը կը վիճակի պատժական տիեզերական եւ մնայուն իրաւասութեան, ինչպէս նաեւ միջազգային իրաւական կազմակերպութիւններու ձեռնհասութեան:

Անբաւարար են գիրքերը, սեմինարները, համագումարները, նոյնիսկ միջազգային դաշնագիրերը: Անհրաժեշտ է յանգիլ պատժական հետապնդումի՝ պաշտպանելու համար ոտնակոխուած Իրաւունքը: Ա՛յս կը պահանջեն ընկերային կարգուսարքի պահպանումը, միջազգային խաղաղութիւնն ու ապահովութիւնը, բայց մանաւանդ անհատի անձնական իրաւունքներու գերակայութիւնը, որ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան հիմնական առաջադրանքն է: Թրքական կամապաշտութիւնը, որ ծայրայեղօրէն կ՚ապաւինի գերիշխանութեան գաղափարին, իր ժխտականութեամբ կ՚ապասերէ Միջազգային Պատժական Իրաւունքի սկզբունքները, ինչպէս աւանդական այնպէս ալ ներկայիս ի զօրու եղող մարդկային իրաւունքները, անոնց հանդէպ յարգանքի դրօշակիրները:

Այսօր մենք ականատեսներն ենք երկուութեան մը, ընդմէջ՝ ճանաչումի եւ ուրացումի: Միջազգային Իրաւունքի մէջ ճանաչումը պետութեան մը կողմէ ձեւակերպուած յայտարարութիւնն է, որով ան կ՚ընդունի արարքի մը ու գործողութեան մը գոյութիւնը: Ուրացումը յայտարարութիւն մըն է հակառակ ուղղութեամբ: Թուրք կառավարութիւնը կ՚ապաւինի սթաթու քուոյի:

Հայկական Հարցին մէջ ակար պետութիւնները բնականաբար ձեռնպահ կը մնան: Իսրայէլ կը գործէ մեղսակցութեամբ եւ կողմնակցութեամբ: Իսկ Միացեալ Նահանգները կը պաշտպանեն ոճիրին հեղինակը:

Կը գտնուինք այն բացայայտ իրողութեան առջեւ, որ Թուրքիոյ իրաւական դրութիւնը վստահելի չէ երբեք:

Թուրքիոյ ներկայ կեցուածքը ուղղակի եւ բացայայտ կերպով նոյն յանցագործութեան կը մղէ ուրիշները, եւ իբրեւ նախընթաց կը ծառայէ այլազան հասարակութիւններու, որ որեւէ ուրիշ պետութիւն ապաւինելով միջազգային անպատժելիութեան՝ դիմէ նոր ցեղասպանութիւններու:

Առաւել եւս, Թուրքիոյ դիրքը համազօր է ոճիրի ջատագովումին:

Ցեղասպանութեան ջատագովումը արդէն ներառուած է կարգ մը երկիրներու ազգային օրէնսդրութեան մէջ:

1994 Դեկտեմբեր 1էն ի վեր ի զօրու գերմանական Պատժական Օրէնսգրքի 130րդ պարբերութիւնը իբրեւ յանցագործութիւն կը սահմանէ այսպէս կոչուած "Աուշվիցի սուտ"ին տարածումը: 1995ի սպանական Պատժական Օրէնսգրքի Յօդուած 607ի երկրորդ ներդիրը պատիժ կը նախատեսէ "Տարածումին համար գաղափարներու եւ վարդապետութիւններու, որոնք կ՚ուրանան կամ կ՚արդարացնեն ցեղասպանական յանցագործութիւնը":

Ֆրանսական օրէնսդրութիւնը, 2001ի օրէնքով, պաշտօնապէս ընդունեցաւ Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Թուրքիոյ կառավարութեան ժխտումը՝ ընդունելու ցեղասպանութիւնը, կրնայ մեկնաբանուիլ իբրեւ "Ձեռնհրաժարիլ իմ արարքներուս որեւէ մէկէն, ներառեալ Հայերու ենթադրեալ ցեղասպանութենէն, եւ եթէ պէտք ըլլայ կրկնել, կը գործեմ նոյն ձեւով":

Շատ անգամ մտածումի եւ գաղափարներու ազատութիւնները կը շահագործուին զերծ կացուցանելու համար Իրաւունքէն եւ մղելու համար զանոնք այնպիսի կալուածներ ուր կարելի ըլլայ տարբեր մեկնաբանութիւն տալ անոնց:

Յիշենք, որ քիչ ժամանակ առաջ, Թուրքիոյ վարչապետը պնդեց, որ ցեղասպա-

նութիւնը պատմաբաններու յատուկ նիւթ մըն է: Սխալ է:

Ցեղասպանութիւնը յանցանք մըն է, որ կը գործուի ամբողջ մարդկութեան դէմ, հետեւաբար կը շահագրգռէ իւրաքանչիւր անհատ ներառեալ նաեւ պատմաբանները, ո՛ւր ալ ըլլայ իրենց կեցութեան վայրը եւ կապ ունենան կամ ո՛չ Հայերուն հետ:

Ռիչըրտ Սաղպան գրած է.- "Ոճիր է ուրանալ իրականութիւնը (վերնէիմունկ, ինչպէս գրած է Ֆրէօյտ), ուրանալ իրականութիւնը ի վերջոյ կը յանգի արդարութեան ուրացումին: Մեր ժամանակաշրջանը տեսաւ «դատաւորներու ժամանակին» գալուստը, որ նաեւ է՛ իրաւունքի ժամանակը: Եւ ասիկա արդարութեան նախադուռն է ընդդէմ կամայականութեան (իր բոլոր տագնապներով, պատերազմներով, դժբախտութիւններով եւ նուաստացումներով), ամէնէն ապահով երաշխաւորութիւնը ընդդէմ «Պատմութեան բռապանիչներուն» (ըստ ֆրանսացի վիպասան-քրոնիկագիր Տիտիէ Տենինկի մէկ արտայայտութեան) ընդդէմ ժխտողապաշտներուն, որոնք թշնամի են մարդկութեան" (Ռիչըրտ Սաղպան, Կլոր Սեղան՝ Ազգային Առեաններու գործունէութեան եւ Հողամասնութեան Հարցին շուրջ, 12րդ Սեմինար "Տուֆէ տէ Ահումասա", Մատրիտ, 2000, 119):

Հայերու դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը ուրանալը այնքան չնական է, որքան նկրտիլ, որ 1974ին Կիպրոս ներխուժելով՝ Թուրքերը չսպաննեցին հազարաւոր անմեղներ եւ ոչ ալ բռնագաղթի դատապարտեցին ուրիշ հազարաւորներ: Հայերու դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը ժխտելը այնքան անարդ է, որքան փորձել ուրանալը, որ Թուրքիա համաձայնեցաւ Սատտամ Հիւսէյնի հետ, որպէսզի իր օդուժը անարգել մտնէ Իրաքի օդային միջոցին մէջ նախապէս ռումբեր տեղացնելու համար հազարաւոր անզէն Քիւրտերու վրայ: Բացի այդ այժմ կը դիմեմ Իսրայէլի կառավարութեան եւ միջազգային սիոնիզմին.- եթէ Իսրայէլ կը ժխտէ թրքական ցեղասպանութեան իրողութիւնը, ինչ ալ ըլլան այդ ժխտումին պատճառները, տրամաբանութեան ի՞նչ հիմունքով կրնայ ինծի արգիլել, որ ես ալ իմ կարգիս պնդեմ, թէ հրէական Հոլոքոսթը քաղաքական խոշոր սուտ մըն է, որքան ալ այպանելի ըլլայ նման կեցուածք մը: Իննսուն տարին շատ ժամանակ է: Բայց ինը տասնամեակները կը յառաջացնեն հեռանկար մը եւ թոյլ կու տան ընելու այս ժամանակամիջոցի հաշուեկշիռը: 70ական տասնամեակին եւ 80ական սկիզբները Արժանթինի Հանրապետութիւնը թատերաբեմ եղաւ քաղաքական բռնաբարութեան ցաւալի հոլովոյթի մը՝ արժանթինեան ընկերութեան կարեւոր մէկ հատուածին դէմ եւ պետական հարուածով իշխանութեան եկած կառավարութեան մը կողմէ: Սակայն ժողովրդավարական կարգերու հաստատումէն վերջ, երկրի քաղաքական եւ իրաւական իշխանութիւնները ջանացին սրբագրել գործադրուած խախտումները: Նոյնը պատահեցաւ նաեւ Թուրքիոյ մէջ 1909էն սկսեալ եւ դէպի առաջ: Մինչեւ այսօր, հայ զոհերը եւ անոնց ընտանեկան պարագաները օրէնսդրական պաշտպանութիւն չեն ստացած թրքական Խորհրդարանին կողմէ: Թուրք պատժական դատաւորները եւս, այսինքն անոնք, որոնք բարձր իրաւունքը ունին եւ գերագոյն պարտաւորութիւնը՝ գործադրելու այն իրաւասութիւնն ու ձեռնհասութիւնը, զորս իրենց տուած է միջազգային իրաւակարգը, հիմնականօրէն հողամասնութեան դատակնիքով, ոչինչ ըրին մինչեւ այսօր, դատելու համար ցեղասպանութեան ոճիրը, որ գործադրուեցաւ իրենց երկրի սահմաններէն ներս:

Դատելու ու պատժելու իրաւունքն ու պարտաւորութիւնը նախ եւ առաջ կը պատկանին այն կառավարութեան, որուն իրաւասութեան սահմաններուն մէջ կատարուած է յանցագործութիւնը: Այն պարագային, որ տուեալ կառավարութիւնը կը հրաժարի, կամ կը խուսափի այդ իրաւունքէն կամ պարտաւորութենէն, ուրեմն աշխարհի որեւէ երկրի դատարան կրնայ ստանձնել մնացող կողմի լրացուցիչ պաշտպանութիւնը: Հակառակ իրաւական այս հանգամանքին սակայն, ցարդ ոչ մէկ դատարան յանդգնեցաւ ամբաստանելի աթոռին նստեցնել թրքական պետութիւնը, զայն հաստատելու համար պատմական ճշմարտութիւնը:

ՈՒՐԵՄՆ, Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Թող չառարկուի, որ այսօր ի զօրու միջազգային օրէնսդրութիւնը կը յայտարարէ պետական գերիշխանութեան եւ դատական յետադարձութեան սկզբունքները, ինչ կը վերաբերի Միջազգային Պատժական Ատեանի անիրաւասութեան՝ դատելու իր կազմութեան նախորդող յանցագործութիւնները: Հռոմի Կանոնադրութեան 24րդ յօդուածը Միջազգային Պատժական Իրաւունքին չազդեր, այլ միայն կը սահմանափակէ Միջազգային Պատժական Ատեանի գործունէութեան ժամանակը. ըսել է՝ Հռոմի Կանոնադրութեան ի զօրու ըլլալէն առաջ գործըւած յանցագործական արարքներ չեն կրնար դուրս մնալ անպատժելիութենէն, որովհետեւ նման պարագաներուն կարելի է կիրարկել տիեզերական արդարութիւնը: Տիեզերական արդարութեան սկզբունքին ուժով, Թուրքիոյ պետական շահերէն վեր, ինքզինք կը պարտադրէ:

Մարդկային Միջազգային Իրաւունքը, որ ձեւակերպուած է պայմանագրական ու սովորութենական կանոններու ամբողջութեամբ մը, որուն մաս կը կազմէ 1948 Դեկտեմբեր 9ի Պայմանագրութիւնը՝ Ցեղասպանական Ոճիրի Կանխարգիլման եւ Զսպումին համար: Անկէ զատ, ըստ Դաշնագրերու Իրաւունքին վերաբերող Վիէննայի Պայմանագրութեան՝ սովորութենական օրէնքները, որոնց նպատակն է պահպանել միջազգային հանրութեան կողմէ ընդունուած գերագոյն արժէքները, պարտաւորիչ են բոլորին համար, եւ ընդունելի չեն անոնց հակադրուող համաձայնութիւններ: Նիւ Եորքի 1966 Դեկտեմբեր 19ի Քաղաքացիական ու Քաղաքական Ուխտի Բ. յօդուածը կը կատարէ թւումը աշխարհի քաղաքացիներու իրաւունքներուն, եւ Պետութիւններու պարտաւորութեան՝ անոնց դատական գործնական հսկողութեան ու պաշտպանութեան համար: Ըստ համաշխարհային արդարութեան մէկ սկզբունքին, երբ Պետութիւն մը կը մերժէ ի գործ դնել պատժական իր իշխանութիւնը, օրինական է որ որեւէ ուրիշ Պետութիւն գործածէ արտա-հողամասային իր իրաւասութիւնը՝ հետապնդելու համար ցեղասպանական ոճիր մը:

Շատ բան ունինք ընելիք: Մեր ոտքերը գետին դրած պէտք է ընդունինք, որ զուտ դատական ճշմարտութիւնները բաւարար չեն, որպէսզի գործադրուին, եթէ անոնք չունենան քաղաքական ուժ մը, որ իւրաքանչիւր երկրի մէջ զօրավիգ կանգնի իրենց: Դատականի ստորադասութիւնը քաղաքականին, իմ կարծիքով, առաջին թիրախը, որուն պէտք է ձըգտինք այն է, որ մեծ թիւով երկիրներ իրենց օրէնսդրութեամբ սահմանեն ցեղասպանութեան յանցագործութիւնը Պատժական Օրէնսգիրքին մէջ, որով կը ձեւակերպուի իրաւասութեան կանոնադրութիւն մը, ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան յանցագործութեան: Եւ երկրորդ՝ որ ընդունին օրէնքներ, որոնցմով իւրացուի տիեզերական իրաւասութիւնը: Այս ձեւով կ՚որդեգրուի իւրաքանչիւր երկրի դատարաններու օրինաւորութիւնը երկրորդ փուլով միջամտելու համար Թուրքիոյ դէմ կատարուող դատական պահանջներու առիթով: Անժամանցելիութեան էական սկզբունքը կը գերազանցէ հողամասնութեան եւ ոչ-յետադարձութեան հաւանական առարկութիւնները դատական օրէնքներու կիրարկումին մէջ: Առարկայօրէն կ՚ուզեմ ըսել, որ պէտք է որդեգրենք հետեւեալ չափանիշը եւ զայն ներառնել տարբեր երկիրներու մեր աշխատանքին մէջ.- "Համաշխարհային Ա. Պատերազմին նախորդող օրերուն, թրքական կառավարութիւնը պատրաստեց ցեղասպանական ծրագիր մը, եւ պատերազմի տեւողութեան ու անկէ յետոյ գործադրութեան դրաւ զայն, պետութեան մը անունով, որ սխեմաթիք կերպով կեանքի կոչած էր գաղափարախօսական տիրակալութիւն մը:

Այս ձեւով բռնաբարեց իրաւական կալուածներ, որոնց պաշտպանութեամբ շահագրգռուած է միջազգային հասարակութիւնը: Այսօր, օրինազանցութեան գընով, Թուրքիա կը նկրտի ջնջել յիշողութիւնը եւ անպատիժ մնալ, որուն համար ալ կը ջանայ չէզոքացնել որեւէ գործընթաց, որ կրնայ պատասխանատուութեան կոչել զինք: Եթէ Թուրքիա գործնապէս չի ճանչնար հայ ժողովուրդին դէմ իր գործադրած յանցագործութիւնը, ուրեմն կը նշանակէ, որ կը բռնաբարէ միջազգային իրաւակարգը: Այս ժխտումին առջեւ, որեւէ օտար պետութիւն, իբրեւ գործօն անդամ միջազգային հանրութեան, ի գործ դնելով իր օրինական պարտաւորութիւնները եւ իրաւունքները, կիրարկելով տիեզերական իրաւասութեան սկզբունքը, եւ իր ներքին օրէնսդրութիւնը յարմարցնելով միջազգային Ուխտերէն, Դաշնագրերէն, Համաձայնագրերէն եւ Պայմանագրութիւններէ բխած տրամադրութիւններու, կրնայ հետապնդել Ցեղասպան Պետութիւնը, մինչեւ որ ան կրէ իր պատիժը հրէշային այն ոճիրին համար, զոր գործած է Մարդկութեան դէմ, կանխելով նաեւ այդ յոռի նախընթացի կրկնութեան սպառնալիքը որեւէ ուրիշ պետութեան կողմէ:

Այլապէս ըսած՝ "Եթէ Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը չհետապնդուի Թուրքիոյ դատարաններուն կողմէ, գործադրելով Միջազգային Իրաւունքէն փոխանցուող իրաւունքներն ու պարտաւորութիւնները, այս յանցագործութիւնը կրնայ դատուիլ որեւէ ուրիշ երկրի պատժական դատարանին կողմէ, համաձայն տեղական օրէնքի եւ իրաւունքի":

Մինչ այդ, հալածանքներէ զերծ կացուցանելու համար Թուրքիոյ պատմաբանները, մտաւորականներն ու գրագէտները, քաջալերենք միջազգային արշաւ մը, որպէսզի այս երկրի Խորհրդարանը իր օրէնսգիրքէն ջնջէ այն տրամադրութիւնները, որոնցմով պատիժ կը սահմանուի բոլոր անոնց, որոնք կ՚ընդունին, որ Թուրքիա ցեղասպանութիւն գործած է Հայերուն դէմ, Համաշխարհային Առաջին Պատերազմէն առաջ, ընթացքին եւ այնուհետեւ: Եզրակացնելով եւ ընդգծելով նախորդ գաղափարները, ցեղասպանութիւնը ոճիր մըն է ընդդէմ միջազգային հասարակութեան եւ ուղղակի կը նախատէ արժանաւորութիւնը մարդ - անհատի, ենթակայ՝ Միջազգային Իրաւունքի եւ իրաւատէրը՝ հիմնական իրաւունքներու, որոնք չեն կրնար անտեսուիլ Թուրքիոյ կողմէ: Ներքին հարց մը չէ եւ ոչ ալ պատմական իրադարձութիւն մը, այլ ծանրագոյն բռնաբարումը հրամայական օրէնքներու ու սովորութիւններու, որոնք կը վարեն ու կը պահպանեն միջազգային իրաւակարգը: Այս իսկ պատճառով, միջազգային հանրութիւնը, համապատասխան իր կառոյցներուն միջոցաւ, Եւրոմիութեան, ՄԱԿ-ի եւայլն, պէտք է Թուրքիան կոչէ իր պատասխանատուութեան՝ այն ոճիրին համար, զոր գործեց Օսմանեան կայսրութեան շրջանին եւ այնուհետեւ, պարտաւորելով որ ստանձնէ իր յանցագործութեան հետեւանքները:

Տ. Փ. Օ.

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՄԷՋ

Այսպէս ուրեմն թարգմանի պիտակին ներքեւ պարզապէս սպասաւորութիւն պիտի ընէի:

Ինծի համար ամէնէն ծանրը գիշերային սպասումն էր:

Սէիտ Համիտ պէյ ցերեկները միշտ եկող գացողներու հետ զբաղած, ժամանակ չէր գտներ իրեն ներկայացուած բազմաթիւ թուղթերը քննելու եւ ստորագրելու: Այդ աշխատութիւնը կը կատարուէր գիշերուան կերակուրէն ետքը, երբ ամէնքը կը մեկնէին եւ կը տեւէր մինչեւ կէս գիշեր: Ստիպուած էի ափ յափոյ կերակուրս ուտել կիներուն աշխատանոցը, որ Թէֆթիշին կից կը գըտնուէր ու վազելով գալ գործիս գլուխը եւ հոն 4-5 ժամ մրափել, մինչեւ որ պէյը իր գործը լմնցնէ եւ երթայ տունը որ երկու քայլ անդին էր: Այսպէս ուրեմն զրկուած կը մնայի բարեկամներուս հետ խօսակցելու հաճոյքէս, ինչպէս նաեւ քունէս:

Այսուհանդերձ գոհ էի վիճակէս որովհետեւ ա՛լ ինքզինքս բոլորովին ապահով կը զգայի, քանի որ Տէր Զօրի զինուորական բարձրագոյն պետին ծառայութեան մէջ էի:

Քանի մը օր ետքը արդարեւ իմացանք որ գերման սպաները հասած էին Տէր Զօր, ուր արդէն մէնզիլ մը ունէին: Եկողներէն մին այդ մէնզիլին նոր հրամանատարն էր:

Հետեւեալ օրն իսկ եկաւ պաշտօնական այցելութեան: Երկայնահասակ, նիհար, դեղին մազերով ու կապոյտ աչքերով, 45 տարեկանի մօտ համակրելի զինուորական մըն էր եւ կը կոչուէր հարիւրապետ Կուսթավ Խմալ:

Սէիտ Համիտի քով հաւաքուած էին ուրիշ երկու հազարապետներ, մին պօշնակ միւսը արաբ:

Ես, ոտքի վրայ կեցած, կատարեցի թարգմանի պաշտօնս:

Զուտ քաղաքավարական այցելութիւն մըն էր այս եւ հազիւ 20 վայրկեան տեւեց:

Հարիւրապետը ժամադրութիւն մը ուզեց հետեւեալ օրուան համար, որպէսզի երկարօրէն տեսնուի կարեւոր խնդիրներու մասին:

Սէիտ Համիտ պէյ ըսաւ թէ ուզած ժամուն կրնար գալ եւ թէ ինք միշտ պատրաստ է զայն լսելու:

Հարիւրապետ Խմալ մեկնած ատեն ամէնուն ձեռքը սեղմեց, յետոյ ինծի դարձաւ եւ հարցուց թէ թո՞ւրք էի.

- Ո՛չ, Հայ եմ, պատասխանեցի:

-Շնորհակալ եմ որ, ըսաւ, թարգմանի պաշտօն կատարեցիք, առանց ձեզի պիտի չկրնայինք իրարու խօսք հասկնալ:

Եւ իմ ալ ձեռքս սեղմեց:

Այս ցոյցը բաւական տպաւորութիւն ըրաւ ներկաներուն վրայ, մանաւանդ Մէհմէտ չաւուշին վրայ որ սրահին բաց դուռնէն կը դիտէր տեսարանը:

Հազիւ թէ հարիւրապետը մեկնած էր, Սէիտ Համիտ պէյ զիս քովը կանչեց.

- Շատ գոհ մնացի քենէ, ըսաւ, յայտնի է որ ֆրանսերէն գիտես կոր, ես վախցայ որ մարդուն քով պզտիկ պիտի մնանք:

- Եթէ չգիտնայի չէի համարձակեր այս պաշտօնը ընդունելու, պատասխանեցի:

- Գո՞հ ես իմ քովս ըլլալուդ, հարցուց:

- Այո՛, պէյս:

Եւ տեսնելով իր լաւ տրամադրութիւնը աւելցուցի.

- Միայն ներեցէք որ ձենէ բան մը խնդրեմ:

- Խօսէ՛ ըսաւ:

- Գիշերուան ծառայութիւնը քիչ մը ծանր կու գայ կոր ինծի, մանաւանդ որ պէտք մըն ալ չի կայ...

- Բայց քեզի ո՞վ ըսաւ որ գիշերները հոս սպասես, գոչեց:

- Մէհմէտ չաւուշը այնպէս հրաման ըրաւ:

- Զարմանալի՛ բան, ինծի կանչէ Մէհմէտը:

Դուրս ելայ սրահէն եւ ըսի չաւուշին որ պէյը զինքը կ՚ուզէր:

Գնաց եւ քիչ ետքը վերադարձաւ.

- Անկէ ետքը գիշերները պէտք չունիս, ըսաւ նեղսրտութեամբ, մենք հոս ենք...:

Հետեւեալ օրը կրկին եկաւ գերման հրամանատարը եւ այս անգամ երկու ժամէն աւելի մնաց Սէիտ Համիտ պէյի քով:

- Մեր խօսակցութեան միջոցին կը խնդրեմ որ բոլորովին առանձին ըլլանք, ըսաւ խօսակցութեան սկսելէ առաջ:

Միւֆէթթիշը այս մասին պէտք եղած հրահանգը կուտայ Մէհմէտ չաւուշի:

Այն ատեն Հարիւրապետ Խմալ գըրպանէն յուշատետր մը հանեց եւ սկսաւ մանրամասնաբար տեղեկութիւններ տալ Պիրեճիքէն մինչեւ Տէր Զօր իր այցելած բոլոր զինուորական Թուրք կայաններուն մասին:

Այս տեղեկութիւնները ծանր քննադատութիւններ էին Թուրք զինուորական վարչութեան հասցէին: Ամբողջ շահատուրներով ցորեն, Եփրատի վրայ, ջուրերու մէջ թրջուած փճացեր էին: Ուրիշ տեղեր ապամթերքի շտեմարաններ որոնք լեցուն կ՚ենթադրուէին, բոլորովին պարապ էին: Ռազմամթերքը անհետացած կամ լաւ եւս է ըսել վաճառուած էր թափառաշրջիկ արաբ ցեղապետներու:

Էնէզիները (աւազակաբարոյ արաբ ցեղ մը) յափշտակած՝ տարած էին բանակին պատկանող հազարաւոր ոչխարներ եւ 3200 ձի:

(Շար. 102)

(Շար. Ա. էջէն)

Թա Մարիա Մաճոռէ մայր տաճարը, փոքրիկ օդակայան մը։ Հարցը բաւական լուրջի առնուած է, մանաւանդ որ ալ-Մասրի ջոկատները որոնք աչք եղած էին Լոնտոնի ռմբափորձերուն, կը սպառնային համացանցին վրայ, Հռոմը "գերեզմանատան մը" վերածել։ Ներքին նախարարին համար ձեռք առնուած միջոցները անբաւարար են։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ոստիկանութեան հետապնդումները շփոթ կացութիւն մը ստեղծած են։ Նախ խօսք կար փաքիստանցի ահաբեկիչներու մասին, ապա Գահիրէ յետքայլ ըրաւ եւ յայտնեց Փաքիստանի կառավարութեան որ ոչ մէկ Փաքիստանցի խնդրոյ առարկայ է։ Խնդրայարոյց է նաեւ մեռեալներու հաշուեկշիռը։ Ոստիկանութիւնը ըսած է որ 88 չէր մեռեալներու թիւը այլ 67, բայց բազմաթիւ Եգիպտացիներու համար, թիւը դիտակցաբար փոխուած է, նսեմացնելու համար արարքին տարողութիւնը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԻՐԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ սահմանին շատ մօտը քիւրտեւթուրք ընդհարումներ տեղի ունեցած են։ Անոնք բաւական սաստիկ եղած են, պատճառ ըլլալով 33 թուրք զինուորի եւ 44 քիւրտ զինեալի մահուան։

ԻՐԱՔԻ ալ-Քաիտայի խումբին ղեկավարը՝ Ապու Մուսապ ալ-Զարքաուի համացանցի վրայ սփռուած գեկոյցով մը յայտարարած է թէ կը պատրաստուի ըսպաննելու ալժերացի երկու դիւանագէտները, որոնք շաբաթ մըն է առեւանգուած են։ Աւելի ուշ ցոյց տուած են նաեւ դիւանագէտներուն նկարները։ Իրաքի Ներքին նախարարը յայտնած է որ առեւանգումին երկու կասկածելիները վերջերս ձերբակալուած են եւ հարցաքննուած, բայց Ալժէ հանդարտած չէ։ Ալժերիոյ վերջին դիւանագէտը որ Պաղտատ կը գտնուէր, վերադարձած է Ալժէ։

ՆԻԺԵՐԻՈՅ մէջ սովը աւեր կը գործէ ընդհանուր անտարբերութեան մէջ, հակառակ երեք կոչերու՝ օգնութեան հասնելու համար 11,8 միլիոն բնակիչներէն 3,5 միլիոնին։ ՄԱԿ-ի ստիպողական օգնութեան համակարգողը՝ Եան Էկէլանտ համար մեծ բանի պէտք չկայ, կը բաւէ զինամթերքի մօտ 20 վայրկեանի ծախքերը։ Մանուկներու մահուան համեմատութիւնն ալ աղէտալի է՝ 15,4% (մինչեւ մէկ տարեկան) եւ 26,2% (մինչեւ 5 տարեկան)։ Այլ երկիրներ ալ կան Ափրիկէի մէջ, որ նոյն պայմաններու մէջ են, ինչպէս Մաւրիտանիա, Մալի, Չատ։ Լիպերասիոնի թղթակիցը կը պատմէ որ ծառերը մերկ են որովհետեւ ժողովուրդը տերեւները կը ժողվէ եւ կը խաշէ ուտելու համար։

Vient de paraître

CD

Armenian and Iranian Melodies

«HAYREN» Music Band
par l'ensemble «HAYREN»
S'adresser aux adresses habituelles (FNAC, Virgin, etc...)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաշանի "Հ. Իսահակեան" մասնաճիւղը Պրաչի երեկոյթին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է 100ական Եւրօ Տէր եւ Տիկին Գափթանէ եւ Գաշանի քաղաքապետ Տէր եւ Տիկին Լը Պուլոննէքէ եւ 50 Եւրօ Սոյի քաղաքապետ Տէր եւ Տիկին Լօրանէ։

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Սեդա Փափազեանէ 30 Եւրօ Արտաշէս Զապունեանի յիշատակին եւ Գեղամ Թիրեաքեանէ 200 Եւրօ Պէլֆոնթէնի կայանին ի նպաստ։

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

ATTENTION!
DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera, cette année, à

CHAMPEAUX (77)

Pour aller à CHAMPEAUX (65 km. de Paris), prendre l'autoroute A4 de la Porte de Bercy. Sortir sur la N104 et prendre l'A5b, direction Troyes. Continuer toujours en cette direction (Troyes) jusqu'au péage de Montereau (A5). Sur l'Autoroute A5, prendre la première sortie, St Germain Laxis (péage 1 Euro 30). A la sortie du péage, prendre la direction de Meaux (N36). Tout de suite après, prendre la première rue à droite (D57) Direction Fouju-Champeaux. Arrivés au Centre de Champeaux, prendre tout de suite la première rue à droite. La Collégiale se trouve en face de la Mairie.

En plein air, dans le jardin attenant à la grange,
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale St Martin du 12ème siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

PROGRAMME :

Divine Liturgie à la Collégiale, à 12 heures;
Repas à partir de 13 heures 30;
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux TOMBOLAS (enfants et adultes).

Participation aux frais de la journée : ADULTES 20 Euros
ENFANTS 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

–ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ–

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14

ԵԿԱ՛ՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՐԲՈՒՀԻՈՅ
ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ
Գիշերային եւ Առաւօտեան
Ժամերգութեանց պաշտմամբ
եւ Պատարագի մատուցմամբ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին։
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի տարեւան խաղողի երախայրիք ողկոյզներու օրհնութիւն։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Փարիզի

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 15

Յիշատակ Մեռելոց
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի
Գիշերային եւ Առաւօտեան
Ժամերգութեանց պաշտմամբ
եւ Պատարագի մատուցմամբ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·30ին։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14։ Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի։
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 12ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 15։ Յիշատակ Մեռելոց։
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14։ Տօն է Աստուածածնի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։

Այն հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել, կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս դիւանատունը։

CHAVILLE

EGLISE
SAINT GREGOIRE L'ILLUMINATEUR

INFORMATION

Pendant la saison d'été, il n'y aura pas de messe : **les dimanches 7, 21 et 28 août.**

Le dimanche 14 août, à l'issue de la messe de l'Assomption, se déroulera la traditionnelle cérémonie de bénédiction du raisin.

Les offices reprendront normalement **à partir du dimanche 4 septembre.**

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20։ Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ։

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ։ Կ'արժէ 8 Եւրօ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"ի

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

RENTREE SCOLAIRE

ECOLE «SIAMANTO»

Les inscriptions pour l'année 2005 / 2006 à l'école hebdomadaire Siamanto de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au baccalauréat —langue vivante I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 21 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon
2 avenue de Stalingrad à Bagneux

Les responsables de l'association des parents d'élèves et les enseignantes recevront les parents et leur présenteront l'année scolaire.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian: 01 46 65 81 53

Paroisse Sainte-Croix-de-Paris

ECOLE SAINTE CROIX

Les cours d'arménien, de catéchisme, de chants et danses arméniens reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans au cours de l'année scolaire 2005 / 2006, à partir du samedi 8 octobre, de 14h à 17h, au 13 rue du Perche, Paris 3e.

Pour les inscriptions, s'adresser à la Paroisse; tél. : 01 44 59 23 50.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «**Archalouys Tatéossian**» de la C.B.A.F. organise
UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
Տօն Անուանակոչութեան
Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ։
Ուխտի պատարագ եւ մատաղ

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 29
VENDREDI
29 JUILLET
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ -- Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) -- Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.255 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.255

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼՈՆՏՈՆ

ԷՐՏՈՂԱՆ ԿՐՆԱՅ ՉՍՏՈՐԱԳՐԵԼ

ՕՐ ՄԸ ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐԷ ԵՂԵՐ

Հակառակ ծագած բոլոր յոյսերուն, Էրտողան Լոնտոնէն Անգարա կը վերադառնար առանց ստորագրելու մաքսային համաձայնագրին ընդլայնումը եթէ վերջին պահուն միտքը չփոխէ, մինչ նախապէս խոստացած էր ստորագրել, չեշտելով թէ այդ չի նշանակեր որ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը կը ճանչնայ:

Սկիզբը, մեծ յոյս կար այդ ուղղութեամբ, բայց, Արտաքին նախարարը՝ Ա. Կիւլ Կիպրոսի հիւսիսային շրջանի գրաւման տարեդարձի (1974 Յուլիս 20) արարողութեան առեն ալ յայտարարած էր.- "Ոչ մէկ պատճառ կայ յուսալու որ Թուրքիա մեծ զիջումներ ընէ Եւրոպային": Ճիշդ է, որ մաքսային ընդլայնումի այդ համաձայնագիրը զիջումներ կը նախատեսէր: Օրինակ, Թուրքիա կը ստիպուէր վերաքննել իր դիրքը եւ արտօնել իր նաւահանգիստներուն մուտքը յոյն կիպրացի նաւերուն, ինչ որ ցայսօր չի կատարուիր: Ուրեմն, միշտ Կիպրոսի հարցն է որ խոչընդոտ մըն է, եթէ նոյնիսկ բարելաւումներ ըլլան: Երկու համայնքներու (Թուրք եւ յոյն) միջեւ յարաբերութիւնները աւելի լաւ են: Ազրպէյջանի օդանաւային ոչ պետական ընկերութիւն մը Պաքուէն Կիպրոսի հիւսիսը կ'երթայ, վայր մը որ միջազգային ճանաչում չի վայելեր: Ֆութպոլի գետնի վրայ ալ, երկու համայնքները հանդիպում մը ունեցած են Նիկոսիա, անցեալ Կիրակի:

Եւրոպական Միութեան պատասխանատուները քանիցս ապահովութիւն տուած են որ համաձայնագրին ստորագրութիւնը ճանաչում չի նշանակեր, բայց ճշդած են նաեւ որ մերժում մը հարցերու ծնունդ կու տայ: Անգարա ելք մը կը փնտռէ՝ գոհացնել Պրիւքսէլը տեղի չտալով Կիպրոսի Հանրապետութեան նկատմամբ: Թ. Պլէրի հետ տեսակցութեան աւարտին, Էրտողան յայտարարած է.- "Կիպրոսի ճանաչման գետնի վրայ փոփոխութիւն տեղի չունենար, ցորչափ համաձայնութիւն չըլլայ": Բայց, այս անզիջող դիրքը ունի նաեւ իր վտանգները: Եթէ Թուրք պատասխանատուները իրենց ստորագրութեան բազմաթիւ պայմաններ կցեն, Պրիւքսէլի իրենց խօսակիցներն ալ կրնան արգելք դնել բանակցութիւններու բացման: Ֆիկարոյի Թղթակիցը կը գրէ (Յուլիս 28) թէ Թուրքիա պէտք է ողջմտութեան սահմաններուն մէջ մնայ, արձագանգելով եւրոպացի պատասխանատուի մը դատումին (որ նախընտրած է անանուն մնալ): Թուրքիա օր մը չէ օր մը պիտի ստորագրէ, կ'ըսէ Ֆրանսացի դիւանագէտ մը, բայց Անգարայի դրած պայմանները կը ստիպեն խոհեմ ըլլալ:

Թուրքիոյ ջերմ բարեկամը կը մնայ Մեծն Բրիտանիան, որ կրկնած է այս այցելութեան առթիւ.- "Անգարայի ստորագրութիւնը ճանաչում չի նշանակեր", բայց հրաւիրած է եւրոպացի իր ընկերակիցները որ չանտեսեն Թուրքիոյ ռազմագիտական կարեւորութիւնը, որովհետեւ կ'ըսէ "անդամակցութեան մը հեռանկարները կարեւոր են Եւրոպայի եւ իր ապահովութեան համար":

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, Յուլիս 27ին ձերբակալուած է կասկածելի մը: Կը թուի որ Յուլիս 21ի ձախողած չորս ռմբարձակումներուն հեղինակներէն մէկն է: Եասին Հասան Օմար, 24 տարեկան, կրնայ պատասխանատուն ըլլալ Ուարըն Սթրիթ կայարանի ռմբարձակումին: Սքոթլանտ Եարտ շատ գոհ է բնակչութեան հակազդեցութենէն: Ան կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդած է ոստիկանութեան հետապնդումներուն համար: Ուրիշ երեք կասկածելիներ ալ ձերբակալուած են: Ենթակային ծագումը սոմալական է, Անգլիա եկած՝ 1992ին ապաստանեալի կարգավիճակով: Խուզարկութիւններ ալ կատարուած են եւ պայթուցիկներ յայտնաբերուած:

ԻՐԱՔԻ Զարքաուի խմբակը յայտարարած է որ սպաննած է ալժերացի երկու դիւանագէտները, ինչպէս սպառնացած էր: Լուրը հաղորդուած է համացանցի միջոցաւ: Նախապէս ալ յայտնած էր.- "Ալժերական պետութեան երկու բանագնացներ են, բայց պետութիւնը չի գործադրեր շարիան եւ զինակցած է Հրեաներուն եւ քրիստոնեաներուն հետ: Զանոնք զրկած է զօրակցելու համար Հրեաներու եւ քրիստոնեաներու խաչակիրներուն Միջագետքի մէջ": Ու կը չեշտեն նաեւ թէ երբեք պիտի չմոռնան Ալժերիոյ մէջ մահմետականներու թափած արիւնը, ոճիրները եւ քանդումները, ակնարկելով ներքին բախումներուն ապահովութեան ուժերու եւ իսլամապաշտ ծայրայեղ խումբերու միջեւ: Հրապարակուած հաղորդագրութիւնը կը յայտնէ որ Ալժերացիներէն մէկը՝ Ազետտին Պելքատի մաս կը կազմէր ալժերական գաղտնի սպասարկութեանց եւ մասնակցած էր 1998ի Ռայսի եւ Պէնթալհայի ջարդերուն: Զարքաուի խմբակը անցեալին սպաննած էր արդէն եգիպտացի դիւանագէտը, առեւանգուած Յուլիս 2ին: Գահիրէ հաստատած է մահը, եթէ նոյնիսկ դիակը չէ գտնուած: Իրաքի Ներքին նախարարը յայտնած է նաեւ որ Պաղտատի օդակայանին հաղորդակցութիւններու ընդհ. տնօրէնը եւ երկու պաշտօնեաներ առեւանգուած են Պաղտատի կեդրոնը: Ալժերացիներու սպանութիւնը կատարուած է երբ ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարը Պաղտատ էր: Պաշտպանութեան նախարարութեան խորհրդականը, որ նաեւ ռազմագիտական մասնագէտ է կը գտնէ որ "Ամերիկեան բանակը անկարող է կացութիւնը հակակշռելու" եւ կը թելադրէ որ զօրքերը քաշուին Իրաքէն:

ՇԻՐԱՔ - ՇԱՐՈՆ սիրաբանութիւնը կատարեալ է եւ Յուլիս 27ին, փոխադարձ ելոյթները հաստատեցին որ այլեւս ոչ մէկ տարակարծութիւն ունին: Երկու երկիրներն ալ համաձայն են օրուան հրատապ հարցերուն շուրջ՝ Իրանի հիւլէական սպառնալիքը, սուրիական զօրքին հեռացումը Լիբանանէն, հակահրէութեան դէմ պայքարը: Շիրաք արժանացաւ Շարոնի ամբողջական գնահատանքին եւ բարեկամութեան "աշխարհի մեծագոյն ղեկավարներէն մէկը" որակումին, ինչպէս չեշտած է Շարոն: Ան դեռ աւելցուցած է.- "Ֆրանսա եկայ դժուար ժամանակաշրջանի մը, երբ պաղեստինեան ահաբեկչութիւնը կը շարունակէ գործել եւ ժամանակաշրջանի մը՝ ներքին պայքարներու Իսրայէլի մէջ (Գազայի պարպում): Հակառակ այդ դժուարութեանց, որոշեցի գալ, ամրապնդելու համար Իսրայէլի եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները, որոնց մեծ կարեւորութիւն կու տանք": Շիրաք ալ ողջունած է Գազան պարպելու "պատմական որոշումը": Շարոն Իսրայէլ հրաւիրած է Ֆրանսայի նախագահը:

ԻՐԱՔԻ մէջ, առնուազն 14 հոգի սպաննուած է Յուլիս 27ին, որոնց մէջ վեց զինուոր եւ երեք ոստիկան, զանազան յարձակումներու ընթացքին: Երեք անձեր ալ մեռած են եւ 37 ուրիշներ վիրաւորուած ռումբի մը անկումէն Պաղտատի ճամբուն վրայ:

ԹԷՕ ՎԱՆ ԿՈԿԻ մարդասպանը՝ Մոհամէտ Պույէրի, որ Յուլիս 26ին ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Ամսթերտամի դատարանին կողմէ բեմադիրին սպանութեան համար, կրկին պիտի դատուի, այս անգամ ալ, որովհետեւ կը պատկանի ահաբեկչական կազմակերպութեան մը՝ Հոֆշթատ: Այս խմբակը ռմբարձակներ կը կազմակերպէ երկրին մէջ:

ՏՈՄԻՆԻՔ ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ, Յուլիս 27ին տուաւ մամուլի ամսական իր ասուլիսը, չեշտը դնելով տնտեսական կացութեան վրայ եւ պաշտպանելով "տնտեսական հայրենասիրութեան" դասը: Հրաւիրած է Ներքին նախարարը որ վերամուտի համար օրինագիծ մը պատրաստէ ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու համար, բայց կը բացառէ "շութ թու քիլ"ը (կրակել մեռցնելու համար), ինչ որ Անգլիացիներու մեթոտն է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ յիշեցուցած է Ֆր. Պայրուի որ Մաթինեոն (վարչապետարանը) հեռաձայնի թիւ մը ունի՝ 01. 42. 75. 80. 00 եւ թէ աւելի լաւ է այդ միջոցաւ հարցերը կարգադրել քան անուղղակի կերպով, այսինքն մամուլի, ձայնասփիւռի: Ակնարկութիւնը կը վերաբերի Պայրուի քննադատութիւններուն կառուցիներու սեփականաշնորհման մասին:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ Մահարաշթրա շրջանին տեղատարափ անձրեւներով, հողի սահանքները պատճառ եղած են աւելի քան 100 հոգիի մահուան:

"ՏԻՍՔԱՎԸՐԻ" անօդաչու ակնցումը?

ՊՈԼԻՍ

Ս. ՓՐԿԻՉԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին հոգաբարձութիւնը լուսաբանութիւն մը հրապարակած է այն լուրին առնչութեամբ թէ գրաւուած իր կալուածներուն նիւթով դիմում եղած է Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներու ատեանին: "Մարմարա"-յի մէջ (Յուլիս 27) լոյս տեսած լուսաբանութեամբ կ'ըսուի թէ հիւանդանոցը դիմում կատարած է պարզապէս այն պատճառով որ 1974ին առանց իրաւական հիմ ունենալու, վճռաբեկ ատեանը որոշած է սահմանափակել հաստատութեան կալուածներուն թիւը: Եւ թէ դիմումը կատարուած է 1998ին:

Թուրք մամուլին կողմէ կատարուած լրատուութեամբ ("Յառաջ", Յուլիս 23/24) ըսուած էր թէ Ս. Փրկիչը բողոք ներկայացուցած է Լօզանի դաշնագրով փոքրամասնութիւններու կալուածատիրութեան իրաւունքին սահմանափակումին դէմ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԼՐԱՍՓԻՒՌՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Հայաստանի մէջ Սահմանադրութեան փոփոխութիւններուն աշխատանքին մէջ ընդգրկելու համար եօթը լրասփիւռներ առաջարկներ ներկայացուցած էին. երկրին իշխանութիւնները մինչեւ այսօր չեն անդրադարձած անոնց: Միայն Սթրազպուրկէն ղրկուած եզրակացութեան նախագիծին մէջ առաջարկուած է որ հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի ազգային յանձնաժողովին անդամները նշանակելու ձեւը փոփոխութեան ենթարկուի: Այդ մարմնին անդամները նախատեսուած էր որ Ազգ. Ժողովին մէջ նախագահը ներկայացնէ. մինչ եւրոպական մարմինը առաջարկած է որ կէսը նշանակուի նախագահին կողմէ, միւս կէսը Ազգ. Ժողովին:

Յուլիս 27ին "Ժողովրդավարութիւն" կազմակերպութիւնը "Խօսքի ազատութիւն եւ սահմանադրական բարեփոխումներ" նիւթով քննարկում մը կազմակերպած է. հոն զեկուցումներով հանդէս եկած են Գիտութեան, կրթութեան, մշակոյթի հարցերու Խորհրդարանի մնայուն յանձնաժողովի նախագահը Հրանոյշ Յակոբեան, Երեւանի մամուլի ակումբի նախագահը Բորիս Նաւասարդեան եւ իրաւաբան Դաւիթ Սանդուխչեան:

Առաջինը ժողովրդավարացման հոլովոյթին համար հիմնական նկատած է իրաւական պետութեան կայացումը, Բ. Նաւասարդեան չեշտած է թէ Վենետիկի յանձնաժողովին եզրակացութիւնը անտեսած է Հանրային հեռատեսիլ-ձայնասփիւռի խորհուրդ ստեղծելու նիւթը: Դ. Սանդուխչեան կարեւոր համարած է որ նման մարմիններու կազմութեան մէջ Ազգ. Ժողովը առաւել գործօն դեր ստանձնէ:

*
**

ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ ՋԱՒԱԽՔԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Վրաստան այցին ընթացքին ունկնդրելէ ետք յատկապէս Ջաւախքի շրջանի հայ բնակչութեան տրտունջները, յայտարարած է թէ Հայաստան 350 հազար տոլար կը յատկացնէ Ջաւախքին: Այս գումարով գլխաւորաբար հայկական վարժարանները պիտի նորոգուին: Վարչապետը յայտարարութիւնը ըրած է Վրաստանի Խորհրդարանի նախագահուհի Ն. Բուրջանաձէի հետ հանդիպումէն ելքին: Բուրջանաձէ ալ յայտնած է թէ կարճ ատենէն կը նորոգուին Ջաւախքը երկրին այլ շրջաններուն կապող ճամբաները:

ԱՆԿԱՊՆԵՐՈՎ ՅՕԴՈՒԱԾ

Երբեմն քաղուած, կամ ղրկուած տեղեկութիւններու, յօդուածներու էջեր օրերով կը թափառին սեղանին վրայ, հոսկէ հոն կը դրուին, միշտ յետաձգելով զանոնք գործածել-չգործածելու, գործածելու պարագային ի՞նչ ձեւով ընելու որոշումները: Հասկնալի է որ ուրախացնող, դրական շատ բան չի գտնըւիր անոնց մէջ. աւելի ճիշդը՝ բնաւ չի գտնուիր: Բայց հիմնովին անտես առնել ու էջերը զամբիւղ նետելն ալ իր անհանգըստութիւնը կը պատճառէ: Այս կարգի չորս անկապ էջեր նախանիւթ են այս գրութեան որոնց միակ հասարակացը անտես առնելու դէմ բարձրացած լուռ ընդդիմութիւնն է:

ա- Ի՞ՆՉ ԽՕՍԻԼ, Ի՞ՆՉ ՉԽՕՍԻԼ ՄԵՌՆՈՂԻՆ ԵՏԵՒԷՆ

Մանաւանդ երբ լրատուիչները մահացողին համար գործածած են «վախճանիլ»ը: Այսինքն խօսքը կը վերաբերի կրօնաւորի մը: Եւ ո՛չ՝ մէկուն որ պատկանած է համդիստ կեանքի մը դիւրին ճամբան ընտրողներու, առանց մեծ դրամագլուխի յարգանք, պատիւ փնտռողներու, խունկի քուլաները աչքի փոշիի հետ չփոթողներու խումբերուն: Շահէ արք. Աճէմեան շատ, շատ հեռուն էր անոնցմէ. հանգիստ կեանքի պայմաններու, յարգանք-պատիւ վայելելու համար լայնօրէն ունէր հարկաւորը. թէ՛ նիւթական, թէ՛ զարգացումի, թէ աշխարհաճանաչման մարզերուն մէջ: Հայ եկեղեցականներու ներկայի դասուն փայլուն սակաւաթիւ ներկայացուցիչներէն էր մտաւոր պատրաստութեամբ ու կարողութեամբ:

Իր վախճանումին լուրը հաղորդողները, մահազդական սիւնակներու, էջերու հեղինակները,- կրօնաւոր կամ աշխարհական-, ինչպէս սովորութիւն է թուեցին արժանիքներ որոնց արդարն ու անարդարը չի փնտռուիր ընդհանրապէս այս պարագային: «Մեռնողին ետեւէն գէշ չեն խօսիր» կ'ըսէ աւանդութիւնը որ ամէնէն նուիրական սրբութեան պէս պահպանուած է պարագայապաշտներու մեր բանակին մեծաւորներէն ու փոքրաւորներէն:

«Գէշ չխօսիլ», ըսե՛նք որ հասկցանք: Բայց ի՞նչ է աւանդութեան տրամադրութիւնը «ճշմարտութիւնը խօսել»ու մասին: «Մեղա՛յ, մեղա՛յ» ըսուի թէ «հա՛, իրաւ...», հարցականը պատասխանի մը կը սպասէ: Մահուան պարագային մեռնո՞ղն է կարեւորը, թէ մնացողը: Մանաւանդ երբ մնացողը ամբողջ համակարգ մըն է որուն արդարօրէն կը ճանչնանք պետութիւն փոխարինած, ժողովուրդ պահածի յատկանիշը, վաստակը: Համակարգ որ նաեւ «ամօթը դուրս չտալ»ու, «սեւը ներս, ճերմակը դուրս ընել»ու անտաւոր «առաքինութեան» շնորհիւ հասած է լրջագոյն վերաքննութեան անհրաժեշտութեան: Ըսուածին մէկ մեծ կամ փոքր օրինակը ամէն Հայ իր անմիջական շրջանակին մէջ կրնայ գտնել, աշխարհի ո՛ր անկիւնն ալ գտնուի...: Հարցը հոն է որ անհրաժեշտութեան ուղղութեամբ քայլ առնելու կարող ուժեր չկան: Ամէն հասակի ու գոյնի անթացուպեր միշտ օգնութեան կը հասնին, որպէսզի տերեւ մը իսկ տեղէն չխաղայ:

Համատարած այս «խաղաղութեան» մէջ միակ «զարտուղի» ձայն մը հնչեց Շահէ արք. Աճէմեանի մահազդականներուն միօրինակ, կարգապահ, ազգավայել, կրօնաբոյր, պարագայապատշաճ բանակէն: Պոլսոյ պատրիարքարանին «Լրաբեր»ը (Յուլիս 13) հաղորդելով անոր վախճանումի լուրը, տալով կենսագրական, եկեղեցական գործունէութեան մանրամասնութիւնները, կ'ըսէր նաեւ. «Երուսաղէմի իր ծառայութեան միջոցին ձեռագիր մատեանններու գողութեան եւ վանառման ծանօթ հարցին մէջ ունեցաւ տխուր մասնակցութիւն: Հանգուցեալ Եղիշէ պատրիարք Տէրտէրեանի հետ գործուած այս արարքին պատասխանատուութիւնը ուզեցին բեռցնել Պոլսոյ երանաշորհի Շնորհք պատրիարքին վրայ: Սակայն արդարութիւնը յաղթանակեց եւ Երաշնորհի Հայրապետին անմեղութիւնը հաստատուեցաւ: Վախճանեալը նաեւ Երուսաղէմի միաբանութեան եւ Սաղիմահայ համայնքի անդամներէն ամբաստանուեցաւ վանքի ազգապատկան հողերէն ոմանք վաճառած ըլլալու արարքով»:

Այս քանի մը տողը բան մը կը փոխէ՞ վախճանեալ կրօնաւորին նկատմամբ մընացողներուն արժեւորումէն, երբ ո՛չ ոքի համար նորութիւն են ըսուածները: Մանաւանդ որ կայ տակաւին, կ'ըսուի, Երուսաղէմէն Սոթպի՛զ տարուած ու վերջին պահուն փրկուած ձեռագիրներէն մինչեւ այսօր անհետ մնացածներ: Ինչ կը վերաբերի անոր պատկանած նուիրապետութեան, շատոնց անցած է ժամանակը յարգանքի, ակնածանքի, ամօթէ խուսափելու պատճառաբանութիւններով ճշմարտութեան վրայ դիզուած քօղերը մէկդի ընելու. վերջ տալու համար նախ՝ ամենաթողութեան երաշխիքով անասելիներ պարտկելու մոլութեան. երկրորդ՝ «պետականութիւն փոխարինած» հոգեւորին վերադարձի ճամբայ բանալու համար դէպի հոտը որ սկսած է ամէնէն չըլլալիք ուղղութիւններով ընթանալ:

Ինչ կը վերաբերի Շահէ արքեպիսկոպոսին, անոր հարցը այլեւս մեզի՝ երկրաւորներուս հետ չէ, այլ Երկնաւորին որ ըներքը գիտէ, անկախ՝ մեր փառաւորումներէն, կամ քօղարկումներէն:

բ- ԵՀՈՎԱՅԱԿԱՆՆԵՐԸ 1 - ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ 0

Անկախութեան դրեթէ առաջին օրէն հայաստանեան մամուլէն անբացակայ նիւթ են աղանդներու գործունէութիւնը, տարածումի աշխարհագրութիւնը, որսի կերպերը, վնասները, զոհերը: Քանի՛ քանի անգամ կարդացինք անոնց պատճառով քայքայուած ընտանիքներու, լըքուած բոյներու, մոլորած այրերու, կիներու, անոնց տուժած զաւակներուն, մինչեւ իսկ անձնասպանութեան պարագաներու մասին: Անշուշտ, ու հաւաքական առումով ամէնէն ծանրակշիռ գլուխը կը կազմէ զինուորական ծառայութիւն մերժող երիտասարդներու հարցը, այդ երեւոյթին մէջ:

Երբ նիւթը կը բացուի, անմիջապէս երկու ճակատ կը գոյանայ. սրտի ցաւով ու հասկնալի զայրոյթով, դատապարտումով արտայայտուողը եւ միւսը. այն որ եկեղեցական իշխանութիւնը չքմեղելու պատրաստակամութեամբ կը սկսի թուել միջոցներու, մարդկային ուժերու անբաւարարութիւնը, յետոյ անպայման նախկին խորհրդային երկիրներու աւելի վատթար կացութիւնը, «խմանում էք հանրապետութեան ՙիրավիճակը» եզրակացութեան հասնելու փութկոտութեամբ: Մինչդեռ, առաջինին չափ երկրորդ ճակատին պատկանողն ալ գիտէ որ ճամբորդութիւններու, պանդոկներու, ամէնօրեայ հանդստաւէտութեան ու անխոստովանելի, այլ շատերուն յայտնի շատ մարզերու տրուած գումարներով կարելի էր առնուազն սահմանափակել աղանդներու չարիքը: Գոնէ ի յարգանս 1700ամեակին որուն փառաբանութիւնն ալ բանաւոր պատճառ մը կ'ունենար...:

Ցաւին մասին նորագոյն հրապարակումներէն մէկը «Ազգ»ին էջերուն մէջ տեղ գտած էր: Յուլիս 21ի թիւին մէջ կ'ըսուէր. «Եհովայի վկաներ տոտալիտար աղանդը որ անցեալ աշնանը գրանցում ստացաւ, հետեւաբար գործունէութեան եւ քարոզչութեան առաւել լայն հնարաւորութիւն, Սիւնիքի մարզում, մասնաւորապէս Կապան քաղաքում ակընյայտօրէն յաղթում է Հայ առաքելական եկեղեցուն»: Ըսուածին փաստն ալ կայ էջին մէջ. վերջերս նոյն քաղաքը հիւրընկալած է կովկասեան հանրապետութիւններու եհովայականներուն համաժողովը որուն մօտ 300 տեղացիներուն հետ 150 հիւրեր մասնակցած են:

Ըսուածին դէմ ապահովութեան խորհ ունենալու կը բաւէ՞ կարդալ թէ տեղական «Սիւնեաց արծիւներ» երիտասարդական հանրային կազմակերպութիւնը որոշած է պայքարիլ եհովայականներուն դէմ. ղեկավարը Խաչիկ Սարեան կ'ըսէ թէ ինք Կապանն ու մարզը ոտքի պիտի կանգնեցնէ աղանդաւորութեան դէմ: Իսկ բոլորովին աւելորդ լաւատեսութիւն է նման պարագաներու աքընչութեամբ ակընկալել եկեղեցական իշխանութիւններէ անդրադարձ մը, պայքարի վճռակամութեան, կամ առնուազն անզօրութեան մեղայականի նիւթով: Ե՞րբ պիտի անդրադառնանք որ տաճար կանգնելով հաւատք չի պահուիր: Տէր Զօրի անապատին մէջ ոչ մէկ տաճար կար ուր մարդիկ մահուան կը դիմէին հաւատափոխ չըլլալու համար. իսկ Անիի հազարումէկ տաճարներուն աւերակներուն վրայ քիւրտ հօտաղներ իրենց ոչխարներն ու այծերը կ'արածեն...

գ- ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԱՆԴՈՒԽ-ԱԹՈՌՆԵՐԸ

Ամէն անոնք որոնք հետաքրքրութիւնը ունին հայաստանեան իրականութիւնը Երեւանի փայլուն կեդրոնէն անդին ձըգուածով ալ ճանչնալու, շուտով կը յանգին հասարակաց համոզումի մը. երկրին մէջ ընկերային բեւեռացումը օրէ օր կը չեչտուի. երկրորդ՝ իշխանութեան ու տնտեսական լծակներու շատ սերտ կապը այդ երեւոյթին գլխաւոր ազդակն է. յաւելեալ՝ ան այլեւս քօղարկելի բան չի նկատուիր: Այլեւս ոչ միայն տեղացին, 2–3 շաբաթով որպէս զբօսաշրջիկ գացողն ալ վերադարձին կ'ըսէ թէ մայրաքաղաքին սրճարանները այս մէկ կուսակցութեան ղեկավարին, հեղուկ վառելանիւթի կայանները այն մէկ նախարարին կը պատկանին. իշխանութեան դէմքերու մէջ կան պանդոկատէրեր, ձեռնարկատէրեր: Միակ նորութիւնը այն է որ այլեւս ոչ ոք նման պնդումի մը հերքում կ'ակնկալէ ու հերքումի արտայայտութեան մը ականջ կախելու տրամադրութիւն ցոյց կու տայ: Արդէն բազմութիւններու քննադատութիւնները իրենց տեղը ձգած են անտարբերութեան, ան ալ վարկաբեկումի, քամահրանքի: Բայց ատոնք ո՛չ «վերիններ»ը կը վրդովեն, ոչ ալ բազմութիւններու զայրոյթը կը պակսեցնեն:

Վերջերս այս համապատկերին մէջ նոր հանդրուան մը արձանագրուեցաւ. փոխադրութեան ու հաղորդակցութեան փոխ նախարարը՝ Հայկ Ճշմարիտեան մամուլի ներկայացուցիչներու ըսած էր բացէ ի բաց որ ճիշդ են նորակառոյց շըքեղ պանդոկի մը բաժնետէր ըլլալուն լուրերը: «Կոլտըն փալաս» կոչուած պանդոկը Երեւանի Ցաղթանակի զբօսայգիին մէջ կիսպրական ներդրումով կառուցուած էր. այլ խօսքով՝ դրամագլուխը արտասահմանեան էր: Հ. Ճշմարիտեան որուն եղբայրը Կարէն Առեւտուրի նախարարութիւնը կը գլխաւորէ, ըսած էր տակաւին թէ ինք արդէն Հայաստանի, նաեւ Մոսկուայի, Յունաստանի, Կիպրոսի մէջ զբաղած է պանդոկի գործով, առեւտըրական գործունէութեամբ:

Հարցը այն չէ որ փոխ նախարարի աշխատավարձով, կամ արտասահմանի մէջ քանի մը տարի տարուած գործունէութեամբ պանդոկի բաժնետէրութիւն կարելի կ'ըլլա՞յ. այլ այն որ Հ. Ճշմարիտեան հրաժարած է փոխ նախարարի պաշտօնէն: Ու այս վերջին լուրը դրեթէ յաջորդած է «Կոլտըն փալաս»ի իր բաժնետիրութեան լուրերուն:

Նիւթը փակելէ առաջ հարկ է կասեցնել թիւրիմացութեան մը վտանգը: Չէ՛, իշխանութեան դիրքի չարաշահումի կասկածին, կամ պնդումին պատճառով չէ հրաժարականը: Նման նախանձախնդրութիւն, յայտնի է որ Հին ազգաց պատմութեան մէջ բանտարկուած, մնացած բան է իշխանութեան դէմքերու համար որոնց մեծ կամ փոքր աթոռները առաւել փայլուն դիրքերու առաջնորդող սանդուխներ են ամէն բանէ աւելի:

դ- «ԵՐԿՈՒ ԳԱՐՇԵԼԻ ԵՐԵՒՈՅԹ» ԵՒ ՄԱՂԹԱՆՔԻՆ «ԱՄԷ՛Ն»Ը...

Անկապներու չորրորդ պատառը երեք ամիս առաջուան «Ազգ»էն է. Մոսկուայէն Հովիկ Իսրայէլեան հակազդելով նոյն քաղաքին ռուսերէն լոյս տեսնող Հայկական Թերթին Հայաստանի հրեայ գաղութին կրօնապետին տուած հարցազրոյցին, տարօրինակութիւն մը կը չեշտէ. ռաբբունին թուելով հանդերձ իրենց յաջողութիւնները Հայաստանի մէջ,- կազմակերպչական, դպրոցական, եւն.-, ըսած է թէ երկրին մէջ կան "անթիսեմիթիզմի եւ նացիոնալիզմ"ի երեւոյթները: Զարմանալով ըսուածին Հ. Իսրայէլեան հարց կու տայ. "Երեւանի փողոցներում որեւէ մէկը թքո՞ւմ է Դաւթի աստղի, կամ ինչպէս Երուսաղէմում հայ եկեղեցականների, ձեր վրայ: Իսկ դուք ասում էք՝ Հայերդ նացիոնալիստ ու անթիսեմիթ էք: Եղա՛ւ": Ցետոյ կը քննադատէ Հայկական Ցեղասպանութիւնը դատապարտելէ խուսափելու երեւոյթը, եւն.:

Գրութիւնը աւարտած է հետեւեալ մաղթանքով. "Ներող եղէք համարձակ մակդրելու, բայց կ'ուզէի մի խորհուրդ տալ ձեզ հայավարի-տնավարի, ռաբբի ջան, ցաւդ տանեմ ոչ թէ փնովէք Հայերին, այլ խելք սովորեցրէք նրանց, համոզէք որ օրինակ վերցնեն Հրեաներից, որպէսզի եթէ չկարողանան էլ կառավարել աշխարհը, ապա գոնէ ամուր տէր կանգնեն նրա մի մասնիկին":

Տէր կանգնին, հակառակ՝ եկեղեցապատկանին հետ եկեղեցին ալ չուկայ հանած եկեղեցականին, անոր աշխարհական փոքրաւորին, այդ ամբողջութեան աստապարէզ կարդացող աղանդներուն, աթոռը սանդուխ տեսնող երեսփոխանին եւ մասամբ նոյնին. Ամէ՛ն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԲԵՒԵՌԱԽՈՅԶ ՆԱՆՍԷՆԸ

Նանսէն անունը անմիջապէս միտք կը բերէ այն անցագիրը որ Ա. Աշխարհամարտի աւարտին փրկութիւն եղած է հազարաւոր ապաստանեալներու, անոնց կարգին մեծ թիւով Հայերու: Մարդասիրական գործունէութեան նուիրեալ այս նորվեկիացին եղած է նաեւ յամառ ուսումնասիրող մը որ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է հիւսիսային բեւեռին վրայ: 1895–96 տարիները գաղափարակից ընկերոջ մը՝ Քրիստոֆ Եոհանսէնի հետ ան անցուցած է աշխարհի ամէնէն ցուրտ այդ կէտին վրայ:

Ֆրիտյոֆ Նանսէն ծնած է 1861ին, Օսլոյի, այն ատեններուն անուանումով Քրիստիանիայի մէջ: Բարեկեցիկ ընտանիքի մը զաւակն է, լաւ ուսում մը ստացած: 1882ին ուսանող է կենդանաբանութեան ճիւղին: Ամառը Վիքինկ նաւով Կրէօնլանտի ափերը կը մեկնի. ճամբորդութիւնը կրկնակի խոր տպաւորութիւն կը գործէ երիտասարդին վրայ: Կը հմայուի անծայր սառնադաշտէն. կը լծուի դիտարկումի որ կարեւոր արդիւնքներու պիտի յանգի: Ուշադրութիւնը կը գրաւեն սիպիրական ծառեր որոնց կը հանդիպի սառնադաշտերու միջեւ ինկած անտառներու մէջ: Ո՞ւրկէ հոն հասած են անոնք: Ու կը մշակէ նոր վարկած մը. հոսանք մը արդեօք Սիպիրիոյ սառուցեալ ովկէանոսէն Կրէօնլանտի արեւելեան ափը հասած չէ՞, անցնելով թերեւս բեւեռէն:

Երկու տարի ետք այդ նոյն ափին վըրայ գտնուած նաւու բեկորներ կը հաս-

տատեն վարկածը: Նաւը 1881ին զարնըւելով սառոյցներու ընկղմած է. Նաւապետն ու անձնակազմին մեծ մասը չյաջողելով մինչեւ ցամաք լողալ, խեղդուած են: Սակայն եղած են փրկուողներ որոնք պատմած են ողբերգութիւնը:

Նանսէն 23 տարեկան է կը ծրագրէ նաւով մը յանձնուիլ այդ հոսանքին, հասնելու համար Հիւսիսային բեւեռ: Այլ խօսքով՝ ճամբորդական նաւով մը կրկնել խորտակուած նաւուն բեկորներուն ուղեւորութիւնը:

Ճարտարապետ Գ. Արչէրի հետ կը յղանայ նպատակին յարմար նաւ մը զոր Ֆրամ կը կոչեն (Յառաջ): Լայն ու կոր յատակով նաւ մըն է ան. շնորհիւ այդ յատկանիշներուն պիտի կարենայ բանտարկուած մնալէ փրկուիլ սառնադաշտին հատուածներուն միջեւ: Ուտեստեղէն, վառելանիւթ, հարուստ գրադարան մը, գիտական ուսումնասիրութեան կազմածներ, նոյնիսկ կրամաֆոն մը կը զետեղեն հոն:

Նանսէն կնոջմէն ու վեց ամսու աղջիկէն հրաժեշտ կ'առնէ երկու, կամ հինգ տարուան համար, կամ ընդմիշտ, ո՛վ գիտէ: Յետոյ ամէն բան կ'ընթանայ Նանսէնի ծրագրին համաձայն: Հոսանքը զիրենք կը տանի մինչեւ բեւեռային գօտին: Հոն առաջին տարին անցընելէ ետք նաւուն մէջ ապրելով, Նանսէն նոր ծրագիր մը կը յղանայ. մինչեւ հոն հասնելէ ետք, չհպի՞լ բեւեռային կէտին: Այդ մասին կը խօսի Եոհանսէնի որ անձնակազմին ամէնէն երիտասարդն է. կը խնդրէ որ 1 – 2 օր մտածէ: Բայց երիտասարդը անմիջապէս հաւանութիւն կը յայտնէ: Սահնակներ կը պատրաստեն ու իրենց 16 շուներով դուրս կ'ելլեն նաւէն, դիմելու համար դէպի բեւեռային կէտը:

Նանսէն գիտէ որ նաւը վերագտնել անկարելի պիտի ըլլայ: Կը սկսին յառաջանալ. երեք շաբթուան սպառող ընթացքէ մը ետք կը հասնին կէտի մը ուր տակաւին մարդկային ոտք կոխած չէ: Անկէ ետք յառաջընթացքը աւելի կը դժուարանայ: Սառնադաշտը լաբիւրինթոսային պատկեր մը կը պարզէ: Տեղ-տեղ սառի բարակ շերտեր ձիւնով ծածկուած են ու սահնակները կը խրին, կը մնան: Շուները յաջորդաբար կը սատկին: Ամիս մը կը մնան սառի հատուածի մը վրայ որ փոթորիկներու քմայքին լքուած է: Ուտելիքը կը հատնի ու Նանսէն կը սկսի ցամաքը վերստին տեսնելու յոյսը կորսնցնել:

Վերջապէս անձրեւը կը լուայ սառոյցը, արջ մը կը սպաննուի ու յառաջխաղացքը կը շարունակուի: Նանսէն եւ ուղեկիցը կը հասնին Ֆրանսուա-Ժոզէֆ արշիպեղագոսը, հոն սառնադաշտը կը փակուի իրենց վրայ ծուղակի մը նման. իրենց ուրիշ ընելիք չի մնար, քան՝ հիւղակ մը կառուցանել ու հոն պատսպարուիլ: Ամէն օր արջու միսի ապուր, արջու խորոված միս կ'ուտեն, երբեմն ուղեղ: Ձանձրոյթին ու ցուրտին դէմ պայքարի միակ ձեւը քնանալն է իրենց համար: Իրարու սեղմըւած կը մտնեն արջու մուշտակներուն տակ: Երկուքն ալ օրագիր կը բռնեն մուրէն ու ճարպէն աղտոտած թերթերու վրայ: Երբ հովը շատ ուժգին չէ, կ'ելլեն քանի մը քայլ առնելու աստղերուն տակ:

Վերջապէս Մարտի կէսին արեւը վերստին կը ծագի, մեծ ուրախութիւն պատճառելով երկու արկածախնդիրներուն որոնք բեւեռային ձմեռէն վերապրողներ են:

1896 Յունիսին Նանսէն եւ Եոհանսէն կը հասնին Ֆաք Ֆլորա, բրիտանական գիտական կեդրոն մը: Լոգանք մը կ'առնեն ու կը սկսին ծխել: Յետոյ Նանսէն աշխատանքի կը լծուի:

Յետագային բազմաթիւ ծովագնացութիւններով արդի ովկէանագիտութեան հիմերը կը դնէ: Աւելի ետք կը նուիրուի մարդասիրական գործին: Կը կազմակերպէ պատերազմի ռուս բանտարկեալներուն երկիր վերադարձը, Խորհ. Միութեան սովի զոհերուն օժանդակութիւն կը հասցնէ:

Ինք է որ ապաստանեալներու բարձրագոյն մարմնին ինքնութեան քարտի մը առաջարկը կ'ընէ, Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ թափառող երկու միլիոն ռուս ապաստանեալի կացութեան որպէս դարման: Այսպէսով անհայրենիքներու ինքնութեան թուղթ մը կը պատրաստուի, իր անունով "Նանսէնեան անցագիր" կոչուած:

Ֆ. Նանսէն 1922ին Նոպէլեան խաղաղութեան մրցանակին արժանացած է: Մահացած է 1930ին Օսլոյի մէջ: Լուսնի ու Հրատի վրայ մէկմէկ խառնարան իր անունը կը կրեն:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ընդունուած են Յուլիս 1ին Հայաստանի Խորհրդարանի նախկին նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան իր ընտանիքով եւ Փարիզէն տէր եւ տիկին Կարպիս Ջրբաշեան, որոնք քանի մը օր ետք Վան կ'երթային: Ընդունելութիւնը տեւած է շուրջ մէկուկէս ժամ: Ապա հիւրերը այցելած են Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը, ուր մատրան բակին մէջ իրենց ի պատիւ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է նախագահութեամբ Մեսրոպ պատրիարքին: Բաբգէն Արարքցեանի Պոլիս այցելութիւնը կազմակերպըւած էր Ժամանակ օրաթերթի խմբագրապետ՝ Արա Գոչունեանի կողմէ, որ հիւանդանոցի հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պետրոս Շիրինօղլուի բացման խօսքէն ետք, իր կարգին խօսք առած է: Իր ուղերձին մէջ, Բաբգէն Արարքցեան յայտնած է թէ միշտ փափաք ունեցած է այցելելու իր պապերու քաղաքը՝ Վան: Իր խօսքին մէջ, շեշտած է նաեւ թէ որակաւոր յարաբերութիւններ պէտք է ստեղծուին Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Հուսկ, արտայայտուած է Մեսրոպ պատրիարք, որ ողջունելէ ետք հիւրերը, իր գնահատանքը յայտնած է անոնց տարած աշխատանքին համար նորանկախ Հայաստանի մէջ, շեշտած թէ հեռատեսիլը եւ մամուլը թոյլ կու տան որ Պոլսոյ հայութիւնը հետեւի Հայաստանի անցուդարձերուն, աւելցնելով թէ շուրջ 30 հազար Հայաստանի քաղաքացիներ աշխատելու համար Թուրքիա կը գտնուին: Աւարտին փոխանակուած են նուէրներ:

⁂

ԳԱՀԻՐԷԻ «Կոլանճեան» սրահի պարտէզին մէջ, Յունիս 21ին ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր «Արեւ»ի շրջանակը ի պատիւ Թեմին նոր առաջնորդին՝ Աշոտ վրդ. Մնացականեանի: Հաւաքոյթը բացուած է, յանուն «Արեւ»ի շրջանակին Հայ Ազգային Հիմնադրամի ատենապետ եւ Կոլանճեան սրահի ցկեանս նախագահ Կարպիս Եազըճեանի կողմէ որ բաժակ առաջարկած է Առաջնորդին ի պատիւ: Աւելի ուշ ալ խօսք առնելով, Կ. Եազըճեան անդրադարձած է ՌԱԿի եկեղեցանուէր եւ հայրենանուէր սկզբունքներով առաջնորդուած ըլլալու իրականութեան: Իր եզրոյթէն ետք, խօսք առած է Աշոտ վարդապետ որ շնորհակալութիւն յայտնած է իրեն ի պատիւ եղած ընդունելութեան համար:

⁂

ՊԻՔՖԱՅԱՅԻ (Լիբանան) Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Աստուածածին վանքին մէջ, Յուլիս 11ին տեղի ունեցած է պարգեւատրման հանդիսութիւն մը հովանաւորութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին եւ կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջանային Վարչութեան առ ի գնահատանք լիբանահայ հանրային գործիչ Յ. Գեղարդի (Յարութիւն Գազանճեան) անոր ազգային եւ գրական գործունէութեան 60ամեակին առիթով: Հանդիսութեան ներկայ եղած են միաբան հայրեր, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչներ, Երուսաղէմի լուսարարապետ Նուրհան Արք. Մանուկեան, մամուլի թղթակիցներ եւ բարեկամներ: Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան անունով բացման խօսքը արտասանած է Սեդա Խտըշեան, ապա մեծարեալին սերնդակիցներէն՝ Բիւզանդ Թոփիկեան ներկայացուցած է Յ. Գեղարդը, վեր առնելով անոր տարիներու գործունէութիւնը: Երկրորդ բանախօսը եղած է Արամ Սէփէթճեան, որ մանրամասնօրէն խօսած է Գեղարդի գրական գործունէութեան մասին: Յիշած է մեծարեալը որպէս "Ակօս"ի խմբագիր (1948 – 53), հիմնադիրներէն եւ արտօնատէրը "Բագին"ի եւ "Բժիշկ"ի (1955 – 85): Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Արամ Ա. Կաթողիկոս, որ գնահատանքի իր խօսքէն ետք Գեղարդին յանձնած է Ս. Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանը: Յ. Գեղարդ իր երախտագիտութիւնը յայտնած է Կաթողիկոսին, Համազգայինի եւ կրկնած Վ. Թէքէեանի տողը՝ "Ինչ որ տուիր զայն քեզի կը վերադարձնեմ, ո՛վ Աստուած": Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՄԷՋ

– Բայց դուք անշուշտ այս բաներէն տեղեկութիւն ունիք, կ'ըսէր ատեն ատեն գերման հարիւրապետը:

– Ո՛չ, չէր իմացած, կը պատասխանէր Սէիտ Համիտ:

– Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ:

– Էֆէնտիմ զինուորականները այդ տեսակ բաները մենէ կը ծածկեն որպէսզի պարսաւ կամ պատիժ չընդունին:

– Աւազակ էնէզիները իրենց յափշտակութիւններէն ետքը չեն հեռացած եւ հոն կը մնան ու ատեն ատեն չահուրներուն վրայ կը յարձակին ցորեն եւ գարի գողնալու համար: Այդ մարդիկը որչափ ատեն որ հոն մնան, մեր հաղորդակցութիւնները թէ՛ ցամաքի, թէ գետի ճամբով վտանգի մէջ են: Իմ քաղած տեղեկութիւններուս համեմատ, եթէ 500 ձիաւորներէ բաղկացած ուժ մը ղրկուի իրենց դէմ, կարելի է զանոնք հեռացնել:

– Հինգ հարիւր ձիաւոր ուրկէ կրնանք գտնել, պատասխանեց Սէիտ Համիտ պէյ, հազիւ 50 ձիաւոր կրնանք ղրկել, այն ալ դժուարաւ: Եւ այդ ուժը անբաւական է:

– Ուրեմն ի՞նչ պիտի ընենք:

– Պիտի սպասենք որ էնէզիները հեռանան իրենք իրենցմէ:

Եւ միւֆէթթիշը բացատրեց թէ անոնք եղանակներու համեմատ կը տեղափոխուին եւ թէ հաւանօրէն 15 օր ետք պիտի հեռանային Եփրատի եզերքներէն:

Գերման սպան գանգատեցաւ նաեւ կարգ մը քաղաքային պաշտօնեաներէ որոնք պէտք եղած ձեռնտուութիւնը չէին ըներ զինուորական իշխանութեան:

Վերջապէս ամբողջ տեսակցութեան ընթացքին՝ հարիւրապետ Խոփալ մի առ մի մատնանիշ ըրաւ թրքական վարչութեան ամբողջ թերութիւնը:

Մեկնելու պահուն կրկին շնորհակալութիւն յայտնեց ինծի եւ ձեռքս սեղմեց:

Սէիտ Համիտ պէյ զիս կանչելով խստիւ պատուիրեց որ ըսուած խօսքերը բացարձակապէս գաղտնի պահեմ:

– Հակառակ պարագային, սպառնաց, գլխուդ մեծ փորձանք մը կրնայ գալ:

Այն ատեն հասկցայ թէ այդ թարգմանի պաշտօնը որքան ծանր ու փափուկ բան մըն էր ու մանաւանդ որքա՜ն ալ վտանգաւոր: Փոքրիկ կասկած մը, անխոհեմ դաղափրութիւն մը կրնար զիս մինչեւ պատերազմական ատեան ու հոնկէ ալ կախաղան տանիլ:

Բայց զարմանալին այն էր որ տակաւին ամիս մը առաջ իբրեւ քաղաքական յանցաւոր էլ Պուսերա աքսորուած մէկը, ինչպէս էի ես, հիմա իմ թարգմանի պաշտօնովս ամենավստահելի մարդ մը կը դառնայի եւ Թուրքերուն զինուորական գաղտնիքներուն կը տեղեկանայի:

Այս տեսակ հակասութիւններ միայն Թուրքիոյ մէջ կրնան տեղի ունենալ:

Հարիւրապետ Խոփալի մեկնումէն ետք մեր Մէհմէտ չաւուշէն սկսեալ մինչեւ հազարապետները շուրջս կը դառնային հասկնալու համար թէ ի՞նչ խօսուած էր, երկու ժամէն աւելի, միւֆէթթիշին սենեակին մէջ:

– Բացարձակապէս արգիլուած է ինծի բան մը ըսել այդ մասին, կը պատասխանէի խորհրդաւոր դէմքով մը:

Գերման սպան ուրիշ մէկ քանի անգամներ ալ եկաւ նոյն շաբթուան մէջ եւ ես շարունակեցի իմ թարգմանի պաշտօնըս:

Օր մըն ալ, Սէիտ Համիտ պէյ ինծի կանչեց եւ ըսաւ.

– Գերմանական մէնզիլէն թարգման մը կ'ուզեն կոր ֆրանսերէն գիտցող, հոս քենէ զատ մարդ չունիմ, կ'ուզե՞ս անոնց քովը երթալ:

– Ես կը նախընտրեմ ձեր քովը մնալ, պատասխանեցի, բայց կամքը ձերն է, եթէ հրաման կ'ընէք կ'երթամ:

– Գնա', տղաս, ըսաւ, հոն աւելի աղէկ է, ասկէ զատ անոնք թերեւս քեզի ամսական մըն ալ կու տան:

– Շատ աղէկ:

– Վաղը առտու պէտք է որ հոն գըտնուիս:

– Գլխուս վրայ:

Եւ տխուր դէմքով մը դուրս ելայ, իբր թէ այդ առաջարկութիւնը զիս դժգոհ թողուցած ըլլար: Բայց իրականութիւնը այն է որ ընդհակառակը շատ գոհ էի գերման մէնզիլը երթալուս, ուր աւելի ապահով պիտի կրնայի ըլլալ եւ յետոյ աւելի քաղաքակիրթ մթնոլորտի մը մէջ պիտի ապրէի:

Հետեւեալ առտու կանուխ ուղղուեցայ գերմանական մէնզիլը որ քաղաքին միւս ծայրը կը գտնուէր:

Հարիւրապետ Խոփալ զիս ընդունեց շատ սիրալիր կերպով:

Չմոռնամ ըսելու որ այս զինուորականը գերմանացի չէր, այլ Շուէտացի, եւ իբրեւ կամաւոր մտած էր գերման բանակին մէջ: Ինք նախապէս ժանտարմըրիի հրամանատար է եղեր Պարսկաստան, ուր պաշտօն յանձնուած էր իրեն ոստիկան զինուորութիւնը կազմակերպելու: Պաղտատի մէջ ամուսնացած էր բժիշկի մը աղջկան հետ եւ կինը միասին բերած էր Տէր Զօր:

Այս կնոջ համար կ'ըսէին թէ հայուհի մըն էր:

– Հոս, ըսաւ ինծի հարիւրապետ Խոփալ, թարգմանի պաշտօն պիտի վարես եւ միանգամայն իմ օրտոնանսս պիտի ըլլաս եւ ինծի պիտի ընկերանաս երբոր Թուրքերու այցելութեան երթամ:

Հետեւեալ օրը ձիարշաւ մը տեղի պիտի ունենար Թուրք զինուորականներու եւ տեղացի արաբ երեւելիներու կողմէ կազմակերպուած, ի նպաստ Կարմիր Մահիկին: Այս ձիարշաւին համար հրաւէր եկած էր նաեւ գերման հրամանատարին, բայց ըսուած չէր թէ ժամը քանիի՞ն հարկ էր ներկայ գտնուիլ:

– Գնա ոստիկանապետին, ըսաւ հարիւրապետը, եւ հասկցիր թէ ձիարշաւը ժամը քանիի՞ն տեղի պիտի ունենայ եւ թէ ե՞րբ հարկ է որ հոն գտնուիմ:

– Շատ աղէկ, պատասխանեցի եւ դուրս ելայ:

Այսպէս, գերմաններու քով պաշտօնս կը սկսէի առաջին անգամ Սէր քօմիսէրին երթալով: Այս բանը թէ՛ կը նեղացնէր զիս թէ հաճոյք կը պատճառէր: Կ'ուզէի տեսնել թէ ի՞նչ ընդունելութիւն պիտի ընէր զիս էլ Պուսերա աքսորող այդ հայատեաց հրէշը զոր իմալաթհանէն մտած օրս անգամ մը տեսած էի փողոցը:

Գացի չիտակ ոստիկանատուն որ Սարային մէջ կը գտնուի եւ ուղղուեցայ Սէր քօմիսէրին գրասենեակը:

Մուսթաֆա էֆէնտի սեղանին առջեւ նստած կը գրէր:

Իր քովն էր նաեւ ուրիշ ոստիկան մը որ իբրեւ քարտուղար կը ծառայէր:

Զինուորական բարեւ մը տուի եւ կեցայ: Սէր քօմիսէրը գլուխը վեր վերցուց, զիս ճանչցաւ եւ խիստ ձայնով մը հարցուց.

– Ի՞նչ կ'ուզես:

– Գերմանական մէնզիլի հրամանատարին կողմէ կու գամ, պատասխանեցի, կ'ուզէ հասկնալ թէ վաղուան ձիարշաւը ժամը քանիի՞ն տեղի պիտի ունենայ:

– Դուն գերման մէնզիլը ի՞նչ գործ ունիս, ըսաւ առանց իմ հարցումիս պատասխանելու:

– Իբրեւ թարգման հոն կը գտնուիմ:

– Դուն տօքիմհանէն չէի՞ր:

– Այո՛, բայց միւֆէթթիշ Սէիտ Համիտ պէյի քով փոխադրուեցայ իբրեւ թարգման եւ հոնկէ ալ պէյին հրամանով գերման մէնզիլը ղրկուեցայ:

(Շար. 103)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Քէօսայեանի իրենց քեռայրին՝ Թոնի Տամարիոյի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Միրիամ Գույումճեանէ 200 Եւրօ Տիկին Վիքթորիա Գոնզզեանի մահուան առթիւ:

RENTREE SCOLAIRE

ECOLE «SIAMANTO»

Les inscriptions pour l'année 2005 / 2006 à l'école hebdomadaire **Siamanto** de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au baccalauréat —langue vivante I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 21 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon
2 avenue de Stalingrad à Bagneux

Les responsables de l'association des parents d'élèves et les enseignantes recevront les parents et leur présenteront l'année scolaire.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian: 01 46 65 81 53

Paroisse Sainte-Croix-de-Paris

ECOLE SAINTE CROIX

Les cours d'arménien, de catéchisme, de chants et danses arméniens reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans au cours de l'année scolaire 2005 / 2006, à partir du samedi 8 octobre, de 14h à 17h, au 13 rue du Perche, Paris 3e.

Pour les inscriptions, s'adresser à la Paroisse; tél. : 01 44 59 23 50.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Archalouys Tatéossian»** de la C.B.A.F. organise
UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ա Զ Դ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ Կիրակիները .—

ՕԳՈՍՏՈՍ 7, 21 եւ 28ին:

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14, ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՑ Տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը:

Պատարագները կանոնաւոր կերպով կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 4ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Տօն Անուանակոչութեան
Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ:
Ուխտի պատարագ եւ մատաղ

— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ —

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ—ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14

ԵԿԱ՛ՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՐԲՈՒՀԻՈՅ
ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ
Գիշերային եւ Առաւօտեան
Ժամերգութեանց պաշտմամբ
եւ Պատարագի մատուցմամբ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30ին:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի տարեւան խաղողի երախայրիք ողկոյզներու օրհնութիւն:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Փարիզի

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 15

Յիշատակ Մեռելոց
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի
Գիշերային եւ Առաւօտեան
Ժամերգութեանց պաշտմամբ
եւ Պատարագի մատուցմամբ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.30ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14: Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի:
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 12ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 15: Յիշատակ Մեռելոց:
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12ին :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14: Տօն է Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Այն հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել, կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս դիւանատունը:

ԱԷՆ ԼՈՒ - ԱՌՈՒՐԲ ԳՆՈՐԳ

Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Խաղողօրհնէքի արարողութիւն՝ ժամը 11.30ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
Maisons de retraite médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"ի

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

ATTENTION!
DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera, cette année, à

CHAMPEAUX (77)

Pour aller à CHAMPEAUX (65 km. de Paris), prendre l'autoroute A4 de la Porte de Bercy. Sortir sur la N104 et prendre l'A5b, direction Troyes. Continuer toujours en cette direction (Troyes) jusqu'au péage de Montereau (A5). Sur l'Autoroute A5, prendre la première sortie, St Germain Laxis (péage 1 Euro 30). A la sortie du péage, prendre la direction de Meaux (N36). Tout de suite après, prendre la première rue à droite (D57) Direction Fouju-Champeaux. Arrivés au Centre de Champeaux, prendre tout de suite la première rue à droite. La Collégiale se trouve en face de la Mairie.

En plein air, dans le jardin attenant à la grange,
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale St Martin du 12ème siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

PROGRAMME :
Divine Liturgie à la Collégiale, à 12 heures;
Repas à partir de 13 heures 30;
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux TOMBOLAS (enfants et adultes).

Participation aux frais de la journée : ADULTES 20 Euros
ENFANTS 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՌԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Բաժանորդներու համար՝ 6 Եւրօ նուազ վճարել:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 30-31
SAMEDI-DIMANCHE
30-31 JUILLET
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.256 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.256

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱ-Ն (Իրլանտայի Հանրապետական Բանակ) պատմական որոշում մը տուաւ Յուլիս 28ին, յայտարարելով որ կ'ապագինուի վերջ տալով աւելի քան երեք տասնեակ տարիներու զինեալ պայքարի: Հաղորդագրութիւնը կը ճշդէ որ "բոլոր միաւորները պէտք է մասնակցին զուտ քաղաքական եւ ժողովրդավար գործադրուող ծրագիրներուն միայն խաղաղապաշտ միջոցներով": Թ. Պլէր իր գոհունակութիւնը յայտնած է շեշտելով որ դէպքը "աննախընթաց տարողութիւն" ունի եւ թէ թերեւս օրն է "երբ խաղաղութիւնը կը փոխարինէ պատերազմը": Ճերրի Ատամս՝ քաղաքական ճիւղին ղեկավարին համար "քաջ նախաձեռնութիւն մըն է": Եթէ նոյնիսկ գոհունակութիւն կը տիրէ ընդհանուր ձեւով, շատեր, սկըսելով բողոքականներէն, խօսքերէն առաջ՝ գործի կը սպասեն: Իւնիոնիսթ (բողոքական) ղեկավարը՝ Եան Փէյսլէյ խոհեմ է եւ նկատել կու տայ որ ԻՐԱ-ի մօտ կաթողիկէ զինուորականներ իրենց յայտարարութեան մէջ բացէ ի բաց չէին հրաժարեր զինեալ պայքարէն: ԻՐԱ-ն պայքարը սկսած է 1969 Դեկտեմբերին "Թրիփս աութ" (Բրիտանացիները դուրս) նշանաբանով: Ցարձակումներն ու ոճրագործները կը բազմանան, երբ յատուկ կարգադրութեամբ մը (1971) կ'արտօնուի "կանխող արգելափակումներ"՝ առանց դատապարտման եւ ժամանակի սահմանափակումի, որեւէ անձի համար որ կը կարծուի թէ ԻՐԱ-ին կը պատկանի:

ՄԻՇԷԼ ՌՈՔԱՐ վերջերս Եալթայի մէջ համագումարի մը ընթացքին Թուրք լրագրողի մը հարցումներուն պատասխանելով խստօրէն քննադատած է Ֆրանսան, Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցին մէջ վարած քաղաքականութեան պատճառով: Ըսած է թէ սխալ է այդ մասին հանրաքուէ կազմակերպել, քանի որ անդամակցութիւնը առնուազն տասը տարուան հեռանկար ունի: Հակաթուրք կեցուածքներն ալ բացատրած է նորեկներուն պատճառով աշխատանք կորսնցնելու վախով: Ռոքար կրկնած է թէ Թուրքիոյ անդամակցութեան ջերմ ջատագով է ու այդ ուղղութեամբ ջանքերը անխափան պիտի շարունակէ: Կը հաւատայ որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը անհրաժեշտ է Եւրոպայի ապահովութեան, խաղաղութեան եւ աճին պահպանումին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ նորակազմ կառավարութեան մէջ չորս Թուրք նախարարի ներկայութիւնը որոշ լարումի պատճառ եղած է, յատկապէս ազգայնական շրջանակներուն մէջ: Այդ Թուրքերը կը պատկանին "Իրաւունքի եւ ազատութիւններու շարժում"ին որ ընկերութեան յաղթական Ընկերվարական կուսակցութեան հետ համախոհական կառավարութիւն մը կազմած է: Թուրք նախարարներուն ընդդիմադիր գլխաւոր դէմքն է ցեղապաշտ նորակառուած ԱԹԱՔԱ խմբաւորումին ղեկավարը Վ. Սիտերով: Ան "ահաբեկիչ", "Թրանքէշթայն", "ակարամիտ" որակած է Թուրքերը զիրենք ամբաստանելով ընտրական ապարինութիւններով: Կազմուած փոքրամասնութեան կառավարութիւնը չէ յաջողած վստահութեան քուէ ստանալ:

ԼՈՆՏՈՆԻ Յուլիս 21ի ահաբեկչական արարքներուն առընչութեամբ որպէս կասկածելի, երեք Թուրքեր ալ հսկողութեան տակ առնուած են: Երեքն ալ Թըրքական խորովածի ճաշարանի մը մէջ աշխատողներ են:

ՎԱՐՇԱՒԱ, Յուլիս 28ին, ետ կանչած է Բելառուսիոյ իր դեսպանը իբրեւ հետեւանք այն միջադէպերուն, որոնց զոհ գացած է իր փոքրամասնութիւնը Եւրոպայի ստալինեան վերջին երկրին մէջ: Ամէն ինչ սկսած է երբ Մայիսին Լուկաշէնկոյի վարչակարգը "ապօրինի" հռչակած է լեհ փոքրամասնութեան միութեան համագումարը (Մարտին): Կազմակերպութեան կեդրոնավայրը, որ 400 հազար հոգի կը ներկայացնէ 10 միլիոնոց բնակչութեան մը վրայ, գրաւուած է ապահովութեան ուժերու կողմէ Յուլիս 27էն 28ի գիշերը: Եւրոպայի վերջին մենատիրութիւնը նկատուած երկրին ժողովուրդը, սակայն, դժգոհ չէ վարչակարգէն: Համակարգիչի պաշտօնեայ մը կ'ըսէ.- "Աւելի լաւ կ'ապրինք քան խորհրդային վարչակարգի օրով: Խանութները ապրանքով լեցուն են, փողոցները մաքուր են, աշխատավարձքերը վճարուած են եւ կրօնքի ազատութիւն կը վայելենք: Չենք ուզեր ձեր Եւրոպան, որ կը յաւակնի ազատ ըլլալ եւ ուր ոչ ոք Աստուծոյ կը հաւատայ": Ուրիշ մը կը կասկածի ԱՄՆ-էն.- "Անցեալ ձմրան, վճարեցին ցուցարարները Ուկրանիոյ մէջ յեղափոխութիւն կազմակերպելու համար եւ արեւմտամէտ վարչակարգ մը հաստատելու: Կ'ուզեն նոյնը ընել հոս: Բայց, մեզ կարելի չէ գնել, գոհ ենք իրմէ": Ան, նախագահ Լուկաշէնկօն է, որ անբաղձալի է Եւրոպա եւ ԱՄՆ, բայց հոգը չէ: Բնակչութիւնը արդէն լուր չունի. մեդիաները, Խորհրդարանը, արդարութիւնը, ոստիկանութիւնը խիստ հակակշռի տակ են: Վիասնայի (Գարուն) գլուխը գտնուող Ա. Բիալատսկի, որ Մարդկային իրաւունքները կը պաշտպանէ եւ Թաքըստոցի մէջ կ'ապրի, քանիցս ձերբակալուելէ ետք, ըսած է.- "վարչակարգը անփոփոխ կը մնայ ստալինեան օրերէն ի վեր, ներառեալ չարչարանքը":

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով վերջին շրջանին, գործազրկութիւնը 1,4%ի նուազում մը արձանագրած է, ինչ որ 35 հազար գործազուրկ պակաս կը նշանակէ: Բայց եւ այնպէս, գործազրկութեան համեմատութիւնը 10,1% է երկրին մէջ:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿԱՅԻ ընդհանուր քարտուղարը՝ եգիպտացի Ամր Մուսա պաշտօնական հրաւէրներ ղրկած է, որպէսզի Օգոստոս 3ին արաբական վեհաժողով մը գումարուի Սինայի մէջ՝ Շարմ-էլ-Շէյխ, ընդառաջելով նախագահ Մուպարաքի դիմումին: Օրակարգը կ'ընդգրկէ անշուշտ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը, Իրաքի կացութիւնը, պաղեստինեան հողերու ապագան Գազայի պարպումէն ետք:

ԲԱՔՈՒԷՆ ուղղակի Թռիչքով Կիպրոսի Թրքական գօտիին Էրճան օդակայանը էջք կատարած է ազրպէջանական օդային գիծերու մէկ օդանաւը: Անով Բաքուէն Կիպրոս գացած է Թրքական գօտիին առաջին նախագահը Ռ. Տէնքթաշ: Ան էջքին յայտարարած է թէ Թռիչքը կարեւոր էր անով որ վերջ տուաւ Թրքական գօտիին մեկուսացումին: Տէնքթաշի հետ կղզի գացած է 90 հոգինոց պատուիրակութիւն մը:

ՇԱՐՈՆ Իսրայէլ վերադարձաւ փարիզեան իր այցելութիւնը փակելով նոր կոչով մը Հրեաներուն Իսրայէլ փոխադրուելու, ինչ որ, կրկին շեշտած է, կապ չունի հակահրէութեան հարցին հետ, այլ կը վերաբերի ամբողջ աշխարհի Հրեաներուն: Շարոն շատ գոհ է իր այցելութենէն, ինչ որ մտահոգած է Պաղեստինեան Իշխանութեան ներկայացուցիչ Լէյլա Շահիտը: Այս վերջինը կը գտնէ որ "Գազայէն քաշուելու շատ դրական տըպաւորութեան տակ" Իսրայէլի կառավարութիւնը "Այսըրդանանը կցելու վրայ է, քանի 700 քմ. երկարութեամբ պատ մը կը կառուցանեն պաղեստինեան հողամասին վրայ, ինչ որ նոր սահմաններ պիտի պարտադրէ եւ երեք գաղթավայրեր կցէ":

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ արեւմտեան շրջանը մըրրիկը աւեր գործած է եւ Պոմպէյ խիստ դեռ անդամալոյծ կը մնար Յուլիս 28ին: Շուրջ 900 մեռեալ կար եւ խուճապի մթնոլորտ մ:

ՍՓԻՒՌՔԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մամուլի դիւանը Յուլ. 28ին կը տեղեկացնէր թէ նոյն օրը Վեհարանի հանդիսութեան սրահին մէջ Գարեգին Բ.ի հանդիսապետութեամբ բացումը կատարուած է սփիւռքահայ ուսուցիչներու վերապատրաստութեան դասընթացքներուն: 13 երկրէ 85 ուսուցիչ կը մասնակցին անոնց, մէկ ամսուան ընթացքին, Գէորգեան ճեմարանին մէջ: Ներկայ գտնուած ու ելոյթ ունեցած են Կրթութեան ազգ. հիմնարկի տնօրէն Վ. Մարտիրոսեան, Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարը, Ազգ. Ժողովի Գիտութեան, կրթութեան յանձնաժողովի նախագահը, "Հայաստան" Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Նայիրա Մելքումեանը, Գրողներու միութեան նախագահը: Աւարտին օրհնութեան խօսք արտասանած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

⁂

Լրատուութիւնը նորութիւն մը կը նշէ ամառնային այս աւանդական դասընթացքներուն հոլովոյթին մէջ: Այսօր ա՛լ յայտնի մտայնութեամբ անցեալին ըՍփիւռքի կոմիտէին պատկանած նախաձեռնութիւնը անկախութեան տարիներուն փոխանցուած էր "Սփիւռք" գիտաուսումնական կեդրոնին: Իսկ այսօր անոր կազմակերպչական պատասխանատուութեամբ կը յայտնուի Մայր Աթոռը:

Սփիւռքի կոմիտէն իր գործունէութեան դրականով ու ժխտականով պատմութեան պատկանող անցեալ է այլեւս: "Սփիւռք" կեդրոնը առնուազն դասական ուղղագրութեան ու արեւմտահայերէնին, արեւմտահայ գրականութեան, տուած տեղով ճիշդ հասցէ էր Սփիւռքի հայ ուսուցիչին վերապատրաստութեան: Այս նուազագոյնին վրայ ի՞նչ աւելցնող առաւելութեամբը արդեօք վերապատրաստութեան գործը փոխանցուած է Ս. Էջմիածնին: Մանաւանդ երբ դասական ուղղագրութեան հայաստանեան աւանդական այդ բերդը հրաժարած է այդ դիրքէն, հակառակ բազմաթիւ նկատողութիւններու:

Լա՛ւ պիտի ըլլար եթէ լուսաբանութիւն մըն ալ ընկերանար հանդիսաւոր բացումի հայրապետական - նախարարական - հիմնադրամային - գրողական նկարագրականին:

Բոլորովին այլ հարց է անշուշտ այդ նոյն ուսուցիչները Սփիւռքի մէջ իսկ վերապատրաստելու ամէնէն ճիշդ ձեւին կարելիութիւնը փնտռել:

Ա. Թ.

ՅԱՌԱՋ 80

"Յառաջ"ի հրատարակութեան 80ամեակին առթիւ, մեր յաջորդ թիւը՝ երեքշաբթի, Օգոստոս 2, ամբողջութեամբ նուիրուած է այդ տարեդարձին, որու իրենց աշխատակցութիւնը բերած են.-

Հրանդ Ասէմեան
Խաչիկ Թէօլէօլեան
Հրայր Հրաչեան
Շաքէ Տէր Մելքոնեան-Մինասեան
Կարօ Յովսէփեան
Հ. Յարութիւն Պզտիկեան
եւ
Գրիգոր Քէօսէեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ

Թուրքիոյ Բանուորական կուսակցութեան ղեկավար Տ. Փէրինչէքի ժխտողականութեան ամբաստանութեամբ հսկողութեան տակ առնուիլն ու հարցաքննութիւնը պատճառ եղած են որ Անգարա պաշտօնապէս բողոք ներկայացնէ Պէրնի: Բողոքագիրը թէ՛ յանձնուած է Զուիցերիոյ Անգարայի դեսպանին որ հրաւիրուած է Արտաքին գործերու նախարարութիւն, թէ Պէրնի Թուրք դեսպանը զայն ներկայացուցած է Զուիցերիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան:

Բողոքագիրով ըսուած է. "1915ի պատահարները ցեղասպանութիւն չնկատել չի կրնար յանցանք համարուիլ: Հակառակ պարագային Զուիցերիոյ ընթացքը պիտի նշանակէ ժամանակավրէպ մտայնութեամբ մը ոտնակոխել արտայայտութեան, կարծիքի ազատութիւնը որ մարդկային հիմնական իրաւունքներէն ու ազատութիւններէն մէկն է: Թուրք քաղաքացիներու հանդէպ այս կարգի կեցուածքներ անխուսափելիօրէն լուրջ վնաս կը պատճառեն երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն":

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ՄԱՍԻՆ

Թիֆլիսի Ազատութեան հրապարակին վրայ Մայիս 10ին նախագահ Պուշի վրայ նետուած ձեռնառումբին մասին ուշադրաւ պնդում մը ըրած է երկրին ընդդիմութեան դէմքերէն Շ. Նաթելաշվիլի: Ըսած է թէ այդ արարքը կազմակերպուած էր Վրաստանի յատուկ ծառայութիւններուն կողմէ: Աւելցուցած է թէ որպէս ահաբեկիչ ձերբակալուած Վլ. Յարութիւնեանը երկար տարիներ վրացական յատուկ ծառայութիւններու գործակալ եղած է եւ անոնցմէ առած զէնքն ու զինամթերքը:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԹԻՒ-4

Երեւան – Յուլիս 25

Երէկ հետաքրքրական թատերական ներկայացումի մը ներկայ եղայ Ց. Պարոնեանի բեմին վրայ… «Ինքնից պրծում չկայ» անորոշ տիտղոսով, սքանչելի խաղարկութեամբ, քիչ մը քաշքշուած նիւթով, ճիշդ երկուքուկէս ժամ տեւող, որմէ առնուազն ժամ մը հանգիստ կերպով կարելի էր զեղչել:

Տերունազարդ արուեստագէտ երգահան մը, բեմադիրը շնորհաւորեց երկու բառով. «դաժան իրականութիւն»…: Սա էր նիւթը.-

– Նորելուկ կուսակցութիւն մը, կազմըւած՝ քերծուած գանկերէ, յարմար նախագահական թեկնածու մը կը փնտռէ մօտալուտ ընտրութիւններուն եւ կը գտնէ պարապորդ մը որուն հայրը հաշմանդամ դարձած է Ղարաբաղի ազատագրութեան օրերուն: Թեկնածու որ պէտք էր միայն նշանակողներուն հրահանգները գործադրել, կացութեան տէր կը դառնայ կարգ մը սպանութիւններով և իր դահը ապահովելու համար կը ստիպուի զիջումներ կատարել միասեռականներուն, թաղի լաւ տղոց, պոռնիկներուն, կաշառքներ առնել օտարներէ, եւ ամէնէն մեծագումարը՝ միջազգային սիոնականութենէն, որ միաժամանակ հեղինակի մտքին մէջ մորմոններն ու Եհովայի վկաներն ալ պէտք է ներփակէ: Բայց ի վերջոյ, ընդհանուր պոռթկումի մը ընթացքին հաշմանդամ հայրը ոտքի կը կանգնի զէն ի ձեռին եւ ժողովուրդը կը հետեւի իրեն, Երեւանի նուիրուած դասական երգով մը. «Էստեղ եմ ծնուել, էստեղ մեծացել, էս ջուրն եմ խմել սառնորակ»:

– «Դաժան իրականութիւն»

Առանց ընկերաբան, հոգեբան, եւրոպական միութեան գրասենեակներէն մէկուն ներկայացուցիչը ըլլալու, քիչ մը ուշադրութիւն դարձնողը ամէն օր կրնայ «դաժան իրականութիւնը» նկատել:

– Կառքիս մէջ, օրինակ, կարմիր ազդանշանին կանգ առած էի, երբ ջղագրգիռ վարորդ մը, հրաշալի Մէրսէտէս մը մթագնած ապակիներուն մէջէն, Ուկրանայի փողերու ձայներ հանող ճչակը սեղմած եւ օր ցերեկով բոլոր շլացուցիչ ցոլացիկները բացած, կը պահանջէր որ ճամբան իրեն զիջիմ: Երբ զգաց որ դիմացինը իր սպառնալիքներուն կարեւորութիւն տուող մը չէ, քովնտէ մօտեցաւ, ապակին իջեցուց, ցոյց տուաւ իր քերծած գանկը, տեսաւ իմ պատկառելի գլուխս, անորակելի հայերէն-ռուսերէն հայհոյանքներ տեղալով, կայծակի փոթորկալից աղմուկով հեռացաւ: Կառքը իշխանութեան բարձրագոյն օղակներուն թիւերը կը կրէր…:

– Անցեալները մտաւորական ընկերներու հետ օղակաձեւ պողոտայի հանդարտ պարտէզներուն մէկուն մէջ նստած, կը խօսէինք նոր լոյս տեսած գիրքերու եւ անորակ բանաստեղծութեանց հատորներու մասին, որ առանց յատուկ քննութեան լոյս կը տեսնեն, յաճախ խանգարուած հոգեկան վիճակներու որպէս արտայայտութիւն… եւ ինչպէս յաճախ կը պատահի, խօսակցութիւնները ոստումէ-ոստում կը յանգին միշտ ցաւոտ ակռային. «մեր երկիրը, ըսաւ Զաւէն, խօսակցութիւնները համադրելու փորձ մը ընելով, կազմուած է աւազակապետներէ, աւազակներէ, աւազակիկներէ եւ կողոպտուող ժողովուրդէն». մեծ գիւտ մը չէր, բայց հիանալի պատկեր «դաժան իրականութեան»:

«Աւազակապետներ», որ ծանր պատասխանատուութիւն ստանձնած են անհամոզիչ ընտրութիւններով, ժողովուրդին բարօրութիւնը հոգալու, ձեւական պետութիւն մը ստեղծած, քաղաքակիրթ աշխարհի առջեւ կը կարծեն իբրեւ «օրինաց երկիր» ներկայանալ, երբ ամէն օր քիչ մը աւելի ծանր, ժխտական հաղորդագրութիւնները ճամբայ կ'ելլեն մայրաքաղաքի դեսպանատուներէն դէպի արեւմուտք, մինչ իրենք, մեր երկրի պաշտօնական աւազակապետները, իրարու մէջ կը բաժնեն երկրին հանքային հարստութիւնները, կը սեփականաշնորհեն հողային թանկարժէք տարածքներ եւ շինութիւններ, գործատուներ եւ մեծարժէք հիմնարկներ, թքած ունենալով ժողովուրդին եւ անոր ցաւերուն վրայ…

– «Աւազակներ» որ վերիններու հովանիին տակ կ'աճին եւ տիրացած են անշարժ անբաւ հարստութիւններու,- չես գիտեր ե՞րբ և ի՞նչպէս –, տէր դարձան սարդանաբաղեան պալատներու որոնք աւելի յարմար են պատմական ֆիլմեր դարձնելու, քան՝ 21րդ դարու մարդու որպէս բնակարան…

– «Աւազակներ», որեւէ «աղբերական», խնամիական եւ ազգականական կապով միացած վերիններուն, իրենց բաժինը կը գտնեն աւարառութեան այս համայնական ձեռնարկէն, հարկ եղած զոհերն ալ աչք առնելով… եւ հուսկ՝

– «Կողոպտուած ժողովուրդ» մը. կողոպտուած արդարութեան մարդկային իրաւունքէն: Ամէն պարագայի մէջ, վերիններն են իրաւունք ունեցողները, պէտք է սարսափով զգուշանայ արկածի ենթարկուելէ, դատական խնդիր ունենալէ, հիւանդնալէ, քաղաքին կեդրոնը տուն ունենալէ… ի յառաջագունէ դատապարտուած է կորսնցնելու իր իրաւունքը, դատը, տունը, առողջութիւնը…

Ժողովուրդը Խորհրդարանին անունը դրած է "Գործարարներու պալատ", ուր "պատգամաւոր" պատուական անունին տակ պահուըտած են երկրին տէրերը, պաշտօնական աւարառուները, կարկանդակը իրարու մէջ բաժնողները…

– Երեւանեան մամուլէն քաղուած քանի մը վերնագիրներ. «Հարց չէ՞ք տալիս – ինչո՞ւ են "Լինսի" բնակարանների գները 30 տոկոսը փակ: Ինչո՞ւ 4600 անօթեւանների թիւը չի պակասում: Ինչո՞ւ տնակները քաղաքից չեն պակասում… Խեղճ պապիկ – տատիկները դարձեալ մնացին տնակներում (Գիւմրի)» (Առաւօտ 23.07.05):

– «Ի՞նչպէս է Թալանւում Հայաստանի ընդերքը: – Եթէ լեզու ունենային մեր ոսկու հանքավայրերը…» (Հայոց Աշխարհ, 23.04.05):

– «Հրէշաւոր ծառաջարդ Նորքում. էլ չկայ Սանոյի եւ Գէորգ Բիձու անտառակը»… «Երէկ փորձեցինք պարզել թէ ո՞վ է Ամերիկայի այդ խորհրդաւոր քաղաքացի Ա. Յովհաննիսեանը, որի ձեռքը չի դողացել ծառերը կտրելիս»… եւլն… (Հայ. Աշխարհ, 22.04.05):

– «Պետութիւնը ստիպում է կաշառել»: «Վարորդական վկայական ստանալու համար կայ երկու ճանապարհ. - օրինական եւ անօրինական: Հանրապետութեան վարորդների միայն 10%ն է օգտւում օրինական ճանապարհից… այնքան սովորական բան է մեր իրականութեան համար, որ այդ մասին նոյնիսկ հարկ չեն համարում խօսել» (Երկիր, 21/27.04.05):

– «Կոտորւում ենք: Երկու ուսանող երեխայ ունեցող 50ամեայ տղամարդն իրեն նետել է կամրջից: Մէկ այլ 40ամեայ տղամարդ ծանր նիւթական վիճակը նկարագրող երկտող թողնելով, ցած է նետուել շէնքից. մէկ այլ 40ամեայ տղամարդ երկտողում նշելով իր ծանր հիւանդութեան մասին, հրացանով սրտին է կրակել: Միւս տղամարդը կախուել է իր բակի ծառից… Յունուարից մինչեւ Ապրիլի 15ը Հայաստանում գրանցուել է 109 ինքնասպանութեան փորձ…» (168 Ժամ, 5/11.05.05):

Եւ այսպէս… ամէ՛ն օր:

ՑԻՊԷ

«Մի՛ դպիք ընկերոջս»...

Այս խորագրով գրութիւն մը լոյս տեսած է թրքական «Սիյասի կազէթէ» ին (քաղաքական օրաթերթ) մէջ Յուլիս 16-ին: Հեղինակը կը կոչուի Եափրաք Ջիհանօղլու. ան թրքական հանրային կարծիքին մէջ մշտական ներկայութեան տէր հայկական նիւթին առընչուած նոր տարածք մը կը բանայ, խօսելով 1915ին ու յաջորդ տարիներուն թուրք ընտանիքներու կողմէ որդեգրուած հայ երախաներու մասին:

Բուն նիւթին անցնելէ առաջ կ'ըսէ թէ 1915-16ի հայկական տարագրութիւն-բնաջնջումը Թուրքիոյ առջեւ բացուած մութ էջ մըն է որ հարկ է վիճարկել, լուսաբանել, բացատրել: Այդ նպատակին որպէս օժանդակութիւն, ինք կը գրէ անհատական անցեալի մը մասին որ առընչուած է երկու հայ աղջնակի:

Անոնք որդեգրուած էին Պոլսոյ եւ Սամսոնի մէջ, իր հօրը եւ մօրը ընտանիքներուն կողմէ: Մաս կը կազմէին այն հայ որբերուն որոնք տարագրութեան իրենց ընտանիքներէն խլուած ու թուրք ընտանիքներու որդեգիր տրուած էին: Հօրենական մեծ մայրը Սաւիյէ անունը կուտայ երեք տարեկան աղջնակին որուն անունը չէ գիտցած: Հարազատ զաւկի վերաբերում ըրած է անոր: Սաւիյէ ուսուցիչ եղած է, չէ ամուսնացած, միշտ մնացած զինքը որդեգրողին քով:

«Մինչեւ մահը պահեց աչքերուն խոր վախի արտայայտութիւնը: Մեծ մայրս չհարցուց անոր թէ ի՛նչ ապրումներ ունեցած էր: Ինք ալ չպատմեց: Չկրցաւ պատմել»: կը գրէ Ե. Ջիհանօղլու: Ապա կը շարունակէ.

«Զարհուրանքի այն տեսարանները միայն իր երազներուն մէջ կը յայտնուէին, չէր գիտեր՝ ինչպէ՛ս: Արիւնը ամէնէն վախցած բանն էր: Երիտասարդութեան տարիներէն կոկորդի անհանգստութիւն մը սկսաւ զգալ որմէ երբեք չկրցաւ ձերբազատիլ: Բժիշկները չկրցան ախտորոշել անհանգստութիւնը: Քանի՛ տարիքը յառաջացաւ, կոկորդին ցաւը, այրուցքի տպաւորութիւնը շեշտըւեցաւ: Ընտանիքին մէջ շրջեցաւ շշուկը թէ մայրն ու հայրը անոր աչքին առջեւ իրենց կոկորդները կտրուելով սպանըւած էին, Սաւիյէն ականատես եղած էր այդ բարբարոսութեան եւ կոկորդին անհանգստութեան աղբիւրը այդ անցեալն էր»:

Քիչ մը տարբեր կ'ըլլայ մօրենական մեծ մօրը որդեգիր «Զէհրա»յին պարագան. ան ալ սիրով կը շրջապատուի որպէս հարազատ զաւակ: Սակայն եւ այնպէս տան գործերու օգնական մը կ'ըլլայ, նախակրթարանէն ետք ուսումը չի շարունակեր:

«Հակառակ մօրս "ան քոյրս էր" ըսելուն ու զինք շատ սիրելուն, ընտանիքին քաղքենի հակումներուն բերումով պէտք է ըլլայ, ընտանիքին մէջ Զէհրայի տեղը նոյնը չեղաւ միւս զաւակներուն գրաւած տեղին: Սիրային ամուսնութիւն մը կընքեց աղքատ ներկարարի մը հետ, ապրեցաւ փոքր տան մը մէջ, երկու զաւակ ունեցաւ» կը գրէ յօդուածին հեղինակը. յետոյ կը շարունակէ.

«Երբ Զէհրա մօրաքրոջս տունը կերթայինք, կամ ինք մեզի կուգար, մայրս իրեն մեծ սիրով վերաբերելով հանդերձ, կը յիշեմ թէ ինք զինք հաւասար չէր ըզգար, թեթեւակի անհանգստութիւն մը կը մատնէր: Զէհրային անցեալն ալ միշտ փսփսուքով խօսուած է ընտանիքին մէջ»:

Երկու ծնողքին ընտանիքներուն անցեալին պատկանող հայ որդեգիրի պարագաները թէ՛ խռոված են Ե. Ջիհանօղլուի մանկութիւնը, թէ՛ յատակ դիրք գրաւել տուած իրեն փսփսուքով խօսուածին, մութին մէջ ձգուածին, անիրաւութեան, մոռնալու ամէնօրեայ թելադրանքին դէմ: Գրութեան մնացած մասին մէջ նիւթ կ'ըլլան այս բոլորը:

«Թուրքիոյ մէջ հայ աղջիկ զաւակներու պատմութիւնը փսփսուքներու պատմութիւն մըն է… ո՞վ պիտի գրէ ինծի շատ մօտ այս երկու աղջնակներուն, երկու կիներուն՝ Զէհրային ու Սաւիյէին, կամ Հրանդուհիին, Սիւզանին, Հնազին, Արեւիկին պատմութիւնը:

«Տակաւին որքա՞ն ժամանակ ցեղասպաներն ու ցեղասպանութիւնը պիտի տիրեն մեր հաւաքական յիշողութեան. անոնք, որոնք "Թուրքը Թուրքէն զատ բարեկամ չունի" կ'ըսեն, չեն վարաներ սպաննելէ մէկը պարզապէս "քիւրտ", այսինքն "տարբեր" ըլլալուն համար, «ձգեցէ՛ք թող սատկի՛ն» կը պատգամեն հացադուլի դիմած դատապարտեալներուն հասցէին:

Ե՞րբ «կեցի՛ր» պիտի ըսենք ու անոնց հետ ոտնակոխ մեր արժանապատուութեան, ամբողջականութեան պաշտպան կանգնինք:

Հայերը իմ ընկերներս են. Թագուհի, Վարդուհի, Հռիփսիմէն, Պայծառ ընկերներս են: Յոյները, Քիւրտերը, Ասորիները ընկերներս են: Մի՛ դպիք ընկերներուս. մի՛ դպիք Հայերուն, Յոյներուն, Քիւրտերուն, Հրեաներուն, Ասորիներուն:

Օդին մէջ անխօսելի բան մը կար…

Հօրենական մեծ մօրս տունը անցուցած ժամերս մանկութեանս ամէնէն խառնակ յուշերը կը կազմեն: Սաւիյէ հօրաքրոջս դէմքին վրայ կարծէք գաղտնիք մը պահուած էր: Անոր կտրուած ձայնը սրտին զարկերը կը մատնէին, աչքերը՝ թախիծը. անաւարտ, անհատնում թախիծ մը:

Հիմա կ'ըմբռնեմ թէ դէմքին խոր կնճիռներուն, աչքերուն մանիշակագոյն շրջանակին մէջ ոճիրին զարհուրանքը արձանագրուած էր: Նաեւ անփարատ, յոգնած նայուածքով աչքերուն մէջ: Մեծ մօրս տան բոյրը ցաւով լեցուն, ծանր էր:

Կարծէք օդին մէջ անխօսելի բան մը կար: Անկախ յուշ մը, ձայն մը: Երբեմն սրսփանք մը կը շրջէր սենեակին մէջ, որպէս թէ մեզմէ մէկը անձայն-անշշուկ կը դաշունահարուէր: Ամէնէն անսպասելի պահերու լռութիւն մը կը լեցնէր մթնոլորտը: Բաներ մը կային, կամ պատահած էին, որոնք բոլորին յայտնի էին, բոլորէն կը յիշուէին, բայց որպէս անչափահաս փափաքելի չէր իմ ալ գիտնալս: Ի՞նչեր էին, անգամ մը որ կարենայի հասկնալ:

Լռութիւնը, չխօսիլը, մոռացումը, չյիշելը… հիմա սիրով ու մէջս բարձրացող գայրոյթով մը կ'ոգեկոչեմ Սաւիյէ հօրաքոյրս որուն անունն իսկ կ'անգիտանամ ու մեծ մայրս որ ամբողջ կեանքին ընթացքին ճգնեցաւ անոր ցաւերը ամոքել:

Զայրոյթս հետեւանք է մեզի անյայտ այնքա՛ն երախաներու ցաւոտ, գաղտնի, թաքնուած յուշերը զգալուն, լսելուն: Հիմա կը հասկնամ որ միայն աղջիկ զաւակները որդեգրուած էին այն ժամանակ, իսկ եթէ համախմբումի կեդրոններուն մէջ այդ աղջնակները եղբայրներ ունէին, սերունդին շարունակութեան վախով, անոնք իրենց մօրը եւ հօրը հետ իրենց կոկորդը դանակով կտրուելով սպաննուած էին:

Սաւիյէ հօրաքոյրս ո՛վ գիտէ քանի սիրելիի այդ նոյն ձեւով սպանութեան ականատես եղած էր մանուկ տարիքին, անգթութեան կէս գիշերուան մը մէջ:

Աղջիկ զաւակներէն վնաս չի գար: Անոնք չեն կրնար իրենց կրօնքը, ցեղային ինքնութիւնը շարունակել: Անոնք մոռացումին կը յանձնուէին իրենց արիւնոտ յուշերով: Մինչդեռ յանձնողները չեն գիտեր թէ գիտակցութիւնը Սաւիյէին, Զէհրային ակնարկներով մեզի կը փոխանցուի:

Մեր հաւաքական յիշողութիւնը մոռացումին մոռնալուն ուղղեցին. 90 տարի կ'ըլլայ: Լուռ ու խորը թաղուած մեր ըմբոստութեան, զայրոյթին դէմ ամէն օր մոռնալու դեղ կը ներարկուի մեր երակներուն:

Ես պիտի չմոռնամ: Պիտի չմոռնամ աչքերը Սաւիյէ հօրաքրոջս, որուն անունն իսկ կ'անգիտանամ. պիտի չմոռնամ պետութեան պաշտօնեաներուն, շահախնդիր հրոսակներուն, ափ մը շահամոլի հայ ընկերներս սպաննելը:

Պիտի չմոռնամ որ առանց տարեցի, երախայի, հիւանդի, յղիի զանազանութեան, հայ ժողովուրդին ամբողջութիւնը հրացանի բուներուն հարուածներով գաղթի պարտադրուեցաւ, ճամբաներուն վրայ թափուեցաւ, հազարաւոր քիլոմեթրեր քալելու համար:

Պիտի չմոռնամ ճամբան դաւաճան հրոսակներու կողմէ – որոնց մէջ էր, կ'ըսուի, ճարտարարուեստի ներկայի մեծ ձեռնարկատէրերէն մէկուն մեծ հայրը –, գաղթողներու վերջին ոսկեդրամներուն, ապարանջաններուն, չար աչքի դէմ մետալներուն գողութիւնը:

Պիտի չմոռնամ այն անգութ մարդիկը որոնք իրենց սրտերը, կրակը դրած

ՇԹԱՀԱՄԱՐ

ՄԱՄՈՒԼԸ ԻՆՔՆ ԱԼ ԼՈՒՐ Է ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Ամէն երկրի եւ ժողովուրդի մամուլը, անտարակոյս ինքն ալ ունի իր չահեկան իրադարձութիւններն ու պատմութիւնները՝ ժամանակի ընթացքին պատահած դէպքերու եւ տուեալ ժողովուրդին հետ կապուած:

Կասկած չկայ, որ այս պատահարները ունեցած են իրենց աննշան կամ ծանրակշիռ անդրադարձները, նայած՝ իրենց հանգամանքին ու տեղ գտած օրուան մամուլին պատմութեան մէջ եւ կամ ալ հոն արձանագրուած կարեւորութեան կամ պատմական արժէքին համաձայն: Ամէն պարագայի, նման դէպքեր անխուսափելիօրէն պատահած են բոլոր ազգերու եւ երկիրներու մամուլին ու հրատարակչական կեանքին մէջ:

Եթէ չենք սխալիր, բազմաթիւ երկիրներու չահագրգիռները լրջօրէն հետաքրքրած է այս պարագան ու մարդիկը մղած աշխատանք կատարելու այս ուղղութեամբ, պատմական հետաքրքրութիւն ու չահեկանութիւն ունեցող սըխալներու եւ վրիպակներու կապուած, ոմանք լուրջ կամ ծանրակշիռ հետեւանքներով, ոմանք ալ պարզապէս ծիծաղելի կամ լրջօրէն խորհրդածելի:

Հայ մամուլի կեանքին մէջ ալ անպակաս եղած են նման հետաքրքրաշարժ դէպքեր ու պարագաներ ու պտտուած են կարգ մը ծանօթ եւ անուանի գրողներ, որոնք տարբեր թերթերու մէջ եւ տարբեր ստորագրութիւններու տակ ստեղծած են չահեկան ու յաճախ նոյնիսկ ծանրակշիռ որակուելու աստիճան սուր վէճեր որոնց ծածուկ հեղինակները նոյնինքն իրենք եղած են եւ հարայն կարծիքը լարուած հետաքրքրութեան մէջ պահած են երկար ժամանակ եւ օր մը երբ հեղինակին ինքնութիւնը յայտնուած է՝ բոլորն ալ մեծապէս զարմացած են ու խնդացած՝ լիահաղաղ: Այս հեղինակները տարբեր ինքնութիւններով եւ կամ ալ անծանօթ հասցէներով դիմած են խմբագրութեանց եւ երկար ժամանակ հանրութիւնը պահած լարուած հետաքրքրութեան մէջ, մեծ վարպետութեամբ:

Տարբեր պարագայ է անշուշտ պատահած տպագրական վրէպներու խնդիրը, որոնք ժամանակի ընթացքին նկատուած են ամենալուրջ հրատարակութիւններու մէջ, որոնք պատահած են ընդհանրապէս լուսանկարներու մակագրութեան ժամանակ ու քիչ չէ թիւը ամենալուրջ հանդէսներու եւ հատորներու մէջ յետագային փակցուած անուններու՝ իբրեւ ճըշդում եւ սրբագրութիւն: Տարիներ առաջ, տեղական լուրջ օրաթերթ մը գործած էր նման ահաւոր սխալ մը՝ նոյն օրուան թիւին մէջ երկու լուսանկարներու տակ զետեղելով ենթագրութիւն մը՝ իբրեւ օրուան նախագահ՝ Սիլվիրի տմարդաձաւին առաջնութիւն չահող ցուլը եւ ցուլին լուսանկարին տակն ալ երկրին նախագահը, որ այդ օր քաղաքս ժամանեց...:

Գայթակղութիւնը մեծ էր եւ թերթը այդ օր հրապարակէն հաւաքած էր բոլոր թիւերը ու բնաջնջած:

Հայ մամուլին մէջ ալ այս անգամ ողբերգականօրէն պատահած էր Սիմոն Գարամաճեանի Բառարանին տպագրութիւնը՝ անխիղճ տպարանատիրոջ մը պատճառաւ: Թուղթին քանակութենէն խնայելու համար, մարդը "սենեակ" բառին կապուած էջերով ձեռագիրը որպէս անպէտ նիւթ՝ նետեր է եւ այդ գեղեցիկ ու արժէքաւոր աշխատութիւնը լոյս տեսեր էր պակասաւոր վիճակով:

Նման ճակատագիր մըն ալ ունեցած է երբեմնի դասընկերներէս ողբացեալ Գեղամ Քերովբեանի "Առձեռն Բառարանը", զոր հրատարակած էր դարձեալ ողբացեալ դասընկերներէս Յարութիւն Պարսամեան, բայց այս անգամ բոլորովին տարբեր պայմաններու տակ: Յարութիւն, Բառարանին հայ ուսանողներուն մօտ գըտած ընդունելութիւնը տեսնելով, Գեղամին առաջարկեր է ընդլայնել "Կ" տառէն վերջ մնացեալ մասը եւ անկէ վերջի բաժինը ամբողջացեր է աւելի ճոխ ըլլալով...:

Լոյսերու մէջ պառկին երկու սիրելի դասընկերներս, որոնք օր մը անմեղ այս խոստովանութիւնը կատարած էին ինծի:

"Ակօս"

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԺՇԿԱԿԱՆ 9ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի "Ֆերմոնթ" պանդոկին մէջ, Յունիս 29 – Յուլիս 2, տեղի ունեցած է համահայկական բժշկական 9րդ համագումարը, որուն ներկայ եղած են Հայաստանի առողջապահութեան նախարար տոքթ. Նորայր Դաւթեան, ԼՂՀ-ի Առողջապահութեան նախարար Զոյա Լազարեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Գագիկ Կիրակոսեան, շուրջ 350 հայ բըժիշկներ, գիտնականներ, ատամնաբոյժներ, դեղագործներ, բուժքոյրեր եւ մասնագէտներ աշխարհի չորս ծագերէն: Բացումը կատարելով կազմակերպիչ մարմնի ատենապետ տոքթ. Ճերի Մանուկեան, նշած է թէ երեսուն տարի առաջ տեղի ունեցած առաջին համագումարը Պէյրութի մէջ, կարեւոր հանգրուան մը եղած է հայ բժիշկներուն համար ներքնապէս կազմակերպուելու, իրարու ծանօթանալու եւ գաղափարներ փոխանակելու եւ հիմը դնելու այս օգտաւէտ միութեան: Տոքթ. Նորայր Դաւթեան իր խօսքին մէջ նշած է թէ Սփիւռքի մէջ չորս տարին անգամ մը կազմակերպուող այս մասնագիտական հաւաքոյթները սքանչելի առիթներ են հայկական այս կամ այն գաղութներու մէջ ոչ միայն հայ բժշկագիտութիւնը, այլեւ հայ ոգին, Հայոց լեզուն ու հայրենիքը համախմբելու: Նախարարը խօսած է նաեւ Հայաստանի մէջ առողջապահութեան զարգացման մասին: Աւագ հիւպատոս Գագիկ Կիրակոսեան ողջոյնի խօսք արտասանելէ ետք կարդացած է Հայաստանի Արտաքին նախարար Վարդան Օսկանեանի ողջոյնի գիրը: Խօսք առած են նաեւ Հայկական բժշկական միջազգային մարմնի նախագահ տոքթ. Ժան Առաքելեան, Զոյա Լազարեան, համագումարի հիմնադիրներէն եւ առաջին նախագահ տոքթ. Յակոբ Գրքեաշարեան: Համագումարի երեք օրերու ընթացքին բազմաթիւ բժիշկներ, վիրաբոյժներ, ատամնաբոյժներ, դեղագործներ եւ բուժքոյրեր հանդէս եկած են դիւրացումներով՝ բժշկագիտական զանազան նիւթերու, դեղագիտական եւ բժշկական մասնագիտական նորութիւններու մասին: Որոշուած է յաջորդ համագումարը կատարել 2007ին Հայաստանի մէջ, իսկ ընդհանուր համագումարը՝ 2009ին:

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ, ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՆԱՀԻՏ ՄԷՅՄԱՐԵԱՆԻՆ

Ֆերահեան վարժարանի "Աւետիսեան" սրահին մէջ տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած Անահիտ Մէյմարեանի "Իմ սուրբ հայրենիք" հատորին: Ներկայ եղած են 200 գրասէրներ: Բացումը կատարած է Արաքսի Գազանճեան: Յայտագիրը վարած եւ հեղինակին կենսագրականը տուած է Գարմէն Տէր Կարապետեան: Անահիտ Թուլթիկեան – Մէյմարեան ծնած է Քեսապ: Նախակըրթութիւնն ու երկրորդական ուսումը ըստացած է Պէյրութի Հայ Աւետարանական գոլէժին մէջ: Միացեալ Նահանգներու մէջ հետեւած է համալսարանական ուսման, ձեռք բերելով պսակաւոր արուեստից վըկայական՝ անգլիական գրականութեան եւ հոգեբանութեան ճիւղերուն մէջ, ապա՝ մագիստրոսի վկայական՝ հոգեբանութեան եւ մանկավարժութեան ճիւղերուն մէջ: Խօսք առած է Արմէն Տօնոյեան: Ծանօթ մտաւորական Կարօ Պետրոսեան ներկայացուցած է հատորը, որ կը բովանդակէ լայն տեղեկութիւններ Հ.Օ.Մ.ի պատմութեան եւ գործունէութեանց հանգրուաններուն, Ի. դարու յիշատակելի մեծ դէմքերու եւ Լոս Անճըլըսի շրջանին մէջ ապրած ու գործած զանազան դէմքերու մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Շընորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը:

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 72ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ "Սողանալեան" սրահին մէջ, Յուլիս 9-ին, գումարուած է Տարօն-Տուրուբերանի հայրենակցական միութեան 72րդ պատգամաւորական ժողովը: Բացումը կատարած է Կեդր. վարչութեան ատենապետ Եդուարդ Մկրտիչեան, ողջունելով տարբեր երկիրներէ եկած պատգամաւորները, համառօտ պատմականը ընելով Միութեան: Անժէլ Ծրագեան ներկայացուցած է Կեդր. վարչութեան միամեայ տեղեկագիրը, որմէ պարզուած է որ վարչութիւնը սաներ պահած է Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, անոնց տրամադրելով կրթանըպաստներ. մօտ ատենէն Երեւանի մասնաճիւղը՝ Կեդր. վարչութեան կողմէ ղրկուած 15 հազար տոլարով հողաշերտ մը պիտի գնէ, հայրենակցական կեդրոնի մը կառուցման համար: Կեդրոնական նոր վարչութեան ընտրութենէն ետք խօսք առած են Մարի Օհաննէսեան, Լեւոն Տօնապետեան եւ Նորա Սարգիսեան:

ԼՐԱՏՈՒ

կերակուրը, հարիւրամեայ տուները, ծաղկող այգիները, մեռեալները լքելու եւ գաղթելու դատապարտուած Հայերու տուներու մէջ տեղաւորուեցան:

Պիտի չմոռնամ թէ ինչպէ՛ս գողերը "գինին անյարիր է մեր կրօնքին" ըսելով քանդեցին հայ ժողովուրդին դարաւոր այգիները: Պիտի չմոռնամ տարեցներու, հիւանդներու, վիրաւորներու, երախաներու ճամբաներուն վրայ անօթի, ծարաւ մեռնիլը:

Պիտի չմոռնամ ծննդաբերող կիները, պարտադրաբար ճամբաներուն վրայ լըքուած հիւանդներն ու վիրաւորները: Պիտի չմոռնամ Սասունէ հօրաքրոջս կոկորդին փոքրիկ, այլ ջարդը պատմող նշանը:

Պիտի չմոռնամ դաւաճանութիւնը: Պիտի չմոռնամ հայկական տարագրութիւն-կոտորած-ցեղասպանութիւնը: Պիտի չըմոռնամ հայ ընկերներս որոնք սպաննըւեցան, տարագրուեցան:

Խաղողի ոստ մը եւ դարունը մեզի կը սպասեն այն վայրերուն մէջ: Գոնէ ցաւը բաժնելու համար: Այս օրերուն կոկորդիս մէջ ցաւ մը կը կոտտայ... ու ինչ որ կ'ըլնեմ, կը յամառի չանցնիլ: Ո՛վ գիտէ ինչո՛ւ»:

Թարգմանեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՏԱՐԻՆԵՐ
1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՄԷՋ

– Դուն անունդ Երուանդ Օտեան չէ՞ր, հարցուց:

– Դուն ժամանակ թերթին խմբագիրն էս ու Պոլսէն Համա աքսորուած եւ հոնկէ ալ հոս ղրկուած էս:

– Ճիշդ է, պատասխանեցի:

– Ըսել է որ հիմակ մէնզիլը մտար իբրեւ թարգման... գերմաներէն գիտե՞ս:

– Ո՛չ, ֆրանսերէն գիտեմ միայն:

– Կարծեմ անգլիերէն ալ գիտես:

– Չէ, չեմ գիտեր, պատասխանեցի այս հարցումներէն չափազանց նեղացած:

– Հիմա բուն տեղդ պէտք էս ըսաւ հեգնական չեշտով մը, պէխերդ ալ կտրեր ես գերմանացիներուն նմանելու համար:

– Քօմի՛սէր պէյ, ըսի խստութեամբ, պաշտօնապէս եկած եմ հոս ձենէ տեղեկութիւն մը ուզելու, հարցումիս պատասխանը տուէ՛ք երթամ, հրամանատարը, կը սպասէ կոր:

– Վա՛յ, բարեկամ, ո՞ր մի, կը տեսնեմ որ քիթդ շատ մեծցեր է, ըսաւ միշտ հեգնական ձեւով մը, հրամանատար պէյին ըսէ՛ որ ձիարշաւը վաղը առտու ժամը իննին տեղի պիտի ունենայ, բայց լաւ կ'ըլլայ որ ինք ուեթուկէսին գայ որպէսզի կարենանք լաւ տեղ մը տալ իրեն... գալով քեզի, դուն քաղաքական յանցաւոր ես ու զինուորական տարիք ալ չունիս, ել Պոլսէն աքսոր ղրկուած ես միւթէսարըֆ փաշային հրամանով, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ հիմա հոս իբրեւ զինուոր կը ծառայես գերմանացիներուն քով:

– Այսիկա զինուորական իշխանութեան գիտնալիք բանն է, ըսի, անոր հարցուցէ՛ք:

– Ես գիտեմ թէ որո՛ւ պիտի հարցնեմ, պատասխանեց սպառնական չեշտով մը:

– Մնաք բարով:

– Երթաք բարով:

Որչափ ալ ինքզինքս ապահով կը զգայի Գերմանացիներուն քով, դարձեալ այդ Սէր քօմիսէրին խօսքերը մտատանջութեան մատնեցին զիս:

Քանի մը օր ետքը քօմիսէր մը եւ ոստիկան մը ներկայացան գերման մէնզիլը եւ ուզեցին տեսնել հրամանատարը:

Զիրենք առաջնորդեցին Պ. Խոլլի քով: Ինծի այնպէս կը թուէր թէ այդ մարդիկը ինծի համար եկած էին:

Հրամանատարը նստեցուց քօմիսէրը ու ոստիկանը եւ ես ոտքի վրայ, թարգմանի պաշտօնը կատարեցի:

– Ձենէ խնդիրք մը ունինք, ըսաւ քօմիսէրը, խնդիրք մը որ մանաւանդ ձեր օգտին համար է:

– Բացատրեցէք խնդիրը, պատասխանեց Պ. Խոլլ:

– Ձեր մէնզիլին մէջ բաւական թիւով հայեր կան որոնք իբրեւ ձիապան, խոհարար, ծառայ, գործաւոր կը ծառայեն, կ'ուզենք անոնց ցուցակը ունենալ մեր քով:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ անոնց մէջ վնասակար մարդիկ գտնուին, օրինակի համար գողեր, ոճրագործներ, քոմիթաճիներ եւն.:

– Չեմ կարծեր որ այստեղ այդ տեսակ մարդիկ գտնուին, ըսաւ հարիւրապետը:

– Ատիկա մենք միայն կրնանք ստուգել, պատասխանեց քօմիսէրը: Անկէ զատ ուրիշ բան մըն ալ կայ. օրինակի համար կրնայ ըլլալ որ հայուն մէկը մէնզիլէն բան մը գողնայ եւ փախչի, ինչպէ՞ս կըրնանք զինքը հետապնդել եթէ նախապէս իր անունը, մականունը, տարիքն ու դէմքը մեզի ծանօթ չըլլան:

– Բայց ինչո՞ւ միայն Հայերուն ցանկը կ'ուզէք ունենալ, հարցուց Պ. Խոլլ, հոս Հայերէն զատ կան նաեւ Արաբներ եւ Թուրքեր:

– Անոնց ալ ցանկը կը պատրաստենք:

Հրամանատարը քիչ մը խորհեցաւ եւ հաւանութիւն յայտնեց քօմիսէրին որ անմիջապէս գործի սկսաւ:

Մէկիկ մէկիկ վեր կանչուեցան մէնզիլին մէջ աշխատող Հայերը եւ քօմիսէրը տետրակի մը մէջ արձանագրեց անոնց անունը, մականունը, տարիքը, ծընընդավայրը, արհեստը, եւն..

Ամէնէն ետքը զիս հարցուփորձեց աւելի մանրամասն կերպով:

Գործողութիւնը աւարտելէ ետքը ոտքի ելաւ եւ ըսաւ.

– Մենք բոլոր այս մարդոց մասին մանրամասն քննութիւն մը կը կատարենք եւ եթէ մէջերնին վտանգաւոր մարդիկ կան, ձեզի իմաց կու տանք որպէսզի հեռացընէք հոնկէ:

Այս վերջին խօսքերն ալ թարգմանեցի հարիւրապետին, որ սպառնազած դէմքով մը "լա՛ւ, լա՛ւ" ըսաւ ու ճամբու դրաւ ոստիկանները:

Անոնց մեկնելէն ետքը եկայ Պ. Խոլլին քով եւ ըսի.

– Շատ կը վախնամ որ այս մարդիկը բոլոր այդ ձեւակերպութիւնները կ'ընեն կոր որպէսզի առիթ մը գտնեն զիս այստեղէն հեռացնելու:

(Շար. 104)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
80 ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

''Յառա՛ջ'',

Շնորհակալութի՛ւն, Սփիւռքի չորս սերունդ հայութեան ու անոնց լեզուին, մշակոյթին, երկրին ու հաւատքին միջեւ ամէնօրեայ անհրաժեշտ կապը ապահովելուդ:

Քեզի խորապէս պարտական ենք ու կ'ուզենք օգնել որ շարունակես առաքելութիւնդ, յարգելով հիմնադիրիդ արժէքներն եւ սկզբունքները:

Ութսունամեակիդ առիթով կը վերանորոգենք մեր հաւատարմութիւնն ու փարումը քեզի եւ 2·000 Եւրօ կը նուիրենք:

ԱՅՍԱՊԻՐԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

⁂

ՓԱՐԻԶ.– Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 1·000 Եւրօ:

⁂

ՓԱՐԻԶ.– Պ. Ֆիլիփ Շալճեան 100 Եւրօ:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Տէր եւ Տիկին Ժագ Մելքոնեան 1·000 Եւրօ:
Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 500 Եւրօ:
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զօլաքեան 300 Եւրօ:
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան 200 Եւրօ:
Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 200 Եւրօ:
Օր. Սոնիա Յովսէփեան 200 Եւրօ:
Տիկին Սոնիա Փիլիկեան 200 Եւրօ:
Տիկին Մարի Տօրումեան 150 Եւրօ:
Տէր եւ Տիկին Յակոբիկ Խաչատուրեան 150 Եւրօ:
Օր. Մարի Պէրպէրեան 50 Եւրօ:
Տիկին Բարիս Արմաղանեան 50 Եւրօ (իր զաւկին՝ Կարօ Արմաղանեանի յիշատակին):
Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն 500 Եւրօ:
Սէն-Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցի 300 Եւրօ:

I ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մատլէն Սարեան 150 Եւրօ կը նուիրէ ''Յառաջ''ին, իր ամուսնոյն Գէորգ Սարեանի թարմ յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

''Շէն - Ֆրանս'' Տիկին Մարիամ Մատիլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Միրէյլ Ղազարեան 150 Եւրօ, Լէյնանժէ 50, Կուարէն 50, Անահիտ Մօրտիքեան 60, Կարապետեան 60, Անայիս Գոտոյեան 50, Ժագլին Գոտոյեան 50, Գափելա 20, Լաւօրէյլ - Մէլօ 15, Պարտաքճեան 60, Շիրինեան 30, Լիւմիէռ 30, Գուրպէ 30, Արթօ Գէորգեան 15, Վարդան Աղապապեան 15:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

La Section «Archalouys Tatéossian» de la C.B.A.F. organise UN

Week-end à Londres

Les 22 et 23 octobre

Voyage en Eurostar et hébergement en hôtel 4 étoiles, près de Victoria Station et du Palais Royal.

- Prix : 175 Euros par personne comprenant le transport, l'hébergement en chambre double avec petit-déjeuner.
- Renseignements et inscriptions : auprès d'Araxie : 01 39 83 71 19
- Le nombre de places est TRES limité.
- Fin des inscriptions : **15 août.**

CHAVILLE

EGLISE SAINT GREGOIRE L'ILLUMINATEUR

INFORMATION

Pendant la saison d'été, il n'y aura pas de messe : **les dimanches 7, 21 et 28 août.**

Le dimanche 14 août, à l'issue de la messe de l'Assomption, se déroulera la traditionnelle cérémonie de bénédiction du raisin.

Les offices reprendront normalement **à partir du dimanche 4 septembre.**

ARMÉNIE
Vols Directs
PARIS > EREVAN > PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés de 8 Jours et de 12 Jours
Saberatours SevanVoyages
SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com
www.saberatours.fr
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա
Studio VICKEN 2005/2

–ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ–

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14

ԵԿԱ՛Ք ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՐԲՈՒՀՒՈՅ
ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ
Գիշերային եւ Առաւօտեան
Ժամերգութեանց պաշտամամբ
եւ Պատարագի մատուցմամբ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի տարուան խաղողի երախայրիք ողկոյզներու օրհնութիւն:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Փարիզի

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 15

Յիշատակ Մեռելոց
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի
Գիշերային եւ Առաւօտեան
Ժամերգութեանց պաշտամամբ
եւ Պատարագի մատուցմամբ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·30ին:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով ''Յառաջ'' այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առեն:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ''ՅԱՌԱՋ''Ի

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14: Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի:
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 12ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 15: Յիշատակ Մեռելոց:
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12ին:

⁂

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 14: Տօն է Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Այն հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել, կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս դիւանատունը:

⁂

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Խաղողօրհնէքի արարողութիւն՝ ժամը 11·30ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

RENTREE SCOLAIRE

ECOLE «SIAMANTO»

Les inscriptions pour l'année 2005 / 2006 à l'école hebdomadaire **Siamanto** de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au baccalauréat —langue vivante I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 21 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon
2 avenue de Stalingrad à Bagneux

Les responsables de l'association des parents d'élèves et les enseignantes recevront les parents et leur présenteront l'année scolaire.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian: 01 46 65 81 53

⁂

Paroisse Sainte-Croix-de-Paris

ECOLE SAINTE CROIX

Les cours d'arménien, de catéchisme, de chants et danses arméniens reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans au cours de l'année scolaire 2005 / 2006, à partir du samedi 8 octobre, de 14h à 17h, au 13 rue du Perche, Paris 3e.

Pour les inscriptions, s'adresser à la Paroisse; tél. : 01 44 59 23 50.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Տօն Անուանակոչութեան
Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ:
Ուխտի պատարագ եւ մատաղ

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

ATTENTION!
DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'**Orchestre SPITAK**
qui se déroulera, cette année, à

CHAMPEAUX (77)

Pour aller à CHAMPEAUX (65 km. de Paris), prendre l'autoroute A4 de la Porte de Bercy. Sortir sur la N104 et prendre l'A5b, direction Troyes. Continuer toujours en cette direction (Troyes) jusqu'au péage de Montereau (A5). Sur l'Autoroute A5, prendre la première sortie, St Germain Laxis (péage 1 Euro 30). A la sortie du péage, prendre la direction de Meaux (N36). Tout de suite après, prendre la première rue à droite (D57) Direction Fouju-Champeaux. Arrivés au Centre de Champeaux, prendre tout de suite la première rue à droite. La Collégiale se trouve en face de la Mairie.

En plein air, dans le jardin attenant à la grange,
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale St Martin du 12ème siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

PROGRAMME :

Divine Liturgie à la Collégiale, à 12 heures;
Repas à partir de 13 heures 30;
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux TOMBOLAS (enfants et adultes).

Participation aux frais de la journée : ADULTES 20 Euros
ENFANTS 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)